ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 3
MERCREDI
3 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·897 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.897

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՔՐՄՔՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 1 / 2)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԳՈՐԾՈՎ

Ապրիլ 29-ին դատարանը Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան մեղադրեալներէն Վահան Յովհաննիսեանի փոխ – տնօրէն Յ. Յարութիւնեանի եւ երեսփոխան Մուշեղ Մովսիսեանի բանտարկութեան պայմանաժամը երկու ամիս երկարելու դիմումը մասամբ բաւարարած է, երկարաձգելով միայն մինչեւ Յունիս 6: Որոշումը պատճառ եղած է Մ. Մովսիսեանի պաշտպան փաստաբանին բողոքին:

***

ԼՂՀ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Ապրիլ 29-ին աւարտած է ԱԷԿ· ժողովի երեսփոխանութեան թեկնածուներու արձանագրութիւնը: Արձանագրուած են 132 թեկնածու, 63-ը Սահմանադրութենէն: Ընտրարշաւը սկսած է Ապրիլ 30-ին, կը տեւէ մինչեւ Յունիս 16: Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունիս 18-ին, 33 ընտրաշրջանի մէջ որոնց 11-ը կը գտնուի Սահմանադրութենէն:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 28-ի առաւօտեան վարչապետ Ա. Սարգսեանի ու Ռուսաստանի Ա. փոխ վարչապետ Մ. Կասեանովի գլխաւորած երկկողմանի պատուիրակութիւնները ճաշարկած են կապի եւ Հայաստանի 112 միլիոն տոլարի պարտքին առընչուած հարցերը: Յաջորդած մամուլի ասուլիսին ռուս փոխ – վարչապետը ըսած է թէ Հայաստան ռուսական ուժանիւթին փոխարէն ունեցած պարտքը մասամբ կըրնայ հատուցանել ապրանքով որ կ'ուղարկուի Զէյհնիա: Կասեանով յայտնած է Հայաստանի պատուիրակութեան թէ լրջօրէն պարապած են նկատի առնելու յայտնուած խնդրանքը որպէս աջակցութիւն տնտեսական ներքին կացութիւնը կայունացնելու հայկական կառավարութեան ջանքերուն:

Պատասխանելով հարցումներու, ռուս փոխ – վարչապետը ըսած է նաեւ թէ երկկողմ բանակցութիւններուն քննուած է Ռուսաստան – Բելառուս միութեան Հայաստանի անդամակցութեան նիւթը· առ հասարակ նախ հայ ժողովուրդը պէտք է պնդակեցի այդ անդամակցութեան անհրաժեշտութեան. իսկ միութեան ընդունումը կողմերէն փոխադարձ դիմումներ կը պահանջէ, ըստ Մ. Կասեանովի:

Նոյն այդի ընդանակին մէջ, Ապրիլ 28-ին հանդիպում ունեցած են Հայաստանի պատուիրակութեան անդամներէն Յովհաննէս Հրազդեան եւ Ռուսաստանի աթոռակալ Ուժանիւթի նախարար Ե. Ադամով: Այս վերջինը ըսած է թէ ռուսեւհայ տնտեսական գործակցութիւնը չատ դանդաղ կը զարգանայ եւ թէ Նոյեմբեր 26-ի արձանագրութեամբ նշուած կողմերու պարտաւորութիւնները նոյնպէս դանդաղ կը կատարուին: Ադամով աւելցուցած է թէ խօսքը աթոռակալին վառելանիւթ մատակարարելու եւ Հայաստանի հին պարտքերուն վճարումին մասին է:

***

ԿԱԶԻ ՊԱՐՏՔԸ ԵՒ ԿԱԶԻ ՅԱՆՁԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆԱՑՆՈՐՀՈՒՄԸ

Վարչապետ Ա. Սարգսեանի Մոսկուայի հանդիպումներուն ամէնէն կարեւորներէն եղած է Հայաստանի կազի պարտքին վերաբերեալը: Ռուսական կազը փոխադրող «Իտերա» ընկերութիւնը Ապրիլի վերջերուն յայտնած է թէ եթէ 30 միլիոն տոլարի պարտքը չվճարուի, կրնայ կազի մատակարարումը կանգ առնել: Ապրիլ 27-ին հայկական պատուիրակութիւնը «Իտերա»յի պատասխանատուներուն հետ հանդիպում ունեցած է, որմէ ետք Հայաստանի Ուժանիւթի նախարար Դաւիթ Զադոյեան լրագրողներուն յայտնած է թէ պարմացած է որ ռուսական կողմը կը պնդէ 30 միլիոնի պարտքին վրայ, մինչդեռ իրական գումարը 20 միլիոն է: Դէտերու կարծիքով ռուսական կողմի այս խիստ կեցուածքը հետեւանք է Հայաստանի ուժանիւթի բաշխիչ ցանցին սեփականաշնորհումի մրցումէն «Իտերա»ն դուրս ձգելու կեցուածքին: Վերջապէս որոշուած է որ Հայաստան չարունակէ ռուսական կազ ստանալ, պայմանաւ որ մինչեւ Օգոստոս 31 ամբողջ պարտքը վճարէ: Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի բաշխիչ ցանցին սեփականաշնորհումին որ վերջերս Ազգային Ժողովի որոշումով ցանկէն հանուած էր, եթէ փոփոխութիւն ըլլայ, ռուսական ընկերութիւնն ալ պիտի կարենայ մրցումին մասնակցիլ:

***

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի խորհրդարանական վեհաժողովին նախագահի Տիկին Հելլէ Տայն ընկերակցութեամբ կազմակերպութեան Երեւանի գրասենեակի պետուհի Ռ. Ռոյի, Ապրիլ 28-ին չարք մը հանդիպումներ ունեցած է քաղաքական դէմքերու հետ: Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումին նիւթ եղած է չրջանի երկիրներուն զօրծակցութեան կարեւորութիւնը, ապահովութիւնը: Հայաստանի նախագահը ըսած է թէ ժողովրդավարութեան դերը մեծ է եւ Կովկասի երեք պետութիւններուն մէջ որքան խորանայ ան, այնքան կը զօրանան ապահովութեան եւ բաշխիչքները: Ղարաբաղի հարցին մասին Ռ. Քոչարեան օգտակար նկատած է Հայաստանի ու Ազրբէջանի նախագահներուն հանդիպումները, չնչեւով որ լուծումը հայկական կողմը կը տեսնէ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի չրջանակին մէջ:

Տ. Տայն գոհունակութիւն յայտնելով Երեւանի ու Թիֆլիսի իր հանդիպումներէն, ըսած է թէ կազմակերպութիւնը մեծ փորձառութիւն ունի անցքի չրջանի մէջ գտնուող երկիրներու հետ աշխատելու եւ յատկապէս Երեւանի իրենց գրասենեակը պատրաստ է առաւելագոյն օժանդակութիւնը բերելու Հայաստանի իշխանութիւններուն:

Տ. Տայն հանդիպում ունեցած է նաեւ կուսակցութիւններու ղեկավարներուն հետ:

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Ապրիլ 28-ին Ուաշինկթընի մէջ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու փոխ – նախարար Ս. Թալպոթին հետ հանդիպում ունենալով քննարկած է Ղարաբաղի խնդիրը լուծումին ու չրջանին կայունութեան ու ապահովութեան առընչուող հարցեր: Նոյն նիւթերով հանդիպումներ ունեցած է Միննեսկի խումբին համանախագահին եւ այլ պաշտօնատարներու հետ: Ամերիկեան կարմիր Խաչի նախագահ Պ. Հիլլի հետ ալ նիւթ եղած է ադամ Պ. Հիլլի հետ ալ նիւթ եղած է ադամ Պ. Հիլլի հետ ալ նիւթ եղած է ադամ

ՀԷՔԵԱԹԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

«ՍԻՐԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԷՍ, ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՉԱՓ»

Բ.

Ութ Տամէմ միայն Տէր – Յակոբեան տպարան չէր, ո՛չ ալ բացա՛ռապէս «Յառաջ»ի համբագրատուն: Այդ փողոցի մէս Ծայրամասին, հայ ընտանիքի մը ամէն օր կրկնուող եղերերդութեան տեսմը տեղի կ'ունենար առանց ունկնդիրի, առանց ականատես հասարակութեան: Մօր եւ զաւկի մը տանջանքի ու չարչարանքի սրտաճմլիկ այնպիսի տեսարաններով, որ անպայման պիտի պայթեցնէր արցունքի բոլոր դեղձերը, արցունքով պիտի ողողէր ամբողջ սրահը, եթէ անխոհեմ հետաքրքրքիրներ փորձէին ներկայ գտնուիլ ողբերգական ցնցող այդ ներկայացումին:

Այդպիսի վշտահար տրամադրութիւն խնայելու համար ընթերցողին, մենք պիտի չներկայացնենք «Արցունքի հովիտը» իր ամբողջութեանը մէջ եւ պիտի գոհանանք միայն փոքր արարի մը նկարագրութեամբ:

Ծանօթ է որ ամէն չարժուն ու դէպք, բարոյական կորովով ու ֆիզիքական տոկունութեամբ դարբնուած իր հերոսը ունի: Վէպի կամ իրական կեանքի դրուագի մը հերոսը պիտի թէ ինչ դժուարութիւններու պիտի բախի եւ նախապատրաստուած է կրելու հետեւանքները, ամէնէն դաժան տառապանքները՝ ի հաշիւ իր նպատակին կամ դաղափարին իրագործման ճամբուն վրայ: Եղունդները քաչուին թէ ձեռքերը ճմլուին աքցանի մէջ, ան կը մնայ անխախտ իր համոզումներուն մէջ:

Գաղթական մեր որբն ու մայրը ինչո՞ւ կ'ենթարկուէին այդ նոյն խոչտանգումներու, չէին հասկնար...: Բաւական չէ՞ր Թուրքին ըրածը: Ապրելու իրաւունք չէի՞ն չհաճ տակաւին: Ի՞նչ ըրած էին. որո՞ն վնաս հասցուցած որ այսպէս կը բռնանային տակաւին իրենց վրայ՝ քաղաքակիրթ Եւրոպայի պորտին: Անոնք զուրկ էին հերոսներու հետաքրքնդած նպատակներէ եւ զուրկ՝ անոնց բարոյական տոկունութենէն, չհմած՝ իրենց դլխուն իջնող հարուածներէ: Իրենց միակ ուզածը երդիք մըն էր, ապրելու միջոց: Քաղաքակրթութիւնը ինչո՞ւ կը զանար իրենց, մարդկային տարրական իրաւունքը:

Անիրաւ բախտը զիրենք նեսած էր ոստիկանութեան դիրկը եւ ոստիկանութիւնը չէր հասկնար զիրենք: Իրենք ալ չէին կրցած լմբռնել թէ՝ քաղաքակրթութիւնը միայն մշակոյթ եւ առաջատարը միտք չէր: Չարդացում եւ ստեղծագործում չէր: Չէին դիտեր թէ՝ քաղաքակրթութիւնը առաւե՛լապէս դրասենեակ էր. թուղթ ու մելան էր, կնիք ու օրէնք, քմայք ու հաճոյակատարութիւն...:

Զանցառութեան մէջ դանուիլ փոեֆեքթիւրի հետ կամ տհաճ երեւիլ ձեռքը դրիչ ունեցող անոր պաշտօնեաներէն մէկուն, պիտի նշանակէր դադրիլ էակ դառնալէ: Պիտի կորսուիլ ամէն անհատականութիւն. պիտի չորնայ ամէն աւիշ. պիտի քամուի արիւնդ՝ դէմքդ դունատի, մազերը դոյն պիտի փոխեն: Ամամճիկ մըն ես այլեւս որ պիտի երերայ յարատեւ՝ ուրիշի կամքին ենթակայ:

Ամենապօր ինքնիշխան մըն է պաշտօնեան: Ընդարկուին հետ կը վարուի իրեն հաճելի թուած ձեւով կամ վայրկեանի տրամադրութեան համաձայն: Եթէ դիւերը մերժումի ենթարկուած է կնոջ կողմէ, եթէ աննշան վիճաբանութեամբ իսկ խախտած է կատակելու սրամտութիւնը, եթէ բարեկամ մը խռոված է ինք, իրեն դիմողը ա՛նպայման պիտի մատնուի ճախողութեան:

Իրարու քով նստած պաշտօնեաներ, երբեք չեն միլամաեր իրարու: Անտեղեակ է մին միւսին ըրածէն: Եթէ պատահի որ մէկը իր ծպդրանքը ճոխացնելու մըտադրութեամբ, ակնարկութիւն ընէ ներկայացած հարցին եւ տրուելիք որոշումին, միւսը՝ նոյնիսկ սխալ ախտաճանաչում ըրած է:

Երիտասարդը կ'անդիտանար, որ նման պարադաներուն միայն ճարպկութիւնը կրնար փրկել կացութիւնը: Պէտք էր «հանած – վարած» ըլլալ, զարտուղի ճամբաներ գտնել, ապօրինի միջոցներու դիմել, կաշառքի դռներ զարնել: Կ'անդիտանար որ «ամառներ» դիւրութեամբ կը լուծէին նման հանելուկներ՝ ամբողջ հարստութեան մը փոխարէն:

Երիտասարդը պէտք ունէ՞ր նման խարդախութիւններու: Անոնք, հաւանաբար, ապօրէն Ֆրանսա մնոզներն են: Ինք պետական հրամանագիր ունէր, ուրեմն, օրինաւոր, պաշտօնական խողոմակով դժուար պիտի չըլլար հարթել ամէն խոչընդոտ: Եթէ ինք՝ համբակ մը, չէր դիտցած դիմելիք հասցէն եւ ձախողած, հո՛ն էր սակայն ապդին «ամենապօր փրկարար» Արշակ Զօպանեան:

Այսպէս էին 1930-ի նախորդող եւ յաջորդող տարիները: Պէտք չէր դրծ ունենալ ոստիկանութեան մարդոց, մա՛նաւանդ աղջիկներու հետ: Որքան մարդիկը ժանտ ու դաժան էին, նոյնքան աղջիկները ծաղրածու ու անպատկառ էին: Իրենց ներկայացողը երիտասարդ ըլլար թէ ճերմակ մազերով տարիքոտ, դրպէտ ըլլար թէ արուեստագէտ, մտաւորական, դիտնական, միջակէն վար ուսման տէր այդ աղջիկները «մատի վրայ կը խաղցնէին» բոլորը անխտիր: Եթէ պատահէր որ աղջիկ մը «չնորհ» ըրած, կարդադրէր «յաճախորդ»ի մը դործը, կը կարծէր չատ աչխատած ըլլալ, չատ «քրտինք թափած» ... կը կորսուէր յանկարծ: Կ'ներթար ուրիշ պաչտօնակիցի մը պատմելու առջի օրուան սիրային արկածները, առանց մտքէն անցընելու թէ բաժմաթիւ ուրիշներ իր դրասեղանին առջեւ չարքի են կեցած: Թող ապատեն. «խամաճիկին» դործը ի՞նչ է... Պուֆոնի մը իմաստութեամբ կը ծաղրէին լեզու չհասկցողը, ամբարտաւանութեամբ կը սատակէին երբ լեզու դիտցողը փորձուէր բերանը բանալու:

Եթէ մէկը յարձակման ենթարկուած, դրամապանակն ու ինքնութեան թուղթը դողդնել տուած ըլլար, յանցաւորը աւազակն ու չարագործը չէր, այլ յարձակման ենթարկուողը, որ չէր կրցած ինքզինքը պաչտպանել, տէր ըլլալ ունեցածին: Պէտք էր տեղն ու տեղը սատկիլ. եւ կեանքի գնով թոյլ չտալ որ դողուներ խուզարկեն...:

Այս էր պարտադան 18 – 20 տարեկանի երիտասարդին: «Հայրենիքին պէս, հայրենիքին չափ Ֆրանսան սիրող» աչակերտին, որ պետական հրամանագրով, պաչտօնական անցագրով Փարիզ եկած, յանկարծ, չար բախտի բերումով, կ'իյնար անտրամադիր պաչտօնեայի մը ձեռքը եւ անոր քմահաճ ու անիրաւ դրչի մէկ հարուածով կը վանուէր երկրէն:

Տարաբախտ երիտասարդը չէր լմբռնած դլխուն եկածը: Կը հաւաքէր բոլոր փաստաթուղթերը, իր օրինաւորութիւնը հաստատող բոլոր տուեալները, կը դնէր պաչտօնեայի ձեռքերուն մէջ, կը խնդրէր որ վերաքննէ տուած որոչումը, բայց անօգուտ եւ աւելորդ աչխատանք: Վճռական նչանակութիւն ունէր իր անուան մասին եղած սեւ նոթագրութիւնը: Արտաքսումը դարձած էր անվերաքննելի, վերջնական: Կարելիութիւն չկար նաեւ դուքը չարժելու անոր պաչտօնակիցին, հայցելու անոր բարեացակամութիւնը: Կարելի՞ է մթթէ հակասել, պզտիկցնել իր ամէնօրեայ սուրճի ընկերակիցը, իր խոսակից եւ ամէնօրեայ կատակի բարեկամը: Ձի՛չդ բժիչկներու ընկերութիւնը որ կ'առաջնորդուի մեւնոյն սկզբունքներէ ու չնուաստացնել արհեստակիցը, եթէ նոյնիսկ սխալ ախտաճանաչում ըրած է:

Երիտասարդը կ'անդիտանար, որ նման պարադաներուն միայն ճարպկութիւնը կրնար փրկել կացութիւնը: Պէտք էր «հանած – վարած» ըլլալ, զարտուղի ճամբաներ գտնել, ապօրինի միջոցներու դիմել, կաշառքի դռներ զարնել: Կ'անդիտանար որ «ամառներ» դիւրութեամբ կը լուծէին նման հանելուկներ՝ ամբողջ հարստութեան մը փոխարէն:

Երիտասարդը պէտք ունէ՞ր նման խարդախութիւններու: Անոնք, հաւանաբար, ապօրէն Ֆրանսա մտնողներն են: Ինք պետական հրամանագիր ունէր, ուրեմն, օրինաւոր, պաչտօնական խողոմակով դժուար պիտի չըլլար հարթել ամէն խոչընդոտ: Եթէ ինք՝ համբակ մը, չէր դիտցած դիմելիք հասցէն եւ ձախողած, հո՛ն էր սակայն ապդին «ամենապօր փրկարար» Արշակ Զօպանեան:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՅԵՏԱԴԱՐՁ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԾԱԳՈՒՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

Մոսկուայի մէջ լոյս տեսած են Խորհ. Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի միջազգային բաժնէն Կարէն Բրուտենցի յուշերը. ան եղած է նաեւ նախագահ Գորբաչովի խորհրդական: Հատորին յառաջաբանին մէջ նշած է թէ վկան է եղեր մը ժամանակներու, ստալինեան «յաղթանակ»ներէն մինչեւ Ելցինի Ռուսաստանը: Անճնապէս մասնակից շատ մը դէպքերու, նաեւ շփումներ ունեցած համաշխարհային մեծագոյն դեկավարներու հետ, ան փաստական տուեալներով պատմած է թէ 70–80-ական թուականներուն ինչպէս կը կիրարկուէր Խորհ. դաղափականութիւնը «երրորդ աշխարհ» կոչուած շրջանին մէջ: Ինք զբաղած է Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներու, այդ կարգին Լիբանանի հարցով:

Ինչպէս կը գրէ «Ազգ»ը (Մարտ 31) հեղինակն ու հատորը ծանօթացնող տողերով, Կ. Բրուտենցի գիրքը շահեկան է նաեւ անով որ ան հոն «հանդամանօրէն ու ջերմութեամբ» կը պատմէ իր դարաբաղեան արմատներուն, Ղարաբաղեան շարժումին հետ որպէս կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ ունեցած կապերուն մասին:

Կ. Բրուտենցի հետ հարցազրոյցը որ առնուած է թերթին նոյն թիւէն, կատարուած է Ռուբէն Հայրապետեանի կողմէ, Մոսկուայի մէջ:

***

– Պ. Բրուտենց, երբ վերջերս հանդիպեցի Գորբաչովի նախկին օգնական, նոյնպէս ծագումով դարաբաղցի Գէորգի Շահնազարովին, ուրեմն ահա թէ ինչ յիշեցրի. ժամանակին Հայերը դժգոհում էին, որ նա, Հայ լինելով, էիչ բան է անում Արցախեան շարժման համար: Ադրբեջանցիներն էլ, ընդհակառակը, ընդվզում էին, թէ նա ամէն ինչ անում է իր հայրենակիցների համար: Կ'ուզենայի նոյն հարցը տալ Ձեզ, Ձեզ նկատի ունենալով՝ ո՞ր կողմն էր նիշդ:

– Նախ, ես աչխատում էի միջազդային բաժնում, որտեղ ներքին հարցերով չէին զբաղւում: Եւ յետոյ, չէր կարելի դերադնահատել իմ հնարաւորութիւնները. նման ազդային սուր հարցերը լուծւում էին բարձրադոյն դեկավարութեան մակարդակով: Առանձնակի ծառայութիւններ ինձ չեմ վերադրում, բայց եւ թոյլ չեմ տուել սխալներ կամ արարքներ, որոնց համար զղջամ: Ես միշտ հետաքրքրուել եմ մեր ժողովրդով, նրա պատմութեամբ, բախտով, միշտ եւ ամէնուրեք ինձ Հայ եմ զդացել: Զաւակներիս՝ Կարինէին եւ Գուրդէնին փորձել եմ հայեցի դաստիարակել:

– Գրքում ինձ զարմացրեց հակադրքեջանական տօնը, որն այնքան էլ բնորոշ չէ բաժուեցի Հայերին:

– Ես համաձայն չեմ Ձեր գնահատականին: Պարզապէս փորձել եմ անաչառօրէն ներկայացնել այն իրավիճակը, որ դոյութիւն ունէր Ադրբեջանում այն տարիներին, երբ այդ Հանրապետութեան դեկավարութեան յամենայն դէպս մի մասը վարում էր «բնիկ» բնակչութեանը դերակայութիւն տալու քաղաքականութիւն: Ընդամին՝ ոչ միայն տեղի Հայութեան համեմատ: Ադրբեջանից իմ հեռանալու հիմնական պատճառներից մէկն էլ այդ հանդամանքն էր: Զափից դուրս նեղանում էր ոչ Ադրբեջանցիների մասնագիտական, պաշտօնական գործունէութեան շրջանակը:

Նոյնիսկ դարաբաղեան հակամարտութեան շրջանում Ադրբեջանի դեկավարութեան գործողութիւններին տուած իմ դնահատականները յենւում են անողոք փաստերի եւ ոչ թէ զդացմունքների (առաւել եւս ազդային) վրայ:

– Դուք համաձա՞յն էք այն կարծիքի հետ, որ Խորհ. Միութիւնը կարող էր գոյութիւն ունենալ միայն տոտալիտարիզմի ռեժիմով:

– Ճայտնի է, որ պատմութիւնը «եթէ»-ներ չի սիրում: Ուստի պնդել, թէ Միութիւնը կարող էր դոյատեւել, «եթէ»... ճիշդ չի լինի: Ճիշդ կը լինի ասել այսպէս՝ չարուեց այն, ինչ յամենայն դէպս կարելի էր անել Խորհ. Միութիւնը փրկելու համար:

Վերակառուցման «ճարտարապետները, ձեռնարկելով պետութեան նորացման դործը, բնաւ էլ չմտածեցին նրա բազմազդ բնոյթի մասին: Եւ հէնց դրանով էլ «ականապատեցին» կառուցուող ճանապարհը: Երբ բացում ենք ժողովրդավարութեան դուռ, ապա մոտք ենք ստեղծում նաեւ ազդային ինքնագիտակցութեան վերելքի, ազդային ինքնադործունէութեան, ազդայնական դրսեւորումների համար, որոնք, կուտակուած լինելով, պիտի պոռթկային: Ոչ ոք չմտածեց այդ մասին, ազդային հարցը արմատապէս թերագնահատուեց: Կեանքն առաջ էր գնում, իսկ յարաբերութիւնները մնում էին նոյնը. Ղազախստան, Եւդութիա, Ղարաբաղ... Ծրագրուած էր 1989-ին անցկացնել պլենում ազդային հարցի չուրջ. երկու տարի ձգձգեցին. Ղարաբաղեան չարժումը կենտրոնական իչխանութեանն ուղղուած պահանջ էր անտեսուեց: Հետեւեց Սումգայիթը... Ես բազմիցս ասել եմ՝ Խորհ. Միութեան փլուզման բեկումնային պահը դարձաւ Սումգայիթը: «Եթէ»...

Ազդային դարթօնքի պայմաններում ժողովուրդներին խոստանում էին նոր դաչնային յարաբերութիւններ, բայց չէին տալիս: Ճիշտ էք, Մերձպալթիկան բոլոր դէմքերը տնտեսապէս էր պահանջում:

– Ի՞նչ կ'ասէք Գորբաչովի մասին:

– Ինձ համար դա չատ բարդ ու հիւանդադին հարց է: Վերակառուցման ծնունդը, որ նա ստանձնեց, պահանջում էր նաեւ իրագործման մտածուած, յստակ ուղիներ...

– Կենտկոմը Ձեզ ներգրաւել էր Ղարաբաղի խնդրի կարգաւորման գործընթացում, յատուկ առաքելութեամբ եղած Ստեփանակերտում, Բաքուում, Երեւանում: Ի՞նչ տուեցին Ձեզ այդ այցերը:

– Ես իմ հայրենի Ղարաբաղ եկայի դդացումով, վերադարձայ այլ ապրումներով: Պարզուեց, որ բաւարար պայմանաւորում չունէի տեղի իրադրութեանն, լաւարժէք չդիտէի այն փաստերը, որոնք պայմանաւորում էին Ղարաբաղցիների մահացու վիրաւորանքն Ադրբեջանցիներից: Եւ եթէ Ստեփանակերտի ճամբին մտածում էի, թէ խնդիրը կարելի է լուծել ինչ-որ ձեւնարկումներով (ասենք՝ իրական ինքնավարութեան հաստատումով), որ դուցէ դեռեւս կան փոխզիջման հնարաւորութիւններ եւ այլն, ապա յետդարձին ինձ համակել էին բոլորովին այլ մտքեր: Համոզուած էի, որ սոցիալ – տնտեսական վերափոխումներն էլ հապիւ թէ որեւէ բան տան: Բաքուում մնացի մէկ օր, եւ այդ զուգադիպեց Սումգայիթի ողբերդութեանը: Ես այսօր էլ սահմռկում եմ այդ սպանդի մանրամասնութիւններից: Մինչ կոնֆլիկտներ ունեցայ Ադրբեջանի դեկավարների հետ: Միաժամանակ զդում էի, որ այդ երկրի մտաւորականութեան մեծ մասը չոքի մէջ է կատարուածից: Եւ համոզուած էր, որ եթէ կենտրոնը խստագոյն դատապարտի այդ ոճրադործութիւնն ու Ղարաբաղը վերցնի իր ենթակայութեան տակ, դուցէ մեղմուի հակամարտութեան բոցը: Բայց հերթական անդամ ոչինչ չարուեց:

– Իսկ ի՞նչ տպաւորութիւն ստացաք հայաստանեան այցից:

– Երեւանում էի 91-ի Յուլիսին: Հանդիպեցի նաեւ ՀՀՇ-ի դեկավարների հետ: Աւելի չատ լսողի դերում էի եւ քարոզչէի կարդում: Ինձ աւելի չատ հետաքրքրում էին նրանց պատկերացումներն արտաքին աչխարհի մասին: Նրանց դատողութիւնները, մեղմ ասած, նայիվ էին: Տհաճ տպաւորութիւն էին թողնում դուսպ-արհամարհական վերաբերմունքը Ռուսաստանի եւ անհիմն հրապարակները Արեւմուտքի հանդէպ: Համոզուած էին, որ ԱՄՆ-ն ամենաչռայլ օդնութիւնը պոյտ կը տայ Հայաստանին եւ կը պաչպանի նրան բոլոր պարագաներում: Կասկած չունէին, որ կարճ ժամանակամիջոցում

կը նորմալացնեն յարաբերութիւնները Թուրքիայի հետ: Վատահ էին, որ ի վիճակի կը լինեն առեղծելու արդիական բանակ՝ ընդունակ ինքնուրոյն պաշտպանելու երկիրը: Իմ այն զղայլ հարցին, թէ որքա՞ն մլջոցներ կը հայթայթեն այդպիսի հզօր բանակի համար, նրանք պատասխան՝ ժողովուրդը, որը քուէարկել է անկախութեան օգտին, կը վճարի դրա համար:

- Դուք Հայ էք, երկար տարիներ ապրում էք Մոսկուայում, համարւում էք Պերմաւոր Արեւելքի խոշորագոյն մասնագէտ: Ասացէք, խնդրեմ, Հայերս եւրոպա՞ցի ժողովուրդ ենք, թէ արեւելեան:

- Հետաքրքիր հարց է... կարծում եմ, այսօր ոչ այն ենք, ոչ էլ՝ մէւսը: Անցեալում, համաչխարհային ազգ ենք՝ մօտաւորապէս մէկ պատառած ըլլալու իմաստով: Մեր ազգային խառնուածքի մէջ առանձին հերթին կ'առանձնացնէի գոյատեւման ֆենոմէնը: Ինչեր ասես չենք տեսել պատմութեան ընթացքում, բայց յարատեւում ենք, ընդամին, մեր մէջ պարզացնելով գոյատեւման յատկութիւնները, մենք նաեւ չոայլօրէն իւրացրել ենք շատ այլ ազգերի՝ նուաճող թէ դաշնակից, մշակութային հարստութիւնները: Եթէ մենք պարփակուած ժողովուրդ լինէինք, չէինք կարող այդքան արագ յաճախակերպուել տարբեր մէջավայրերի՝ ինչ եւրոպայում, Ամերիկայում, Ասիայում թէ որեւէ մէկ այլ տեղ:

- Այլ կերպ ասած, մեզի՛ էլ եւրասիացիներ ենք Ռուսների պէս: Պ. Բրուտենց, մեր զրոյցի վերջում կ'ուզենայի շեղուել քիմիական թեմայից եւ հարցնել մոսկովեան մամուլում հրապարակուող այն հաստատումների մասին, ըստ որոնց Դուք համարւում էք Քրտական Աշխատաւորական կուսակցութեան ու նրա լիտէր էօճալանի այսպէս ասած կնքահայրը: Դա իրո՞ք այդպէս է:

- Նման յայտարարութիւններն ինձ համար նորութիւն չեն: Ժամանակին ԱՍՍԼՄ-ի հետ էլ էին կապում: Ես Թուրքիայի Քրտերի հարցով չեմ զբաղուել. մեղ աւելի շատ հետաքրքրում էին Իրաքի Քրտերը: Թուրքական մամուլը, բնականաբար, շատ էր գրում ԱՍՍԼՄ-ի, նրա «ահաբեկչական» գործունէութեան, մասնաւորապէս բազաների մասին եւ այլն: Եւ եթէ, ասենք, Ամերիկացիների համար կարեւոր էր աշխարհով մէկ զբաղուել, որ այդ ահաբեկչական՝ այսպէս թէ քրտական, կենտրոնները վերահսկում են Մոսկուայի կենտրոնի միջոցով, ապա Թուրքերի համար կրկնակի արժէք էր ձեռք բերում նաեւ այն «արձանագրումը», որ այդ կոորդինացնող աշխատանքի գլխաւորը ոչ աւել, ոչ պակաս Հայ է: Այսքան միայն:

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՏՐՈՆ՝

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՀԼԻՐԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). -

1921 Մարտ 15, Պէրլին, Հանաէրպէկ փողոց:

Սողոմոն Թեհլիրեան գետին կը փսխ հայկական ցեղասպանութեան դահճապետ՝ Թալէաթ փաշան:

Շարունակութիւնը ծանօթ է:

Սողոմոն Թեհլիրեան կը ճերբակալուի: Տեղի կ'ունենայ ազմկալի դատաւարութիւն որուն ընթացքին մարդասպանը կը դառնայ զոհ, եւ զոհը կը դառնայ մարդասպան: Յունիս 3-ին, Սողոմոն Թեհլիրեան անպարտ կ'արձակուի:

Համաճայն դատաւարութեան արձանագրութիւններուն քանիցս բեմադրուած է Սողոմոն Թեհլիրեանի դատաւարութիւնը, գոնէ Մարսէյլ:

Նարեկ Տուրեանի թատերախումբը եւս բեմադրութեան այդ փորձին ղիմեց, յատուկ պատրաստութեամբ, հայրենարնակ արհեստաւարժ դերասաններու մասնակցութեամբ: Առաջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ Ժընեւ, ապա Մարսէյլ՝ Հայ Մշակոյթի Տունը, Ապրիլ 14-ին, յետոյ Վալանս, Լիոն եւ Փարիզ: Թատերախումբը նաեւ ներկայացումներ պիտի տայ Գանատա եւ այլ երկիրներ:

Նարեկ Տուրեանի բեմադրութիւնը իրապաշտուկ է: Պատշաճեցում մըն է եւ՛ դատաւարութեան արձանագրութիւններուն որոնք կուտան ներկայացումին եթէ ոչ պատմական ճշդրտութիւնը գոնէ ուղղութիւնը, եւ՛ Պերճ Զէյթունցեանի «Ոտքի, դատարանն է գալիս» թատերգութեան որ կը բերէ դրական թռիչք մը եւ երեւակայական աշխարհ մը: Իրապաշտուկ է նաեւ այն իմաստով որ բեմադրութեան սկզբունքը «բեմը բեմին» վրայ է: Դերասանը որ կը խաղայ դեր մը, այդ դերին մէջ կը խաղայ ուրիշ դեր մը: Այսպէս, Թեհլիրեան (Արտաշէս Ոսկանեան) որպէս անձ ներկայ է վերստաբանի պատկերացումին եւ երեւակայութեան մէջ: Նոյնպէս, Աբրահամ Սարգսեան՝ դատախազ եւ Թալէաթ փաշա. Փերուզա Խալաթեան՝ Տիկին Տիմման եւ Սողոմոնի մայրը եւ այլն...:

Ա. արարը լինը տեսարանով կը կառուցէ, կը պատրաստէ դատաւարութիւնը՝ Թալէաթ իր տանը մէջ, Պէրլին. Թեհլիրեան իր սենեակը, Պէրլին. Թալէաթի դրասենեակը, Պոլիս ուր կ'որոշուի Յարդը. Թալէաթ եւ Մորկընթաու. սպանութիւնը. Թեհլիրեան եւ իր մօր ուրուականը:

Բ. արարը կը սկսի բանախօսութեամբ եւ կը շարունակուի դատաւարութեան տեսանով ուր կը ներկայանան վկաները՝ Պետեւի մը եւ Տիկին Թերզիպաշեան, ուր դատախազը կ'արտասանէ իր ամբաստանագիրը եւ փաստաբանը՝ իր պաշտպանողականը եւ նոյն տեսնն երդուեալները կը խորհրդակցին եւ վճիռ կ'արձակեն: Սողոմոն Թեհլիրեան անպարտ արձակուած կը յայտարարէ թէ մտրը կը նախընտրէր: Եւ վարագոյրը կ'իջնէ այլ վրիժառու արարքներու (Նեմեսիս գործողութիւն) թեւումով որոնց հեղինակներն են՝ Միսաք Թորլաքեան (Ճիւանշիր), Արշաւիր Շիրակեան (Սայիտ Հալիմ փաշա), Արամ Երկանեան եւ Արշաւիր Շիրակեան (Շաքիր Պեհաետին եւ Ճեմալ Ազմին), Պետրոս Պողոսեան եւ Արտաշէս Գէորգեան (Ճեմալ Փաշա) եւ Յակոբ Մելքումով (Լենինը Փաշա):

Ա. արարը իր տեսարաններու դասաւորումով եւ այլազանութեամբ ստեղծեց մթնոլորտը, տուաւ կշռոյթ մը. սակայն Բ. արարը կարգ մը երկարութիւններով, դանդաղեցումներով ժամանակ մը նուազեցուց ունկնդիրներու ուշադրութիւնը:

Բեմադրութիւնը իր յետ ակնարկներով (ֆլաշ-պաֆ) աւելի մօտ էր շարժանկարի բեմադրութեան մը քան թատրոնի:

Դերասանները եղան իրենց արհեստի եւ արուեստի մակարդակին, այսինքն՝ լաւ: Նարեկ Տուրեան պատմողի դերին մէջ խմբավարեց եւ՛ բեմը եւ՛ ներկայացումը:

Գնահատելի է նախաձեռնութիւնը, նկատի ունենալով որ Ապրիլեան Եղեռնի 85-ամեակի այս օրերուն, ինչպէս նաեւ կատարուած աշխատանքը: Գրականութիւնը, թատերգութիւնը, պիրքը չժանգոտուելիք գէնքեր են դատ մը ներկայացնելու, ճանչցնելու եւ պաշտպանելու:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

"Մաշտոց"

ՀԱՅՑ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան Ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ 2000 Ապրիլ 18, Բարեգործական Ակբաս Մանուկեան սրահին մէջ: Ներկայ անդամներու եւ փոխանորդաբերու սառուդամին յետոյ ժողովը բացաւ Միութեան հիմնադիր եւ նախագահ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան: Ան նախ յայտնեց թէ վերջերս մահացած են Միութեան փոխ - նախագահ Տիկին Մելինէ Քոնտեանթին, արտասանութեան մրցոյթներու դատակազմին անդամ Պր. Սարգիս Պօղոսեան, Միութեան հովանաւորներէն փրոֆ. Ռաֆայէլ Իշխանեան, մահացած են նաեւ դանճապահ Պր. Յօժէ Տէր-Յակոբեան, Պր. Շաւլ Տէրտէրեան, Պր. Նուպար Աղամեան եւ Պր. Պօղոս Օհանեան: Մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգուեցաւ յիշատակը մահացող անդամներու:

Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան կարդաց Միութեան գործունէութեան տեղեկատուութիւնը: Յայտնեց թէ Միութեան գործունէութիւնը այժմ կը ծաւալի հինգ ուղղութեամբ. -

1) Հայ լեզուի դասընթացքներ (երեք մակարդակ) եւ լեզուական ճամբորդութիւններ. - ցարդ հայերէն խօսիլ, կարդալ եւ գրել սորված են 350 աշակերտներ, որոնցմէ հինգը հայերէնը ներկայացուցած են Պաքալօրէայի քննութիւններուն որպէս LV1, LV2 կամ Option եւ յաջողած.

2) Արտասանութեան, շարադրութեան, ընթերցանութեան մրցումներ 8 - 18 տարեկան աշակերտներու միջեւ. - ցարդ մասնակցած են 90 աշակերտներ եւ շահած 5000 ֆրանքի պարգեւներ.

3) Մշակութային հրապարակային ճեռնարկներ. - Թատրոն կամ այլ հրապարակային ելոյթներ աշակերտներու կողմէ.

4) Թարգմանական - հրատարակչական աշխատանքներ՝ երրորդ մակարդակի աշակերտներու կողմէ, որոնք իրենց լրումին կը հասնին մօտ օրէն.

5) Մեսրոպեան ուղղագրութեան պաշտպանութիւն՝ 1999 Սեպտեմբեր 22 - 24-ին Երեւանի մէջ կայացած «Հայաստան - Սփիւռք» Խորհրդաժողովին. - *Այս Խորհրդաժողովը նպատակ ունէր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի ներկայացուցիչներու միջոցաւ միասնաբար քննարկելու մեր ժողովուրդին համար համազգային կարեւորութիւն ունեցող խնդիրները եւ ապագայի համար միասնական ծրագիրներ մշակելու՝ «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» նշանաբանով: Մաշտոց Միութեան կողմէ այս Խորհրդաժողովին մասնակցեցաւ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան, որ արտայայտուեցաւ ուղղագրութեան տարբերութեան ստեղծած խոչընդոտին մասին Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ: Այս առթիւ Միութեան Վարչութիւնը կատարած է դժուար աշխատանք մը, կազմակերպելով եւ յիշեալ Խորհրդաժողովին տանելով Սփիւռքահայ 80 կազմակերպութիւններու (Մամուլ, վարժարան, մտաւորականներ, հոգեւորականներ) կողմէ ստորագրուած Հանրագրութիւն մը, որով կը պահանջուի Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադառնալ՝ յանուն ազգի միասնականութեան: Այս Հանրագրութիւնը իր ազդեցութիւնը գործած է եւ Գրողներու Տան մէջ կայացած կլոր Սեղանի ընթացքին կառավարութեան յըղուած է 1922-ի Տեկրետը ջնջելու եւ միասնական Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադառնալու պահանջքը:*

Ընդհանուր Ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց Միութեան գործունէութեան մասին այս տեղեկատուութիւնը, որմէ յետոյ Պր. Ռոլան Մարկոսեան կարդաց Միութեան հաշուետուութիւնը, որ նոյնպէս վաւերացուեցաւ Ընդհանուր Ժողովին կողմէ:

Ձեռնարկուեցաւ Նոր Վարչութեան ընտրութեան: Նախկին կազմը վերընտրուեցաւ յաւելումով Տիկին Պետրոսեանի եւ Դիւանի կազմը ստացաւ հետեւեալ պատկերը. -

Նախագահ՝

Տիկին Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեան

Փոխ - նախագահ՝

Տիկին Սօնա Պետրոսեան

Քարտուղար՝

Տիկին Էլիզապէթ Ժանտէլ

Փոխ - քարտուղար՝

Պր. Հրայր Հրաչեան

Գանձապետ՝

Տիկին Անահիտ Տավլաչեան

Փոխ - գանձապետ՝

Պր. Ռոլան Մարկոսեան

Առաջարկներու բաժնին մէջ Ընդհ. Ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի ուղղութեամբ նախորդ վարչութեան կատարած ձեռնարկները եւ հրահանգեց որ Նոր Վարչութիւնն ալ հետապնդէ Մեսրոպեան ուղղագրութեան պաշտպանութեան դատը եւ Հայաստանի իշխանութիւններուն յայտնէ Մաշտոց Միութեան Ընդհ. Ժողովին պահանջքը, որ է ջնջել 1922-ի Տեկրետը եւ վերադառնալ Մեսրոպեան միասնական ուղղագրութեան՝ «Մէկ ազգ, մէկ ուղղագրութիւն» նշանաբանով:

Ընդհ. Ժողովը նոր վարչութեան հրահանգեց ամէն միջոցի ձեռնարկել, այս համազգային նպատակին հասնելու համար:

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՁԵՌՔԴ ԵՏ ՏԱՐ ՅԱՒԻ ՎՐԱՅԻՑ

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ

Մեծ պատգութիւններուն երկիրը չէ Հայաստանը: Արագութիւնը փոքրացնում է երկիրը: Հանդարտ ընթացքի դէպքում Հայաստանը մեծ հայրենիք է: Հայաստանը, եւ ողերս գրելու Յուլիսի այս օրերին հնազէտ ընկերոջս հետ Արարատեան դաշտի դերում երեք հազար տարուայ զմբարան պեղելիս ժամանակը ինձ պատկերանում է ուղղահայեաց ընթացքով: Ինձ համար մարդկութեան քաղաքակրթութիւնը ծլում է երկրի ընդերքից եւ ճառագում ամէնքիդ... Գուցէ եւ սպառուելու միտումով:

Հայաստանը իր խորութեամբ է երկիրը: Հայաստանը մանրամասն սիրելու հայրենիք է եւ այդպէս մանրամասն սիրելու դէպքում մէկ չէ՝ տասը կեանք էլ չես սպառի: Միայն թէ չտապելու հարկ չկայ: Աւատել եւ համեմատելու կարիք չկայ: Քարէսը երկրի ու հայրենիքի մասին զաղափար չի տալիս, մասնաւորապէս նը հանգստութիւն չի բերում բնակչի հոգուն, որովհետեւ մեծը դեռ մեծարժէք է, նաեւ մեծից մեծը միշտ կայ:

Երեւանից հինգ ժամ ճանապարհ անցնելով՝ ես Մեղրին տեսայ իրրեւ նոր Հայաստան: Քարտէսի պատկերը, անշուշտ, իմ մէջ կար, բայց եթէ այնպէս է ստացուել, որ Հայաստանի հարաւային սահմանը ազեղ է տուել եւ դու գնում ես ազեղի լարով ու ճանապարհին հանդիպած անուանները քեզ ոչինչ չեն ասում, ուրեմն ազեղի միւս ծայրին Մեղրին պիտի գըտնես իրրեւ նոր Հայաստան: Այո, քարտէսի պատկերը իմ մտքում կար, բայց Մեղրին զանուեց հրաշքի նման... Հայաստանը հիւսիս-արեւմուտքից հարաւ-արեւելք ձգուած, մի կենտ ոստոստ ոտքը Արեւելքի սրտում եւ ոտքը Արաքսով, այստե՛ղ, հատուա՛ծ... Վերջին հատուածն է: Բայց կարող էր վերջինը չլինել եւ Մեղրու դոյութիւնը հրաշքի է նման:

Առաւօտ վաղ հիւրանոցի պատշգամբը դուրս գալով, ես նայում էի ուս - ուսի կանգնած պղնձագոյն լեռներին եւ չաղուած հայեացքով ու քնատ ուղեղով չէի ըմբռնում, որ իրար ճուլուած այդ լեռների մէջ կիրճ կայ եւ այդ կիրճով անցնում է Արաքսը՝ սահման, եւ թէ ահա այն ոսպառաժոտ լանջը Հայաստան է, մէւսը՝ Պարսկաստան... Նոյն լեռնաստանն է, նոյն քարն ու թուփը, նոյն սողունները ու գեռուններն են արեւկող ապրում նոյն արեւի տակ, եւ միայն մարդի՞կ են տարբերը թէ չոկուած: Ես ինչքա՞ն են տարբերը թէ չոկուած: Ես ինչքա՞ն պիտի ապրեմ այստեղ, որպէսզի քնից արթնանալով՝ արդէն մէջս լինի մերն ու ոչ մերը:

Առաւօտները մարդիկ երեխայի են նըման: Առաւօտը մարդուս մանկութիւնն է եւ իրականութիւնը չընդունելու վրդովեան այդ վայրկեանները մեզ դարձնում են երեխաների երկրի քաղաքացի:

Ես երկու օր գնում-գալիս էի Արաքսի ափով եւ պղտոր, ժանգի գոյնի ջուրը իմ լսած, կարդացած, երգածս Արաքսի պատկերին չէր բռնում: Ամէն ժողովուրդ իր մայր գետն ունի, բայց Հայը միակն է գուցէ, որի համար մայր գետը մնում է դրքերում հոսող, երգերում չառաչող գետ: Այսպէ՞ս էլ մայր գետ լինի, պղտոր ժամանակների միջով պղտոր հոսում է, անցնում է երկրիդ կողը քերելով եւ ե-րեւում է ասես ապակու միջից... Մեծ ակուարիումի հոսող ջուր է մայր Արաքսը:

Արաքսի ջրի գոյնն ունեն Մեղրու լեռները: Եւ պղտոր ջրի ափին, ժանգոտ լեռների մէջ՝ առափի քարին նստած լողացող պեղեցկուհու է նման Մեղրի քաղաքը: Իրեն հասանելիք արդիւնաբերական աղն ու տեղը Ագարակին տուած Մեղրին տեսնելով՝ ես առաջին անգամ հպարտութիւն զգացի հայ քաղաքաբնակի համար եւ առանց կասկածի որոշեցի, որ այդպիսի քաղաք է եղել Վանը:

Այդպիսի քաղաք կարող էր լինել Ալավերդին, բայց Ալավերդին իր քաւութեան Ագարակը չունի եւ քաղաքի ապառաժներն իսկ սեւացած են, նաեւ վարդերն են քիչ, եւ ծառն է սակաւ, եւ գետն է ձկնազուրկ, մարդիկ էլ մեծ քաղաքի բնակչի հովեր ունեն: Ալավերդին մեծ քաղաքները կապող ճանապարհի վրայ է, իսկ մեծ ճանապարհի վրայ ապրողները մեծ աշխարհի հետ լինելու պատրանք են ունենում:

Գնացքների պատուհաններից չպրտած աղբի մէջ քաղաքակրթութեան պերճ դէմքը, այնուամենայնիւ, կայ, եւ մեծ աշխարհի հետ առաջին չփոմը պերճ քաղքի հետ է լինում՝ «Ուինսթոն»ի տուփ է, մանգոյի անօթ, «Գոգա»յի չիշ, ծամօնի թուղթ, «Ամերաս»ով ինչ-որ ներքնաշոր...

(Շար. 3)

(Շար. Ա. Էջէն)

պայնացուած էր, Թրիչէ կը ներկայացը-նէր բաժնեթէր-Պեռուֆիւնը անոր խոր-հուրդէն ներս: 1992-ին Գրեմի-Լիոնէլ հաշուեփակը 1,8 միլիառ ֆրանքի կո-րուստ մը կը ներկայացնէր: Բացուած քննութիւնը պիտի հզղէ որ զրամատունն ու հովանաւորող մարմինները զիտա՛կ-ցարար ծածկած են կորուստներու ծա-ւալը: Թրիչէ, զեկոյցով մը իր զարման-քը կը յայտնէր:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ կրկին նուազած է Ֆրանսայի մէջ: Երկու վերջին ամիսնե-րու ընթացքին 116.700 գործադուրկ աչ-խատանք գտած են եւ 1992-էն ի վեր, Ֆրանսա գործազրկութեան իր ամէնէն ցած համեմատութեան հասած է, այ-սինքն՝ 10%-ի:

ԻՏԱԼԻՈՑ նոր կառավարութիւնը, ո-րու գլուխն անցաւ Ճուլիանօ Ամաթօ, չրջանային ընտրութիւններու ձախերու ձախողութենէն եաք, երեսփոխանական ժողովի վստահութիւնը ստացաւ 298-ի դէմ 319 ձայնով: Անհրաժեչտ մեծամաս-նութիւնն էր՝ 309 ձայն: Դէմ քուէարկած են Պերլուսքոնիի կեդրոն աջը եւ հա-մայնավարները: Այս կառավարութիւնը, թէեւ փոխանցման չրջանի կառավարու-թիւն մըն է:

ԺՈՐԺ ՀԱՊԱԾ հրաժարած է Պաղեստի-նի Ազատագրական ժողովրդական ճակա-տի զեկավարի իր պաչտօնէն: Հիմնադիրն էր այդ չարժումին որ ծնունդ առած է 1967-ին, Դամասկոս:

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ (Եւրոպական Միութենէն դուրս) քուէարկութեան հարցը, թաղա-պետական ընտրութիւններուն, կը ծեծ-ուէը Մայիս 2-ին Ազգ. ժողովին մէջ: Առաջարկը եկած էր կանաչներէն (Մա-մէռ), բայց չատ հաւանական չէր որ զրական լուծումի մը յանգի, ժոսփէն իսկ կողմնակից չէ: Ցարդ, օտարները կրնան քուէարկել մեծ ձեռնարկութիւններու մէջ, փրնտա՛մները (1982-էն ի վեր կրնան մասնակցիլ ընտրութիւններուն, բայց չեն կրնար ընտրուիլ), ընկերային ապահովագրութեան, գպրոցները:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ 21 պատանդներու կացութիւնը բաւական ողբերգական է, ըստ առաջին տեղեկութիւններուն, զորս կրցաւ փոխանցել փիլիպպեանցի լրագրո-ղուհի մը որ արտօնութիւն ստացած էր մուտք գործել ապստամբներու կայանը: Տեսերիզը ցոյց կու տայ որ բոլորն ալ դէշ վիճակի մէջ են, երբեմն վիրաւոր-ուած, անօթի եւ ծարաւ: Պահանջները չատ յստակ չեն, կը խօսուի Փիլիպպեան-ներու հարաւային մահմետական զաւառ-ներու ինքնավարութեան մասին, բայց տեղի տուող չկայ:

ՓԱՐԻԶի մէջ, ըստ աւանդութեան, Լը Փէնի Ազգ. ճակատը ցոյց մը կազմակեր-պած էր Մայիս 1-ին, որ չէր համա-խմբեր մեծ բազմութիւն մը, թէեւ կազ-մակերպիչները 16 հազար հոգիի մասին կը խօսին (3.000՝ ըստ ոստիկանութեան): Նախքան ցոյցը, վերջ գտած է ժԱ. հա-մագումարը, որու նախագահ վերընտ-րուած է Լը Փէն: Տողանցքը վերջ կը գտնէր Օփերայի հրապարակը, ուր Լը Փէն կը կրկնէր թէ պէտք է փրկել Ֆրան-սան եւրոպական միրագեութենէն եւ համաչխարհայնացումէն: Նոյն առեն, պառակտուած թեւը, այսինքն՝ Պրիւնօ Մէկրէ ցոյց մը կ'ընէր Գոնպորթի հրա-պարակը, կառքերով:

ԻՏԱԼԻՈՑ չրջանային ընտրութիւննե-րու Բ. չրջանին, վենետիկ մնաց կեդ-րոն ձախի ձեռքը:

ՇԻՐԱԶի մէջ բացուած է 13 Հրեանե-րու պատուարութիւնը: Առնցմէ մէկը

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ

la Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre d'une série Rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier **"St Grégoire l'Illuminateur"**)
propose
une CONFERENCE - DEBAT
sur le thème :
SACREMENTS DE L'EGLISE
avec le **Rév. Père Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale
JEUDI 4 MAI de 19h à 20h15
dans la Salle **«A. Tcherpachian»**
339, avenue du Prado — Marseille 8e

UGAB — JEUNES MARSEILLE

Samedi 13 Mai à partir de 21h30
Soirée animée par le chanteur
VREJ LOUSSARARIAN

Boissons, assiettes de spécialités arméniennes

P.A.F. : 100 F
Membre : 80 F

Renseignements & réservations :
327, Bd Michelet — 13009 Marseille
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45 /
06. 88. 06. 68. 07 / 06. 11. 66. 55. 30
Réservation obligatoire

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

Վահան ԹՈՓՈՎԵՆՑ
ՄՈՒՐԱԿՈՑՑ
Կիրակի, Մայիս 7, ժամը 16-ին
Dimanche 7 Mai à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
« OH, MY GOD ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՓԱՐԻԶի Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐի ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻԻՆ ՊՐԻՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱԼԻՆԵՑի ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնումը՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8.30-ին Փարիզի Ս. Յովհան-նէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21-ին:

Երթուղարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաչ, ճաշ եւ ընթրիք:

Մասնակցութիւն՝ 1250 Ֆրանք:

Տեղերը ապահովելու համար հե-ռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 - 43 - 59 - 67 - 03
Աւետիս Ս. Քհնյ. Պալըզեան՝
01 - 46 - 62 - 01 - 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 - 47 - 43 - 12 - 66

Արձանագրութեան վերջին պայմ. մանաժամ՝ Մայիս 10:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽՄԱՋի Մարսէյլի Սէն - Թերո-մի Ջուս Շանթ մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները բացառիկ ընդհանուր ժողովի, Շաբաթ, Մայիս 6, ժամը 14-ին, C.A.Q.-ի սրահներուն մէջ

32, avenue Saint-Jérôme, 13013 Marseille

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՐԷ

Հայաստանէն եկած Նուարդ Սաղոր-եան, Ֆրանսահպատակ, կը փնտռէ որեէ աչխատանք, նախընտրաբար տարեց մարդուկի խնամք տանիլ: Կրնայ նաև դիչերել. հեռաձայնել ժամը 19-էն 23:

01 - 39 - 85 - 16 - 25

ԿՈՉՆԱԿ
KOTCHNAK
ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMENIENNE
CHANTS ET POESIES
ԵՐԳ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ
Բանաստեղծութիւններու ընթերցումը կը կատարէ ԳԵՂԱՄ ԳԵՒՈՆԵԱՆ, իսկ թարգմանութիւններու ընթերցումը՝ ԺԻԼ ՏԻՐԻՖ
AU PROFIT DE L'ORGANISATION **TERRE ET CULTURE**
Ի ՆՊԱՍՏ *ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ* ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ
le Samedi 6 Mai à 20 heures 30
Salle Cortot
78, rue Cardinet, 75017 Paris — Métro Malesherbes
Participation aux frais : 120 F — Etudiants : 80 F
Réservations et renseignements :
☎ **01 42 33 08 98** (le matin)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՑԵԱՆ

Սոֆիա տեղի ունեցած ծանրաբարձու-թեան եւրոպական ախոյեանութեան, Հա-յաստանի ներկայացուցիչ Ա. Դանիէլեան իր դասակարգին՝ զերծանրներու մէջ Ա. դիրքը գրաւելով Եւրոպայի ախոյեանի տիտղոսը նուաճած է արժանանալով ոսկի մետալի: Կիրակի, Ապրիլ 30-ին, ան ըն-դամէնը 457,5 քկ. բարձրացնելով զե-րազանցած է իր մրցակիցները:

***

ՖՈՒԹՊՈԼ
Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին Վալանսի Հայ Մարզականը 2 - 3 պար-տուեցաւ Նիմէն, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Կը մնայ միչտ նախավերջին (19րդ) 29 կէտով: Լիլ գլուխն է 76 կէտով:

DU NOUVEAU A LA TELE ARMENIENNE

Suivez tous les jeudis à 19:50 heure française (22:50 heure d'Erevan) les émissions du **Fonds Arménien «Hayastan»** diffusées par la télévision arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (chaîne No 281).

Pour tous renseignements, contacter le Fonds Arménien de France :
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14. Tél.: 01 43 68 29 29; Fax: 01 43 68 15 91.

PARIS 2000
HERMINÉ YERISSIANS soprano
ROUBEN ELBAKIAN ténor
ZEMFIRA BARSEGHIAN piano
Récital chant et piano
Airs et Mélodies de Compositeurs Allemands, Arméniens, Français, Italiens, Polonais, Russes
Mercredi 10 Mai 2000 à 20 H 30
SALLE ALFRED CORTOT 78 rue Cardinet Paris XVII
L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE ET HAMASKAÏNE
RÉSERVATIONS : 01 48 78 02 99 / 01 48 24 63 89 LES APRÈS-MIDI

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 4
JEUDI
4 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·898 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.898

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ

Գերմանական «Զիւտտոյչէ ցայթուկ» եւ զուիցերական «Թակէս անցայկըր» թերթերուն Թուրքիոյ Թղթակիցը Վոլֆֆանկ Քոյտլ Ապրիլ 25–ին երկրորդին մէջ հրատարակած է ծաւալուն յօդուած մը ուր անդրադառնալով Հայերու ցեղասպանութեան պարագաներուն, ծանրօրէն կը մեղադրէ Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիրները, պլհատորութեամբ Մ. Քէմալ։ Յօդուածը որոշ մասերու յատկացումով տեղ գտած է «Զիւտտոյչէ ցայթուկ»ի (Ապրիլ 29) մէջ ալ։ Թուրք մամուլը զայրոյթով արձագանգած է դրութեան, այսուհանդերձ, «Հիւրրիյէթ» անոր տեղ տուած է ամբողջութեամբ (Ապրիլ 30)։

Վ. Քոյտլ նախ կը նկարագրէ դէպի Ափի քաղաքը ուղեւորութիւն մը, ապահովութեան ուժերու խիստ հսկողութեան ատկ. առաջին նկատածը այն է որ հայկական անցեալի տէր քաղաքին «Հայկական, ինչպէս սրբազան Արարատը եւ հանգիստ ալեվի հայկական, բան Հայաստանի այսօրուան մայրաքաղաք Երեւանը, մուտքին այդ պատկանելիութեան մասին ոչ մէկ նշում կայ։ քաղաքին պատմութիւնը յուշող ցուցատախտակներուն վրայ ոչ հաղորդումներու յիշատակութիւն կայ, ոչ ալ Հայերու։ Այնպէս մը թէ անոնք երբեք գոյութիւն չեն ունեցած։

«Մեռելային» այս լռութիւնը հեռանք է Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ առնելութեան, վախի եւ անորոշութեան յարաբերութեան, որուն վրայ ծանր ապտպիտութիւն ունի Թուրքերու կողմէ Հայերու կիրարկուած հաւաքական բնաջնջութեան մեղքը։ Ըսելէ հետք թէ այդ բնաջնջումը ի. դարու առաջին ցեղասպանութիւնը կը վազմէ, 1,5 միլիոն հայ զոհերով, Վ. Քոյտլ կ'աւելցնէ թէ Հիթլէր մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է այդ անցքերուն նկատմամբ. իր խորհրդական Էրվին Ռոմմելին – Ռեխթէրէն տեղեկացած է բոլոր մանրամասնութիւններուն. այդ խորհրդականը լաւագոյն անձն էր այդ տեղեկատուութեան համար, քանի որ 1915–1916–ին որպէս էրզրումի հիւպատոս, ականատես եղած էր տարագրութեան ու ջնջոտածային բնաջնջումին։ Լրագրողը Հիթլէրի հետաքրքրութեան մէջ կը չեշտէ կատարուածը լաւագոյն ձեւով քօղարկելու թրքական ընթացքին արձնուածը, որ արտայայտութիւն գտած է անոր «Այսօր ո՞վ կը յիշէ Հայերը» խօսքով։ Լրագրողը կ'ըսէ սակայն թէ Հիթլէր սխալած էր այդ կէտին վրայ, քանի որ 85 տարի ետքն իսկ, այսօր, հայութիւնը յաջողած է այդ յիշողութիւնը վառ պահել, մինչ Թուրքիա ոչ մէկ ուրիշ նիւթի նկատմամբ այնքան դիւրագրգռած է եւ յարձակողական, որքան Հայերու ցեղասպանութեան, ինչպէս փաստը տուաւ Ֆրանսայի Ծերակոյտին ճանաչումը վաստկնելով, դինամիթերի գնումի խաղաթուղթին չհարկումով։

Քոյտլ հարց կուտայ թէ Թուրքիոյ հանրապետութիւնը ինչո՞ւ կը խուսափի ընդունելէ պատմական իրականութիւնն ու որ կը վերաբերի իր հիմնումէն առաջ ան տարիներուն եւ Օսմանեան կայսրութեան։ Ապա պատասխանը կուտայ իր հարցումին. «որովհետեւ ցեղասպանութեան եւ պետութեան հիմնադրութեան միջեւ, անմնական, կազմակերպչական եւ գաղափարական ուղղակի կապեր կան։ որովհետեւ, նոր Թուրքիա կոչուած երկրին հիմերը, հակառակը ըլլալով տարիներէ ի վեր ամբողջ աշխարհին պատմուած հէքեաթին, կ'երկարին աւելի հին շրջաններ ու ոգիներէը յիշել՝ կը ցնցէ հանրապետութեան հիմնութիւնը»։

Քոյտլ կը գրէ թէ Թուրք պետութիւնը եւ անոր ներկայացուցիչները չեն կրնար Հայերու իրենց ըրածները ընդունիլ եւ մանաւանդ՝ ներողութիւն խնդրել։ Ատիկա ամէն կ'ըլլայ պետութեան հիմնադրութեան մէջ պահուած ազատ դատնիքի մը բացայայտումին։ Իսկ նման բացայայտում կը կործանէ Աթաթիւրքի առասպելը եւ հանրապետութիւնը, ամէն մարդ ալ կը տեսնէ թէ Հանրապետութիւնը նոր ակիզբ մը չէ, այլ՝ հին ու մեծ մասով դէշ օրինակներու կապուած կազմաւորում։

1915 Ապրիլին Օսմանեան կայսրութիւնը անցեալին կը պատկանէր։ Սուլթանին իշխանութիւնը ձեռքէն առնուած էր։ Քայքայման եզրին հասած կայսրութեան մէջ ամէն բան կ'որոշուէր 1908–ին զօրծի զլուխ անցած Երիտասարդ Թուրքերու զինուորական բռնատիրութեան կողմէ։ Իսկ այդ բռնատիրութեան ղեկավարներն էին Էնվէր, Թալաթ եւ Ճէմալ փաշաները որոնք անհամբ առած են Անատոլուի հայկական ցեղը անհետացնելու որոշումը։

Անհետացումի արարքին մէջ Մ. Քէմալ անոնց անմիջական գործակից չըլլալով հանդերձ, յստակ էր անոր գործելակերպին էութիւնը։ Ան միայն Թուրքերու պետութիւն մը հիմնել կ'ուզէր ու ոչ մէկ իսօք կար Հայերու, կամ Յոյներու մասին։ Ցետոյ, իր ամբողջ ուժը գործածեց դատապարտումէ փրկելու համար 1915–ի մեղաւորները։ Նախ փակեց պատերազմական առեանները որոնք հիմնուած էին Ա. աշխարհամարտի յաղթականներուն կողմէ, պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, մարդկութեան դէմ պատերազմական յանցանքները դատել նպատակով։ Մանաւանդ Անգլիացիները կը պնդէին որ Հայերու կոտորածներուն պատասխանատուները զոհ իրենք ձերբակալած էին, պատժուին։

Մ. Քէմալի դլխաւորած ազգայնական չարժումը անդլիացի դինուորներ ու քաղաքացիներ պատանդ առնելով փրկեց պատերազմական յանցագործները, ճիշդ այնպէս, ինչպէս՝ Սերպիոյ նախագահը Միլոսեւիչ ամերիկացի դինուորներ առեւանգեց, փոխանակելու համար Գարածիչի հետ։

Լոնտոնի դիմումին չնորհիւ, ոճրագործները թուրք անկախութեան պատերազմին առաջնակարգ հերոսներուն վերածուեցան։ Օրինակ՝ Շ. Գայա 11 տարի Աթաթիւրքի վարչութեան Արտաքին գործերու նախարարութիւնը վարեց։ ան ոճերու կը պատկանի «մենք առանց Հայու Հայաստան մը կ'ուզենք» արտայայտութիւնը։

Նոյնպէս, Քոյտլ կը յիշէ նոյն վարչութեան մէջ Ազգային Ժողովի նախագահութիւնը վարած Պիթլիսի կուսակալ Ա. Ռէնտան որ հազարաւորներու ողջակիզումին պատասխանատուն էր եւ 1925 – 1938 տարիներու Արտաքին գործերու նախարար Թ. Ռիւշտիւն որուն պարտականութիւնն էր դիակները անհետացնելու գործը։ Իսկ Տրապիզոնի չրջանը ահ ու սարսափի մատնած Թովփալ Օսմանը վարչապետ Աթաթիւրքի դլխաւոր թիկնապահն։

Այսպէս, ոճրագործները հերոսներու վերածուեցան. պողոտաներ անոնց անուններով մկրտուեցան, պատմութեան դիրքերու մէջ անոնց անունները արձանագրուեցան։ Կատարուածին համար դերմանական լրագրողը կ'ընէ «յանդուգն, այլ՝ օրինաւոր» նմանութիւնն մը. որպէս թէ Գերմանիոյ փողոցներուն տրուէին կեղրոնացման ճամբարներու պատնեշուն անուններըը, պատերազմի յանցագործներուն արձաններըը կանդնեցնէին հոն, կամ Ալխմանի, Մեննկելէի նման գործուելի ճիւաղներ նախարար նշանակուէին։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԶԱՐԿԵՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Մայիս 2–ին, յաջորդական երկու հրամանագրերով, նախագահ Ռ. Քոչարեան պաշտօնազրկեց վարչապետ Արամ Սարգսեանը եւ Պաշտպանութեան նախարար՝ Վաղարշակ Յարութիւնեանը։ Երրորդ հրամանագրով մը, այս վերջնոյն տեղը, առժամեայ կերպով նշանակուած է Պաշտպանութեան նախարարի առաջին տեղակալը՝ զօր. Միքայէլ Յարութիւնեան։

Յորքին մէջ, ըստ Սահմանադրութեան, վարչապետին պաշտօնազրկումով ամբողջ կառավարութիւնն է որ պաշտօնազրկուած է։ Նախագահը, Մայիս 3–ին խորհրդակցութիւններու ձեռնարկած էր նոր կառավարութիւն մը նշանակելու համար։

Այս կարգադրութիւններուն առընչութեամբ նախագահը հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.–

«Այսօր ես հրամանագիր եմ ստորագրել վարչապետին զրաղեցրած պաշտօնից ազատելու մասին։ Խոստովանեմ՝ այդպիսի որոշում ընդունելը հեշտ չէր՝ նկատի ունենալով իմ անձնական յարաբերութիւնները հանգուցեալ Վազգէն Սարգսեանի հետ։ Սակայն ձեւաւորուած մթնոլորտը ակնյայտօրէն պահանջում էր այս վճիռը, քանի որ այն ինչ տեղի է ունենում, ուղղակիօրէն խարխլում է մեր պետականութեան հիմերը։ Մեր Սահմանադրութիւնը ենթադրում է կառավարութեան սերտ աշխատանքը նախագահի հետ։ Պէտք է լինի մէկ թիմ, որի գործողութիւններն ուղղուած են միեւնոյն նպատակին։ Յաւօք, այդպիսի թիմ չձյողունց ստեղծել։ Աւելին, գործադիր իշխանութեան ներսում տարբեր նախարարների կողմից բաղաքական խաղերը դարձել են կենսակերպ, մինչդեռ տնտեսական խնդիրների կծիկը մեծանում է ահագնի նման։ Այսօրուայ իրավիճակի շարունակումը սպառնում է փլուզել բանակը, ենթարկելով այն բաղաքական մասնատման։ Սպառնում է ներդրումների լիակատար դադարեցմամբ եւ միջազգային ասպարէզում երկրի հեղինակութեան անկումով։ կառավարութեան հետ համաձայնեցուած աշխատելու ուղղութեամբ իմ բոլոր ջանքերը յաջողութիւն չունեցան։ Ժողովրդի սոցիալական վատթարացող վիճակի, հանրապետութիւնից բնակչութեան արտահոսքի պայմաններում անթոյլատրելի եմ համարում նման երեւոյթների հանդուրժումը։ Իմ գործողութիւնները հիմնուած են Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան վրայ եւ թելադրուած են պատասխանատու որոշումներ կայացնելու պարտականութեամբ։

Կը ցանկանայի երախտագիտութիւն յայտնել վարչապետին երկրի համար այս ծանրագոյն ժամանակահատուածում համատեղ աշխատանքի համար։ Վաղը Խորհրդարանում ներկայացուած բաղաքական ուժերի, և առաջին հերթին խորհրդարանական մեծամասնութեան հետ, ես բննարկումներ կը սկսեմ նոր կառավարութիւն ձեւաւորելու ուղղութեամբ։ Մտադիր եմ համագործակցել խորհրդարանի հետ եւ միայն ակտիւ համատեղ աշխատանքի մէջ եմ տեսնում յաջողութեան գրաւականը»։

***

Լիպերասիոն արձագանգելով լուրին (Մայիս 3) եւ ազդիւր տալով Ռոյթըրս գործակալութիւնը, կը գրէ թէ նախագահը ամբաստանած է կարգ մը նախարարներ որ կը դաւեն իրեն դէմ։ Ձչդելով թէ ամբողջ կառավարութիւնն է որ կը հեռացուի, կ'աւելցնէ.– «Բայց, նախագահը ամբաստանող մատնանչում մը ուղղեց Պաշտպանութեան նախարարին»։

Ֆիկարօ, նոյն օրը կարճ արձագանգ մը տալով, կ'ըսէ թէ նախագահական որոշումը, հատնաբար, կապ ունի Հոկտ. 27–ի Խորհրդարանի հրացանաձգութեան քննութեան հետ։

***

ՊՈՒՆՏԸՍԹԱԿԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Պունտըսթակի՝ Գերմանիոյ Խորհրդարանի պատուիրակութիւն մը, Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Հանս–Ուլրիխ Գլոզէի դլխաւորութեամբ Մայիս 2ին Երեւան գացած է։ Այցի նպատակն է ծանօթանալ Կովկասի երեք Հանրապետութիւններու փոխ յարաբերութիւններուն, ապահովութեան եւ քաղաքական խնդիրներուն։ Պատուիրակութիւնը արդէն այցելած է Ադրբեջան և Վրաստան։

Նոյն օրը հիւրերը ընդունուած են Ազգ. Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեանի կողմէ։ Ազգ. Ժողովի նախագահին կողմէ հայերգերմանական յարաբերութիւններուն մէջ քաղաքական եւ տնտեսական բնագաւառներուն անդրադարձէն եռք կարծիքներու փոխանակում տեղի ունեցած է Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման գործընթացին չուրջ։ Վերջաւորութեան, նախքան միջխորհրդարանական յարաբերութիւններուն իրավիճակին արծարծումը, Ա. Խաչատրեան գերման պատուիրակութեան ներկայացուցած է Ազգ. Ժողովին գործունէութիւնը եւ երկրին ներքին քաղաքական իրադրութիւնը։ Հանդիպումին ներկայ եղած է նաև Գերմանիոյ դեսպան Ֆոլքէր Զայթց։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 2 / 3)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԻՆ ՀԱՐՑԸ

Ազգային Ժողովի համամասնամար խմբակցութեան Մայիս 2–ի աւուրխին Երեւիսան Խորէն Սարգսեան ըսած է թէ իշխանութեան թեւերը կը չանան կրկին բան մը բաժնել իրարու միջեւ, «ամէն ինչ վաճառուած Հայաստանում»։ Տեղեկացուցած է թէ Ապրիլ 21–ի իրենց հանդիպումին հետաքրքրութիւնը պահանջած է նախագահին ներկայացնել Սահմանադրութիւնը բարեփոխելու եւ Ռուսաստան – Բելառուս միութեան անդամակցելու պահանջ։ Այդ պահանջը կրկնուած է Մայիս 1–ի իրենց հանդիպումներուն։ Խ. Սարգսեան խօսած է նախագահին հրաժարականին համար Ազգային Ժողովին մէջ սկսած ընթացքին մասին, ըսելով որ 21 երեսփոխան ստորագրած են, բայց անուն չէ տուած։

***

ԱՐԻՈՒԹԵԱՆ ՄԵՏԱԼ ՍՏԱՑԱԾ

Մայիս 2–ին, 1992–ին Վազգէն Սարգսեանի կոչով կազմաւորուած Արծիւ 1 մարտական դումարտակին զոհուած եւ վիրաւոր մարտիկներուն պետական պարգեւներու յանձնումի արարողութիւնը կատարուած է։ Պաշտպանութեան նա–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԷՔԵԱԹԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

«ՍԻՐԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԼԻՍ, ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՉԱՓ»

Գ.

Նախարարները բազմապատիկ մարդիկ են եւ չեն կրնար ամէն վայրկեան այցելութիւններու տրամադրուիլ: Գաղթականութեան նախարար՝ Մարիուս Մուրէ Ֆոնթերանա պիտի տար Փալէ Ռուայեալի մէկ սրահը: Պէտք էր օգտուիլ առիթէն: Զօպանեան ժամադրուած էր նախարարին հետ: Մտադրութիւնն էր անոր միջամտութիւնը խնդրել դժբախտ հայուն համար: Թէեւ այդ օր հարբուխէ կը տառապէր զրպէտը, բայց ժամադրութիւնը յետզետէ հասնելու համար ելաւ անկողնէն, «բրոնեց» երիտասարդին ձեռքէն, առաջնորդեց զայն դասախօսութեան:

Երբ ծափահարութիւնը վերջ գտաւ, Զօպանեան մօտեցաւ Մուրէին եւ պարզեց կացութիւնը: Նախարարը զարմանքով լսեց եղելութիւնը, խոստացաւ բարեհամբոյր ընել անհրաժեշտը:

Բարեմի՛տ Զօպանեան ... կ'անգիտանա՞ր արդեօք թէ փոեֆեֆբիւրը առանձին իշխանութիւն է եւ անոր ամէնէն հասարակ պաշտօնեան աւելի՛ զօրաւո՛ր քան նախարարական ամբողջ կազմը: Չէր զիտեր, անկարելի, որ պետական ո՛չ մէկ դէմք ի վիճակի էր սրբագրել տալու ոստիկանական նոթագրութիւն մը:

«Ձեռքդ երկա՛ր է... Բայց իմ ձեռքս աւելի երկար» ըսուեցաւ, ի պատասխան Մուրէի միջամտութեան եւ երեք օրուան Ֆրանսա բնակութեան պայմանաժամը վերածուեցաւ երկու օրուան:

Ֆրան Փոփիւլէրի ո՛չ մէկ դրասենեակ ալ յաջողեցաւ վերկել տղան իր ննջած ծուղակէն: Զախակոզմեան այդ կառավարութիւնը որ չկրցաւ իր ներքին հարցերը կարգադրել արդէն, ի՞նչպէս պիտի կրնար լուծել երիտասարդին «չա՛տ աւելի խրթին» թնճուկը: Անմաղձալի տարբ մըն էր ան. անարժան Ֆրանսա-յի...

Այդպէս, ձեռքերն ու ոտքերը կապուած, տասնըւթ տարի ապրեցաւ հասարակ թուղթի կտորով մը, ուր կարելի չէր ո՛չ թուական դնել, ոչ ալ զանազանել իրարու վրայ դիզուած կնիքները: Կնքողը միայն հոտառութեամբ կը զգար թէ վերջացած է երկու օրուան պայմանաժամը եւ մարդը հո՛ս է տակաւին, փարիզի փոզոցներուն մէջ, իր ձեռքին տակ, իր կամքին հպատակ:

Ի՛նչ հրճուանք, հոգեկան ի՛նչ բաւարարութիւն, երբ կը տեսնէին իրենց ճանկերուն յանձնուած «մուկը» որ կը թիքըրտար, ցաւի ճիչեր կ'արձակէր, կ'աղերսէր, կը պաղատէր...

Եւ ինչո՞ւ այդպէս չըլլար: Ինչո՞վ պիտի արդարանար իրենց պաշտօնն ու զօրութիւնը: Նշանակուած էին օտարներու գործերը կարգադրելու, ի հարկին չարչարելու: Այդ էր իրենց կոչումը: Իրենց աշխատանքին երաշխաւորը անօրէն այդ օտարներն էին: Եթէ անոնք չըլլային, եթէ քաշկռտելիք մարդ չունենային, վերջ պիտի չգտնէ՞ր իրենց սպասարկութիւնը: Զարմանալի ի՞նչ կար ուրեմն, որ վոըն-տուածն ալ չձդէր տահմանը:

Երկու օրը անդամ մը Ռիւ լ'Էմթրաիւի ոստիկան մը կ'երթար անոր տունի անուն կրող «հաւնոցը»: Այլեւս անուն հարցնելու պէտք չկար: Ամէնքն ալ կը ճանչնային նշանաւոր արտաքսուած «չարագործը»: Տղան ձեռքը կ'օղակէր իր ձեռքին եւ Ռիւ Տամէմէն մինչեւ փոեֆեֆբիւր, հետիոտն, կը յանձնէր զայն իր «դահիճներուն»:

Ծանր հիւանդ, անդամալոյծ մըն էր մայրը: Պէտքերը հոգալու, զուկին կերակուր պատրաստելու համար, ստիպուած էր փորի վրայ սողալ մէկ անկիւնէն միւսը՝ կրիայի դանդաղութեամբ: Քուրջի կտորներով կը ծածկէր ու կը կապէր մէկքը, դպրեցնելու համար առուակի նման հոսող զպրելի թաթախը: Տղան հիւանդանոց զրած էր զինքը, բայց մօր արցունքներուն չդիմանալով վերադարձուցած տուն: Կ'ըսէր թէ՝ լեզուն հասկըցող չկար. չէին խնամեր զինք եւ մանաւանդ չէր ուզեր անոնց ձգել զաւակը: Դժուարութեամբ կը սողոսկէր դէպի ոստիկանը, կը փաթթուէր անոր ծունկերուն, կը համբուրէր փանթալոնը, կօչիկները. կ'աղաչէր, կը պաղատէր եւ արցունքներով կուրցած աչքերը ոստիկանին յառած կը խնդրէր որ հանդիստ ձգէ զաւակը. «ի՞նչ կ'ուզէք անմեղ զառնուկէս»:

Ոստիկանը, անշուշտ, բան չէր հասկըներ անոր ըսածներէն, բայց կը կռահէր թէ ի՛նչ թաքնուած է մօր մը այդ աղերսանքներուն ու տառապանքին տակ: Ի հարկէ ի՛նք ալ մայր ունէր եւ կ'ըմբռնէր արդէն քայքայուած այդ կնոջ հոգեկան տառմը, բայց ինչ կրնար ընել. ինք նէր արդէն քայքայուած այդ կնոջ հոգեկան տառմը, բայց ինչ կրնար ընել. ինք հասարակ հրամանակատար մըն էր: Կը յուզուէր, կարեկցութեամբ կը նայէր անոր դէմքին, կը չոյէր գլուխը եւ կ'ըսէր. «Հոգ մի՛ ընէք. բան մը չէ...»: Փոզոցին մէջ է միայն որ տղուն ձեռքը կ'օղակէր իր ձեռքին եւ տղուն ամօթին ու զայրոյթին յառաջացած արցունքին ի տես կ'ըսէր թէ օրէնք է եւ չի կրնար այլ կերպ ընել: Կը քալէր սեղմուած տղուն որ չըզթան չերեւայ:

Երբ հասնէին ուսանողական թաղ եւ անցնէին իրաւապիտական Ֆաքիւլթէի առջեւէն, տղան՝ արհամարհանքով կը դիտէր այդ չէնքերը: Հարց կուտար թէ՝ ինչո՞ւ հաստատուած էին այդ չէնքերը: Ի՞նչ կ'ուսանէին հոն. իրաւունքներու պաշտպանութի՞ւն թէ իրաւունքէ զրկելու դիտութիւն. օրէնքները յարզել տալու վաստաբաննե՞ր կը պատրաստուէին հոն թէ անմեղները դատապարտել տալու մասնագէտներ: Խեղկատակութիւն չէի՞ն այս ֆաքիւլթէները, եթէ զինք պիտի չպատահէին «հրէչներուս» ձեռքէն: Մտքէն անդամ չէր անցներ թէ օտարական էր ինք: Ինչո՞ւ օտարական նկատուէր. չէ՞ որ Փըրանսական հովանաւորութիւն վայելող լիբանանցի էր. «հայրենիքին պէս, հայրենիքին չափ Ֆրանսան սիրուր», Մարսէյեզը քայլերդ ըրած հայ էր: Ուրկէ՞ իմանար թէ Ֆրանսացին լուր անդամ չունէր թէ ո՛ւր է Լիբանանը, ո՞վ է Հայը:

Արդարեւ 1930 թուականներուն, Ֆրանսացիներու մեծամասնութիւնը ո՛չ միայն կ'անդիտանար Էկզականի աշխարհագրութիւնը, գաղափար իսկ չունէր Եւրոպայէ դուրս երկիրներու մասին, այլեւ չէր զիտեր անդամ որ Լիբանան Ֆրանսական խնամատարութեան յանձնուած հոզամասն է եւ անոր համար Ֆրանսան «հայրենիքին պէս սիրելը» ո՛չ թէ բարենիշ էր օտարականին, այլ «յանցանք» եւ «անպատուութիւն» Գլեմանսոյի եւ Ժան Ժօռէսի հասցէին, որքան ալ Ֆրանսա միլիառներ ծախէր Ֆրանսական ազդեցութիւնը զօրացնելու ի հաշիւ:

Արդար ըլլալու համար ըսենք, տակայն, որ Ռիւ լ'Էմթրաիւի գլխաւոր պաշտօնեան բաւական զարգացած մարդ էր. դոց սորված, յաճախ կը կրկնէր, – «ենթք Ֆրանսացի մէ՛կ հրեայ կ'արժէ, բայց երկու հրեայ՝ մէկ հայ», առանց անդրադառնալու որ այդ չինծու առածը նախատինք մը կը պարունակէ Ֆրանսայի հանդէպ: Մեր երիտասարդին ամէն անդամ իրեն ներկայացուելուն կը յիշէր Պօղոս Նուպարի եւ Գալուստ Կիւլպէնկեանի անունները որմէ բան չէր հասկնար կալանաւորը: Արդեօք կ'ուզէին իրեն հասկցնել թէ միայն ապօրինի միջոցներո՞վ կարելի էր վերջ տալ բանտային իր կեանքին:

Փոեֆեֆբիւրի վերջին յարկը բանտ մըն էր: Կարելի չէր հաղորդակցութեան մէջ մտնել ոեւէ պաշտօնեայի հետ: 15–20 հոգի կը թիմուէին նոյն սենեակին մէջ՝ յաջորդաբար ներկայանալու համար «հոդէաւ հրեչտակին», բայց անոնցմով հետաքրքրուող չկար այլեւս: Վատահ էին որ հոն ոստիկաններու հսկողութեան տակ են: Երբ յոգնած էին չատախօսութենէ եւ կատակներէ եւ մօտեցած իրիկուան պաշտօնեաներու արձակման ժամը, միւքերնին կ'իյնար իրենց պարտաւորութիւնը: Կալանաւորները կը կանչուէին իրար ետեւէ, քանի մը կծու խօսքերէ եւ կեղծ բարկութենէ վերջ կը զրկուէին իրենց տուները:

Երկու օրուան պայմանաժամի իրաւունք չնորհելու համար, սպասցուցած էին չորս ժամ կամ ամբողջ մէկ օր:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

48-ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ
(ՓԱՐԻԶ, 2000 ՄԱՐՏ 24-26)

1999-Ի ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

18 մասնաճիւղեր զրկած էին 37 պատգամաւորներ որոնք երեք օր աշխատեցան ընկերուհիներ՝ Սօսէ Փափազեանի եւ Սիլվարդ Սապունճեանի հանդարտ, եւ ձեռնհաս առենապետութեան տակ:

Հրաւիրուած էին Հ. Ց. Դ., Նոր Սերունդը, Մարսէյլի Համազգայինի զբաղցը, Հայ Դատը, Ռատիօ Այր-ը, Հ. Մ. Ը. Մ.-ը եւ Շէն կազմակերպութիւնը:

19 մասնաճիւղերու մէջտեղ 1999-ի գործունէութիւնը ամփոփելու համար կարելի է ըսել հայ երիտասարդութեան ապագայով մտահոգ, հայ ազդին ծառայելու հպարտութեամբ լի 740 հայ կիներ զուգած են 149 ժողով, այցելած 325 հիւանդ եւ տարեց անձերու, 35 անդամ այցելած են ծերանոցներ, պահած են 10 զպրոց 367 աշակերտով (37-ը Պաքալօրիայի դասարան), 33 ուսուցիչներով, որոնցմէ 254-ը հայերէն երգած են, հայերէն թատրոն խաղցած, հայկական պարեր սորված... տակաւին 26 երախայի կայանի ծախսերը հոգացած, 21 հանդէս կազմակերպած, 58 (!) պարանոցիկ երեկոյի կամ ճաշ, 9 մշակութային ճեռնարկ... հրաշքի նման աշխատանքի զուգադրումի արդիւնքը բազմապատիկ տպաւորութիւն կը ձգէ: Իսկապէս որ Միութիւնը, կառոյցը եւ փորձառութիւնը ծաւալուն գործունէութեան եւ ուժի աղբիւր է:

Գալով Շրջանային Վարչութեան, ան զբաղած է 41 հերթական ժողով, 5 լիագումար նիստեր, մէջ-մասնաճիւղային ժողովներ բոլոր Ֆրանսայի տարածքին: Ճարտարական դեռնի վրայ ունեցած է բազում տեսակցութիւններ, հանդիպումներ, հրաւէրներ, գործակցած է «Յառաջի», «Կամք»ի, «Նուվէլ ա'Արմէնի»ի, «Ֆրանս – Արմէնի»ի, «Ռատիօ Այր»ի հետ: Հրատարակած է Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի զրքոյկներ, պրակներ – «Ռատիօ Արմէնի»ի ալիքներուն վրայ տեսակցութիւն մը ունեցած, «Լա Փրովանս» թերթին մէջ յօդուած մը զբաղած...

– Մշակութային գեռնի վրայ 1998-1999 համալսարանական տարեշրջանին յատկացուցած է 6 կրթաթոշակներ:

– Օժանդակութիւններ յատկացուցած է Արցախի ընկերա – քաղաքական տեղեկատուութեան գրասենեակին – Հայաստանի գեսպանատան նաեւ գեսպանատան Բարեկամներու Միութեան, Նոր Սերունդին, Հայկական Ուսումնասիրութեանց ընկերութեան միջազգային հայկական լեզուագիտական գիտաժողովին առիթով:

– Շատ գժուար պայմաններու մէջ աշխատակցած է ընկերային ծառայութեան գործակցութեան Կոմիտէին, Աղքատախնամին, Եկեղեցւոյ եւ Բարեզործականի կողքին:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը գործօն մասնակցութիւն բերած է Եւրոպայի Հայ կազմակերպութիւններու համաեւրոպական խորհրդաժողովին Պրիւսէլի մէջ Ապրիլ 99-ին:

– Ֆրանսայէն 8 համալսարանականներ ուղարկուեցան ՀՕՄ-ի արեւելեան շրջանի կողմէ կազմակերպուած համալսարանական ամառնային դասընթացքին: Կեցութեան ծախսը կը տանձնէ ՀՕՄ-ը: Մասնակցողները պարտին չատ լաւ անգլերէնի մակարդակ ունենալ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կազմակերպած է.–

- *Ձմեռնային կեցութիւն, Փեռրուարին՝ 52 երախայ:*
- *Ցուլիսի կեցութիւն՝ 163 երախայ (որոնցմէ 35-ը փոքր Շրջուն կայանի համար՝ Ենթափայ Պէլֆոնթէնի):*
- *Օգոստոսի կեցութիւն՝ 72 երախայ մեծերուն համար նախատեսել փոքր շրջուն խումբ մը:*
- *Շրջուն կայան Արտէյի մէջ 43 պատանիներով, լաւագոյն պայմաններու եւ սքանչելի մթնոլորտի մէջ:*

Այս բոլորը պատրաստելու համար, մանկամարժական սէմինար առաջնորդ հսկիչներուն՝ երաժշտութիւն, Հայոց պատմութիւն, հէքեաթներու, խաղերու, հայերէն զրօսանքներու չուրջ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը տօնեց իր 70-ամեակը: Փառատօն մը Փարիզի մէջ, Սալ Կալօ: Կեդրոնական Ֆրանսայի մէջ վառատօն Գայեանէ պարախումբի եւ զպրոցներու աչակերտներու մասնակցութեամբ, յուցահանդէս՝ «Կանացի ձայնատանը Լիոնի» «Գրութիւններու ցանկ մէջ, վիճակախաղ, եւ Անահիտ Տէր Մինասեանի դասախօսութիւնը՝ Հայ կին 21-րդ դարու չէմին:

Այս բոլոր աշխատանքները կը կատարին յանձնախումբերու չնորհիւ՝ ձեռնարկներու, մանկամարժական, կայանի հաչուապահական ուր կը տնօրինէ, զրներէ ի վեր, սիրայօժար վորձադրի հաչուապահ Պր. Թոպալեանը:

Հայաստան եւ Արցախ ճամբորդած երկու անդամներ, նախ Հայաստան Սիփւռք համաժողովին մասնակցելու համար Հանդիպելու ՀՕՄ-ին մասին բանելու համար Որբերու խնամակալութեան դրամները: Յարդ 332 որբեր խնամակալներ ունին: Այսօր կարելի է ըսել որ ընթ ամբողջութեամբ դրամները բաշխուած են եւ ստացագիրներն ու չհակալութեան նամակները մեծամասնութիւնը ստացուած:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կ'օգնէ Նորքի եւ Նուպարաչէնի որբանոցներուն ինչպէս նաեւ Գիւմրիի մանկատան: Ծրագրէ նաեւ Ստեփանակերտի համալսարանի չքաւոր ուսանողներու եւ մանրա պատրաստողներու համար կրթաթոշակի յատուկ յայտագիր:

Արտասահմանի մէջ, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը օժանդակեց Նիքարակուսիի Քօլօմպիոյ երկրաշարժներէն ճողոպրածներուն, Քոսովոյի վախստականներուն Պոլսոյ պատրիարքարանին երկրաշարժէն վերջ, Հոլանտայի չքաւոր Հայերուն երախաներուն, Սերպիոյ Հայ համայնքին ուղարկելով զպրոցական պիտոյքներ, հագուստեղէն եւ անուշեղ:

– Շրջանային վարչութիւնը կ'առաջարկէ աչխատանքը կազմակերպել որ կարելի դառնայ ուժերը կեդրոնացնել գիւղատարութեան վրայ: Ան կ'ուզէ ամրապնդել միասնութեան եւ զօրակցութեան ոգին եւ ընդգրկել անդամարշաւի առնահերթութիւնը:

– 48-րդ Պատգամաւորական ժողովը կայացուց բանաձեւեր՝

- *Կայանի մէջ առաւել հայեցի տարածութիւն ներմուծել,*
- *Զպրոցներու հայերէնի ուսուցման մակարդակին մօտէն հետեւիլ, զպրոց պահող մասնաճիւղերուն:*
- *Զարգացնել քարոզչական աչխատանքը, օրինակ՝ կանոնաւոր ձայնագրութիւններով...*
- *Ընտանեկան կեցութիւններ կազմակերպել վերամուտէն առաջ Պէլֆոնթէնի մէջ...*

Ահա այսպէս գուարթ, բայց գիտակից տեմեաս, բայց զօրեղ, արտոռ, բայց յարատեւ հարիւրաւոր մեզուաչխան կիներ Ֆրանսայի տարածքին եւ այլուր կը բանտնակեն անվհատ ծառայել Հայ ազգին:

ԽՄԱԳՈՒԻ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԳՊԻՏ

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ղարաբաղը Հայաստանից տարբերւում է նրանով, որ Վանաձորցիների վերաբնակեցման համար Ղարաբաղում դատարկ չկար, իսկ Ռոպէր Քոչարեանին Հայաստանում վերաբնակեցնելու համար գոյ կայ:

***

ՄԱՓԻԱՆ ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ

Ըստ Հոլիվուտից ստացուած տուեալների՝ ԼՂՀ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանը սկսել է նկարահանուել ամերիկեան «Կնքահայրը» յայտնի կինոնկարի ղարաբաղեան տարբերակում՝ «Ղրիմեան Հայրիկը» ֆիլմում:

***

ԽՈՇՈՐ ՄԱՍՆԱԳԷՏԸ

Ասում են՝ Ազգ. Ժողովի նախագահին են ուղարկել Աւստրալիա, քանի որ հէնց Արմէն Խաչատրեանն է լաւագոյնս ծանօթ Հայաստանում իրականացնում ջայլամի քաղաքականութիւն:

ՄԱՔՍԻՄ ՎԵՆԿԵՐՈՎ, ՎԱՀԱԳՆ ՊԱՊԵԱՆ, ՎԱՀՐԱՄ ՍԱՐԱՋԵԱՆ ԹՐԻՈՑԻՆ ՓԱՅԼՈՒՆ ՀԱՄԵՐԳԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒՆԷ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
Արուեստաբան

ԼՈՆՏՈՆ. –

Վերջին հինգ տարիների ընթացքում, Սիբիրի Նովոսիբիրսկ քաղաքում ծնուած չելթնահասակ Մաքսիմ Վենկերովը դարձաւ հռչակաւոր ամբողջ Եւրոպայում եւ աշխարհով մէկ, չնորհիւ իր արտակարգ երաժշտական տաղանդի եւ կատարման տեխնիկայի:

Վենկերովն իր չութնակի հետ մէկ մարմին է դառնում՝ մերթեւով երաժշտութեանը՝ լինի մեծ բեմերի վրայ, թէ փոքր նամենեակում: «Ես սիրահարուած եմ իմ գործիքին», մի հարցազրոյցի ժամանակ ասաց Մաքսիմը լրագրողին:

Դրա վկան եղաւ պատուարժան հիւրերի մի խումբ, որոնց թուում էին՝ Անգլիայի Դիանափետական կորպուսի մարշալ – Թոմասկ Սըր ճէյմս Ուիթըրոլը, Մեծն-Բրիտանիայի Արտաքին գործերի նախարարութեան մշտական պետքարտուղարը, Թատառանի եւ Ֆրանսիայի դեսպանները, Վերակառուցման եւ Զարգացման Եւրոպական Դրամատան նախագահը, դէմանագէտներ եւ գործարարներ, որոնք հրաւիրուած էին բարերար Վալէ Մանուկեանի եւ ՀՀ դեսպան Արմէն Սարգսեանի կողմից՝ ունկնդրելու՝ «Մաքսիմ Վենկերով, Վահագն Պապեան եւ Վահրամ Սարաջեան Թրիօ»յի համերգը:

Համերգը, որը կազմակերպել էր Նուէ Մարգսեանը՝ RP Musical Management-ի համագործակցութեամբ, տեղի ունեցաւ Լոնտոնում, Մարտի 10-ի երեկոյեան:

Մաքսիմ Վենկերովի հետ հանդէս եկան դաշնակահար Վահագն Պապեանը եւ թաւջուլթակահար Վահրամ Սարաջեանը, երկու տաղանդաւոր երաժիշտներ, որոնք բարձրացել են համաչխարհային բեմ՝ սկսելով Երեւանից:

Հիւրերն ակնկալում էին բարձր որակի երաժշտութիւն եւ նրանց սպասումները փանդամայն արդարացան. հնչեց բարձրորակ երաժշտութիւն բարձրորակ երաժիշտների կատարմամբ: Կատարուեցին Շոստակովիչի եւ Զայկովսկու թրիօները: Երկու ստեղծագործութիւնների միջեւ ընդհանուրն այն է, որ թէ Շոստակովիչը եւ թէ Զայկովսկին նուիրել են թրիօները իրենց լաւ բարեկամներին. Զայկովսկին՝ վիրթիւոզ դաշնակահար եւ երգահան Նիկոլա Ռուբինշթայնին, իսկ Շոստակովիչը՝ երաժշտագէտ եւ բանասէր Իվան Սոլերտինսկիին:

Համերգն անցաւ, քիչ է ասել յաջողութեամբ, անցաւ մեծ ոգեշնչմամբ, որը երաժիշտներից անցնելով լսողներին՝ դարձաւ զերիչխող զգացումը բոլորի:

Մրագրում դասական երաժշտութեան անվարժ ականջի համար բաւական բարդ գործեր էին, բոլորը լսում էին չունչը պահած: Շոստակովիչի եւ Զայկովսկու թրիօների կատարումն ապացուցեց, որ երեք երաժիշտները, ինչպէս համերգից մի քանի օր անց նշեց անգլիական 'Times' օրաթերթը, «were in top gear», այսինքն՝ «բացարձակ լաւ մակարդակի վրայ էին»:

Դաշնակահար եւ ղեկավար Վահագն Պապեանն արդէն մի քանի տարի է, ինչ աշխատում է Մաքսիմ Վենկերովի հետ: Երկուսն էլ հաստատուած են Թել-Ավիվում, սակայն ճանապարհորդում են աշխարհի մայրաքաղաքներում: Վահագն Պապեանը երիտասարդ, աւիւնով լեցուն երաժիշտ է: «Պայծառ անձնաւորութիւն եւ իմ չափ տալու ուսուցիչը», ասում է Մաքսիմը Վահագնի մասին:

Պապեանն իր երաժշտական ասպարէզն սկսել է 1979 թուից, երբ յաղթեց Վիեննա տէ Մոնտանա միջազգային մրցոյթում: Վահագնը եղել է Հայաստանի Պետական սիմֆոնիկ նուագախումբի գլխաւոր ղեկավար, ղեկավարելով մօտ 200 համերգներ: 1990 թուին Պապեանը տեղափոխուեց Իսրայէլ: Նա ղեկավարում է Պէն Շեմա սիմֆոնիկ նուագախումբը, նաեւ Իսրայէլ Կամերթոյլի երաժշտական տնօրէնն է: Վահագն այժմ դասաւանդում է Թել-Աւիվի համալսարանի թէ դաշնակի, թէ ղեկավարական բաժիններում, ընդմիջելով դասաւանդումը բազմաթիւ համերգներով՝ որպէս դաշնակահար եւ որպէս ղեկավար:

Թաւջուլթակահար Վահրամ Սարաջեանի առաջին ուսուցիչն եղել է Ալեքսանդր Զաուչեանը: Վահրամն ուսումը շարունակեց Մոթիլալ Ռոստրոպովիչի մօտ Մոսկուայում: Վահրամը բազմաթիւ մեծ նահամերգներ է տուել մեծանուն դահլիճներում. Լա Սքալա – Միլանո, Մուսիքֆերէյն – Վիէննա, Թէաթրօ Գոլոն – Պուէնոս-Այրէս, Քարնըգի Հոլ – Նիւ-Եորք, Մոսկուայի երաժշտանոցի մեծ դահլիճ և այլուր: Բացի նրանից, որ Սարաջեանը խորը եւ բարձրորակ թաւջուլթակահար է, նա նաեւ հիանալի ուսուցիչ է: Վահրամը դասաւանդել է Օպէրլին երաժշտանոցում եւ Քընըքթիքըթ Գոլէճում: Այժմ նա ապրում է Նիւ-Եորքում եւ դասաւանդում Արոն Քոփլընտ երաժշտական Դպրոցում եւ Փըրչէյզ-երաժշտանոցում:

Ինչ վերաբերում է Վենկերովին, նա

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐՏԱՀՈՍՔ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ*

«Բացակաները միշտ յանցաւոր են» կ'ըսէ Ֆրանսական առածը եւ այդ մեղքը քաւելու համար է, անկասկած, որ Լիզ Սարեան բեմ կը վերադառնայ Մայիս 13-ին նոր եւ ճոխ յայտագրով մը:

Արդարեւ, ան, ծանօթ եւ ընթացիկ իր երգերու կողքին, հայերէն թէ ֆրանսերէն, կը ներկայացնէ նոր յօրինուածներ որոնք չեն կրնար հետաքրքրութիւն չբուժեղել հանդիսատեսներուն համար: Կը մնայ երթալ ու լսել: Դաշնակի եւ նուագախումբի ղեկավարութիւնը կ'ապահովէ Ֆրէտէրիք Մանուկեան:

* Casino de Paris, Samedi 13 mai, 20h30.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԶԴԱԿ
24 Ապրիլ 2000-ի բացառիկ
(130 էջ)

ՊԷՅՐՈՒԹ (Լիբանան)

վերջին երկու տարիներու ընթացքում ուղղակի դրաւում է Եւրոպայի յայտնի համերգասրահները եւ երաժշտասէր հանդիսատեսին իր Սթրատիվարիուս չութակի վրայ վիրթիւոզ կերպով կատարած երաժշտութեամբ: Չութակը նախկինում պատկանել է Ֆրանսիացի հանճարեղ չութակահար Ռուտոլֆ Կրեյցերին: Եւ զուր չէ, որ երաժշտագէտները ու քննադատները կանխագուշակում են, որ Վենկերովը դառնալուէ 21-րդ դարի Կրեյցեր:

Մաքսիմ Վենկերովի, Վահագն Պապեանի եւ Վահրամ Սարաջեանի երկրպագուների թիւն աւելացաւ Մարտի 10-ին «Մանուկեան Բարեգործական Հիմնադրամ»ի հովանաւորութեամբ, Նունէ Սարգսեանի եւ RP Musical Managementի կազմակերպած հիանալի համերգից յետոյ:

Ճիշդ նոյն ծրագրով Վենկերովը, Պապեանը եւ Սարաջեանը հանդէս եկան եւս մի անգամ՝ Մարտի 14-ին, Լոնտոնի հանրահռչակ Պարպիկան համերգասրահում եւ արժանացան յոնկալայա ծափահարութիւնների:

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Միութեան Երիտասարդական Յանձնախումբին, Ապրիլ 16-ին տեղի ունեցած է հատաքոյթ մը, նուիրուած բեմադիր եւ թատերագիր՝ Արթօ Պէրպէրեանի: Օրան բանախօսը եղած է «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան: Շուրջ 45 վայրկեան, Ռ. Հատտէճեան ներկայացուցած է ողբացեալ արուեստագէտը այնպէս լինչպէս ճանչցած էր: Նախքան այդ ներկայացումը, Ռ. Հատտէճեան կարդացած է Փարիզի Մխիթարեան Սանուց Միութեան կողմէ ղրկուած Ալեքս Ալթունօղլուի պրուխիւնը որ սրտի խօսք մըն էր ուղղուած անհետացած արուեստագէտին: Ապա, Ռ. Հատտէճեան յայտնեց թէ ինչպէս, առաջին անգամ, ճանչցած էր Արթօ Պէրպէրեանը երբ ան, տակաւին 18 տարեկան աշակերտ մըն էր: Բանախօսին համար, Ա. Պէրպէրեանի ամէնէն գնահատելի յատկանիշն էր հատատարմութիւնը իր արմատներուն: Հատտէճեան վերջ տուած է Ա. Պէրպէրեանի գործակից ընկերներէն՝ Հերման Օզինեանի մէկ կարճ ելոյթով: Աւարտին տիւղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը: Սաղ Նուշ Միութեան Երիտասարդական Յանձնախումբի 4-րդ փառատօնի այս շրջափակին մէջ, Ապրիլ 18-ին ալ, տեսուչս մը տուած է պոլսահայ ծանօթ հնոտիպ եւ ճարտրներու կազմակերպիչ՝ Բաֆֆի Փորթաքալ: Բացման խօսքը արտասանած է, յանուն Յանձնախումբին Մարալ Պալըմեան: Ր. Փորթաքալ, յայտնելէ ետք թէ ինք շրջանառարտ է Մխիթարեան վարժարանէն, ծանրացած է ճարտրդի կազմակերպութեան վրայ, չեչտելով թէ ան միայն չհոս աղբիւր չէ: Բացատրած է թէ ամէն հնոտիպ անպայման թանկարժէք չի կրնար ըլլալ: Ապատած է շրջահատորարար իր գնիքի յախճապակիներու մասին չահեկան տեղեկութիւններ տալով:

*
**

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Սուրբ Երրորդութիւն Եկեղեցին որ երկու ամիս է կը վերանորոգուէր, օծուեցաւ Ապրիլ 18-ին եւ կրկին թացուեցաւ պաշտամունքի: Օծումը կատարած է Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արքեպիսկոպոս Սմաճեան:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ – ՍՓԻՒՌՔ ԿՈՄԻՏԷ»
ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ

«Հայրենիք – Սփիւռք» կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ ու չարք մը կուսակցութիւններու, միութիւններու մասնակցութեամբ ստեղծուած է Հայրենիք – սփիւռք գործակցութիւնը համակարգող կոմիտէ մը: Նախագահն է Հրաչ Տէր – Եսայեան: Կոմիտէն պիտի ջրադի համահայկական հարցերու լուծումին գործով. հայկական պետականութիւն, ամրագնդում, հայապահպանում, ցեղասպանութեան ճանաչում, եւ այլն: Այս Միութիւնը եւս յայտարարութեամբ մը դիմած է աշխարհի պետութիւններուն, ՄԱԿ-ին, միջազգային կազմակերպութիւններու որ ճանաչում տրուի ու դատապարտուի 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը:

*
**

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գիտութեան ակադեմիային մէջ Ապրիլ 18 – 21 տեղի ունեցած «ԻՄ. դարը առանց ցեղասպանութեան» պիտաժողովը միջազգային հանրութեան եւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղղուած երկու յայտարարութիւն ընդունած է: Առաջինով դիմում կ'ըլլայ աշխարհի ժողովուրդներուն եւ պետութիւններուն որ պայքարը շարունակեն ցեղասպանութեան արտայայտութիւններուն դէմ ու սատարեն 1915-ի ճանաչումին ու դատապարտումին: Երկրորդով կոչ կ'ըլլայ նախագահ Ռ. Քոչարեանի որ արտաքին քաղաքականութեան մէջ քայլեր կատարուին որպէսզի այդ բնագաւառին մէջ տեղ գտնեն Հայերու ցեղասպանութեան դատապարտումին հարցերը, ինչ որ մինչեւ այսօր եղած չէ:

ՁԵՌՔԴ ԵՏ ՏԱՐ ՅԱԽԻ ՎՐԱՅԻՑ

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ

Եւ այնուամենայնիւ Ալավերդին աւելի չուտ է Սեւ Ծով հասնում: Նա երկաթգծի մի ծայրին Երեւանը, միւսին՝ Թիֆլիսն ունի, չհաշուած Մոսկուան... Այս կողմերում մինչեւ դարակէս քաղաք ասելով Թիֆլիս են հասկացել: Նաեւ Նուալների սեւ չուկան կայ... Ալավերդին ընտրութեան հնարաւորութիւն ունի եւ այնքան էլ կապուած չէ Երեւանի հետ:

Ամէն անգամ Լոռի գնալով ես զգում եմ, որ հիւանդանում եմ տեղական հայրենասիրութեամբ եւ երեք օրից Երեւանի ու Արարատեան դաշտի գոյութիւնը ինձ թւում է անիրական, չնայած իմ տունն այդտեղ է ու իմ երեխաները ծընւել ու ապրում են այդ դաշտում: Բայց այս անգամ ինձ խիստ անհանգստացրեց Երեւանի բնակիչ Լոռեցուս՝ Ալարատեան դաշտը ուրանալը (Լոյա դառնան մեր միասնութեան գործի թագաւոր ու ռամիկ նահատակները – նրանք այդ ինչպէ՞ս էին մեզ ի մի բերելու...) Անհանգստացրեց դուցէ նրանից էր, որ տասը օրուայ մէջ ես Հայաստանը երկայնքով կտրել – պտրճել էի, դուցէ նրանից, որ ոտքս Հայաստանից դուրս էի դրել... Վերջին հաշուով, ես տեսել էի Մեղրին:

Մեղրին, զգում ես, այնպէ՛ս մայրաքաղաքի կարիք ունի: Մեղրին իր վարդով ու նռով, իր կոկլիկ-կառուցիկ տեսքով իրեն անապահով է զգում իր ձկնառատ Արաքսի ափին, իսկ Ալավերդին, ահա, իր ծուխ ու մրի մէջ, իր անձուկ ձորում, ձկնազուրկ Դեբեդի ափին մայրաքաղաքի կարիք այնքան էլ չունի: Եւ անկեղծօրէն էլ Ալավերդցիք զարմանում են, որ Երեւանի նման չոգ ու աղտոտ քաղաքում մարդը, մանաւանդ՝ Լոռեցին, կարող է ապրել: Եւ այդ քամահրանքից էլ անցնում, ակնարկում են Երեւանի խանական անցեալը, Ալեքսանդրապոլը Թուրքին անկռիւ յանձնելը... Եւ հայրենակցի իրաւունքով սաստեցի իմ հիւրընկալին. «Եթէ ասուած մեզ Թշնամու ոտքը կոտրող բնաչարհ է տուել, դա մեր բախտն է, ոչ թէ գերազանցութիւնը»: Եւ պատմեցի Արաքսի հովտից ստացած իմ տպաւորութիւնը:

Երբ հասանք Զուլֆայի մատոյցները, այս դաշտը ինձ մի լայնածաւալ գետպատկերացաւ, որի ահռելի լայնքը չբետակի նեղանում ու այստեղից դուրս է յորդում Պարսկաստան: Իսկ աւելի ճիշդ՝ այս դաշտը սելաւի հուն է եղել եւ գաղթը եղել է պարբերաբար կրկնուղ սելաւի նման. Մասիսի լանջերից, Ծաղկունեաց լեռներից, Գեղամայ լեռներից, Զանգեզուրի լեռներից գետերի հունով՝ ժողովուրդը քչուել, լցուել է հովիտը եւ դաշտն էլ սրբելով՝ հոսել Պարսկաստան: («Տղամարդկանց չատերին սրի քաշեցին, այլոց զերեվարեցին կանանցով ու մանուկներով եւ անցկացրին Երասխ գետից, Զուղայի հունով», – գրում է Ղեւոնդը 687 թուականի մասին): Եւ չարաբախտօրէն այնքա՛ն յարմար է այս դաշտը տեղահանութեան համար: Եւ սրբըւած ու լայնարձակ դաշտը այնպէ՛ս գայթակղիչ է անասունի ու անասունի նեաւից զնացողի համար՝ հակառակ ուղղութեամբ:

...Լոյս գառնայ Ներսէս Աշտարակեցին, որ այս դաշտը վերաստեղծեց Հայերի երկիր:

Արաքսի ափով երկու օր գնալ-գալով, բնականաբար ես մտածում էի Դեբեդի ափին անցկացրած իմ կեանքի մասին: 65 թուականին մեր ութերորդ դասարանը լինչ-որ ձեւով նչեց Եղեռնի յիսնամեակը: Մենք արդէն լինչ-լինչ բաներ գիտէինք թուրքութեան մասին (դեռ 56 թուականի Նեղոսի ճգնաժամի օրերին լինչ-լինչ աղբիւրներից առած լուրերով տարեկիզ լակոտները մեզ սպառնում էին Օսմանցիների գալով), բայց ոչ մէկիս մտքով չէր անցնի եւ զարոցն էլ ասուածեցինք՝ երկար ժամանակ չէմացանք, որ ընդամէնը գետի այն ափով, երկաթգծով, որի վրայ հաւասարակշռութիւններ գինք անում, – որ այդտեղով թուրքերն են անցել: Եւ որ Սադախլու կայարանի կառամատոյցին –ողջ հովտում միակ ասֆալթապատ՝ չահէլութեան ճեմելատեղին, թուրքի ոտ է դիպել: Պատմութիւնը, փաստօրէն, մեզ ամէն լինչի մասին տեղեկութիւն էր տուել, բացի մեզ հետ պատահածի ու մեր կողքին եղածի:

Այո, թուրքերը ոչ միայն Ալեքսանդրապոլ, այլեւ Լոռի մտան:

(Շար. 4)

(Շար. Ա. Էջէն)

խաբարին, փոխ – նախարարին եւ նախկին փոխ – նախարարին կողմէ պարպեւներ յանձնուած են Արժիլ 1–ի պինուորներուն եւ 46 նահատակներուն հարազատներուն: Ցուցադրուած է «Մահապարտ» ֆիլմը, ապա կազմաւորուած Արժիլ մահապարտներու մխիթիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԸԹԱՆԵԼԻ երեք քաղաքներու մէջ 9 հոգի ձերբակալուած է, 7ը՝ Պրըթոն, երկուքը՝ Պասք: Այս ձերբակալութիւնները կապ ունին Քէվէրի Մք. Տոնալտի դէմ ոճրափորձին (մէկ մեռեալ) եւ անցեալ տարուան Փլէվէնէն գողցուած պինամըճերքին եւ պայթուցիկներուն հետ: Պրըթոնները մաս կը կազմեն Պրըթոն Յեղափոխական Բանակին, որ ծայրայեղ տարրեր ունի: Կը պարզուի որ Փորնիք ալ ոճրափորձի մը ձեռնարկուած էր բայց, թատ Պրըթոն Բանակին, դրուած պայթուցիկները անհետացած են եւ տեղւոյն Մք. Տոնալտին տէրը չէ անդրադարձած թէ ոճրափորձի մը նշաններն են, այն փոքր վնասները զորս կրած է:

ԺՈԼՕ կղզին գտնուող 21 պատանդներու կացութիւնը օրէ օր ողբերգական ընոյթ կառնէ: Մայիս 2–ին, հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցած է փիլիպպեան բանակին հետ եւ այս մասին հակասական լուրերը կը հրկին: Ըստ ապստամբ տարբերուն երկու պատանդ սպաննուած են, ըստ փիլիպպեան աղբիւրներու մէկ մեռեալ եւ չորս վիրաւոր կայ, կամ երկու վիրաւոր միայն: Պատանդները կը գտնուին որ մէյան անձրեւի ջուր ունին խմելիք եւ քիչ մը բրինձ ուտելիք, կը տառապին փորհարութենէ եւ այլ հիւանդութենէ: Ներքաշ ալ կոչ մը ըրաւ որ ամէն ինչ հանդարտ կերպով կարգադրուի եւ բանակը չմիջամտէ: «Լիպերասիոն» խմբագրականով մը կը խօսի դրօսաշրջութեան նոր դիմագիծին մասին: Շատեր տարաչքարհիկ ապրումներ կը փնտռեն եւ իրենք զիրենք կը գտնեն վտանգաւոր կացութիւններու մէջ, երբ կը ծառայեն փոխանակման ապրանքի, համակարութիւններու մէջ, որոնց ծանօթ իսկ չեն: Ժան Մմալրիք կը գրուչացնէ այս տեսակ դրօսաշրջիկները որպէսզի դիտակցին թէ Եմէն, Մալեզիա, Սրիլանքա եւ այլուր հարկ է լաւ մտածել, համրայ ելլելէ առաջ:

ՌԱՅՇԿ ԼԵՒՈՆ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ յօդուած մը ստորագրած է «Ֆիկարօ»ի մէջ (Մայիս 3) թմրեցուցիչներու մասին: Ան նախադահն է «Թմրեցուցիչի լրատուութեան Ազգ. Կոմիտէին»: Տոքթոր Յովհաննեան չընդունիր որ դանապիսը նուագ վտանգաւոր ըլլայ քան ալքոլը կամ ծխախոտը: Ան, ընդհակառակն, պատանիները վարժութեան մղելու գլխաւոր թմրեցուցիչն է:

ԺՈՍՓԷՆ երկու օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Փեչտա: Հունգարիա կը փափաքի անպայման անդամակցիլ Եւրոպական Միութեան եւ այս վերջնոյն անորոշ դիրքը պինք կը մտահոգէ:

ՓԱՐԻԶի Ավընիւ Ժորժ Ե.ի վրայ գըտնուող Գրէգի – Հորսի մօտ ձեռնառումբ մը նետուած է կառքէ մը, Մայիս 2–էն 3–ի գիշերը, ժամը 3–ին: Զորեքշաբթի առտու պատճառները ծանօթ չէին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

(28 Avril)

Avec les Arméniens

Bernard-Henri LEVY

Ծանօթ փիլիսոփան չաթաթաթերթին իր պլոֆ–նոթի մէկ պարբերութիւնը նուիրած է հայկ. ցեղասպանութեան: Ան կը գրէ. –

Un exercice de mémoire, une occasion de vérifier que notre mémoire n'est pas vaine, ni vide, ni purement sacramentelle, ni mécanique: le génocide arménien — face à l'incroyable scandale de ce génocide qui, quatre-vingt-cinq ans après, peine à habiter son nom, notre plus ou moins grande capacité à mobiliser la science, les réflexes, toute la formidable expérience d'antinégationnisme vécu que le souvenir de la Shoah a aiguisés. Que vaudrait une piété qui ne nous aiderait pas, aussi, à rendre justice aux Arméniens? A quoi bon la «probité philologique» si elle ne nous conduit pas, aussi, à refuser l'entrée dans l'Europe à une Turquie qui persévérerait dans son révisionnisme?

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր վաղեմի բարեկամին՝ Սուրէն Սասունիի յիշատակին Պերճ Վարժապետեան (Մարսէյլ) 500 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ, Մայիս 13–ին, ժամը 20–ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի Անահիտ մասնաճիւղը եւ Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը միասնաբար կազմակերպած են բացառիկ պարահանդէս մը:

Երեկոյթը կը խանդավառէ բոլորին ծանօթ ԿՐԻՇԱՆ իր նուագախումբով Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել հետեւեալ թիւերուն:

Վիլէօրպանի Մշակութային Տուն՝
04 – 78 – 26 – 28 – 71
եւ
04 – 78 – 55 – 56 – 83

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Սէն – Ժերոմի Ջուս Շանթ մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները բացառիկ ընդհանուր ժողովի, Շաբաթ, Մայիս 6, ժամը 14–ին, C.A.Q.–ի սրահներուն մէջ
32, avenue Saint-Jérôme, 13013 Marseille

UGAB — JEUNES MARSEILLE

Samedi 13 Mai à partir de 21h30
Soirée animée par le chanteur
VREJ LOUSSARARIAN
Boissons, assiettes de spécialités arméniennes
P.A.F. : 100 F
Membre : 80 F
Renseignements & réservations :
327, Bd Michelet — 13009 Marseille
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45 /
06. 88. 06. 68. 07 / 06. 11. 66. 55. 30
Réservation obligatoire

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à
LOURDES
à l'occasion de l'Année Sainte et de la Fête de l'Ascension
Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir
à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV
Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1. 6 5 0 F
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

RECITAL
A L'AUDITORIUM DU PARC CHANOT
Vendredi 12 Mai à 20 heures 30

Vardan Mamikonian
PIANO

Bach, Prokofiev, Babadjanian, Liszt

Concert au profit d'Espoir pour l'Arménie

PALAIS DES CONGRES
PARC CHANOT
Rond Point du Prado — Marseille 8e

Prix des places :
120 francs — Etudiants 75 francs

Billeterie :
OFFICE DE LA CULTURE DE MARSEILLE
42, La Canebière 13001 Marseille —
Tél.: 04 96 11 04 61
OFFICE DU TOURISME DE MARSEILLE
4, La Canebière 13001 Marseille —
Tél. : 04 91 13 89 00
Renseignements :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
31, rue de Calais 13012 Marseille —
Tél: 04 91 93 54 46/Fax: 04 91 77 41 56
— *Parking assuré* —

TELEVISION
Chaîne publique du Sénat cable

Vendredi 5 mai à 18 heures
émission de six minutes avec la participation de deux survivants du génocide.

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
« O H, M Y G O D ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, չնորհակալութեամբ ստացած է իւղաներկի հեռեւեալ նուէրները. –

Ե. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՅԱՆԿ

Տիկին Սոնիա Մասէն – Տակիլճեան 600 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալֆայեան 500 Ֆր., Տիկին Անիգուհի Պէյազեան 200 Ֆր., Տիկին Պէաթրիս Մաւեան 150 Ֆր., Պր. Դանիէլ Դանիէլեան 1500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պ. Սրապեան 1000 Ֆր., Տիկին Շաքէ Կիրակոսեան, Տիկին Մ. Էսէնճի 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մովսէս Պէտիրեան 100 Ֆրանք, Տիկին Վարդենի Մազմանեան, Տէր եւ Տիկին Ալէքս Մազմանեան 200–ական Ֆրանք, Պր. Պերճ Տէրունեան 150 Ֆր., Պր. Ալպէռ Մակարեան 1000 Ֆր., Տիկին Լոռա Տէրունեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրէտերիկ Հասրոյեան, Տիկին Լօժէնի Մկըրտիչեան, Պր. Վահէ Տամլամեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Սարաֆեան 150 Ֆր., Օր. Ժ. Քիւչիւքեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Տիւհանեան 200–ական Ֆր., Պր. Փիէռ Արզումանօֆ 400 Ֆրանք, Պր. Կրէկուար Նալպանտ 150 Ֆրանք եւ Պր. Գլովիս Սուէ 100 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇՈՒՐՋ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

Վահան Թոթովենց
ՄՈՒՐԱԿՈՑՑ
Կիրակի, Մայիս 7, ժամը 16–ին
Dimanche 7 Mai à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սէն – Ժերոմ Ջուս Շանթ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սիմոնեան ընտանիքին, Համբարձում Սիմոնեանի մահուան առթիւ եւ կը նուիրէ 200 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Այս առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Այրի Սիրկին Արաքսի Սիմոնեան, Այրի Տիկին Ժաննի Սինտիրեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Սինտիրեան 200–ական Ֆր., Այրի Տիկին Ալիս Պէրլիւրեան 100 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶի Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻԻՆ ՊՐԻՍԵԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱՂԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 21–ին:

Երթուղարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 Ֆրանք:

Տեղերը ապահովելու համար կը հաճայնել հետեւեալ թիւերուն. –
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պարմանաժամ՝ Մայիս 10:

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 5
VENDREDI
5 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·899 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.899

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ քուէարկեց պաղեստինեան քուէի իրաւունքին օրէնքի առաջարկը զոր ներկայացուցած են կանաչները, Թաղապետական ընտրութիւններուն համար: Դէմ քուէարկեց աչքը բացի երկու երեսփոխանէ: Բայց, զուտ ձեւականութիւն մըն է, որովհետեւ Ծերակոյտը դէմ է եւ ոչ մէկ հաւանականութիւն կայ որ կառավարութիւնը Ծերակոյտի օրապարդին դնէ այդ առաջարկը: Այս ձեւականութենէն ծանօթ է...: Կառավարութիւնը, ձախ ըլլալով հանդերձ, երբ խորքին մէջ դէմ է օրէնքի մը, բայց, երեւութապէս չուզեր ճղդել իր դիրքը բացէ ի բաց, օրէնքի մը առաջարկը քուէարկել կուտայ Ազգային Ժողովին (նոյնիսկ մեծամասնութեամբ) յետոյ, բարձի թողի ինչպէս, որովհետեւ երբեք չարձանագրեր վր Ծերակոյտի օրակարգին:

ՖՐԱՆՍ – ԹԵԼԵՔՈՄ մեծ խանգարում մը արձանագրեց Մայիս 3–ին իլ – ը – Ֆրանսի չրջանին մէջ եւ աւելի քան 2 միլիոն բաժանորդներ չկրցան հեռաձայնել: Պատճառը դաշարի կը լուսէր ծանօթ յանկերգը՝ «բազմաթիւ դիմումներու պատճառաւ, ձերը չի կրնար արդիւնքի յանգիլ» ինչ որ բոլորովին անբացատրելի էր: Բանակարգիչի ցանցի երկու կեդրոններու խանգարումն է որ անդամալոյծ ըրած է Փարիզի դիծերու կէսէն աւելի: Ֆրանս – Թելեքոմ կը յուսար որ Մայիս 4–ին ամէն բան կարգի մտած կ'ըլլայ:

ԵՒՐՕ–Ն կը չարունակէ իր անկումը եւ Մայիս 3–ին, բոլոր մրցանիշները կոտրեց տալարին դիմաց, մէկ եւրօ–ն կ'արժէր 0,894 տոլար, ինչ որ տոլարը 7 Ֆր· 30–ի կը հասցնէ:

ՋՅՋԻՆԻՈՑ նախագահը՝ Ասլան Մասխադով, հարցազրոյցի մը մէջ զոր տուած է «Մոնտո»ի (Մայիս 4), կը ժխտէ որ անճանաուութեան կամ նոյնիսկ հրադադարի համար դիմած ըլլայ Ռուսաստանի եւ այդ ապստամբականութիւնները կը վերադրէ կրթելիին սովորական զառանցանքներուն: Կ'ըսէ նաեւ թէ որեւէ տարակարծութիւն չունի Շամիլ Բասայեւի հետ (իր մրցակիցը): Ջէչէնները պէտք չունին այս պատերազմին եւ Պուտին ալ գիտէ որ պատերազմը որեւէ հեռանկար չունի, հարցը հոն է, սակայն, կը չեշտէ Մասխադով որ իր զօրաւարները պէտք ունին այդ պատերազմին: Արեւմուտքն ալ, ըստ իրեն, պէտք է հարց տայ թէ ինչո՞ւ Մոսկուա այսպէս կը վարուի եւ պետական ահաբեկչութիւն կը կիրարկէ:

ԱՒՐԲԵՋԱՆի մայրաքաղաքը հանուած է օդային չատ մը օտար գիծերու յայտարդէն: Ռուսական, հոլանտական, արաբական էմիրայութեան, բրիտանական, գերմանական օդային ընկերութիւնները այլեւս բաքու պիտի չթռչին, դժգոհ ըլլալով օդակայանին պայմաններէն, բոլորն ալ կը պահանջեն պահանջուած վնասներու յարգը, իսկ տրուած սպասարկութեան մակարդակէն: Նախագահ Ալիեւ զայրոյթով հակազդած է օտար ընկերութիւններու այս որոշումին, խոստովանելով թէեւ թէ կաչառակերութիւնը տարածուն ախտ մը դարձած է երկրին մէջ:

Ալժիէն 80 քիլոմեթր հարաւ նոր ջարդ մը գործուած է Մայիս 3–ին: Հանրակաւք մը որ ճամբորդ կը փոխադրէր չէ ուզած կենալ իսլամապաշտներու դրած կեղծ պատնէշի մը առջեւ եւ այս վերջիններն կրակ բացած են: 19 մեռեալ կայ եւ 26 վիրաւոր:

ՇԻՐԱԶի Սահմանին առջեւ, 13 Հրեաներէն երկուքը եւս խոստովանութիւններ

(Շար.ը Դ· Էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԴԷՄ Է ՅԱՃԱԽԱԿԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Նախագահ Քոչարեան Մայիս 3–ին հանդիպումներ ունեցած է կառավարութեան անդամներու եւ կառավարութեան առընթեր քանի մը վարչութիւններու պետերուն հետ: Նախագահը յայտարարած է թէ բոլորն ալ պէտք է չարունակեն կատարել իրենց պարտականութիւնները ու կրել իրենց ղլխաւորած պաշտօններուն պատասխանատուութիւնը: Ր· Քոչարեան նչելով որ կողմնակից չէ յաճախակի փոփոխութիւններու, ըսած է թէ նախարարներէն չատեր պիտի չարունակեն պաշտօնավարել նոր կառավարութեան կազմին մէջ: Աւելցուցած է թէ նոր կառավարութեան ձեւաւորման համար արագօրէն քննարկումներ կը սկսին խորհրդրանական ուժերուն հետ, սկսելով մեծամասնութենէն: Նոյն օրը նախագահը հանդիպում մըն ալ ունեցած է մարզպետներուն հետ, որու ընթացքին եւս ան յիչեցուցած է թէ գործադիր իշխանութեան բոլոր մարմինները պէտք է չարունակեն իրենց բնականոն աչխատանքը: Նչուած է թէ մարզպետները անմիջական պատասխանատուութիւն ունին իրենց ղլխաւորած մարզերու իրավիճակին:

⁂

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 3 / 4)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԳՈՐԾՈՎ

Դատարանը մինչեւ Յուլիս 8 երկարած է Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան ամբաստանեալներէն Ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնեայ Արթիւր Յակոբեանի քանտարկութեան պայմանաժամը: Նախաքննութեան մարմինը որոշած է ամբաստանեալ նկատել Սաշիկ Ղևիշեանն ալ որ առանց արտօնագրի զէնք պահած է, ապա յանձնած մեղադրեալ Դերենիկ Բեջանեանին:

⁂

Լ Ղ Հ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԿԱՊՄԱՒԻՆԻ

Իրեն դէմ կատարուած մահափորձէն ետք Երեւանի մէկ վիրահատութեան ենթարկուած Ա· Ղուկասեանի վիրաբոյժը ըսած է թէ դոհ է հիւանդին վիճակէն: Սրունքներուն վէրքերը ապաքինած են ու հաւանօրէն երկու չաբաթ ետք Լ.Ղ.Հ նախագահը կրնայ կանգնիլ իր ոտքերուն վրայ:

⁂

Ա.Ջ ՈՒԺԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 3–ին «21–րդ դար», Լիպերալ Դեմոկրատական (Լ.Դ.), «Ազատութիւն» կուսակցութիւնները եւ «Արմատ» ժողովրդավարութեան եւ քաղացիական համաձայնութեան զարգացման կեդրոնը հրապարակով մը յայտարարած են Ա.Ջ Ուժերու Միութեան («ԱՈՒՄ») կազմութիւնը: Հռչակագիրը ծանրօրէն կը քննադատէ

ԱՐՑԱԽԻ ՉԷՉԷՆ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

Բակուր Կարապետեան Հայաստանցի պրոդ, հրապարակախօս է· վերջին տասնամեակին չատ կարեւոր, մչակութային ռեսակէտէ մարտավարական աչխատանք կատարած է արձանագրելով, չափագրելով, նկարագրելով Արցախի ազատագրուած չրջաններու հայկական ճարտարապետական կոթողները: Երեւակայելի ու անհերեւակայելի դժուարութիւններով զբաղուած հանուած գործ է ատիկա· նաեւ վրատնդատուր, քանի այդ գօտիին մէջ չերջիվերջ միչտ կրնայ վտանգաւոր անակնկալը ընել մարդուն: Իսկ նման առաքելութեան կրնայ ձեռնարկել մէկը որուն համար խօսքէն, ճառէն չատ հեռուն կը պտնուին հողի, պատմութեան տիրութեան նման ըմբռնումները: Քաղաքական վերիվայրումներու, բնութեան սպառնալիքներու առջեւ այդ կոթողները անհետ կորուստէ փրկելու աչխատանք է Բ· Կարապետեանի ձեռնարկածը· նաեւ քաղաքական բնոյթով վտաստգրութիւն, ի հարկին ցոյց տալու համար տիրոջ ու եկուորի տարբերութիւնը···:

Ան վերջերս հրատիրուած է հիւսիսային Արցախի պաչտպանութեան հերոսներէն հրամանատար Շահէն Մեղրեանի յիչատակի ոգեկոչման արարողութիւններուն ներկայ պտնուելու: Առիթէն օգտուելով, դինուորականներու ընկերակցութեամբ պատած է Լ.Ղ.Հ պաչտպանութեան հիւսիսային սահմանակէտերը, լուսանկարելու համար աւերուած ու թալանուած Գիւլիստանը որուն ձկեղեցին պայթեցուցած են չրջանը իրենց ձեռքը պահած Ադրբեջանցիները: Գիւլիստանը կը գտնուի Շահումեանի չրջանին մէջ ու սահմանակից է Լ.Ղ.Հ ամէնէն հիւսիսային չրջանին՝ Մարտակերտի:

Բ· Կարապետեան հոն «հաւաստի աղբիւրներէ» կը տեղեկանայ որ Շահումեանի չրջանին հայկական պարպուած գիւղերը կը բնակեցուին չէչէն գաղթականներով: Այս մասին ան յայտնած է, պատասխանելով Վ· Սանթրեանի հարցումներուն («Իրաւունք», Ապրիլ 28 – Մայիս 4)· Կը թացատրէ թէ Ադրբեջանցիները պարծակալներ կը ղրկեն Ջէչէնիա, որոնք չէչէն ընտանիքները կը համոզեն, ըսելով թէ Ադրբեջանի հանրապետութեան հովանիին տակ պիտի ապրին, Լեռնային Ղարաբաղի տարածքին վրայ: Աւելորդ է իսկ պատածը թէ Բաքուի իչխանութիւնները նպաստաւոր պայմաններ կը ստեղծեն որպէսզի Լ.Ղ.Հ սահմանամերձ գօտիին մէջ չէչէն մարտիկներ տեղաւորուին: Բ· Կարապետեան այդ առթիւ կը յիչեցնէ չէչէն հրամանատար Շամիլ Բասայեւի սպառնալիքները՝ Լ.Ղ.Հ իչխանութիւններուն եւ Հայերու հասցէին. տեղին է նաեւ յիչեցումը թէ արհեստավարժ ահաբեկիչին համար տարբերութիւն չունի թէ ո՛ւր կը կռւի ու կը սպաննէ:

Բ· Կարապետեան կը հետեւցնէ թէ Ջէչէնները անչարժութիւն կրելով Ռուսաստանի մէջ, կը պատրաստուին Բաքուի ծառայութեան մտնել ու հրոսակային կռիւ մղել Հայերու դէմ: Հետեւութիւն որ կը յիչեցնէ իրեն Վ· Պուտինի նախատեսութիւնը թէ Ջէչէններու չարժումը այլ չրջաններ ալ տարածուելու միտում ունի: Դիտել կուտայ նաեւ թէ Ադրբեջանի կողմէ բնակեցումի երկրորդ փորձն է ասիկա· նախապէս ալ Շուչիին տեղահանուած Հայերու բնակարաններուն մէջ մեսխեթցի Թուրքեր տեղաւորած էին:

Բ· Կարապետեանի տեղեկատուութիւնը ճիշդ ժամանակին կը հասնի, յատկապէս ահազանգ մը հնչեցնելու, արտագաղթի մասին ամէն օր նորոգուող լուրերու բերած սպառնալիքին դուռ տալու: Կարելի՞ է որեւէ կերպով ապահովութիւն ունենալ որ արտագաղթին անմիջական լուրջ դարման չբերուելու պարագային Գիւլիստանի ճակատագիրը չի կրկնուիր արցախեան այլ չրջաններու եւ օր մըն ալ հայաստանեան ծայրամասերու համար: Մեր պատմութիւնը նման հարցականի ճիշդ ու փաստացի պատասխաններով լեցուն է դժբախտաբար: Կը բաւէ մտաբերել խորհրդային վերջին տարիներուն Կապանի բնակչութեան բազադրութիւնը:

Երբ արար – աչխարհին ծանօթ իրողութիւն է թէ բնութիւնը պարապին չի հանդուրժեր, ո՞վ կ'ըլլայ մեղաւորը· պարապը ստեղծո՞ղը, թէ զայն լեցնողը, անշուշտ իր չահուն համաձայն···:

Ա· ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ներկայի իչխանութիւնները, որոնց գործունէութիւնը յանգեցուցած է Հայաստանի տարածքային ամբողջականութեան ու պետականութեան գոյութեան խոր վտանգուելուն: Միանալու կոչ ուղղուած է ժողովրդավարական, ազատական արժէքներ գաւանող քաղաքական ուժերուն: Փաստաթուղթը ստորագրած են նչեալ կուսակցութիւններու եւ կեդրոնի նախագահներ Դաւիթ Շահնազարեան, Վիգէն Խաչատրեան, Հրանտ Բագրատեան եւ Բարդէն Արարքցեան:

⁂

ԴՈՒԻՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՕԾՈՒԱԾ

Մայիս 3–ին Գարեգին Բ· Հոգեւոր գահին ընկերակցութեամբ գացած է Դուին, օծելու Նորաշէնոյ Ս· Յարութեան տաճարը: Պատմական այդ կաթողիկոսանիստ մայրաքաղաքին մէջ օծումը կատարուած է Արարատի մարզպետ Հովիկ Աբրահամեանի, բարերար նախկին դուինցի Սամուէլ Տիգրանեանի, մարզային իչխանութեան ներկայացուցիչներու, Դուինցիներու բազմութեան մը ներկայութեան: Օծումէն ետք մատուցուած է առաջին պատարագը, ձեռամբ՝ Ուկրանիոյ թեմի առաջնորդ Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեանի:

ԻՍՐԱՑԷԼ ՈՉ Մ�էԿ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ Կ'ԸՆԷ 1915-Ի ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԻՐ ՏԵՍԱԿԷՏԻՆ ՄԷՋ

Իսրայէլի նախարար Ե· Սարիտի յայտարարութիւնը թէ երկրին վարժարաններուն մէջ պէտք է դասաւանդութեան նիւթ ըլլայ Հայերու ցեղասպանութիւնը, լուրջ վրդովում պատճառած էր Անգարայի: Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը այդ մասին բացատրութիւն ուզած էր Իսրայէլի ներկայացուցիչէն: Մայիս 3–ի «Մարմարա»ն կը տեղեկացնէ թէ Իսրայէլ Թէլ – Ավիվի թուրք դեսպանին միջոցով Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան տեղեկացուցած է որ Կրթութեան նախարարին արտայայտած միտքը իր անձնական տեսակէտը կը կազմէ եւ չի ցոլացներ կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

ՀԷՔԵԱԹԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

«ՍԻՐԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԼԻՍ, ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՉԱՓ»

Դ.

Պատահեցաւ ինչ որ պիտի պատահէր. ինչ որ «ճակատագրուած» էր:

Տանջահար եւ յաւիտենական տառապանքի ենթարկուած մայրը աւանդեց իր հոգին՝ լքուած բոլորէն, միայնակ, առանձին իր սենեակին մէջ, առանց խլնամող ձեռքի մը փափկութիւնը զգալու, առանց անուշ խօսքի մը քաղցրութիւնը լսելու, առանց ոեւէ մէկուն իր վերջին կրամքը յայտնելու:

Տարակոյս չկայ որ փորձած է պոռալ, օդնութեան կանչել, սակայն մարդ – մարդասանք չէր լսած իր հոգեվարքի նոպաներու ճիչերը: Բերանի արիւնահոսումը արդէն, հաւանական է որ խեղդած էր օդնութեան անոր կանչերը: Սալայատակը չորցած արիւնը կը պահէր դեռ ճգնաժամային վայրկեաններու հետքերը. գլուխը կորուած հասու վերջին թփրտուքին սրակած արեան հետքերն ըլլային կարծես:

Երբ մայրը, այսպէս, կը նուաղէր մութի ու խաւարի խարխափումին մէջ, յանձնուած՝ անդիմադրելի դաւերու տաղնապին, ո՞ւր էր, ի՞նչ կ'ընէր զաւակը:

Դժբախտ երիտասարդին ալ չիզերը թուլցած էին բոլորովին: Ան ամէն քայլափոխին կը կարծէր պինք հետապնդող ոստիկան մը նշմարել, համազգեստաւորի չուք մը պահուըտած անկիւններու մէջ, որ պիտի յարձակէր իր վրայ, ձերբակալէր պինք: Յաճախ կ'ունենար զառանցանքի ու խելագարութեան նոպաներ եւ լրեն կը թուէր թէ չուտով ինք ալ պիտի ղրկուէր Սէն – Ռեմի՝ քրոջ արձելափակուած հիւանդանոցը: Բարեբախտաբար, հաւասարակշռութիւնը ամբողջութեամբ խախտած չէր, բարոյական կորովը չէր լքած պինք: Տիրապետելու համար յուսալքիչ կացութեան, նետուած էր կնոջ մը գիրկը, ուր կ'անցընէր գիչերները:

Ամուսնալուծուած Ֆրանսուհին, երկինքէն ինկած չնորհի պէս ընդունած էր այս պարդեւը. նախանձով կը պահէր զայն իր «ոսկեպատ» վանդակին մէջ եւ թոյլ չէր տար որ մարդ մօտենայ «իր» սեփականութեան: Աստուածատուր երանութիւն մը չի կրնար բաժնուիլ ուրիչի հետ. անկողնէն դուրս չէր հաներ զայն, յօժարութեամբ կը կատարէր անոր բոլոր փափաքները: Կարեկցութիւն կը ձեւացնէր, ո՛չ միայն առատ համբոյրներով կը չփացնէր զայն, այլեւ ամբողջ տունը կը դնէր անոր տրամադրութեան տակ՝ ի հնդիր իր պահանջկոտ յաւիրացումին:

Տղան, արդէն դաղտած օրուան յուզմունքերէն, գիչերուան անդադրում դղրտուքէն, կ'ունենար սիրտխառնուք, փսխելու փափաք, ուժաթափութիւն: Արդար, անբնական, հիւանդադին վիճակ, որմէ կ'ուզէր խուսափիլ, փախիլ, հեռանալ, սակայն այդ արդէն դարճած էր անկարելի: Կնոջական սառանցայութիւնները իրենց արդիւնքը տուած էին եւ տղան մնաց առկախ անոր ծիծերուն՝ ինչպէս ճանճ մը մեղրի տուփին մէջ: Թաքուն միտք մըն ալ ծնած էր անոր մէջ.– կնոջ Ֆրանսուհիի հանգամանքը թերեւս դիւրացնէ օրինաւոր կացութեան մը ըստեղծումը:

Ի՛նչ միամիտ մտածում... Ոստիկանութեան տոպրակին մէջ, իւրաքանչիւր կացութեան յարմարող ֆորմիւլներ եւ պատասխաններ կան: Անիկա կրնայ դիւրութեամբ, աղաւնին վերածել ագռաւի, անպարարական արագութեամբ առաքինութիւնը փոխակերպել անարգանքի եւ համոյակատարութեամբ՝ տղուն թղթածրարը հարստացնել նոր բանաձեւով մը.– մաֆրօ...

Մօր մահուան գիչերը մաֆրօն մեքրէսին մերկ մարմնին վրայ լուսցուցած էր: Ոստիկանութիւնը հաստատելով զաւկին տունէն բացակայութիւնը, ենթադրած էր թէ «չարագործը» դարձած իրական եղեռնագործ, խեղդած էր մայրը եւ անհետացած...

Փնտռուք, քննութիւն, աւիէր...

Դռնապանը դրուատիքը հիւսած էր տըղուն. «Ամէն օր ուտելիքի պաչարով տուն կուգար»: Դիպինութիւնը վճռական էր արիւնահոսումէ խեղդուղի բնական մահուան որոչումին մէջ: Իսկ Ֆրանսուհիին դռնապանը պնդած, որ հոն գիչերած է երիտասարդը:

Այդ հաւաստիքները արդելք չէին եղած որ, երբ հրաւէրին պատասխանելով ներկայացած էր ոստիկանատուն, ո՛չ միայն սաստած էին զայն, այլեւ ըսած որ ապագային աւելի ընտանասէր եւ մարդասէր վերաբերում ունենայ, առանց մտաբերելու որ այդ խօսքերը քանի՛ անդամներ ինք ուղղած էր պաշտօնեաներուն:

Ի՞նչ համարձակութեամբ, ի՞նչ իրաւունքով այդպիսի խրատ կուտային իրեն: Անոնք որ լիմոնի նման քամած էին զինք, պարպած իր էութենէն, խլած իրմէ պիտանի ամէն ուժ, իջեցուցած զինք ամէնէն ստորին մակարդակի: Մարդասիրութիւնը չենթադրե՞ր միթէ նուազագոյն յարգանք իր նմանի հանդէպ: Տարրական պարտաւորութիւն չէ՞ չճնչել մարդու զգացումներուն. չանարդել զայն. ճանչնալ անոր ինքնութիւնը իբրեւ հաւասարազօր էակ. վերցնել արուեստականօրէն ստեղծուած խոչընդոտները. ճանչնալ անոր գործելու, աչխատելու, ապրելու մարդկային իրաւունքները:

Այդ բոլորը խլած էին իրմէ եւ ահա՛ խրատ կուտային մարդասիրութեան...

Հիմա, երբ մայրը պէտք ունէր դադաղի, եկեղեցիի, դերեզմանի, վարչական այլ ձեւակերպութիւններու ու ծախքերու, չկար հիմնականը – դրամը:

Որո՞ւն հոգը... չէ՞ որ այդ չրջանին դոյութիւն ունէին անանուններու յատկացուած փոսեր. իրարու վրայ նետուելու ու թաղուելու աղբանոցային աւելցուք, մարդկային տէշէնիր: Աւելորդ աղբի կարոր մը չէ՞ր հէք կնոջ մարմինը:

Տղան գլուխը կախ, ոտքերը կքուտած, սիրտը ճմլուած հետեւեցաւ: Մինչեւ փոս: Չուաքական փոս էր անիկա եւ կընար ընդունիլ ոեւէ մէկը... Ինչո՞ւ ինք ալ չնետուէր հոն, չթաղուէր մօրը հետ՝ վերջ տալու համար կրած եւ դեռ կրելիք տանջանքներուն: Եթէ կեանքը տառապանք է միայն, կ'արժէ՞ միթէ ապրիլ տառապելու համար: Եթէ փոքր տառապանքներ, երբեմն երջանկութեան պահերը աւելի կատաղութեամբ ապրելու իմաստը կը բացատրեն, աւելի կրքոտ ապրելու ճաչակը կուտան, քայլ յաւիտենական տառապանք, աղաչանք, ցաւի ճիչեր դուրկ են որեւէ գեղեցկութենէ, խանդավառութենէ, հեռապատկերէ: Ատիկա միայն ուրիչներու հրճուանքը սաստկացնելու կացութիւն է:

Ի՞նչպէս նետուիլ, սակայն, փոսին մէջ. ի՞նչպէս մեռնիլ: Դիւրի՞ն բան է մեռնիլը: Չէ՞ որ բարոյական ըմբռնումներ ալ թոյլ չեն տար մեռնելու: Դիտեցէ՛ք բժիչկները, որ փոխանակ օդնելու վերջ տալու տառապանքին, կ'արհնչեն կէս – մեռելները եւ կը հրճուին իրենց գործած հրաչքով, իրենց վարպետութեամբ: Կ'արթընցնեն, որ տառապողը քիչ մըն ալ տառապի, քիչ մը աւելի տանջուի, քիչ մը աւելի զղուանքով լեցուի ընկերութեան դէմ, քիչ մը աւելի ատէ կեանքի պայմանները եւ հասնի վերջապէս անճնազոհութեան վճիռին...:

Անճնազոհութե՞ւն...: Աւա՛ղ անճնազոհութիւնն ալ հեչտ չարժուի մը չէ: Կորով եւ արտակարգ ուժ պէտք է իրագործելու համար զայն: Անճնազոհութիւնը աւելի՛ մեծ հերոսութիւն է քան բուն իսկ հերոսութիւնը: Աւելի դիւրին է թչնամին սպաննել կամ թչնամիին սպաննուիլ, քան ատրճանակը ուղղել սեփական պանկի...: Ուրեմն պիտի ապրիս ու տառապիս, պիտի տառապիս յաւիտենապէս, եթէ դատապարտուած ես ամլութեան, դարձած խրատիլակ՝ ենթակայ փոթորիկին ու մրրիկին:

Երիտասարդը չէր լար այլեւս: Արցունքներ չկային աչքերուն մէջ: Սփոփանք էր եղած մօր մահը. դիտէր որ այլեւս պիտի չտառապէր ան. պիտի չքաչկռտուէր: Գերեզմանի ճամբան խաչի ճամբան չէր այլեւս, այլ հանգըստեան վայր: Մի անգամ ընդմիչտ փչրըւած էր խաչը...: Մայրը պիտի չսդոսկէր այլեւս ոստիկանին կօչիկը համբուրելու համար: Լուրիա պիտի չտակէր իր գաւկին ուեւէիք պատրաստելու: Անոր թարախը պիտի չհոսէր այլեւս. մկնքը փաթաթելու չարչարանքին պիտի չենթարկուէր: Լուսթի՛ւն, խաղաղութի՛ւն, ամայութիւն պիտի տիրէին այլեւս այս չոր ու մերկ պատերուն, այս խոնաւ գետնին վրայ: Ո՛չ մէկ հոնդիւն, ո՛չ մէկ տրտունչ, ո՛չ մէկ աղերսանք պիտի խլորովէին տառապագած այս անկիւնը:

Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ վրկին կը ճմլուէր սիրտը...:

Կա՞ր թէ չկար: Մայր ունեցա՞ծ էր թէ չունեցած: Հէքեաթի, առասպելի էր վերածուած այլեւս:

Հապա ի՞նք... դոյութիւն ունէ՞ր թէ չունէր: Կ'ապրէ՞ր թէ թաղուած էր այս սենեակին մէջ: Այնպէս կը թուէր թէ՝ ինք ալ անէութիւն մըն է այլեւս՝ դաղրած ապրելէ: Կանդ առած է երկրագունդի թաւալումը... արեւը արդէն սառիլ սկըսած...: Եւ սակայն կը զգար, գիտէր թէ վաղը ոստիկանները պիտի գան յիչեցնելու թէ՝ այս միքրոպը, այս հիւլէն մաս կը կազմէ տակաւին միլիառներու բազմութեան, թէ՝ վերջ չեն գտած իր տառապանքները: Ի՞նչ կ'ուզէին սակայն միքրոսքոփով տեսանելի այդ հիւլէէն: Միլիառներու մէջ աննչան հիւլէ մը կրնա՞յ համեմատութիւն ներկայացնել: Ամէն օր ճանճեր կը սատկին, լայց նոյնքան ճանճ կայ: Ամէն օր գերեզմաններ կը բացուին, բայց միչտ աւելի ապրող կայ: Ի՞նչ նշանակութիւն ունի «մակաբոյծ»ի մը անհետացումը, երբ ցորենի հասկերէն աւելի գլուխ կը հնձէ պատերազմի մանպաղը:

Տղան վերադարձած էր գերեզմանէն, մտնելու համար ուրիչ գերեզման: Ցոյսերու ու սէրերու փճացման, երիտասարդութեան կործանման ու խորտակման խորհուրդը պարփակող տուն – գերեզմանը: Այսուհետեւ սարդերը իրենց ոստայնը պիտի հիւսէին հոն եւ բուերը բնակութեան թաղամասը հոն պիտի հաստատէին:

Գլուխը ձեռքերուն մէջ ճղմած, ապրեցաւ տխրութիւնը օրուան եւ սարսափը վաղուան: Վաղը նորէն պիտի առաջնորդուէր ծանօթ բանտը, այլեւս մտերիմ դարձած բանտը: Նորէն պիտի սպասէր ժամեր, պիտի սպասէր որ երկու օր եւս չարչարուելու իրաւունք չնորհէին իրեն:

Երկնցած անկողնին, անհամբե՛ր կը սպասէր անոնց գալուն...: Թո՛ղ գան, թող գան ու յօշոտեն զինք: Մտանելով ու եղունդներով թող դուրս քաչեն իր սիրտը, թոքերը ու մաուսցանեն չռնեբուն ու կատուներուն: Գլուխը թող չարդեն մօր արիւնով ներկուած այս աւլայատակին վրայ, որ գիտակցութիւն չունենայ այլեւս թէ անիրաւ մարդ կայ, թէ խարդախանքով խճողուած ապարդոյութիւն ունի: Ինք այլեւս պէտք չունի ո՛չ չերմութեան, ո՛չ մարդ արարածի, ո՛չ օրէնքի, ո՛չ կառավարութեան, ո՛չ կեանքի: Կեղծ են բոլորը. խեղկատակութիւն են. ծաղրածուներու ներկայացումներ են: Չքաւարակային այդ ցուցադրութիւնները կուչտ ու կուռ խնդալու տարժական ունեցողներու համար են. ինչ այլեւս ո՛չ ծիծաղ ունի, ո՛չ ախորժակ:

*
**

Ողբերգութեան մէկ արարը կը վերջանայ հոս: Բայց այդ մէկ արարն անդամ խտացուցինք մենք նեսլէի նման, որ եռեայ թանձրացեալ վիճակի մէջ, պահ առնելով արտեր ճմլելիք, արցունք խլելիք երկխօսութիւններն ու այլ մանրամասնութիւնները:

Այնուհետեւ եկաւ 39–ի աղէտը: 14 որբը, կեանքին մէջ զինք չբռնած երիտասարդը, փրկութեան լաստի նման կառչեցաւ եղեռնագործութեանց Տոպիեցայ քառասնամեակ արշաւին: Արձանագրելու համար՝ գոնէ ճակատին վրայ դնելու իր փրկութիւնը, բայց զինք տակ չկանչուած, պատերազմը վերջացա՛... Ֆրանսա զրաւած էր օտարները հալածելու քաղաքականութեամբ, քան նամիին պաչտպանելու միջոցներու մասին մտածելու: Հակառակ ատոր, չախողեցաւ Ֆաչիզմը փրկելով ո՛չ միայն Եւրոպան, այլեւ «չա՛տ աւելի կարեւոր, դժբախտ երիտասարդը:

Բայց պղպեղի նման լեզու եւ քիմք պրող, «հայրենիքի պէս, հայրենիքի չափ Ֆրանսան սիրող» այս որբուկին պատմութիւնը ո՛րքան կը նմանի իմ կեանքիս:

Արդեօք իրօք ե՞ս եմ...:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

(Վերջ)

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆԻՆ ԱՊՐԻԼ 24-Ը ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ԱԼՄԷԼՕ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

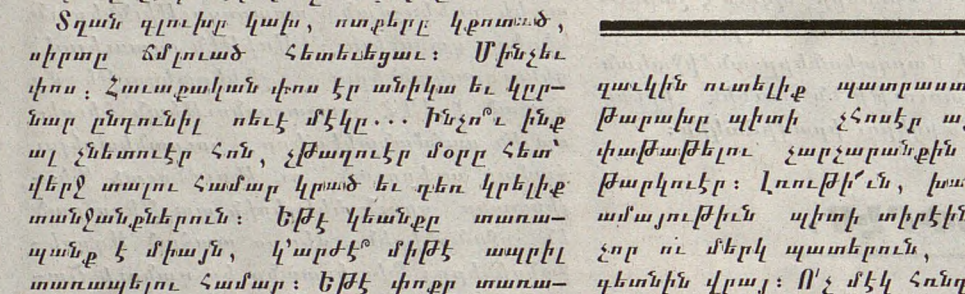
Ինչպէս միչտ այս տարի եւս, Առաջնորդ Գիւտ Արք.ի կողմէ ղրկուեցայ Ալմէլօ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կատարելու՝ Աւագ չաբթուան պատչաճեցուած բոլոր օծնակատարութիւնները, ներառեալ Ս. Ցարութեան օծումը, Մեռելոցի պատարագն ու զերեզմանօրհնէքի արարողութիւնները: Տեղ ժամանած էր նաեւ Հայաստանէն՝ Խաչատուր Ա. Քհնյ. Ֆրանկեան – ան ալ ինծի պէս Մուսա – Լեռցի, որուն հետ գործակցաբար կատարեցինք վերոնչուած ամէն արարողութիւն: Մանուանդ Ս. Ցարութեան օծնի արարողութիւնները ներշնչակօրէն կատարուեցան երկու քահանայութիւններու, երեք Ա. սարկաւագներու եւ հոյլ մը զպիր – զպրուհիներու կողմէ: «Հայր Մեր»էն առաջ Գրիգոր Ա. Քահանան, որ էր նաեւ օրուան պատարագիչը, կարդաց Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ մեր Առաջնորդին կողմէ ուղարկուած զոյգ պատգամ քարոզները:

Իմ նպատակս չէ, հոս՝ Ս. Զատկուան ու այլ խորհրդակատարութիւններու մասին դրել, վասնզի տարեցոյց Ս. Ծննդեան օծնի առիթով, մանրամասն ծանօթութիւններ տուած էի, տեղւոյն մեր հաստատելներու վարք ու բարքին, եկեղեցասիրութեան, աւանդապաչտպանութեան եւ այլ բաներու վերաբերեալ: Կ'ուզեմ կեդրոնանալ միմիայն այս օծնական օրերու վերջինը եղող՝ Երկուչաբթի՝ Մեռելոցի օրուան, որ կը զուգադիպէր 1915 Ապրիլ 24 Մեծ Եղեռնի 85–րդ տարելիցին:

Մինչ այն, հոս կ'արժէ նչել թէ, Հոլանտա հաստատուած «Նիքոլայ Մոկաչոտ» անունը կրող ազգասէր Հայորդի մը, մտածումը կ'ունենայ այդ Մեծ Եղեռնի ընթացքին զոհուած մկկուկէս միլիոն նահատակներու յիչատակին, խաչքար յուչարձակ մը դեռեղել տալու, իրեն մօտակայ «ASSEN» (Ասըն) քաղաքի գերեզմանատան մէջ: Յիչեալ Հայորդին դիմում կը կատարէ տեղւոյն քաղաքապետարանին եւ այս վերջինը յետ խորհրդակցութեան ղրկական պատասխան կուտայ իրեն: Սակայն միւս կողմէ, ծանօթ մեր հակառակորդը անմիջապէս չարժման կ'անցնի ու դատարանի դիմելով, առժամապարտ կասեցնել կուտայ խաչքարի դեռեղումը: Փառաւոր խաչքարը, բարեբարտ՝ Պր. Աչոտ Վարդանեանի ծախքերով, ծովային ճամբով, հասած է արդէն Հոլանտա: Կազմուած է Ապրիլ 24 անունով յանձնախումբ մը: Եւ առաւսիկ այդ յանձնախումբի անխոնջ անքերով, Յուչարձան – Խաչքարը, բեռնատար խոչոր կառքով, ամենայարմար տեղ եղող, Ալմէլոյի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ բակը կը բերուի:

Վերջապէս, Ապրիլ 24 Երկուչաբթի օր: Առաւսան ժամը 10–ին, երկու քահանաներ եւ եկեղեցւոյ վարչութեան անդամները, դէպի Ալմէլոյի կայարան ուղղուեցան, քանի որ քիչ վերջ, հոն պիտի հասնէր, Փարիզ – Ռոթերտամ– Ամստերտամ գնացքով, Ամենայն Հայոց Հայրապետի ներկայացուցիչ՝ Շահէ Արք. Ալճմեան օծելու համար, քանի մը թոնոց հիանալի խաչքարը: Ահա եկաւ Շահէ Արք.: Մեզմէ առաջ, հոն հասեր է արդէն «Պենելիւքս» երեք Պետութիւններու մօտ, Հայաստանի լիազօր դեսպան՝ Վրդն Զիտէճեան՝ իր չքախումբով: Ցետոյ եկաւ Հայաստանի պատուիրակութիւնը, Պ.Պ. Հենրի Գօչինեան՝ Լոռիի մարզպետ, Վահրամ Պաղտասարեան, Կարէն Կարապետեան, Հայկ – Արամ Մխիթարեան պատգամաւորներ, Ռուսիկ Ցարութիւնեան՝ Մարզիչ, Սամուէլ Ալաթեան՝ ըռեւանի հեռատեսիլէն: Ապա եկան հասան, Խաչքարի նախաձեռնարկ՝ Պր. Նիքոլայ, բարեբարտ – վնքահայր՝ Պր. Աչոտ Վարդանեան եւ այլք: Բոլորով միասին ուղղուեցանք եկեղեցի:

Ժամը 11–ին սկսաւ Մեռելոցի պատարագը, զոր մատոյց Խաչատուր Ա. Քահանան, ժամը 12·30–ին հոգեհանգստեան ընդհանուր պաչտօն, ժամը 12·40–ին Խաչքարի օծումի՝ ձեռամբ Շահէ Արք.ին:

Ապա՝ ներկայացուցինք մենք Նեսլէի նման, որ եռեայ թանձրացեալ վիճակի մէջ, պահ առնելով արտեր ճմլելիք, արցունք խլելիք երկխօսութիւններն ու այլ մանրամասնութիւնները:

Այնուհետեւ եկաւ 39–ի աղէտը: 14 որբը, կեանքին մէջ զինք չբռնած երիտասարդը, փրկութեան լաստի նման կառչեցաւ եղեռնագործութեանց Տոպիեցայ քառասնամեակ արշաւին: Արձանագրելու համար՝ գոնէ ճակատին վրայ դնելու իր փրկութիւնը, բայց զինք տակ չկանչուած, պատերազմը վերջացա՛... Ֆրանսա զրաւած էր օտարները հալածելու քաղաքականութեամբ, քան նամիին պաչտպանելու միջոցներու մասին մտածելու: Հակառակ ատոր, չախողեցաւ Ֆաչիզմը փրկելով ո՛չ միայն Եւրոպան, այլեւ «չա՛տ աւելի կարեւոր, դժբախտ երիտասարդը:

Բայց պղպեղի նման լեզու եւ քիմք պրող, «հայրենիքի պէս, հայրենիքի չափ Ֆրանսան սիրող» այս որբուկին պատմութիւնը ո՛րքան կը նմանի իմ կեանքիս:

Արդեօք իրօք ե՞ս եմ...:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

(Վերջ)

Ապա խօսք առնելով, Շահէ Արք. նախ վոխանցեց Ամենայն Հայոց Հայրապետին օրհնութիւնները, յետոյ բաչխեց ողջոյնները Հայաստանի մեր ազգակիցներուն եւ իր երկարաչունչ ելոյթով վեր առաւ օրուան նշանակութիւնը, ըսելով թէ, առիթ օր չէ որ կ'ապրինք, այլ պիտի ապրինք մեր աւելի քան մէկուկէս միլիոն անմեղ նահատակներուն յիշատակին, մեր արդար գատին իրականացման ու անոր նանաչեցման, նախ նոյնինքն եղեռնագործ վիշապին եւ նաեւ աշխարհի մեծ ու փոքր բոլոր ազգերու եւ պետութիւններու կողմէ: Խօսք առաւ Ամէլոյի վարչութեան ու Ապրիլ 24 կոմիտէի կողմէ Յարութեան ու Ապրիլ 24 կոմիտէի կողմէ Յարութ Պօղոսեան: Իր չնորհակալութեան խօսքերէն վերջ, խօսելու հրաւիրեց Լոռիի Մարզպետ՝ Պր. Հենրի Գօչինեանը, որ իր կարգին չնորհակալութիւններ յայտնեց ու յուշանուէրներ յանձնեց նախաձեռնող բոլոր անձանց եւ գործակից մարմիններուն: Վերջին խօսողը եղաւ երեփոխան՝ Վահրամ Պաղտասարեան, որ իր անձին ընդմէջէն, վոխանցեց Հայաստանի պետութեան, վառավարութեան ու ժողովրդեան զօրակցութիւնը Սփիւռքի բոլոր արենակիցներուն:

Յետոյ սկսաւ բուն յայտադիրը եկեղեցւոյ ընդարձակ սրահին մէջ: Նախ եւ առաջ, Մեծ Եղեռնէն վերապրողի մը կողմէ վառուեցաւ այն մեծ ջահը, որ պրուած էր ամպիոնի մէկ անկիւնը ի յիշատակ միլիոնաւոր նահատակներուն: Ապա երգուեցաւ «Տէր Ողորմիա»ն վրոնչունչ եկմալեան եղանակով: Հոս դարձեալ խօսք առուեցաւ Շահէ Արք.ին, որ անգամ մը եւս պատշաճ կերպով անդրադարձաւ օրուան իմաստին: Հնչեց «Ռոզ»ը, սուրբ «ռոզ»ը, սուրբ սրահը բերնէ բերան լեցուն էր: Նոյնպէս յորանջքները խճողուած: Աւելի քան հազարը անց բազմութիւն, ամէն կողմ բարձրախօսներ զետեղուած: Աւելի վերջ, եկեղեցւոյ Թաղային Խորհրդոյ կողմէ արուած պատշաճ ու համեստ ընդունելութեամբ վերջացաւ օրուան հանդիսաւոր եւ յիշատակելի, 85–րդ տարելիցը բիւրաւոր մեր նահատակներուն: Աղօ, Պետութիւն եւ եկեղեցի քով քովի: Ամէն կողմ յուզում, ամէն կողմ յոյս, եւ ամենակարեւորը՝ յաղողելու անհամբեր սպասում. ազգանուէրը այս ձեռնարկին մէջ, քանի դիտենք թէ, ոսոխն ալ չանգ չի խնայեր անոր ձախողութեան համար: Սակայն սա ալ զգալիօրէն յայտնի է, թէ մերինները խորապէս յուսալից են, որ յաղթանակը իրենցն է, քանի քաղաքական պետարանը իրենց կողքին է:

Ուրեմն Մաչքար – Յուշարձանը հոն՝ եկեղեցւոյ բանկալը, սպասման մէջ է պետերուելու համար իր վերջին կայքը:

Փառաւոր եւ պատմական օր Հոլանտա՝ Ամէլոյի մէջ:

ԴՐԻԳՈՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՍԻԼԱՀԼԵԱՆ

Ափթրվիլ, Ապրիլ 26

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ

Գալիֆորնիոյ հայաչատ զանազան քաղաքներու եւ շրջաններու մէջ այլազան ձեռնարկներով՝ հանդէս, պատարագ, քաղաքական հաւաքոյթ, Ապրիլեան Յուշարձանի չուրջ համախմբում, ոգեկոչուած են 1915–ի Եղեռնի մէկուկէս միլիոն հայ նահատակները:

Այսպէս, Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 21–ին, տեղի ունեցած քաղաքական հանրահաւաքին, կազմակերպուած Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ, բանախօսած են Տէնիս Փափազեան (անգլերէն) եւ Վազգէն Մատէնեան (հայերէն):

Ապրիլ 23–ի երեկոյեան, Էնսինոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հրաւում – երիտասարդական հաւաքոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան: Ներկայ եղած են չուրջ երկու հազար հոգի: Բանախօսած է Մուրատ Թօփալեան: Տեղի ունեցած է երդման արարողութիւն, որով 40 երիտասարդներ անցած են Հ.Ե.Դ.–ի շարքերը:

Նոյն իրիկունը, Մոնթեբելլոյի Ապրիլեան Յուշարձանին չուրջ տեղի ունեցած է հանդիս եւ մոմավառութիւն: Ներկայ եղած են նաեւ քաղաքական դէմքեր եւ պաշտօնական հիւրեր:

Ապրիլ 24–ի առաւօտեան, աւելի քան հազար Հայեր բողոքի յոյց մը կատարած են Լոս – Անճըլըսի Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, իսկ Կլենտէյլի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուած եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է: Պատարագած է Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Փոխան քարոզի, Վաչէ Արք. Յովսէփեան կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսի ողջոյնի խօսքը, զոր Հայրապետը արտասանած էր Տէր Զօրի նահատակաց յուշարձանին առջեւ, նոյն օրը:

Ժամը 11 – 2, Լոս – Անճըլըսի Վերահսկիչներու Վարչութեան կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման ճեռնարկ մը, մասնակցութեամբ նահանգային, դաշնակցային եւ տեղական պաշտօնատարներու եւ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու: Բացումը կատարած է Ոգեկոչման Միացեալ Մարմնին կողմէ Սթիւ Տէտէեան: Հանդիսութիւնը վարած է Գալիֆորնիոյ Ներկայացուցիչներու Տան մեծամասնութեան ներկայացուցիչ Ուոլթըր Քարապետեան: Բանախօսած է Ռուանտայի դեսպան Ռիչըրտ Սէզիպերա:

Կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ Մոնթեբելլոյի Հայ Նահատակաց Յուշարձանին չուրջ հաւաքուած են չուրջ չորս հազար Հայեր, որոնց կարգին՝ Հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը, հայկական զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, Ռուանտայի դեսպանը, Հայաստանի ատենապետը եւ քաղաքական եւ տեղական բազմաթիւ պաշտօնական հիւրեր: Բացումը եւ հանդիսավարութիւնը կատարած է Ստեփան Յովակիմեան (Ս.Դ.Հ.Կ.), Մխրօ Խանդջեան (Հ.Յ.Դ.) ներկայացուցած է օրուան պաշտօնական հիւրերը եւ կարդացած ՍՄՆ–ու նախագահին եւ փոխ – նախագահին նամակները, իսկ Արա Ահարոնեան (Ռ.Ա.Կ.) փոխանցած է Միացեալ Մարմնի խօսքը: Խօսք առած է Հայաստանի ատենապետ Արմէն Մելքոնեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Հայաստանի Արտաքին նախկին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան, չեչած է պատմական յիշողութիւնը վառ պահելու անհրաժեշտութիւնը եւ հայրենի պետականութեան խօսքը գործի վերածելու, ազգային պետական չահը անձնական եւ հատուածական չահէն գերադասելու հրամայական պահանջը:

Նոյն օրը երեկոյեան, Կլենտէյլի Միացեալ Ժողովական Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի կազմակերպած ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են չուրջ 700 հոգի: Բացումը կատարած եւ հանդիսութիւնը վարած է Գրիգոր Շէնեան: Բանախօսած են Գալիֆորնիոյ նախկին կառավարիչ Ճորճ Տէօքմէճեան, տոքթոր Յովիկ Մելիտոնեան եւ Իրանահայ Միութեան նախագահ Թոմիկ Ալէքսանեան: Գործադրուած է դեղարուեստական պատշաճ յայտադիր մը:

Նոյն ժամուն, Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. «Ռոստոմ» Կոմիտէին եւ Հ.Ե.Դ. «Սարգարապատ» Ուխտին: Բանախօսած է Վիչէն Սոնենց Փափազեան:

Ապրիլ 24–ի երեկոյեան Սան – Ֆրանսիսքոյի Տէյվիսըն լերան հայապատկան խաչին չուրջ հաւաքուած են Հայերը եւ հոգեհանգստեան պաշտօնով, յատուկ պատշաճի խօսքերով, երգով, նուագով ու արտասանութեամբ ոգեկոչած են Ապրիլեան նահատակներու յիշատակը:

Նոյն օրը ոգեկոչման հանդիսութիւն մըն ալ տեղի ունեցած է Փրէզնոյի Սուրբ Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ եւ յարակից սրահին մէջ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՎԻԷՆ

Վիէն հարաւային Ֆրանսայի այն քաղաքներէն եղաւ ուր քանական թուականներուն հարիւրաւոր Հայեր ապաստան գտան, Մեծ Եղեռնէն յետոյ: Այսօր, անոնց զաւակներն ու թոռները քաղաքին բնակչութեան մօտաւորապէս հարիւրէն տասը կը կազմեն եւ բնական է որ այստեղ եւս պիտի ոգեկոչուէր նահատակներու յիշատակը ինչ որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Ապրիլ 30–ին:

Սովորութեան համաձայն, արարողութիւնները պատարագով սկսան: Սուրբ Թէոտորոս Եկեղեցիին մէջ պատարագեց եւ քարոզեց Իշխէրի նահանգի Հայոց հոգեւոր տեսուչ, Կարապետ Վրդ. Յարութիւնեան: Իր քարոզին մէջ ան չեչտեց «սիրոյ եւ միասնութեան անհրաժեշտութիւնը», աւելցնելով որ Փարիզի եւ Լիոնի վերջին ցոյցերուն յաղողութիւնը այդ միասնական ոգիին առաջին պտուղներն են, սակայն ատոնք բաւարար չեն ապահովելու համար վերջնական յաղթանակ մը: Ան աւելցուց՝ «Մեզի պէտք է նաեւ Աստուծոյ օգնութիւնը որուն կ'արժանանանք ապաչխարութեամբ, այսինքն, անձնական եւ հատաքական նոր գարձով մը»:

Պատարագէն յետոյ, բազմութիւնը կը հաւաքուէր հայ նահատակաց յուշարձանին առջեւ: Այստեղ կը գտնուէին շրջանի Ֆրանսական կուսակցութիւններուն եւ թաղապետութեանց ներկայացուցիչները ինչպէս նաեւ հայազգի խորհրդականները: Մէկ վայրկեան յարգանքի լռութենէն ետք, ծաղկեպսակներ կը զետեղէին նաեւ երեսփոխան – քաղաքապետ Լուի Մէրմազ եւ յետոյ համայնքի անունով Հ.Բ.Ը.Մ.–ի եւ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու երկու աշակերտներ: Հայր Կարապետ նախագահութեամբ կը կատարուէր հոգեհանգստեան պաշտօն որուն աւարտին յաջորդաբար խօսք կ'առնէին Սահակ Սուքիասեան (Ֆրանսերէն) եւ Լուի Մէրմազ: Արարողութենէն անմիջապէս վերջ ներկաները կ'առաջնորդուէին Խաչատուր Աբովեան մշակութային տունը ուր տեղի կ'ունենար դիներեճոն մը: Սուքիաս Սուքիասեան բոլորին բարի գալուստ կը մաղթէր եւ խօսքը կու տար անդամ մը եւս քաղաքապետին, Տիկին Նաթին Կարապետեանին (Վիէնի Թաղապետութեան անդամ եւ Մշակութային տան նախագահուհի): Վերջին խօսքը կ'արտասանէր Կարապետ Վրդ.:

Յիշեցնենք նաեւ թէ Ապրիլ 28–ին, մօտ 80 հոգի ներկայ եղած էին Մշակութային տան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած վիճաբանական աւուրիսի մը՝ «Եղեռնի ժխտումը» նիւթին չուրջ: Օրուան բանախօսներն էին Իվ Թերնոն եւ Սրա Գրիգորեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

«REGARDS D'ISSY»

(26 Avril)

La mémoire vive d'un génocide

Թերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է ցեղասպանութեան 85–ամեակին: Գրութեան կ'ընկերանայ վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեանի նկարը իր երկու զաւակներով, որոնցմէ մէկը, թէ՛ Հայ, թէ՛ Ֆրանսացի կ'ըսէ թէ «Ձենք մոռնար պատմութիւնը»:

Յօդուածագիրը կը խօսի Իսիի 5000 հոգիէ բազկացած Հայ գաղութին մասին, հին սերունդին, որոնցմէ մին դեռ կը յիշէ սեւ օրերը:

Espace Carpeaux,
15 Bld Aristide Briand, Courbevoie;
tous les jours, sauf le 1er Juin, de 14 à 19 heures.

ՁԵՌՔԴ ԵՏ ՏԱՐ ՅԱԽԻ ՎՐԱՅԻՑ

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ

Եթէ ոսոխը մտել էր Բամպակի աւազանը, Ղարաքիլիսայի բախտը վճռուած էր: Թուրքը Թարախ էր կապել Բազումի եւ Բամպակի լեռնաշղթաների միջեւ եւ պիտի բաց Թողնուէր, ելք պիտի տըրուէր նրա ընթացքին ամենակարճ ու անվնաս ճանապարհով: Եթէ Լոռու ձորն ու Դիլիջանի ուղին փակուէր, անօրէնը չուտ էր գալու Ապարանի վրայ եւ երեւանի վիճակը աղէտալի էր լինելու: Թուրքական զօրքը չտապում էր Բաքու, բայց ռազմաերթով չէր անցնի երեւանեան ճանապարհը: Ղարաքիլիսան յանձնելը երեւանի փրկութիւնն էր: Բայց երկու–երեք օրը բաւական եղաւ, որպէսզի հասկացուէր, թէ ասկեարութիւնը այն զօրքը չէ, որին կարելի լինի ռազմավարական նկատառումներով քաղաք յանձնել: Երկրամասի թուրքամէտ ամբոխն էլ իր հերթին էր սանձազերծուել եւ հայ զօրքը Դիլիջանից դարձաւ՝ վանդալների նրանց կամքը կոտրելու, Ապարանի ուղղութեամբ անարգել մանեւրները խափանելու, վերջապէս՝ աւարառու ամբոխի ախորժակը փակելու եւ ըստ էութեան յանձնուելիք քաղաքի տակ մի այնպիսի ճակատամարտ տալու, որը Թուրք ռազմապէտները երկար են յիշելու:

Թշնամին Թողնում է Հայաստանի թիկունքը: Նրա ճանապարհը բաց էր մինչեւ Բաքուի մատոյցները, բայց նուաճողը անպատիժ արշաւանքի չէր գնում, գըլնում էր ճակատի երկրորդ բնագծի դէմ: Բաքուի կոմունայի հայկական գնդերը սպասում էին քաղաքի մատոյցներում:

...Եթէ Ղարաքիլիսայի ճակատամարտը որոշուած լինէր եւ Անդրանիկի չորս հազարանոց ջոկատը Դսեղից, Թուրքերի տասը հազարանոց զօրքի դէմ Հայերը կ'ունենային տասնըմէկ հազար զինուոր եւ հաւանաբար թշնամուն ետ չըըրտէին Ղարաքիլիսայից... ետ չպըրտէին դէպի ո՞ւր: Եղած ուժերով հակատէին դէպի ո՞ւր: Եղած ուժերով հակառակորդ չէր չախչախուի, իսկ Ալէքսանդրապոլում նստած էր Թուրքական 15–րդ կովկասեան դիվիզիան, Աքալքալաքն ու Ախալցխան, Բոլնիսն էլ հետը՝ զրաւուած էին, Թիֆլիսում Դերմանացին էր, Լոռուայ Թիկունքը Ղազախի կողմից անպահով էր, հարուից հարուածի տակ էր Զանգեզուրը, – Թուրքերը Ղարաքիլիսայից ետ չպրտուէին դէպի ո՞ւր եւ քանի՞ օրով: Եւ որտեղի՞ց էր մեզ համալրում գալու: Գլխաւոր զօրախումբը գըլխաւոր խնդիրը ունէր՝ պահել երեւանը, փակել Նախիջեւանի դուռը, Իղդիրի կողմը, Արագածի հարաւային լանջերի վրայով սպասուող յարձակումը, Ապարանը, Ախտան, Սեւանը եւ ճակատամարտ տալ Սարդարապատի տակ:

...Արդեօ՞ք այդ օրերին հայ առաջին բանաստեղծն ու առաջին զօրավարը Դսեղում բանակած ջոկատը չէին դիտում Լոռուայ երկրապահ զօրք: Արդեօ՞ք Ղարաքիլիսայից յետոյ նրանք արդէն չէին մտածում Զանգեզուրի ու Նախիջեւանի մասին...

Լոռի գնալով, ես յատկապէս Դսեղ մտնելու մտադրութիւն չունէի: Գործս այլ տեղի վրայ էր, ճամբորդելուս առաջին էլ այլ, բայց Մեղրին տեսնելուց յետոյ կ'ուզենայի տեսնել Դսեղը: Ըզձանքս անկամ ցանկութիւնս ցանկութիւն էլ մնաց: Դսեղ մտնելս ինքնին չստացուեց, եւ ես թողեցի դա իրերի բերումին: Եւ իրերի բերումը ինձ սարերը տարաւ... Այն սարերը, որտեղով Զօրավարի ջոկատն ու ջոկատին ապաւինած ժողովուրդն էր անցել:

Երեք չաթի սարերում անձրեւ էր եկել եւ միայն տրակտորով էր հնարաւոր դէպի բարձրանալ: Ճկուն ԴՏ–54–ի կըցանը բեռնուած էր տախտակով ու չիփերով, եւ մենք այդ բեռի վրայ, հարթ դետնին նստածի նման ծնկներս կզակներիս տակ քաշած՝ սար էինք բարձրանում: Նստածներից այդպէս ճանապարհ գնալու համաութիւն չունեցողը ես պիտի լինէի, բայց 50–60–ական թուականներին բեռնատարների թափքերին անցկացրածս օրերի փորձը ինձ պահում էր հաւասարակշռութեան մէջ: Յետպատերազմեան չրջանի ցելերի գազան ԴՏ–ի հարազատ հոնդիւնի ամէն ելեւէջ յուշում էր ճանապարհի վիճակը եւ մկաններս հին վարժանքի յիշողութեամբ կանխում էին կցանի ցնցումները: Ցեխը ծածկում էր տըրակտորի թրթուրները: Ատամնաբոյժ ընկերս ինձ զբաղեցնելու համար միալար պատմութիւններ էր անում, բայց ես կարող էի ականջիս պոչով լսել, որովհետեւ նա իմ կրտսեր ընկերն էր, իսկ բոլորովին չլսել չէի կարող – հիւրընկալի նրա չանդրուածքիւնը սրտաչարժ էր: Այդ մի քանի օրը ընկերս լռում էր միայն այն ժամանակ, երբ ես խօսում էի (իսկ ես քիչ էի խօսում) եւ մէկ էլ՝ երբ սեղանի վրայ քնում էր: Այսպէս, ուտել խմելով խօսում, խօսում ու մէկ էլ քնում էր աչքերը բաց: Եթէ քունը խօսելու ժամանակ էր վրայ տալիս, դառնում էր ռնդախօս, ապա լռում էր, չնչառութիւնը հանդարտւում էր, ու աչքերը պաղում էին: Ես–ս ողջին «հա», «հըմ» անելով արձագանգում էր, բայց քնած էր լինում: Այդ մի–ջոցին ինձ գերբնական սարսուռ էր պատում: Անցնում էր 5–10 րոպէս եւ նա քիչ–քիչ ուշքի էր գալիս:

(Շար. 5)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ա.յբլ Տիկին Սեդա Ազասեան, Տիկին Ռուբինա Ազարէկեան, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան, Յարութիւնեան ընտանիք (Թեհրան), եւ Յովակիմեան ընտանիք (Փարիզ) կը ծանուցանեն որ հոգեհանդիսեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս 7, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

իրենց ամուսնոյն, քեռայրին, ազգականին եւ զարմիկին՝

ՎԱՉԳԷՆ ԱՂԱՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ (Լոս – Անճըլըս)։

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

Վահան ԹՈՓՈՎԵՆՑ ՄՈՒՐԱԿՈՑՑ

կիրակի, Մայիս 7, ժամը 16–ին
Dimanche 7 Mai à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

(Շար. Ա. էջէն)

ըրած են իրենց կառավարած լրտեսութեան մասին Իսրայէլի ի նպաստ։ Այս ձեւով, 3 ամբաստանեալները ընդունած կ'ըլլան որ քաղաքական եւ պիտուրական տեղեկութիւններ փոխանցած են Իսրայէլի։

ՍԻԷՌԱ – ԼԷՈՆԻ մէջ քեռիացի 7 կապոյտ սպաւարտուար սպաննուած են նախկին ապստամբներու կողմէ։ ՄԱԿ–ի ուժերը չէին նախկին ապստամբները պահել պետին բնակարանը։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ վրայ Մայիս 1–ի չարաթօրէին չատ աւելի մահացու եղած է քան Զատիկին։ Արդարեւ Զատիկին մեռելներու թիւը 90 էր մինչ Մայիս 1–ին 98–ի բարձրացած է եւ 1900 ալ վիրաւոր կայ։ Ըստ երեւոյթին խոհեմութեան բոլոր ապդարարութիւնները անօգուտ էն։

ԽՈՒԼ – ՀԱՄՐԵՐՈՒ չահադործման ցանց մը երեւան հանուեցաւ ութ ամիսներու հետաքննութիւններէ ետք։ Ոճրային միջազգային չմեկուսիչ կազմակերպութիւն մը կը գործէր Ուկրանիայէն։ Սրտաւական «սեւ մաֆիա» մը Ֆրանսա կը դրկէին հարիւրաւոր խուլ – համրեր, զանոնք մուրացկանութեան մղելով կամ պղտիկ բաներ ծախելու բազմամարդ չբըջաններու մէջ, դուէ չարժելով։ Առաջին առթիւ 18 հոգի ձերբակալուած է։ Հինգ տարի է հարիւրաւոր խուլ – համրեր լսողութեան մասնուած էին այդ խորհրդաւոր կազմակերպութեան կողմէ։

HERMINÉ YERISSIANS soprano
ROUBEN ELBAKIAN ténor
ZEMFIRA BARSEGHIAN piano

Récital chant et piano

Airs et Mélodies de Compositeurs Allemands, Arméniens, Français, Italiens, Polonais, Russes

Mercredi 10 Mai 2000 à 20 H 30
SALLE ALFRED CORTOT 78 rue Cardinet Paris XVII

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE ET HAMASKAÏNE

RÉSERVATIONS : 01 48 78 02 99 / 01 48 24 63 89 LES APRÈS-MIDI

UGAB - MARSEILLE

COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants

— o — o — o — o — o —

La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

Croix Bleue des Arméniens de France

CAMP en ARMÉNIE à Dzaghgadzor

Vacances pour les adolescents **de 12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) du **15 au 29 juillet.**

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...

Participation : 400 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 avril 2000**

S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

UGAB — JEUNES MARSEILLE

Samedi 13 Mai à partir de 21h30
Soirée animée par le chanteur
VREJ LOUSSARARIAN

Boissons, assiettes de spécialités arméniennes

P.A.F. : 100 F
Membre : 80 F

Renseignements & réservations :
327, Bd Michelet — 13009 Marseille
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45 /
06. 88. 06. 68. 07 / 06. 11. 66. 55. 30
Réservation obligatoire

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 00015
Commission Paritaire : N° 55935

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ, Մայիս 13–ին, ժամը 20–ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի Անահիտ մասնաճիւղը եւ Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը միասնաբար կազմակերպած են բացառիկ պարահանդէս մը։

Երեկոյթը կը խանդավառէ բոլորին ծանօթ ԿՐԻՇԱՆ իր նուագախումբով Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ։

Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել հետեւեալ թիւերուն։

Վիլէօրպանի Մշակութային Տուն՝
04 – 78 – 26 – 28 – 71
եւ
04 – 78 – 55 – 56 – 83

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Վարդուհի Կիւզէլպօտուր, Օր. Դալար Կիւզէլպօտուր եւ խօսեցեալը Լիւք Սէնվիլ, Պր. Ալէն Կիւզէլպօտուր չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններով, անձամբ, զիրով, հեռաձայնով, մամուլով յաւակցեցան իրենց սուգին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԻՒԶԷԼՊՕՏՈՒՐԻ

վաղաժամ մահուան առթիւ։

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԸՆԹԱՑՈՒՄԲԻ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԹԱԼԻՆԵՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեկնում՝ Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 8·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարէն

Վերադարձ՝ Կիրակի, Մայիս 21 ժամը 21–ին։

երթուղարձ օթոքարով,
Մէկ գիշեր պանդոկ,
Նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք։

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1250 ֆրանք։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.–
Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29
Մարկօ Գոգորեան՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամ՝ Մայիս 10։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Սէն – Ժերոմ մի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները բացառիկ ընդհանուր ժողովի, Շաբաթ, Մայիս 6, ժամը 14–ին, C.A.Q.–ի սրահներուն մէջ

32, avenue Saint-Jérôme, 13013 Marseille

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet

au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 6
SAMEDI
6 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ԻԹ. ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·900 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.900

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Ր. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԿԱՏԱՐԱԾ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ԳՈՒԼԻԵԻ ԿԱՐԾԻՔԸ

Ազրբէյճանի Արտաքին նախարարը՝ Վ. Գուլիեւ մեկնաբանելով նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ վարչապետին եւ Պաշտպանութեան նախարարին պաշտօնազրկումը, ըսած է թէ այդ որոշումը խնդասեցնելի էր, քանի որ Հոկտ· 27–ի դէպքերէն առաք Ռ· Քոչարեան իր դիրքը ամրապնդելու համար սոխուած վարչապետ նշանակած էր սպաննուած վարչապետին եղբայրը: Գուլիեւի կարծիքով, այսօր ալ այս պաշտօնազրկումները կ'ամրապնդեն Հայաստանի նախագահին դիրքը, ինչ որ կը նշանակէ թէ երկրին մէջ որոշ չափով կայունութիւն հաստատուած է: Ցոյս յայտնած է նաեւ որ տիկա կը նպաստէ զարաբաղեան բանակցութիւններուն վերսկսման:

***

...ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

Կառավարութեան Մայիս 4–ի նիստէն առք լրագրողներուն հարցումներուն պատասխանելով նախարարները մեկնաբանած են կառավարութեան նոր կազմին եւ վարչապետի թեկնածութեան վախուած խնդիրները: Նախարարներու մեծ մասը՝ Ուժանիւքի նախարար Դաւիթ Զադոյեան, Մշակոյթի եւ Մարզանքի նախարար Ռոլան Նաւոյեան, Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Կարէն Ճէմարիտեան յայտարարած են որ նախագահին Մայիս 3 թուակիր հրամանագրով կատարած փոփոխութիւնները յարիր են իր սահմանադրական իրաւունքներուն: Մայիս 3–ին, Ազգ· ժողովին առջեւ նման կարծիք յայտնած էր Արտադրական ենթակառոյցներու գործունէութիւնը համակարգող նախարար Վահան Շիրխանեան: Պետական ունեցուածքի կառավարման նախարար Դաւիթ Վարդանեան հրաժարած է մեկնաբանելէ ինչպէս նախագահին նշանակած հրամանագիրը, այնպէս ալ անոր յայտարարութեան մէջ տեղ գտած քննադատութիւնները Արամ Սարգսեանի գործունէութեան նկատմամբ: Երեւանի քաղաքապետ, Երկրապահ Կամաւորական Միութեան վարչութեան անդամ Ա. Բաղդեան յայտարարած է թէ դէմ է յանախակի փոփոխութիւններու ու նաեւ ընդգծած թէ «Միասնութիւն» դաշինքը որպէս խորհրդարանական մեծամասնութիւն չի պիլլը վարչապետի թեկնածութեան հարցին մէջ: Իսկ նախագահի աշխատակազմի պետավար եւ Ազգ· Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Սերժ Սարգսեան ըսած է թէ կը մերժէ եթէ իրեն առաջարկուի վարչապետի պաշտօնը, ինչպէս անցեալին ըրած է երկու անգամ:

«ԸՐՔԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 4 / 5)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ՀԱՅԵՒՌՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Նախագահի մամուլի քարտուղարը Վ. Ֆարրիզեան Մայիս 4–ին յայտարարութեամբ մը անդրադարձած է Հայաստան – Ռուսաստան յարաբերութիւններուն: Ըսած է թէ վերջերս երկու երկիրներուն որոշ լրատիւտներուն մէջ հրապարակումներ Հայաստան – Ռուսաստան յարաբերութիւններու վատթարացումին մասին կը խօսին, յաճախ եզրակացնելով այս կամ այն անհատին այս կամ այն պաշտօնին տիրանալէն: Մինչդեռ ինչ կը վերաբերի այդ յարաբերութիւններուն մէջ նախագահ Ռ. Քոչարեանի դերին, թէ՛ Հայաստանի վարչապետութեան, թէ՛ նախագահութեան շրջանին անոր անձնական յանքերով անոնք աւելի գործնական բնոյթ ստացած, աւելի ամրապնդուած են: Այդ քաղաքականութիւնը պիտի չարունակուի, պահպանուի եւ աւելի պիտի բարելաւուի հայեւռուս ռազմավարական գործակցութիւնը կ'ըսէ յայտարարութիւնը:

***

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Գերմանիոյ պատուիրակութիւնը որ Երեւան կ'այցելէ, Մայիս 4–ին ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ որ իրենց ներկայացուցած է չրջանի զարգացումներուն եւ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին Հայաստանի մօտեցումները: Շեչուած է թէ որեւէ կարգաւորում հիմնուած պիտք է ըլլայ կողմերու իրաւահաւասարութեան սկզբունքին, Ղարաբաղի ժողովուրդի տարածքի կացութեան մայատումին եւ անոր բնակչութեան ապահովութեան երաչխաւորումին: Ինչ կը վերաբերի չրջանին, նախագահը բացատրած է թէ երեք պետութիւններուն ալ նման ընթացքով ու խնդիրներով կը զբաղանան:

Հիւր պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ ալ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՒՆԻՍԷՖ–Ի ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ

ՄԱԿ–ի մանկական հիմնադիրմին (ԻՒՆԻՍԷՖ) գործադիր խորհուրդին արեւելեան Եւրոպայի խումբին թափուր մնկ տեղին համար Մայիս 3–ին կատարուած քուէարկութեամբ ընտրուած է Հայաստան: 2001 – 2003 շրջանի գործունէութեան համար կատարուած ընտրութեան միւս թեկնածուն եղած է Ազրբէյճանը: 54 քուէարկողներու 39–ը ձայնը տուած է Հայաստանի, 14–ը Ազրբէյճանի (1 ձեռնպահ):

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՄԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէն Պրիք, Թունուզցի լրագրողը որ ամիս մըն է հայցադուռի դիմած էր իր երկրին դործած ճնչումներու դէմ բողոքելու համար, փարիզ ժամանեց Մայիս 4–ին եւ անմիջապէս առաջնորդուեցաւ Փէթիէ – Սալփէթրիէր հիւանդանոցը: Արտաքին նախարար՝ Վեարին յայտարարեց թէ Ֆրանսա վիզա չէր տուած անոր որպէսզի իր պայքարը չարունակէ Ֆրանսայի մէջ: Բայց, Պէն Պրիք, ժամանման պահուն իսկ, յայտարարեց թէ պիտի չարունակէ իր հայցադուռը եւ թէ իր պայքարը կը դադրեցնէ միայն այն ատեն, երբ Պէն Ալի քաշուի կամ երբ վինքն ալ բանտարկեն որպէսզի եղբայրը տեսնէ: Այս վերջինը երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է: Պէն Պրիքի համար Թունուզ «լուռ Ալժերիա մըն է»:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ ապստամբները տեղափոխեցին իրենց 21 պատանդները,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՈՒԼԱՆ ՏՈՄՈՒ

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒ ԵՐԳ ՄԸ...

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պէյրութ կը գտնուիմ: Օր՝ երեքշաբթի, յեսմիջօրէի ժամը հինգ: Կ'ուզեմ առնել հայրենի լուրերը «Հայկուր» կայանէն մանուկի մը խանդավառութեամբ, որ առաջին անգամ կ'ունենայ յայտնութիւնը հեռատեսիլի դոյութեան: Բացատրութիւնը պարզ է· Միացեալ – Նահանգներու Պոսթըն քաղաքին մէջ մենք զրկուած ենք նման հայրենի պատկերային ուղղակի հաղորդումներէ:

Ու յանկարծ ամէն բան կը պղտորի մէջս: Պիտի լսէի զարձեալ կը պղտորի: Դարձեալ ու զարձեալ: Խօսնակուհին անայլայլ չեչտով եւ ձայնով կը կարդայ նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի հրամանագիրը, որ «հիմնուած Սահմանադրութեան վրայ» պաշտօնէ կ'արձակէ Հանրապետութեան վարչապետը եւ Ազգային Պաշտպանութեան նախարարը, որովհետեւ «այն ինչ որ կատարուած է, խարխլում է մեր պետականութեան հիմքերը»: Բացորոշ է այս հրամանագրին եաին կանգնող ճշմարտութիւնը. – վարչապետ եւ նախագահ համաձայն չեն, նոյն լեզուն չեն խօսիր, կամ նախագահին բառերով չեն կրցած «թիմ ստեղծել»:

Խօսնակուհիին ընթերցումին չի հետեւիր քաղաքական մեկնաբանութիւն: Պըզտիկ պատառը չեն գրաւեր Հայաստանի քաղաքական եւ խորհրդարանական պատասխանատուները ու անդամները, ինչպէս որ պիտի պատահէր արեւմտեան որեւէ ժողովրդավար երկրի մը մէջ, ինչպէս տեսայ եմ տեսնել Ամերիկայի մէջ, ասկէ չատ աւելի նուազ կարեւոր իրադարձութենէ մը եառ: Հարցականներ չեն արձարծուիր: Սակայն հրամանագրի ընթերցումին անմիջապէս, կարծես որպէս չարունակութիւնը անոր, կը յայտնուի պատկերը համերգասրահի բեմի մը, որուն յատակամասէն իգական նուրբ ուրուագիծ մը դանդաղօրէն, յուլօրէն կը յառաջանայ դէպի խորք, կռնակը սրահին, ուրկէ դէմքը կիսով զարձնելով կը սկսի երգել...

Կ'երգէ «ցանկամ տեսնել զիմ կիլիկիա...»

Երգ մը միայն, ու ապա «ուրուագիծ»ը կ'անյայտանայ կրկներեւոյթի մը նման:

Այդ ո՞ր հնարամիտ անձն է որ հանճարեղ գաղափարը ունեցած է քաղաքական նոր անելի մը որպէս միակ մեկնաբանութիւն երթել տալու այդ անցելահոյզ, կոթոտաբաղձ երգը, որ իր առաջին տողով իսկ կուտայ տրամաթիք ձայնանիչը·

Երբ որ բացուին դռներն յուսոյ,
Եւ մեր երկրէն փախ տայ ձմեռ...

Այս արեւաչող Մայիսի օրը, Հայաստան կը չարունակէ ապրիլ ցուրտ ձմեռ մը, որ 1988–էն ասդին տակաւ կը սաստկանայ: Այդ խածան, սրսփացնող ցուրտը թափանցած է անոնց ոսկորներէն մինչեւ հոգիներու խորքը: Ու «ձմեռուան» փոխարէն, Հայերն են որ զանգուածաբար, հարիւր հազարներով փախ կուտան իրենց երկրէն ահաբեկ «ծիծեռնակ»ներու երամներու նման լքելով իրենց բոյնը: Իսկ մնացեալներուն մօ՞տ: Կը թուի թէ անոնց ալ հասած են «հասակ մը, ուր ամենայն իղձ կ'պաւարտի...»:

Ու կը խորհիմ թէ ո՛չ մէկ մայրաքաղաքի ո՛չ մէկ հեռատեսիլի կայանէն պատկերատեսուած չաղակրատ քաղաքական մեկնաբանութիւններ ու խաչաձեւումներ պիտի յաջողէին պատկերել երկրի մը եւ ժողովուրդի մը անորոչ, մոայլ դոյավիճակը, Հոկտեմբեր 27–ի դէպքերուն առաջ թէ ներկայիս՝ նախագահական վերջին հրամանագիրէն եառ:

Կառավարութենէ նոր կառավարութիւն, մահափորձէ նոր մահափորձ, հրամանագրէ նոր հրամանագիր՝ հայութիւնը կը յառաջանայ դէպի իր իղձերուն մայրամուտը:

Պէյրութ, Մայիս 2

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS»

(4/10 Mai)

ARMENIE :
LE DROIT A LA MEMOIRE

Այս ընդհանուր խորագրին տակ, չաբաթաթերթը երեք Հայերէ նամակներ հրատարակած է եւ խմբագրութեան կողմէ պատասխան մը: Ս· Մ·, Շաթրնէ – Մալապրիէն, Ա· Զոպուկեան, Լէօթաթ – Փլաժէն եւ Գրիգոր Ամիրզայեան, Պուր – լէ – Վալանի Մշակութային Միութեան նախագահ, կ'արձարծեն Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը Ֆրանսայի կողմէ, անոր երկդիմի դիրքը, Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան եւ այլն, եւ այլն:

Թերթին խմբագրութիւնը կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեան 85–ամեակին առթիւ կը հրատարակէ վերյիչեալ նամակները, աւելցնելով թէ կանոնաւոր կերպով նամակ կը ստանայ այդ հարցին կապակցութեամբ: Հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ Մերա-կոյսը կը մերժէ հարցը իր օրակարգին վրայ դնել: Որովհետեւ, կ'ըսէ, Թուրքիան որ, այդ ձեւով, կը նախատէ Ֆրանսան, կը սպառնայ տնտեսական փոխվրէժի դիմել: Հոսկէ կը ծագի սկզբունքի բուն հարց մը: Ուզելով մարդկային իրաւանց երկիրն ըլլալ, Ֆրանսա յանձնառու եղած է կրկնակ պահանջ մը նկատի առնելու· – մէկ կողմէ, երբեք յուսախաբ չընել ժողովուրդ մը որ իրեն կը վստահի, միւս կողմէ, երբեք տեղի չտալ չանթաժի մը զոր կը զործէ վարչակարգ մը որ բացէ ի բաց կը բռնաբարէ ժողովրդավարութիւնը եւ մարդկային իրաւունքները: Բոլոր Ֆրանսացիները, առանց ծագումի տարբերութեան, նոյն սկզբունքը սորված են Հանրապետութեան դպրոցը: Ֆրանսայի պատիւը ոչ մէկ կոպտանալիքի կը հանդուրժէ:

ՎԱՂՔ

«ՅԱՌԱՋ– ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (259) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Սարուխան այսօր — Գ.Ր. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

R. Kévorkian dans ses œuvres
MARC NICHANIAN

1945 ՄԱՅԻՍ 8–Ի Զինադադարի տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի օր (երեքշաբթի, Մայիս 9–ի թիւ):

ԿԱ՞Ց ԱՐԴԵՕՔ ՄԻ ԱՅԼ ԵԼՔ...

ԾԱՆՕԹ· ԽՄԲ· –

Հայաստանի ներքին կացութիւնը հասկընալի է որ վրդովում պատճառէ Հայութեան բոլոր հատուածներուն: Ղարաբաղի նման ծանրակշիռ խնդրի մը լուծումի սպասող ծանօթ պայմաններուն մէջ, երկրին օրէ–օր ամայացումը, ներքաղաքական տատանումները, գլխաւոր ազդակներն են ապագայի առընչութեամբ յայտնուած մտահոգութիւններու, վախերու եւ ելքի ճամբաներու որոնումին: Այդ որոնումը եւ յարմարագոյն նկատուած բայլերու գործադրութիւնը բնականաբար կ'իյնայ երկրին իշխանութեան պատասխանատուութեան շրջանակին մէջ: Այսուհանդերձ, անտեղի չենք գտներ արձագանգել յատկապէս Սփիւռքէն յայտնուած մտահոգութիւններու, որպէս ազատ կարծիք արձանագրելով «դարման»ի առաջարկները որոնք կ'ընկերանան անոնց:

Երկրի ներսում թէ դրսում շատերն են հասկանում որ վիճակն օրհասական է, որ նախկին նախագահի խօսքերով ասած՝ հասել է «լրջանալու պահը»:

Մեզնից իւրաքանչիւրն այսօր հարց է տալիս· «Ի՞նչ պիտի լինի վերջը»···

Այս հարցը տալիս ենք ինքներս մեզ, այս հարցով դիմում ենք մեկս միւսին եւ տարակուսանքով լռում, որովհետեւ չգիտենք ինչ պատասխանենք, որովհետեւ վախենում ենք այդ պատասխանից:

Մեզնից նրանք, որոնց համար այս հարցը միայն հարց չէ, այլ բառի բուն իմաստով լինել թէ չլինելու խնդիրը, պատասխանը գտնում են հեռանալու, երկիրը լքելու մէջ եւ դժուար է նրանց մեղադրելը: Եթէ կամենում են փրկուել եւ փրկել իրենց երեխաներին, ինչպէ՞ս մեղադրել «խորտակուող նաւ»ից հեռացողներին:

Կան եւ միւսները՝ երկրի պատասխանատուները· նրանք, որոնք հանապազօրեայ հացի հարցով չեն մտահոգուած, բայց մտահոգուած են իրենց վաղուայ օրով: Հասկանալի է, որ սրանք եւս չգիտեն վերոյիշեալ հարցի պատասխանը եւ սպասում են···

*
**

Անցած 10 տարիների ընթացքում ինչ ունէինք – չունէինք վատնեցինք, քամուն տուինք: Վաճառեցինք ամէն ինչ, հեռագրալարերից ու հաստոցներից մինչեւ նոյնիսկ քանեակի գործարանը: Այլեւս բան չմնաց վաճառելու: Ո՛չ, սխալւում ենք, մնաց···

ՀԱՊ–ի երկրներից մէկում մեր դեսպանատան աշխատակիցներից մէկը վերջերս ինձ պատմում էր, որ հայ կանայք հինգ տոլարով իրենց են վաճառում Պարսկաստանից ապրանք տեղափոխող բեռնատարների վարորդներին: Այս դրժբախտ արարածները պոռնիկներ չեն, այլ մայրեր, որոնք իրենց երեխաներին կերակրելու հացի փող չունեն: Լսեցի աւելի վատթարը· հայ երիտասարդներ կան, որոնք իրենց երիկամներն են վաճառում ···Թուրքերին:

Բայց ամէնից ահաւորն այն է, որ հասկանալի է, որ յաջորդ ծախու ապրանքը հողն է, երկիրը եւ որ այս միտքն արդէն թեւածում է օդում: Այդ մասին արդէն ձայներ են լսւում աջից ու ձախից եւ կարեւոր չէ, թէ հերքւում են այդ ձայները:

Կարեւորն այն է, որ այն ինչ անհնար էր նոյնիսկ երեւակայել երէկ, վաղը կարող է փաստ դառնալ: Թուրքը շատ լաւ գիտի գա, շատ լաւ է մեզ ճանաչում եւ դարան մտած գիշատիչի նման սպասում է, համոզելով նաեւ իր «փոքր եղբօրը», որ նա եւս համբերատար լինի ու սպասի մինչեւ Հայերն իրենք իրենց ձեռքով մատուցեն հողը··· Ի՞նչ անել, ո՞րն է ելքը, ո՞ւմ դիմել, ո՞ւմ վրայ յոյս դնել:

Պատմութեան ընթացքում շատ անգամներ ենք ինքնախաբէութեամբ զբաղուել, սին պատրանքներ փայփայել, յոյսներս դրել ի սկզբանէ անյոյս բաների վրայ:

Ժողովրդի կէսն արդէն թողել է երկիրը, միւս կէսի մէջ կան այնպիսիք, որոնք արդէն հիմա Ղարաբաղը համարում են «օտարերկրի ինչ–որ կառոյց» («Յառաջ», Ապրիլ 29–30): Սփիւռք կոչուածի կշիռն էլ գիտենք: Ֆրանսահայ 400 հազարանոց գաղութը, որը ի դէպ երկրորդն է աշխարհում իր մեծութեամբ, եւս մէկ անգամ համոզուեց, որ մարդու իրաւունքների պաշտպանութեան օրրանը համարուող այս երկրում մեր իրաւունքները աւելի էժան են, քան մի քանի ուզբեթների վաճառքից ձեռք ձգուելիք եկամուտը:

Միջազգային յարաբերութիւնների մասնագէտ լինելու հարկը չկայ հասկանալու համար, որ այդ յարաբերութիւններում չկայ զուտ ոչինչ չկայ: Սակայն մենք ի՞նչ չահ կարող ենք առաջարկել հզօրներին, որ նրանք էլ բարեացակամ վերաբերմունք ցուցաբերեն մեր հանդէպ, թիկունք կանգնեն մեզ:

Մեր դրացիները գտել են իրենց հովանաւորներին:

Վրաստանը Շեվարնաձէի չնորհիւ Գերմանիայի հովանաւորութիւնն է վայելում, ինչպէս նաեւ Ադրբեջանի քարիւղը իր տարածքով անցընելու չնորհիւ այնքան է բարեկամացել Թուրքիայի հետ, որ վերջինս պարտաւորուել է ոչ միայն մասնակցել վրացական բանակի սպառազինմանը, այլ նոյնիսկ մարզել այդ բանակի սպաներին (բայց ո՞ւմ դէմ, բնական է որ Ռուսաստանի եւ միգուցէ նաեւ Հայաստանի···): Ադրբեջանի մասին խօսելն իսկ աւելորդ է: Ամերիկան եւ ի հարկէ Թուրքիան սարի պէս կանգնած են նրա թիկունքին, չնորհիւ քարիւղի եւ դրանով չաղախուած «եղբայրական» զգացումների:*

Իսկ մե՞նք: Մենք հնուց ի վեր «Ֆրանքոֆիլ» ենք: Այսինքն շատ ենք սիրում Ֆրանսիան եւ Ֆրանսիացիներին: Բայց մեր «սիրուց» զատ ի՞նչ ենք առաջարկում Ֆրանսիացիներին: Գոնէ մի քանի ինքնաթիռ գնէինք նրանցից··· Թէ չէ յանուն ինչի՞ մեզ հովանաւորեն···: Ո՞վ մնաց: Անգլիա՞ն: Սրանց համար մենք դոյութիւն իսկ չունենք: Ցիչե՞նք Լոյա Ձորճին, 1920 թ· Սան–Ռեմոյում· «Եթէ մի ժողովուրդ ինքը չի կարողանում իր սահմանները պաշտպանել··· ապա ոչ մի օգուտ չկայ այդ ժողովրդից եւ դաշնակից կառավարութիւններից եւ ոչ մէկը չի կարող նոյնիսկ մէկ գումարտակ տրամադրել այդ ժողովրդին»:

Հասկացաք: Խօսքը վերաբերում էր հայ ժողովրդին եւ Լոյա Ձորճի կարծիքից չատ բան չի փոխուել այսօր:

Ուրիշ ո՞վ մնաց: Պարսկաստա՞նը:

Տնտեսական համագործակցութիւնից զատ ոչինչ չի կարելի սպասել Պարսիկներից: Սա պարզ է բոլորին:

Ուրեմն մնաց հարցերի հարց Ռուսաստանը: Լինենք անաչառ:

Սա միակ երկիրն է, որը գոնէ ինչ որ չափով չահագրգռուած է մեր գոյութեամբ, մեր աշխարհագրական դիրքի պատճառով: Ուրեմն եւ միակ երկիրը, որին ինչ–որ բանով (տուեալ դէպքում մեր աշխարհագրական դիրքով) կարող ենք վարձահատոյց լինել հովանաւորութեան համար: Եթէ աւելացնենք նաեւ Ռուսաստանի հետ տնտեսական համագործակցութեան նշանակութիւնը, ապա միանգամայն պարզ է ու հասկանալի, որ այլ ընտրութիւն չունենք: Պարզ է, որ եթէ Ռուսներն ու Բելոռուսները համաձայնուեն, պէտք է անմիջապէս մտնել նրանց միութեան մէջ:

Դա անհրաժեշտ է ոչ միայն վերը յիշատակուած պատճառներով, այլ նաեւ նրա համար, որ «խառնենք Թուրքերի խաղաթղթերը»: Այդ դէպքում, Թուրքերը ստիպուած կը լինեն մէկընդմիշտ մոռանալ Հայաստանի հանդէպ ունեցած իրենց նկրտանքները: Ցիչենք, որ եթէ աշխարհի քարտէսի վրայ կայ մի երկիր, որի հետ Թուրքերը չէին ուզենայ ընդհարուել, դա Ռուսաստանն է: Եւ ի վերջոյ ինչո՞ւ չմիանալ Ռուսաստանին: Եթէ Եւրոպայում երէկուայ թշնամիները են իրար միանում, մենք ի՞նչ պատճառ ունենք չմիանալու Ռուսաստանին, որի հետ երբեք թշնամութիւն չենք ունեցել:

Ինչ վերաբերում է Հայաստանի հանգրուանավարների դերին այս հարցում, ապա այն կարելի է միայն երկրորդական համարել:

Համագնահատութիւն կոչուածը պատմութեան դիրկն է անցել եւ նրա եւս զալու վտանգի մասին խօսելն իսկ աւելորդ է ոչ միայն Հայաստանում, այլ եւ բուն Ռուսաստանում: Մնում է յուսալ, որ Հայաստանի Խորհրդարանը կը կարողանայ ունենալ անհրաժեշտ քաջութիւնը նման մի որոշում կայացնելու համար եւ որ ռուս ղեկավարութիւնը ըստ արժանւոյն կը գնահատի այդ որոշումը:

Հ· ԳԵՂԱՄԵԱՆ

Փարիզ, Ապրիլ 30

(*) Գերմանացիները չեն մոռացել Շըվարնաձէի դերը Գերմանիայի վերամիաւորման գործում:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պուտինի նախագահ ընտրութենէն հազիւ երիտասարդացումի երեւոյթ մը ուշադրաւ է Ռուսաստանի ղեկավարութեան մէջ: Գործի ղլուխ կը հանդիսանայ մը որ ծնունդ է 50 եւ նոյնիսկ 60–ական թուականներու, ինչ որ կը նշանակէ թէ չէ ապրած խորհրդային չրջանի ամէնէն մռայլ օրերը:

Երիտասարդացումի երեւոյթը, բնականաբար, չի նշանակեր թէ Պուտինի դրբախտաւորած ղեկավարութիւնը վերթերաններ պիտի չպահէ. սակայն, վճռելու դիրքին վերին աստիճաններուն տէրերը պիտի ըլլան նախագահին սերնդակից ու համախոհ դէմքեր: Սերունդ մը որ չէ ապրած ոչ 30–ական տարիներու դաժանութիւնը, ոչ ալ 40–ականներու փոթորկումը: Ռուսաստանի երկրորդ նախագահը հինգ տարուան անդամ չկար երբ Ստալին մահացաւ. ու անոր սերունդը չէ ճանչցած դուլպդի ճամբարները: Այդ սերունդը կազմաւորուած է խրուչչովեան սառցահալի մտայնութեամբ: Մեծցած է ազատ օդի առաջին չունչերով:

Պուտինի տարեկիցները իրենց երիտասարդութեան տեսած են անլրպետի նըւաճումին առաջին փորձերը, անտեսութիւնը ազատականացնելու Գոսիկինի չանքերը, խորհրդային չարժարուեստին, մարզական ոլորտին վայլուն յաղթանակները. այլ խօսքով՝ ունեցած են հպարտութիւնը, տեսնելուն թէ խորհրդային իրենց հայրենիքին մեծութիւնը չի չափուիր միայն արտադրուած հրասայլերով, հալածիչներով, թնդանօթներով, այլ նաեւ մարդկային ու մչակութային զօրութեամբ:

70–ական թուականներուն զործի անցած այդ սերունդը տեսած է նաեւ մարդկային իրաւունքներու հելսինքիի համաձայնութեան ստորագրութիւնը եւ միջազգային յարաբերութիւններու չերմացումին առաջին քայլերը: Ատոր հետ սահմաններու անձնաչրնթաց բացումը, ԱՄՆ–ու դեսպանատան առչեւ երկարող հերթերը, արտասահմանեան համալսարաններու հետ ուսանողութեան փոխանակումները: Ծանօթանալով ազատութեան, այդ սերունդը ըմբռնած է թէ իր երկիրը չէ կարծուած երազային վայրը եւ թէ իրեմնելի «զարգացած ընկերվարութիւնը» աւելի կարճ ապագայ ունի, քան՝ այնքան քննադատուած Արեւմուտքը: Խորհրդային զօրախումբերու Աֆղանիստան մուտքը (1979) կայսրութեան դադաղին առաջին դամը դամած է, ցըրւելով վերջին պատրանքներն ալ:

Գորբաչովեան հրապարակայնութեան չրջանին Պուտինի սերունդը արդէն չափահաս էր: Մեծ մասը արդէն արտահանման մէջ աչխատած էր, արեւմուտքցի մտաւորականներու հետ կապեր հաստատած ու օտար լեզուներ սորված: Համոզուած կողմնակիցներ էին չուկայի տնտեսութեան ու ժողովրդավարութեան: Ելցինի իչխանութեան անցնելուն հետ (1992) անոնք առիթը գտան Ռուսաստանը դիմափոխելու եւ յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ դնելու իրենց գաղափարները կիրարկութեան անցընելու:

Ոմանք, ինչպէս Կայտառ, Զուբայիս, Շոխին եւ ուրիչներ, կտրուկ քայլերու դիմեցին, թիրախ ըլլալով ժողովուրդին չանթերուն: Մեծ է անոնց դերը տասնամեակի մը ընթացքին Ռուսաստանի կողմէ համայնավարութեան անվերադարձ լքումին մէջ:

Այսօր բացուած է Պուտինի սերունդին չրջանը: Շատ բան ծանօթ չէ տակաւին անոր գործակիցներուն մասին: Յայտնի է միայն թէ անոնցմէ մաս մը իր պաշտօնակիցը եղած են գաղտնի սպասարկութեան մէջ աչխատած չրջանին: Ուրիչներ ծանօթ են որպէս արժէքաւոր անտեսագէտ եւ իրաւագէտ: Այսքանը երաչխիք կը նկատուի աւելի մտացի, աւելի ուժական ղեկավարութեան մը որ լաւատեսութեան կարեւոր ազդակ կը ներկայանայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ

Պուէնոս – Այրէսի հայ գաղութը մեծ եղեռնի 85–ամեակը նչեց չարք մը ձեռնարկներով:

Այրէս, Ապրիլ 23–ի առաւօտեան, յատուկ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ Նարեկի Տիրամօր Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ՝ Հայ Կաթողիկէ Էկզարք Վարդան Եպիսկոպոս Պօղոսեանի:

Յաջորդ օր՝ Ապրիլ 24–ին, Ապրիլեան դահերուն մեծարումը սկսաւ պատարագի յատուկ արարողութեամբ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ, ուր պատարագեց եւ քարոզեց արժանթինահայ առաջնորդ Գիւսակ Աբբ· Մուրատեան: Յաւարտ պատարագի, տեղի ունեցաւ Ծաղկեպսակի զետեղում Ազգային Առաջնորդարանի չրջափակին մէջ գտնուող Նահատակաց Յուչարձանին առջեւ եւ մատուցուեցաւ յատուկ հոգեհանդիսա:

Միւս կողմէ, օրուան ընթացքին, գաղութի երիտասարդութեան կողմէ յիշդութեան եւ պահանջատիրութեան ձեռնարկ մը կայացաւ քաղաքի կեդրոնի Ֆլորիտա եւ Տիսկոնսոլ Ռոտք Սանթ Փեննիա փողոցներու մարզաչատ խաչմերուկին վրայ, որուն անկիւնը կը գտնուի հայկական դեսպանատան չէնքը: Հանդիսաւոր պահուն յատկապէս զետեղուած վրանի մը տակ Ցեղասպանութեան լուսանկարներու կողքին, հայ գաղթականներու աչակերտներ երիտասարդներ օրուան յատուկ չապիկներ ներկեցին, խաչքարներ չինեցին զոյգեր հիւսեցին, մինչ հազարաւոր անցորդներու տեղեկութիւն կը բաչխուէր համակարգչային ծրագիրներու եւ թռուցիկներու միջոցաւ: Գեղարուեստական յատուկ ծրագիր մըն ալ ներկայացաւ, մասնակցութեամբ Համազգայինի «Փոքր Սարգիսեան» թատերախումբին, «Երազ» նուագախումբին, երաժիշտներ Խոսրոմ Սարեանի եւ Ալեխանդրօ Չիփեանի:

Երեկոյեան ժամը 5–ին, միջ – կրօնական ձեռնարկ մը՝ «Ի խնդիր աչխարհի խաղաղութեան եւ մարդկային իրաւունքներու պաչտպանութեան» տեղի ունեցաւ Պուէնոս – Այրէսի Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Պուէնոս – Այրէսի Արքեպիսկոպոս եւ Արժանթինի առաջնորդ Խորխէ – Մարիօ Պերգոլիօ Եպիսկոպոսին: Ձեռնարկին ներկայ էին Պուէնոս-Այրէս քաղաքի կառավարիչ Էնրիքէ Լիվերա, Արժանթինի Կրօնից քարտուղար Նորպերթօ Փատիժ՝ ներկայացնող նախագահ Ֆէրնանտօ տէ Լա Ռուան, Արժանթինի մօտ Հայաստանի դեսպան Արա Այվազեան, Գիւսակ Աբբ· Մուրատեան, Վարդան Եպիսկ· Պօղոսեան, Վեր· Յովհաննէս Էքփեան՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցիէն, արժանթինեան կառավարութեան այլ պաչտօնատարներ, օտար դիւանագէտներ, եւ համայնքի ներկայացուցիչներ: Տարբեր կրօնքներու ներկայացուցիչներ աղօթեցին աչխարհի խաղաղութեան համար եւ հայ համայնքի մասին՝ գոհերու յիչատակը ոգեկոչելով: Այնուհետեւ, գաղութի ներկայացուցիչներ՝ դեսպան Այվազեանի պլխաւորութեամբ, Արժանթինի ազատարար Խոսէ տէ Սան Մարթինի դամբարանին առջեւ ծաղկեպսակ մը զետեղեցին, որմէ ետք Գիւսակ Աբբ· եւ Վարդան Եպիսկոպոս Պօղոսեան հոգւոց մը արտասանեցին:

Ոգեկոչման պլխաւոր ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Գիրքի Միջազգային Ցուցահանդէսին մէջ: Հոս, ինչպէս ամէն տարի, Հայաստանի Հանրապետութիւնը ներկայ է յատուկ տաղաւարով մը, որ կազմակերպուած է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կեդր· Վարչութեան կողմէ, դեսպանատան հովանաւորութեամբ, Ապրիլ 18–էն մինչեւ Մայիս 8:

Ցուցահանդէսի մեծադոյն սրահին մէջ 1000 հոգի ներկայ գտնուեցան յուզիչ արարողութեան մը: Հանդիսավարութենէն կատարեց ճարտարապետ Ռոսալպա Սահակեան: «Ապրիլ 24» խորագրուած կենդանի պատկեր մը ներկայացուեցաւ Ազգային Առաջնորդարանի «Մասիս» պարախումբի կողմէ, դեկավարութեամբ Զարուհի Ալեքսանեանի: Ապա տեղի ունեցաւ մոմավառութիւն, ուր 8 մոմեր վառուեցան ի յիչատակ հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն, որոնք զոհ գացին Ցեղասպանութեան: Մոմավառութեան ընթացքին յատուկ պատչաճի հայերէն եւ սպաներէն ընթերցումներ կատարեց Տիկին Մարի Էպէքեան – Մոմճեան: Ցատկապէս յուզիչ էր՝ մոմ վառողներու չարքին, 102–ամեայ

վերապրող Աբրահամ Շորճեանի ներկայութիւնը:

Ջեռնարկի երկրորդ մասին, խօսք առնելով Հերման Շիլէր՝ Մարդկային Իրաւանց Հրէական Շարժումի նախագահ, Մորխէ – Ալեխանտրօ Վաժէլհոս՝ Այժանթինի մասնական օթեակի մեծ վարպետ, Այժանթինի դաշնակցային երեսփոխան Ալեխանտրօ Պալեան եւ դեսպան Ալբա Այվազեան, որոնք անդրադարձան ցեղասպանութեան փաստին ու ներկային:

Մամուլի ցանցառ անդրադարձներու շրջին, յիշատակելի է Ապրիլ 24–ին «Լա Նասիոն» ազդեցիկ օրաթերթի կուռ խմբագրականը՝ Հայկական Ցեղասպանութեան մասին, եւ նոյն օրուան Թիւրին մէջ՝ համալսարանի դասախօս Խուան Թոքթեճեանի չահեկան ակնարկը:

Միւս կողմէ, մտահոգիչ երեւոյթ մըն էր, Ապրիլ 23–ին, արժանթինահայ գործիչներով ոգեկոչած է Մեծ Եղեռնի 85–ամեակը: Ցայտնի իրողութիւն է, որ գաղութը երկար տարիներէ ի վեր հետեւողական ճեղք մը պահած է Դաշնակցական եւ ոչ – դաշնակցական հատուածներու միջեւ, որ կ'արտայայտուի ամէն առիթով, հետեւաբար մեր նահատակներու ոգեկոչումը եւս այս տարի զուգահեռ ու անջատ կերպով տեղի ունեցաւ: Կուտանք գոյղ մըն հասած տեղեկութիւններու ամփոփում մը:

Ապրիլ 24–ին, Ուրուկուհայ Թեմի կեդր. վարչութեան Խորհուրդը եւ ՀԵԴ «Համազգեան» ակումբը ծաղկեպսակի զեղում մը կատարած է Անկախութեան հրապարակը՝ Ուրուկուայի ազատարար Խոսէ Արթիկասի հիւրմին առջեւ: Այնուհետեւ, երեկոյեան տեղի ունեցած է ոգեկոչման ձեռնարկ մը Հայ Մշակութային սրահին մէջ:

Միւս կողմէ, Ապրիլ 24, կէսօրին, Ուրուկուայի Հայկական Բազմամիութենական Կազմակերպութիւնը ձեռնարկ մը կազմակերպած է «Ամենայն հրապարակին վրայ, որուն ներկայ էին ուրուկուայ թեմի առաջնորդ Յակոբ Եպիսկոպոս Գլընճեան, Կաթողիկէ հոգեւոր հովիւ Հ. Անթոնիօ Քէչէճեան, Հայ Աւետարանական Եկեղեցիէն Վեր. Պետրոս Լափճեան եւ ուրուկուայի բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, որոնց չարքին Արտաքին Գործոց նախարար Տիտիէ Օփերթի, Ներքին Գործոց նախարար Կիժերմօ Սթիրլինկ, Մոնթէվիտէոյի նախկին քաղաքապետ Մարիանօ Արանա, բազմաթիւ ծերակուտականներ եւ երեսփոխաններ, Ռուսատանի դեսպանը, Իսրայէլի հիւպատոսը եւ 300 հոգի:

Հ. Բ. Ը. Մ.–ի «Նուպարեան» վարժարանի երգչախումբի կողմէ ղեղարուեստական կարճ ծրագրի մը մատուցումէն ետք, Արտաքին Գործոց նախարար Տիտիէ Օփերթի՝ օրուան միակ բանախօսը, անդրադարձաւ Ցեղասպանութեան փաստերուն ու պատճառներուն եւ դիտել տուաւ անհրաժեշտութիւնը «փորձառութիւնը կենդանի պահելու... փրկելու համար այն արժէքները զորս համաշխարհային համայնքը պէտք է մնայուն կերպով բարձրացնէ»:

Նախարարը ըսաւ, թէ 1965–ին Ուրուկուայի Խորհրդարանի կողմէ վաւերացուած օրէնքը – Ուրուկուայ դարձաւ Հայկական Ցեղասպանութիւնը ճանչցող առաջին երկիրը – ցոյց կուտայ «այս երկիրը ներկայացնող քաղաքական մտածողութիւնը ցեղասպանութեան փաստին դէմ յանդիման», եւ թէ Հոմի Միջազգային Դատարանի ստեղծումը երկու տարի առաջ «կը միջազգայնացնէ հարցը, քանի կարելի չէ վիճիլ կամ կասկածիլ, թէ ցեղասպանութիւնը պէտք է պատժուի»: Ընդգծեց, թէ «ամէն ցեղասպանութիւն Ուրուկուայի մերժողական քուէն ունի»: Իր խօսքերը աւարտեց ըսելով, թէ ծանօթ է «Հայաստանի ուժեղ քաղաքական դործունէութեան՝ իր դատին համար ճանաչում ստանալու» եւ թէ ինք կը նկատէ, թէ չատ կարեւոր է Հայ Դատը վառ պահել, յատկապէս որպէսզի «նոր ցեղասպանութիւններու դործադրութեան խուսափինք»: Ահա թէ ինչու, աւելցուց, «մենք մերը կ'ընենք Հայ Դատը»:

Մամուլի անդրադարձներու չարքին, յիշատակելի է երկրի դլխաւոր օրաթերթ «Էլ Փայս»ի Ապրիլ 15–ին Ոսլթէր Լափաճեանի ստորագրութեամբ հրատարակած յօդուածը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒՔՐԻՇԻ մէջ, Մարտին, իր մահկանացուն կնքած է Պոկատան Քրուչ, բուն անունով՝ Արշակ Պօղոսեան, որ Շապին – Գարահիսարցի ընտանիքի մը զաւակն է, ծնած Քոսթանցա, 1920–ին: Պատանեկութենէն մղում ունեցած է բանաստեղծութեան հանդէպ: Իր քերթուածները հրատարակուած են Քոսթանցա լոյս տեսնող հանդէսներու ու նաեւ Վարդան Մեծտուճեանի «Արարատ»ին մէջ: 1936–ին կը հրատարակէ իր առաջին հատորը գրական ծածկանունով: Թաղումը տեղի ունեցած է Մարտ 24–ին, Պուքրէշի հայկ. գերեզմանատան մէջ: Դամբանականներ խօսած են լրագրողուհի Մատլէն Գարագաշեան, ռումանահայ մտաւորական Տիգրան Տէր-Գրիկորեան, ՌՀՄ նախագահ, ծերակուտական Վարուժան Ոսկանեան եւ Զարեհ Ծ. Վրդ. Պարոնեան:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ կաթողիկոսարանի դահլիճին մէջ, Ապրիլ 14–ին, տեղի ունեցած է Հայկական ցեղասպանութեան այժմէականութիւնը եւ Թուրքիոյ ուրացումի քաղաքականութեան հարցերը արծարծող բանախօսութեանց երեկոյթ մը: Խօսք առած են պատմաբան՝ տոքթոր Իվ Թերնոն եւ Հ. Ց. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահ՝ Արա Գրիգորեան: Ձեռնարկին ներկայ եղած են թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկոպոս, նախարար Արթիւր Նազարեան, երեսփոխաններ՝ Սեպուհ Յովնանեան և Ժաք Զուխտարեան և բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Երեկոյթին հանդիսավարը եղած է Նորա Պայրաղտարեան որ իր բացման խօսքին մէջ անդրադարձած է ցեղասպանութեան իրողութենէն ծնող իրաւական եւ մարդկային հարցերուն, ապա ներկայացուցած է օրուան առաջին բանախօսը՝ Իվ Թերնոն: Ան գլխաւորաբար ծանրացած է ուրացումի հարցին ուսումնասիրութեան համար անհրաժեշտ կարդ մը հասկացողութիւններու վրայ: Իր եզրակացութեան մէջ, Իվ Թերնոն չեշտած է որ Հայկական ցեղասպանութիւնը այժմէական է եւ կը մնայ այնքան ատեն որ ճանչցուած չէ, թուրք պետութիւնը կը մոռնայ, աւելցուցած է ան, որ վիրաւոր յիշողութիւն մը երբեք չի կրնար ինքզինք մոռնալ: Իրեն յաջորդած է Արա Գրիգորեան որ չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Իվ Թերնոնի, անոր բերած նպաստին համար ցեղասպանութեան ճանաչման պայքարին, յիշած է 1998–ին, Հայ Դատի պաշտպան յանձնախումբին կազմակերպած դիտաժողովը, որուն եզրակացութիւնները լոյս տեսան առանձին հատորով: Խօսք առած է նախկին նախարար՝ Միշել Խոսէ: Ջեռնարկին ատարին խօսք առած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, որու հովանաւորութիւնը կը վայելէր երեկոյթը:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարան այցելած է երեսփոխան Պահիա Հարիրի, պաշտօնական այցելութիւն մը տալու համար Ներսէս – Պետրոս Ժ.Թ. Կաթողիկոս – Պատրիարքին: Գլխաւոր առիթն էր 1975 Ապրիլ 13–ի լիբանանեան պատերազմի ծագման 25–ամեակը: Այդ առընչութեամբ պատրաստուած էր յուշանուէր մը զոր Տիկին Հարիրի յանձնած է Կաթողիկոսին:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Et les mots pour héritage...

Reine CIOULACHTJIAN

Տարուան մը մէջ, Ռէն–Թագուհի Սուլաճեան յաջորդաբար լոյս ընծայեց երկու հատորներ՝ «Եւ բառերը որպէս ժառանգ...» նոյն խորագրով: Երկու լրացուցիչ ժողովածոյ նուիրուած հայկական աւանդական եւ ժողովրդական առասպելներու, հէքեաթներու, առածներու, ասացուածքներու, առակներու:

Այս երկու գիրքերու հարուստ բովանդակութիւնը Ռ. Սուլաճեանի պրպտումներուն, հետեւողական աշխատանքին արդիւնքն է, ինչպէս նաեւ հրատարակութիւնը:

Հեղինակը արժանիքն ունի իր մի հատաքած ըլլալու հատորներու էջերուն եւ մամուլի սիւնակներուն մէջ ցրուած կամ ասկէ անկէ, բերնէ բերան փոխանցուած, իր ընտանիքէն ժառանգած պատմուածքները: Հարստութիւն մը որ մաս կը կազմէ ժողովուրդի մը հաւաքական յիշողութեան, մշակոյթին եւ պատմութեան:

Առաջին հատորը կը բովանդակէ քսանեւհինգ պատմուածք, հէքեաթ: Ոմանք ծանօթ, ինչպէս՝ Արփար Թագաւորը, էջմիածնի տաճարին կառուցումով, Շամիրամ եւ Արա Գեղեցիկ, Ախթամար կամ Զանգեզուր անուններուն կոչումը: Ուրիշներ՝ նուազ ծանօթ, երբեմն անտիպ բայց նոյնքան հետաքրքրական եւ «համեղ». ինչպէս, արմաւներուն պատմութիւնը, կապոյտ վիշապը, խմաստուն Խիկարը, օձը, ժամադրութիւնը (Սամարղանտ) եւլն...: Առաջին հատորին երկրորդ մասը ճոխ հաւաքածոյ մըն է ժողովրդական առակներու: Աւելի քան երեք հարիւր յիսուն առակ բաժնուած զանազան նիւթերու: Ահաւասիկ մի քանին.– Կինը՝ «եթէ կինը լաւ բան մը ըլլար, Աստուած ալ կ'ամուսնանար», Մարդ Էակը՝ «Ինճորը խնճորենիէն չատ հեռու չի դներ», Ամուսնութիւնը՝ «կեսուրը կը մոռնայ որ օր մը հարս եղած է», կեանքը՝ «կեանքը աստիճան մըն է, ոմանք կ'ելլեն, ուրիշներ կ'իջնեն», Իմաստութիւնը՝ «Նոյն ծաղիկէն մեղուն մեղր կը չինէ, օձը իր թոյնը կը հանէ», Կրօնքը՝ «Օձը երուսաղէմ երթալով ուխտաւոր չի դառնար», եւլն...: Առակները նոյն թերթին վրայ, ձախ եւ աջ, հայերէն եւ թարգմանաբար ֆրանսերէն տըրուած են, եւ դեղագրուած: Դեղագրութիւնը եւ գիրքին պատկերազարդումը հայկական մանրանկարչութեան տարրերէն առնուած են եւ գործն է հայրենասիրական արուեստագէտ՝ Արմէն Քիւրքճեանի:

Բ. հատորին նախաբանը գրած է Եուրի Ճորքայէֆ: Ռ. Սուլաճեան կը հրամցնէ դարձեալ հէքեաթներ, քանեւհինգ հատ, «տիեզերքին եւ մարդուն ստեղծումը»էն մինչեւ «օպտիմիէն քարին պատմութիւնը»: Ցետոյ կան ծիսական բանաձեւումներ եւ արտայայտութիւններ՝ առնուած հեթանոսական պաշտամունքներէն՝ կրակը, արեւը, լուսինը օրինակ՝ «Օճախիդ ծուխը մարի», «Արեւդ խաւարի» եւ քրիստոնէական ծէսերէն՝ տօնական օրերու, պահքի արարողութեան, մկրտութեան: Վերջին մասը համառօտ բառգիրք մըն է ժողովրդական խօսքերու, արտայայտութիւններու: Մատենադիտութեան մէջ հեղինակը կը յիշէ Ց. Թումանեան, Ազայեան, Ս. Մկրտիչեան, Վ. Այգեկի, Ա. Ահարոնեան: Բ. հատորն ալ լայնօրէն պատկերազարդուած է:

Այս երկու հատորներէն եկած չահը Ռ. Սուլաճեան կը նուիրէ Հայաստանին տըպագրական մեքենաներ գնելու համար:

Հատորները կրնան թղթատուիլ առանց էջադրութիւնը յարդելու: Կը կարդացուին հաճոյքով եւ հեշտութեամբ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ

Մոնթէվիտէոյի հայ գաղութը չարք մը ձեռնարկներով ոգեկոչած է Մեծ Եղեռնի 85–ամեակը: Ցայտնի իրողութիւն է, որ գաղութը երկար տարիներէ ի վեր հետեւողական ճեղք մը պահած է Դաշնակցական եւ ոչ – դաշնակցական հատուածներու միջեւ, որ կ'արտայայտուի ամէն առիթով, հետեւաբար մեր նահատակներու ոգեկոչումը եւս այս տարի զուգահեռ ու անջատ կերպով տեղի ունեցաւ: Կուտանք գոյղ մըն հասած տեղեկութիւններու ամփոփում մը:

Ապրիլ 24–ին, Ուրուկուահայ Թեմի կեդր. վարչութեան Խորհուրդը եւ ՀԵԴ «Համազգեան» ակումբը ծաղկեպսակի զեղում մը կատարած է Անկախութեան հրապարակը՝ Ուրուկուայի ազատարար Խոսէ Արթիկասի հիւրմին առջեւ: Այնուհետեւ, երեկոյեան տեղի ունեցած է ոգեկոչման ձեռնարկ մը Հայ Մշակութային սրահին մէջ:

Միւս կողմէ, Ապրիլ 24, կէսօրին, Ուրուկուայի Հայկական Բազմամիութենական Կազմակերպութիւնը ձեռնարկ մը կազմակերպած է «Ամենայն հրապարակին վրայ, որուն ներկայ էին ուրուկուայ թեմի առաջնորդ Յակոբ Եպիսկոպոս Գլընճեան, Կաթողիկէ հոգեւոր հովիւ Հ. Անթոնիօ Քէչէճեան, Հայ Աւետարանական Եկեղեցիէն Վեր. Պետրոս Լափճեան եւ ուրուկուայի բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, որոնց չարքին Արտաքին Գործոց նախարար Տիտիէ Օփերթի, Ներքին Գործոց նախարար Կիժերմօ Սթիրլինկ, Մոնթէվիտէոյի նախկին քաղաքապետ Մարիանօ Արանա, բազմաթիւ ծերակուտականներ եւ երեսփոխաններ, Ռուսատանի դեսպանը, Իսրայէլի հիւպատոսը եւ 300 հոգի:

Հ. Բ. Ը. Մ.–ի «Նուպարեան» վարժարանի երգչախումբի կողմէ գեղարուեստական կարճ ծրագրի մը մատուցումէն ետք, Արտաքին Գործոց նախարար Տիտիէ Օփերթի՝ օրուան միակ բանախօսը, անդրադարձաւ Ցեղասպանութեան փաստերուն ու պատճառներուն եւ դիտել տուաւ անհրաժեշտութիւնը «փորձառութիւնը կենդանի պահելու... փրկելու համար այն արժէքները զորս համաշխարհային համայնքը պէտք է մնայուն կերպով բարձրացնէ»:

Նախարարը ըսաւ, թէ 1965–ին Ուրուկուայի Խորհրդարանի կողմէ վաւերացուած օրէնքը – Ուրուկուայ դարձաւ Հայկական Ցեղասպանութիւնը ճանչցող առաջին երկիրը – ցոյց կուտայ «այս երկիրը ներկայացնող քաղաքական մտածողութիւնը ցեղասպանութեան փաստին դէմ յանդիման», եւ թէ Հոմի Միջազգային Դատարանի ստեղծումը երկու տարի առաջ «կը միջազգայնացնէ հարցը, քանի կարելի չէ վիճիլ կամ կասկածիլ, թէ ցեղասպանութիւնը պէտք է պատժուի»: Ընդգծեց, թէ «ամէն ցեղասպանութիւն Ուրուկուայի մերժողական քուէն ունի»: Իր խօսքերը աւարտեց ըսելով, թէ ծանօթ է «Հայաստանի ուժեղ քաղաքական դործունէութեան՝ իր դատին համար ճանաչում ստանալու» եւ թէ ինք կը նկատէ, թէ չատ կարեւոր է Հայ Դատը վառ պահել, յատկապէս որպէսզի «նոր ցեղասպանութիւններու դործադրութենէն խուսափինք»: Ահա թէ ինչու, աւելցուց, «մենք մերը կ'ընենք Հայ Դատը»:

Մամուլի անդրադարձներու չարքին, յիշատակելի է երկրի դլխաւոր օրաթերթ «Էլ Փայս»ի Ապրիլ 15–ին Ոսլթէր Լափաճեանի ստորագրութեամբ հրատարակած յօդուածը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԶԵՌՔԴ ԵՏ ՏԱՐ ՅԱՒԻ ՎՐԱՅԻՑ

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ

Մենք վերելքը յաղթահարեցինք եւ մեք հայեացքի դէմ բացուեց Գուգարաց լեռնաշխարհը: Եւ մի չաբաթուայ մէջ ես երկրորդ անդամ տեսայ, որ Հայաստանը վիթխարի երկիր է, որ՝ Արարատեան դաշտի ներփակութեան մէջ, տաքդեղի ու սամիթի ածուի եզրին, այսքան սահմանին դէմ առած, Արարատը աչքիդ առաջ ցաւ ունենալով՝ պայթում է սիրտդ նեղութիւնից եւ հայեացքդ պատէ պատ է զարկում... քարտէս դանելու: Այնինչ քարտէսը սիրելանք չէ: Թւում է՝ Մոսկուայից ինքնաթիռով Երեւան գալիս վայրէջքի թափին Հայաստանը նեղ է գալու, թւում է ինքնաթիռը դեռնից կորուելիս Հայաստանի սահմանից դուրս է ընկնելու...

Քանի մենք բարձրանում էինք, լեռնաշխարհը մեզ հետ բարձրանում էր: Արդէն այն սահմաններում էինք, որտեղ օդը ծփում է, ցնծում է մարդու թոքը եւ սիրտը խայտում է լեռնային գետակի ձըկան նման: Հիւսիսի վրայ Վիրահայոց լեռներն էին, հիւսիս–արեւմուտք՝ Ջաւախքի լեռնաշղթան ու դրա թիկունքին երեւացողը, Թերեւս, Ջաւախքի բարձրաւանդակն էր, Բազումի լեռները մնում էին հարաւ–արեւելք... Եւ այսպէ՞ս անտաղնապ էր մարդուս հայեացքը սահմաններ չընդունող բարձունքների վրայ:

Հիւսիս–արեւելեան կողմը Գուգարաց լեռնաշղթայի մի բազուկ կորում էր հորիզոնը: Դրանից անդին Քոլ հովիտն էր եւ տեսողութեան սահմանից դուրս էր Կովկասի շղթան: Այդ լեռնաբազկի վրայ մի տեղ պէտք է որ պապիս ուրթատեղը լինի: Այսօրուայ կողմից ես չեմ բարձրացել այս սարերը եւ չէի կողմնորոշւում, բայց երկու–երեք տարի ապրել եմ սարերում ամառ թէ ձմեռ: Այն օրերին ես պիտի որ նայած լինեմ այս կողմի սարերին եւ ինչ–որ բան երազած: Ես այն ժամանակ հայրենիքի զգայողութիւն ունեցած չեմ եղել, որպէսզի սահմանի գիտակցութեան դառնութիւնը ապրած լինեմ եւ աշխարհն ինձ համար այս է եղել, նեմ եւ աշխարհն ինձ համար այս է եղել, որ տրուած է ամենայն կենդանի արարածի ի անօրինութիւն: Իմ հոգին խայտալիս է եղել անգիտութեան մէջ: Ես չեմ իմացել անգամ, որ Քաչալ Աւետիքը իմ խորթ պապն է, որ նա ամուսնացել է Թուրքերի գիւղի ճանապարհին սպանուած օրէնքը – Ուրուկուայ դարձաւ Հայկական Ցեղասպանութիւնը ճանչցող առաջին երկիրը – ցոյց կուտայ «այս երկիրը ներկայացնող քաղաքական մտածողութիւնը ցեղասպանութեան փաստին դէմ յանդիման», եւ թէ Հոմի Միջազգային Դատարանի ստեղծումը երկու տարի առաջ «կը միջազգայնացնէ հարցը, քանի կարելի չէ վիճիլ կամ կասկածիլ, թէ ցեղասպանութիւնը պէտք է պատժուի»: Ընդգծեց, թէ «ամէն ցեղասպանութիւն Ուրուկուայի մերժողական քուէն ունի»: Իր խօսքերը աւարտեց ըսելով, թէ ծանօթ է «Հայաստանի ուժեղ քաղաքական դործունէութեան՝ իր դատին համար ճանաչում ստանալու» եւ թէ ինք կը նկատէ, թէ չատ կարեւոր է Հայ Դատը վառ պահել, յատկապէս որպէսզի «նոր ցեղասպանութիւններու դործադրութենէն խուսափինք»: Ահա թէ ինչու, աւելցուց, «մենք մերը կ'ընենք Հայ Դատը»:

Մամուլի անդրադարձներու չարքին, յիշատակելի է երկրի դլխաւոր օրաթերթ «Էլ Փայս»ի Ապրիլ 15–ին Ոսլթէր Լափաճեանի ստորագրութեամբ հրատարակած յօդուածը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Իմ սարերում մնալը մի բերան պակասեցնում էր մեր բազմաբերան ընտանիքից: Ինձ կարող էին սարերի օդ ու ջրի յոյսին թողնել եւս մէկ–երկու տարի եւ հաղիւ թէ պարտուսի նախանձախնդիրները պակասութիւնս զգային: Բայց հայրը կրտսեր որդուն ուսումի էր տալու եւ օպտատոսի մի օր ծածկած սայլով սարերից իջեցրեց Դերեզի հովտի կիսատանապատը:

Սայլի մէջ ես անձրեւ չեմ զգացել. ըստ երեւոյթին, քնած եմ եղել: Ճամբանդէպս, ոչինչ չեմ յիշում մինչեւ այն րոպէն, երբ սայլից հայրս ինձ առաւ թամբին: Ուզեցել էր՝ որդին տեսնի այդ օրը... Անձրեւից յետոյ արեւ էր չողում: Մենք գնում էինք մի ճանապարհով, որ յետոյ պիտի նմանեցնեմ ու մտքումս այս ճանապարհը պիտի մնայ Դերեզի ափից մեր տուն տանող ճանապարհի տեսքով...

(Շար. 6)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԻԵՏԻՔ

Պաշտօնաթերթ Հայ Կաթողիկէ պատրիարքութեան

Թիւ 1 – 4, Յունուար – Ապրիլ 2000

Patriarcat Arménien Catholique
rue Hôpital Libanais, Geytawi
Beyrouth, Liban

LE
Centre Culturel SAINT MESROB
vous invite à la présentation
et signature du livre
de **Jean-Varoujean GUREGHIAN**
LE GOLGOTHA DE L'ARMENIE MINEURE
Le destin de mon père
(préface d'Yves Ternon)
et au **Vernissage**
et à l'**exposition des peintures de l'auteur**
le **jeudi 11 mai à 20 heures 45**
(l'exposition sera visible jusqu'au 18 mai,de 16h à 20h)
au **Centre Culturel Saint-Mesrob,**
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
Cocktail et Vernissage

(Շար. Ա. էջէն)

ցրուելով տարբեր վայրեր: Առեւանգուած պրօսաչրջիկները բաղկացած են 9 Մալզիներէ, երեք Գերմանացիներէ, երկու Ֆրանսացիներէ, երկու Ֆինլանտացիներէ, զոյգ մը հարաւ – Ափրիկեցիէ, մէկ Լիբանանցի կնոջմէ մը եւ երկու փիլիպեանցիներէ: Կը թուի որ առեւանգողներու կատարած այս ցրումը պատասխան մըն է փիլիպեան բանակին, որ չուզեր վերջ տալ իր ճնշումին:

Նիւ – ԵՈՐՔի Արքեպիսկոպոսը՝ Ծիրանաւոր Ճոն օ'Կոնոր իր մահկանացուն կնքած է, 80 տարեկանին: Կարդինալը չատ ժողովրդական դէմք մըն էր, ծանօթ իր հիւմուրով եւ իր համբաւը տարածուած էր տեղւոյն 2,2 միլիոն կաթոլիկներէն ալ անդին:

ՄԱՄՈՒԼի ապատութեան տարեկան մրցանակը, զոր կուտայ ԻՒՆԷՍԿՕ-ն այս տարի չնորհուեցաւ սուբիացի Նիկար Նաւոյճ լրագրողին: Ան, Դամասկոսի բանտէն զոր «ողջերու գերեզմանը» կ'որակէ, յաջողած է գաղտնաբար գիր մը ղրկել: Հոն կ'ըսէ նաեւ թէ Ալ – Մեզդէի գինուրական բանտը «աշխարհի ամէնէն վայրագ, ամէնէն արիւնալի, ամէնէն ոճրային եւ ամէնէն գազանի վայրերէն մէկն է: 3–էն 5 հոգի կը մեռնի, ոչ թէ տարեկան, այլ՝ օրական»:

ՄԵՏԷՈՑԻ (Ալժէէն 80 քիլոմեթր հարաւ) ոճրափորձին մեռելներու թիւը 19–էն 23 բարձրացած է եւ 21 է վիրաւորներուն թիւը, որոնց տասը չատ ծանր վիճակի մէջ են: Լեռնցիի Ինթէրնէշընըլ կ'ապահովէ բանակին կրաւորական դիրքը:

ՊՈԼՍԷՆ հասած Պոսնիաք հանրակառքի մը մէջ, պուլկարական մաքսային պատասխանատուները 41,5 քիլօ հեռոյին յայտնաբերած են: Հանրակառքը Սարայեւօ կ'երթար, Պուլկարիան այլեւս զբօսաշրջութեան Ասիային դէպի արեւմտեան – Եւրոպա: Յունուարէն ի վեր 470 քիլօ հեռոյին գրաւուած է Քափիթա Անտէվօ որ սահմանդլուխի կայանն է Թուրքիոյ հետ:

Construction d'une Ecole Primaire Bilingue Franco-Arménienne à Alfortville

AVIS D'APPEL PUBLIC
A LA CONCURRENCE
MARCHE PRIVE

1. **Identification du Maître de l'Ouvrage:** Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne, 15, rue Jean-Goujon 75008 Paris.
2. **Mode de passation du marché:** appel d'offres restreint après sélection des candidats admis à participer à la consultation.
3. **Objet du marché:** construction d'un bâtiment à usage scolaire sur 4 niveaux: 2 étages sur rez-de-jardin et rez-de-chaussée, soit 865 m², Les travaux seront réalisés en lots séparés. Toutefois, des offres en entreprise générale seront admises.
4. **Date limite de réception des candidatures: 16 mai 2000 à 18 heures.**
5. **Conditions d'envoi:** Les dossiers de candidature en un exemplaire doivent être transmis à : A.C.E.A.A.P.R.P., 15, rue Jean-Goujon - 75008 PARIS, sous pli cacheté, avec en haut et à gauche la mention "Candidature pour la construction de l'Ecole Saint Mesrop à Alfortville".
6. **Renseignements complémentaires :** Pour obtenir tous renseignements complémentaires, les candidats peuvent s'adresser à Monsieur Manuel DEIRMENDJIAN Architecte — 26, rue Troyon -92310 SEVRES — Tél. : 01. 45. 07. 14. 14.

Demande d'emploi

Jeune homme Arménien de Turquie, 28 ans, sérieux, avec références morales, prendra soin d'une personne âgée ou malade avec logement assuré.

Monsieur **Nuran ZEKI**
chez Monsieur Tan SAMUEL;
215, rue Saint-Maur — 75010 Paris
Tél. : 01. 42. 39. 87. 30.

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ, Մայիս 13–ին, ժամը 20–ին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի Անահիտ մասնաճիւղը եւ Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը միասնաբար կազմակերպած են բացառիկ պարահանդէս մը:

Երեկոյթը կը խանդավառէ բոլորին ծանօթ ԿՐԻՇԱՆ իր նուագախումբով Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի քազաքապետարանի սրահին մէջ:

Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել հետեւեալ թիւերուն:

Վիլէօրպանի Մշակութային Տուն՝
04 – 78 – 55 – 56 – 83
եւ
04 – 78 – 26 – 28 – 71

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine :

● *CUISINIERE*

Ecrire ou téléphoner à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Միհրան կիւզէլպօտուրի մահուան առիթով Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Տիկին Վարդուհի Կիւզէլպօտուր 2500 Ֆրանք, Տիկին Մարի Ներկիկեան 700 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գաբրիկեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ներկիկեան 700 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Երուանդ Թօսունեան (Գերմանիա) 200 գերմանական մարք, Տէր եւ Տիկին Արէա Էօրէր (Գերմանիա) 50 գերմ. մարք, Տէր եւ Տիկին Ազթօ Գարակէօզեան (Գերմանիա) 50 գերմ. մարք, Տիկին Տիրուհի Սիլպէրհօրն (Գերմանիա) 50 գերմանական մարք:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire - N° 55935

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
« OH, MY GOD ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

UGAB — JEUNES MARSEILLE
Samedi 13 Mai à partir de 21h30
Soirée animée par le chanteur
VREJ LOUSSARARIAN
Boissons, assiettes de spécialités arméniennes
P.A.F. : 100 F
Membre : 80 F
Renseignements & réservations :
327, Bd Michelet — 13009 Marseille
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45 /
06. 88. 06. 68. 07 / 06. 11. 66. 55. 30
Réservation obligatoire

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente
LIZ SARIAN
au
Casino de Paris
13 MAI 2000
à 20 h 30
LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 7
DIMANCHE
7 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 259

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·901 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.901

ՍԱՐՈՒԽԱՆ ԱՅՍՕՐ

Երգիծանկարչութեան եւ զուարթախոհ գծագրութեան պատմութիւնը նաեւ պատմութիւնն է ծիծաղին, զայն յառաջացնող ազդակներուն : Ամէն դար եւ ամէն ընկերութիւն ունին իրենց խնդալու ոճը, պատճառները, ներքին զսպանակը : Այսօր դժուար է խնդալ միջնադարեան երգիծանկարիչներու գործերէն, եւ հաւանաբար ինչ որ այսօր մեզ կը խնդացնէ անարդար կրնայ ձգել մեր ծոռները : Ու գիտենք պիտեր թէ ի՛նչն է որ պիտի խնդացնէ վաղուան մոլորակային ճամբորդները : Ամէն պարագայի մէջ, այժմեութիւնը կը փոխուի, ու անոր հետ կը փոխուին ծիծաղ առթող պատճառները, անոր լծակները : Այս երեւոյթին զլխաւոր մէկ ապացոյցը Օնոռէ Տօմիէի գործերն են : Հոս խնդրոյ առարկայ է ո՛չ անոր հանճարը որպէս երգիծանկարիչ, ոչ ալ մեծութիւնը՝ որպէս արուեստագէտ : Անոր ժառանգը մաս կը կազմէ արուեստի պատմութեան եւ հպարտութիւնը՝ թանգարաններուն : Իրողութիւն է սակայն որ Տօմիէի գործերէն կարեւոր մաս մը, որ իր ժամանակին մնայուն խնդուքի աղբիւր էր, հիմա որոշ «չէզոք» զգացումի մը տեղի կու տայ : Տօմիէ այժմէական է այնքան՝ որ իր նիւթը այսօր մեզի կը խօսի, մեզ կը «խնդացնէ», եւ հետեւաբար երգիծանկարը կը չարունակէ ծառայել իր նպատակին. – վեր առնել անհեթեթ կամ անարդար երեւոյթները մեր կեանքին :

Պարզաբանուելու համար օգտակար է նաեւ կատարել հետեւեալ զանազանումը երգիծանկարչութեան եւ զուարթախոհ գծագրութեան մէջեւ. առաջինը հիմնապէս ժողովրդային արուեստ մըն է, ըսենք՝ ժողովուրդին խօսող, անկէ ընկալուող, մինչ վերջինը աւելի մտաւոր ըլլալով, զայն դնահատողները կը պատկանին որոշ մակարդակի մը, տարբեր դասակարգի մը : Ուրիշ տարբերող յատկանիշ մը. երգիծանկարչութիւնը յաճախ կը ազեղնէ, մինչ զուարթախոհ գծագրիչը չանհետեր չնորհը եւ չնորհալին (օրինակ՝ երգիծանկարիչներ Effel, Willette, Peynet) :

Ինչպէս Տօմիէի եւ բոլոր որբիչներու պարագային՝ տարբեր չի կրնար ըլլալ Սարուխանի պարագան, մանաւանդ որ նկատի առնենք իր անձը եւ նկարագիրը, ինչպէս իր տեղը մեր հասարակական կեանքին մէջ : Սարուխան ուսուցիչ է, հրապարակագիր եւ հրապարակախօս եւ նաեւ՝ կուսակցական գործիչ, որ հանրային-քարոյական պատասխանատուութիւններ ունի : Ան իր ամբողջ ուժը կ'առնէ իր շրջապատէն, կը ներգործէ անոր վրայ եւ սակայն նաեւ չի կրնար խուսափիլ ներգործուելէ, այս բային երբեմն աննպաստ իմաստով : Բարոյախօսը, դաստիարակը իր մէջ այնքան զօրաւոր է, որ պարագաներու համեմատ անձնատուր կ'ըլլայ անոնց պայմաններուն : Որքան ալ իր բացառիկ տաղանդը նուազեցնէ պատճառած վնասը, նման գործեր չեն դադրիր ստուերտ ըլլալէ :

Մեր դատումին մէջ պիտի առաջնորդուինք Սարուխանի «Մենք մեր Ակնոցով»(1) հատորէն, որ իր ազգային Կապիտալն է, «Մեր բարքերէն քաղուած 200 երգիծանկարներով», ինչպէս որ գրուած է գրքին կողքին վրայ, որ երբ լոյս տեսաւ ծառայեց արդէն հռչակաւոր հեղինակին անունը աւելի բարձրացնելու ազգային զէնիթին վրայ ու գործը ընդունելու հիացական գնահատանքով : Մեր սերունդն ակամայ դուրս կը մնան այն բոլոր երգիծանկարները, որոնք լոյս տեսան հայ մամուլին մէջ սփիւռքի ազգային-քաղաքական ամէնէն ճակատագրական տարիներուն, երբ հասարակական պայքարին վրայ եկաւ պատուաստուիլ եկեղեցական կնճիռը : Հետեւաբար զանոնք առնուած մասին կը պատկանի նաեւ «Ընկեր Խոֆունի»ի չարքը, որ ինքնին ըստփիւռքահայ կեանքին, մանաւանդրաբար անոր մէկ ժամանակաշրջանի պատմութեան պատկերազարդ երեսն է, ըլլալով նոյն աստեն օտեանական աչխարհին մէկ երկրաձգումը մեր արդի կեանքին մէջ, այլ խօսքով՝ ժամանակի մաչումին դէմ դիմացող գործ : Ընկեր Խոֆունին ենթահողը կը կազմէ երգիծական ոսկի երակ մը, որ միջազգային գրականութեան մէջ ներկայացուած է Տոն Քիշոթով : Անշուշտ Խոֆունի աւելի փանդունի մըն է քան Սերվանթէսի արտերկրային, ամպերու վրայէն արշաւող հերոսը, անոնց միակ հանդիպման դիծը ըլլալով իրականութենէն իրենց խզումը, տարբեր աստիճաններով եւ մղումներով. – առաջինը՝ անանձնական, երկրորդը՝ չահախնդիր եւ պատեհապաչտ :

Սակայն կամովին անտեսած ենք իր ուրիշ մէկ գործը՝ «Տե՛ս խօսքերդ»(2), որ պատկերազարդուած հայերէն ասացուածքներ են : Գործ մը, որ աւելի զբօսանքի եւ մեքենական խնդուք պատճառելու համար գծուած ըլլալը կարծես, քան թէ այլաբանական մեկնաբանութեան, ինչ որ ոչինչ կ'աւելցնէ արուեստագէտին վաստակին վրայ, եթէ այլ դիտանկիւնէ մը մեկնաբանուած՝ չըսենք նաեւ թէ բան մը կը նուազեցնէ «ընդհանուր պատկեր»էն : «Տե՛ս խօսքերդ» 194 ժողովրդական ասացուածքներու պատկերազարդում մըն է, անոնց առաջի մեկնաբանութեամբ, ինչպէս՝ «Ի՛նչ ծակաչք մարդ է» (մարդուն աչքը երկու խորչերու վերածուած), «Գինին գլխուն զարկաւ» (գինիի չիչ մը մարդուն ճակատին զարնուած), «Մարդուն աչքը եղին մըներ» (գլխուն եռեւը փակցուած աչք մը), «Հոգէն քթթս փրթաւ» (մարդուն քիթը կը փրթի), եւայլն :

Բառախաղը, եթէ ընտրութիւն եւ մակարդակ ունենայ, գոհացում կը պատճառէ թէ՛ ժողովրդական խաւերուն եւ թէ նաեւ մտաւորական չրջանակներուն : Գեղերպապաչտները, Անտրէ Պրըթոնի գլխաւորութեամբ, բառախաղը բարձրացուցին մեծ արուեստի մակարդակին : Վիքթոր Հիւկօ, որ բարձր չէր դասեր բառախաղը, գործածած է սրամտութեան այդ ձեւը, անշուշտ լաւագոյն ձեւով : Խօսելով Նափոլէոն Գ.ի եւ Իժէնիի մասին, ըսած է՝ «Արծիւը կ'ամուսնանայ հաւի մը հետ», միայն թէ այս վերջին բառը ֆրանսերէնով —cocotte— երկիմաստ է, նշանակելով նաեւ թեթեւաթարոյ կին :

Սարուխանի վերոնշեալ գործին երգիծական տարրը աւելի յարակից է ֆրանսական բառախաղին, —calembour— որ նոյնահնչիւն բառերու տարացի ըմբռնումով կը գործածուի, մինչ սրամտութիւնը (le mot d'esprit) անկէ անդին կ'անցնի, հասնելու համար երբորդ տարածութեան, ընդդրկելով անսպասելի ուղղութիւն : Հետաքրքրական է յիշել թէ Ֆիսուս գործածած է առաջին բառախաղը, երբ Պետրոսին ակնարկելով կ'ըսէ՝ «Դու ես Պետրոս (Petros) եւ այդ վէմին վրայ պիտի կառուցանեմ իմ եկեղեցին» . Փէթրոս յունարէնով կը նշանակէ վէմ :

Այսուհանդերձ, Սարուխանի վերոյիշեալ հատորին մէջ կը գտնուին կարգ մը պատկերազարդումներ, որոնք վեր կը բարձրանան բառախաղային նախնական մակարդակէն : Օրինակ՝ «Մարդուն աչքը աղջկան վրայ մնաց»ը կը ստանայ սեռային որոշ թելադրականութիւն մը, երբ մարդուն երկու կորսնցուցած աչքերը փակցուած կը տեսնենք անցորդ կնկան կուրծքին եւ կոնքին, կամ «Կինը ամէնուն բերանն է» գծագրութիւնը, որ ի հարկին կրնայ առնել նոյնիմաստ տարողութիւն : Հոս տեղին է արձանագրել վերյիշում մը. իր ժամանակին, 1962–ին, օր մը Սարուխան ակնարկ զարմանքով հարց տուած էր թէ ինչո՞ւ բացառաբար չէի դրախօսած Լինդի նուիրած երեք հատորներէն այդ մէկը : Բացատրութենէս ետք, Լինդի համաձայն գտնուեցաւ ըսելով՝ «այդպէ՛ս, դծեցի» :

Սարուխանի կողքի տակ չմտած գործերուն հարցով տեղին է, ամէն բանէ առաջ, կատարել ցաւալի հաստատում մը. անոր Եղիպտոսի չրջանակը թէ Սփիւռքի դաղափարակիցները որոնք չեն թերացած մեծարելու մեծ արուեստագէտը, իսկ անոնցմէ ոմանք՝ հրապարակաւ... մեծարուելու անոր ծանօթութեամբ մինչեւ այսօր, ցարդ թերացած են առնուազն երկու հատոր հրատարակել իր ցիր ու ցան գործերէն : Երկու կարեւոր եւ իսկապէս «սարուխանեան» հատորներ : Առաջին հատորը պիտի բովանդակէր ընդհանրապէս մամուլի մէջ լոյս տեսած իր ազդային-քաղաքական բնոյթով գործերը, որոնց մաս պիտի կազմէր Ընկեր Խոֆունիի –Խոֆունիներու– չարքը : Երկրորդը՝ ընտրուելի հատուածոյ մը՝ այն բոլոր գիմանկարներէն կամ երգիծադիմանկարներէն, ուր Սարուխանի տաղանդը բանեցուցած է իր սրամտութիւնը :

Այս վերջին կարգի հատորով հանդէս գալու կարեւորութիւնը ընդհանրապէս պակասած է ոչ թէ երգիծանկարիչներուն, որոնց կարելի պայմանները հանրածանօթ են, այլ մեր հրատարակիչներուն եւ կազմակերպութիւններուն մօտ : Նոյն անտեսումէն տառապած է Տիրան Աճեմեան, որ քառորդ դար առաջ արդէն հրատարակութեան պատրաստ ունէր «Հարիւր ազգային դէմքեր»ու իր ծաղկեփունջը, ինչպէս որ ան մեզի յայտնած էր Պէյրութի մէջ : Տիրան կը փնտռէր մեկենաս մը, որ մինչեւ այսօր չէ երեւցած հորիզոնին վրայ : Միայն Մասիս Արարատեանն(3) է որ վերջին տարիներուն Լոս–Անճըլըսի մէջ հրատարակեց իր գործերէն կազմուած բաւական հատուկէկ հատոր մը, չնորհիւ առեւտրական լաւ մտածուած ձեւի մը : Գիտենք թէ միջազգային գետնի վրայ անպակաս են նման հրատարակութիւնները : Պիտի տանք վերջին օրինակը մեծահռչակ երգիծանկարիչի մը, որ բացառիկ տաղանդ մըն է դիմաստուերներու եւ ըզծային արուեստի մէջ. – Ալ Հըրչուելտ : Տասնամեակներէ ի վեր այս մեծատաղանդ արուեստագէտին աչխատակցութիւնը «Նիւ Եորք Թայմզ»ի Կիրակիի թիւերուն, կը դարձնէ արուեստի բաժինի այդ երեսը թերթին ամէնէն փնտռուած էջերէն մէկը, ուր կը տեսնուին թատրոնի, չարժանկարի եւ արուեստի աչխարհի աստղերէն մէկուն եւ կամ ամբողջ դերասանախումբի մը հիանալի գծագրութիւնները : Թղթատել իր այդ գործերէն կազմուած հատորը –Հըրչուելտի Աչխարհը(4)– կը նշանակէ ծանօթանալ ամերիկեան վերջին կիսադարու արուեստի պատմութեան գլխաւոր նկարագիրներուն : Այլ երեւոյթ՝ իր ազնուագոյն դիծերուն հաղորդած ինքնին բարձր վայելքը : Հաւանարար պէտք է առանձին դրութեամբ մը ներկայացնել այս արուեստագէտը, որ հիմա իր աւելի քան 90–ամեայ տարիքին չի դադրիր դրաւելէ զուարթախոհ գծագրութեան բեմին յառաջամասը :

Սարուխանէն եւ Տիրանէն նման հատորներ պիտի ծառայէին լուսաւորելու անցեալ դարու մեր հանրային բեմի մէկ խաւարող անկիւնը՝ իր դերակատարներով –դրող, հասարակական, գործիչ– արդարութիւն մը եւս կատարելով անոնց տաղանդին : Իրաւունք ունի Ֆրանսացի գրագէտ Ժորժ Ֆուշըլին, երբ անդրադառնալով երգիծանկարիչ Անդրէ Ժիլի երգիծադիմանկարներուն՝ կ'ըսէ թէ «Ժիլ (André Gill), առանձինն, ամբողջ չըրջան մըն է, ինչպէս որ Հիւկօ՝ ամբողջ դար մը» :

*
**

«Մենք մեր Ակնոցով» հատորը ամէնէն առաջ անձնական հայելին է Սարուխան մարդուն եւ Հայուն, ցոլացած՝ նախ գիրով, ու ապա պատկերուած՝ երգիծանկարով : Հինգ բաժիններուն նախորդող իր գրութիւնները, – որոնց իւրաքանչիւրին կը հետեւի գծագրութեանց մասը, – առանձինն առած՝ չահեկան խորհրդածութիւններ եւ հաստատումներ են, որոնք վարկանիչ կը պարգեւեն մտաւորական հանրային գործիչին : Այսուհանդերձ, անոնք միշտ եւ առանց բացառութեան չէ որ կ'օժանդակեն երգիծանկարներու վայելքին եւ անոնց պայմանական նկարագրի անեղծութեան, երբ պատահի որ մեր մէջ արթնցնեն քիչ առաջ «արդէն լսուածի» կամ «արդէն լսուածի» զգացումը, թէկուզ գիրով : Արուեստը եւ մանաւանդրաբար երգիծանկարչութիւնը՝ կ'ատէ «Քարոզը», «Քարոյախօսութիւնը», «Ուսուցիչը», եւ ամէն ինչ որ ընթերցողին մէջ անոնց մտաւոր կամ հեռաւոր զգացումը կ'արթնցնէ : Կը խորչի նաեւ չատ բացատրուածէն, մանրամասն պարզաբանուածէն : Բնականաբար, որոչ կարգի զգացականութիւն մը խորթ չէ այդ արուեստին, նոյնիսկ մաս կը կազմէ

անոր, ինչպէս զուարթախոհ գծագրութեան պարագային, որուն մասին անդրադարձանք գրութեան սկիզբը: Սակայն պզտակականութիւնը պէտք է դրուի ի սպաս զուարթախոհութեան յառաջացումին, որ ի վերջոյ միակ միջոցն է նպատակին ծառայելու:

Այս մօտեցումով, հոս մեզ չի կրնար հետաքրքրել հատորին գրաւոր մասը, այլ թէ ի՛նչ դիծերով –եւ անոնց ընկերացող բառերով– ան երգիծանկարած, քննադատած է մեր բարքերը, մեր առօրեան, մեր ազգային նկարագիրը:

Գիրքին հինգ մասերուն –Ծանիր զբեզ, Բանգէտը, Քննադատը, Չէզոքը, Մեծ Ադա եւ Մեծն Աղա– իւրաքանչիւրը կազմըւած է 3–5 էնթամասերէ, ամրողջութիւնը՝ թիւով 19: Մեր ազգային բարքերուն, կենցաղային եւ նկարագրային դիծերուն համապատկերը ներկայացնող այս ալպոմին մեր կողմէ կշռադատումի փորձ՝ գործը կը բաժնէ հետեւեալ գլուխներուն. –

ա – Գործեր որոնք աւելի մօտ են գաղափարի մը պատկերազարդումին՝ քան թէ ժայթքուն եւ ինքնաբաւ երգիծանկարի, երբոր ալ զուարթախոհ երանգներով օժտուած ըլլան անոնք եւ ըլլան ախորժելի:

բ – Ժամանակաշրջան մը բնորոշող գործեր, որոնք արդէն պատմութեան մտնելու եւ անոր մէջ ապրելու ճամբուն կը գտնուին:

գ – Ամրողջական, պերճախօս, գօրաւոր եւ հետեւաբար միշտ այժմէական գործեր:

Այս առաջին գասուն կը պատկանին գիրքին առաջին իսկ երգիծանկարներէն ամանք, եւ ուրիշներ՝ այլ գլուխներու մէջ: Երբ Սարուխան կ'ուզէ պատկերել «Տոկուն, Զարքաշ եւ Հպարտ Հայը», կամ «Արհեստաւորը»: Այդ նիւթերու ներկայացման ընթացքին հաւանաբար լինք ալ չատ չհագզրգռուած էն երգիծանքով: Օրինակ, երբ որպէս «Սփիւռքի անմիջական յատկանիշերը» կը գծէ համապատկեր մը, որուն տակ կը գրուի «Եկեղեցի, Վարժարան, Ակումբ, Թերթ, Բարեգործական Միութիւն», մինչ պատկերին մէջ ծնողք մը երկու երախաներով կանգնած է այդ հաստատութիւններուն դիմաց: Այս գործը (էջ 15) մեր մէջ կրնայ ծնունդ տալ որոշ համակրանքի որպէս ազգային իրազրութեան մը հաստատում: Նոյն կացութիւնը կը ստեղծուի «Երախտագէտ Ժողովուրդ»ի (էջ 18) պատկերազրումին մէջ, երբ որպէս «Ծնունդութիւն» ցոյց կը տրուի նոր գաղթավայր մը հասած եւ դեռ ծրարները չբացած բազմանդամ ընտանիքի մը հայրը, որ մուրճ ու բրիչով կ'աշխատի «վերաշինել մէկէ աւելի անգամներ քանդուած տուներ»: Բնական է սրտայոյզ, նոյնիսկ՝ սրտաճմլիկ մթնոլորտ մըն է որ ծնունդ կ'առնէ այդ պատկերէն:

Վերի գասուն կը պատկանին այն գործերը, որոնք կը ներկայանան առաւելապար որպէս հետազօտող լրագրողի մը տեղեկագրային նօթեր: Այս երեւոյթը մասամբ Սարուխան Հայուն մաս կը կազմէ եւ մասամբ եւս հատորի բնոյթին. – պէտք, երեւան հանել մեր ազգային նկարագրին եւ կենցաղին ամէն անկիւններըը, առանց զանց առնելու նոյնիսկ երկրորդական մանրամասնութիւններ: Գործագրութիւն մը, օրինակ, ցոյց կու տայ փողոցը գրկախառն համբուրուող զոյգեր, մինչ այդ մարդը իր կնոջմէ (չենք կրնար մտածե՛լ բարեկամուհիի մը մասին...) բաժնուելու պահուն կը գոհանայ ըսելով՝ «Ձը՝ ես կ'երթամ կոր», ու դեռ վարը տող մըն ալ կայ «ազգային գիծ»ը բացայայտող. «Ձի սիրեր առհասարակ ղպացումներու հրապարակային արտայայտութիւնները»:

Այդ կարգի տողեր հաւանաբար անհրաժեշտ կը գարձնեն բանալ փակագիծ մը տեսական հարցի մը չուրջ: Ճաշող երգիծանկար մը պէտք է իր գիծերով իսկ ինքնաբաւ ըլլայ, կամ թէ կարօտի նուազագոյն բառերու՝ իր ազդեցութիւնը զօրացնելու, անոնց օգնութեամբ արելով ներքին երգիծական չեչտաւորումը, կամ երեւոյթին անյարիր կողմը: Որքան կարճ՝ այնքան լաւ: Երկար չարադրանքները միայն տաղտուկ կը պատճառեն, իսկ կարդ մը երգիծանկարիչներու պարագային խօսքերը կը ծածկեն տաղանդի բացակայութիւնը: Տօմիէ իր հանճարով իսկ չէ կրցած ձերբազատիլ անոնց ժխտական ազդեցութենէն: Ուզդակի տաղտկալի է Տօմիէի գործերուն տակ փռուած տեսնել մինչեւ 80 կամ աւելի բառերով «երկխօսութիւնները», թէեւ այդ գրականութիւնը կը վերագրուի ոչ թէ իրեն, այլ՝ իր աշխատակցած Caricature երգիծաթերթի խմբագիր Ֆիլիփոնի, ինքնին՝ տաղանդաւոր երգիծանկարիչ մը: Կարելի չէ թզղթատել, օրինակ, այս հանճարեղ արուեստագէտին ստեղծած պատեհապաշտ հերոս Ռոպէր Մաֆէրի չարքը եւ համբերութեամբ կարդալ անոնցմէ չատերուն պատկերատակի «ծով» փոխատացութիւնը: Կը նախընտրենք գոհանալ գործին պծային բաժինէն առձած հիացումով: Մինչ որքա՜ն պերճախօս կը գառնայ Տօմիէ, երբ զիւրար ծեքծեքումով «բաւրում-նուէտող» երկու անճնաւորութիւնները կը ներկայացնէ երկու բառով. «Ակագեմական ընդունելութիւն»:

Սարուխան լինք զուարճաց(ն)ող մըն է նաեւ բառերով, խօսակցութիւններով, որոնք հեղինակային չեն, բայց կ'ուզուի որոնք կը բարբառին իրենց հերոսներուն լեզուով եւ բառերով, առանց մասնաւոր չտասխօսութեան, սակայն նաեւ առանց ջանալու սղել խօսքերը: Իր այդ բնական հակումին, խառնուածքին հաշո կ'ընթանայ նիւթին միջուկը, որ հայկականն է եւ արեւելեանը, ժողովուրդը եւ կիներու սալոնային խօսակցութիւնները: Քիչ անգամ ան տարուած է երկարաբանութեամբ, եւ այդ պարագային գործը իր ամէնէն յաջող չարքին չի պատկանիր, ինչպէս ուրիշ մէկ երկրորդական –տեղեկագրային– նիւթի մը պարագային՝ որ նոյն էջին վրայ երկփեղկ գծագրութիւն

մըն է (էջ 101): Հարկ տեսնուած է խնայքանչիւրը բացատրել 29 եւ 34 բառերով: Սարուխան գիտէ նաեւ մի քանի բառերով եւ նուազագոյն գիծերով խոտացնել կացութիւններ, երբ կը պատկերէ, օրինակ, մեր հաւաքոյթներուն կամ հանդէսներու ընթացքին ոտքի ելած անձ մը, որ կ'ըսէ՝ «երկու խօսք ալ ինձմէ» (էջ 97): Առանձին մարդ մը՝ որ ձեռքին ունի կարգալիք թուղթերու հաստ տրցակ մը եւ թէզ մըն ալ՝ գովը սեղանին վրայ: Ներկաներու թիւը եւ անոնց խղճալի վիճակը ձգուած է մեր երեւակայութեան:

Ամէն գործ որ ժամանակաշրջան մը կը բնորոշէ՝ կ'անցնի պատմութեան: Եթէ արուեստագէտը զուրկ է կոչումէ, արծարծուած նիւթը կը ծառայէ միայն որպէս ժամանակաշրջանը ճանչնալու համատաղձ: Քանքարաւոր ըլլալու պարագային, գործը այլապէս կը պահէ իր չհեկանութիւնը չնորհիւ իր արուեստին: Բնականաբար արուեստն ալ, որպէս ձեւ եւ ոճ, կ'անցնի պատմութեան, – Արուեստի պատմութեան: Սակայն երբ նիւթ մը իր մարդկային հոգեբանութեան դիծով –եւ ոչ թէ պարագայական հետաքրքրականութեամբ– կը պահէ յաւիտենական ճշմարտութենէն զէթ մասնիկ մը, արուեստի գործ մը կը գառնայ անկորնչելի:

Հատորին երեւումէն ասդին անցած է չորս տասնամեակ, ու ասիկա բաւական մեծ միջոց մըն է հրապարակագրական էջեր գունաթափ գարձնելու համար, քանի, ի վերջոյ, երգիծանկարչութիւնն ալ իր օրը օրին կարծիքի բանաձեւումներով լրագրական քրոնիկի կալուածին կը պատկանի: Սարուխանի գործին ընդհանրապէս այժմէականութեան կարելի է տալ երկու բացատրութիւն, իր մեծ արուեստագէտ ըլլալու կողքին:

Առաջինին մէջ ինք՝ հեղինակը՝ ...վարկանիչ չունի: Կը թուի թէ կէս գարու (երգիծանկար մը կը կրէ 1948, իսկ բազմաթիւ ուրիշներ 1950 թուականները) ժամանակահատուածին մենք չենք փոխուած: Սփիւռքը, որպէս ընդհանուր մըտայնութիւն եւ հասարակական կառոյց, կը մնայ գրեթէ նոյնը: Ասիկա կրնայ մեկնաբանուիլ որպէս մեր աւանդութիւններուն, ազգային նկարագրի գիծերուն պահպանման նախանձախնդիր հատատակամ անհատներ եւ որպէս «ազգապահպանում»ի առաքելութեան մէջ յաջողած զօրեղ հաւաքականութիւն, եւ կամ ալ այլապէս՝ որպէս յառաջդիմելու, փոխուելու, զարգանալու անատակութիւն: Մենք մեզ հանգիստ կը զգանք մեր կարծիքն կայնին ներքեւ, երբ նոյնիսկ մեր ազգային աւանդական կառոյցները ընդլայնող ճաթռտուքներ ցոյց կու տան:

Սարուխանի գործին մէջ փոփոխութիւն կրած այդ «քիչ մը տակոս»ը կը վերաբերի առաւելաբար կարգ մը կենցաղային նիւթ ու կացի: Աչխարհի մէջ կեանքի թափը արագացած է, մտմտուքը՝ աւելցած, կեցութեան պայմանները փոխուած, որոշապէս փոխուած է նաեւ մեր ժամանակացոյցը: Այսօր հայ կիներու հաւաքական փոխադարձ այցելութիւնները կը պատահին (եթէ պատահին) մասնաւոր առիթներով, – եւ ոչ թէ օրական կամ չարաթական ճշդապահութեամբ, – հետեւաբար այդ ցանցառ առիթներով է որ առնտիրուհիէն կը խնդրուի անուչեղէնի մը «թէրթիպը ունենալ եւ նօթագրել»: Շաղակրատելով բուրդ հիւսելու չրջանը կը պատկանի անցեալին: Նոյնիսկ փոխուած է մեր միութենական եւ ակումբային կեանքի նախկին մթնոլորտը, զոնոնք յաճախողներուն տարիքը, որքան ալ քարացած մտայնութիւններ դեռ յատկացած տեսնուին մարդոց մօտ:

Սարուխանի ուժը, արժէքը ատոնցմէ անդին կը գտնուին: Կ'անդրադնդնին նաեւ «հայկական» կեանք կոչուած չրջապիծը, նոյնիսկ երբ գործը կը միտի ներկայացնել «ազգային» կոչուած նկարագրի դիտուկ գիծեր եւ թերութիւններ: Երգիծանկարիչը կը քննադատէ Հայերը իրենց ատորագատական –եւ երբեմն ալ գերակայական– բարդոյթին համար, եւ սակայն անոնցմէ չատեր փոքրամատնութիւններու յատուկ ընդհանրական երեւոյթներ են: Կը բաւէ որ մէկը Միացեալ–Նահանգներու նման հսկայ եւ զօրաւոր երկիր մը ապրի, հաստատելու համար զայն կազմող փոքրամասնութիւններու հոգեբանութիւնը, բարդոյթները եւ «ազգային» գիծերը, իրենց հասարակաց յայտարարներով: Թող որ, հեղինակը նաեւ Հայերը քննադատած է երբ «բոլոր ազգերուն հասարակաց թերութիւն մը նկատուած է 'հայկական'» (էջ 75):

Իր գործերուն տակուն գիծը կու գայ անոնց մարդկային խորքէն եւ ընդհանրացումի կարողականութենէն: «Բանգէտը» (էջ 69) ամէն ազգի մէջ կը գտնուի, երբ անձ մը բազկաթոռին վրայ հանգստացած բազմած, ծխամորճին ծուխին ամպերով վերամբարձ, ազգը փրկելու տեսութիւններով երազո՛ւն՝ կը մտածէ. «Ի՞նչ են ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԱԾՆԵՐԸ, իմ ԵՐԱՋԱՆ ծրագիրներուս քով...»: Կրնաք «ազգապահպանում»ին տեղ դնել, «ընկերութիւն», «եկեղեցի», «տնտեսութիւն» կամ «մարդկութիւն» փրկել բառերը:

Սարուխան արուեստագէտին տագանդին հզօրութիւնը և գործին եզակիութիւնը կը փայլի իր այն գործերուն մէջ, ուր ան կը մոռնայ իր «դաստիարակչական», «բարոյախօսական» կամ «վերլուծող»ի պաշտօնը, կը լռեցնէ նոյնիսկ իր հնթադիտակիցը եւ ամբողջական ազատութեամբ կը նետուի իր նիւթին վրայ կամ զայն «կը յափշտակէ», իր գիծերուն հետ իր խօսքն ալ զարձնելով հատու զէնք: Ամէն երգիծանկարիչ էապէս ըմբոստ մըն է, իսկ ըմբոստութիւնը կը մերժէ կոմպրոմիսները: Այդ պարագային իր գործերը կը գառնան հասարակական տենդոտ կեանքէն, անոր մարմինէն կտրուած թարմ չերտեր:

Վերոնչեալ գասուն կը պատկանին Սարուխանի «Ձէզոք»ներու, «Օտարը՛, Ա՛խ» եւ նման ընոյթով չարքերը, Հայաստան Ներպաղթելու համար պերճ կեանքի «նուազագոյն պահանջ» դնող թիթեղագործ անակներու բնակիչներուն հիւրասանական մատնութիւնը, «Մեծամոլախա»է վրակուածները, որոնք կը կրեն ներքին ուժականութիւն մը: Նման պարագաներուն արուեստագէտի ֆանթէզին կրնայ հասնիլ անյարիրը –դրական որակումներուն, երբ օրինակ հայկական արճառանի մը սպառեակը յոյն ըմպանի պատճառով, արճառանատէրը պաշտօնապէս կը պահանջէ որ հայ յաճախորդները պարտին յունարէն սորվիլ: Սարուխան միշտ այժմէական պիտի մնայ այնքան ատեն նաեւ որ օտարի հանդէպ մեր ունեցած նախապատ մօտեցումը մաս կազմէ մեր ազգային նկարագրին: Կը բաւէ որ «Թարգմանչաց Թերթի 1898 Յունիսի թիւին առաջին էջը»–ը ուրիշ հակամարտութեան նուիրուած գրութեան մէջ յիշուած ըլլայ անունը, որպէսզի չրջանակուած թերթ առջեւ, հիացիկ ըսենք մեր չուրջը գտնուղներուն. «Պզտիկ ա՞զգ կը կարծէք ձեզի: Տեսէք տակէ եօթանասուն տարի առաջ Անգլիոյ մեծագոյն թերթը՝ 'Թայմս' ինչե՛ր գրած է մեր մասին»: Սարուխանի պիտի դիմենք ամէն անգամ որ ներկայացնել ուզենք «ձէզոք» մը: Ձէզոք մը անգէմ, անդղնայար անձ մը, որ կրնայ պատկանիլ երրորդ սեռին: Խորքին մէջ անննկարագիր մը, որ ի հարկին պիղատոսի գերկն գաւրս ելլելով խորհուրդներ կը բաշխէ, չվարանելով նոյնիսկ դիտողութիւններ բանաձեւելու. երբ մեր ազգային կեանքին մէջ մէկը (կոմմ մը) միւսին ոտքին կը կոխէ (միւս կոմմը կը խոտանդէ), եւ երբ այս վերջինը իր յուժդնութենէն կը ցատքռտէ, ձէզոքը չէ իր պատգամը տալու համար. «է, ձնը՛մ ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր: Անիկա ոտքը կոխեց ըսելով՝ դուն ալ 'Ա՛յ, ա՛յ' պոռա՛ս ես: Երկուքնիդ ալ տեղերնիդ նստեցէ՛ք...», եւ կամ՝ «Դուն ալ ազէկ մարդ ես, ան ալ ազէկ մարդ է, Միացէ՛ք եղբայր»: Այս խօսքը կ'արտասանուի երբ մարդ մը արեւնդուայ գետին փռուած է, մինչ միւսին ձեռքի ատրճանակէն դուրս կ'ելլէ...: «Ձէզոքը՝ սա երանելին», ինչպէս Սարուխան կ'ըսէ, կրնայ պատկանիլ որեւէ ասպարէզի: Այսօր նոյնիսկ կարելի է անոր նմոյշները գտնել մեր մամուլին մէջ, հանրային կարծիք ձեւաւորող ենթադրեալներու մօտ...:

Սարուխանի հատորին այս արժեւորումի փորձէն անկախ՝ այն իրողութիւնը թէ «Մենք մեր ակնոցով»ը բաղկացնող երգիծանկարները մեր մամուլին մէջ կը չարունակեն արտատպուիլ որպէս մեր բարքերը, մեր ծուռութիւնները ցոյց տղող գործեր՝ ինքնին վկայութիւնը կազմին անոնց անվթար ժողովրդական համայքին եւ այժմէականութեան: Ժամանակը կը պահէ իր փառապսակը մ'է՛ թէ միմիայն իրր պատմական դէմք, այլ նաեւ մեր օրերու տեսաբան, կենդանի գործօն, ինչ որ պրպտումի առարկան էր այս գրութեան, որ կրնար վերնագրուիլ «Սարուխան... մեր ներկայ հայեացքով»:

Մեր նիւթէն դուրս կը մնայ Սարուխանի արուեստագէտին ամրողջական ներկայացումը: Այդ փորձը մասամբ կատարած ենք տարիներ առաջ ուրիչ մէկ առնչութեամբ, «Սարուխանի տեղը հայ միջազգային երգիծանկարչութեան մէջ» խորագրով(5): Առանց նկատի առնելու երգիծական երգիծանկարչութեան մէջ ըրած իր եզակի գիրքը, առանց նմանապէս «Մենք մեր ակնոցով» եղած ազգային բարքերու սեւեռումները՝ Սարուխան պիտի նկատուէր ինքնին հսկայ մը իր «Ընկեր Փանջունի»ի պատկերազարդումով առանց մոռնալու նաեւ իր «Մեծապատիւ Մուրացկանները»:

Սարուխան՝ մեծ Արուեստագէտ մը, Մարդ մը, Հայ մը, որուն գործը պիտի մնայ վկայակոչումի գանձարան:

Գ. Խ.

Պոսթըն

---

(1) Ալ. Սարուխան, *Մենք՝ Մեր Ակնոցով*, 262 էջ, Տպարան Սահակ–Մեսրոպ, Գահիրէ, 1962:

(2) «ՏԵՍ Խօսքերդ – Հայերէն առածքներ. պատկերի վերածեց Ալ. Սարուխան», 108 էջ, Տպարան Սահակ–Մեսրոպ, Գահիրէ, 1962:

(3) Մասիս, *Ժպիտը Լոյս է...*, 1997 - 1997, Ծաղրանկարներ, Լոս–Անճելըս, Գալիֆորնիա, Միացեալ – Նահանգներ, 1997, 545 էջ:

(4) *Hirschfeld's Word*, by Al Hirschfeld, Harry N. Abrams Inc. Publishers, New York, 1981, մեծադիր 160 էջ:

(5) Գրիգոր Քէօսէեան, Գիր եւ Գիծ, 536 էջ, Մայրենի Հրատարակութիւն, Պոսթըն, 1998:

Raymond KEVORKIAN dans ses œuvres

Le 29 Octobre 1999, Raymond Kévorkian a soutenu son Habilitation à Diriger des Recherches, à l'Université Paris III, Sorbonne Nouvelle. Le jury de thèse était composé de Lucette Valensi, Directeur d'Etudes de l'EHESS, Présidente, Gérard Dédéyan, Professeur à l'Université Paul Valéry de Montpellier, Annie Charon, Professeur à l'Ecole des Chartres, Yann Richard, Professeur à l'Institut d'Etudes Iraniennes, ParisIII (parrain du candidat), Marc Nichanian, Professeur à Columbia University, New York. Nous publions ci.dessous le texte lu par Marc Nichanian à cette occasion.

par

Marc NICHANIAN

La production de Raymond Kévorkian – si l'on met de côté les immenses travaux de codicologie, biographe, commissaire d'exposition, que je n'envisagerai pas ici — se divise clairement en deux parties: l'une commence par une enquête sur l'histoire du livre et se concentre sur le XVIIe siècle; l'autre s'occupe des Arméniens de l'Empire ottoman et de leur fin tragique. A divers titres, j'ai accompagné ce travail au fil des années. D'abord au titre d'ami, si Raymond Kévorkian me le permet. Mais c'est en 1988 que j'ai réellement compris l'importance du travail réalisé, au moment où j'écrivais mon livre sur l'histoire de la langue arménienne, et où l'aide que m'a apportée Raymond Kévorkian n'a pas été seulement celle d'un bibliothécaire fabuleusement érudit. Je vais expliquer dans un instant que c'est lui, en effet, qui m'a fait prendre conscience de l'importance du XVIIe siècle arménien, en matière de renouveau culturel, de renouvellement littéraire et d'innovation linguistique. Je cherchais à l'époque à préciser les étapes de l'émergence de l'arménien moderne comme langue littéraire. J'ai aussi présenté en son temps le livre sur le peuplement arménien dans l'Empire ottoman, à la fois en public et par écrit. Avec le livre sur les incunables et les travaux d'histoire culturelle qui l'accompagnent, ce livre sur le peuplement me semble réellement occuper une place centrale dans la production de Raymond Kévorkian. C'est pourquoi je m'y attacherai quelque peu. Histoire du livre et histoire du peuplement (puis du dépeuplement) ne font pas bon ménage? Pourtant, dans les deux cas, c'est la même attention à la matérialité, la même valeur donnée à la sûreté et à l'exaustivité de l'information concrète, qui font l'originalité de cet historien.

Le travail sur les XVIe et XVIIe siècles a commencé par une histoire matérielle du livre, une histoire des ateliers d'imprimerie, avec examen des poinçons, des jeux de caractères, du papier. L'approche de Raymond Kévorkian était informée par les méthodes, les objectifs et la problématique assez récemment développés, des historiens du livre. Elle nécessitait l'examen de questions précises: celle de la location des ateliers, des relations avec les pouvoirs, de la circulation du livre, de la distribution, du lectorat (toutes choses qui n'avaient jamais été envisagées avec cette systématicité, si elles l'avaient jamais été, par les spécialistes arméniens du livre); elle nécessitait aussi la prise en compte de l'histoire contextuelle, à la fois culturelle et politique, du temps, avec la définition des pouvoirs et de leurs changements d'objectifs, comme c'est le cas au cours du XVIIe siècle pour le Vatican, donc l'intervention des autorités (sans lesquelles il n'y aurait d'ailleurs pas d'archives). Bien sûr, quelques historiens ont précédé et accompagné Raymond Kévorkian dans cette voie. Je songe au livre d'Amatouni sur Oskan Erevantsi et son temps (le XVIIe presque en entier), au livre de Sahak Djemdjemian sur l'activité éditoriale de Mekhitar de Sébaste au XVIIIe. Ces auteurs sont des historiens et philologues Mekhitaristes, qui ont eux-mêmes, ce faisant, dû en partie réviser l'attitude hagiographique courante par rapport à leur propre histoire, celle de leur Congrégation, ce qui n'était sans doute pas une mince affaire.

Pour rendre compte de la nouveauté du travail de Raymond Kévorkian dans ce domaine non seulement de l'histoire matérielle mais aussi de l'histoire contextuelle, il faut rappeler la représentation arménienne la plus courante des événements culturels dans la seconde moitié ou le dernier quart du XVIIe, que même les travaux récents des historiens mekhitaristes n'avaient pas réussi à écorner; peut-être ne s'y étaient-ils d'ailleurs même pas essayé. Le Père Mekhitar, dans la dernière décennie du XVIIe siècle, rebuté par l'obscurantisme qui régnait dans l'Eglise nationale, dite apostolique, des Arméniens, se serait tourné vers les prêtres catholiques en mission dans l'Empire ottoman, seuls détenteurs d'un savoir et d'une science qui pussent satisfaire sa soif de connaissances et sa foi; il se serait ainsi entièrement formé sous leur égide. Cette vision, qui n'est pas entièrement fausse, est pourtant singuliérement réductrice, en ce qu'elle ignore tout de l'histoire des missions catholiques en terre d'Orient et surtout des réactions de la dite Eglise apostolique, tout au long du XVIIe siècle. Cette attitude n'est jamais une attitude de défiance ouverte, encore moins d'opposition. C'est au contaire une attitude d'ouverture, qui n'est pas purement politique ou diplomatique. Elle se caractérise par une volonté de réception du savoir apporté par les missions catholiques et par une pratique continue d'échange, ce qui me paraît tout à fait essentiel, puisque c'est là que s'est instauré une créativité rendue nécessaire par la subtilité ou même la profonde ambiguïté de l'échange. Or le moins que l'on puisse dire est que ce n'était pas là la vision courante de ces choses avant les travaux les plus récents, ceux de Raymond Kévorkian en particulier, qui ont entièrement renouvelé l'opinion que l'on avait du XVIIe siècle. Ces travaux, bien entendu, exigent maintenant des développements qui devront permettre de mieux voir toutes les modalités culturelles de cet échange ambigu, de cette étonnante transparence de l'Eglise d'Etchmiadzine à l'enseignement catholique. C'est évidemment en relation avec cette réception ambiguë que l'on constate des efforts de redéfinition et de renouvellement doctrinaire, dès le XVIIe siècle, sans oublier bien sûr les réactions de rejet pur et simple.

La vision qui s'était imposée est d'ailleurs elle-même une conséquence des événements sur le terrain, évolution de la politique missionnaire, durcissement de l'Eglise apostolique, qui ont abouti aux persécutions anti-catholiques de la première décennie du XVIIIe siècle et à l'éloignement définitif de Mekhitar, de ses amis et disciples. En suivant les travaux de Raymond Kévorkian, il semble donc bien qu'il faille réécrire l'histoire des rapports entre Rome et les Arméniens au XVIIe, en prenant en compte sa propre reconstitution des relations diplomatiques. Il faudrait peut-être aussi retracer l'évolution doctrinaire et dogmatique de l'enseignement romain destiné aux Arméniens autant que l'adaptation arménienne à cet enseignement, ce qui reste à faire. Aucune étude d'ensemble n'a par exemple été consacrée à ce jour, il me semble, à la position doctrinaire d'Oskan Erevantsi dans toute son extraordinaire ambiguïté, et encore moins à Clément Galano, qui a tout de même produit au beau milieu du XVIIe siècle une somme théologique imposante destinée aux Arméniens, sa **Conciliatio ecclesiae armenae cum romana.** Les Pères mekhitaristes, qui étaient après tout les mieux placés pour le faire, se sont bien gardés, on le sait, de prendre pour objet d'étude les positions doctrinaires de ceux qui les avaient précédés au XVIIe siècle, dans la crainte de réveiller des controverses théologiques qui auraient mis à mal leur position très subtile à la fois au-dedans et au dehors du corps de la tradition. Il n'ont produit en particulier aucun ouvrage conséquent de théologie après la somme de Chamchian en 1775, le même Chamchian ayant d'ailleurs lui-même une position si complexe dans son **Histoire d'Arménie** de 1780-1785, la première du genre, que les Arméniens catholiques de Constantinople, qui auraient dû être les premiers lecteurs et disributeurs de cet ouvrage, ne voulaient pas en entendre parler. Le point de litige, comme chacun sait, était le Patriarche Hovhannes d'Ozoun, l'une des bêtes noires de Galano, pour ses diatribes ouvertement et violemment anti-chalcédoniennes. Il est vrai que le but de Galano avait été d'épurer ou d'écurer la tradition théologique des Arméniens en séparant le bon grain catholique de l'ivraie anti-chalcédonienne.

Cette histoire des relations avec Rome caractérisée au début par des échanges diplomatiques assidus et une volonté arménienne constante d'aller au-devant de Rome, donc par une multiplication de professions de foi conciliantes, prit un tournant après 1622 avec la création de la Propaganda Fide à Rome et la définition d'une politique agressivement missionnaire de la part des catholiques, afin de créer un cheval de Troie catholique au sein des Arméniens, jusqu'aux efforts, à la fin du XVIIe siècle, pour prendre en main le Patriarcat de Constantinople. Evidemment, Raymond Kévorkian souligne dans ses différents articles de synthèse la différence de finalité entre les visées de Rome et celles des Arméniens, le but des missionnaires romains étant la conversion des Arméniens de l'Empire, comme il l'avait été en Pologne, celui des Arméniens étant de se libérer du joug ottoman. Mais ce n'est là que l'expression des politiques intentionnelles. Le résultat réel, si j'ose dire, est la collaboration culturelle, littéraire, même institutionnelle, entre les prêtres missionnaires romains et Etchmiadzine durant tout le XVIIe siècle. Le premier signe tangible en est le projet de création d'une école par le catholicos Movses Datevatsi avec l'appui du Vatican et un financement par la bourgeoisie marchande arménienne, projet qui revient sur le devant de la scène à plusieurs reprises entre 1630 et 1648 (les détails sont donnés par Akinian et Amatouni); la présence de Piromalli, l'un des premiers arménistes et arménisants de quelque importance, à Etchmiadzine autour de 1640; le fait que ce même Piromalli ait formé au moins une génération d'élèves arméniens au Saint-Siège arménien, Oskan Erevantsi n'étant pas le moindre d'entre eux; de l'autre côté, la création du Collège Urbain à Rome (1622-1626), qui n'était pas vue d'un mauvais œil par Etchmiadzine, au moins pendant les premières décennies, jusqu'à ce que la censure de la Propaganda Fide empêche tout projet d'édition. L'activité d'édition elle-même est un effet de la collaboration culturelle. Après tout, Oskan Erevantsi, même s'il finit par éditer la Bible en 1666 à Amsterdam sans l'approbation romaine, était un disciple de Piromalli, formé à Etchmiadzine, et en même temps un envoyé du catholicos en Europe. Raymond Kévorkian ne dit pas peut-être assez que la version qu'il publia était une version latinisée de la Bible arménienne, dans laquelle Oskan avait fait tout son possible pour mettre cette version en conformité avec la Vulgate, allant jusqu'à traduire lui-même du latin en arménien les livres manquants et même jusqu'à transformer la langue des traductions existantes pour les rapprocher de l'arménien classique latinisé en vogue à cette époque chez les élèves du Collège Urbain. Le Père Nerces Der Nercessian a publié là-dessus en son temps d'importantes études, qui auraient peut-être pu être citées par Raymond Kévorkian dans cette optique de l'interpénétration culturelle, même si ce sont de purs travaux linguistiques et philologiques, d'autant plus que c'est à Raymond Kévorkian lui-même que je dois d'en avoir pris connaissance. Il y a aussi, pendant tout le XVIIe, un énorme travail de traduction du latin en arménien, que Raymond Kévorkian cite sans insister. Les traductions profanes de Hagop Evdokiatsi, celles de Hovhannès Holov Constantinopolsetsi, celles d'Etienne Lehatsi qui travaillait directement à Etchmiadzine, en sont des témoignages probants. Ainsi, l'Eglise d'Etchmiadzine, pratiquement jusqu'à la fin du siècle, ne s'est jamais fermée à l'apport occidental, bien au contraire. Elle a ouvert les portes de ses séminaires aux enseignants catholiques, elle a traduit des ouvrages du latin, elle est même allée avec Oskan jusqu'à accepter une certaine latinisation de sa Bible. Les moments de grave conflit, les anathèmes et les opprobres, ne sont apparus qu'à l'extrême fin du siècle et surtout dans la première décennie du XVIIIe, où la rupture a été consommée sans retour possible.

Il y a donc en réalité, j'y reviens maintenant, une histoire très subtile de la rencontre des Arméniens avec l'Occident. Il me semble que c'est sous cette rubrique (je vais même l'affiner quelque peu dans un instant) qu'il faille placer tout ce que je viens de rapporter en matière d'ouverture, de collaboration culturelle, d'ambiguïté doctrinaire. J'entends bien que l'examen des positions doctrinaires proprement dites n'entrait pas dans le projet de Raymond Kévorkian, projet d'écrire une histoire matérielle du livre avec son arrière-plan culturel et politique. Et peut-être effectivement n'était-il pas nécessaire pour retracer cette rencontre avec l'Occident qui, pour les Arméniens, s'est faite au XVIIe siècle de manière assez complexe. Cette rencontre peut aussi être comprise comme une entrée en modernité. C'est important et je vais y revenir. Entre-temps, il est clair que Raymond Kévorkian a pris la suite des derniers historiographes mekhitaristes pour donner une vision entièrement renouvelée de ce XVIIe arménien. Il a offert un instrument de travail diversifié, sans lacunes, étoffé, pour une entière revalorisation de ce siècle et pour une compréhension renouvelée de la manière dont se fait pour les Arméniens l'entrée dans la modernité.

Avant d'y revenir, je veux ajouter ceci de plus personnel. C'est Raymond Kévorkian qui m'a permis de comprendre un phénomène que lui-même, étrangement, n'aborde pas dans ses propres travaux. Je veux parler de la transformation de la langue littéraire, dont j'ai dit un mot au début. C'est en effet à la fin du XVIIe siècle qu'ont été publiés les premiers livres en arménien moderne, par Eremia Keumurjian à Constantinople en1678 et surtout par l'imprimerie de Marseille en 1675 et 1683, grâce à l'activité de Hovh. Holov. Celui-ci, qui était un élève de la Propaganda Fide, est bien le premier grand ouvrier de cette langue moderne. Mais c'est aussi lui qui a produit la seule grammaire systématique de l'arménien classique latinisé. Cela fait partie du tableau de l'entrée en modernité. Enfin, c'est aussi Raymond Kévorkian qui m'a permis de comprendre l'importance de l'Ecole de Baghesh, Bitlis en arménien, dans le renouveau de l'intellectualité arménienne, dès le XVIIe siècle, puisque c'est dans cette Ecole que s'est produit le premier retour aux historiens du passé et que c'est elle aussi qui a ensuite produit au XVIIIe siècle les grands patriarches écrivains et théologiens de Constantinople.

J'ai promis de revenir à cette question de la rencontre avec l'Occident et de l'entrée dans la modernité. C'est une question difficile. Je me rappelle un colloque de l'Association Internationale d'Etudes Arméniennes, en 1986 si je ne me trompe, colloque qui portait précisément sur la modernité, où un débat s'était instauré sur la portée et surtout la datation du phénomène. Mon intime conviction à l'époque était que l'on ne pouvait parler de modernité chez les Arméniens avant le XIXe siècle et les ◉▸

débuts de la langue littéraire moderne chez les Arméniens occidentaux, à Venise et à Constantinople. Or j'ai été entièrement converti sur ce point par les travaux successifs de Raymond Kévorkian au fil des années. Cette question de la modernité, de l'entrée en modernité, constitue l'arrière-plan du travail de Raymond Kévorkian. Il ne l'aborde jamais de front. Il y a là une limite évidente de son travail. Cette limite n'est cependant pas une limitation. Elle est ce qui le fait travailler, ce qui appelle et informe son effort de restauration. Je vais dire la même chose autrement. Il y a 4 ans de cela, s'est tenu à UCLA un colloque sur le XVIIIe siècle arménien et juif, qui s'intitulait «Enlightenment and Diaspora». La question pour moi était alors: comment se fait chez les Arméniens la réception de l'Aufklärung? Faut-il attendre le XIXe siècle, comme on le fait presque toujours, pour parler d'une perméabilité arménienne aux Lumières? Pendant toute la seconde moitié du XIXe siècle, les historiens et activistes arméniens — surtout orientaux — se sont montrés très sévères sur ce point à l'égard des Pères mekhitaristes et de leur activité au XVIIIe ou pendant la première moitié du XIXe. Le reproche, en une phrase, peut s'énoncer ainsi: que n'ont-ils pas traduit Voltaire et Rousseau! C'est ce que dit par exemple Mikaël Nalbandian autour de 1860. Le fait est qu'ils ont traduit Voltaire, mais uniquement le théâtre, jamais les pièces polémiques, bien sûr, jamais les réflexions historiques ou la critique de la religion. Donc, en un sens, c'est vrai, aucun des thèmes de l'Aufklärung n'est entré dans la pensée arménienne du XVIIIe siècle. A la fin de ce siècle, Chamchian l'un des plus productifs parmi les écrivains mekhitaristes, écrit bien une immense Histoire des Arméniens, la première histoire au sens moderne, en pleine possession de la notion d'archive, et pourtant totalement vierge de tous les thèmes propres aux Lumières européennes: critique de l'autorité sous sa forme ecclésiastique ou sa forme textuelle, primat de la raison, etc. Cela confirme, s'il en était besoin, qu'il faut entièrement reconsidérer la façon dont s'est passée pour les Arméniens la rencontre avec l'Occident et l'entrée en modernité; et, au-delà des Arméniens, la façon dont une telle rencontre pouvait s'effectuer pour un peuple sujet qui n'était pas un peuple en diaspora, même si ce peuple avait sa diaspora marchande et même si ses grands intellectuels vivaient en dehors des frontières de l'Empire ou dans un espace urbain comme Constantinople. — Aux Etats-Unis, la mode est aux réflexions théoriques et historisantes sur le devenir-nation, après les travaux de Benedict Anderson ou d'Eric Hobsbawm, avec un engouement particulier pour l'idée de communauté imaginaire ou imaginée. Celle-ci part d'une suspiscion fort justifiée pour la compréhension que les nations modernes ont de leur essence et de leur origine et elle considère au fond la nation comme un artefact, dont un travail tout à fait spécifique devrait avoir pour tâche de reconstruire à chaque fois la formation, et ce travail, bien sûr, est encore et avant tout un travail d'historien. Ce serait même, au bout du compte, selon eux, le seul travail historique qui vaille. J'ai à New York, des étudiants, candidats historiens, qui réfléchissent en ce sens. Or cette formation progressive de la nation-artefact, si c'est bien ainsi qu'il faut envisager, je suis convaincu qu'elle a eu lieu au cours du XVIIIe siècle, comme un contre-coup très indirect des Lumières, mais aussi comme une continuation de la rencontre avec l'Occident, inaugurée, elle, au XVIIe. Et à n'importe quel étudiant qui voudrait travailler en ce sens, ma première recommandation serait: lisez d'abord les œuvres complètes de Raymond Kévorkian, afin de maîtriser la base matérielle du phénomène et le contexte culturel dans lequel s'est opérée la constitution de cet artefact.

***

J'en viens donc maintenant à l'autre volet, celui du peuplement et du dépeuplement arménien dans l'Empire ottoman, plus rapidement. Ce n'est pas qu'il soit moins important, loin de là. Mais ici, me semble-t-il, les choses sont plus évidentes. Cette fois encore, pour comprendre à quel point le travail de Raymond Kévorkian est novateur, il faut dire quelques mots des travaux existants sur la question. Disons-le sans atermoiements et sans précautions : jusqu'en 1990 environ, c'est-à-dire tout de même soixante-quinze ans après les événements, il n'y avait pas d'étude de première main sur le fonctionnement de la machine génocidaire. Je tiens à cette formulation, je m'en suis expliqué au moins dans plusieurs articles, où j'ai montré que la machine génocidaire est, dès l'abord, en son essence même, une machine dénégatrice. Je ne peux évidemment pas y revenir ici. La dénégation exige clairement de la victime qu'elle prouve sa propre mort. Pour couper court à ce mouvement vers la folie, car c'est bien la folie qui est en vue quand il s'agit de prouver sa propre mort, il y a l'histoire, celle des historiens. Elle intervient comme un **garde-fou,** elle donne des repères, elle tient lieu d'épopée, elle rend au passé sa réalité, sa force de réalité. Elle ne peut venir qu'à la fin, comme une difficile conquête contre la violence de la volonté génocidaire/dénégatrice. On ne s'étonnera donc pas, ici encore, qu'il n'y ait à ce jour aucun ouvrage d'historien, complet, documenté, analytique, faisant plein usage des archives, sur la Catastrophe arménienne, soixante-dix ans après son accomplissement.

Ce n'est donc que dans les dix dernières années qu'une nouvelle génération d'historiens est apparue, formée aux meilleures écoles, sachant le turc, et capable de mener un travail d'abord historiographique sur le fonctionnement de cette machine. Oui, bien sûr, il y a quelque chose de scandaleux à ce long délai de soixante-quinze ans pour que la machine génocidaire soit enfin l'objet d'un travail académique. Aux Etats-Unis Stephane Astourian a écrit sur les conditions économiques qui président à l'événement et aussi sur les idéologies qui le sous-tendent. Ara Sarafian, a publié, un grand nombre de documents d'archives, de témoignages pertinents, malheureusement sans passer à leur utilisation au moins en termes de commentaire descriptif. En Allemagne, Hilmar Kaiser travaille sur les archives du Bagdadbahn, et a produit un important petit ouvrage sur la reprise «scientifique» de thèses racistes concernant les minorités chrétiennes de l'Empire ottoman. Avant eux, Vahakn Dadrian avait proposé une histoire de l'événement génocidaire, largement fondée sur les archives diplomatiques et sur les transcriptions des procès de Constantinople, à l'époque où elle était sous occupation britannique, en 1919-1921. Avant lui, surtout, Krikor Gergerian, sous le pseudonyme de Krieger, avait commencé l'étude de ces transcriptions, dans un livre qui a été largement pillé mais qui n'est pas parvenu au public européen, parce qu'il était écrit en arménien. Pour autant, le mécanisme de mise en œuvre de la volonté génocidaire n'avait jamais été démonté comme il vient de l'être par Raymond Kévorkian dans deux ouvrages qui me semblent essentiels : le **Les Arméniens dans l'Empire Ottoman à la veille du génocide** (Paris, 1992) et le second volume de sa **Revue d'Histoire arménienne moderne et contemporaine** (1999), qui contient une analyse magistrale de la formation et du fonctionnement des camps de Syrie et Mésopotamie, dont la liquidation systématique constitue la seconde phase du projet génocidaire, du printemps à la fin de l'été 1916. L'année 1915, les déportations, les convois et leur itinéraire, les massacres dans toutes les localités du haut-plateau, tout cela était largement documenté. En revanche, l'année 1916, la multiplicité des camps, leur fonction, la façon dont ils se remplissaient et se vidaient, les fonctionnaires qui participaient à ces opérations, tout cet aspect des choses n'avait jamais été envisagé de manière systématique par un historien. Raymond Kévorkian a eu la chance inouïe, dans ce domaine, d'avoir à sa disposition les archives d'Andonian, le responsable de la Bibliothèque Nubar au moment de sa création, qui avait été le premier à Alep, en 1918, à recueillir des témoignages, à les conserver, à les classer sans pouvoir les utiliser d'aucune façon, puisqu'il n'y avait pas alors de tribunal international. Ce n'est qu'aujourd'hui, avec le Kosovo, pour la toute première fois, qu'un tribunal international fait usage des témoignages des victimes dans le but d'instruire les crimes qui ont été commis sur place. Il ne semble même pas, d'ailleurs, qu'Andonian, lorsqu'il se livrait à cet épuisant exercice, ait pensé une seule seconde à l'utilisation des témoignages devant un quelconque tribunal. Il a ensuite continué ce travail pendant des décennies, regroupant les témoignages par villes et par régions et consacrant des monographies à chacune d'elles. La chance de Raymond Kévorkian est celle de l'historien qui sait ce qu'il veut. Il a compris immédiatement le parti qu'il pouvait tirer de cette masse de documents bruts. Il a su les traduire, les mettre en valeur, les recouper avec les rapports et témoignages des observateurs, consuls et missionnaires, il a su les analyser, en tirer une description détaillée de la nature et du fonctionnement des camps, en tentant à chaque fois de déterminer exactement les périodes pendant lesquelles ils étaient opérants.

Mais s'il a pu faire ce travail, c'est aussi parce qu'il s'y était préparé avec son livre sur le peuplement arménien, dont je vais dire aussi quelques mots. L'ouvrage lui-même se divise en deux parties. La première est une introduction générale, intitulée «Histoire et structures». La seconde, qui constitue le gros de l'ouvrage, s'appelle «Les hommes et leur terroir». Cette seconde partie répertorie sur cinq cent pages toutes les localités où vivaient des Arméniens, des plus grandes, comme Constantinople, Smyrne, Van, Erzeroum, jusqu'aux plus petites, vilayet par vilayet, sandjak par sandjak, caza par caza, en suivant la dernière en date des subdivisions administratives pratiquées par le pouvoir ottoman dans le Haut Plateau arménien, mais aussi la Cilicie, l'Anatolie, les côtes de la Mer Noire. On y trouve donc, pour chacune des grandes subdivisions, un historique du peuplement arménien, des différentes dominations qui s'y sont succédé, parfois depuis l'Antiquité jusqu'aux bouleversements les plus récents.

Il s'agissait bien sûr de dessiner la géographie d'un pays englouti, et l'on y verra peut-être un reste de nostalgie du passé, un besoin de remédier au fond à la faillite de l'épopée. Mais l'entreprise dépasse très largement cette passion du passé englouti. Il fallait en effet dresser une carte générale «du monde arménien ottoman à la veille de sa liquidation» et rendre compte ainsi de façon précise et circonstanciée de la réalité disparue. Pour ce travail, Raymond Kévorkian s'est servi en partie des centaines d'ouvrages parus en arménien durant des décennies dans la diaspora, publiés par ce qu'on l'appelait les Union compatriotiques, ouvrages en général polygraphiques, qui traitaient d'une ville, d'une région, sous tous ses aspects, qui parlaient de sa géographie, de l'histoire de son peuplement arménien, des variétés dialectales de sa langues, des souffrances qu'elle avait subies, de son destin en 1895 et en 1915. Ce livre représente en somme une formidable réhabilitation de tous ces livres parfois méprisés, parfois perdus dans les oubliettes, et qui ont représenté pourtant un des éléments essentiels de la mémoire arménienne. Sous quelle autre forme la mémoire des lieux, des dates, des coutumes, des modes de vie, des habitats, des langues, aurait-elle pu être sauvée de l'oubli total et définitif? J'aime cette réhabilitation. Là encore, comme pour les archives d'Andonian, Raymond Kévorkian a donné ses lettres de noblesse à un énorme matériau qui était resté sans utilisation avant lui, je veux dire sans utilisation effective dans un contexte historiographique, soumis à la nécessité du recoupement systématique et de l'exaustivité. Il se trouve précisément que ce tableau permet aussi d'avoir une vue en coupe du peuplement arménien à la veille du génocide. C'est là l'autre intérêt majeur de ce livre, qui explique son titre. En effet, les ouvrages des Union compatriotiques ne sont pas, loin s'en faut, l'unique source de R. Kévorkian. L'auteur utilise les divers recensements effectués par le gouvernement ottoman, souvent contradictoires, en 1844, 1867, 1894, puis 1906/07, et les publications officielles du Patriarcat arménien de Constantinople, qui effectuait ses propres recensements, d'abord en 1878/1882, puis en 1913. Les résultats de ce dernier recensement, incomplet sur quelques vilayets, est présenté méthodiquement par Raymond Kévorkian dans la première partie de l'ouvrage, à l'intérieur du chapitre qui traite de la démographie, et il est extrapolé pour les régions où les résultats n'ont pas été transmis. C'est là un travail essentiel, on le comprend, pour plusieurs raisons. D'une part, il fallait enfin une étude fine et irréprochable pour mettre un terme aux polémiques sur la démographie arménienne à la veille de 1915. Ces polémiques ont été rendues possibles par le fait qu'aucun des recensements ottomans officiels ne peut être considéré comme fiable. Par une étude détaillée, Raymond Kévorkian montre que les recensements officiels jusqu'en 1894 ne font que se répéter l'un l'autre et manquent donc totalement de fiabilité. Le recoupement général opéré par l'auteur qui compare les sources du Patriarcat avec les sources ottomanes, permet d'aboutir à des résultats inattaquables, renforcés par le décompte effectué dans la deuxième partie. D'autre part, cette étude permet enfin de suivre le dépeuplement ou le déficit de croissance de la population pendant les années de la dictature hamidienne. Raymond Kévorkian fait le décompte village par village, sur des milliers de villages dispersés en particulier sur tout le Haut Plateau, et il montre par là l'étendue du désastre, le coup effroyable qui a été porté aux Arméniens déjà en 1895. Il montre aussi que la politique d'anéantissement ne se limite pas aux massacres, puisque ceux-ci ont été suivis de plusieurs hivers de famine, et que la répression rigoureuse et sans faille de l'administration et de la police hamidienne empêchait toute reconstruction, tout redressement, au moins jusqu'en 1901/1902. Enfin, ce sont les chiffres obtenus ici qui permettent ensuite, dans l'étude sur les camps de Syrie et Mésopotamie, de déterminer le nombre de victimes dans la première phase de la mise en œuvre, et donc le nombre d'Arméniens qui sont passés par les camps de concentration, de transit et d'extermination.

En résumé, l'ouvrage dresse donc une carte générale des Arméniens de l'Empire ottoman, ce qui n'est pas rien. Mais il permet de suivre de plus près le mécanisme de l'extermination, en le décomposant, en présentant chacun de ses rouages, en examinant ses effets. En effet, chacune des exterminations de masse de ce siècle possède ses raisons et ses mécanismes propres. L'histoire générale de l'extermination des Arméniens de l'Empire ottoman, je l'ai dit, n'a pas encore été écrite. L'importance du livre de Raymond Kévorkian à mes yeux est précisément qu'il représente un élément essentiel sur la voie d'une telle histoire. Les publications récentes me convainquent que les temps ont bien changé, que quelque chose s'est transformé, que l'histoire va enfin pouvoir être écrite. Non pas l'histoire glorieuse d'une auto-célébration dont nous n'avons que faire, mais l'histoire réelle du **désastre** dans le tourbillon duquel un peuple s'est trouvé pris pendant trente ans, l'histoire des sociétés arméniennes promises au désastre et **de leur décomposition sur pied** avant même leur anéantissement, l'histoire enfin **de la volonté génocidaire.** Oui, notre mémoire est une mémoire du désastre. Il faut, il fallait, par conséquent une historiographie à la mesure de ce désastre.

MARC NICHANIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70

E.MAIL : jharatch@aol.com

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 10

MERCREDI 10 MAI 2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀՐԴ. ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·902 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.902

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԹ

ԵՐԿՐԱՊԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ

Ուրբաթ, Մայիս 5–ին, Երկրապահ Կամաւորականներու Վարչութեան չէնքին առջեւ համախմբուած են երկրապահները՝ հոն ուրկէ պետք եղած ընդհանուր ոգին պատկայտուած է «կամ մե՛նք իշխանութիւնից կը հեռացնենք Ռոպէր Քոչարեանին, կամ ան կը կործանի երկի՛րն ու երկրապահներին» տարազումով։ Ապահանդիսք վճռած են ընելիքներու, «մինչեւ ե՞րբ այսպէս սպասելու» նման հարցերու եւ հարցումներու շուրջ։ Աւելի ուշ, «ներքին» նամակաւորին առջեւ հաւաքուած են երեսփոխաններ, Երկրապահներու Կամաւորական Միութեան վարչութեան անդամներ, բարձրաստիճան սպաներ։ Ներկայ եղած է նաեւ Վահան Շիրխանեան, սակայն ոչ զօր· Մանուէլ Գրիգորեան եւ ոչ ալ պահանդի վարչապետը եկած են։ Ցետոյ, յայտարարուած է թէ արդէն պատրաստ է յայտարարութիւն մը որով կը հրապարակուի Երկրապահներու անհնազանդութիւնը նախագահին եւ ընտրութեան հաւաքի կը ձեռնարկուի Ռ. Քոչարեանի հրաժարականի պահանջով։

Երկրապահ Կամաւորներու Միութեան վարչութեան փոխ–նախագահ, Երեւանի քաղաքապետ Ա. Բազէեան, Մայիս 5–ին, քաղաքին ջրամատակարարման բարեկարգումին առընչուած արարողութեան մը ընթացքին յայտարարած է թէ «Երկրապահ»ը զինուորական միաւորում չ՚ու իրաւունք չունի զէնք գործածելու եւ ինք ալ ընդհանրապէս դէմ է ներքաղաքական պայքարին մէջ զէնքի գործածութեան։ Անդրադառնալով նաեւ նոր վարչապետի նշանակման հարցին, ան քանի մը թէ «Միասնութիւն» դաշինքը մեծամասնութիւն է Ազգ· Ժողովին մէջ եւ վերջինիս հետ բնականոն աշխատելու համար վարչապետը պէտք է նշանակուի ա– նոր կազմէն։

«ՃՐԱՓՆՓՐՔԵԼ»

(Մայիս 6 / 9)

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 6–ին հրապարակուած յայտարարութեամբ Համայնավար կուսակցութիւնը չեղած է թէ վերջերս խորացած է տնտեսական եւ զիտական ճգնաժամը եւ թէ Ապրիլ 21–ի հանրահաւաքին Ռուսաստան–Բելառուս միութեան անդամակցելու համար Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն կատարելու իրենց պահանջները անպատասխան մնացած են նախագահին կողմէ։ Կուսակցութեան նախագահ Վլադիմիր Դարբինեան ըսած է թէ յառաջիկայ օրերուն կը ծրագրեն նոր հանրահաւաք մը, իսկ մինչ այդ նախագահին ժխտական պատասխան ունենալու պարագային «անկանխատեսելի են յետագայ քայլերը որ կը ձեռնարկեն ժողովրդական զանգուածները»։ Կուսակցութեան ղեկավարները պնդած են նաեւ թէ Ռուսաստան – Բելառուս դաշինքի պայմանագրին մէջ երկրին անկախութիւնը կորընչնելու հաւանականութիւն չկայ։

Այն հարցումին թէ ինչ կ՚ըլլայ ԼՂՀ նախագահը, քանի որ յիշեալ պայմանագրին միայն միջազգային ճանաչութիւն տէր պետական միաւորները կրնան անդամակցիլ, Վլ· Դարբինեան ըսած է թէ Մոսկուայի իրենց հանդիպումներուն այդ նիւթը քննարկուած է եւ կարելի է որ նշուած կէտը փոփոխութեան ենթարկուի։

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Համայնավար Կուսակցութենէն Յուրի Սարգսեան յայտնած է թէ նախագահին պաշտօնանկութեան խնդիրը Յոր–հընդարանի օրակարգին բերելու համար արդէն 46 սաորագրութիւն հաւաքուած է, երեսփոխաններու անձնական նախաձեռնութեամբ։ Յ· Սարգսեանի պատկանած կուսակցութիւնը ոչ հերքած, ոչ ալ հաստատած է այդ նախաձեռնութեան իր մասնակցութիւնը։

«Երկրապահ»ներն ալ չեն բացառած համայնավարներուն հետ միացեալ ճակատի մը ստեղծումը ՀՀ նախագահին դէմ։

***

ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ

Ազատագրական շարժումի խումբ մը վեթերաններ յայտարարութեամբ մը խոր մտահոգութիւն արտայայտած են ներքաղաքական ծանր վիճակին, ժողովուրդին ու պետականութեան ապահովութեան մասին ու նախագահէն պահանջած՝ վճռական քայլեր կատարել· Ցուցադրած են որ այդ քայլերուն իրենք զօրակից կ՚ըլլան։ Անոնք նաեւ կոչով մը դիմած են երկրապահ բոլոր իրենց ընկերներուն որոնք տարբեր կուսակցութիւններու անդամ են, որ կուսակցական եւ անձնական նեղ շահերու զոհը չըլլան։ Յայտարարութիւնը ստորագրած են Սասունցի Դաւիթ, Վրէժառու, Մալաթիա, Մուշ, Կարճաղբիւր, Մակեդոն, Արաբօ, Արծիւ–3 ջոկատները եւ ՀԱՒ–ի 26 անդամները։

***

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՈՎ

Մայիս 5–6–ին Ազգ· Ժողովի նախագահ Ա· Ֆաչաոեան մասնակցած է Եւրոպայի Խորհուրդի անդամներուն խորհրդարանական վեհաժողովներու նախագահներու համաժողովին։ Այդ ընթացքին ան հանդիպում ունեցած է Վրաստանի եւ Ադրբեջանի Խորհրդարաններուն նախագահներուն հետ։ Երեքը ստորագրած են միասնական յայտարարութիւն մը որով պարմանաւորուած են չրջանային զօրակցութեան հարցերու յատուկ խումբ ստեղծելու։ Ցրանսայի Ծերակոյտի նախագահ Ռ. Փոնսըլէի նախաձեռնութեամբ ալ մամուլի պաշտօնական յայտարարութեամբ դիմում կատարուած է Եւրոպայի Խորհրդարդին որ Հայաստան ու Ադրբեջան ընդունուին 2000 Ցունիսին։

***

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 5–ին, Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովի իրաւական հարցերու ներկայացուցիչ Մ. Շէֆինտելկերը ընդունելով ըսած է թէ Հայաստանի քաղաքական խնդիրներէն է Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութիւնը եւ թէ իրենց համար եւրոպական արժէքները այն հիմքն են որուն վրայ կ՚ուզեն կառուցել երկիրը։ Ռ. Քոչարեան համոզում յայտնած է որ յանձնաժողովին տեղեկագիրը Հայաստանը քայլ մը եւս կը մօտեցնէ անդամակցութեան։ Մ. Շէֆինտելկեր ըսած է որ այդին արդիւնքները զոհացուցիչ են եւ յատկապէս կարեւոր նկատած է դատաիրաւական ոլորտին օրէնսդրական փոփոխութիւնները եւ կաշառակերութեան դէմ պայքարը։

Նած է որ յանձնաժողովին տեղեկագիրը Հայաստանը քայլ մը եւս կը մօտեցնէ անդամակցութեան։ Մ. Շէֆինտելկեր ըսած է որ այդին արդիւնքները զոհացուցիչ են եւ յատկապէս կարեւոր նկատած է դատաիրաւական ոլորտին օրէնսդրական փոփոխութիւնները եւ կաշառակերութեան դէմ պայքարը։

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԱՄԱՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մայիս 6–ին, Մինսկի խումբի համանախագահներէն (ԱՄՆ) Կ· Քեվինօ Հայաստան գացած ու նոյն օրը հանդիպումներ ունեցած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի եւ Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի հետ, նիւթ ունենալով զարթաղեան խնդրին կարգաւորման գործընթացը։ Աւելի ուշ, Երեւանի «Փրոֆ· Միքայէլեան» բուժարանին մէջ ալ տեսակցութիւն մը ունեցած է ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեանի հետ։ Այցելու դիւանագէտը զօրակցութիւն յայտնելէ ետք ապաքինող նախագահին, յոյս յայտնած է թէ մահափորձը բացասական ազդեցութիւն չունենար կարգաւորման գործընթացին վրայ։

***

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԼՂՀ–Ի ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Մայիս 6–ին հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ Ազգ· Ժողովի նախագահ Օլէգ Եսայեանի հետ։ Զրուցակիցները քննարկած են ԼՂՀ տիրող իրավիճակը, խորհրդարանական ընտրութիւններու նախապատրաստական հարցեր։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Նէձմէթ Սէզէր, ինչպէս կը սպասէր, Թուրքիոյ նախագահ ընտրուեցաւ Մայիս 5–ին, քուէարկութեան Գ· չրջանին 330 ձայներ ստանալով (550 երեսփոխան ունի Թուրքիոյ Ազգ· Ժողովը)։ Նոր ընտրեալ նախագահը Տէմիրէլի պիտի յաջորդէ Մայիս 16–ին։ Վճռած է զարկ տալ ժողովրդավարութեան, որ «Հարկ եղածին չափ զարգացած չէ Թուրքիոյ մէջ եւ արմատացած չէ աւանդութեանց մէջ» յայտարարած է Սէզէր։ Կողմնակից է Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան եւ Եւրոպա պոհ է որ նոր խօսակից մը ունի, կապուած արտայայտութեան ազատութեան։ Պատրաստութեամբ իրաւաղէտ, 58 տարեկան, ոչ մէկ օտար լեզու կը խօսի։ Շեչուած է նաեւ որ պիտի պահպանէ աշխարհական սկզբունքները, բայց փափուկ կացութեան մէջ է, պարտի քաղաքական դինուորականներուն եւ կառավարութեան միջեւ համերաշխ կապ մը ստեղծել։ Ամէն պարագայի մէջ, Սահմանադրութեամբ, մեծ իրաւասութիւններ չունի։

Պոլսին, պաշտօնական չքեղ արարողութեամբ մըն է որ դլուխն անցաւ Ռուսաստանի նախագահութեան, Մայիս 7–ին, 1500 հրաւիրեալներու ներկայութեան, որոնց մէջ, առաջին տեղը կը գրաւէր Ելցին։ Ներկայ էր նաեւ Ալեքսիս Բ· Պատրիարքը եւ երդման արարողութենէն հաք, նախագահը եւ կինը մասնակցեցան պատարագին Կրեմլինի Աւետման Մայր Տաճարին մէջ։ Նախապէս խօսք առած էր Ելցին, չհչտելով թէ կարեւոր էր փոխած ըլլալ Ռուսաստանը զայն չնեռելով մենաիրութեան կամ խառնուածքանց մէջ։ Պուտին չէր ծածկեր որ կը սպանձնէ ծանր պատասխանատուութիւն մը, Ռուսաստան, կ՚ըսէր, պէտք է ապատ, ժողովրդավար, միացած եւ զօրաւոր ըլլայ։ Պուտին նշանակեց Ռուսաստանի նոր վարչապետը՝ Միխայիլ Կասիանով։ 42 տարեկան, ան արդէն մատակարարած է երկիրը, սահուն անդլերէն կը խօսի եւ դնահատուած է Արեւմուտքին։ Իր դլխաւոր յանձնարարութիւնը եղած է համոդել Լոնտոնի Ակումբը որ ջնջէ մօտ 12 միլիառ տոլարի պարտք մը։ Կը մնայ որ իր նշանակումը վաւերացուի Դումայի (Երեսփոխանական ժողով) կողմէ։

Իրանի երեսփոխանական ընտրութեան Բ· չրջանը տեղի ունեցաւ առաջինէն 12 չաբաթ յետոյ, ինչ որ անհանդիստ երկրի համար։ Մանակցութիւնը ցուցադած էր, իրրեւ հետեւանք պահպանողականներու չարձակողականին մամուլին եւ Խաթամիի բարեկամ մտաւորականներու դէմ։ Մայիս 5–ին, մնացած 66 աթոռներուն վրայ, 46–ին տիրացան բարենորոդիչները։ Անոնք չաղթական են, մանաւանդ Շիրազի եւ Թաւրիզի մէջ։ Այս արդիւնքներով, բարենորոդիչ նախագահը 290–ի վրայ 189 աթոռի կը տիրանայ։

ՍԱՆ – ՍԵՊԱՍԹԻԱՆի (Սպանիա) արուարձանին՝ Այնոյէնի մէջ, Մայիս 7–ին, սպանուած է «Էլ Մունտո» օրաթերթի լրագրողներէն՝ Խոսէ Լուիս Լոփէս տէ լա Գայէ, 62 տարեկան։ Մահափորձը կը վերագրուի ԷԹԱ–ի եւ անդամ մը եւս ամբողջ երկիրը, գլխաւորաբար Պասք չըրջանը, խորապէս ցնցուած է։ Լոփէս, արդէն չարձակման ենթարկուած էր եւ յայտարարած՝ «Բոլորս ալ ահաբեկչական սպառնալիքին ենթակայ ենք, քաղաքական դէմք թէ լրագրող»։ Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մայիս 8–ին, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան, բազմութիւն որ չէր կըրնար զսպել իր յուզումը բայց նաեւ՝ իր բարկութիւնը։

ՄԱՅԻՍ 8–ի Չինադադարի 55–րդ տարեդարձը ոգեկոչուեցաւ Փարիզի մէջ։ Ըստ աւանդութեան, նախագահը ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ Չինուորի չիլիմին, Արք տը Թրիոմֆ։ Իր կողքին կին ժողովէն եւ կառավարութեան դանազան անդամներ։

Զիզէն նախագահը՝ Ա· Մասխադով կրկին բանակցութիւն կ՚առաջարկէ Մոսկուայի։ Կ՚ըսէ թէ տրամադիր է, առանց նախապայմանի, սեդան նստելու Ռուսերուն հետ վերջ տալու համար պատերազմին։

ԼՈՆՏՈՆի քաղաքապետ ընտրուեցաւ Թոնի Պլէրի «մտերիմ թշնամին» Քէն Լիվինկսթոն։ Ծանր պարտութիւն մըն է աշխատաւորական (Լապուր) կուսակցութեան համար, որովհետեւ Եւրոպայի մեծագոյն մայրաքաղաքին առաջին քաղաքապետը, ձախ ըլլալով հանդերձ վըտարուած էր կուսակցութենէն։ Ծայրահեղ ձախ («Քէն Կարմիրը») նկատուած Լիվինկսթոն կ՚ուզէ զրաղիլ աղքատներով, բարելաւել մեթրոն եւ այլն, եւ այլն։ Ամէն պարագայի մէջ, Լոնտոնի 5,2 միլիոն բնակիչներէն միայն 33%–ը մասնակցեցաւ քուէարկութեան։

ՍԻԷՌԱ ԼԷՈՆԷի մէջ, Մայիս 5–ին, պատանդ բնկած ՄԱԿ–ի սպաւարտաւորներու թիւը 500 էր։ Ասոնք նախկին ապրատամբներու ձեռքն են։ Անցիւս կը հետապնդէ իր հպատակները։ Երկիրը քաոսի մէջ է եւ Մայիս 8–ին, մայրաքաղաքին՝ Ֆրիթաունի մէջ 4 մեռեալ կար։

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Արդէն չորս ժամ է կը դանդաղի Ցիւրիխի օդակայանը: Գառագեղի մէջ քնացած վագրի մը նման, որ անդադար կը չարժի, առանց որեւէ տեղ հասնելու...:

Զուիցերական ճշդապահութեան առասպելը ատենէ մը ի վեր զարճած է ծաղրածութեան նիւթ: Սիւիսէրի արտասովոր ուշացումները, անցեալին կը վերապրէին Քոսովոյի պատերազմին, ամերիկեան պինուորական օդուժի բռնաբռւմներուն. պատերազմը վերջանալուն՝ թռիչքներուն ուշացումները չդադրեցան: Ներկայիս չրջան կ'ընէ նոր բացատրութիւն մը – ՕԴԱՅԻՆ ԴԻՏԵՐՈՒ ԽՃՈՂՈՒՄ – որուն հետեւանքով, ճամբորդը կը վերածուի, ի կարողութեան, բանտարկեալի մը, որ պայուսակը յանձնելէ եւ տեղը ապահովելէ վերջ, կախուած կը մնայ անդէմ օրիորդի մը անհոգի բարեխօսային հաղորդումէն, կամ հեռատեսիլի պաստառներուն վրայ արձանագրուղ ժամանակացոյցէն:

Հայաստանի թռիչքին վերապահուած դուռը, անշուշտ անկիւն մըն է, հսկայ օդակայանին մէջ, ուսկից ընդհանրապէս երկրորդական գիծեր կը մեկնին դէպի Մալթա, Լառնաքա, Գօրֆու եւ այլն: Թռիչքի ժամը կը մօտենայ. խմբուած բազմութեան մէջ, ծանօթ դիմագիծերու չեմ հանդիպիր: Ընդհանրապէս օտարներ են, փրոֆէսէօրի եւ գործարարի երեւոյթով, կան նաեւ երիտասարդ օրիորդներ, չէկ, կապուտաչուի եւ հարց կուտաս ինքնաբերաբար, թէ ի՞նչ ընելու կ'երթան մեր «թերաճ» երկիրը...: Անոնցմէ Սպանուհի մը ճամբու ընկերս պիտի ըլլայ, մինչեւ Երեւան, եւ իրմէ պիտի իմանամ թէ ոչ թէ թերաճ՝ այլ «ԱԻԵՏԵԱՑ ԵՐԿԻՐ» է Հայաստանը իրենց համար. քանի ղրկուած միջազգային կազմակերպութեան մը կողմէ, կը ստանան, այդ փոքր տարիքին, 10 հայ ակադեմիկոսի թոչակին համազօր դոլար մը, կը վայելեն ամէն տեսակ դիւրութիւններ, բնակարանային եւ ուտեստեղէնի, փոխան այնպիսի պարզ գործերու որ Հայոց աղջիկները, կրնային աւելին ընել, չատ աւելի նուազ վարձատրութեամբ, եւ այս թշուառութեան սեմին հասած երկրին երիտասարդներուն կրնար աշխատանքի նորանոր առիթներ ստեղծուիլ: Արեւմտեան խորհրդարաններուն մէջ ատոր կ'ըսեն, գիտական բառով, «ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԹԵՐԱՃ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՆ»...:

Ցիւրիխէն վերջ, Երեւանի օդակայանը, թէեւ լուսաւորուած՝ կը թուի մութ, տխուր: Հոն գործող պաշտօնեաները, հակառակ իրենց ազնուութեան եւ քաղաքավար վարմունքին, Աֆղանիստանէն վերադարձած զինուորականներու կը նմանին, կարմիր բանակէն ժառանգութիւն մնացած, տապակահոտ գլխարկներով, որոնց պաշտօնը, կարծես, զայն կրողին անձնականութիւնը ճղմե՛լ է, եւ բնածին միջահասակ հայ մարդը, վերածել կարճահասակի:

Մեծ դիւրութեամբ տէր կը դառնանք մեր պայուսակներուն: Իտալացի զոյգ մը, որ առաջին անգամ այցի կուգայ Հայաստան, օդնութեանս կ'ապաւինի, որպէս վարձատու եւ ծանօթ երկրին: Այնուհետեւ, չուրջ տասը օր գրեթէ, միասին պիտի ըլլանք:

Ո՛չ ոք ընդառաջ եկած է ինծի: Ցետ պոչտուքներու եւ անվայել քաչկռտուքներու, կը ստիպուիմ յանձնուիլ պատահական վարորդի մը, որ իր սեփական, նախաջրհեղեղեան կառքին մէջ, չեմ պիտեր ինչպէ՛ս, կը յաջողի զետեղել մեզ երեքս, մեր պայուսակներով: Հիւրերս պատրաստած էի նախապէս այս տեսարանին, կ'ենթադրեմ որ հարուածը, ներքնապէս փափուկ ստացան, եւ աւելի մեղմելու համար չփոթութիւնս, աւելցուցին որ հարաւային Իտալիոյ մէջ ալ, նոյն տեսարանին կը հանդիպինք...:

Տուն հասնելէ առաջ, դիրենք առաջնորդեցի մայրաքաղաքի անուանի պանդոկներէն մին, որ իր լուսաւոր մուտքով, լայն եւ ընդարձակ հիւրասրահով, մեր ջրհեղեղեան վարձակառքէն, անակնկալ ոստում մը կատարել տուաւ մեզի ժամանակակից դար: Շունչ մը քաչեցի վերջապէս: Տիկինը՝ իշխանուհի մըն է, հնդիկական ծագումով, չատ թծախնդիր՝ չրջանակի մաքրութեան: Այս ուղղութեամբ, Հայաստան, քիչ ժամանակի մէջ, միւռանային ոստում կատարած է: Բացառիկ կերպով մաքուր էր քաղաքը, մաքուր էին հասարակաց վայրերը, մանաւանդ լուացարանները, հրապարակներն ու պարտէզները, յուշարձաններն ու անոնց չրջափակը. վերջապէս տասը օր վերջ, միանաբար որոշում տուինք որ Հայաստանի խորհրդանիշը, Արարատի կողքին, պէտք է կազմէր նաեւ Հայ մայրիկը, փոքր աւել մը ձեռքին: Նոր սկսած էի անդրադառնալ թէ ամէն խանութի կողքին, պատին յենած, աւել մը գոյութիւն ունի, կամ տուներու առջեւ եւ մայթերու վրայ, նոյնիսկ երիտասարդ օրիորդներ, չատ մաքրութեամբ զբաղելու դիրքի մէջ են: Մանրուքները, որոնց ուշադրութիւն չէի դարձուցած մինչեւ հիմա. լաւ է որ երբեմն օտարներու հետ չրջի մարդ եւ լսէ անոնց խորհրդածութիւնները:

Առաւօտեան ժամը վեցն էր արդէն երբ բաժնուեցանք իրարմէ. հարկ էր մի քանի ժամ հանգչիլ: Այս տարօրինակ ժամերու թռիչքները, ամէն անգամ, առաջին օրեան ծրագիրները տակնուվրայ կ'ընեն:

Քանի մը ժամ մրափելէ վերջ, երբ մեր կեդրոնի պատշգամէն ակնարկս նետեցի մայրաքաղաքի զանազան անկիւնները, մանաւանդ դէպի ՅԱՂԹԱՆԱԿ-ի զբօսայդին, ուր վարժուած էի տեսնել դէպի երկինք սլացող հայաստանեան սիրուն բարձրները, եւ կանանչի մէջ թաթխուած բարձունք մը, որքա՜ն մեծ եղաւ յուսախաբութիւնս, երբ դէմ յանդիման զբօսնուելեայ, չոր ու ցամաք բլուրի մը, հրբախային սեւցած քարերով չէնքեր, խրճիթներ, անհաւասար կառոյցներ... չէի կարծեր, որ այսքա՜ն տխուր եւ աղքատ կրնայ ըլլալ մեր Երեւանը, ձմեռուան այս վերջին օրերուն: Ամբողջ քաղաքին մէջ, մէկ հատ մշտադալար ծառ կարելի չէ հանդիպիլ: Բարձունքէ մը դիտուած Երեւանը այս եղանակին, Ամերիկայի Լաս Վեգաս տպուի զերեզմանատան չարունակութիւնը կը թուի:

Եւրոպացին եկողին համար, քիչ մը ժամանակ կ'ուզէ ընտելանալու այս տեսարանին: Ծառերն ու թուփերը, մանաւանդ մեր երկնասլաց բարտիները, որքա՜ն թշուառութիւն կը ծածկեն եղեր մեր աչքերէն, երբ բրդոտ, սաղարթառատ կը տարուբերին ամառնային եւ աշնանային քամիներէն:

Մարիօն եւ Փիէռան իրենց պայուսակներով, հիւրանոցի սրահին մէջ կը սպասէին ինծի, առանց վայրկեան մ'իսկ քընացած ըլլալու: Սենեակին մէջ յայտնուած օտար ճերմակեղէնի եւ երկար մազի մնացուկները՝ պատճառ դարձան որ մաքուր յարկաբաժին մը վարձենք քաղաքին կեդրոնը, աւելի նպաստաւոր պայմաններով:

Ամէնքս ալ տրամադրուած ենք մեր ժամերը օգտագործելու լաւագոյն ձեւով: Գէորգ, մշտական եւ հաւատարիմ ընկերս, մեզի հետ է իր կառքով: Առաջին մերձաւոր արշաւ՝ դէպի Աշտարակ:

Երեւանի մէջ երկրին տխրութիւնը չատ դպալի է. քաղաքը ահռելի կերպով դարձած է ամայի. կարելի է առանց տագնապի լայն – լայն պողոտաները կտրել, չյարդերով նոյնիսկ հոգեվարքի մէջ զբոսնուող սպիտակ դիծերը անցումի: Վառելանիւթը (կնդրիտ) Հոկտեմբերէն ասդին 3·500 դրամէն բարձրացած է 5·500–ի չտեմարան մը լեցնելու համար, պարզ ամսական մը անբաւարար դարձած է: Շրջապատութեան մէջ են միայն չոայլ կառքերը եւ անոնց չոայլ տէրերը, որ կարծես ուրիչ մոլորակի բնակիչներ ըլլան. չեն հաճիր իրենց կառքերու մուխ ապակիներէն դուրս նայիլ, ամբողջ ազգի մը քայքայումը դիտելու: Ժողովուրդ մը որ խլեակներու նման, օրն ի բուն կը դեգերի, ի խնդիր պատառ մը հացի: Սարսափելի է տեսարանը Հայոց մայրաքաղաքին մէջ. կարծես քիմիական պատերազմ մը տեղի ունեցած է. բոլոր չէնքերը իրենց տեղերն են, մարդիկ չկան: Երիտասարդները չքացեր են, եռուզեռը դադրած. խանութներուն, նոյնիսկ երեմն փայլուղ դազինոներուն ապակիները անփոյթ փոշիի խաւով մը ծածկուած. չատեր իրենց դռները վերջնականապէս փակեր են. ուրիշներ բարձր տոկոսներով զեղչեր կ'առաջարկեն. չատերուն վրայ գրուած է ծախու է. կ'ըսուի որ Թուրքեր եւ Պարսիկներ մեծապէս կ'օգտուին այս կացութենէն: Կեդրոնական հրապարակներու վրայ համարձակօրէն կայք հաստատած են «Իսթանպուլ – Տըրապիզոն – Երեւան» մէկէ աւելի պիւսեր, որոնք բազմութիւններ կը փոխադրեն դէպի Թուրքիա եւ այնտեղէն օտար երկիրներ, յատկապէս Սպանիա, որ խորհրդատուր վերջով, Հայերէն վիզա չի պահանջեր ... կ'ըսուի որ արդէն 40·000 Հայեր բնակութիւն հաստատած են Սպանիոյ մէջ (*): Կը զգաս որ պարզ ժողովուրդը սարսափած է այս կացութեան առջեւ: Միջազգային դատապրութիւն կը տեսնէ այս ամէնուն մէջ, կազմակերպուած Թուրքիոյ պաշտպան՝ ամերիկեան եւ արեւմտեան երկիրներէն (*): Երեւանի մէջ եթէ կ'ուզես նման մտքերը ցրուել եւ չանջուիլ ազգային ցաւերէ, բաւ է օգտուն թերթերը կարդալ կամ հեռատեսիլի ելոյթները ունկնդրել: Տագնա՞պ... ի՞նչ տագնապ. անօթութի՞ւն. ո՞ր անօթութիւնը, Զիմպապուէյի բնակիչներուն թէ Հայոց (*): Հայաթափութի՞ւն, ազատ երկիր է, ո՛վ կ'ուզէ կ'երթայ. ո՛վ ուզէ կը մնայ...: Կարեւորը գիտնալն է թէ Վանոն ո՞ւր վախեր է, կամ Քոչարեանը մտաւորականներու ճաշին արդեօ՞ք բորլոն ալ հրաւիրած է: Ներքին գործոց ո՞վ պիտի զառնայ, որոնք են անոր մօտաւոր անձերը, այսինչը այնինչին բարեկամ կամ ազգական է, կ'արժէ մօտիկութիւն ցոյց տալ. ներկայիս լաւ է երկրապահ ծանօթ մը ունենալ կամ էջմիածնի Մանուէլին քարեացակամութեան արժանանալ...: Այսպէս ալ չկրցայ հասկընալ թէ ո՞վ է այս խորհրդաւոր Մանուէլը, որուն «գլանին» կը վերագրէին լաւագոյն եւ արդիագոյն կառքերը, ազդեցիկ անձերը, չուկայի տէրերը: Խեղճ Հայաստան, Վռամշապուհ, Մաշտոցներու, Նարեկացիներու, Մեծն Լեւոններու, այսքան չուտո՞վ պիտի վերածուէիր խորհրդային ընկերութեան մը, տանակռեալով իմացական հարստութիւններդ, մըչտնջային հարուստ անցեալդ, մարդկութեան պատիւ բերող հանճարեղ զաւակներդ, որ կը հեռանան քեզմէ, քանի անկարող ես նուազագոյն արժանապատուութիւն մը չնորհել իրենց: Վարդի պէս աղջիկներդ Տրապիզոնի պանդոկներու մէջ կտոր մը կեանքի համար, իրենց պատիւը կը ծախեն: Համալսարանի ուսուցիչներդ, Վարչապետի չուկաներուն մէջ, բանջարեղէնի առեւտուրով զբաղած են: Միջազգային մակարդակով դիտուան ակադեմիկոսներդ չատեր, մինչեւ հարաւային Ափրիկէ հասած են, արժանավայել կեանք մը ապրելու համար եւ դուն կը շարունակես հարց տալ, թէ Վանոն ո՞ւր վախած է կամ Բլէհանը բան մը իւրացուցա՞ծ է թէ ոչ...:

Դաւթաչէնէն դուրս ելած ենք արդէն եւ կ'ուղղուինք դէպի Քասախ, Պառչեան, Աշտարակ: Քաղաքին ամայութիւնը կը տրորէ քեզ, գիւղինը հանդարտութիւն մը կուտայ: Արարատը հազիւ հազ ուրուագծուած է հորիզոնին վրայ, մինչ Արագածը, մինչեւ մէջքը ձիւնածածկ, վեհափառ կ'իշխէ Արարատեան դաշտին վրայ: Այլեւ Արայի լեռը, եթէ քիչ մը աւելի բրգաձեւ ըլլար, իր սպիտակ կատարով, Արարատի հետ կրնար չփոթիլ: Կ'ենթադրեմ թէ որքան զեղեցիկ կըրնայ ըլլալ, այս եղանակին, երկինքէն դիտել Հայոց լեռնաչխարհը, ողողուած սպիտակ չղարչով, որ Քալարանի լեռնացքէն կ'իջնէ դէպի Մեղրի, բարձրանալով դէպի հիւսիս, մինչեւ Լոռիի լեռնաշղթան, Գեղամայ բարձունքէն իջնել մինչեւ Ղարաբաղեան լեռներն ու դէպի Արեւմուտք՝ սլանալ մինչեւ Արարատ, Սիփան մինչեւ Կարնոյ բարձրաւանդակը, Երզնկայի լեռները – հոն ուր ծնունդ կ'առնէ մեծն Եփրատը:

Քրոնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 1)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԵՐՈՒԱԾ ՍՐՏԵՐ
Բանաստեղծութիւններ

ԿԱՐՕ ՑԱԿՈԲԵԱՆ

«Նոր Հորիզոն» հրատարակչական,
Ուփսալա, Շուէտ:

ՄՕՏԱԻՈՐ ԱՆՑԵԱԼԻ ԷՋԵՐԷՆ

ԹԱՔՈՒՆ ՆՊԱՏԱԿԸ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԷ ՍԽԱԼԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ստուգիւ չենք յիշեր, թէ ո՞վ լեզուական եւ, յատկապէս, վարդապետական չիլ հաշիւներու ծառայեցնող նեղմիտ մարդոց կ'ուղղէ սա սաստը, – բնեկամներ, ուղղագրութիւնը այն լուսանցիկ քօղն է, որուն ընդմէջէն ազգին զաւակները սոխոր են ըմբռչնելու իրենց լեզուին անցեալը եւ նշմարելու անոր ապագան: Այլանդակ կարկատաններով մի եղծանէք այդ քօղին հարազատութիւնը, անճանաչելի չդարձնելու համար հարազատ դիմագիծը անոր ներքեւ անթեղուած դանձերուն:

Ցամենայնդէպս, այսօրինակ սաստ 1922 Մարտ 4–ի տխրահռչակ Դեկրետէն ետք հրապարակ կրնայ ելած ըլլալ, ի տեսութիւն ասոր (*):

Արդարեւ, խեղդազար ամբոխներու յորձանուտին մէջ, աչխարհ չեզոքչրջելու խլվլագին մէջ, իրենց աթոռները արիւնքամ հայրենիքի մը վրայ օտար բիւրասուլիններով հաստատած քանի մը կարմատեա մարդիկ, հիւծած, ծիւրած հայրենաբնակ ժողովուրդին վիզին կ'անցընեն այս յոնակապը (laisse), ուղղագրութեան ռեֆորմ անուանմէջ, փքուռոյց պիտակին տակ:

Մի՛ըա կը յիշուի անունը Մանուկ Աբեղեանի, – Աբեղեանական որակելով նորը, պարտադիրը: Ինչ խօսք, որ բազմահմուտ ակադեմականին հայագիտական բնոյթի բազմերես աչխատանքներէն մին ալ գրաբարեայ լեզուագիտութիւնը: Դեռ 1892–ին կը հրատարակէ «Հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը», 1907–ին՝ «Գրաբարի համառօտ քերականութիւնը», 1909–ին՝ «Հայկական հոլովը մեր աչխարհաբարում», անկէ առաջ՝ «Աչխարհաբարի հոլովները», 1917–ին՝ «Ուղղագրութեան ուղիները» եւ այլն: Ծանօթ է, որ 1913–ին, Հայոց պերերու դիւտին 1500–ամեակին առիթով ուղղագրական հարցերու չուրջ քննութիւն մը տեղի կ'ունենայ էջմիածին: Մտրհրդաժողովին՝ զեկուցումի ճամբով իր տեսակէտները կը պարզէ յօբելենական յանձնախումբի նախագահը՝ Մ. Աբեղեան: Ո՛չ մէկ անդրադարձ, ո՛չ մէկ որոշում: Արդէն ան է, որ չատ ճիշդ կերպով կը չեչտէ, թէ ուղղագրութեան փոփոխութեան հայտով որեւէ որոշում, առանց արեւմտահայութեան հաւանութեան, չի կրնար ընդունելի ըլլալ: Եթէ, կ'ըսէ ան, փոփոխութիւնները մտցնելով անջրպետ կը ստեղծուի արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի մէջեւ, եթէ մեր գրականն լեզուն ատով իրարմէ աւելի կը հեռանայ, «աւելի լաւ է, որ չլիճի» (**):

Ի՞նչ փոյթ: Նպատակը կ'արդարացնի միջոցը: Կարմրակուռ Պօղոս Մակինտոշ, Լուաժոդկոմ (կոմիսար), անձի ազատութեան հաւատքով կը պարտադրէ բոլորին (Կարդացած ենք, թէ ուղղագրութեան ճակատագիրը որոչելու սահմանուած քուէները համեմատականի մնացած է չլալով, պէտք կը տեսնուի դիմելու Չայատանի Գործավարներու Խորհուրդ (Ժողկոմխորհ) հրեայ անդամին, որ նպատակ առաջարկուած փոփոխութիւնները կ'արտայայտուի: Ռ. Իչխանեան, լաւատեղեակ անդուդարձերուն, կը գրէ, թէ «ձայն, որ պատկանում էր այդ օրը չատ յաստանեկած եւ հայերէնն չիմացող այլազգի մի մարդու»:

Բողոքողներ, ձեր ուղածին չափ: Հայ մտաւորականութեան, հայերէնի լաւ գիտակ, օրուան դրամական դէմքերուն մեծամասը Հայաստան թէ Սփիւռք, խօսիլ կը գնաղատէ հայերէնը պղծելու, ալլելու սահմանուած այս աղէտաբեր քայլը(***):

Առաջին տասը կուգայ Ամենայն Հայոց բանաստեղծէն: Ցովհաննէս Թումանեան կը գրէ. –

«Ես որպէս հայ գրող եւ Գրողների Միութեան նախագահ՝ գալիս եմ յայտնելու իմ զարմանքը եւ բողոքելու էն վարչութեան դէմ, որ ստեղծել է այդ ահաւոր ծիծաղելի կանոնները: Ես ինձ համար ոչ մի կերպ չեմ կարողանում պատկերացնել, որ մարդ կարողանայ գրել այդ կանոններով

ՅՈՏ ԵՑ ՏԱՐՈՒ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 3-ԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՆ

Ինքնիշխան Իտալիայի ստեղծումից հետո Հայկական օդանավային ընկերությունը (հետագայում՝ Ալիտալիա) Հռոմում հիմնեց իր ներկայացուցչությունը, որի գործունեության ոլորտն էր ընդգրկում Հռոմի և Միլանի միջև ուղիղ թռիչքների կազմակերպումը: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ այդ ուղղությամբ կանոնավոր թռիչքները կսկսվեն 1919 թվականի հունվարի 3-ին: Սակայն ինչպես հաճախ է պատահում, ամեն ինչ ավելի դանդաղ ընթացավ, քան նախատեսված էր: Ընկերության ղեկավարները ստիպված էին հրաժարվել իրենց ծրագրերից, քանի որ ինքնաթիռների մատակարարումը ուշացավ: Ի վերջո, միայն 1919 թվականի հունիսի 1-ին Հռոմի և Միլանի միջև կանոնավոր թռիչքներ սկսեցին կատարել երկու ինքնաթիռներ՝ «Ֆրանչեսկո Բարակա» և «Ֆերդինանդո Ֆերնի»: Ինքնաթիռները կարող էին տեղավորել 4 ուղևոր և 100 կգ բեռ: Ուղևորների համար տոմսի արժեքը 300 լիր էր, իսկ 1 կգ բեռի փոխադրման համար գանձվում էր 1 լիր: Ուղևորները կարող էին նաև իրենց հետ վերցնել 30 կգ ուղեբեռ: Ինքնաթիռները Հռոմից Միլան էին թռչում 2 ժամ 30 րոպեում: Ճանապարհին նրանք վայրէջք էին կատարում Պիզայում և Ջենովայում:

Ինքնաթիռների առաջին թռիչքը կայացավ 1919 թվականի հունիսի 1-ին: Ինքնաթիռները Հռոմից մեկնեցին առավոտյան ժամը 8-ին և ժամը 11-ին վայրէջք կատարեցին Միլանում: Հետագայում թռիչքների տևողությունը կրճատվեց մինչև 2 ժամ 15 րոպե: Ինքնաթիռները թռչում էին շաբաթական 3 անգամ՝ երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերին: Ուղևորների թիվը ամսական հասնում էր 60-ի: Ընկերությունը ստիպված էր հրաժարվել ուղևորների համար նախատեսված ուղեբեռի տեղափոխումից, քանի որ ինքնաթիռները չափազանց ծանրաբեռնված էին լինում: Ուղևորների համար ուղեբեռի տեղափոխումը կազմակերպվեց միայն 1920 թվականի հունվարի 1-ից հետո, երբ ընկերությունը ձեռք բերեց ավելի հզոր ինքնաթիռներ:

Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1920 թվականի ամռանը կկարողանան կազմակերպել ուղևորների տեղափոխումը Հռոմից Նեապոլ, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան: Ընկերությունը ստիպված էր դադարեցնել գործունեությունը 1921 թվականի հունվարի 18-ին՝ ֆինանսական դժվարությունների պատճառով: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ կկարողանան վերսկսել գործունեությունը 1921 թվականի գարնանը, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան: Ընկերությունը վերջնականապես դադարեցրեց գոյությունը 1921 թվականի հոկտեմբերին:

Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1920-21-ին նոր ինքնաթիռներ կձեռք բերեն, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները զգալիորեն բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1922 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1923 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1924 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1925 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1926 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1927 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1928 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1929 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1930 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1931 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1932 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1933 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1934 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1935 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1936 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1937 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1938 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1939 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1940 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1941 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1942 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1943 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1944 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1945 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1946 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1947 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1948 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1949 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1950 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1951 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1952 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1953 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1954 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1955 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1956 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1957 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1958 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1959 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1960 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1961 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1962 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1963 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1964 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1965 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1966 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1967 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1968 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1969 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1970 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1971 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1972 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1973 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1974 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1975 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1976 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1977 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1978 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1979 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1980 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1981 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1982 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1983 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1984 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1985 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1986 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1987 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1988 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1989 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1990 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1991 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1992 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1993 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1994 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1995 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1996 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1997 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1998 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 1999 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2000 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2001 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2002 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2003 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2004 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2005 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2006 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2007 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2008 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2009 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2010 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2011 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2012 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2013 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2014 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2015 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2016 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2017 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2018 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2019 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2020 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2021 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2022 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2023 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2024 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2025 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2026 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2027 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2028 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2029 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2030 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2031 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2032 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2033 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2034 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2035 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2036 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2037 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2038 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2039 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2040 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2041 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2042 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2043 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2044 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2045 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2046 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2047 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2048 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույս ունեին, որ 2049 թվականի գարնանը կկարողանան վերսկսել ուղևորների փոխադրումները, սակայն այդ ծրագրերը չիրականացան, քանի որ ինքնաթիռների գները կրկին բարձրացել էին: Ընկերության ղեկավարները հույ

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Համակիրէ մը 1.100 Ֆր.:

(Շար. Ա. Էջէն)

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՄԷՋ, Մայիս 7–ին, բացուեցաւ էքզիմէնիք ոգեկոչումը քրիստոնեայ նահատակներուն, մասնակցութեամբ 18 յարանուանութեանց: Գոլիզէումի հոյակապ եւ խորապէս տպաւորիչ մթնոլորտին մէջ է, որ Պապը մեծարած է ի. դարու բոլոր մարտիրոսները: Կը յիշուի թէեւ, որ 20–րդ դարը չատ աւելի քրիստոնեայ զոհ տուած է քան Ներոնի, Տրայիանոսի եւ առաջին երեք դարերու հալածանքները, մինչեւ Կոստանդիանոս կայսեր հրովարտակը (313) որ կ'արտօնէր քրիստոնեայ հաւատքը: Ներկայ եղած են բոլոր եկեղեցիներու պատուիրակութիւնները, Մոսկուայէն, Պոլսէն, Պուքրէշէն, Աղեքսանդրիայէն, նաեւ Անկլիքան, Լուտերական, Մեթոտիսթ եւ այլ յարանուանութիւններ: Պատրաստուած էր 12.692 այրեր եւ կիներու ցանկ մը, մեծամասնութեամբ կրօնաւոր եւ քահանայ որոնք զոհ գացած են, երկրէ երկիր, նայիներու, խորհրդային վարչակարգի, Զինացիներու, Ալժերացիներու եւ այլն, եւ այլն:

ՕԹԱՆԸ (Ատլանտեան Ուխտ) խանգարող գաղտնի տեղեկագիր մը կայ Քոսովոյի մասին: Անկէ կը պարզուի որ զինակիցներու օդուժը միայն 14 հրթռայլ փճացուցած է, մ'ինչ տասնապատիկ աւելի յայտարարած էր եւ նման այլ չինծու տեղեկութիւններ հաղորդուած էին: Տեղեկագիրը այնքան ծանրակչիռ է որ ամերիկեան օդուժը թաղած էր եւ տարի մը յետոյ «Նէուզուիք» չարաթաթերթն է որ հրապարակ կը հանէ:

«ՄՈԼԻԷՌՆԵՐՈՒ» (Թատերական մարզի մրցանակներ) 14–րդ մրցանակաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 8–ին, Օվիէրա – Գոմիքի սրահին մէջ: Լաւագոյն դերասանուհի նկատուեցաւ Ժիւտիթ Մակը (Շիրլէ), լաւագոյն դերասանի մրցանակը ստացաւ Միշէլ Օմոն (Էօն սիւժէ տը ռոման), լաւագոյն բեմադիրն էր՝ Սրիան Մնուշքին (Թամպուր սիւռ լա միկ), լաւագոյն թատերգութեան ալ մրցանակը չնորհուեցաւ նոյն գործին, թատերական իգական յայտնութիւնն էր՝ Իրինա Պրուք (Ռեզոնանսի համար), լաւագոյն կատակերգութիւնը կը նկատուէր՝ «Անիչխանականի մը արկածալի մահը» (Ֆոյի), այս գործին հեղինակը նաեւ լաւագոյն հեղինակի մրցանակը առաւ: Պատուոյ Մոլիէռներ չնորհուեցան Շառլ Թրէնէի, Ռեմոն Տէվոսի որոնց ուղղակի կապը բուն թատրոնին հետ չատ բացայայտ չէ եւ Հիւչէթ Թատրոնին, որ 53 տարի է կը ներկայացնէ Ռոնէսքոյի երկու նոյն գործերը՝ «Դասը» եւ «Ճաղատ երգչուհին», ինչ որ աննախընթաց է աշխարհի մէջ:

ՍՏԱԼԻՆի մէկ արձանը որ վերցուած էր ապատալինականացման չրջանին, կրկին իր տեղը գտաւ Մաչուբի, Թիֆլիսէն 100 քիլոմեթր արեւմուտք: Շուրջ 1000 հոգի ներկայ եղած են բացման արարողութեան:

ՓՈՒԲ-ԳՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին Վալանս 2 – 0 յաղթեց Նիսի եւ միչա նախավերջին – 19–րդ տեղը կը գրաւէ 32 կէտով: Գլուխը կը մնայ Լիլ 79 կէտով:

ՆԱՒՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 24–րդ տարեդարձի ՀԱՅԿԵՐՈՑԹՔ՝

Ուրբաթ, Յունիս 23–ին:

REPAS ANNIVERSAIRE de la Maison de la Culture Arménienne de Marseille
le Vendredi 23 Juin.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վանի ճակատամարտի 85–րդ տարեդարձին առթիւ, կարպիս Ջրբաչեան հազար ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ անոնց անհատուած հերոսներ՝ Ամմենակ եկարեանի, Ռուբէն Հիւսեանի, Սեպուհի, Ռուբէն Շատուրեանի եւ խոնարհ բոլոր հերոսներուն:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

GERARD CHALIAND
présente et dédicace
le nouvel ouvrage
LA CONSTRUCTION DE L'ETAT EN ARMENIE
(un enjeu caucasien)
Auteur : **Gérard Libaridian**
Ex-conseiller à la Présidence de la République d'Arménie
Jeudi 18 Mai à 20h
— Entrée libre —

RECITAL
A L'AUDITORIUM DU PARC CHANOT
Vendredi 12 Mai à 20 heures 30
Vardan Mamikonian
PIANO
Bach, Prokofiev, Babadjanian, Liszt
Concert au profit d'Espoir pour l'Arménie
PALAIS DES CONGRES
PARC CHANOT
Rond Point du Prado — Marseille 8e
Prix des places :
120 francs — Etudiants 75 francs
Billeterie :
OFFICE DE LA CULTURE DE MARSEILLE
42, La Canebière 13001 Marseille —
Tél.: 04 96 11 04 61
OFFICE DU TOURISME DE MARSEILLE
4, La Canebière 13001 Marseille —
Tél. : 04 91 13 89 00
Renseignements :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
31, rue de Calais 13012 Marseille —
Tél: 04 91 93 54 46/Fax: 04 91 77 41 56
— *Parking assuré* —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine :

- *CUISINIERE*

Ecrire ou téléphoner à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

ԲԱՑԱՒՈՒԻԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ, Մայիս 13–ին, ժամը 20–ին Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի Անահիտ մասնաճիւղը եւ Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը միասնաբար կազմակերպած են բացառիկ պարահանդէս մը:

Երեկոյթը կը խանդավառէ բոլորին ծանօթ ԿՐԻՇԱՆ իր նուագախումբով Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել հետեւեալ թիւերուն:

Վիլէօրպանի Մշակութային Տուն՝
04 – 78 – 55 – 56 – 83
եւ
04 – 78 – 26 – 28 – 71

Christianisation - 1700

«RETOUR EN ARMENIE OCCIDENTALE»
Projection d'un film-vidéo sur le pèlerinage effectué sur les terres ancestrales par Mgr Mesrop Achdjian
Le samedi 13 mai à 21 heures
Salle de l'église arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville
— Entrée libre —

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄԵԾԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԻՋՄԱՐՄԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Միջմարմարանային Արտասանութեան Մրցում

կիրակի, Մայիս 21 ժամը 15.30–ին
Մշակոյթի Տան
«Վասպուրական» սրահին մէջ
12-14, rue St-Bazile, 13001 Marseille
– Մուտքը ազատ է –

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT
U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

UGAB — JEUNES MARSEILLE
Samedi 13 Mai à partir de 21h30
Soirée animée par le chanteur
VREJ LOUSSARARIAN
Boissons, assiettes de spécialités arméniennes
P.A.F. : 100 F
Membre : 80 F
Renseignements & réservations :
327, Bd Michelet — 13009 Marseille
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45 /
06. 88. 06. 68. 07 / 06. 11. 66. 55. 30
Réservation obligatoire

Construction d'une Ecole Primaire Bilingue Franco-Arménienne à Alfortville

AVIS D'APPEL PUBLIC A LA CONCURRENCE
MARCHE PRIVE

1. **Identification du Maître de l'Ouvrage:** Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne, 15, rue Jean-Goujon 75008 Paris.
2. **Mode de passation du marché:** appel d'offres restreint après sélection de candidats admis à participer à la consultation.
3. **Objet du marché:** construction d'un bâtiment à usage scolaire sur 4 niveaux: 2 étages sur rez-de-jardin et rez-de-chaussée, soit 865 m², Les travaux seront réalisés en lots séparés. Toutefois, des offres en entreprise générale seront admises.
4. **Date limite de réception des candidatures: 16 mai 2000 à 18 heures.**
5. **Conditions d'envoi:** Les dossiers de candidature en un exemplaire doivent être transmis à : A.C.E.A.A.P.R.P. 15, rue Jean-Goujon - 75008 PARIS sous pli cacheté, avec en haut et à gauche la mention "Candidature pour la construction de l'Ecole Saint Mesrop à Alfortville".
6. **Renseignements complémentaires :** Pour obtenir tous renseignements complémentaires, les candidats peuvent s'adresser à Monsieur Manuel DEIRMENDJIAN Architecte — 26, rue Troyon -92310 SEVRES — Tél. : 01. 45. 07. 14. 14.

Centre Culturel SAINT MESROB
Présentation et signature du livre
de **Jean-Varoujean GUREGHIAN**
LE GOLGOTHA DE L'ARMENIE MINEURE
Le destin de mon père
(préface d'Yves Ternon)
Vernissage
de l'exposition des peintures de l'auteur
le **jeudi 11 mai à 20 heures 45**
(l'exposition sera visible jusqu'au 18 mai,de 16h à 20h)
au **Centre Culturel Saint-Mesrob,**
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
Cocktail et Vernissage

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
fête champêtre traditionnelle
de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30
ANIMATION
TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville
GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries
ENTREE GRATUITE

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 11
JEUDI
11 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՒԱՌ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀԱՅՐ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·903 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.903

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՕ կղզիի (Փիլիպպեաններու հարաւ) 21 պատանդներու հարցը չէր լուծուած Մայիս 10–ին: Ասոնց մէջ երկու հիւանդ կայ, Ֆրանսացին որ միպտյին հարցեր ունի եւ Գերմանուհին որ սրտի տպնդալի սպառնալիքին տակ է, որեան դերձնումի պատճառաւ: Ապու Սայաֆի պատասխանատուները յաճախ կը տեղափոխեն պատանդները, որոնց առողջական վիճակն ալ կը վատթարանայ: Մանիլիա հասած է եւրոպական դիւանագիտութեան ներկայացուցիչը՝ Խաւիէ Սոլանա եւ յայտարարած է որ ապահովութիւնն ունի որ փիլիպպեան իշխանութիւնները խաղաղ լուծում մը պիտի փնտռեն:

ՄԻԿԻՒ ԼԷՕՆԻ կացութիւնը չատ ծանրակշիռ բնոյթ ունի եւ Ֆրիթաունի բնակչութիւնը վախն ունի որ պատերազմ մը կը վերսկսի: Տեղացիները կը զանգատին, որովհետեւ, կ'ըսեն՝ «մենք Սիէռա-Լէոնցիներս տեղ չունինք երթալիք: ՄԱԿ-ի ուժերը կը հեռացնեն իրենց անձնակազմը, Բրիտանացիները՝ իրենց հիւպատոսները, բայց, ոչ ոք մեզի համար կուզէ կ'ուզէ»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, Մայիս 9–ին է որ տեղի ունեցաւ Յաղթանակի 55–րդ տարեդարձը: Վլատիմիր Պուտին, որու կողքին էր Ելցին, ճառ մը խօսեցաւ կեդրոնացած դիմաւորաբար հայրենասիրութեան վրայ եւ խօսքն ուղղելով «սպայ ընկերներուն, զինուոր եւ նաւաստի ընկերներուն»:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ճամբաներուն վրայ, Մայիս 7 - 8–ի շաբաթավերջին ալ զոհերու թիւը մեծ էր, հակառակ ոստիկանական թիւա հսկողութեան եւ ոստիկանական ուժերու բազմապատկման: Ջատիկի 90, Մայիս 1–ի 98 մեռեալներէն ետք այս անգամ մեռեալներու թիւը 83 էր, 1847 տոքի ալ վիրաւորուած էին: Եւրոպի մէջ, Ֆրանսան է որ ամէնէն ծանր հարուածը ունի այս մարզին մէջ: Մեռեալներու թիւը 8000 է տարեկան: Կը թուի որ Ֆրանսա միակ երկիրն է որ լուծում չի գտներ, հարկ եղածին չափ պատիժ չկայ:

ՍԵՐԳԻՈՑ ՄԷՋ ձերբակալուած է Տանա անկախ օրաթերթի թղթակիցը՝ Միրոսլաւ Ֆիլիփովիչ, որ կ'աշխատակցէր նաեւ Ա.-ԷՖ – Փէյ եւ Ինթերթիթ Ֆոր Ասք Նեթ Փիս Ռիփորթինկի:

ՅԱՆՆի ՄԷՋ (Ալփ – Մարիթիմ) Մայիսի 10–ին բացուեցաւ չարժանկարի 53–րդ փառատօնը, Վաթէլ Ֆիլմի ներկայացուցմով, որ սակայն մրցումէն դուրս կը մնայ: Դատակազմին կը նախագահէ Լիւք Պէսոն, բացման արարողութիւնը կատարեց Վիրժինի Լըտուայէն: Բազմաթիւ ներաւանուհիներ եւ դերասանուհիներ ժամանած են: 23 ֆիլմեր կան, բայց, առաջին անգամ ըլլալով իտալական ոչ մէկ ֆիլմ կայ:

ԹՈՒՆՈՒՉԻՑ ԼՐԱԳՐՈՂԸ՝ ՊԷՆ Պրիք, որ փարիզ կը գտնուէր քանի մը օրէ ի վեր, Թունուզ վերադարձաւ եւ որոշեց վերջ տալ իր հացադուլին:

ԼՈՆԴՈՆի ՄԷՋ, Թայմզի վրայ, Մայիս 4–ին, թաղուհին բացումը կատարեց Միլենիում Պրիճի, որ առայժմ անասարտ կամուրջ մըն է եւ միայն Յունիս 10–ին, երբ անակնկալ մը չպատահի, գործածելի պիտի դառնայ ժողովուրդին համար: Հաղարամեակի կամուրջը 320 մեթր երկարութիւն ունի եւ կը կապէ Թայմզ գետի ձախ ափը, Սէէն – Փօլէն այլ տարբ մը, հեթանոսական տաճար մը՝ Թէյթ Մոսէրնի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐՏԱՔԻՆ նախարարը՝ Հ. Վեռէին Ուաշինկթընն վնաց, ուր Մայիս 11–ին եւ 12–ին հանդիպումներ կ'ունենայ ամերիկացի պատասխանատուներու հետ:

Ասոնք կը մնան Մերձաւոր Արեւելքը, Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները, Քոսովօ եւ այլն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ԲԱՆԱԿի սպայակոյտին պետը՝ զօրավար Անատոլի Կվաշնին պրիւսէլ հասած է հանդիպում ունենալու համար ՕԹԱՆ–ի ներկայացուցիչներուն հետ: Առաջին հանդիպումն է ՕԹԱՆ–ի ամբակոծութիւններէն ի վեր Սերպիոյ եւ Քոսովոյի վրայ:

ՍԱՍՏԻԿ ՓՈՓՈՐԻԿՆԵՐ, տեղատարափ անձրեւներ, ցեխի կոյտեր աւերը դործեցին Մայիս 9–ին Ֆեքանի մէջ (Սէն–Մարիթիմ), ուր թաղապետական պաշտօնեայ մըն ալ մեռաւ, խեղդուած ցեխին մէջ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎի Մայիս 9–ի նիստին դլխաւոր հարցն էր Եւրոպան, քանի Ցուլիս 1–էն, Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը Ֆրանսայի կ'իյնայ: Պարզ է որ Եւրոյին յարաւեւ անկումը դլխաւոր մտահոդութիւնն է Ֆրանսայի: Ժոսփէն չվարանեցաւ յայտարարելու. «Զենք կրնար դոհ ըլլալ ներկայ սակին վրնթացքէն»: Ասոք առնողներու չարքին, նախկին նախագահ՝ Ժիսքար տ'Էսթէն չէշտեց թէ Ֆրանսա պէտք է իր նախագահութեան ատիպողական հարց նկատէ Եւրոյի ամրապնդումը: Այս առընչութեամբ աւելցուց. – «Մտահոդ եմ եւրոյին համար: Ուղեցինք որ անկախ ըլլայ, չուղեցինք որ որբ ըլլայ: Եւրօն անկախ է կառավարութենէ մը, անշուշտ, բայց, կառավարութենէ մը որ դոյութիւն չունի»:

ՄԻԼԱՆՈՑի վերաքննիչ Ատեանը անպարտ հռչակեց Սիլվիօ Պէրլուսքոնին կաշառակերութեան մեղսակցութեան համար: 1998–ին, երկու տարի եւ ինը ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր այն մեղադրանքով որ տուրքերու քննիչ մարմնին հետ կաշառակերութեան մեղսակից եղած էր: Այս նոր որոշումը չատ կարեւոր է ենթակային քաղաքական նպատակներուն համար:

ՇԻՐԱԶի (Իրան) 13 Հրեաներու դատավարութեան երկու ամբաստանեալ եւս խոստովանած են թէ լրտեսութիւն ըրած են ի նպաստ Իսրայէլի: Մայիս 8–ի այս խոստովանութիւններով, 5–ի կը հասնի թիւը անոնց որոնք, ցարդ ընդունած են իրենց դէմ եղած լրտեսութեան մեղադրանքը: Դեռ ութ ուրիշներ նոր պիտի քաշուին յեղափոխական դատարանին առջեւ:

ՖՐԱՆՍԱՑի դրամ փոխադրողները, որոնք բազմաթիւ զոհեր տուած են վերջին տարիներուն եւ բողոքելու համար գործադուլի դիմած էին Մայիս 9–ին, որոշեցին չարունակել չարժումը եւ ցոյց մըն ալ ընել Մայիս 10–ին, որովհետեւ զոհացում չտացան իրենց բոլոր պահանջներուն համար: Գիշերուան փոխադրութեան արգելքէն զատ, միւս հարցերը, ինչպէս արհեստին վտանգաւոր բնոյթին ճանաչումը, առկախ կը մնան:

ԱԼԲՏՐԻՈՑ Սոսիալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահը՝ Ալֆրէտ Կիւզղնպաուըր Փարիզ եկաւ Մայիս 9–ին եւ իր երկրին դատը պաշտպանեց ընկերվարական դեկավարներու մօտ Ժոսփէնէն Հոլանտ, որպէսզի թեթեւնան իր երկրին դէմ ձեռք առնուած պատժամիջոցները: Ասոնց կարգին, օրինակ, աւստրիական որեւէ թեկնածուութեան զօրավիգ չըլլալ մինչդպրոցական պաշտօնի մը գլուխը: Նկատել տուած է որ այս ընթացքը խորապէս ազդած է Աւստրիոյ մէջ, ուր այն տպաւորութիւնը կը տիրէ որ աւստրիացի բըլնակչութիւնը հաւաքականօրէն չանցաւոր դարձնելու միտում կայ:

ՄՔ. ՏՈՆԱԼՏՍՆԵՐՈՒ վիճակը սկսած է մտահոդել մինչեւ իսկ Միացեալ – Նահանդներու Պրատաքին նախարար՝ Մատլէն Օլպրայթը որ յայտարարած է Մայիս 4–ին, Ուաշինկթընի հրեայ կոմիտէի կոչունքին՝ . – «Համպուրկերը եւ Հոթտոկը հնարուած են բոլորին քիմքին համաձայնի համար, բացի Ֆրանսացիներէն»: Արդարեւ, ոճրափորձէն զատ, գործադուլներ, աւազակութիւն կը չարունակուին Ֆրանսայի գանազան քաղաքներու մէջ: Վարանի մէջ, չորս հոգի չարձակում գործած են Մայիս 8–ին, կէս գիշերին եւ սպառնալիքի տակ, տնօրէնը արկղին առջեւ քաշկռտած են, ուր միայն քանի մը հազար ֆրանք կար: Աւելի ուշ, Լիոնի մէկ արուարձանին Մք. տոնալտ'ան է որ կողոպտուած ենթարկուած է:

ՄԱՄՈՒԼ

«THE FINANCIAL TIMES»

(Մայիս 10)

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿԱՑՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Եւրոպական քաղաքականութեան ուսումնասիրութեան կեդրոնը «Կայունութեան դաշինք» մը կը մշակէ կովկասեան չրջանի հակամարտութիւնները հարթելու համար: Ծրագիրը որուն մասին խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցած են Եւրոպական Միութեան, կովկասեան երկիրներու, ՕԹԱՆ–ի, ԱՄՆ–ու, Թուրքիոյ, Ռուսաստանի ու Իրանի ներկայացուցիչներու հետ, կը համապատասխանէ Թուրքիոյ նախագահ Ս. Տէմիրէլի Ցունուարին նոյն նպատակով ըրած կոչին: Կեդրոնին տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ դաշինքը այդ չրջանը պիտի վերածէ առեւտրական գօտիի մը ուր մեծ դեր պիտի կատարեն կազի ու քարիւղի պաչարները:

Կեդրոնին փոխ–նախագահը պահը յարմար նկատած է նման ծրագրի մը գործադրութեան, քանի որ տուեալ չրջանին հակամարտութիւնները տեղքայլի վիճակի մէջ կը գտնուին ու զգալի է պատերազմին յոդնութիւնը: Կը ծրագրուի գործակցութիւն մը Կովկասի հիւսիսային եւ հարաւային չրջաններուն միջեւ, դերակատարութեամբ չրջանի երկիրներուն եւ արտաքին մեծ ուժերու մասնակցութեամբ: Եւրոպական Միութիւնը, ԱՄՆ, Ռուսաստան պիտի պատրաստեն կայունութեան դաշինքը. Հայաստան, Ադրբեջան եւ Վրաստան, նաեւ Թուրքիա եւ Իրան պիտի մշակեն գործակցութեան ծրագիրները:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼՐԱԳՐՈՂ ՈՒՂՂՈՒՐ ՄՈՒՄՃՈՒԻ ՈՃԻՐԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒՄ՚Ծ

Թրքական լրատուականներ լայն տեղ կուտան 1993 Ցունուարին պապննուած լրագրող Ուղուր Մումճուի ոճիրին լուսաբանութեան նիւթին: Կ'ըսուի թէ արարքը գործողները կարելի եղած է ճշդել, չնորհիւ կազմուած յատուկ խմբակի մը աչխատանքին որ կեդրոնացած է տարուան սկիզբը կրօնամոլ տարրերու կազմակերպութեան տրուած հարուածին վրայ: Այդ կազմակերպութիւնը –Հեզպուլլահ– հեղինակը յայտնուած էր բազմաթիւ ոճիրներու որոնք գործուած էին աչխարհավար սկզբունքներու դաւանող անձնաւորութիւններու եւ կազմակերպութեան դաւաճան նկատուածներու դէմ:

Նոյն չրջանակներուն մէջ պրպտումի դաղտնի ու մանրակրկիտ աչխատանք մը բաւած է Մումճուի դէմ մահափորձին հեղինակները յայտնաբերելու: Կ'ըսուի թէ հսկողութեան տակ առնուած են բազմաթիւ անձեր որոնք կը պատկանին կրօնամոլական նոյն չարժումին. նոյնիսկ խոստովանութիւններ եղած են թէ արարքը գործողները լայն օժանդակութիւն ըստացած են Իրանէն:

ԱՄՆ

ՈՒԻՍՔՈՆՍինի ՆԱՀԱՆԳԸ ՃԱՆՉՑԱԾ ՀԱՅԵՐուն ՑԵղԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ–ու Ուիսքոնսինի նահանգին Խորհրդարանը Մայիս 2–ին քուէարկած է բանաձեւ մը որ Ապրիլ 24–ը կը յայտարարէ «1915 – 1923 Հայերու ցեղասպանութեան ոդեկոչումի օր»:

Քուէարկուած բանաձեւին մէջ նչուած է թէ այդ թուականներուն Հազարաւոր Հայկական չրջաններ կանոնաւոր կեանքով քանդուեցան ու տեղահանութեան, աքսորի, կոտորածներու զոհ եղան 1,5 միլիոն Հայեր, իսկ Հարիւր Հազարաւորներ վտարուեցան իրենց հարազատ բնակավայրերէն: Այս պարագան, հակառակ ակներեւ իրողութեան ու դոյութիւն ունեցող վաւերագիրներու, միչտ ուրացումի առարկայ եղաւ Թուրք կառավարութեան կողմէ որ երբէք չհանչցաւ ու չոտանձնեց կատարուածն ու անոր մէջ իր պատասխանատուութիւնը:

Բանաձեւը կ'ըսէ տակաւին թէ Թուրք կառավարութեան կողմէ Հայութեան հանդէպ խտրական վերաբերում եւ ազատութիւններու ոտնակոխում այսօր ալ իրականութիւն են, ինչպէս՝ կրօնական, դպրոցական, լեզուական, ազգային ինքնութեան արտայայտութեան մարդերուն մէջ:

Բանաձեւը քուէարկուելէ ետք ղրկուած է նահանգապետին, Հայկական ցեղասպանութեան ոդեկոչումի յանձնախումբին եւ ԱՄՆ–ու նախագահին:

ՂԱՐԱԲԱՂի ՆԻԹԸ ՊՈՒՏԻՆ–ԳԼԻՆԹԸՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ

ԱՄՆ–ու նախագահ Պ. Գլինթըն եւ Ռուսաստանի նախագահը Վլ. Պուտին հանդիպումներ պիտի ունենան Ցունիս 4–5–ին Մոսկուայի մէջ. Մինսկի խումբին ամերիկացի նախագահը Կ. Քալանօ որ երեւան ու Բաքու կը գտնուէր վերջին օրերուն, յայտնած է թէ երկու նախագահներուն հանդիպումներու օրակարգին վրայ տեղ պիտի ունենայ Ղարաբաղի հարցը: Քալանօ այս մասին յայտնած է Բաքուի մէջ, Ադրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւի հետ հանդիպումին ընթացքին: Նախապատրաստելու համար Մոսկուայի բանակցութիւնը, Մինսկի խումբին երեք նախագահները Ժընեւի մէջ պիտի մշակեն առաջարկներու ցանկը:

Քալանօ ըսած է նաեւ թէ Մոսկուայի մէջ նիւթ պիտի ըլլայ Ղարաբաղի պատերազմէն քայքայուած տնտեսութիւնը վերականգնելու հարցը:

Ուչագրաւ է որ Քալանօ ոչ թէ Երեւանի, այլ Բաքուի մէջ ունեցած է այս արտայայտութիւնները. կամ, առնուազն, անոնք հրապարակուած են Բաքուի մեկնակէտով: Մտահոդիչ է յատկապէս այն նչումը թէ Մոսկուայի մէջ սեղանի վրայ պիտի դայ Ղարաբաղի պատերազմէն քայքայուած տնտեսութիւնը վերականգնելու հարցը: Դիւանագիտական խոր համաութիւն մը անհրաժեչտ չէ հետեւցնելու համար թէ խնդրին քաղաքական կարգադրութիւնը արդէն գրեթէ բանակցութեան նիւթ անգամ չի նկատուիր ու կը ծրագրուի մշակել տնտեսական վերականգնումի փուլը: Այսքանէն, կարելի՞ է յաւատալ յոյսեր ունենալ, մանաւանդ Ղարաբաղի ու նաեւ Հայաստանի քաղաքական ներկայի անորոչութիւններով ու ստեղծուած պարագաներով:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Աչտարակ անփոփոխ կեցած է իր տեղը, իր Կարմրաւոր Ս. Աստուածածինի գոհար մատուռով, որուն եղականութիւնը կազմող կղմինտրէ տանիքը սկսած է արդէն քայքայուիլ: Քիչ անդին Ս. Մարինէ, 1281-ին կառուցուած, մի քանի բարեպաշտ մայրիկներու մոմով ջերմացած, փոքրիկ կենդանութիւն մը կը սեղմէ հանդիսակաց հրապարակին վրայ: Ամէն տեղ մոմ ծախող մայրիկներուն դանդաղ նոյնն է – Աղանդաւորները զօրաւոր կերպով թափանցած են գիւղերու մէջ եւ չատ ուժեղ պայքար կը տանին Հայաստանեայց Եկեղեցիին դէմ, արհամարհելով եւ նախատելով անոր պաշտօնեաները, սկսած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն մինչեւ գիւղին քահանան: Երեւանի ամէնէն ժողովրդական թաղին՝ ԿՈՆԴի մէջ, խումբ մը երիտասարդ մայրեր, յափշտակուած կը խօսէին Ճօնիի մը մասին, որ իրենց ցոյց է տուած – թէ ոնց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ժողովուրդը խաբած, կողոպտած եւ իրեն աղամանդակուռ ոսկի խաչեր սարքած է – (*) եւ այդ ոչ թէ միայն հիմա, այլ Գրիգոր Լուսաւորիչէն սկսեալ մինչեւ Ներսիսեան Հայրիկ, մինչեւ Վազգէն Առաջին եւ թէ ի՛նչպէս դարեր յետոյ, Աստուած բարեպաշտ Ամերիկայի մը յայտնած է ինքզինք, որ ճշմարիտ Քրիստոսը քարոզէ... Նոյնն է պարագան Հայաստանի ամբողջ տարածքին վրայ, Մեղրիէն մինչեւ Տաւիշ: Նորադուգի մէջ լսեցի որ մինչեւ իսկ սկսած են խաչքարեր քանդել ... մատուռ մը կործանել, զոր գիւղացիները իրենց ծախքով վերականգնած են: Զարմանալին հոն է որ երբ Նախիջեւանի Ազերիները, Հին Ջուղայի խաչքարերէն մէկուն դպնան, մեր մամուլը կը բռնկի, իրաւացիօրէն. արդեօք ի՞նչ ըրած է մինչեւ հիմա Հայաստանի մամուլը, այս նորատեսակ Ազերիներու դէմ, որ օրէ օր մեր հոգեւոր եւ նիւթական մշակոյթը կը քանդեն, մեր աչքերուն առջեւ ... կամ ի՞նչ կ'ընէ պետութիւնը ... արդիօք դիտե՞ն որ Նորադուզ անունով, համամարդկային արժէք ներկայացնող միջնադարեան դերեզմանատուն մը գոյութիւն ունի, իրենց սահմաններուն մէջ, որ եթէ Արեւմուտք ըլլար, վստահաբար ապակիի տակ առած կ'ըլլային, բնութեան արհաւիրքներէն պաշտպանելու համար: Իչխանուհի Փիլոան եւ ամուսինը, տասը օր անդադար գլուխնին ափերուն մէջ առած, կ'ափսոսային, տեսնելով «արուեստի գլուխ գործոցներ, խաչքարեր, դամբանաքարեր, քանդակներ անխնամ լքուած դաշտերու մէջ, համրաներու երկայնքին, կտրուած, ջարդուած, մասամբ ծածկուած»: Անոնց արտայայտած հիացմունքը իմ աչքերս ալ բացին եւ նորանոր գաղափարներ սկսան ծնիլ մէջս. ինչո՞ւ չստեղծել խաչքարերու բացօթեայ թանգարան մը, Երեւանի սրտին վրայ, սկսելով այն տեղէն ուր կանգնած էր, մինչեւ վերջերս, Լենինի յուշարձանը, իջնել ցած պարտէզներով, մինչեւ Ստեփան Շահումեանի, մինչեւ Աղեքսանդր Միասնիկեանի յուշարձանը, ստեղծելով թափառաց, ծաղկուն անկիւններ, մանր չատրուաններով ճոխացած: Տեսած չէ՞ք ինչպէս հին Հռոմի հնութիւնները նոր Հռոմը կը զարդարեն:

Աչտարակէն քիչ անդին, դէպի Վանաձոր – Ապարան ճամբուն վրայ, ընկուզենիներու մէջ թաղուած կը գտնուի Մուղնի գիւղը, իր կանգուն Ս. Գէորգ Եկեղեցիով, կառուցուած ԺԴ. դարուն եւ վերանորոգուած 1661 – 1669 տարիներուն, աչքի կը զարնէ տուֆի գանազան գոյներու օգտագործմամբ եւ բուսական նուրբ քանդակներով: Քանի մը վայրկեան միայն չարունակելով մեր վերելքը կը հասնինք կաթքի, ԺԳ. դարէն ծանօթ մեր մատենադրութեան, ծննդավայրն է Յովհաննէս Ը. Կարբեցի Կաթողիկոսին: ԺԴ. դարէն ունի Զանգակատուն – Մատուռ մը, որուն ժէ. դարուն կցուած է Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, ճաշակաւոր կերպով վերանորոգուած, Արգումանեան ընտանիքի ծախքերով (Պուէնոս – Այրէս) եւ պաշտօնապէս բացումը կատարուած, անցեալ Հոկտեմբերին:

Կարբի սահմաններուն մէջ կը մտնէ նաեւ Յովհաննավանքը, բերդանման կանգնած Քասախի ձորին վրայ, որ իր Ե. – ԺԳ. դարեր երկարող չինութիւններով, հայկական ճարտարապետութեան դպրատուր կոթողներէն մին կը հանդիսանայ: Հոն պահակ – գործատուր մը կար մնայն իր կնոջ հետ, որ մանր գործեր կը կատարէր եւ չինանիւթերուն վրայ կը հսկէր: Լաւ սկսուած վերանորոգութեան աշխատանքները, կանգ առած են եւ ամէն ինչ լքուածութեան տպաւորութիւն կը գործէ: Կը թուի թէ երկար տաեն չատ մը գործեր պիտի կազան, մինչեւ որ նորընծաներ վեհափառը, աշխատանքի իր խումբը կազմէ, քանի հին անձնակազմէն չատեր հեռացուած են արդէն, այս կամ այն պատճառներով, անոնցմէ վերջինն էր նկարիչ Գրիգոր Յանճեանը, որ մահուրընէն չարաթ մը առաջ, վեհափառի մօտ նչմարեցի: Նոյնիսկ աւերակ վիճակի մէջ, Յովհաննավանքը տպաւորիչ է. կարծես բնութիւնն է կառուցեր, այնքան կը նոյնանայ իր չրջանակին հետ: Քասախ գետը, դարեր չարունակ սահելով, Արագածի եւ Արայի բարձունքներէն, կերտած է անդնդախոր կիրճ մը զոր կը դիտես յափշտակութեամբ եւ վախով միաժամանակ: Վանականները, վստահարար այս չնչաչարհիկ բնութեան մէջ, Ամենակալին հզօրութիւնը պատկերացնելով, 1500 տարիներ առաջ եկած բոյն դրած են հոս, աւելի մօտ ապրելու համար Արարիչին հետ: Կ'ըսուի թէ Ղազարոս Փարպեցին իր Հայոց Պատմութիւնը հոս է չարադրած, ուր յետագային գործած է նաեւ գրչութեան ծաղկուն դպրոց մը: ԺԲ. դարու կէսերուն հոն գտնուած է նաեւ երեւելի վարդապետ Գրիգոր Տուտէորդին եւ այլ հռչակաւոր դրչագիրներ:

Քասախի կիրճի հարստութիւններէն է նաեւ Սաղմոսավանքը, քանի մը մղոն աւելի վեր, Արտաչատան գիւղէն քիչ մը մեկուսացած, ճարտարապետական այլ հրաշալիք մը, կազմուած Ս. Սիոն Եկեղեցիէն, (1215) կառուցուած իչխան Վաչէ Վաչուտեանի կողմէ, նոյնպէս գանիթը (1215 – 1235), Ս. Աստուածածին եկեղեցին (1255) եւ Գրատունը կառուցուած իչխան Քուրդ Վաչուտեանի կողմէ:

Այսօր անձրեւային է օդը. ցուրտը կը զգացնէ իր ներկայութիւնը այս բարձունքներուն վրայ. ի վերջոյ Արագածի փէշերուն վրայ կը գտնուինք. սկսած է մթնել. մեր հիւրերը միշտ վախ մը ունին որ վայրկեանէ – վայրկեան կրնան աւազակախումբերու հանդիպիլ ... չատ դէշ յիշատակներ ունին արեւելեան – Գերմանիա կատարած իրենց ճամբորդութենէն: Առաջին օրէն, կղզանքներ փնտռեցին, որպէսզի իրենց բնակարանին մուտքն ու ելքը ամրապնդեն (*). հակառակ բոլոր պնդումներուս որ վտանգ չկայ Հայաստանի մէջ եւ թէ կրնան նոյնիսկ դուռը բաց թողուլ, մի քանի օր հարկ եղաւ, որ նման վախեր վերջնականապէս փարատին.– Երբ Իտալիա վերադառնանք – ըսին – չատ պիտի փնտռենք Հայաստանի ապահովութիւնը – ճիշդ էր:

Արովեանի վրայ, Հանրախանութին կողքին, նոր ճաշարան մը բացուեր է որ աչնան տակաւին չկար. անունը, օրէնքով պէտք է Մարֆօ Փօլօ ըլլար, եթէ իմ գիտցած վենետիկցի հռչակաւոր ճամբորդն է, «Իլ Միլիոնէ»ի հեղինակը, որ աչնքան կարեւոր տեղեկութիւններ կուտայ նաեւ միջնադարեան Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ մասին, բայց տէրը, կամ տէրերը, «մեծ պատմագիրը»ը կոչած են Մարգուս Փոլուս, չես գիտեր ինչո՞ւ:

Ունի ըմպարանի բաժին մը, միշտ խըճողուած եւ մաքուր ճաշարան: Ճաշերը ընծիր էին, գիները մատչելի, պատերը վենետիկեան մի քանի տեսարաններ նըկարուած, ուր կը փայլէր Մխիթարեաններու Մայրավանքը Ս. Ղազար կղզին, երեւակայութեամբ տեղափոխուած չէնքերով եւ գանգակատունով, յայտնի չեզաւ թէ ո՞ր անկիւնէն դիտուած է: Ճաշարանի գարդերէն պէտք է նկատել նաեւ սպասարկող երիտասարդը որ իւրայատուկ ոճ մը հնարած է, գարեջուրի շիշերը բանալու եւ լեցնելու. նախ փորին վրայ կը հանդչեցնէ, ապա հակառակ կը

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱ – ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԷՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵԴՐ. ԱՍԻՈՑ ՄԷՋ

Մինչեւ գրական էջերու մէջ արձագանգ գտած է ԺԹ. գարու վերջաւորութեան Բրիտանացիներու չանքը որուն նպատակը եղած է արգելք ըլլալ ռուսական դրօհակին ծածանումին կեդրոնական Ասիոյ մէջ: «Իզվեստիա»յի մէջ լոյս տեսած էջ մը դիտել կուտայ որ այսօր ալ կայ այդ չանքը, միակ այն տարբերութեամբ որ կը գործադրուի ոչ թէ Բրիտանացիներու, այլ՝ այս անգամ Ամերիկացիներու կողմէ:

Վ. Սկոսիրեւ ըսածին որպէս վաստակաւոր ՍԻՄ–յի տնօրէնին Ղազախստան եւ Ուզբեկստան կատարած այցը: Այս մասին Ուաչինկթընի պաչտօնական աղբիւրները տեղեկացուցած են մնայն թէ այդ այցին նպատակն էր ահաբեկչութեան եւ հիւլէական զէնքերու տարածումի նիւթերուն մասին հանդիպումներ ունենալ: Ատոր քով պաչտօնատարներ ալ վախ յայտնած են թէ նախագահ Պուտին կըրնայ ՀԱՊ–ի կեդր. ասիական հանրապետութիւններուն զինուորական վարչակազմին եւ ապահովութեան ուժերուն վրայ իր ազդեցութիւնը աւելցնել:

ՍԻՄ–յի տնօրէնին նոք չրջանը այցը կ'ընդունի էՖ – Պի – Այ–ի տնօրէնին որ Ղազախստանի մայրաքաղաքին մէջ ամերիկեան իրաւազիտական դրասենեակի մը բացումը կը կատարէ. դրասենեակը պիտի զբաղի, ըստ պաչտօնական տեղեկատուութեան, ահաբեկչական, թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան եւ կազմակերպուած ոճիրի հարցերով: Բայց կարելի է վստահ ըլլալ որ դրասենեակին գործունէութիւնը պիտի սահմանափակուի այդքանով եւ էՖ – Պի – Այ–ի գործիչները նաեւ կապեր պիտի չհաստատեն իրենց զազախ պաչտօնակիցներուն հետ:

Ուաչինկթընի հետաքրքրութեան լաստոյն փաստն է նաեւ չրջան այցը Արտաքին գործերու նախարար Մ. Օլպրայթի որ վերջերս հանդիպումներ ունեցած է նոյն երկու երկիրներուն մայրաքաղաքներուն մէջ: Ամերիկեան չրջանակներ մեկնաբանելով այս այցերը, լսած են անոնք կը միտին Ռուսաստանի հարաւային այդ գօտիին մէջ ամերիկեան դեցութեան չրջանակ մը դոյացնել. Գլխաւոր նպատակը տկարացնել է Ռուսաստանի ու Իրանի դերը այն երկիրներուն մէջ ուրկէ ԱՄՆ կը չանան Մեսիա նոր ճամբան անցընել: Անոնք կ'ուզեն նաեւ որ հարուստ ընդերքներու եւ երիտասարդ պետութիւններէն մին կազմուղ եւ քարիւղատար խողովակներն ալ չրջանցեն Ռուսաստանն ու Իրանը:

Այս պարագաներէն, ինչպէս կը պնդէ Սկոսիրեւ, կարելի է միայն ռուսական դիրքերու ուղղուած սպառնալիք չնչել, քանի որ չահերու մրցակցութեան, Ռուսաստան եւ ԱՄՆ ունին նոյնացող միտումներ. անոնց գլխաւորն է իսլամական արմատականութեան ոտնձգութիւնը կասեցնել: Ռուսաստան նաեւ չունենալով այդ գօտիին մէջ ամերիկեան ազդեցութեան չեչոտումին դէմ դնելու ուժը, յարմարագոյնը կը նայ ըլլալ տարուած քաղաքականութիւնը համաձայնացնելու արարքը: Յօդուածը կը խոստովանի որ տակիս չատ աւարտական երեւոյթ չէ. սակայն, կը չեշտէ թէ դիւանագիտական վարպետութիւնը կը կայանայ կրնճռոտ կացութիւններու պարագային չփումի կարելիութիւն տուող մեկնակէտներ ճարելուն մէջ:

ԿԱՂՁ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՅՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔԱՐՄԷԼԻ ԿՐՕՆԱԽՈՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ»

Հեղինակ՝ Ժորժ Պերնանոս, թարգմանութիւն, յառաջաբան եւ ծանօթագրութիւն՝ Նազարէթ Թօփալեան, Մատենշար՝ «Հազար Եօթն Հարիւր Ամեակ Հայկական Քրիստոնէութեան»:

Ստանալու համար դիմել՝
Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաչճեան
Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean-Goujon,
75008 PARIS

դարձնէ աճապարարի վարպետութեամբ, դաւաթին վրայ, եւ առանց փրփուր հանելու կը պարպէ զայն, քանի մը վայրկեան զրաղեցնելով լինդ պէս անճարակ յաճախորդը:

Գէորգ, լաւ պիտնալով հետաքրքրութիւններս, ժամանակէս առաջ հայկական հետաւեսիլի կայանէ մը «ՇՕ» մը ճայնարերը էր, ուղեց որ անպայման միասին դիտենք. ան դիտէ իմ բնաւորութիւնս ու չատ կը գուարճանայ դատաստաններս լըսելով: 17–ամեայ նոր սերունդի աղջիկ մըն էր, ալաֆրանկա անունով, որ պորտը բաց, գեմինները կը տապլտկէր եւ այր–երը էյք հնչելով եւ տեղի – անտեղի չեչտելով բառերը կը փորձէր հայերէն երգել՝ ամերիկուհիի նման: Հաւնեցա՞ր: Ինչո՞ւ չէ...:

– Նայէ՛ սիրելի Գէորգ. Ամերիկան մի քանի դարու պատմութիւն ունի միայն. ամէն դոյնի եւ երկրամասի ժողովուրդներու խառնարան մըն է. մշակոյթ պիտի ստեղծէ, եւ չայողած է ստեղծել, հիւսիսն ու հարաւը, արեւելքն ու արեւմուտքը իրար խառնելով. ամէնքս դիտենք եւ կ'ընդունինք թէ սա՛ ամերիկեան երգ է, ամերիկեան ուտելիք է, ամերիկեան հագուելու ձեւ է եւ կը յարգենք նոյնիսկ եթէ չսիրենք. բայց երբ Հնդկաստանցի կամ Զինացի մը, կամ Հայ մը ելլեն կատկէն այս նորելուկ մշակոյթի նախնդոյ բանը, որ փնտռտուք մըն է տակաւին, կը ստիպուիմ մտածել թէ երբեք մշակոյթ չեն ունեցած կամ բոլորովին անտեղեակ են իրենց անցեալին: Աղդ, ըսէ՛ քու կատարութեանդ որ հետաւեսիլի պատասխանատուները նչանակէ՛ ամենախիստ գտումով, քանի որ ժողովրդային համալսարան մըն է որ ամէն օր մեր տուները կը մտնէ...:

Կէս գիշեր է արդէն. խորհրդածութիւններու եւ քունի պայքարի մէջ եմ. Երեւանեան ամբողջական օր մը անցած է եւ կը լողամ տպաւորութիւններու ովկեանի մը մէջ: Ամենայնիւ, տերեւաթափ Երեւանին պատկերը չէ որ գիս կը տանջէ, ոչ ալ ժողովուրդին աղքատութիւնը. միչտ ուտելու բան մը կայ Հայաստանի մէջ. Բ. համաչխարհային պատերազմի Հայաստանցիին ճաշակածը անհամեմատօրէն աւելի ծանր էր եւ անբաղդատելի այդ ողջ հայութիւնը ոտքի ելած էր ամբողջ ուժով իրենք լեցնելու, պատերազմի պահասը լրացնելու. յոյս կար որ Ամերիկան տան, Կարսն ու Արտահանը վերադարձնեն ..., ժողովուրդը Յոյս ունէր լաւագոյնին Հաւատքն ունէր. իսկ հիմա ... երբ կը տեսնէ թէ իր «Հերոսները» վերջին նորոյթ Մերսեդէսներով կը պտտին, մին բերդաքաղաք կը չինի Ծովհաննավանքի բարձունքին, ուրիշ մը Ստեփանակերտի մուտքին, երրորդը Ռոստովի մուտքին, մին քարէ մենաչխորհը լուրացուցած է, ուրիշ մը ալիւմինիումէ, երրորդը՝ ներածումի, եւ ամէն կերպ արդելք կը հանդիսանայ որ գործատուներ բացուին, պատրուակներ դառնան տեղական, պզտիկ ամէնէն հասարակ ապրանքներ դուրսէն ներածուին եւ բարձր չահեր պահովէ: Ժողովուրդը այս ամէնը լաւ գիտէ, ինչպէս յայտնի է իրեն սրտցաւ խօսակցութիւններէն, եւ ոչ հաւատք ունի անցեալ, ներկայ եւ գալիք իչխանութիւններուն նկատմամբ... ոչ գաղթէ, կը գաղթէ անդադար, ամէն ամէն ժամ. Հայաստանի բոլոր գլխաւոր քաղաքներէն, օրական 80 հոգինոց չարտեր կը մեկնին, Վրաստանի վրայով Թուրքիա, Ռուսաստան, Ուկրաինա եւ աւելի «բախտաւորները»՝ դէպի Միացեալ Նահանգներ ... որո՞ւն հոգը այլեւս կայ. Վանոն ո՞ւր գացեր է, կամ Բլէեանը որքա՞ն ժամանակով յանդգուար է, կամ Ղուկասեանի վրայ ո՞վ կրակեր է: Կացութիւնը չատ ծանր է. անհրաժեչտ է որ փրկիչ թեւն իչխանութիւն մը ստեղծուի, նաեւ արտասահմանի կարող անձերով, ծագումով եւ Ներսէս Հայրապետներ Նպատ բարեբանան եւ Գարեգին Յովսէփեաններ Սարգսեան զարապետի գանգերը կրկին հնչեցնեն. Հայրենիքը վտանգի տակ է:

Քրոնիկագիր
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 2)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ԽՈՍՐՈՎ Ա.ՍՈՑԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Ինսինոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Ափեհեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 8–ին, տեղի ունեցած է Խոսրով Ա.Սոյեանի «Մենք ենք մեր սարերը» հատորին գինեձօնը, վարդակերպութեամբ Համազգիի: Բացումը կատարած է Մարալ Վարժապետեան: Սարգիս Մահսերեճեան ներկայացուցած է հատորին ծննդոցը: Երուանդ Գոչունեան քննարկած է Խոսրով Ասոյեանի բանաստեղծութիւնները, անդրադարձած՝ անոնց մէջ չօշափուած նիւթերուն, կատարուած նորարութիւններուն եւ հեղինակին ներքին ու վինք չըրջապատող աշխարհներուն տարակեցութեան եւ փոխ – յարաբերութիւններուն: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը:

***

«ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Կլենտէյլի Հանրային Գրադարանին մէջ, Ապրիլ 6–ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը, նուիրուած երդիծաբան եւ բանաստեղծ Ներսէս Տէր – Մեսրոպեանին: Հանդիսավարը՝ Գրիչ Դաւթեան, ներկայացուցած է հեղինակը: Կարդացուած է Վերժ Սարգսեանի վերլուծականը Ներսէս Տէր – Մեսրոպեանի բանաստեղծութիւններուն մասին: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են Գէորգ Քրխտինեան եւ Վահրամ Հաճեան:

***

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլենտէյլի Պրէսբըն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Ապրիլ 9–ին, տեղի ունեցած է Ե–ղեռնի 85–ամեակին նուիրուած յիշատակի երեկոյթ մը, կազմակերպուած Պրէսբըն եկեղեցւոյ եւ «Մաշտոց» գոլէճին կողմէ, մանակցութեամբ չըջանի ամերիկեան եկեղեցիներուն: Խօսք առած են Կլենտէյլի քաղաքապետ Տէյվիտ Ուիվըը, Գալիֆորնիոյ Ներկայացուցիչներու Տան անդամ Ձէք Սքաթ, տոքթոր Կարպիս Տէր – Եղիայեան, վերապատուելի Թամ Լանրնեքըրն, փրոֆ. Գէորգ Քրլոպեան եւ լսարոյ Լեւոն Ֆերմանճեան: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կլենտէյլի Փարչըր Փլազային մէջ, Ապրիլ 19–ին, տեղի ունեցած է երիտասարդական «Նռենի» նորակազմ Միութեան անդրանիկ ձեռնարկը, նուիրուած Եղեռնի 85–ամեակին: Խօսք առած են Գալիֆորնիոյ նահանգային ծերակուտական Էմըմ Շիֆ, Ներկայացուցիչներու Տան անդամ Սքաթ Ռասլըմըն եւ Կլենտէյլի Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ Րաֆֆի Մանուկեան: Ցուցադրուած են 16 երիտասարդ նկարիչներու գործերը: Երեկոյթի ընթացքին արտասանութեամբ եւ ընթերցումներով ոգեկոչուած են մէկուկէս միլիոն հայ նահատակները:

***

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Քառեկամ փարքի Հ. Բ. Ը. Մ. Մանուկեան – Տէմիրճեան վարժարանի «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 7–ին, տեղի ունեցած է Ապրիլեան երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Կոմիտաս վարդապետի մահուան 65–ամեակին, կազմակերպութեամբ Թ. Մ. Միութեան Սան – Ֆերնանտօ հովիտի մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Հերմինէ Սահակեան: Տոքթոր Կիրակոս Մինասեան ներկայացուցած է օրուան դասախօս՝ Հրանդ Ազատեանի կենսագրականը: Դասախօսը ներկայացնելով իր նիւթը, խօսած է կոմիտասի կեանքին ու գործունէութեան, հայկական ժողովրդական, ազգագրական, աչխատանքի ու պանդուխտի երգերու գրառումներուն, պանոնք հայ եւ օտար երաժչտական աչխարհին ծանօթացնելուն, Կոմիտասի վաստակի արժեւորումին եւ վարդապետին եղերական վախճանին մասին: Դասախօսի ընկերակցութեամբ Լեւոն Աբրահամեանի, երգչուհի Անահիտ Ներսիսեան մեկնաբանած է Կոմիտասի դասական երգերէն նմոյչներ: Փակման խօսքը արտասանած է Երուանդ Պապայեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

100 ՏԱՐԻ ԿՈՏՈՐԱԾԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Ապրիլ 30–ին, Մարսէյլի Պօմոն Թալի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին կրկին բազմամարդ էր: Զնայած տաք օդի, դէպի ծով կանչող ձայնին, չատեր նախընտրած էին եկեղեցի գալ: Այդ օրը յատուկ էր, ոչ միայն որովհետեւ նոր Կիրակի էր, այլեւ որովհետեւ պատարագէ անմիջապէս վերջ, տեղի կ'ունենար հանդիսութիւն «100 տարի կոտորածէ մինչեւ յաղթանակ» վերտառութեամբ:

Իւրայատուկ մթնոլորտ մը կար պատարագի ընթացքին, երբ ներկայ երկուհարիւր չափուն հաւատացեալներէ հարիւրը պատանիներ եւ երիտասարդներ էին: Անոնց մէջ էին նաեւ այն քառասունը, որոնք իրենց ազգային, յեղափոխական երգերու կատարումով պիտի խանդավառէին ներկաները:

Երբ «երթայք ի խաղաղութեամբ»ով աւարտեցաւ արարողութիւնը, բոլորը մէկ մարդու նման խաղաղութեամբ դացին սրահ: Փոքրիկ թէյասեղանի հիւրասիրութենէ վերջ, հոգեւոր հովիւ Կոմիտաս վարդապետ Յովնանեան, որ կազմակերպիչն էր հանդիսին, բարի գալուստեան եւ բացման խօսքէ անմիջապէս վերջ, բեմ հրաւիրեց իր քառասուն սաները, որոնց տարիքը 3 – 16 տարեկան է, ինչպէս նաեւ Տիկին Թադուհի Զարուբեանը, որ պիտի ընթերցէր Հայր Կոմիտասի պատրաստած պատախօսութիւնը:

Հանդէսը սկսաւ զանազաններու ղօղանջով, ապա պզտիկներու արտասանած «Հայր Մեր»ով եւ Հայր Կոմիտասի ստեղծագործած «Կոտորած» երգով, որմէ անմիջապէս վերջ դասախօսութեամբ պատմական յուշագրօսանք կատարուեցաւ 1854 – 1856 թ.թ. ռուս – թրքական պատերազմէն սկսեալ մինչեւ համիտեան ջարդեր: Նչուեցաւ, որ տակաւին 1878 թուականին «Թայմզ»ի թղթակից Նոյմանի գրածին համաձայն Ալաշկերտի 122 գիւղերէ միայն 9–ը մնացած էին, միւսները՝ հիմնայատակ կործանած, իսկ մարդիկ՝ սուրի քաչուած: Ապա 1895 – 1896 թուականին Կ. Պոլսոյ ջարդերը, 1909–ի Ատանայի ջարդը՝ երիտթուրքերու ատպարէզ իյնելով, ապա բուն եղեռնը, Սարգարապատեան յաղթանակը, Անկախութեան երկու տարիները, Ստալինեան հալածանքի չրջանը, գորբաչովեան «պերեսթրոյկան» եւ Արցախեան հերոսական չարժումը եւ Հայոց փայլուն յաղթանակը:

Պատմութեան ամէն մէկ չրջան ունի իր համապատասխան երաժչտական հատուածը, չուրջ 23 երգահամարները («Զայն մը հնչեց Էրզրումի», «Արիւնոտ դրօշ», «Թխկի բորան» եւ այլն), որոնք հիանալի կատարուեցան փոքրիկներու կողմէ: Յատկապէս իրենց կատարումներով հիացում պատճառեցին 3 տարեկան Սարին Գասպարեան («Գնդակ որոտաց»), 6–ամեայ Լիմա Պետրոսեան («Գետաչէն»), իսկ 15–ամեայ Արմինէն իր անուչիկ ձայնով եւ կատարողականութեամբ, այնպէս մատոյց «Ատանայի Ողբը», որ չատերու աչքերը թաց էին արցունքներէ:

Հանդիսութիւնը աւարտեցաւ Հայր Կոմիտաս Յովնանեանի երկու ստեղծագործութիւններով. «Հայր Մեր»ի նոր տարբերակով եւ «Ղարաբաղ» երգով, որու աւարտէն անմիջապէս վերջ, լեփ լեցուն խանդավառ դահլիճը յատնկայս ծափողջոյններով իր երախտագիտութիւնը եւ գնահատականը կը յայտնէր անոնց, որոնց չնորհիւ իրականացած էր այդ գեղեկոյթը, որ արդիւնքն էր միայն տասը փորձերու եւ մեծ նուիրումի:

Զորս ամիսներու ընթացքին երրորդ հանդէսն է, որ կը կազմակերպէ Հայր Կոմիտաս Յովնանեան: Երեք հանդիսութիւն եւ՝ անոնցմէ ամէն մէկը իր ուրոյն նիւթով եւ երգացանկով: Եւ երեքն ալ արժանացած էին բարձր գնահատանքի:

Յաջողութիւնը որքան կազմակերպիչներունը՝ այդ «Քառասուն մանկանց»ը: Ահա թէ ինչու Հայր Կոմիտաս իր փակման խօսքին անընդհատ չնորհակալութիւն կը յայտնէր թէ մասնակից երախաներուն եւ թէ անոնց ծնողքներուն, որոնք ժամանակ եւ եռանդ չխնայելով իրենց զաւակները առաջնորդած էին փորձերու, քայ դիտակցելով, թէ մոռցուած անցեալը պատճառն է վազուան մոռացութեան:

Հանդիսութենէ վերջ, մատուցուեցան հայ տիկիններու պատրաստած ճաչատեսակները եւ այս ամէնը անվճար, քանզի թէ եկեղեցական վարչութեան բոլոր անդամները եւ թէ Հայր Սուրբը կը դիտակցին, թէ եթէ կ'ուզես բան մը ակընկալել, նախ տուր՝ ապա սպասէ:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՀԱՄԸՆԹՐԸՆի (Գանատա) Շերաթոն պանդոկին մէջ, Ապրիլ 1–ին եւ 2–ին տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.–ի Գանատայի չրջանի 10–րդ սեմինարը, ներկայութեամբ կեդրոնական վարչութեան ատենապետուհի՝ Մարօ Մինասեանի եւ անդամուհիներու: Երկու դասախօսները եղած են Թաթուլ Սոնենց–Փափազեան եւ Մարօ Մինասեան: Առաջին դասախօսին նիւթ եղած են դարասկիզբէն քաղաքական եւ ընկերային այն դէպքերը որոնք ձեւաւորած են հայ ժողովուրդի անցեալ դարաչրջանի պատմութիւնը: Մարօ Մինասեան ծանրացած է Հ.Օ.Մ.–ի պատմաւկին վրայ եւ տարած 90–ամեայ գործունէութեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հ.Օ.Մ.–ի ամէնօրեայ վարժարանը, որ առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցէր Օնթարիոյ նահանգի դիտական յուցահանդէսին, ոսկի մետալ չահած է: Ընդհանուր ձեւով, կը մասնակցին 12 հազար աչակերտներ, որպէսզի կարելիութիւնը ունենան մասնակցելու նահանգային, ապա՝ համապանատական յուցահանդէսին: Թալին Նարանեան եւ Նաթալի Մըզլաուտա կրցան չահիլ 20 ոսկի մետալներէն երկուքը եւ դրաւեցին առաջին դիրքը:

ԶԵՌՔԴ ԵՏ ՏԱՐ ՅԱՒԻ ՎՐԱՅԻՑ

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ

Մարցպետի հետ սարերից իջած, պետի հետ դուրս եկանք գիւղի վրայ: Գետը գնալով՝ զօրանում էր, ես՝ թալկանում: Իմ հոգին լիքն էր բնութեամբ, մխքս խանդուած էր անսոյդ պատմութեամբ, ինքս ջարդուած էի եւ իմ նորագիւտ ընկերը, որի ընկերութիւնը այն ուրացող գիշերուց յետոյ սպեղանի էր հոգուս, սպասում էր գիւղական այն լաւ սեղանով, որի վրայ աւելորդ բան չկայ ու պակաս էլ չկայ:

Նա ինձ հետ սարերը չբարձրացաւ, որովհետեւ այդ մի արեւոտ օրը կարող էր յառաջիկայ չաբաթուայ մէջ վերջինը լինել՝ աչքը տեսածից է վախենում, իսկ կարտոֆիլի բուկլիցի ժամանակն անցնում էր: Նա յատկապէս այդ դործի համար ուրբաթ եկել էր Կիրովականից, բայց երկուչայ անձրեւի տակ էր ընկել: Այս բարբաջութեան վրայ երկինքը ջղաղար կնոջ է նման՝ լացն ու ծիծաղը յանկարծակի:

Մթնում էր: Մխաւժամանակ դեռ նըստել կը լինէր պատչգամբում, բայց վարանքն դոյութիւնը անհանդիստ էր անում հովուերգութեան հակուած հոգին: Ձղօնները դարսեցի ինչպէս կարդն է: Դարսում էի դանդաղ և ամէն վայտ դնելով՝ մի տարով թեթեւանում էր քառասնամեայ իմ բեռը: Կրակը ամէն տեղ բոլոր ժամանակներում նոյն կերպ է բռնկըւում եւ դէպի մանկութիւն տանող ածելի լաւ միջոց չկայ, քան նախապատմական այս հրաչքը: Ցետոյ ծպեղները արի ու դրեցի ճղօնների տակ ու արանքները: Աւարտղութիւններից մերկացող այս կեանքում կրակ անելու արարողութիւնը դեռ կայ՝ փառք կրակի աստծուն: Շատ վաղուց անական կերոսինի հոտ չէի առել բենզինով ներծծուած քաղաքում ու չնայած բեռնատարների թափքերին քարչ եկող տղայ-երեխայիս քիթը մի ժամանակ քամահրանքով ծռմռտում էր կերոսինի ջրալի հոտից (այնինչ ռունգերս հասնում էին քաչում ու մինչեւ հիմա չընճոյքով էին քաչում եւ մինչեւ չառութիւնս բացւում է բենզինի ցնդող հոտից), բայց այդ ժամին, այդ սենեակին՝ թախտով, պատուհանագոգով, պատուհանագոգին դրուած զարթուցիչով, այդ սենեակին ու լայնանիստ վառարանին կերոսինի հոտն էր սազում, ինչպէս բուլմունքը՝ ծաղկած դաշտին:

Եթէ ծով ունենայինք՝ ծովից էր դուրս գալու մեր աստուածը, եթէ անտառներ՝ անտառից էր գալու, բայց չունենք եւ մեզ ահ ու խորհրդածութիւն ներչնչողը կրակն է եղել: Եւ կրակի միջից էր ելնելու մեր երեխայ աստուածը: Եւ քանի որ ամէն մարդ իր օրանածը: Եւ քանի որ ամէն մարդ իր ջախն ունի, քանի որ ամէն մարդ ինքն է իր կրակն անում՝ առանձնապայ, ինքնամփոփ է եղել մեր հաւատը, եւ մեզ չի կըպել նախրի բնազդը:

Երեկոն խմելու չէր տրամադրում: Ես այնքան լիքն էի տեսածով, լսածով, չընչածով, եւ զգայարաններս այնքան սրըւած էին, որ խթանելի կարիք չունէին: Ինձ պէտք էր ընդամէնը այնքան, որ չերմ լինի իմ ու առօրեայիս միջեւ: Այդքանը արդէն կար եւ նրա հետ՝ կար, քուն էր մտել իմ տունն ու առանին իմ հոգաբ: Մոռացում հարկաւոր չէր: Մոռացում չի էլ լինում, լինում է միայն յատպին արթնացում: Ամէն աւելորդ կաթիլը հիմա թոյն էր իմ նորոգուած արեան համար:

Ընկերս հայավարի յամառ հիւրասիրութիւնը մի հնարով դուզակցում էր յարդալիր պիջողութեանը, ես՝ ինձ ընծայուած օրը պահպանելու ջանքս չէի թողնում հասներ անձնապատասխանութեան... Իսկ երեխան համ չուլալում էր մեզ, դալով, որ օդին ու գրոյցը մեր ուշադրութիւնը չեզում են իրենց: Նա չըդիտէր, որ մի որոշակի աստիճանի վրայ մենք հակուելու ենք դէպի իրեն... Այսինքն կարող էր արդէն քնած լինել: Բայց մենք չէինք կարող չգրուցել: Լոռում լինելով՝ չես կարող չխօսել Թումանեանի մասին, Թումանեանի մասին խօսելիս՝ չես կարող չյիչել կամաւորական նահատակ Արտաւազդին եւ «երկու քարի արանքում» թպրտացող հայ կամաւորական չարժումը... Այդպէս է, երբ մենք մեր սրտագեղ պահերին ուզում ենք մեր մեծերի մի լաւ տողը յիչել, երկրորդ տողին մեր ձայնը խզւում է ցաւից: Այդպէս է լինում Աբովեանին յիչելիս, Տէրեանին յիչելիս, Վարուժանին յիչելիս, Զաբենցին յիչելիս, Զօհրապին յիչելիս, Սիամանթոյին յիչելիս ... Նահատակների ստեղծած գրականութիւն է մեր գրականութիւնը եւ մեզ վիճակուած չէ ունենալ մաքուր պոէզիայից բաւականութիւն ստացող գեղագէտի երանելի հոգեվիճակ: Եւ եթէ Գուչակն էլ չլինէր, մենք ի՞նչ էինք անելու գրականութեան ու կեանքի այս նզովեալ «կապի» մզձաւանջում:

Երեխան արեւածագկի քթից էր թռել, թչերը կարմիր, ծիծաղն անպակաս: Քըմբըւում էր մեզ ու կարկաչում, մեզ յետ էր բերում մեր մտասեւեռ մոռկոտութիւնից, սառեցնում էր մեր բորբոքուածութիւնը, մէկ էլ պապանձւում-ապչում էր՝ իր հետ, այստեղ չլինելու մեր յամառութիւնից, բայց երեխայարար չէր յուսահատւում:

Քունը տանող երեխայի վրայ իջնող չերմութիւնից նրա թչերը կրակ էին կըտրել, աչուկները կուլ էին գնում քնի ու արթնութեան սահմանի առեղծուածային փայլով... Եւ քունը գլխին երեխան, ընկերներիս հոգածու ներկայութիւնը, յաւերժական կրակն ու պատուհանագոգին ժամանակի հետ չափ ընկած ժամացոյցը ասում էին՝ Զեռքդ եւս տար... Եւ՛ տար ձեռքդ ցաւի վրայից՝ այս երեխայի գլուխը չոյիր, պրկուած չուրթերդ սիրով եւս բեր՝ կարմիր խնձոր թուչը համբուրիր,– այս մի օրն էլ Հա՛յ մի լինիր, դրողը տանի, Հայ մի՛ լինիր:

(Շար. 8 եւ վերջ)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նիս. – Պ. Սարգս Կէտիկ 1.000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր սիրեցեալ կնոջ՝ Էկլաճիճի–Լիւսէթի մահուան Ե. տարելիցին (1995, Մայիս 11) ի յիշատակ:

Կիրակի օրուան

ԻՐԻՍ ԹՈՐԱՍԵԱՆ

ՏԱԻԻՂ

Յայտագիր՝ Գարլ – Ֆլիփ Էմանուէլ Պախ, Ֆլոթիւխա, Թայըֆէր, փիէրնէ, Պրիթըն, Կոտըֆրուա:

Հինգշաբթի, Մայիս 11, ժամը 19–ին

Conservatoire de Paris,
Cité de la Musique, Espace Fleuret
Entrée libre dans la limite des places disponibles (☎ 01 40 40 46 46).

⁂

LES MIDI ET DEMI DE L'ATRIUM

ՍԱՅԱԹ ՋԱՄԱՆ

ԴԱՇՆԱԿ

Հինգշաբթի, Մայիս 11, ժամը 12·30–ին:
Յայտագիր՝ Շոփէն, Պրամս, Պէթհովէն:

Atrium Musical Magne
— Hôtel de Brossier —
12, rue Charlot, 75003 PARIS
(Participation 20F et 30F)

A.S. HOMENETMEN-FRANCE
organise
un Tournoi Intercommunautaire de foot-ball et de basket-ball
«SOUREN MOURADIAN»
les 1er, 2 et 3 Juin
Stade Municipal Hunebelle
7, Place Hunebelle — 92140 Clamart
Avec la participation des équipes de :
HOMENETMEN LONDRES
HOMENETMEN HOLLANDE
HOMENETMEN VALENCE
ASOA
JAP
AS HOMENETMEN-FRANCE

—•—

DINER DANSANT
le 3 Juin à partir de 21 heures
Gymnase Hunebelle
7, Place Hunebelle — 92140 Clamart
Renseignements : 01. 42. 25. 69. 46

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée dansante

La Croix Bleue des Arméniens de France, **Section Anaïd** de St Maurice de Beynost et la **Section Araxe** de Lyon-Villeurbanne vous invitent à passer une agréable **SOIREE DANSANTE**

le 13 mai à partir de 20 heures

à la salle des Fêtes
de St Maurice de Beynost

avec la participation du grand chanteur GRISHA et de son orchestre.

Renseignements et réservations :
Tél.: 04 78 26 28 71
(tous les après-midi sauf le lundi)
ou au **04 78 55 56 83** (le soir).

RECITAL
A L'AUDITORIUM DU PARC CHANOT
Vendredi 12 Mai à 20 heures 30

Vardan Mamikonian
PIANO

Bach, Prokofiev, Babadjanian, Liszt

Concert au profit d'Espoir pour l'Arménie

PALAIS DES CONGRES
PARC CHANOT
Rond Point du Prado — Marseille 8e

Prix des places :
120 francs — Etudiants 75 francs

Billeterie :
OFFICE DE LA CULTURE DE MARSEILLE
42, La Canebière 13001 Marseille —
Tél.: 04 96 11 04 61
OFFICE DU TOURISME DE MARSEILLE
4, La Canebière 13001 Marseille —
Tél. : 04 91 13 89 00
Renseignements :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
31, rue de Calais 13012 Marseille —
Tél: 04 91 93 54 46/Fax: 04 91 77 41 56
— *Parking assuré* —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter AUX
AUDITIONS ANNUELLES DE MUSIQUE
des élèves de piano—violon—guitare

Samedi 13 Mai à 14h30
Eveil musical — Piano
(Niveau débutant, moyen, avancé)

Dimanche 14 Mai à 15h
Violon — Guitare — Piano
(niveau moyen et avancé)

Pour la 1ère fois
TOURNOI INTERNE D'ECHECS
des élèves (enfants et adolescents)
Samedi 20 mai à 15h

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine :

- *Cuisinière*

Ecrire ou téléphoner à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

⁂

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Centre Culturel
SAINT MESROB

Présentation
et signature du livre
de **Jean-Varoujean GUREGHIAN**
LE GOLGOTHA DE L'ARMENIE MINEURE
Le destin de mon père
(préface d'Yves Ternon)
Vernissage
de l'exposition des peintures de l'auteur
le **jeudi 11 mai à 20 heures 45**
(l'exposition sera visible jusqu'au 18 mai,de 16h à 20h)
au **Centre Culturel Saint-Mesrob,**
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
Cocktail et Vernissage

Christianisation - 1700
«RETOUR EN ARMENIE OCCIDENTALE»
Projection d'un film-vidéo
sur le pèlerinage
effectué sur les terres ancestrales
par Mgr Mesrop Achdjian
Le samedi 13 mai à 21 heures
Salle de l'église arménienne
de Chaville
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville
— Entrée libre —

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

UGAB — JEUNES MARSEILLE
Samedi 13 Mai à partir de 21h30
Soirée animée par le chanteur
VREJ LOUSSARARIAN
Boissons, assiettes de spécialités arméniennes
P.A.F. : 100 F
Membre : 80 F
Renseignements & réservations :
327, Bd Michelet — 13009 Marseille
Tél. : 04. 91. 22. 10. 45 /
06. 88. 06. 68. 07 / 06. 11. 66. 55. 30
Réservation obligatoire

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՎԵՑՕՐՈՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՍ 15 – ՅՈՒԼԻՍ 29

Վեցերորդ տարին ըլլալով Համազգայինի ամառնային համախմբումը բացառիկ առիթ մը պիտի ընծայէ Սփիւռքի համալսարանական ուսանողներուն ծանօթանալու Հայ մշակոյթին եւ Հայոց պատմութեան:

Օգտակարը հաճելիին միացնելով, համախմբումը կ'առաջարկէ դասախօսութիւններու շարք մը նեղկապացուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթի մեծ մասնագէտներու կողմէ: Նախատեսուած են հայկական մշակոյթի, երաժշտութեան, չարժապատկերի եւ գրականութեան շուրջ վիճաբանական հանդիպումներ, ինչպէս նաեւ շրջապտոյտներ դէպի Լիբանանի պլխաւոր հայկական հաստատութիւնները՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարան, Ազնաւր, Պուրճ Համուտի հայկական թաղամասեր, ինչպէս նաեւ Լիբանանի պրօսաչրջային տեսարժան վայրեր՝ Պաալպէք, Պիպլոս, Պէյթ էլ Տին եւ այլն:

Առաջին անգամ ըլլալով այս տարի համախմբումը կ'առաջարկէ նաեւ այցելութիւն մը դէպի Սուրիոյ պատմական վայրերը եւ ուխտադնացութիւն մը դէպի Տէր Զօր:

Սուրիա եւ Տէր Զօր շրջապտոյտի մասնակցիլ փափաքող ուսանողները պարտին Պէյրութ դառնալ Յուլիս 11–ին:

Մասնակցութեան ծախքեր՝ 600 ամերիկեան տոլար:

Լրիւ կեցութեան ծախք:

300 ամերիկեան տոլար կէսօրեայ կեցութեան ծախք:

200 ամերիկեան տոլար Սուրիա այցելութեան համար:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան թերթիկներ ստանալու համար դիմել. –

ԼՈՆՏՈՆ. – Սեդա Թնճուկեան –
Tél. : 44171 6038452
Fax : 44171 6039518
E.mail : stenjouk@aol.com
ՓԱՐԻԶ. – Հուրիկ Պաղտասարեան –
Tél et fax : 33 01 42 29 10 24
E.mail : navasti@wanadoo.fr
web site : www.hamazkayin.com

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

GERARD CHALIAND
présente et dédicace
le nouvel ouvrage
LA CONSTRUCTION DE L'ETAT EN ARMENIE
(un enjeu caucasien)
Auteur : **Gérard Libaridian**
Ex-conseiller à la Présidence de la République d'Arménie
Jeudi 18 Mai à 20h
— Entrée libre —

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՉԻ Պօմոնի Նայիբի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները քաժակ մը թէյի չուրջ, Երկուշաբթի, Մայիս 15, ժամը 14·30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, տեղեկատուութիւն եւ վարչական ընտրութիւն:

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 12
VENDREDI
12 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՒԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱՓԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·904 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.904

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ՐՈՍԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 10 / 11)

ԱԼ ԿՈՐԻ ՈՒՂԵՐՁԸ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 8–ին ընդունած է ԱՄՆ Արտաքին նախարարութեան պատուիրակութիւնը, ՀԱՊ–ի երիվրներու օժանդակութեան բաժնի խորհրդական Ու. Թէյլըրի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութիւնը երեւան գացած էր մասնակցելու հայեւամերիկեան տնտեսական գործակցութեան աշխատանքի խումբին առաջին նիստին մասնակցելու: Թէյլըր Ռ. Քոչարեանին յանձնած է ԱՄՆ–ու փոխ – նախագահ Ալ Կորի ուղերձը ուր վճռակամութիւն կը յայտնուի տնտեսական գործակցութիւնը սերտացնելու: Հայաստանի նախագահն ալ գոհունակութիւն յայտնած է որ հայեւամերիկեան շահերը ամէն տարի աճելի գործնական փուլ կը թեւակոխեն:

*
**

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Մինչ քաղաքական չէզոնակին մէջ կը սպասուէր երկրապահներու Միութեան յայտարարութեան, կազմակերպութեան կարգ մը անդամները Մայիս 9–ին յայտարարած են որ Արցախի ազատամարտիկներու նոր խմբաւորում մը կը ստեղծեն, զօրավար Արկադի Տէր–Թադեւոսեանի ղեկավարութեամբ: Երկրապահներէ երեսփոխաններ այս նախաձեռնութիւնը իրենց Միութեան պատասխանատուները չեն նկատեր, այլ կ'ըսեն որ անկէ որոշ անդամներ կրնան անդամակցիլ նոր հիմնադրեալ կազմակերպութեան մը:

*
**

Ա.Ջ ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ

Ա.Ջ ուժերու հանրահաւաք կազմակերպելու նախաձեռնողները յայտարարութեամբ մը ըսած են թէ երկրին հզնաժամ մը օրէ օր կը խորանայ, վտանգելով երկրին ու անոր քաղաքացիներուն ապահովութիւնը: Հանրահաւաքը, ըստ նոյն խումբին որուն մաս կը կազմեն Վահան Աճառեան, Շողեր Մաթեւոսեան, Վիկէն Աճառեան, Ալեքսանդր Արզումանեան եւ ուրիշներ, կը փորձէ պատասխանել «որո՞նք են ճգնաժամուն պատճառները եւ ելքը» հարցումներուն:

ՄԱՅԻՍ 9–Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՏՕՆԸ

Մայիս 9–ի առաւօտեան «Յաղթանակ» պրօսպէկի Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին այցելութիւն տուած են Հանրապետութեան նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգային ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեան, Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գագիկ Ճարուխեանեան, կառավարութեան անդամներ, բարձրաստիճան զինուորականներ:

*
**

Մայիս 9 նշուած է նաեւ Արցախի մէջ երեք առիթներով· Այդ թուականը նախ տօնն է Բ. աշխարհամարտին ֆաշիզմի դէմ տարուած յաղթանակին, բայց նաեւ ԼՂՀ բանակի ստեղծման տարեդարձի ու Շուշիի ազատագրման: Այս տարի եւս հանդիսութիւնները սկսած են Մայիս 8–ին որոնք տեւած են մինչեւ Մայիս 9–ի ուշ գիշերը, եղրափակիչ աւանդական հրավառութեամբ: Առաջին օրը ԼՂՀ Ազգային ժողովի նիստերու դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսաւոր նիստ՝ նուիրուած Յաղթանակներու Օրուան: Մորհրդարանի նախագահ Օ. Եսայեան ներկաները հրաւիրած է վայրկեան մը լռութեան, յարգելու համար բոլոր անոնց յիշատակը, շնորհիւ որոնց ոսկ դարձաւ այդ օրը: Ներկաներուն շնորհաւորական խօսքեր ուղղած են վարչապետ Ա. Դանիէլեան, Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արք· Մարտիրոսեան, Բ. Աչխարհամարտի վեթերան Ա. Մարտիրոսեան եւ ուրիշներ: Վերջաւորութեան, ԼՂՀ բարձրագոյն պարգեւ՝ «Ոսկէ արծիւ» շքանշանով պարգեւատրուած է ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար գեներալ – մայոր Սէյրան Օհանեան· բազմաթիւ շքանշաններ նուիրուած են նաեւ ազատագրումի մասնակիցներուն (ոմանց յետմահու):

Յաղթանակներու Տօնին չէզոգիծին մէջ Մայիս 9–ին, Շուշի պաշտօնական բացումը կատարուած է Բ. Աշխարհամարտի կրկնակի հերոս Նելսոն Ստեփանեանի կիսանդրիին, իր անունը կրող պուրակին մէջ: Ելոյթներ ունեցած են վարչապետ Ա. Դանիէլեան, հերոսին եղբայրը՝ Դեմիլ Ստեփանեան, պաշտօնական ու զինուորական անձնաւորութիւններ: Ապա, Հանդիսականները ուղղուած են Շուշիի Ս· Ամենափրկիչ եկեղեցին ուր մոմեր վառած են:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ· ԹԻՓԼԻՍ ԳԱՅԱԾ Է

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսը եռօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Թիֆլիս: Այս առաջին այցելութեան գլխաւոր նպատակն է ամրապնդել երկու երկիրներու եկեղեցիներու յարաբերութիւնները եւ Մայր Աթոռ Էջմիածնի օրհնութիւն տալ Վրաստանի Հայերուն: Կաթողիկոսին կ'ընկերանան Գրիգորիս Արք· Բունիաթեան, եպիսկոպոս Պետրոսեան, Նաւասարդ եպիսկոպոս Կոջոյեան եւ այլ եկեղեցականներ, ինչպէս նաեւ Հոգեւոր Մորհուրդի անդամ՝ Վլադիմիր Բարխուդարեան:

Երեքշաբթի, Մայիս 9–ի վաղ առաւօտեան, Կաթողիկոսը պահ մը կեցած է Հազպատի վանքը եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած Բ. աշխարհամարտի եւ Արցախի ճակատումին զոհերու յիշատակին: Ապա, ժամը 11–ին, Հայ – վրացական սահմանին վրայ, Գարեգին Բ·ը դիմաւորած են Վրաստանի Կաթողիկոս – Պատրիարքը՝ Իլիա Բ·, առաջնորդ Գէորգ Արք· Սէրապտարեան, Հայաստանի դեսպան Գէորգի Խոսրոյեւ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Ապա, թափօրը առաջնորդուած է Թիֆլիս: Ճամբուն վրայ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կեցած է Շահումեան, Հայկական դիւղը եւ իր օրհնութիւնը տուած բնակիչներուն:

Կէսօրէ ետք, երկու Կաթողիկոսները հանդիպում ունեցած են Պատրիարքարանը, այցելած պետական համալսարանը եւ տեսակցութիւն ունեցած տեսուչին հետ: Նոյն օրը, Գարեգին Բ. ծաղկեպսակ մը դրած է Անծանօթ Զինուորի շիրիմին Թիֆլիսի Յաղթանակի Պարտէզին մէջ:

*
**

ՊՈՒՏԻՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԸ

Ռուսաստանի նախագահը՝ Վլ· Պուտին Մայիս 9–ի Յաղթանակի 55–րդ տարեդարձին առթիւ շնորհաւորական գիր մը ղրկած է Ռ· Քոչարեանի, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց· – «Հայաստան նշանակալի աւանդ ունեցած է Փաշիզմի չախչախման գործընթացի մէջ: Հայ ժողովուրդի տառնեակ հազարաւոր որդիներն ու աղջիկները արժանացած են բարձր պարգեւներու, իսկ 102 հայ ռազմիկներու շնորհուած է Մորհրդային Միութեան հերոսի կոչում: Մարտական փառքի տաբեղրութեան մէջ գրուած են այնպիսի անհատնուն զօրապետներու անուններ, ինչպէս մարեչալ Յովհ· Բաղրամեան եւ ծովակալ Յովհ· Իսակով»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ Վաղէրի Ժիսքար տ'Էսթէն պլուխ անցած է արշաւ մը հնդամեակի վերածելու համար նախագահական պաշտօնի ժամանակաշրջանը, որ ներկայիս եօթը տարի է: Այդ առընչութեամբ օրէնքի առաջարկ մը հրապարակ հանած է եւ կը հրաւիրէ ձախն ու աջը որ զայն քուէարկեն: Առաջարկին մէջ կայ նաեւ այլ կէտ մը՝ յաջորդական միայն երկու շրջան: Ժիսքարի առաջարկը ստորագրած է Ֆիլիփ Տուսթ – Պլազի, որ չէր կրնար այդ ընել առանց տեղեակ պահելու Ժաք Շիրաքը: Այս վերջինը եւ Ժոսփէն դէմ յանդիման կը գտնուին նոր կացութեան մը: Շիրաք չի կրնար սակայն փոփոխութեան կողմնակից ըլլալ նախքան նախագահական ընտրութիւնը, այլապէս կը մեղադրուի որ խաղ մըն է, տարիքը առած է եւ նման փոփոխութիւն մը կը նպաստէ իրեն: Ըստ Ժան – Լուի Տըպրէյի, որ նախագահն է Ազգային Ժողովի ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ խումբին, միայն հանրաքուէ մը կրնայ հարցը լուծել:

Ժ.Ագ Շիրաքի կարգ մը արտայայտութիւնները, զոր ըրած է լրագրողներու Սաուտա այցելութեան առեն, բաւական աղմուկ հանած են Իտալիա: Ֆրանսայի նախագահին կը վերագրուի սա տեսակէտը· – Եթէ Պէրլուսքոնի իշխանութեան գլուխ գայ Ումպէրթօ Պոսսիի Հիւսիսային Լիկային հետ, Իտալիա կրնայ Ա-ւըստրիոյ վերապահուած ճակատագիրը կրել: Նոյն վերաբերումը պիտի ունենայ Հայտըրի Աւստրիոյ հետ: Եւրոպա պատժամիջոցներու պէտք է դիմէ: Իտալիոյ «Լա Ռեփուպլիքա» թերթը դիտել կուտայ թէ Իտալիա չի կրնար Աւստրիոյ ճակատագրին ենթարկուիլ, զոնէ իր այն հանգամանքով որ Հատարակաց Շուկայի հիմնադիր անդամ է:

ԵԻՐՈՑի անկումը միայն վնասակար ընոյթ չունի: Արդարեւ մեծապէս կը նպաստէ արտածման եւ այդ պետնին վրայ, Գերմանիա բոլոր մրցանիշները կոտրած է: Մարտին, արտածումները 21,1%–ի յաւելում մը ըրած են 52,8 միլիառ եւրոյի հասնելով, ինչ որ երբեք չէր պատահած:

ՍԻԷՌԱ – ԼԷՈՆԷ սարսափի մթնոլորտի մը մէջ է: Հազարաւոր գաղթականներ աքսորի ճամբան բռնած են, հեռանալու համար ՌԻԻՖ–ի (Ցեղափոխական Միացեալ Ճակատ) ձեռքը պտնուող չրջաններէն: 1999–էն ի վեր է որ այս ապստամբները սարսափ կը տարածեն (6000 մեռեալ): ՄԱԿ–ը 8000 տաղաւարատուր ղըրկած է որոնք ոչինչ կրցան ընել: Սիէռա – Լէոնէ 5,3 միլիոն բնակիչ ունի, 60%–ը մահմետական է:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ վեց Սերպեր վիրաւորուած են, ձեռնառումբ մը նետուած ըլլալով նպարավաճառատան մը վրայ Ջերնիքա գիւղը:

ՍՈՒՐԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Մահմուտ ալ – Զոհպի վտարուած է իշխանութեան գլուխ գտնուող Պաաս կուսակցութենէն: Դատարան պիտի քաշուի կաշառակերութեան մեղադրանքով:

ՌԻՄՈՆ ԷՏՏԷ, որ կամաւոր աքսոր մը կ'ապրէր Փարիզ 1976–էն ի վեր, մեռաւ 87 տարեկանին, ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւանքով: Լիբանանի հակասուրիական ընդդիմութեան գլխաւոր դէմքն էր: Նախագահն էր Ազատական Ազգային Կուսակցութեան, թայց միշտ մերժած էր Լիբանան վերադառնալ, ցորչափ հոն են սուրիական եւ խորհրդային զօրաւոր ուժերը: Բոլորէն յարգուած էր եւ կը նկատուէր «Լիբանանի խիղճը»: Ջաւակն էր նախագահ Էմիլ Էտէյի (1936 – 1941), երեսփոխան ընտրուած էր 1953–ին: Մասնակցած էր բազմաթիւ կառավարութիւններու, եղած էր Արտաքին նախարար: Կը թաղուի Ժպէյլ (Պիպլոս), Պէյրութի հիւսիսը, իր ծննդավայրը:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ կը չարունակէ աւեր գործել Ֆրանսայի կարգ մը չրջաններու մէջ: Ֆէքանէն եւաք, Ռուան եւ Բարճր – Նորմանտին ադէտալի կացութեան մատնուեցան Մայիս 10–ին: 40–ամեայ կին մը իր կառքով քչուեցաւ չուրերէն եւ մեռաւ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, Ստալինի հանդէպ մեծարանքները կը բազմանան, ինչ որ խորագրել տուած է «Լիպերասիոն»ի (Մայիս 11) «Օդնութի՛ւն, Ստալին կը վերադառնայ»: Արդարեւ, Մայիս 9–ին, Յաղթանակի տօնն ալ պատճառ եղած է որ ոգեկոչուի անոր յիշատակը: Ժողովուրդին մօտ Ստալին կը մնայ «Հայրենիքին փրկիչը» եւ վերջերս զինք փրնտռողներ ալ կան, մանաւանդ անոնք որոնք յուսախաբ են Ելցինէն:

ԳԱՆՆի չարժանկարի փառատօնին առանձնական էր, առաջին օրը Մայիս 10–ին, Ժոսփէնի ներկայութիւնը: Կը թուի որ Շիրաք «մեծ պապան» «Մաչ»ի մէջ լոյս տեսած նկարներով, Ժոսփէն չարժանկարի հանդէպ իր համակրանքը արտայայտելով, արդէն իսկ ընտրապայքարի ձեռնարկած են թուականէն երկու տարի առաջ: Նախարարապետը հարցազրոյցներ ալ տուաւ բերանացի թէ գրաւոր մամուլին:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԻՏԱԼԻՈՑ ՄԷՋ, երկրաչարժ մը պատահած է Մայիս 10–ին, ժամը 16·50–ին, 5,1 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց սանդղակին վրայ: Կեդրոնը եղած է Ռավէննա:

ՄԷՏԷՈՑի (Ալժերիա) մօտ, Ալժէի հարաւը նոր չարժ մը գործուած է Մայիս 8–ին եւ ութ հոգի սպանուած է, որոնց մէջ չորս մանուկ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Կա՞յ այցելու մը որ Երեւանի «Վերնիսաժ»ին ինչ ըլլալը չգիտնայ: Հոն ամէն ինչ կրնաս գտնել, ոսկերչական մանր գործիքներէն մինչեւ Վանի վարպետներու ստեղծած արծաթէ նուրբ զօտիներ, ռուսական լքոններէն մինչեւ Մեծամօրի պեղումներէն գտնուած (գողցուած) խեցեղէն բազմահազարամեայ ամաններ, գորգերու ամէնէն սուղ տեսակէն, մինչեւ տարեց ուսուցչուհիի մը ասեղնագործները: Վերնիսաժը տեղն է նաեւ, տուրքէ վերծ նորադոյն օպտիկէներէ յուշանուէրներու, ակադեմիա տեսած եւ վիրահնօրեայ նըկարիչներու, խաչքարի փորագրիչներու, յաճախ արուեստի բարձրորակ արտադրութիւններ... բայց երբ պահ մը դուրս գաս վիրար հրմշտկող ամբոխէն, քարի մը եզրին նստած մէկ մէկ դիտես չուրջիդ անցուդարձը, վստահ եղիր աչքերդ կը լեցուին, կուլաս ու կ'անիծես: Կուլաս սա խեղճ պառաւը տեսնելով որ այդ օրը, յոյս դրած է մի քանի հարիւր դրամ չահիլ, քիչ մը արեւածագիկ ծախելով: Կուլաս երբ տեսնես, նուրբ մատներով, սա սպիտակագէմ տիկինը որ ամչնալով, անկիւն մը կեցած, կը ջանայ գնահատական ոսկեղէն մը ծախել, դուցէ վերջինը, այս ամիան ալ անցընելու համար: Կուլաս երբ քէմանչայի սիրտ կոտրող ձայն մը ուշադրութիւնդ կը հրաւիրէ, ողորմելի ծերուկի մը վրայ, որ ինք ալ չի գիտեր թէ ինչպէ՞ս այդ ձմեռը անցուցեր է: Կ'անիծես սա հայ ժողովուրդը այս խղճալի վիճակին վերածողները: Կ'անիծես սա ճարպիկ մարդիկը որ օգտուելով տիրող թշուառութենէն, մինչեւ վերջին դրամ կը սակարկեն եւ անխիղճ գիներով, կը գնեն այնպիսի առարկաներ, որոնք առնուազն տասնապատիկը կ'արժեն իրենց երկիրներուն մէջ ... որքա՜ն դէշ բան է եղեր աղքատութիւնը: Վստահ եմ որ ամէն անոնք որ դէպի Սեւանայ լիճ կը բարձրանան, Երեւանի հիւսիսային մուտքին, տակաւին Առինջի զարճուածքը չհասած, ճամբու եզրին նկատած են խումբ – խումբ ոչխարներ, յաճախ մի քանի ամսուան գառնուկներ, վաճառքի դրուած, նոյն օրը մորթուելու հարսանեկան սեղան մը ճոխացնելու, ազատորներ մխիթարելու կամ բարի ճանապարհ մաղթելու... սիրտս կտոր-կտոր կ'ըլլայ, ամէն անգամ, եւ աչքերս արագօրէն կը չեղեմ որ չտեսնեմ պլուխները իրարու միացուցած այդ հեզ անասուները, համակամ, պատրաստ իրենց ճակատագիրը ընդունելու, վերջին փոքր ճիչ մը արձակելով միայն ... Որքան կը նմանին Անկախ Հայաստանի մինուճար ժողովուրդին, որ չես գիտեր երբ եւ ո՞ր տեղանին գոհերը պիտի դառնան, միջազգային անխիղճ աւազակներու:

Այս և նման տխուր մտածութիւններուն առաջքն առնելու համար, Գէորգէն կը խնդրեմ որ ինքնաշարժը քշէ դէպի Գառնի եւ Գեղարդ: Երեւանէն հազիւ դուրս եկած, տրամադրութիւններս 90 տոկոսով կը բարելաւուին. չեմ գիտեր ինչո՛ւ յաւերժական լեռներուն ներկայութիւնը եւ դիւղերուն նորածիլ պտղատու ծառերը, մանաւանդ Գառնիի չրջանին մէջ, լաւատես կը դարձնեն ապագային հանդէպ: այդ իսկ պատճառով, հակառակ մեր չատ մը մտաւորականներու, արուեստի եւ քաղաքական գործիչներու, կը սիրեմ ու կը վստահեմ Հայաստանը, Երեւանէն դուրս, ուր Սարեանի անկրկնելի պատառներուն մարմնացումը կը գտնեմ եւ Վարպետին մեծութիւնը կ'ըմբռչնեմ: Զարմանալի է որ ամէն անգամ որ Սարեանի Թանգարանը այցի երթամ, դատուկն եկած ուսանող – ուսանողուհիներու կը հանդիպիմ, եւ քիչ անգամ Երեւանցիներու: Վստահաբար Լոռեցին կամ Կապանցին աւելի կը զգայ Սարեանի պատառներուն գարկերակը, քան սալոնի վէճերով զբաղած երեւանցի մտաւորականը կամ քաղաքագէտը...:

Ճետ – մինչօրեայ այդ ժամուն միակ այցելուներն ենք Գառնիի տաճարին: Տպաւորիչ կակղութիւն մը կայ չորս դին. Փիէռան դիտել կուտայ որ ծխախոտի մնացուկ մ'իսկ չկայ գետինը. բնութիւնը հրաշալի է. կիրճի բերանէն, առաջին ձիւն – հալքի ստեղծած տպմախառն հոսքը, Ազատ գետը վազեցուցած է պարապակէս. հեռուն կիրճի միւս ափին վրայ, ուր հետիոտն միայն կարելի է բարձրանալ, կը նշմարուի Հաւուց Թառի եկեղեցիին ուրուագիծը: Երեսուն տարի առաջ, հետիոտն հոն բարձրացած էի, Հայաստանի հնութիւններու երկրպագու ուրիշ «դիժ»ի մը հետ, ճարտարապետ Վաչիկ Մաչառութեանի, որ Վազգէն Կաթողիկոսի օրհնութեամբ, բացի յուշարձաններու նորոգութեան աշխատանքէն, կը փորձէր նաեւ Հայաստանի ափերի դիւղերու մէջ գտնուող պատմական խաչքարերը, որ այսօր Ս. Էջմիածնի պարտէզները կը զարդարեն:

Չիս չատ տպաւորած էր Հաւուց Թառի ճարտարապետական համալիրը. իր պոմպէյական հնութիւններով՝ հետաքրքրութիւնս այնքան չարժած, որ մեր ըրակնութիւնը մաղէ անցընելու չափ կարդացի եւ յայտնաբերեցի, որ ան եղած է Հայաստանի հռչակաւոր կրօնական եւ մչակութային կեդրոններէն մին, ուր իրենց հետքը ձգած են Մեծն Գրիգոր Մատիսարոս (Ս. Ամենափրկիչ Եկեղեցին 1013), Ատոմածատուր Կաթողիկոս, (ատենաբար Ս. Կարապետ Եկեղեցին, 1721) որ 1679–ի երկրաչարժէն վերջ ամէն կերպ ջանացած է ոտքի կանգնել այս հրաշալի վանքը, առանց կարենալ նպատակին հասնելու ամբողջութեամբ: Ամէն անգամ որ Գառնիի կիրճին դիմաց գտնուիմ, ներքին զօրաւոր մղում մը կը զգամ կրկին դէպի Հաւուց Թառ քարձրանալու եւ միչտ Թռիչքը վախցնողի մը նման, գլխիկոր կը վերադառնամ Երեւան:

Գեղարդի մուտքին, չես գիտեր ինչո՞ւ, ատենէ մը ի վեր կը զիմաւորուինք, տատուլ – զուռնայով ... ճիշդ է դրամ մուրալու ապնուական ձեւ մըն է. գոնէ չարական մը, եկեղեցին յիշողնող եղանակ մը նուագէին, փոխանակ խլացուցիչ զրզրին: Փոքրահասակ տղաքներ եւ աղջնրնակները, դաշտերէն քաղած վայրի ծաղիկներու փունջեր կը հրամցնեն. գիւղական չորերով կարդի կեցած մայրիկներ չորցուած չամիչի եւ ծիրանի թերթեր, ուրիշ մը կը մօտենայ փարպինկի վարձքը ուզելու, աւելի ճարպիկ մը կը յանդգնի նոյնիսկ լուսանկարի առնլք պահանջելու... եւ ուզես – չուզես, սրտիդ խորերէն, անէ՛ծք կը կարգաս մեր բարի եւ արժանապատուութիւն ունեցող ժողովուրդը այս գնչուական վիճակին վերածողներու: Անցցէ:

Երբ Գեղարդի վանքի այցելութիւնը աւարտած էր, մեր զոյդ Իտալացիները, իշխանուհի Փիէռան եւ Մարիօն, երկար պահ մը լուռ, քարացած կանգնած էին խաչքարի մը յենած եւ կը զգայի որ չէին ուզեր խանդարուիլ: Անոնց նայուածքներուն մէջ տեսանողի մը յափշտակութիւնը կար. պահ մը վերջ – Դուք գիտէ՞ք թէ ինչ հզօր մշակոյթ ունիք. Հայաստան չեկած, որո՞ւ մտքէն կրնար անցնիլ որ Գեղարդ մը գոյութիւն ունի երկրպագուտիս վրայ: Սա մրոտած պատերը, հաւատքի ճանկերով փորուած ժայռերը, չատ աւելի չերմեռանդութիւն կը ներչնչեն քան մեր եկեղեցիներու բոլոր սրբանկարներն ու խճանկարները միացած: Ձենք գիտեր ինչո՞ւ, ցնցուած կը հեռանանք այս պատերէն: Ես ալ, ո՞վ գիտէ որ հազարամեակին ափիւռքացած Հայս, ըմբռչնած Արեւմուտքի հոգեւոր եւ մըշակութային դրեթէ բոլոր գանձերը, ամէն անգամ մխեւնոյն սարսուռը կ'ապրիմ երակներուս մէջ, անբացատրելի ուժգնութեամբ:

Հայաստանի նման, աչխարհէս մատամբ մը կտրուած երկիրներու մէջ, յաճախ կը հանդիպիս բնութենէն օժտուած այնպիսի անձերու որոնց արտասովոր զգայնութիւնը կարգ մը դէպքերու, կը ստիպուիս վերագրել վեցերորդ զգայարանքի մը որ սովորական մահկանացուներուս մէջ չատ հազուագիպօրէն գոյութիւն ունի: Գէորգ, Երեւանցի իմ պարզ, խելացի եւ ազնիւ ընկերս, ունի տարօրինակ յայտնութիւններ որ զրեթէ միչտ իրականացած են: Երբ Իտալացիները տուն վերադարձուցինք, Գէորգ խնդրեց որ ընկերանամ իրեն իր աներհօր տունը: – Գիչերը երազիս մէջ ան Արամս կանչեց եւ ականջին բաներ մը փսփսաց. ուրեմն երթալիք է–:

Գետնայարկը սեւ դադաղ մը կար եւ այր մարդերու բազմութիւն մը, բոլորն ալ սեւ համազգեստով...: Ժորան, կէսօրուան մօտ, անհանդիստ զգացած, աթոռի մը կռթնած հոգին աւանդած էր: Տարի մը առաջ ճանչցեր էի Ալաչկերտցի Գէորգը, մաերիմներուն համար «Ժորա», իմաստուն ծերունի մը, որ ամբողջ ազգի մը իմաստութիւնը կրնար փոխանցել իր խօսակիցին, կէս ժամուան ընթացքին: Բարձրացանք առաջին յարկ. սգաւոր կիներ, ծանօթներ, ազգականներ, դրացիներ եւ հարազատներ: Աւելորդ ազմուկ գոյութիւն չունէր. ամէնքը պատրաստ ծառայութիւն մատուցանելու որպէսզի անեցիներուն բեռը թեթեւնայ. նահապետական ընտանիք մը, սովետական մայրաքաղաքի մը մէջ:

Կէս գիչեր է կրկին: Օրուան զանազան պատկերները հանդարտօրէն դասաւորուած յիչողութեանս նկուղներուն մէջ, կարգով կը տողանցեն. մի առ մի կը վերյիչեմ չրջանակիս տպաւորիչ նախադասութիւնները, չտեմարանած պատկերները խօսակցութեան կը բռնուին հետս, գիւերուան լռութիւնը խանդարելով. – Մարդիկ ինչո՞ւ այնչափ կը սակարկեն վերնիսաժի թշուառներու հետ... կը լսեմ Մարիոյի դանգատը. – Ինչո՞ւ լքեր էք ձեր հրաշալի երկիրը. միայն գրօսաչրջիկութիւնը կրնայ ձեր տնտեսական տագնապը լուծել եւ հարիւր հազարաւոր մարդոց գործ ստեղծել – ու կը յիչեմ օգակայանի պատասխանատուներէն մէկուն սրտցաւ բացատրութիւնը թէ այս չարաթ պրեթէ չարժում չկար զբօսաշրջոջի օգակայանը. հազիւ մէկ թռիչք...: – Հապա ի՞նչ ըսել, ուրիշ դարերու պատկանող սա ծերունիի դադարի չուրջ խմբուած բարեկամներու, ծանօթներու, հարազատներու յարգանքն ու գոհակցութիւնը իրարու:

– Արեւի երկիր – կ'երգէին սովետական մեր բանաստեղծները, որոնք պաշտօն ունէին ամէն ինչ գունաւորելու. ես գոհ պահաս մը կը նկատեմ ներկայ Հայաստանի մէջ: Այլ մարդիկ, քիչ բացառութեամբ, մոխրագոյն կամ սեւ համազգեստներով կը չրջին, կիները նոյնպէս սրճագոյն եւ մոխրագոյն ծունկէն վար լլկնող փէչերով, աւելի Հալէպի թաղերուն մէջ չրջող իրենց ընկերուհիներուն կը նմանին, քան՝ Ֆրանսայի կամ Իտալիոյ: Որպէս զոյն, եւ այն ալ զօրաւոր տեսակէն, ունին մազիյաժ մը որ ամէն չափ ու սահման կ'անցնի յաճախ, եւ ըստ նահանջին սիրուն դէմքերը կը վերածէ կրկէսի դերասաններու, մանաւանդ երբ սեւ և թաւ յօնքերու վրայ կրեն հաստնցած դդումի գոյնով մազեր, փչուռ թուխերու նման, դէպի վեր հաւաքուած, երեսնը զարճած է մոխրագոյն, ձմեռուան խաղն է թէ ժամանակներու փոչին...:

Գրանիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 3)

ԱՆՇԱՐԺ ԿԱԼՈՒԱԾԻ ՇՈՒԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԵԼԻ

Հայաստանի անտեսական կացութեան որպէս չափանիչ ու հայելի, տեղական թերթերը վերջերս սկսած են տեղեկացնել կալուածներու չուկային արժեզրկումներուն մասին: Նախ զրուեցաւ թէ ուչադրաւ կերպով տեւական անկում կ'արձանագրէին բնակարաններու գիները: Աւտր ա. պատճառը գնողունակութեան տկարացումն էր ժողովուրդին մօտ, երկրորդը՝ պարտ ու պահանջի խառոր համեմատականը: Առաջինը, հասկնալի է որ հետեւանք է ընդհանուր թշուառութեան պայմաններուն. մարդիկ որոնք անկախութենէն ի վեր չեն յաջողած «ճարպիկ գործարար»ի վերածուիլ, կամ Սփիւռքէն ազգական, բարեկամ մը ճարել ու մնացած են 20 – 40 տոլար ամսականի յոյսին, կամ իրենց բազուկի ուժին, չատ բնական է որ օր մը ի վերջոյ, իրենց բնակարանը վաճառելու պարտաւորութեան տակ գտնուին: Այդպէս եղաւ չատ – չատերու պարագան. յատկապէս անոնց որոնք Երեւանի կեդրոնական չրջանին մէջ տունի տէր էին: Այս վիճակը անխուսափելի ընդ պարագաներէն մէկն ալ ան է որ մարդ նոյնիսկ երբ աչխատանք ունի պետական մարզին մէջ, աչխատավարձը չատ յաճախ ամիսներու յապաղումով կը վճարուի: Ճարահատ մարդու որպէս յետին արարք՝ իր բնակարանը վաճառելու երեւոյթը քաղաքին կեդրոնական չրջանին բնակչութեան դիմագիծն ալ փոխած է. անցեալին մտաւորականներէ, արուեստագէտներէ, գիտնականներէ, գրողներէ, եւ այլն բնակուած չէնքեր այսօր բնակիչ ունին ընդհանրապէս ազատ չուկայի ախոյեանները, կամ Սփիւռքէն գացածներ. առաջինները անոնք են որոնք տակաւին չեն յաջողած պարսպապատ ապարանք մը կառուցանել, իսկ երկրորդներէն անոնք որոնք գործով, կամ երբեմն նաեւ հողին կարօտով, հոն կ'անցընեն տարին որոչ ժամանակ մը:

Բնակարաններու գիներու անկումին երկրորդ պատճառը որ պարտ – պահանջի չարաբերութիւնն է, մեծապէս կապուած է արտագաղթին: Իրենց սուղնոց չարկաբաժիններէը վաճառելով հեռաւոր թաղէ մը աւելի աժանի գնուած բնակարան մը փոխադրուողներու համեմատութեամբ չատ բարձր է տոկոսը մեկնողներու կողմէ ծախու հանուած կալուածներուն: Արդէն չէնքերու մեծ մասին մէջ կան անբնակ ձգուած չարկաբաժիններ. դրացիները կը բացատրեն թէ մէկուն տէրերը Ռուսաստան գացած են, միւսինը՝ Ուկրանիա, ուրիշ մը ԱՄՆ; եւ այլն, եւ այլն: Այնպէս որ բնակարան գնելու թեկնածու մը չատ հարուստ ընտրանք կը գտնէ իր առջեւ, իրարմէ չարմարագոյն պայմաններով: Ծանուցումները այլեւս երկար տառեր է վեր մաս կազմելով հայաստանեան բարքերու, թերթերու այդ սիւնակներուն աչք մը ձգեցով անգամ կարելի է գաղափար ունենալով այդ չուկային մասին:

«Ազգ»ի մէջ (Ապրիլ 29) Գայեանէ Մուքոյեան այս երեւոյթին կ'անդրադառնայ, միակ նախադասութեամբ մը ամփոփելով կացութիւնը եւ ըսելով. «իւրաքանչիւր մէկ գնորդին բաժին է ընկնելու 100 վաճառող»: Ըստ ածին վկան են կալուածային գործակալութիւններու ահազանգները եւ Քոչարի փողոցին մօտ «սեւ չուկան» ուր հոծ բազմութեան մէջ գնորդները մատներու վրայ կը համրուին, իսկ մնացածները «վաճառում եմ» ցուցանակներով անյոյս վաճառողներ են: Այդ ցուցանակները կը տեսնուին քաղաքին ամէն անկիւնը, տուներու, խանութներու պատերուն վրայ: Կացութեան հետեւանքներէն մէկն ալ բնականաբար այն է որ «ամբողջ մայրաքաղաքին այսօր վերածուելու է մի մեծ չուկայի, սակայն, առաւել տագնապայարոյց է շրջաններուն վիճակը, որտեղ արդէն բնակարանների գիները հաշուրւում են ոչ թէ հազարաւոր, այլ հարիւրաւոր տոլարներով»: Արդէն կալուածի սակարանն ալ յայտնած է թէ անցեալ տարուան համեմատութեամբ բնակարաններու գիները 40 – 45 տոկոսով նուազած են:

Նոյն աղբիւրով տրուած տեղեկութիւն է թէ վերջին չրջանին բնակարան գնելու թեկնածուներուն հետաքրքրութիւնը սահած է դէպի ծայրամասային չրջաններ, այսինքն հոն ուր աւելի համեստ կալուածատէր ըլլալու առիթը կայ: Կը տրուին գիներ ալ. Հրազ – արեւմտեան, Արաբկիրեան, Նորքի հեռաւոր գանգուածներուն, 15 – 16–րդ թաղամասերուն մէջ մէկ – երկու սենեակնոց բնակարաններու գիները 2500 – 3000 տոլարի միջեւ են. այլ խօսքով՝ 5 – 6 անգամ աժան, քան կեդրոնի գիները:

Այս բոլորէն մեկնելով Գայեանէ Մուքոյեան կ'եզրակացնէ. «անշարժ գոյքի չուկան տնտեսութեան հայելին է եւ քանի դեռ Հայաստանի տնտեսութիւնը մահամերձ է, անշարժ գոյքն այստեղ կը գնահատուի միջազգային համեմատ ծիծաղելի չափանիշներով, օրէցօր կ'ամրանայ սոցիալապէս վատթարացող քաղաքացուութեան շրջանում գնորդներ փնտրող անյոյս վաճառողների թիւը, իսկ գնորդներ, եթէ անգամ գները հասնին ամերիկուազագոյնին, չեն գտնուի: Ու սակրաճի սնանկութիւնը կը լինի ոչ թէ սոսկ ենթադրութիւն ու կանխատեսում, այլ դառն իրողութիւն»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՀՌՈՄ

Հռոմի Հայ Գաղութին Մեծ Եղեռնի այս տարուան յիշատակութիւնը տարբեր էր անցեալ տարիներէն:

Երկուշաբթի, օր Մեռելոց, Ապրիլ 24-ին, մեծ թիւով Հայեր ժամը 9·30-ին, Ս. Նիկողայոս Հայոց Եկեղեցիէն ուղեւորեցան դէպի Սանթի Ափոսթոլի հրապարակը, ուր ոդեկոչման պատառաններով ու ազդատախտակներով յիշեցին մէկ ու կէս միլիոն հայ նահատակները: Բազմութեան առջեւի կարգին կային հայ եւ օտար քաղաքական անձնաւորութիւններ, ինչպէս նաեւ Քահանայապետական Լեւոնեան Հայ Վարժարանի Հայրերն ու ուսանողութիւնը: Երբ ցուցարարները հրապարակը կը լեցնէին, հայ երիտասարդներ անցորդներուն կը ցրուէին լրիւ պատրաստած թռուցիկները, որոնց մէջ պարզուած էին զանազան վկայութիւններ իտալական ազբիւրներէ ստուգուած, ինչպէս նաեւ Օսմանեան իշխանութիւններուն արձակած որոշումները բնաջնջելու Հայերը: Հռոմի հայ գաղութին պահանջքը յստակ ուղղուած էր իտալական կառավարութեան՝ ճանչնալու Հայկական ցեղասպանութիւնը: «Ճանչնալ Հայոց Ցեղասպանութիւնը՝ մարդկային ազնիւ արարք մըն է, եւ մենք կը պահանջենք ազնուօրէն» գրած էին երիտասարդները:

Յիշենք թէ վերջին ամսուան ընթացքին Հռոմի քաղաքապետարանի խորհուրդը միաձայնութեամբ ընդունեցաւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը, եւ առաջարկեց յառաջ տանիլ Հայոց Դատը: 35 է թիւը քաղաքապետարաններուն, Իտալիոյ մէջ, որոնք ընդունեցան Մեծ Եղեռնը: Իսկ Իտալական Վորհրդարանը տակաւին կ'ուսումնասիրէ հարցը:

Սանթի Ափոսթոլի հրապարակը ոստիկանութենէն զատ եկած էին տեղական եւ ազգային հեռատեսիլները, եւ թղթակիցներ որոնք նոյն օրը եւ յաջորդ երկու օրերուն լուրին արձագանգեցին իտալական բոլոր հաղորդամիջոցներէն:

Սանթի Ափոսթոլի հրապարակէն ցուցարարները ուղղուեցան դէպի Վատիկան: Վիա Տէլլա Քոնչիլիացիոնէ պողոտայի մուտքին՝ բազմութեան մէացան Անատա Ցուլթեան Հայ Քոյրերը: Հռոմի հայ գաղութը իտալացի համակիր իր յարեկամներով ուղղուեցաւ դէպի Սըբոյն Աթոռ-ի նուիրուած եկեղեցին ուր Յովհաննէս Պետրոս ԺԲ. Կաթողիկէ Հայոց Հրաժարեալ Պատրիարքը պատարագ մատոյց Մեծ Եղեռնի բոլոր զոհերուն յիշատակին: Աղօթերակայութիւնը կատարեցին Հայր Եղիա Թազադեր Ծայրագոյն Վարդապետ Եղիայեանը՝ Մեծատուր Քահանայապետական Լեւոնեան Հայ Վարժարանին, եւ Հայր Գէորգ Վարդապետ Ձիկերիմեան: Հոգեհանգստեան պաշտօնին միացան Քահանայից դասին Հայր Ղեւոնդ Վարդապետ Քենտիրճեան՝ Փոխ-Մեծատուր Լեւոնեան Հայ Վարժարանին եւ Հայր Վարդան Վարդապետ Գասմանեան:

Պատարագին ներկայ էին Հ. Հ. Լիազօր դեսպան Տոքթոր Գագիկ Պաղտասարեան, Պայլ Արմինէ Մարկարոսեան՝ Մեծատուն Անարատ Ցուլթեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան, Հայ գաղութի ներկայացուցիչներ, Հայեր եւ իտալացի բարեկամներ:

Պատարագին սարկաւագութեան բաժինը կատարեցին կիսասարկաւագ Մանուէլ Պաղտասարեան եւ ժառանգաւոր Գառնիկ Յովսէփեան: Երգեցողութիւնը կատարեց Լեւոնեան Վարժարանի Ժառանգաւորներու եւ Անարատ Ցուլթեան Հայ Քոյրերու միացեալ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ժառանգաւոր Վարդան Շահինի: Երգհոնի վրայ կ'ընկերանար Քոյր Վանուհի:

Ապա Ցօբելենական արարք, հայ գաղութի անդամները հաւաքուած հոգեհանգստեան պահուն Սուրբ Պետրոսի Սուրբ Դուռը, բացուած 2000-ի Ցօբելեանին առթիւ, նորոգելու համար իրենց հաւատարմութիւնը իրենց նահատակներուն հանդէպ:

Այս առթիւ, Ապրիլ 28-ին, երեկոյեան ժամը 8·30-ին, Քահանայապետական Լեւոնեան Հայ Վարժարանի սրահին մէջ ցուցադրուեցաւ Հանրի Վերնէույլ «Մայրիկ» Ֆիլմին առաջին բաժինը:

Մայիս 3-ին Փալածցօ Վալենթինիի մէջ, ժամը 10-էն 13-ի միջեւ կլոր սեղան մը կազմակերպուեցաւ Ցեղասպանութեան Հարցին մասին «Քառասերդ դարը, ցեղասպանութիւն – ցեղասպանութիւններ» նիւթին շուրջ: Կլոր սեղանը կազմակերպուած էր Հռոմի նահանգին եւ ՀՀ դեսպանատան կողմէն: Սոյն ձեռնարկին մասնակցեցան քաղաքական անձնաւորութիւններ, հայ գաղութի ներկայացուցիչներ եւ իտալացի բարեկամներ: Օրուան պլհատուր բանախօսներն էին Ճուլիանօ Վասոլի, հրաժարեալ նախագահ Իտալիոյ Սահմանադրական Դատարանի եւ Ճանգաբրիօ Փալիարինի երեսփոխան Հիւսիսային Լիկայի, որ ներկայացուց 145 իտալացի երեսփոխաններու կողմէ առորագրուած Հայկական Ջարդերը ճանչնալու թղթածրարը:

Մայիս 3, ժամը 16-ին, բացումը կատարուեցաւ Արմին Վեգներրի պատկերու ցուցահանդէսին Քահանայապետական Լեւոնեան Հայ Վարժարանի դահլիճէն ներս: Պատկերներուն հետ միասին կար տեսերիզի եւ սահիկներու ցուցադրութիւն: Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ երկու չաբաթ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Մայիս 4, 2000

ԼՈՆՏՈՆ

Ցեղասպանութեան ոգեկոչումը եւ Ս. Ցարութեան տօնը իրարու յաջորդեցին արեւոտ օրերու:

Ապրիլ 23-ին, Իլինկ թաղամասին մէջ վարձու Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ ներսը եւ բակը հաղարէն աւելի հաւատացեալներու բազմութիւն մը կար: Ցաջորդ օրը, ցեղասպանութեան 85-րդ տարելիցին առթիւ, յայտարարուած էր որ միայն Ս. Սարգիս մատուռին մէջ արարողութիւն պիտի ըլլար: Սակայն, անսպասելիօրէն, միայն 36 հոգի ներկայ էին այս անգամ ոգեկոչելու համար մէկ ու կէս միլիոն զոհերուն խնկելի յիշատակը, առաւել հին ու նոր ննջեցեալներուն հոգիները, նկատի ունենալով որ Մեռելոցի օր էր արդէն:

Պատարագը մատուցանեց Շնորհք Քհնյ. Պաղտասարեան եւ յաւուր պատշաճի քարոզն ալ խօսեցաւ Եղիչէ Արք. Կիպիրեան: Պատարագէն վերջ, դուրսը՝ յուշարձանին առջեւ ծաղկեպսակի զետեղումէն եաք տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ, ողորմելի Թիւով հաւատացեալներու ներկայութեամբ:

Նոյն գիշերը Թրքական դեսպանատան առջեւ հայկական եւ անգլիական դրօշակներ պարզուեցան: Հսկումը սկսաւ 6 ոտիկաններով, 3 Քիւրտերով եւ... 7 Հայերով: Ժամը 22-ի չուրջ 18 ներկաներով վերջ գտաւ հսկումը «Մեր Հայրենիք»ով:

Ապրիլ 29-ին, Շաբաթ օր, Ուէսթմինսթըը տաճարին առջեւ սակաւաթիւ ներկաներով հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ ծաղկեպսակի մը զետեղումէն եաք: Նախագահեց Եպիսկոպոսը մասնակցութեամբ Շնորհք Քահանայ Պաղտասարեանի, Անկլիքան Հորս եկեղեցականներու եւ դպրաց դասուն:

Նախքան քայլարշաւը սկսելը, կազմակերպիչ յանձնախումբը խնդրեց ներկաներէն, որ իրարմէ քիչ մը հեռու շարքի կենան ,որպէսզի 160-ի չուրջ ամօթալի թիւը բազմապատկուած երեւի օտարներուն աչքին, որոնց մէջ ութ ցուցարարներ ալ Քիւրտեր ու Թուրքեր էին, ձեռքերնին «Մեհմ՝ թրքահպատակներս ամօթ կը զգանք 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան համար» մեծակառ պաստառով: Ցեղասպանութեան յանձնախումբը բաժնուելով բազմութենէն, յուշարձիր մը յանձնեց վարչապետին եւ ծաղկեպսակ մըն ալ զետեղեց Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին: Թափօրը յառաջացաւ դէպի Թրքական դեսպանատուն, այս տարի աւելի կարճ երթուղիով: Թրքական դեսպանատան առջեւ ցուցարարները դրօշակներով եւ թմբուկի ծանր հարուածներով անցորդներուն ուշադրութիւնը գրաւեցին: Մօտաւորապէս ժամի մը տեւողութեան, բարձրախօսով, Անգլիոյ Հայկական գաղութէն փոքրաթիւ ներկայացուցիչներ անգամ մը եւս բողոքներ եւ պահանջներ ներկայացուցին Թուրք կառավարութեան:

Վերջաւորութեան, երիտասարդութեան անունով ուղերձ մը կարդաց Ռեպեքա-Անահիտ Զաքարեան, իսկ Բագրատ Նազարեան կարդաց վարչապետին յանձնուած խտացուննչ յուշագիրը: Ցեղասպանութեան 85-ամեակին նուիրուած բողոքի ցոյցը վերջ գտաւ «Մեր Հայրենիք»ով:

*
**

Պատահատուած գաղութէ մը յաջող ցոյցեր եւ հայապահպանութիւն ակնկալելը անտեղի է, երբ աչքիս առջեւ աւանդական հայ երեք կուսակցութիւնները, իրենց արբանեակ մշակութային եւ մարզական միութիւնները զիրար կը կատուցհաբեն:

Ներկայիս Լոնտոնի հայ նորահաս սերունդը հարազատ հաւաքավայր չունի: Ինչ ամսունութիւնները հետզհետէ կը բազմանան: Ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ փոքրաթիւ մասնակիցներով ցոյցեր կազմակերպելը երբ Անգլիոյ մէջ հայկական արմատները որընուած են...:

Պոռոտախօսներուն եւ աթոռներու յաւակնողներուն անունները,հեզհետէ սունկի պէս կը բուսնին, դժբախտաբար: Կը սպասենք անկողմնակալ եւ անկաշառ դեկավարներու, որպէսզի պարզեն Անգլիոյ հայապահպանութեան հովանին:

ՄՈՎՍԷՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

«ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ» ԵՐԳՈՎ ՈՒ ԽՕՍՔՈՎ

Հայկական երաժշտութեան, երգի ու բանաստեղծութեան չատ տպաւորիչ յայտադրով մը հանդէս եկաւ «Կոչնակ» խումբը, ընկերակցութեամբ՝ «Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութեան, Մայիս 6, Շաբաթ երեկոյ, Փարիզի Գորթօ սրբարանին մէջ: Երեկոյթ որ լուրջ, որակաւոր երկու ժամուան վայելքին քով, մըղեց անդրադառնալու թէ մեր հրապարակին տիրող գոյնզգոյն աղմուկներուն յաճախականութեան մէջ չատ անգամ կը մոռնաք ղեղեցիկ բաներու կարօտը:

Ժողովրդական ու աչուղներու երգերով կազմուած յայտադրին մէջ տեղ տրուած էր նոյն քնապատուհէն տաղերու ընթերցումին որ կատարուեցաւ հայերէն բնագիրներէն եաք ֆրանսերէն թարգմանութեամբ ալ: Այս երկրորդ բաժինը տանձնած էին Գեղամ Գեւոնեան եւ Ժիլ Վահան Տիրէք: Առաջինը կատարած էր տաղերու թարգմանութիւնն ալ:

«Կոչնակ»ը ժողովրդական նուագարաններու եւ երգերու հինգ հոգինոց խումբ մըն է, Արամ Քերովբեանի ղեկավարութեան տակ: Ինք քանոնահար է, նաեւ խումբին երգիչներէն մէկը, Վիրժինիա Քերովբեանի ու Ռուբէն Ցարութիւնեանի հետ. այս վերջինը նաեւ թառ կը նուագէ: Անոյշ Տօնապետեանի քամանչան ու Մայիա Խալայի դափը կ'ամբողջացնեն նուագի բաժինը:

Ինչպէս բանաձեւեց երեկոյթին ողջոյնի խօսքով Արամ Ղազարեան, յայտադիրը հրաւէր մըն էր վերադարձի մը դէպի մեր երկիրը: Վերադարձ, այս անգամ մշակոյթին ճամբով որ յաճախ ամէնէն անտեսուած կ'ըլլայ դիւրին զղացակատութեամբ խճողուած մեր ընթացքին մէջ: Յատկապէս երբ դրուի մակարդակի, հարազատութեան հարցն ալ:

Կոչնակի յայտադիրը կազմուած էր ժողովրդական «Հով արէք»ով (Կոմիտաս), «Անի քաղաք»ով, «Անտունի»ով եւ Սայաթ Նովայի տաղերով: Վ. Քերովբեանի, Ա. Քերովբեանի եւ Ռ. Ցարութիւնեանի կողմէ երգուած այս կտորներուն մէջ դէպի երկիր վերադարձի խորապէս տպաւորիչ առաջին քայլը կազմեց վերջինիս երգած «Հով արէք»ը:

Գ. Գեւոնեան ու Ժիլ Վահան Տիրէք մէկ քանոնի, մէկ քամանչայի, կամ դափի ընկերակցութեամբ ընթերցումներ ըրին Կոստանդին Երզնկացիէն, Նահապետ Քուչակէն, Վրթանէս Սեբաստացիէն, Նաղաշ Յովնաթանէն, Պաղտասար Դպիրէն, Սարգիս Ասպուչեխցիէն, Ղուկիանոս Կարնեցիէն: Մեր բազմութիւններուն յաճախ անծանօթ մնացած, կամ լաւագոյն պարագային մոռցուած անուններ բոլորն ալ որոնց թախիծն ու երգիծանքը, չնորհիւ՝ Գ. Գեւոնեանի ընտրութեան, ընթերցումին ու նաեւ թարգմանութեան, հայկական գորգերով, արեւելեան բազմոցներու գոյներով ստեղծուած մթնոլորտին մէջ, երգին ու երաժշտութեան քով յաւելեալ թեւեր տուին վերադարձին համար:

Հրամցուածին համը, հոտը ու վերադարձի այդ փակագիծին հմայքը չերմ ծափերու արժանացան բնականաբար բազմութեան կողմէ որ ակներեւօրէն չէր յօժարեր վերջակէտին: Վ. Քերովբեանի երգած «Բլբուլի հիդ»ը չունէ մը եւս երկարաձգեց մշակոյթով կտրուած այդ ճամբան որմէ բաժանումին ընկերացան չատ – չատերու կարօտի արտայայտութիւնները:

Երեկոյթին առթիւ պատրաստուած յայտադրով տրուած էին ընտրուած երգերուն բնագիրները, ֆրանսերէն թարգմանութիւններուն հետ, իսկ անջատ պրակով մը ամփոփուած էին կարդացուած բանաստեղծութիւնները, նոյնպէս իրենց թարգմանութիւններով: Այս երկրորդը արդիւնք էր Գ. Գեւոնեան – Ա. Քերովբեան գործակցութեան:

Իսկ սրահին մուտքին վաճառքի դրուած էր «Կոչնակ»ի նոր խտացեալ սալը, Սայաթ Նովայի երգերով:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵԹՈՎպԻԱ ՍՈՎԻՆ ՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՁԻՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Եթովպիոյ մէջ երաշտը եւ կարեւոր չափով անոր հետեւանք սովը ամէն օր զոհեր կը խլէն: ՄԱԿ-ը յայտարարեց թէ կեդրոնական եւ արեւելեան Ափրիկէի տասը երկիրներու մէջ 16 միլիոն հոգիի կեանքը վտանգի տակ է: Ամէնէն ծանր կացութիւնը ունի, անապատային Օկաադէնի չրջանը ուր 3 տարուան երաշտը օրէ օր պակսեցուցած է հորերու մէջ մնացած ջուրը, ամբողջովին ցամքեցնելէ առաջ:

Այս կացութեան առաջին զոհերը կ'ըլլան անասուններըը որոնց կորուստով կ'աղքատանայ թափառաշրջիկ բնակչութիւնը որ անասնաբուծութեամբ կ'ապրի: Ցունուարին երբ ուղտերը զարձած են արդէն. տեղական լրատուութեան համաձայն միայն Մարտին 5 տարեկանէն վար 200 երախայ մահացած է միայն երկրին հարաւ – արեւելեան Կոտէ քաղաքին մէջ: Դրացի չրջաններու մէջ ալ Փետրուարէն ի վեր օրը տասնեակ մը երախայ կը մեռնի:

Ինչպէս կ'ըսէ ՄԱԿ-ի անդրեղէնի միջազգային ծրագրին եթովպական դրասենեակին պետը, մահերու թիւը պիտի աւելնայ, բայց ընելիք չատ բան չէ մնացած: Մարդիկը երբ իրենց կը դիմեն, արդէն չափազանց տկարացած կ'ըլլան: Նոյն պատասխանատուն կ'աւելցնէ թէ անհամեմատելի մեծ կարիք կայ եւ թէ իրենց ունեցածով ու ղրկուելիքով կրնան միայն մինչեւ Ցունիս ղիմանալ. բայց Ցունիսի վերջաւորութեան ամբողջ պահեստները սպառած պիտի ըլլան: Եւ ըսել որ սովը միակ դժբախտութիւնը չէ եթովպիացիներուն: Երկիրը որ աչխարհի ամէնէն թշուառներուն չարքին է, սահմանային պատերազմ մըն ալ ունի Էրիթրէի հետ. կայ նաեւ ապրիլեան անձրեւներուն այս տարուան ալ բացակայութիւնը:

Տեղական իշխանութիւնը կը պնդէ որ ողբերգութիւնը ներկայի ծաւալը պիտի չունենար եթէ տարի մը առաջ իրենց հնչեցուցած ահազանգին պատասխաներ օժանդակող երկիրները եւ յարդէին իրենց խոստումները: Նոյն իշխանութենէն ներկայացուցիչ մը զանգատած է որ Եւրոպական Միութեան մէջ նուիրատու երկիրներ կան որոնք եթովպական կառավարութեան վրայ ճնշում բանեցնել կ'ուզեն: Իսկ Միութիւնը հերքելով սնդրեղէնի օժանդակութեան ու պատերազմին միջեւ որեւէ առընչութիւն, Ապրիլի սկիզբը յայտնած է թէ 12 ամսուան ընթացքին մօտ 600 հազար Թոն ուտեստեղէն պիտի ղրկէ Եթովպիա:

Ամենածանր կացութեան տէր Կոտէի մէջ տղաքը դնդակ կը խաղան կովերու, ոչխարներու, ուղտերու կմախքներուն մօտ: Հոն, պետական մօտ ամէն օր 2000 մանուկներ կը հաւաքուին իրենց բաժինը ստանալու փրոթէինով պիսքիւիներէ: Ջուրը քիչ է ու փոխադրութեան, դործածութեան պայմանները այնքան հաստողջապահական են որ Ապրիլի սկիզբին կատարուած տարրալուծական քննութիւն մը մանրէներու աննախընթաց համեմատութիւն մը դտած է անոր մէջ: Եւ մտածել որ այս պայմաններուն վրայ կ'աւելնայ էրիթրէի հետ հակամարտութեան հրահրումի հաւանականութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԱՊԱՀՈՎ ՕՐԵՐ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿՈՒԱՆԵԱՆ

Պէյրութ, 1999

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Հայկանոյշ Մարտիրոսեան, քաջալերելու համար հայ լրատուական միջոցները, մշակոյթը եւ կրթական դաշտը, կ'ընդհատեցնել նուիրատուութիւնները.–

ԱՅԲ–ԷՖ–ԷՄ–ին 10·000 Ֆր., «Կամք» օրաթերթին 10·000 Ֆր., «Յառաջ» օրաթերթին 2·500 Ֆր., Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին 10·000 Ֆր., Հ. Մ. Ը. Մ. – Ֆրանսին 10·000 Ֆր., Համապզային Դպրոցին (Մարսէյլ) 5·000 Ֆր., Համազգային (Փարիզ) 2·500 Ֆր.:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մանուճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Տէր – Գալուստեանի, զաւակներուն եւ թոռան, Տէր եւ Տիկին Ժոժօ Պօյաճեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Արտեմիս Պետրոսեանի եւ զաւակներուն երջնց մօր եւ մեծ–մօր՝ Տիկին Պէաթրիս Տատուրեանի մահուան առթիւ:

Նոյն առթիւ, ընդհակառակ սոացած է 200 Ֆր. Տիկին Էլիզ Գոչեանէ:

CONCERT
Vardan MAMIKONIAN

(P i a n o)
et
PAVEL BERMAN
(V i o l o n)
Vendredi 19 mai à 20h30
Salle Jean-Renoir
Villa des Aubépines
(près de la Gare de Bois-Colombes)
BOIS-COLOMBES
Tarif : 130F et 110 F
Billets en vente à l'accueil de la Mairie
Renseignements : 01 41 19 83 00
Programme :
Beethoven, Sonate pour violon et piano n° 8 en sol majeur op. 30 — **Franck,** Sonate pour violon et piano en la majeur — **Debussy,** Sonate en sol mineur pour violon et piano — **Saint-Saens,** Havanaise op. 83 en mi majeur — **Sarasate-Bizet,** Fantaisie de concert sur «Carmen».

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« O H, M Y G O D ! »
Voyage à la découverte de
l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները բաժակ մը թէյի շուրջ, Երկուշաբթի, Մայիս 15, ժամը 14·30-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, տեղեկատուութիւն եւ վարչական ընտրութիւն:

RECITAL
A L'AUDITORIUM DU PARC CHANOT
Vendredi 12 Mai à 20 heures 30

Vardan Mamikonian
PIANO

Bach, Prokofiev, Babadjanian, Liszt

Concert au profit
d'Espoir pour l'Arménie

PALAIS DES CONGRES
PARC CHANOT
Rond Point du Prado — Marseille 8e

Prix des places :
120 francs — Etudiants 75 francs

Billeterie :
OFFICE DE LA CULTURE DE MARSEILLE
42, La Canebière 13001 Marseille —
Tél.: 04 96 11 04 61
OFFICE DU TOURISME DE MARSEILLE
4, La Canebière 13001 Marseille —
Tél. : 04 91 13 89 00
Renseignements :
ESPOIR POUR L'ARMENIE
31, rue de Calais 13012 Marseille —
Tél: 04 91 93 54 46/Fax: 04 91 77 41 56
— P a r k i n g a s s u r é —

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter
AUX
AUDITIONS ANNUELLES DE MUSIQUE
des élèves de piano—violon—guitare

Samedi 13 Mai à 14h30
Eveil musical — Piano
(Niveau débutant, moyen, avancé)

Dimanche 14 Mai à 15h
Violon — Guitare — Piano
(niveau moyen et avancé)

Pour la 1ère fois
TOURNOI INTERNE D'ECHECS
des élèves (enfants et adolescents)
Samedi 20 mai à 15h

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

POUR L'ANNEE JUBILAIRE

Pèlerinage arménien à Rome

sous la présidence de
N E R S E S - B E D R O S XIX
Catholicos Patriarche de Cilicie
avec la participation de tous les Diocèses Arméniens Catholiques

Cérémonie des Vêpres et de l'Antasdan
en l'Archibasilique Patriarcale Saint-Jean-Latran

Visites du Vatican, de Rome et des environs
Du lundi 11 au vendredi 15 Septembre

Voyage par avion, pension complète : 3.600 FF tous frais compris.

Places limitées. Les inscriptions seront closes le 30 juin
Pour s'inscrire, téléphoner au **01. 40. 51. 11. 90**

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

UGAB — JEUNES MARSEILLE
Samedi 13 Mai à partir de 21h30
Soirée animée par le chanteur
VREJ LOUSSARARIAN
Boissons, assiettes de spécialités arméniennes
P.A.F. : 100 F
Membre : 80 F
Renseignements & réservations :
327, Bd Michelet — 13009 Marseille
Tél . : 04. 91. 22. 10. 45 /
06. 88. 06. 68. 07 / 06. 11. 66. 55. 30
Réservation obligatoire

Christianisation - 1700
«RETOUR EN ARMENIE OCCIDENTALE»
Projection d'un film-vidéo
sur le pèlerinage
effectué sur les terres ancestrales
par Mgr Mesrop Achdjian
Le samedi 13 mai à 21 heures
Salle de l'église arménienne
de Chaville
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée dansante

La Croix Bleue des Arméniens de France, **Section Anaîd** de St Maurice de Beynost et la **Section Araxe** de Lyon-Villeurbanne vous invitent à passer une agréable **SOIREE DANSANTE**

le 13 mai à partir de 20 heures

à la salle des Fêtes
de St Maurice de Beynost

avec la participation du grand chanteur G R I S H A et de son orchestre.

Renseignements et réservations :
Tél.: 04 78 26 28 71
(tous les après-midi sauf le lundi)
ou au **04 78 55 56 83** (le soir).

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

GERARD CHALIAND
présente et dédicace
le nouvel ouvrage
LA CONSTRUCTION DE L'ETAT EN ARMENIE
(un enjeu caucasien)
Auteur : **Gérard Libaridian**
Ex-conseiller à la Présidence
de la République d'Arménie
Jeudi 18 Mai à 20h
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine :

- *Cuisinière*

Ecrire ou téléphoner à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղը, իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Թագուհի Պեհիկեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարտապանները, իրենց սիրելի մօրեղբօր, Հօր եւ մեծ – Հօր Սարգիս Պեհիկեանի մահուան առթիւ:

UGAB - MARSEILLE
COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
P r i x : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices
pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB
du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

Colonie de Vacances
organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՅՐԿ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·905 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75' ANNEE — N° 19.905

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՐՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 11 / 12)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.-Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Գարեգին Բ. Մայիս 10-ին վերահայոց թեմի առաջնորդ Գէորգ Սբ· Սերայտարեանի եւ Հայաստանի Թիֆլիսի դեսպան Ֆ. Մոսոյեւի ընկերակցութեամբ հանդիպում մը ունեցած է Է. Եվրընածէի հետ: Նախագահը բարձր գնահատանքով արտայայտուած է տեղւոյն հայութեան մասին, կարեւոր նկատելով հայեւվրացական բարեկամութիւնը: Գարեգին Բ. նախագահին փոխանցած է վերահայերու խնդրանքը որ Թիֆլիսի հայ մշակոյթի դէմքերու պանթէոնին պատշաճ ուշադրութիւն դարձուի. Եվրընածէ խոստացած է անհրաժեշտ խնամքը ցոյց տալ: Նոյն օր ըմպաթոլիկոսը Վրաց Իլիա Բ. պարիարքին հետ այցելած է Զվարթի Սբ· Աչ վանքը, Մցխեթի հին պատրիարքարանը:

Յաջորդ օրը Թիֆլիսի առաջնորդանիստ Ս. Գէորգ Տաճարին մէջ ողջունած է տեղւոյն հայերու հոծ բազմութիւնը: Եկեղեցին բակը ան ազօթած է Սայաթ Նովայի շիրիմին վրայ, ապա այցելած է Հալթարթի Ս. Էջմիածին եկեղեցին ու հոգիևանք ուր թաղուած են Ց. Թումանեան, Րաֆֆի, Մուրացան, Նար-Դոս, Եկմալեան եւ ուրիշներ: Անոնց շիրիմներուն վրայ կատարուած է հոգեհանգստեան արարողութիւն:

***

ՅՈՅՑ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մայիս 11-ին նախագահին աշխատասենեակին մօտ հոգեղոգի ցոյց կատարած են երեսփոխան Մուշեղ Մովսիսեանի հարազատները ու ընտրողները, պահանջելով որ ան ազատ արձակուի, քանի որ ոչ մէկ կապ ունի Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչական արարքին հետ: Ցուցարարները դիմում մը յղած են նախագահին, ըսելու համար որ նախքանչէ մարմինը հետամուտ չէ գործին ազարկայական, բազմակողմանի քննութեամբ, այլ՝ Մ. Մովսիսեանի ձերբակալութիւնը քաղաքական նպատակներ կը հետապնդէ: Ցուցարարներէն Մ. Մովսիսեանի եղբայրը ընդունուած է նախագահի աշխատակազմի պետ Ա. Պետրոսեանի Խորհուրդի քարտուղար Սերժ Սարգսեանի կողմէ որուն յանձնուած է ցուցարարներու դիմումը, ուղղուած՝ նախագահին:

***

ՀՀՇ-Ի «ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ»՝ Ա. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Մայիս 11-ին, Հայոց Համազգային Նարժումին Խորհուրդը նիստ գումարած է եւ նախագահի պաշտօնակատար ընտրած է Արտաքին նախկին նախարար՝ Ալեքսանդր Արզումանեանը:

***

ԻՐԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԺԱՄԱՆԱԾ

Քանի մը ամիս առաջ նշանակուած դեսպան Մոհամատ Ֆարհատ Քոլէյնի երեւան հանելով Մայիս 10-ին, խօսած է հայերէնեան յարաբերութիւններուն մասին. ըսած է թէ անոնք մտերմութեան մարդին մէջ վերելք կ'արձանագրեն եւ նոյն վիճակը կը սպասուի ուժանիւթի եւ փոխադրութեան բնագաւառին մէջ: Ինչ կը վերաբերի Իրան – Հայաստան կազմուղի կառուցումին, դեսպանը չեշտած է թէ աշխոյժ բանակցութիւններ կը տարուին նախագիծին պիտակէն հայթայթելու համար եւ այդ ուղղութեամբ յատուկ հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերեն Ճափոնը, Զինաստանը, Ռուսաստանը եւ մի քանի ուրիշ կարգ մը դրամատուներ:

***

«ՈՒՈՐԼՏ ՎԻԺՔԸ»Ի ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՄՕՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 11-ին ընդունած է «Ուորլտ Վիժքը» համաշխարհային բարեսիրական կազմակերպութեան նախագահ Տոն Հերշը: Կազմակերպութիւնը ծրագիրներ կ'իրագործէ 104 երկիրներու մէջ եւ ունի իր հայաստանեան գրասենեակը: Տ. Հերշ ծանօթացնելով իրենց գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ, ըսած է թէ ծրագիրներու նախաձեռնարկ են Սիւնիքի մարզը՝ Կապան, Գորիս եւ յատկապէս Սիսիան: Ռ. Քոչարեան ալ թելադրած է առաւել ուշադրութիւն յատկացնել երկրաշարժի գօտիին, ի մասնաւորի Գիւմրիին:

***

ԸՆԿԵՐԱ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ Ա.ԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Շուրջ մէկուկէս տասնեակ կուսակցութիւններու հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներէ կազմուած միջկուսակցական ընկերա-տնտեսական խորհուրդի անդամները Մայիս 11-ին ընդունուած են Ազգ. Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեանի կողմէ: Զեկոյցին նշուած է թէ հարկ է մշակել ու կիրարկել Հանրապետութեան ընկերա-տնտեսական ծրագիր մը, անոր մէջ կարեւոր տեղ տրամադրելով արտաքին տնտեսական յարաբերութիւններուն, երկրին բնական հարստութիւններուն, տրանսպորտական առաջնակարգ հարցերուն, հեռանկարներուն եւլն.: Վեր առնուած է նաեւ տուեալ խորհուրդին համագործակցութեան սերտացման անհրաժեշտութիւնը Ազգ. Ժողովի համապատասխան մասնաճիւղերուն հետ: Հիւրերը փափաք յայտնած են նաեւ մասնակցելու Ազգ. Ժողովի այն վիճարկումներուն, որոնք կ'առընչուին ընկերա-տնտեսական ոլորտին:

***

ՆՈՐ ՋՐԱԳԻԾ

Լոռիի Արեւաշող գիւղին մէջ գործածութեան դրուած է 5 քիլոմեթր երկարութեամբ նոր ջրագիծ մը: Ան արժած է 65 հազար տոլար:

ԱՐՄԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՑԿԵԱՆՍ ՆԱԽԱԳԱՀ ԲՐԻՏԱՆԻԱ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

Հայաստանի Մեծն – Բրիտանիոյ դեսպան Արմէն Սարգսեանի պաշտօնազրկումը անննկատ չէ մնացած երկրին խորհրդարանական շրջանակին մէջ: Բրիտանիա – Հայաստան խորհրդարանական խումբին նախկին նախագահը Լըլ օֆ Շանոն խմբագրութեան ուղղուած նամակով մը կ'ափսոսայ այդ պաշտօնազրկումը, միւս կողմէ տեղեկացնելով որ Բրիտանիա–Հայաստան խորհրդարանական խումբին ներկայի նախագահը Լորա Ուոլիսոլ Ա. Սարգսեանին տուած է խումբին ցկեանս նախագահի տիտղոսը:

ՀԱՅԿ· ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԱԹԱԹԻՒՐՔ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՆԵՐ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԱՅԼ «ՈՓԵԿՈՋՈՒՄ» ՄԸ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

Որոշ յապաղումով մեր ձեռքը անցան «Սիւտ – Ուէսթ» օրաթերթի երկու թիւերէ կտրօնները, որոնք Հայկական ցեղասպանութեան 85-րդ տարելիցին առթիւ ընթացիկէն դուրս լուրեր կը հաղորդեն:

Առաջին թիւը (Ապրիլ 27) որպէս խորագիր զրած է «Հայկական Ցեղասպանութիւն» վերտառութեան տակ՝ «Պորտոյի մը կ'ըմբոստանայ»: Երկար ենթախորագրով մըն ալ կը բացատրէ որ ծագումով հայ Պորտոյի մը խորապէս վրդովուած է, որովհետեւ Ապրիլ 24-ի ոգեկոչման նախօրեակին, Պորտոյի մէջ դասախօսութիւն – վիճարկում մը կազմակերպուելու է Աթաթիւրքի ժառանգութեան նուիրուած: Փիէր Հետիրեան, 58 տարեկան բացատրելու է Թերթին իր բարկութեան պատճառները: Դասախօսութեան ներկայ եղած են Մարսէյլի թուրք հիւպատոսը, Աթաթիւրք–Պորտօ Մչակութային Միութեան նախագահը եւ Լորմոնի քաղաքապետը՝ ժան Թուզօ: Այս առթիւ, Թերթը կ'արձագանգէ Փիէր Հետիրեանի պատմաբաններուն 1915-ի եղեռնի մասին, Հայ բնակչութեան երեք քառորդին բնաջնջման, Հայկական հողերու պարպումին եւ այլն, եւ այլն: Ինչ ալ ներկայ եղեր է դասախօսութեան, խօսք ուղեր է, բայց չեն տուեր: Կը պատմէ թէ ինչ պայմաններու մէջ հայրը Ֆրանսա եկեր է, 1923-ին: «Շատ բան չենք ուզեր, կ'ըսէ, պարզապէս որ մեզ յարգեն եւ ճանչնան այս ցեղասպանութիւնը: Մեր ժողովուրդը պէտք է համարկումի նոպելեան մրցանակը ստանայ»: Կը ցաւի նոյնիսկ որ Հայերը չատ խաղաղասէր են: Լորմոնի քաղաքապետը կ'արդարացնէ իր ներկայութիւնը, ըսելով թէ հիւր էր, իր պաշտօնին հանդամանքով որովհետեւ թուրք դաղութը բազմանդամ է քաղաքին մէջ:

Մայիս 5-ի թիւին մէջ, «Սիւտ–Ուէսթ» կ'արձագանգէ Թուրքերու բողոքներուն: Դասախօսութեան խօսք չեն տուեր Հետիրեանին, չեն ալ գիտեր եղեր որ Հայ է: Ըսինք միայն որ տեղը նստի եւ իր կարգին սպասէ, կը ճշդէ Պորտոյի Ֆրանքեւթրքական Աթաթիւրք Մչակութային Միութեան նախագահը՝ Ֆաթին Գոչ: Գալով Թուականին, տարիներէ ի վեր, ամէն տարի, Ապրիլի վերջ, կը տօնեն Աթաթիւրքի կողմէ մանուկներու նուիրուած Օրը: Մնաց որ «Հիւրրիյէթ»ի հրատարակչական Ֆրանսայի Թղթակիցն ալ գիտեր կուտայ որ Մ. Քեմալ պէտք չէ Հայերու թշնամի մը նկատուի: Օսմանեան կայսրութեան ճնշուած ժողովուրդներու պաշտպանը եղած է: 1915-ին ալ մեծ եղած է թիւը մեռեալներու եւ կարգերու, ոչ մէկ ժողովուրդի խնայուած է...:

Բայց Նամակի մը մէջ «Այսօրուան Թուրքերը» կ'արտայայտուին իրենց «Հայ հայրենակիցներուն» մասին, որովհետեւ կ'ըսեն. «Անառարկելի բնակչութիւնները երեք հարիւր տարիէ ի վեր բազկացած են Յոյներէ, Հրեաներէ, Կալիացիներէ, Ցոյներէ, Հռոմէացիներէ, Փիւրտերէ, Կովկասցիներէ, Արաբներէ, Թուրքերէ...:

Ռեճայլ Ուսթա, «Հանդուրժողութեան Միջտոնական Բազմամշակութային Միութեան» նախագահը կ'ըսէ թէ համաձայն չէ Աթաթիւրք Մչակութային Միութեան տեսակէտներուն եւ պազափարախօսութեան, ոչ ալ քեմալականութեան ճառերուն, բայց, համաձայն է Ֆաթին Գոչի վերլուծումին, ինչ կը վերաբերի Հետիրեանի խօսքերուն: Հաղորդագրութեան մը մէջ իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ որ ան (Փ. Հետիրեան) Հայ գաղութը «չատ խաղաղասէր» կը գտնէ եւ կը չեշտէ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՁԱՆՁՑԱՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լիբանանի Խորհրդարանը Մայիս 11-ին միաձայնութեամբ ընդունած է Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւ մը. Հոն կ'ըսուի. «Օսմանեան իշխանութիւններու կողմէ 1915-ին գործուած 1,5 միլիոն Հայերու ջարդերուն 85-ամեակին առթիւ Լիբանանի Խորհրդարանը կը ճանչնայ եւ կը դատապարտէ Հայ ժողովուրդին դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը, նաեւ ամբողջական զրկագործութիւնը կը յայտնէ Հայերու պահանջներուն եւ կը նկատէ որ այս ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը նախապայման է ազգային հաւանական նմանօրինակ ոճիրներու կանխարգիլումին համար»: Բանաձեւին ընթերցումը կատարած է Խորհրդարանին նախագահը Նապիհ Պերրի:

«ՆԻՒ – ԵՈՐՔ ԹԱՅՄՋ»Ի ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊՆԴՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

1915-Ի ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ԿԱՐԳ ՄԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

«Մարմարա» (Մայիս 11) «ԵԷնի Պիներլ» (Նոր Հազարամեակ) Թերթէն առնելով կ'արձագանգէ «Նիւ – Եորք Թայմզ»ի մէջ Սթէֆան Գինցբրկ յօդուածին որուն մէջ զանազան Թուրքեր վկայած են թէ Հայեր սպաննուած են 1915-ի ընթացքին: Թերթը հրատարակած է կարգ մը հարցազրոյցներ, որոնք կատարուած են Էլազըղի այն շրջաններուն մէջ, ուր կը պնդուի թէ 85 տարի առաջ Հայեր սպաննուած են: Այդ հողատարածքին բնակիչներէն 66-ամեայ Թահիրէ Զաքըրպայ կը պատմէ թէ Հայերը ինչպէս սպաննուած են կէօղճիւք անուն լճակի մը մօտերը: Զաքըրպայ վկայակոչելով իր մեծերէն իրեն փոխանցուած տեղեկութիւնները կը պատմէ թէ այդ օրերուն ծաւալուն փոսեր բացուած էին տեղւոյն վրայ:

Ամերիկեան Թերթը կը գրէ թէ տակա-

(Շար·ը Դ· էջ)

բրտութեան եւ ահաբեկչութեան վտանգները ու կ'եզրակացնէ· – «Հայերը պիտի պահանջե՞ն որ իրենցմէ արտօնութիւն առնենք մեր մխիթեանական հաւաքոյթները համար»:

***

Պորտոյի այս անցուդարձերը բաւական հետաքրքրական են եւ, եթէ հարկ էր, ցոյց կուտան որ Թուրքերը օրէ օր աւելի տեղ կ'ըլլան Ֆրանսայի մէջ եւ կը զօրծեն: Կը գործեն ամէն կողմ: Յաճախ, ինչպէս այս անգամ, դիպուածով կը տեղեկանանք նման իրադարձութեանց: Հարկ էոր Ապրիլ 24-ի կոթիւէն եւ Հայ Դատի յանձնախումբերը աչալուրջ հետեւին նման գործունէութիւններու, յատկապէս անախորժ անակնկալներ չունենալու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Այսօր Կիրակի է. օդը ամառնային գըրեթէ. Միացեալ – Նահանգներու դեսպանը (Երեւանի) սովորութիւն ըրած է ընտանեօք հանդիպելու մեզի. պարզ եւ հաճելի անձ մըն է. Ֆրանսականին նման յախուռն եւ մեծամիտ ելոյթներ չունենար եւ իրապեկներու համաձայն կը ջանայ կարելի եղածին չափ օգնութիւններ հասցնել Հայաստանին իր կառավարութենէն: Ինծի համար հետաքրքրական էր իմանալ թէ ի՞նչ կը մտածէ Հայերուս մասին, ներկայ կացութեան մասին եւ առ հասարակ Կովկասի ժողովուրդներու մասին, քանի վստահաբար չատ աւելի ճչգրիտ տեղեկութիւններ ունի քան ոեւէ մէկը. մանաւանդ իրմէ կ'ուզէի իմանալ թէ ի՞նչ է տակոսը Միացեալ – Նահանգներ դաղթող Հայերուն: Դեսպանատունը գրեթէ մեր փողոցին դիմացն է եւ ամէն առաւօտ հոն կը տեսնէի պոչ բռնող վիզայի թեկնածուները: – Արտադաղթողներու 75 տոկոսը կ'երթայ դէպի ռուսական երկիրներ – ըսաւ – եւ աւելցուց բարեխառնաբար – քանի անոնցմէ չատ չատերը կրնան վերադառնալ եւ կը վերադառնան, հազիւ կացութիւնը քիչ մը բարելաւուի: Միացեալ – Նահանգներ դաղթող չկայ պաշտօնապէս. անոնք վիզա կը խնդրեն զբօսաշրջիկութեան կամ վաճառականութեան համար թէեւ ճամբորդներէն 25 տոկոսը կը փորձէ հոն մնալ ապօրինի ճամբաներով: Կովկասի հիմնական ազէտը կաշառակերութիւնն է. բարքերու թուլութիւնը. Հայաստանը միւսներէն ետ չէ մնար: Դաղթը միայն հայկական ազէտ մը չէ. Վրացիներն ու Ազերիներն ալ նո՛յնչափ կը դաղթեն դէպի ռուսական հող. Թիւով աւելի չատ են, նուազ կը զգացուի: Հայերը չեչոլեան անհատապաշտութիւն մը ունին, հասարակաց բարիքը քիչ կը մտածեն. ուներն ճկունութեան պակաս մը որ կը ծնի իրենց յամառութենէն: Եթէ քաղաքականապէս հասունանան, ունին լաւ յատկութիւններ ալ որով կրնան չատ օգտակար հանդիսանալ ապագային: Հայաստան կը դանուի, ներկայիս, իր ամենացած մակարդակին վրայ, յատակը, սակայն ըսկըսած է վերելքի ճամբան բռնել. պէտք է համոզել Հայերը որ չդաղթեն. կառավարութիւնը պէտք է ամէն ճիգ բանեցնէ արտադաղթին առաջքն առնելու. հոգեբանական հարց մըն է. Հայաստանի մէջ աղքատութիւն կայ, բայց ոչ անօթութիւն. դիմադրելու է–:

Կ'ուզէի խօսակցի հիւրերս Կիրակի օրով Ս. Էջմիածին տանիլ. Գէորգ իր կառքով սգաւորներով զբաղած էր: Դեսպանին խօսքերը աղօթքի նման կը հընչէին ականջիս, Էջմիածինը, իր աղօթքներով եւ խունկով մնաց ուրիշ օրուան:

Ժամը 18–ին խոստացած էի ներկայ դանուիլ Ժորայի «Հոգւոց»ին. միաժամանակ հետաքրքրուած էի իմանալու թէ ի՞նչ են Հայաստանի ժողովուրդին թաղմանական աւանդութիւնները: Հանդուցեալը բաց դադաղին մէջ, համազգեստով կը հանդչէր, շրջապատուած սգաւորներով, առանց աղմուկի, ցած ձայնով փըսփսուքներ: Համլէթ, իր միակ մանչ զաւակը, այնպիսի որդիական դուրգուրանքով շրջապատած էր ամէնքս, որ ոչ ոք ինքնիրեն թոյլ կրնար տալ միջավայրին վսեմութիւնը խանգարելու: Տպաւորիչ է:

Լոյս էր տակաւին. մեր հիւրերով որոշեցինք շրջան մը կատարել Երեւանի մէջ:

Երեւանի պարսկական մզկիթը առաջին անդամ տեսած էի ուղիղ երեսուն տարի առաջ. հոն ցուցադրուած էր Տրապիզոնի երբեմնի հայ զաղութը իր բարքերով, տարազներով, երգերով ու վէրքերով. ազգագրական թանգարան էր մզկիթը: Այժմ, իբր նշան երախտագիտութեան, հանդէպ պարսիկ ժողովուրդին եւ կառավարութեան, կրկին վերածուած է մզկիթի, չքեղօրէն վերանորոգուած եւ անտարակոյս 2785 տարեկան Երեւանի որպէս հնագոյն յուշարձան, փառաւոր ներկայութիւն մըն է, քանի մեր կարմիրզլուխ հայրենակիցները երեսունական թուականներուն քանդած են անպատմելի մոլուցքով, ինչ որ քրիստոնեայ Հայաստանէն ժառանգ մնացած էր այդ գաւառական դիւզաքաղաքին մէջ որ Երեւան կը կոչուէր: Ս. Սարգիս Եկեղեցին, Արարատեան թեմի աթոռանիստը, ճոխանալու վրայ էր նոր զանգակատունով մը, որ հայ ճարտարապետութեան մէջ բաւական ուշ չրջանի ծնունդ է. Հաղբատի զանգակատունը, 1245 թուականէն, կը համարուի առաջիններէն մին, նաեւ ամենապեղեցիկը: Ս. Սարգիս անդադար հաւատացեալներ կ'ընդունի. վերանորոգումէն վերջ զարձած է սիրուն եկեղեցիներէն մին:

Միծեռնակաբերդը միշտ նորանոր յուզումներ կ'արթնցնէ մէջս. մանաւանդ երբ թարմ է տակաւին բարեկամ կարծուած երկիրներու ուրացումը ցեղասպանութեան, մի քանի թնդանօթի կամ հրասայլի սիրոյն ... ան հոն իր երկնասլաց զոյդ կատարներով, կանգնած է, յիշեցընելու իր զաւակներուն, որ զոնէ իրենք վառ պահեն մէկուկէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը եւ արծարծեն մշտնջենաւոր բոցը որ երբեք չհանգի խաղաղասիրներու եւ զաղիներու թունաւոր ծուխերէն խեղդուած:

Եռաբլուրի մուտքին, երկու նոր դամբարաններ. տակաւին ծաղկեպսակները թարմ են. Վազգէն Սարգսեանինը էլեկտրական մոմերու չարք մը ունի իր չուրջ եւ որքան օրը մթնէ, այնքան աւելի ուչադրութիւն կը գրաւէ: Երկրորդը նոր ժամանած՝ Զօրավար Անդրանիկին ացիւններն են: Որքան պիտի ուզէի որ ան առանձին սրբատեղի մը ունենար, հեռու նոր ժամանակները յիշեցնող բոլոր նահատակներէն: Անդրանիկ առասպելի մը կը պատկանի. հերոսական առասպելի մը որ մեր բոլոր մանկութիւնն ու պատանութիւնը խանդավառած է: Վազգէնի հետ, դեռ մահուընէ ամիս մը առաջ, լաւատես օրերու կենաց կը խմէինք, իր կենացը կը պարպէինք մեր բաժակները Սարդարապատի խորհրդանշական. չըրջապատին մէջ, իր մէջ տեսնելով յոյսը նոր Հայաստանի վերածնունդին: Վազգէն ուրիչ տեղ չէր կրնար թաղուիլ. հոն են իր ընկերները. մէկ – մէկ կը ճանչնար բոլորն ալ: Աղուոր տղաներ. հանդիստ ձեր ոսկորներուն:

Հակառակ կիրակի ըլլալուն, ծանր օր մը անցուցինք այսօր. Մեռելատուն, եկեղեցի, մզկիթ, նահատակաց յուշարձան, Եռաբլուր...: Քիչ մը փոխուելու համար մտանք Առագաստ, աւելի ծանօթ ռուսական ձեւով՝ Պագլատոֆ. տրամադրական թատրոնին հանդիպակաց, հանրային պարտէզի մը մեծակակ լճակին եզերքը, յատուկէն ճագի սիրահարներուն համար, ամէնէն ժողովրդական սրճարան է Մայրաքաղաքին, ուր ամէն դիչեր կարելի է հոչակաւոր անձի մը հանդիպիլ. վարչապետ, նախարար, արուեստագէտ մի քանի նրբացած պերճադիճներ, որ ամէն օր, դրաւիչ նոր հանդերձանքով, կը ջանան սիկար ծխող օտարական մը որսալ (էքսփոն տը գլաս), եւ մեզի պէս պարզ մարդիկ՝ որ բաժակ մը գարեջուրով ալ կը գոհանան: Բոլոր նուագողներն ալ բարձր մակարդակի կատարողներ են, եւ հասկնալի է թէ ինչո՞ւ մայրաքաղաքի օտարներուն ժամադրավայրը դարձած է:

Զարմանալի է. Երեւանը հեռվհեռէ եւրոպականէն դէպի միջին – արեւելեան, յատկապէս սուրիական նկարագիր կ'առնէ: Լիբանան եւ Սուրիան ամէնէն դիւրամատչելի գաղութներն ըլլալով հետզհետէ բարքերը, (հագուելու, զործելու, ուտել – խմելու, կենցաղի) կը մուծեն Հայոց մայրաքաղաքին մէջ: Կը յիշեմ հալէպեան տարիներս. տարի մը եթէ անուշահաճաճ մը յաղողութիւն դոնէը, ամբողջ թաղը եւ հետզհետէ, քաղաքը, անուշահաճաճով կը լեցուէր: Ցաջորդ տարին պաղպաղակի իտալական զործիք ներմուծող մը դրամ կը դիզէր. մէկ ալ տեսնես, քաղաքին բոլոր անկիւններուն վրայ «Գարիբճճանս» պաղպաղակի զործիքներ դեռեղուած են: Ճիշդ նոյնը կը պատահի Երեւանի մէջ: Առեն մը սկսան Մոսկուայէն կամ Իտալիայէն կօշիկներ ներածել մեծ յաղողութեամբ. մէկ ալ տեսնես ամէն անկիւն իտալական կօշիկի մասնագէտներ բուսան: Տարի մը վերջ խաղավայրերը նորութիւն դարձան. չկայ անկիւն մը ուր խաղավայր բացուած չըլլայ: Անցեալ աչնան նորութիւն էր դեղագիտական կանանց կեդրոնները: Քանի մը ամիս վերջ լոտոներու (լոթերի) զոյնզոյն երկիր մը զարձած է ամբողջ Հայաստանը, քաղաքին ամէն անկիւններուն վրայ սեղան մը զնողը լոտո կը վաճառէ, եւ ալ միամտաբար կը հաստատէի թէ մեր համալսարանական երիտասարդութիւնը, ժողովրդային Ռէֆէրէնտումի համար, ստորագրութիւն կը հաւաքեն, ԱՐՏԱԳԱՂԹ ԿԵՑՆԵԼ ՏԱԼՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՈՎ...:

Թերամ երկիրներու մէջ, երբ զերամ Եւրոպացիները կը ժամանեն, դիւրութեամբ զրամ դիզելու, առաջին մտահոգութիւնն կ'ըլլայ ստեղծել իրենց սեփական քլէօպներն ու ճաչարանները, անմատչելի հասարակ տեղացիներուն, իրենց զերազանցութիւնը հանդիսաւ կերպով վայելելու համար: Կայ իտալական ճաչարան մը, Իտալացիներէ չհաճախուած, Թումանեանի վրայ, յայտնի: Հանդիպեցայ նաեւ ֆրանսականի մը, բոլորովին անդրայտ, ներքին փողոցի մը ներքին չէնքի մը զետնայարկը, վերապահուած միայն յատուկ չրջանակի: Երրորդը՝ անգլօ–ամերիկեան էր, չատ քիչերու յայտնի, ուր ճաչացանկին մէջ ոչ մէկ հայերէն զիր զոյութիւն ունի: Շատ հասանաբար կան ուրիչներ ալ, ինծի անծանօթ, որոնք զարմանալիօրէն կը յիշեցնեն երբեմնի Պէյրութի, Պոմպէի, Սայկոնի կամ Գազալանքայի զաղթատիրական օթերու նման հաստատութիւնները. ի վերջոյ մենք եւս, միջազգային զրամատուներու օրէնքներուն ենթարկուելով, կամայ – ակամայ զարձած ենք զաղթատիրական նոր տիպի երկիր մը, որուն օրէնքներէն չտրտրուելու համար, մեծ խոհեմութիւն եւ իմաստութիւն կը պահանջուի մեր զեկավարներէն:

Կէս զիչերը անց է կրկին: Ամբողջ օրւան ընթացքին այնքան հարուստ ապրումներ ունեցայ. այնքան տպաւորիչ պատկերներ անցան աչքիս առջեւէն, միակը որ սեւեռուած մնաց եւ ընկերեց ինծի մինչեւ վերջ, եղերաբախտ Վազգէն Սարգսեանի դամբարանի չուրջը չարուած ելեկտրական կանթեղներն էին...: Աւելի պարզ, աւելի զուսպ, կարիճ զինուորականի մը վայել դամբարան մը երեւակայած էի եւ օրն ի բուն միքսը կը տանջուէր այս հնդկական – յուցամոլական պատկերին առջեւ, որ ըստ իս, խոտոր կը համեմատի հայկական աւանդութեան հետ:

Այսօր Ժորայի թաղումն է, կէսօրէ վերջ, չեմ կրնար քաղաքէն չատ հեռանալ: Իտալացի բարեկամներուս հետ, վազելեցինք մայրաքաղաքի մշակութային հարստութիւնները: Կեդրոնէն ոչ չատ հեռու, Սախարով հրապարակին վրայ, ուր երբեմն ազերի Ազիզբէկովի կիսանդրին զետեղուած էր, եւ առենց մէկ, ուժանակով օդ կ'ելլէր, կանգ առած է Թրքական արդիական մեծ հանրակառք մը. մարդ մը ապակիները կը սրբէր. վարորդն ըլլալու էր: Մօտեցայ եւ կոտրած Թրքերէնովս ուզեցի, վերջապէս, հետաքրքրութիւնս զոհացնել: Ո՞վ է, ի՞նչ կ'ընէ հոս, որմէ՞ ղրկուած է, վախ չունի՞ զուտ հայկական քաղաքի մը մէջ զըտնուելէ, երբ զեռ Ղարաբաղի մէջ, միայն զինադադար կայ, ոչ խաղաղութիւն: Ըսի որ, ես Հայաստան եւ հայկական հանրակառքով, Բաքուէն հրապարակի մը մէջ, կանգ առնել ու ապակի մաքրելէ առաջ, մի քանի անգամ կը մտածէի, մանաւանդ եթէ, խօսակիցիս նման, տեղական լեզուէն մէկ բառ չզիտնայի: Թաւ պեխերով, միջին տարիքի, համակրելի ըլլալու չափ ժպտերես այս մարդը, հակառակ որ վախնալու ո՛չ մէկ պատճառ ունի, քանի կոնակը կան ապրեցիկ Հայեր: Ունի տեղացի չատ բարեկամներ, նաեւ տեղացի տիկին մը եւ յարկաբաժին եւ թէ առանձին չէ, իրեն նման չատեր կան Հայաստանի մէջ եւ զործին համաձայն, բերնէ – բերան լեցուած հանրակառքերով Հայեր կը փոխադրեն ռուսական հողերը, Ռոստով, Աբմաւիր եւ այլն, նոյնպէս դէպի Թուրքիա՝ Տրապիզոն, Անգարա, Պոլիս եւ այլ երկիրներ...: – «Մէկ խօսքով, պարոն, զուք արդիական ձեւով կը ՏԵՂԱՀԱՆԷՔ Հայերը, իրենց կամքով, ձեր միջոցներով, կառավարութեան պալատէն 50 մեթր անդին կանգնած անխոռով ժպտելով եւ զրամ ալ չահելով: Զուք «Ցեղասպան» ալ չէք կրնար անուանիուիլ, ձեր պապերուն նման, որ սուրերով, մաուզէրներով յարձակեցան անզէն երթեւեկներու, կիներու եւ ծերերու վրայ, որոնց միակ խնդրանքը տեղերնին մնալն էր: Զուք «պատուաւոր բարերար» կոչուելու աստիճան, չարդարար էք, որ արդէն տեղահանած էք, ձեր պապերէն աւելի հայ Երեւանի հրապարակներուն վրայ, հանգիստ ձեր սուրճն ու զարեջուրը խմելով...» – Շնորհակալութիւն Ղարաբաղ եւ Ղարաբաղցիներ:

Տրամադրութիւն չկար ո՛չ թանգարանի, ո՛չ ալ մատենադարանի: Բացօթեայ երկինք մը հարկաւոր էր: Վարձակառ մը մեզ բերաւ Էրեբունի: Նոյն լքուածութիւնը. ոչինչ փոխուած է անցեալ տարուան վրայ: Ամայութիւնը աւելի դպալի է դպրոցական տղոց բացակայութենէն, որ այս պահուս զրասեղաններու առջեւ նստած՝ հաւանաբար, կը սերտեն թէ Արփիչաի Ա. իր թագաւորութեան ամենաերկայնաշունչ տարիներուն, 782 թուականին, Քրիստոսէ առաջ, հիմներ է երգեր ՔՈՒՆԻՆ, սարսափեցուցած է Ասորեստանի մենաստերը՝ երկար տարիներ, իր իշխանութիւնը տարածելով մինչեւ Սիւնիք, մինչեւ Ուտիք եւ Փայտակարան, մինչեւ Կասպից ծով, մայրաքաղաք ունենալով Վան – Տոսբը...: Մինչ մեր ոտքերուն տակ՝ փռուած են նոր Արփի Թիթեղաձածկ տուները, Երեւանի ալեծուփ բլուրներուն վրայ, զերեզմանաքարի նման չարուած տուփերը, նոյնանման հրաբխային տուֆ քարերով կառուցուած, որ ժամանակի ընթացքին, առած են հողի գոյն, եւ զարնանամուտի այս օրերուն, երբ զեռ ծիլ մը չկայ ծառերուն վրայ, խակապէս չատ տխուր կերպարանք ունին դժբախտաբար, նոյնիսկ քարի մը ժպտուն կամ սգաւոր ըլլալը, զիտողին ուշադրութենէն կախում ունի: Այսօր, թուրք վարորդին հանդիպումէս վերի, զժուար թէ զուարթութիւն նչմարեմ չորս կողմս:

Ուրարտական երկրորդ կարեւոր քաղաքը, Երեւանի չրջագիծին մէջ, կը կոչուի ԿԱՐՄԻՐ – ԲԼՈՒՐ. երկար տաներ տանտեսուած իշխանութիւններէն եւ զրօսաչրջիկներէն. նոյնիսկ երրորդ մասի բնակիչներէն չատեր, չկրցան հոն կատարով մօտենալու ճչգրիտ ուղղութիւնը զոյց տալ, հակառակ անոր որ կպած է իրենց թաղամասին, զրաւելով ընդարձակ տարածութիւն մը, թէչէնպաինի քաղաքին պեղումներով եւ միջնաբերդի հոսանքներով, հանդիպակաց բլուրին վրայ, որ կարմրագոյն ըլլալուն՝ կոչուած է Կարմիր – Բլուր:

Գրոնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 4)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.-ԻՆ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ. – Մեր ընթերցողները ճաչ գիտեն թէ այս սիւնակներուն մէջ որճա՛ն ծեծուած հարց է ուղղագրութեան վերադարձին առընչուածը: Ո՛չ միայն անկախութեան վերջին տասնամեակին, այլեւ սկսած այն օրէն երբ սովետական հրովարտակը եւ անոր թեւ–թիկունք հայաստանեան «մտաւորականութիւն» մը մէկ հարուածով վերջ տուին դարաւոր արժէքի մը որ հայերէնի ուղղագրութիւնն էր. արժէք որ այդ ամօթալի թուականէն –1922– ի վեր պէտք կ'ուներնայ «դասական» կամ «մեսրոպեան»ի մը չեռակին, զատորոշուելու համար իր խրտուիլակային նմանակումէն՝ սովետագրութենէն.

Ծանօթ է նաեւ վերջին տասնամեակին նոյն ձիւթին մասին տարուած վէճերը, թեր ու դէմ կարծիքներու բախումը հանդիպումներու, ասուլիսներու ընթացքին, կամ մամուլին մէջ: Ամէնէն տխուրն է հաստատել որ 80 տարի առաջ պարտադրուած գեղծումը այսօ՛ր եւս ունի կողմնակիցներ, չափ ժպտերես այս մարդը, հակառակ որ վախնալու ո՛չ մէկ պատճառ ունի, քանի կոնակը կան ապրեցիկ Հայեր: Ունի տեղացի չատ բարեկամներ, նաեւ տեղացի տիկին մը եւ յարկաբաժին եւ թէ առանձին չէ, իրեն նման չատեր կան Հայաստանի մէջ եւ գործին համաձայն, բերնէ – բերան լեցուած հանրակառքերով Հայեր կը փոխադրեն ռուսական հողերը, Ռոստով, Աբմաւիր եւ այլն, նոյնպէս դէպի Թուրքիա՝ Տրապիզոն, Անգարա, Պոլիս եւ այլ երկիրներ...: – «Մէկ խօսքով, պարոն, զուք արդիական ձեւով, կը ՏԵՂԱՀԱՆԷՔ Հայերը, իրենց կամքով, ձեր միջոցներով, կառավարութեան պալատէն 50 մեթր անդին կանգնած անխոռով ժպտելով եւ զրամ ալ չահելով: Զուք «Ցեղասպան» ալ չէք կրնար անուանիուիլ, ձեր պապերուն նման, որ սուրերով, մաուզէրներով յարձակեցան անզէն երթեւեկներու, կիներու եւ ծերերու վրայ, որոնց միակ խնդրանքը տեղերնին մնալն էր: Զուք «պատուաւոր բարերար» կոչուելու աստիճան, չարդարար էք, որ արդէն տեղահանած էք, ձեր պապերէն աւելի հայ Երեւանի հրապարակներուն վրայ, հանգիստ ձեր սուրճն ու զարեջուրը խմելով...» – Շնորհակալութիւն Ղարաբաղ եւ Ղարաբաղցիներ:

Տրամադրութիւն չկար ո՛չ թանգարանի, ո՛չ ալ մատենադարանի: Բացօթեայ երկինք մը հարկաւոր էր: Վարձակառ մը մեզ բերաւ Էրեբունի: Նոյն լքուածութիւնը. ոչինչ փոխուած է անցեալ տարուան վրայ: Ամայութիւնը աւելի դպալի է դպրոցական տղոց բացակայութենէն, որ այս պահուս զրասեղաններու առջեւ նստած՝ հաւանաբար, կը սերտեն թէ Արփիչաի Ա. իր թագաւորութեան ամենաերկայնաշունչ տարիներուն, 782 թուականին, Քրիստոսէ առաջ, հիմներ է երգեր ՔՈՒՆԻՆ, սարսափեցուցած է Ասորեստանի մենաստերը՝ երկար տարիներ, իր իշխանութիւնը տարածելով մինչեւ Սիւնիք, մինչեւ Ուտիք եւ Փայտակարան, մինչեւ Կասպից ծով, մայրաքաղաք ունենալով Վան – Տոսբը...: Մինչ մեր ոտքերուն տակ՝ փռուած են նոր Արփի Թիթեղաձածկ տուները, Երեւանի ալեծուփ բլուրներուն վրայ, զերեզմանաքարի նման չարուած տուփերը, նոյնանման հրաբխային տուֆ քարերով կառուցուած, որ ժամանակի ընթացքին, առած են հողի գոյն, եւ զարնանամուտի այս օրերուն, երբ զեռ ծիլ մը չկայ ծառերուն վրայ, խակապէս չատ տխուր կերպարանք ունին դժբախտաբար, նոյնիսկ քարի մը ժպտուն կամ սգաւոր ըլլալը, զիտողին ուշադրութենէն կախում ունի: Այսօր, թուրք վարորդին հանդիպումէս վերի, զժուար թէ զուարթութիւն նչմարեմ չորս կողմս:

Ուրարտական երկրորդ կարեւոր քաղաքը, Երեւանի չրջագիծին մէջ, կը կոչուի ԿԱՐՄԻՐ – ԲԼՈՒՐ. երկար տաներ տանտեսուած իշխանութիւններէն եւ զրօսաչրջիկներէն. նոյնիսկ երրորդ մասի բնակիչներէն չատեր, չկրցան հոն կատարով մօտենալու ճչգրիտ ուղղութիւնը զոյց տալ, հակառակ անոր որ կպած է իրենց թաղամասին, զրաւելով ընդարձակ տարածութիւն մը, թէչէնպաինի քաղաքին պեղումներով եւ միջնաբերդի հոսանքներով, հանդիպակաց բլուրին վրայ, որ կարմրագոյն ըլլալուն՝ կոչուած է Կարմիր – Բլուր:

Գրոնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 4)

չերմ պաշտպաններ որոնիմ թէեւ բացառութիւն չեն կազմեր իրենց նեղ շահուն ընդհանուրը եւ ընդհանուրինը գոհողներու բազմութեան մը մէջ:

Բացառութիւնը –եւ ամէնէն յարգելիները– անոնիմ են որոնիմ հակառակ յետպիմականներու եւ կեղծ լուսամիտներու բազմութեան, չեն վհատիր հոսանիմն ի վեր թիավարելէ, համոզուած ըլլալով որ անպայման պիտի հասնին փափաքելի հրուանդանին: Այս խումբին կը պատկանի մեր աշխատակիցը Լեւոն Միրիջանեան որ ուղղագրութեան վերադարձի անհրաժեշտութիւնը գետեղելով Բիւստոնէութեան 1700–ամեակի շրջարկին մէջ, փորձելու պիժանի ելք նկատած է դիմել Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գարեգին Բ.ի, խնդրելով անոր միջամտութիւնը, բարեխօսութիւնը, պատկան մարմիններու մօտ, ի նպաստ Հայաստանցիին լեզուէն 80 տարի առաջ գեղչուած անփոխարինելի որակին որ անոր ուղղագրութիւնն էր:

Կը հրատարակենիմ Լ. Միրիջանեանի «Բաց նամակ»ը, մեծ հետաքրքրութեամբ սպասելով անոր գտնելիմ արձագանգին, 1700–ամեակի նշումներուն, տաճարաշինութեան, աղանդաւորական ծաղկուն ներկային ու բազմաթիւ այլ հարցերու խճողումին մէջ: Հայաստանի ծանրածանր հարցերով առօրեան դժուար է որ լեզուական այս հարցին անհրաժեշտ ձեռնհասութիւնն ու ժամանակը տրամադրէ «պատկան» շրջանակներու կողմէ. այս առումով՝ սխալ չէ կը խորհիմիմ «Բաց նամակ»ին համար ընտրուած հասցէն երբ Հայաստանեայց Եկեղեցին Սփիւռքին հետ ուղղագրութեան վերջնականապէս կորուստին պատուար կանգնած դիրքերէն եղած է:

Վհատիս Տէր,

Հիացումով եւ յարգանքով ուրախութեամբ տեղեկացանք ենք Ձերդ Սրբութեան աստուածահաճոյ գործունէութեանը, որը խորհրդանշում է մեր ժողովրդի հոգեւոր վերածնունդը, մեր համազգային միասնականութեան նոր արշալոյսը:

Գանուելով քրիստոնէութեան 2000–րդ տարում, ընթանալով դէպի Հայաստանում քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակման 1700–ամեակը, բոլորս լի ենք այն երջանիկ զգացումով, որ մեր ժողովուրդն աշխարհին ներկայանում է իր հնադոյն քրիստոնէական քաղաքակրթութեամբ: Մենք հպարտ ենք մեր ազգային պատմութեան այնպիսի պանծալի դրուագներով, որպիսիք են Հայկական լեռնաշխարհում Եզեմի գոյութեան պատմական իրողութիւնը, Արարատեան դաշտում նոր մարդկութեան Նահապետ Նոյի 350–ամեայ բնակութիւնը, Փրկչի եւ Հոյց Աբգար թագաւորի նամակակցութիւնը, Միածնէջ Մայր Տաճարի կանգնումը, Հայոց աստուածապարգեւ Գրերի Գիւտը, թարգմանութեանց թագուհի Աստուածաշունչ Մատեանի, Քերթողահօր «Հայոց պատմութեան», Ագաթանգեղոսի, Նարեկի, հոգեւոր մեղեդիների հրաշք արարումները: Մենք հպարտ ենք քրիստոնէացրոմ, առաքելաշաւիղ մեր ամբողջ մշակոյթով:

Մեր դժուարին ժամանակներում բոլորիս համար մեծագոյն մխիթարութիւն է Ձերդ Վեհափառութեան իւրաքանչիւր խօսք հաւատի ամրապնդման, մեր ժողովրդի ապագայի յուսալիութեան վերաբերեալ:

Մենք երախտագիտութեամբ նկատում ենք նաեւ մշակոյթի հանդէպ Ձերդ Վեհափառութեան խանդավառ վերաբերմունքը:

Այս ամէնը մեզ իրաւունք է վերապահում Ձերդ Սրբութեանը դիմելու մեծարոյ մշակոյթի պահպանման եւ զարգացման բնականոն ընթացքը, մեր ժողովրդի երկու՝ Հայրենիքում եւ Սփիւռքում գտնուող հատուածների միասնականութիւնը, ինչպէս նաեւ հոգեւոր վերաբերմունք ապրող հասարակութեան ազգային–քրիստոնէական լիարժէք դաստիարակութիւնը խոչընդոտող կարեւորագոյն մի հարցով: Այդ հարցը վերաբերում է Հայոց լեզուի համազգային միասնական ուղղագրութեան բացակայութեանը:

Այն օրուանից ի վեր, երբ 78 տարիներ առաջ՝ 1922 թուականի Մարտ 4–ին, Խորհրդային Հայաստանի ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի որոշումով զարգեցուց Մեսրոպեան՝ ազգային, գաղափարական ուղղագրութիւնը, եւ Հայ ժողովուրդին պարտադրուեց այսպէս կոչուած նոր՝ արեւելեան «ուղղագրութիւնը», այդ պահից խեղուեց մեր ժողովրդի ազգային դրսեւոր մտածողութիւնն ընդհանրապէս, ազգային միասնական մտածողութիւնը՝ մասնաւորապէս:

Գիտական եւ ազգային հիմքեր չճանաչող նոր «ուղղագրութեան» հետեւանքով, Հայրենի դրսեւոր մշակոյթը տասնամեակներ շարունակ եւ առ այսօր անհարազատ է մնում Սփիւռքահայութեանը: Նմանապէս, արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ դրսեւոր մշակոյթը Հայրենիք իրականութեանը ներկայանում է անհարազատ տեսքով եւ էութեամբ: Տարբեր ուղղագրութիւնների պատճառով ստեղծուած անջրպետը մեծապէս խանգարել եւ խանգարում է մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ ապրելու կենսագործմանը...

Այդ բոլորի հետ մէկտեղ, արդի «ուղղագրութիւնը» խոչընդոտում է նաեւ ազգային – քրիստոնէական ճշմարիտ դաստիարակութեանը:

Քրիստոնէութիւնը պետականօրէն ընդունած առաջին ազգը լինելով հանդերձ, մենք այսօր զրկուած ենք քրիստոնէական բառապաշարը, քրիստոնէական համազգային մշակոյթը, նոյնիսկ մեր ամէնօրեայ աղօթքները միասնական ձեւով չարտաբերելու հնարաւորութիւնից եւ իրաւունքից...

Մի՞թէ ընդունելի է, որ Ազգի մի կէսը դրի Աստուած, միւս կէսը՝ Աստված, մի կէսը դրի Յիսուս, միւսը՝ Հիսուս, մի կէսը դրի Սուրբ Կոյս, Սուրբ Երրորդութիւն, Տաւատ, Մովսէս, Դաւիթ, Տէր ողորմեա, Յովսէփ Փերովբէ, Սերովբէ, Երուսաղէմ, Բեթղէհեմ, առաքեալ, մարգարէ, օծեալ, խաչեալ, համբարձեալ, Թագէոս, Պօղոս, Յովհաննէս, աղօթք, մկրտութիւն եւ այլն, միւս կէսը գրի Սուրբ Կոյս, Սուրբ Երրորդութիւն, Հաւատ, Մովսես, Դավիթ, Տէր ողորմյա, Հովսեփ, Փերովբե, Սերովբե, Երուսաղեմ, Բեթղեհեմ, առաքյալ, մարգարե, օծյալ, խաչյալ, համբարձյալ, Թադեոս, Պողոս, Հովհաննես, մկրտություն, աղոթք, եւ այլն...

Մի՞թէ ընդունելի է, որ արդի «ուղղագրութեամբ» Տէրունական Աղօթքը չատերի համար մնում է անհասկանալի, որովհետեւ հայերէնում չկան հերկինս, հերկրի բառեր: Մինչդեռ, ազգային ուղղագրութեամբ, յերկինս եւ յերկրի արտայայտութիւնը միանգամայն հասկանալի է:

Մեր բանաւոր խօսքը կանոնաւոր է, իսկ գրաւոր խօսքն, ասա՛ղ, երբեմն մինչեւ իսկ մեղսաբեր է: Հայաստանցի քրիստոնեան ակամայ մեղանչում է՝ գրելով, թէ օրհնեալ է «Հարությունն Քրիստոսի»... Հայաստանցի քրիստոնեան յանկանում է փառաւորել Փրկչի յառնելն ի մեռելոց, սակայն, անգիտակցաբար, դովաբանում է Քրիստոսին չարչարած, ծեծած, տանջահարած անհաւատներին... Չէ՞ որ Հայոց լեզուում հարութիւն չի նշանակում կենդանանալ, ոտքի ելնել, այլ նշանակում է զարկել, շարունակաբար խփել (բռնցքահարութիւն, դանահարութիւն, դանակահարութիւն, հոգմահարութիւն, նետահարութիւն եւ այլն)...

Կարիք չի զգացում չարունակել նման օրինակների յիշատակումը: Երեւոյթը պարզ է, յոյժ տագնապալի եւ այլեւս անհանդուրժելի:

Մեզ բաժին ընկած «ուղղագրութեան» պատճառով, մենք՝ Հայաստանցիներս, կորցրել ենք մեր եղեմաբոյր, մեծասքանչ լեզուի հարազատ ընկալումը, քանի որ խորթացել ենք նրա բուն արմատներին, ածանցներին, խօսքի բոլոր մասերին եւ նրանց իմաստներին:

Վհատիս Տէ՛ր,

Ձերդ Սրբութեան բարեխնամ հայեացքի տակ, Ձեր բարձր հովանաւորութեամբ, վերջին տարիների ընթացքում հազարաւոր հայորդիներ Ջերմացան քրիստոնէական դաստիարակութեան լոյսով ու հաւատով: Այսօր եկեղեցիներում եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններում նրանց կատարմամբ հնչում են մեր զմայլելի հոգեւոր երգերն ու արտասանութիւնները՝ նորից ու նորից վկայելով 1600–ամեայ մեսրոպատառ մշակոյթի համամարդկային, համազգային էութիւնը, նրա անսպառ, նորանորոգ ներուժը:

Անկախացեալ Հայաստանի իշխանութիւնները, Հայաստանեայց Եկեղեցին քիչ բան չեն արել Հայ ժողովրդի ազգային միասնականութիւնը կռելու, կոփելու ուղղութեամբ: Անցեալ տարի Երեւանում կայացած Համահայկական խորհրդաժողովը դրա փայլուն վկայութիւնն է: Սակայն, ինչպէս Խորհրդաժողովն էլ ցոյց տուեց, միասնական ուղղագրութեան բացակայութեան խնդիրը չարունակում է մնալ մեր քրիստոնէական կեցուածքին, մեր ազգային միասնական մտածողութեան անյարիր իրողութիւն:

Իրագեկ լինելով այս խնդրի վերաբերեալ հայրենի թատրաթիւ մտաւորականներին, ինչպէս նաեւ Սփիւռքահայութեան՝ մամուլում չարունակաբար արտայայտուող տաղնապներին, դիմում ենք Ձերդ Սրբութեանը՝ խնդրելով, որպէսզի Դուք, Վհատիս Տէր, գործադրէք Ձեր բարձր հեղինակութիւնը՝ հարցին չուտափոյթ լուծում տալու:

Երրորդ տարին է, ինչ Հայաստանի եւ Սփիւռքի հասարակական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ եւ մտաւորականներ՝ հրապարակօրէն հանդէս գալով, պահանջում են չեղեալ յայտարարել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերացնելու վերաբերեալ 1922 թուականին Մարտ 4–ի որոշումը: Սակայն հարցի լուծումը ձգձգւում է:

Ուստի, դիմելով Ձերդ Վեհափառութեանը, խոնարհաբար խնդրում ենք բարեհաճ լինել Հայաստանի Հանրապետութեան պատկան մարմինների առջեւ՝ լուծելու հայերէնի միասնական ուղղագրութեան խնդիրը: Որքան չուտ ուժը կորցրած ճանաչուի 1922 թուականի վերոյիշեալ ազգավնաս որոշումը, այնքան աւելի չուտ պիտի ամբողջանայ ազգային – քրիստոնէական մեր նկարագիրը: Դա եւ միայն դա՛ մեզ հնարաւորութիւն կը տայ որպէս ժողովուրդ միասնականացած, ամբողջացած ներկայանալ պետականօրէն հաստատուած մեր 1700–ամեայ հաւատի համազգային եւ համաչխարհային յորելեանին:

Մաղթիմք ի համբոյր Ձերոյ Ս. Աջոյն՝

Լ. Մ.

Նախագահ՝
«Հայ Դպրութիւն Ընկերութիւն»
Հասարակական Կազմակերպութեան

Ապրիլ 30, 2000

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌԻԿԱ Կ'ՈՒԶԷ ԴԱՏԵԼ ՍՏԱԼԻՆԱԿԱՆՆԵՐԸ

Մոսքուի վերջաւորութեան Լատվիոյ նախագահուհին ռուսական չարաշահութիւն մը մէջ յօդուած մը սորագրած է, պաշտպանելու համար պատմութեան վերանքնութեան անհրաժեշտութիւնը: Մոսքուն կը վերաբերի Բ. աշխարհամարտի տարիներուն երբ «հակաֆաշականի» պիտակին տակ ստալինական ուժեր բազմաթիւ ոճիրներ գործած են երկրին մէջ: Այս տեսակէտին պաշտպանութիւնը կապ ունի Վասիլի Կոնոնով անուն ստալինականի մը դատուելուն յարուցած վէճին հետ:

Մօտ ամիս մը եաք նոյն անձը երկրին Գերագոյն Ատեանին որոշումով ազատ արձակուած է 20 ամիս արդելափակուելէ եաք: Յունուարին դատապարտուած էր վեց տարի բանտարկութեան, պատերազմական ոճիրներու մեղադրանքով: Իր պարտպան նախընթաց մըն էր ամբողջ Եւրոպայի համար ուր նացիներու դէմ մղուած պայքարի ամբաստանութեամբ ոչ ոք դատուած էր մինչ այդ:

Կոնոնով որ այսօր 77 տարեկան է, պատերազմի չրջանին հրամանատարն էր դիմադրական յատուկ չոկատի մը Լատվիոյ մէջ: Անոր դէմ պատրաստուած ամբաստանագրին մէջ կ'ըսուի թէ գործած է պատերազմական ոճիրներ. չարչարանք, քաղաքացիներու սպանութիւն, բնակարաններու քանդում, եւ այլն: 1944 Մայիս 27–ին, մինչ Լատվիա գրաւուած է նացիական ուժերէ, Կոնոնով 18 տղոց գլխաւոր խումբով մը յարձակում կը գործէ Մալյէ Պաթի կոչուած գիւղին վրայ, վրէժը լուծելու համար փետրուարին հոն սպաննուած Զուկունովի խումբին: Կոնոնովի մարդիկը տուները կը մտնեն, խժդուժօրէն կը սպաննեն գիւղացի մը, եւ այլն:

Վճռաբեկը նկատի առնելով պաշտպանութեան կողմին դիմումը, իրաւացի կը գտնէ պնդումը թէ կարելի չէ եղած Կոնոնովի խումբին կողմէ սպաննուած 9 գիւղացիներուն ճիշդ ինքնութիւնը ստուգել. իսկապէս պարզ քաղաքացինե՞ր էին, թէ նացիներու հաշուին գործող մարտականներ: Այդ անորոշութիւնը կը բաւէ որ դատարանը ազատ արձակէ մեղադրեալը: Սակայն, ինչ որ կարեւորն է պատահածին մէջ, այն հարցականն է որ կը գրաւեցնէ միտքերը թէ կարելի՞ է ստալինականներու դատավարութեան չրջան մը նախատեսել: Կրեմլին հակառուս ընթացք կը նշմարէ կատարուածին մէջ, թէեւ մամուլի որոշ անուններ Կոնոնովի ազատ արձակումին մէջ Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններու բնականոնացման տրամադրութիւն կը տեսնեն: Ռիկայի Ռուսաստանի դեսպանը ռուսական անցագիր մը տուած է Կոնոնովի եւ հաւանօրէն ան մօտ օրէն կը թռչի Մոսկուա:

ՔԱՂՀԱՆ

ՆԵՄԵՍԻՍ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՄԱՄԼՈՑ ԾԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն թուականի Ապրիլի 22–ին Եռաբլուր պանթէոնում բացուեց հայկական նորագոյն գինեալ ազատագրական պայքարի նահատակների յուշակոթողը: Բացմանը ներկայ էին Ցունաստանի ազգային հերոս Մանոլիս Գլէզոսը, Շուէյտի Մորհրդարանի պատգամաւորներ Մուրատ Արթինը եւ Հանս Արվիթսոնը, Հայաստանի Հանրապետութեան Պաշտպանութեան նախարարութեան (ՊՆ) բարձրաստիճան սպայակազմը, Ազգային Ժողովի պատգամաւորներ, քաղաքական գործիչներ, Սփիւռքում Հայ Դատի համար նահատակուած մարտիկների եւ արցախեան ազատագրական պայքարի ճանապարհին զոհուած նահատակների ընտանիքները:

Բացման ժապաւէնը կտրեցին Ցունաստանի ազգային հերոս Մանոլիս Գլէզոսը, նահատակ Եղիա Քէչիչեանի հայրը՝ Արտաշէս Քէչիչեանը եւ Հիւ Շարժման Հայաստանի ներկայացուցիչը: Իրենց սրտի խօսքը ասացին ՊՆ խորհրդական, Շուէյտի ազատագրման հրամանատար՝ գեներալ–մայոր Արկադի Տէր–Թադէոսեանը (Կոմանդոս), Մանոլիս Գլէզոսը, նահատակների ծնողները եւ ուրիշներ:

ՊՆ գինուորական նուագախմբի կողմից հնչեց Հայաստանի հիմնը եւ հայկական ֆիդայական երգեր, իսկ գինուորական պատուոյ պահակախումբը յուշակոթողին դետեղեց ՊՆ ծաղկեպսակը: Հոգեւոր հայրերը կատարեցին յուշահամալիրի օրհնման արարողութիւն:

Այս առիթով մեր խորին չնորհակալութիւնն ենք յայտնում յուշակոթողի կանգնման բոլոր օժանդակողներին, ի մասնաւորի Ֆրանսիայում գործող Հայ Բանտարկեալներու Օժանդակ Մարմին (A.S.A.D.) կազմակերպութեանը, որ համագործակցեց եւ հաստատում է, որ չարունակելու է համագործակցութիւնը՝ յանուն Հայաստանի եւ Սփիւռքի միացման ու բարգաւաճման:

«ՆԵՄԵՍԻՍ»
Բարեգործական Հիմնադրամ
Նախագահ՝
ՎԱԶԳԷՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Երեւան

ՀԱԾԱՍՏԱՆԵԱՆ ԾՊԻՏ

ՏՐԱՄԱԲԱՆԱԿԱՆ

Որոշում են Ապարանին քաղաքի կարգավիճակ տալ:

– Ձենք ուզում, – բողոքում են Ապարանցիները:

– Ինչո՞ւ, այ մարդ, ինչո՞ւ չէք ուզում, – զարմանում են որոշման հեղինակները:

– Ինչը՝ ինչու. քաղաքում չոգ է:

***

Ինքնաթիռը վայրէջք է կատարում: Ուղեւորները իջնում են չարժասանդուղքով: Ուղեւորներից մէկի չալվարը ցած է ընկնում: Նա մի կերպ բարձրացնում է չալվարն ու ասում.

– Զգուեցրին Թողին: Մէկ ասում են՝ գօտիները կապէք, մէկ՝ գօտիներն արձակէք...

(Շար. Ա. էջէ8)

ւին վէճի նիւթ է այն պնդումը թէ այդ հողատարածքին վրայ աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր սպաննուած են: Մինչեւ թէ թերթը դիտել կուտայ որ չատ քիչեր միայն կասկած ունին կատարուած այդ սպանդին:

Թերթը կը յիշէ Եասէմիր Օրհան անուն Թրքուհի մը որ անցեալ տարի ատարուած է Ֆըրաթի համալսարանը: Եասէմիր Օրհան կ'ըսէ. «Դպրոցը այս մասին բան չեն սորվեցներ մեզի: Բայց եթէ մարդ այս նիւթով կը չահագրգռուի, ճշմարտութիւնը սորվելու զանազան ճամբաներ կրնայ գտնել: Մեծ թիւով Հայեր սպաննուեր են: Այս մասին ո՛չ մէկ կասկած»: Ան աւելցուցած է որ իր մեծմայրն է որ իրեն պատմած է այս պատահարներուն մասին:

Թերթը կը պաշտպանէ այն տեսակէտը թէ Թուրքիոյ մէջ մարդիկ չատ քիչ բան գիտեն այն սպանդին մասին որ կը պատրաստուի թէ կատարուած է 1915-ին: Դպրոցական դասագիրքերուն մէջ միայն անուղղակի ակնարկութիւններ կան այս սպանդին մասին:

Ամերիկեան թերթը կը նշէ որ Հայերու ու Թուրքիոյ միջեւ համաչափ չափանիշով պայքար մը կը չարունակուի այս նիւթի կապակցութեամբ, Հայերը աչխատանք կը տանին որպէսզի սպանդը ճանչուի դատ կառավարութիւններու կողմէ: Ըստ կարգ մը հայ ազգայնականներու, եթէ Թուրքիա պարտաւորուի սպանդը ճանչնալու, ատկէ վերջ Հայերը պիտի սկսին Թուրքիայէն հատուցում պահանջել, կամ պահանջել որ իրենց վերադարձուին այն հողամասերը, ուր ապրելու իրաւունք կը ընակէին:

Թերթը կը յայտնէ թէ Թուրք դիւանագէտները կ'ընդդիմանան Հայոց պնդումներուն եւ կը պնդեն իրենց կարգին թէ սպանդի ընթացքին Հայերու կողքին մահմետականներ ու ուրիշ քրիստոնեաներ ալ սպաննուած են, թէ անիրաւութիւն է ամբաստանել միայն կողմերէն մէկը:

Հայերը մեծ գայրոյթ կը զգան Թուրքիոյ նկատմամբ եւ այս գայրոյթը 1970-ական ու 80-ական Թուականներուն ամբայ բացաւ բռնութիւններու, Հայկական Ցեղասպանութեան Գոմանտոներ կոչուած խմբակ մը սկսաւ յարձակումներ կազմակերպել Թուրք դիւանագէտներու դէմ:

Ամերիկայի ու այլ երկիրներու մէջ Թուրք դիւանագէտներ սպաննուեցան, Փարիզի Օրլի օդակայանին վրայ յարձակում կազմակերպուեցաւ: Այդ Թուականէն վերջ Հայերը իրենց պայքարը չարունակեցին քաղաքական հրապարակին վրայ: Ամէն տարի, Ապրիլ 24-ին, աչխարհի զանազան դեկավարները կ'արտասանեն զգուչաւոր լեզուով մը գրի առնուած ողեկոչման ուղերձներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Թեկնածուներէն պարտէին բերանացի «քննութիւն» մը անցընել էՌ – Փէ – էՌ-ի, ԻՒ – Տէ – էՖ-ի եւ Տէ – էլ-ի դատակազմին առջեւ որու կը նախագահէր Մ. Ալիօ – Մարի: Նիստը տեղի ունեցաւ Մայիս 11-ին, Ազգային Ժողովի մէկ սրահը: Ամէնէն կարճ տեսակցութիւնը Թիպէրին ունեցաւ, քանի ներկայ քաղաքապետը չուզեց ենթարկուիլ «այդ խեղկատակութեան» եւ հազիւ ներկայացած 20 հոգինոց դատակազմին, դուռը քաչեց եւ գնաց: Ինք վեց էջերէ բաղկացած ելոյթ մը կարդաց ու մեկնեցաւ: Հոն կ'ըսէր Թէ ընտրուած ճեպը անարդար է եւ ինք չէր ուզեր մասնակցիլ նման անընդունելի կարգադրութեան մը: Ինք չարքայիններու քուէարկութիւնը կը պահանջէ եւ կ'աւելցնէ Թէ ամէն պարագայի մէջ, ինք Թեկնածու պիտի չլլայ: Իրմէ եաք, քննութիւն անցուցին է. Պալադիւր, Ֆ. Սեկէն եւ Տիկին ալ Փանաֆիէօ: Որոչումը կրնայ յայտնուիլ Մայիս 20-ի չուրջ: ԷՌ – Փէ – էՌ-ը դեռ ատակրկութիւն մըն ալ ունի ԻՒ – Տէ – էՖ-ի հետ, որ իր հաւանութեան համար վոխադարձ պիչում մը կ'ուզէ Լիոնի մէջ:

ՊՈՒՏԻՆ, հազիւ իչխանութեան գլուխ անցած, ձեռնարկեց բուռն յարձակողականի մը զննդիմադիր մամուլին դէմ: Անհաւատալի նկատուած է որ, Մայիս 11-ին, զինուած եւ ծպտուած անձեր մուտք գործեն Մոսթ մեհեթիք խումբի չէնքէն ներս, խուզարկեն եւ սպառնան: Մոսթի էն-Թէ-Վէ հեռատեսիլի կայանը կրեմլինի Թչնամին կը նկատուէր ամիսներէ ի վեր: Քննադատած էր Չէչէնիոյ պատերազմը եւ զօրավիգ էր Պուտինի մրցակիցներուն: Մայիս 11-ի զորձողութիւնը մեծ վրդովում ստեղծած է եւ Գորբաչով դայթակղած յայտարարած է որ գրգռութիւն մըն է որ կը յիչեցնէ անցեալի մեթոտները, ուղղակի ճնչում մըն է որու նպատակն է սահմանափակել մամուլին ազատութիւնը:

ԺՈԼՕ կղզիի 21 պատանդներու հարցը չէր լուծուած Մայիս 12-ին, այսինքն առեւանգումէն 3 չաբաթ եաք: Մայիս 11-ի տեղեկութեանց համաձայն, բանակը ճախողեցնել ուսած է բանակցութիւնները եւ չփումները խզուած են: Առեւանգողներու պահանջներն են. – իսկական ինքնավարութիւն Մինտանաոյի չրջանին համար, ինքնավարութեան իրաւունք եւ 6 դեսպաններու մասնակցութիւն բանակցութիւններու (Ֆրանսա, Գերմանիա, Հարաւի Ափրիկէ, Լիբանան, Ֆիլիպինաս, Մալեզիա), այսինքն այն երկիրները որոնք պատանդներ ունին:

ՄԻՇԷԼ ՎՕԶԻԼ ՓԱՔՍ (Փրովանս – Ալփ – Գոթ մ'Ազիւր) չրջանի նախագահը հրաժարեցաւ Պուչ – տիւ – Ռոնի ընկերվարական դաչնակցութեան համանախագահութենէն: Կը գտնէ որ անկարելի է որ վաւերացնէ չարքայիններու կեղծ անդամատեարերու ընդոծմի քննութեան վարկումի որոչումը:

ՉԻՉԷՆՆԵՐԸ չարձակումի անցած են Ինգուչիոյ մէջ իսկ եւ 18 ռուս զինուորներ սպաննուած են: Ռուսական բանակի սպայակոյտին պետին կցորդն ալ ընդունած է կորուստը: Առաջին անգամն է որ, անկախապաչտ ուժերը գործողութիւն մը կը կատարեն Չէչէնիոյ սահմաններէն դուրս:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ քաղաքական դայթակղութիւն մը ծագած է որ կը ցեխոտէ Նոյեմբերի նախագահական ընտրութեան երեք գլխաւոր Թեկնածուները: Ատոնք են նախկին նախագահ՝ Իլիէսքու, Աւրատքին իր նախկին նախարարը՝ Մելիսքանու եւ ներկայ գեկավարը, Նուազ Չափով, Կոնստանտինէսկու: Հարցին կեդրոնական դէմքն է Աւրիան Գոսթէա, որ քանի տարի է Փարիզ հաստատուած է եւ մեղադրուած է Ֆրանսայի արդարադատութեան կողմէ որ գրամ «կ'օգնականացնէ» կազմակերպուած խմբակներով եւ զորձողութիւնը տասնեակ միլիոնաւոր տոլարներու կը վերաբերի: Այս անձը, անցեալին Իլիէսքուի համար աչխատած է (1991էն) եւ յետագային ալ Կոնստանտինէսկու զայն «Շրջուն դեսպան» նչանակած է: Բոլորն ալ կը ջանան ուրանալ որ մարդը կը ճանչնան կամ հետը գործ ունեցած են:

ԱՌ Ի ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ժան – Կուժոն Փողոցին մէջ, «Պազար ու լա Շոսւթէ»ի հրդեհէն եաք, անոր հողամասին վրայ կառուցուած «Նոթրը Տամ ու լա Գոնսոլասիոն» եկեղեցւոյ հիմնարկէքի 100-ամեակին առաթիւ, յուչահանդէս մը բացուած է Փարիզի 8-րդ թաղամասի քաղաքապետարանին մէջ:

Յուչահանդէսը անկիւն մըն ալ յատկացուցած է «Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճար»ին:

Երկու աղօթավայրերն ալ ունեցած են նոյն ճարտարապետը՝ Պ. Ալպէռ Կիպէռ:

Յուչահանդէսը բաց է Մայիս 11-էն 26:

ԴԻՒԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նպիլըի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները բաժակ մը Թէյի չուրջ, Երկուչաբթի, Մայիս 15, ժամը 14·30-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ, տեղեկատուութիւն եւ վարչական ընտրութիւն:

*
**

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի Սօսկ Մայրիկ մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 14·30-ին Հայ Մչակոյթի Տունը
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseilie
Օրակարգ. – Տեղեկատուութիւն 1999-ի, նոր վարչութեան ընտրութիւն, 48-րդ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում, «Մայրերու Օր»ուան ոճի պատրաստութիւն, ծրագիրներ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեչտ է:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի և Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովը, իր հերթական նիստը գումարեց 2000 Մարտ 30-ին:

Նկատի ունենալով որ Ժողովիս պաշտօնավարութեան քառամեայ չրջանը ի մօտոյ լրումին կը հասնի, որոչեց՝

համաձայն Կրօնական Ընկերակցութեան կանոնագրին՝ Ներկայացուցչական Նոր Ժողովին աշխարհական անդամներուն ընտրութիւնը կատարել՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 10, 2000-ին, ու առ այդ նչանակեց Ընտրողական Յանձնաժողով մը:

ԴԻՒԱՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
փարիզ, Մայիս 10

CONCERT

"KOGHTAN"

SERIGNAN-DU-COMTAT (84830)
(à 6 km d'Orange)

Samedi 20 mai à 20h30

CONCERT de la **Chorale KOGHTAN** de l'UGAB-Paris, dirigé par Haïk Sarkissian, en commun avec la **Chorale VOCALISE,** dirigée par Marie-Jo Farnallier, en l'église Saint-Etienne de Sérignan-du-Comtat.

Au programme : Chants traditionnels arméniens et chansons françaises d'aujourd'hui.

Tél. : 04. 90. 34. 43. 83.

Le Centre d'Orientation
Pour les Etudiants Arméniens
COPEA
organise une rencontre avec
GEORGES ICHKANIAN
Directeur des Ressources Humaines
du groupe Français Via-Cariane
(23 000 employés)
sur le thème
« ENTRETIEN D'EMBAUCHE : LES CLEFS DE LA REUSSITE...»
le samedi 13 mai à 15h00
au Yan's Club
5, avenue Reille, 75014 Paris
renseignements complémentaires au :
01 43 68 49 13 (Ohanes)
01 53 30 00 35 (Varoujan)

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ ԿԱՊ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2000, ժամը 20·30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009 փարիզ
Բարեփոխեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան կէսը՝ 8 անդամ նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:
Թեկնածուներ պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը դիմել գրաւոր, մինչեւ Մայիս 29:
Դիմումնագիրը ձեռագիր պէտք է ըլլայ, ստորագրուած՝ Թեկնածուին կողմէ:
Յատակօրէն նչուած պէտք է ըլլայ անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

●

ASSEMBLEE GENERALE DE L'A.A.A.S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 22 Juin 2000 à 20h30 au Siège de l'Association : **77, rue La Fayette — Paris 9ème.**
Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).
Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.
Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard **le 29 Mai 2000.**
Elles doivent être manuscrites et indiquer les nom, prénom et adresse du candidat.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 16
MARDI
16 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՅԴՐԿ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·906 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.906

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՄԵԶ Է ՎՍՏԱՀԵԼ, ՊԱՐՏԱԻՈՐ ԵՆՔ ԱՐԴԱՐԱՑՆԵԼ ՆՐԱ ՅՈՅՍԵՐԸ»

Կ'ԸՍԷ ԱՆ

Բաւական երկար բանակցութիւններէ ետք Մայիս 12–ի հրամանագրով նախագահ Ռ. Քոչարեան նոր վարչապետ նշանակած է Անդրանիկ Մարգարեանը: Ան 1995–էն ի վեր Ազգային ժողովի երեսփոխան է, Ազգային ժողովին մէջ կը պատուիրէ «Միասնութիւն» խմբակցութիւնը: 1999 Յունուարէն ի վեր նախագահն է «Հանրապետական» կուսակցութեան:

Ա. Մարգարեան ծնած է 1951–ին, Երեւան: Աւարտած է փոլիթէքնիք համալսարանը, հաշուիչ մեքենաներու մասնագէտ է: Քաղաքական գործունէութեամբ սկսած է զբաղիլ կրանուխէն, 1968-էն մաս կազմած է Ազգային միացեալ դաշնակ կուսակցութեան: 1974–ին ձերբակալուած ու երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուած է: այս առիւեալը պատճառ կ'ըլլայ որ միջազգային չարք մը լրատուիւներ, ինչպէս «Ֆիկարօ»ն (Մայիս 13), յայտնեն թէ Հայաստանի նոր վարչապետ նըշանակուած է նախկին այլախոհ մը:

Ա. Մարգարեան 1992–ին յաղած է Հանրապետական կուսակցութեան: Անժունցած է, երեք զաւկի հայր: Իր պատուելիք կառավարութիւնը տասներորդը պիտի ըլլայ անկախութեան ինամեայ չրջանին:

Մայիս 13–ի կառավարութեան նիստին նախագահ Ռ. Քոչարեան ներկայացուցած է նոր վարչապետը, յայտարարելով. «Վարչապետը նշանակուած է, այս վերջին մէկ – երկու շաբաթուայ ընթացքում հանրապետութիւնում բնաւարկուած թեժ մթնոլորտում եմ սպառուած»: Ապա նշուած է ամբողջ ուշադրութիւնը տրնտեսական խնդիրներու լուծումին դարձնելու անհրաժեշտութիւնը:

Ռ. Քոչարեան իր խօսքով անդրադարձած է նշանակումին նախորդած իր պրն նութեան. ըսած է թէ քաղաքական ուժերու հետ հանդիպումներուն վարչապետութեան երկու տարբերակ ներկայացուցած է ինք. մէկը՝ որ վարչապետը մեծամասնութեան թեկնածուն ըլլայ, ինչ որ կը նշանակէր Հանրապետական կուսակցութեան զեկավարին թեկնածութիւնը, քանի որ այդ կուսակցութիւնն է Ազգային ժողովին մէջ մեծամասնութիւն ունեցողը: Այդ պարագային նոյն կուսակցութիւնը պատասխանատուութիւնը պիտի առանձնէր կառավարութեան աշխատանքին եւ կառավարութիւնը պիտի կարենար գործութեամբ աշխատիլ Ազգային ժողովին հետ:

Երկրորդ տարբերակը կապուած էր այդ առանձնումին, եթէ կուսակցութիւնս խուսափէր անկէ, ինք պէտք է Ազգային ժողովի տարբեր կուսակցութիւններուն հետ մեծամասնութիւն կը ձեւաւորէր որպէսզի ապահովուէր արդիւնաւէտ աշխատանքի պայմանը: Հանրապետական կուսակցութիւնը վերընչեալ պատասխանատուութիւնը առանձնած է, թէեւ «Միասնութիւն» գաչինքին միւս թեւը ըսած է թէ կ'աջակցին եւ կառուցողական դեր կը կատարեն, բայց պատրաստակամ չեն նոյն պատասխանատուութիւնը առանձնելու:

Ռ. Քոչարեան հարկաւոր նկատած է որ Ա. Մարգարեան չաբթուան ընթացքին Ազգային ժողովի խմբակցութիւններուն հետ գործօն աշխատանք տանի եւ հաւանօրէն կը ձեւաւորուի համախոհական ակզբունքներով մեծամասնութիւն մը: Ան աւելցուցած է թէ ներկայի կառավարութեան անդամներուն զգալի մասը կը չարունակէ աշխատանքը: Ռ. Քոչարեան չէչատած է. «Ես ամբողջութեամբ աջակցելու եմ վարչապետին, նոր նշանակուած կառավարութեանը, դիմադրի կարգավիճակ չեմ ստանձնելու, որովհետեւ որոշ սկզբունքների մասին մենք պայմանաւորուել ենք Ա. Մարգարեանի հետ»:

⁂

Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ԵԼՈՑԹԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանէն ետք խօսք առնելով նոր վարչապետը, չնորհակալութիւն յայտնած է իր անձին ցոյց արուած վստահութեան եւ իրեն տատարելու նախագահին պատրաստակամութեան: Ակնարկելով երկրին ներիչխանական վերիվայրումներուն եւ «ազգակործան պառակտումներուն», որոնք կը ապտռնան երկրին ապահովութեան, ան չեչատած է. «ստեղծուած անվստահութեան մթնոլորտը ստիպում է լուրջ հետեւութիւններ անել»:

Իր կուսակցութիւնը որոշած է Ազգային ժողովի բոլոր ուժերուն հետ գործակցելով կարելի ամէն չանք դործադրել երկիրը այսօրուան վիճակէն դուրս բերելու համար, յատկապէս տնտեսական եւ քաղաքական ճղնաժամը յաղթահարելու:

Ա. Մարգարեան մաղթած է հաւատք ունենալ գործին հանդէպ, վստահ ըլլալ ուժերուն եւ փորձել կրել ժողովուրդին հոդերը, արդարացնելու համար անոր վստահութիւնը եւ յոյսերը:

⁂

Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսները չնորհաւորած են Ա. Մարգարեանը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 12 / 15)

Լ.Ղ.Հ

ԴԷՊԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Լ.Ղ.Հ ներկայի 33 երեսփոխաններէն 19–ը թեկնածու ներկայացած են Յունիս 18–ի ընտրութեան եւ ձեռնարկած ստորագրե-

(Շար·ը Դ· էջ)

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԿՆՈՋ ԲԱՅ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Հայաստանի ռուսերէն լոյս տեսնող «Գոլոս Արմենիի» թերթը Մայիս 6–ի թիւով տեղեկացուցած է թէ Լ.Ղ.Հ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանի կինը Մայիս 4 Թուականը Բայ Նամակ մը յղած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի: Գլխաւոր բանուածը այն է որ Ս. Բաբայեանի պաշտպանութեան կոչուած փաստաբաններու՝ Նիկոլա Պաղտասարեանի ու Գագիկ Յակոբեանի հետ ամբաստանեալին տեսակցութեան արտօնութիւն չէ տրուած: Անոնց չեն տրամադրուած ամբաստանութեան նիւթերն ալ: Տիկին Բաբայեան կ'աւելցնէ թէ երկու փաստաբանները ճնշումի եւ սպառնալիքի տակ են որպէսզի մերժեն իր ամուսնին պաշտպանութիւնը: Ան դիմելով նախագահին, կը խնդրէ որ անկողմնակալ հետաքննութեան եւ արդար վճիռի պայմանները ապահովուին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, Շաբաթ, Մայիս 13–ին, երթուդարձ մը ըրաւ Ֆաթիմա (Փորթուկալ) եւ երանաւորեց երկուքը այն երեք հովիւներէն որոնք 1917 Մայիս 13–ին կոյսը տեսած էին եւ իրենց փոխանցած էր երեք գաղտնիքները, որոնց վերջինը, ցարդ գաղտնի կը պահուէր: 83 տարի ետք, Պապը որոշած էր յայտնել այդ երրորդ գաղտնիքը եւ այդ եղաւ երանաւորման արարողութեան առարկան: Երեք մանուկներէն միայն մէկը դեռ ողջ է՝ քոյր Լուչիա տոս Սանթոս, 93 տարեկան: Այս 3–րդ գաղտնիքը, որ հաստատուած է քոյր Լուչիայի կողմէ, նախատեսած էր Պապին մահափորձը (սպիտակազգեստ եպիսկոպոսը դեռին կ'իյնայ եւ մահափորձն ալ տեղի ունեցաւ Մայիս 13–ի մը, 1981–ին) եւ համապատասխանաբար վարչակարգի փլուզումը: Բայց, լրիւ բնագիրը պիտի հրատարակուի ի մասոյ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ, Մայիս 13–ին, էքիւմէնիք աննախընթաց հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ որու մասնակցեցան Օրթոտոքս, Անգլիքան, Աւետարանական եւ Հայ Առաքելեան եկեղեցիները: Աւարտին, տակաւին փոքր միջադէպ մը պատահած է, երբ խումբ մը անիչխանականներ, սեւ դրօշակներով տաղանգած են քովընտի փողոցէն, բացագանչելով՝ «Ո՛չ Աստուած, ո՛չ Տէր, ո՛չ բարոյական կարգուկանոն»:

ՀՈԼԱՆԴԱՑԻ Էնչէմէ քաղաքին հրաւառութեան պահեստանոցի մը մէջ, պայթում մը պատահած է որ ահաւոր հեռեւանքներ ունեցած է անմիջապէս: 300 – 400 տուներ հրոյ ճարակ եղած են, մեռելներու թիւը աւելի քան 20 է եւ մօտ 600 վիրաւոր կայ: Թագուհին եւ վարչապետը տեղւոյն վրայ փութացին եւ յուզումով ականատես եղան տեսարաններու որոնք պատերազմի ամրակոծութիւնները կը յիչեցնէին:

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԻՍՐԱՑԷԼ յարաբերութիւնները կորսնցուցած ըլլալ կը թուին իրենց վայրէն քնոյթը, Հայերու պատճառով: Իսրայէլի ազգային օրուան նըչումներուն հանդիսութեան, Անգարայի հրահանգով, Թուրքիա նախարարական մակարդակով չէ մասնակցած. այս ձեւով Անգարա ուզած է անգամ մը եւս չեչտել թէ վիրաւորուած է Իսրայէլի կըրթութեան նախարարին Հայերու ցեղասպանութիւնը դատապարտելու նիւթը ընելու մասդրութենէն, հակառակ որ իսրայէլեան կառավարութիւնը պաչտօնապէս պատասխանած էր Անգարայի թէ նախարարին յայտնածը իր անձնական կարծիքն էր:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ 21 պատանդներու հարցը չէր լուծուած Մայիս 15–ին եւ յոյս չկար որ արագ կարգադրութիւն մը ըլլայ: Երկու Ֆրանսացիները կրցան քանի մը վայրկեան արտայայտուիլ Ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. կայանէն: Ըսին թէ ֆիզիքապէս լաւ են, բայց, բարոյապէս խորտակուած են:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ՄԷՋ, մօտ կէս միլիոն կը համարուի զէնքի դէմ բողոքող մայրերու թիւը: Աւտնք ցոյց մը ըրին որպէսզի արգիլուի զէնքերու ազատ վաճառքը եւ առաջքն առնուի բազմացած ոճիրներուն, մանաւանդ պատանիներու կողմէ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կաթողիկէ եկեղեցին կոչ ըրաւ որ ջնջուի կրօնքի պարտադիր ուսանդրութիւնը անձնաթուղթերուն վրայ: Հրապարակուած զեկոյցով մը կա-

ԷՔՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍ

Ժ. ՎԱՅՆՇԹԱՅՆ ԶԿՐՑԱՒ ԴԱՍԱԽՕՍԵԼ ՀԱՑԿ. ԲՈՂՈՔՆԵՐՈՒ ՊԱՏՃԱՌԱՒ

Շաբաթ, Մայիս 13–ին, Ժիլ Վայնըշթայն հրաւիրուած էր Փրովանսի համալսարանին կողմէ, աւելի ճիշդ՝ ԻՐԵՄԱՄ-ի (Մահմետական եւ Արաբական Աչխարհի Ուսումնասիրութեանց եւ Հետազօտութեանց Հիմնարկ) որպէսզի դասախօսութիւն մը տայ նիւթ ունենալով «Sultanat et califat dans l'Empire ottoman»:

Հայկական զանազան կազմակերպութիւններ՝ Էքսի Հայկական Մչակութային Միութիւն, Արամ (Հայկական յիչողութեան դիւանային եւ հետազօտական Միութիւն), Ազատագրութիւն, Հայ Դատի Յանձնախումբ, Համազգային, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ եւ այլն, տեղւոյն վրայ էին ժամը 14·30–ին իսկ, սալ Տիւպի ուր նախատեսուած էր դասախօսութիւնը, չուրչ 40 հոգի: Երբ, Ժ. Վայնըշթայն կը սկսի իր դասախօսութիւնը, անդիտակից կացութեան, Հայ Դատի յանձնախումբի անդամ մը ոտքի կ'ելլէ եւ կը սկսի 4 էջնոց թղթածրար մը բաժնել ուր կը բացատրէր Վայնշթայնի ժխտական դիրքը Հայկական ցեղասպանութեան նըկատմամբ: Մթնոլորտը կը փոխուի, կարգ մը դասախօսներ կը չանան զսպել հայ երիտասարդը, բայց ուրիչներ արդելք կը հանդիսանան, դասախօսութիւնը կ'ընդհատուի: Վայնշթայն կը մերժէ եւ ձգած առաջարկը որ կ' փաստաթուղթերու բաչխումը: Այդ դիրքորոչման առջեւ, Հայերը կը պահանջեն Վայնշթայնի մեկնումը: Այս վերջինը տեղի կուտայ:

Այս մասին անդրադարձած են Մարսէյլի «Լա Մարսէյէզ» օրաթերթը Մայիս 13–ին եւ «Լա Փրովանս» Մայիս 14–ին: Առաջինը կ'արձագանգէ միջադէպին եւ կ'եզրակացնէ որ դասախօսութիւնը ջնջուած էր դասախօսին հապճեպ մեկնումին պատճառաւ: Երկրորդը կը խորագրէր «Հայերը կ'արգիլեն դասաւանդութիւն մը» եւ աւելի լայն տեղ կուտար: Կը գրէր թէ Վայնշթայն Գոլէժ ը Ֆրանսի Թրքական պատմութեան ամպիոնին ընտրուած էր ամենափոքր մեծամասնութեամբ եւ կը բացատրէր պատմարանին դիրքը Հայոց ցեղասպանութեան նկատմամբ, բայց, կը ճչդէր որ դասախօսը էքս չէր եկած այդ մասին խօսելու համար: Եզրակացութեան մէջ, կ'աւելցնէր թէ ինչ կը վերաբերի համալսարանին, ցաւալի կը նկատուէր պատահածը եւ կը չեչտուէր թէ համալսարանը կ'ընդունի որեւէ ելոյթ եւ այս մէկը վիճելի չրջանին չէր վերաբերեր: Կ'ըսուի թէ այս հրաւէրը փարիզեան նախաձեռնութիւն էր:

Թողիկէ Եպիսկոպոսական Ժողովը «հակասահմանադրական» կը դատէ նման պարտադրութիւն մը եւ կը դնէ որ «կրօնական ազատութեան լուրջ հարց մը կայ Յունաստանի մէջ»: Յունաստանի ժողովուրդը մեծամասնութեամբ օրթոտոքս է:

ՋԷՋԻՆԻՈՑ *ճազարկի փուղին մօտ հանրակառք մը օդը ելած է հեռավար ռումբի մը պայթումին հետեւանքով: 3 հոգի մեռած է եւ 18 հոգի ալ վիրաւորուած են: Ռուսական իչխանութիւններու հակահաչան անկախապաչտներու գործն է:*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Սովետական «երջանիկ» տարիներուն, երբ տակաւին գպրոցներու եւ Պիղնէսի սերունդը սաղմային վիճակի մէջ իսկ չէր, կային Կարօ Ղաֆադարեան, Մ. Իսրայէլեան, Ա. Մարտիրոսեան, Ն. Յարութիւնեան անուններով դիանական, պատմագէտ, հնաբոյժ ակադեմիկոսներ, որոնք իրենց գործի եւ հանդիստի ժամերն ու օրերը տրամադրած էին Կարմիր – Բլուրի պեղումները կատարելու, անոր անպատիւ արձանագրութիւնները վերծանելու եւ պատուած բեկորները քովէքով չարելով անոր պատմութիւնը գրելու, հոգեկան այն մեծադոյն գոհունակութեամբ, որ իրենց ազգային պատմութեան հսկայածաւալ «չէկոյին» մի քանի խճանկար կ'աւելցնեն:

Մինչ Մարիօ եւ Փիէռան փորուած սենեակներու չրջանը կը կատարէին, մեծ հետաքրքրութեամբ, ես սկսայ մտիլիլ ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԸ կազմող բլրակը, ուր յանկարծ չես դիտեր ուսկից, գոյդ մը սպիտակ արագիլներ թռիչք առին, ոտնաձայնս լսելով: Որքան նրբութիւն եւ ճկունութիւն կար անոնց թեւերուն թափարկումին մէջ. պահ մը քարացած՝ հեռուեցայ թռիչքին, հանդարտ, վսեմ եւ գնահատի, եկած էին գարունը՞ աւետելու, թէ կը հեռանային ձմեռուան նախազգայումով...:

Երբ կը հասնիմ հանդուցեալի տունը, Տիգրան Մեծ Պողոտայի վրայ, Սուքիասեաններու Փիլդա Ռոմայի եւ Սիլ պանդոկին մէջեւ, Գէորգ հանգիստ չունչ մը կը քաշէ. յայտնի կերպով մտահոգ կը թուէր ուչացումէս: Ժորան բաց պատուհին մէջ է չէնքի մուտքին. կիները վերջին աղօթք եւ նայուածք մը կը նետեն հանդուցեալին վրայ. ապա Համլէթի նըշանին վրայ, թոռները ուսամբարձ դասպաղով, երեք անդամ վոքր հրապարակին չրջանը կը կատարեն եւ գայն կը զետեղեն, սեւ, լուրջ եւ հանդիսաւոր «լիմուզինի» մը մէջ, որ ճամբայ կ'ելլէ դէպի գերեզմանատուն Ռոթլիա Տաղ, եւ բոլոր սպասորները, ներառեալ կիները, սիւնաշար կարգերով կը հետեւին մինչեւ գերեզմանատուն, զոյգ ոստիկանական կառքերով առաջնորդուած: Լայն պողոտաներուն ալակոզմեան կէսը զբաղած են սպասորները. անցորդները, պահ մը կանգ կ'առնեն: Ոստիկաններու ներկայութիւնը եւ կառքերու առատութիւնը, չափանիշն են հանդուցեալին կարեւորութեան աստիճանին կամ սիրուածութեան: Ժորան բարձր պաշտօններ չէ ունեցած երբեք, եղած է սքանչելի հայր մը եւ մեծապէս յարգուած ամէնքին: Օդին մէջ աւելորդ խազ մը չկար. տպաւորիչ էր:

Երեւանի գլխաւոր գերեզմանատունը, արդէն աւելի բնակիչ ունի քան նոյն ինքն Երեւանը: Սկսած է ընդարձակուիլ եւ դրաւել մերձակայ բարձունքները: Մենք կը պտնուինք այս նոր բաժինին մէջ, ուր տակաւին արահետներ կան միայն: Փոսը փորուած է. բայ դագաղը կը հանդչի չոր հողին վրայ: Ներկայ քահանայ մը կը կատարէ ծիսական աղօթքները. երեք հողիներէ կազմուած դուսանական խումբ մը, հանգուցեալին մտերիմներ, դուդուկով, չիւոլով կը նուագեն «Սիրտս նման է էն վլած տներ», ապա Համլէթ, մանչ զաւակը, կը նետէ բուռ մը հող փոսին եւ դագաղին վրայ. կը հետեւին իր երեք քոյրերը, ապա թոռները եւ մնացեալ ներկաները. դագաղը կը զոցուի, մարդկային բացարձակ լռութեան մէջ. հովը հեռուներէն կը տանի արինդի ախուր լացը, Ժորան հրաժեշտ կուտայ աշխարհին, իջնելով փոս, քանի մը րոպէ վերջ ծածկուած է ամէն ինչ: Աշխատաւորներուն համար պատրաստուած է պատուղի հիւթ եւ թեթեւ ուտելիք. իսկ սպասորները վտաքայով բաժակաճառ կ'ընեն, բարձրացնելով ըմպելին եւ պարպելով գայն հողակոյտին վրայ – կենացդ Ժորա Ջան – կրկնելով. նկատելի է որ այս առիթով երբեք բաժակները իրարու չեն դարներ, (որ կը նշանակէ ուրախութիւն), այլ բաժակ բռնող մատները իրար կը քսեն մեղմօրէն:

Բոլոր ներկաները կը վերադառնան հանդուցեալին տունը ուր ժրաջան կիներ պատրաստած են հոգեճաշ: Կարգ մը սեղաններ՝ բացուած են դրացիին մօտ, քանի այս առիթով անցուկ է տունը: ՀՈԳԵՃԱՇԸ կ'ներկայի մինչեւ ուշ գիշեր, սեղանները կը նորոգուին, հիւրերը կը փոխուին. ընտանիքի անդամները ձեւ մը կը դանեն, խոհանոցը կամ անկիւն մը աթոռի մը վրայ հանդստանալու: Յաջորդ առաւօտ, ժամը 7–ին, ԽՈՒՆԿ ԾԽԵԼՈՒ պէտք է երթայ թարմ զերեզմանին վրայ: Եօթը օր վերջ, կրկին հաւաքոյթ տան մէջ, նոյնպէս ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ, եւ մինչեւ առաջին տարելիցը, ոչ մէկ քար, խաչքար կամ յուշարձան կարելի է կանգնել գերեզմանին վրայ:

Զարմանալիօրէն սուգի այս առիթը ուրախութիւն ծնաւ մէջս: Երկու օր չատ մօտէն ապրեցայ իսկական ժողովուրդին մէջ, թէեւ մասամբ մը ծանօթ, Գէորգին միջոցով, սակայն բոլորովին անտեղեակ՝ Մայր Հայրենիքի պարզ ժողովուրդին պահած սովորութիւններուն եւ աւանդութիւններուն, իրենք ալ իրենց կարգին, դաղթականացած Ալաչկերտէն, Վանէն, Իգդիրէն, Էրզուրումէն, Երզնկայէն, տեղահանութիւններու եւ կոտորածներու բերումով նետուած Հայոց աշխարհին արեւելեան այս ափունքները, ուր դար մը առաջ աւելի Պարսիկ եւ Թաթարներ կ'ապրէին, քան Հայեր, բերած իրենց հետ պապենական սովորութիւններն ու աւանդութիւնները, հակառակ անասելի համայնավարութեան, նիւթապաշտ, ընչաքաղց «նոր Հայերուն», կը յաւերժացնեն հազարամեակներու խորերէն եկած աւանդութիւններն ու ընտանեկան սրբութիւնները, ինչպէ՞ս ուրախ չըլլալ: Թող ներէ լինձի թարի Ժորան:

Երբեմն ես ինձի հարցեր կուտամ: Ինչո՞ւ երբ օդակայանի մը կամ օտար հրապարակի մը վրայ հայերէն բառ մը լսեմ, յանկարծ սիրտս թռունդ կ'ելլէ, ինքնաբերաբար ուշադրութիւնս դէպի հոն կը դառնայ, անձը վնտռելու եւ հետը խօսելու փափաք մը կ'ունենամ, կամ Հայաստանի մէջ չրջած առենս, ամէնքը ինձի ազգական կամ բարեկամ կը նկատեմ... եւ մինքս կուգայ, սիրելի բարեկամիս, Հենրիկին պատմածը որ իսկապէս յատկանշական է: – Երեւանի Մեթրոյին մէջ, փողոցային լակոտ մը, զողութիւն կ'ընէ ու կը բռնուի օթեակի ճամբորդներէն, որ կ'ուզեն դինք ըզկտել եւ կատը – կատը ընել, հազիւ դուրս գան... Դուրս կուգան, երկու ոստիկաններ կ'իմանան պատահածը, չղթայի կը զարնեն եղերբախտ պատանին, եւ խօսքէն զործի անցնելով, կը սկսին հարուածել: Այս անգամ օթեակի ճամբորդներն է որ պաղատագին, կը խնդրեն ոստիկաններէն, որ «Մի խեղճ երախայ է, պատ արձակէք» դեռ չարութիւն ինչ է չի գիտեր. կարելի չէ մանուկի մը վրայ ձեռք բարձրացընել...

Տուն դարձի ճամբուս վրայ, Սախարով հրապարակին վերի անկիւնը, ՇԱՄԻՐԱՄԻ դրասենեակին դիմաց, Թրքական պիւսը, մաքրուած, որբուած, պատրաստ էր ճամբայ ելլելու կէս գիչերին... Քանի՞ ընտանիք, եւ դէպի ո՞ւր պիտի տանի արդեօք:

Մակաան, քանամեայ, Գէորգին քրոջ աղջիկն է. ունի բացառիկ ձայն (սոփրանօ լիրիքօ) որ անմիջապէս, անցեալին Փաւլոյին եւ իր սիկնոջ էլէնային ուշադրութիւնը դրաւած էր. խոստացած էին լրմով զրաղիլ. խոստումնին յարգեցին եւ վերոնայի օփերայի անօբէնութեան հետ միասնաբար կարելիութիւն ստեղծուած տարի մը փորձի եղանակ մը ապրիլ, նոյն քաղաքին մէջ: Տնտեսական պատճառներով այդ ծրագիրը կարելի չեղաւ իրագործել առ այժմ: Մակաան այս երեկոյ, ժամը վեցին հանդէս պիտի գայ համերգով, եւ փափաքեցաւ որ ես այդ ներկայ ըլլամ, իտալացի հիւրերով: Կարելի չէր մերժել այս տաղանդաւոր օրիորդին փափաքը, միւս կողմէն չատ հեռանալ ալ կարելի չէր, նչուած ժամուն հոն գտնուելու համար, մօտաւոր արշալոյսի պիտի գոհանայի, հակառակ մի քանի օրով երեւանէն հեռանալու փափաքիս:

ԱՂՋՈՑ ՎԱՆՔ երբեք չէի եղած: Հայաստանի մէջ, չատ սակաւաթիւ են, չայցելած պատմական յուշարձաններս: Գէորգ, այն մարդուր սիրտ տղան է որ մեծ հաճոյք կը զգայ, ինձի հետ չրջելով, Հայաստանի հնադիտական հարստութիւնները յայտնաբերելու: Կը զարմանայ թէ ես, օտար աչքարհ ծնած եւ մեծցած, ինչպէ՞ս կրցած եմ ճանչնալ ու սիրել այս բոլորը: Ես ալ իմ կարգիս կը զարմանամ թէ ինչպէ՞ս Հայաստանի մէջ ծնած եւ մեծցած չատ մը անձեր, չեն ճանչնար ու չեն սիրեր իրենց մչակութային հարստութիւնները...: Շատ պարզ է, սիրելի բարեկամս, երբ ափիւռքահայ ես, մանկութենէդ անած Ինճիճեանի, Ալիշանի, Զամչեանի դրականութեամբ, չես կրնար չապրիլ հայրենիքիդ սրտի զարկերով, ամէն մարդի մէջ: Անոր քարը, հողը, իչխանը, նախազահն ու նախարարը կը սկսին քու մտահոգութիւններուդ մաս կազմել, կը խանդավառուն քեզ, կը զայրացնեն, կ'ուրախացնեն, կը տխրեցնեն եւ կրնան իրենց չմարտութիւններով կեանքդ ալ մաչեցնել:

Աղջոց Վանք, կարելի է կառքով մօտենալ, մինչեւ որոչ տեղ, մտնելով Ռոսրովի անտառ (պահակին բարեացակամութեամբ), Գառնիի կիրճի ճամբով, եւ յանձնուիլ նախախնամութեան եւ կառքիդ անիւներուն դիմացկունութեան: Նախապէս ճամբայ մը գոյութիւն ունեցած պէտք է ըլլայ, քանի հետքերը կը տեսնուին Ազատ գետի հոսանքի երկայնքին: Ռոսրովի անտառն մնացած են մի քանի ծառեր եւ բազմաթիւ կոճղեր որ 92–ի յունուար – ձմեռը կը յիչեցնեն...: Բնակութեան ոչ մէկ հետք. մինչեւ վերջերս թաթարական դիւղ մը կայ եղեր, խաչնարածութեամբ զբաղող: Զարմանալի է որ Հայաստանի ամենապեղեցիկ դիրքերը, Լոռիէն Մեղրի, թուրք – թաթարներ բնակած են, մինչեւ Սումգայիթի ջարդը, որ անուղղակիօրէն մեծադոյն բարիքը ըրաւ Հայաստանի, առանց կաթիլ մը արիւն թափելու, նոյնիսկ ծախելով իրենց տուներն ու հողերը եւ առջեւէն քչելով անասուները, դարերով Հայաստանի բնակիչ Ազերիները, անապատով պզտլով ինքզինքին, հիանալի «ՅԵղջային մաքրադործում» մը կատարեցին ի նպաստ Հայաստանի, որ Հայ ժողովուրդը, իր հիւրընկալ աւանդութիւններով, երբեք պիտի չհամարձակէր կատարել...: Միծադելին հոն է որ Բաքուի մենաչէրը Ալիեւ, միջազգային ատեաններու առջեւ, անդադար կը կրկնէ կէս–միլիոն բռնադաղթուած (անչուչա Հայերէն) Ազերիներու պարագան ... այս ընթացքով, Միացեալ – Նահանգներու նախագահն ալ, կրնայ օրին մէկը, մէջտեղ նետել 250 միլիոն ամերիկացի գաղթականներու պարագան, որ տուն – տեղ ծախած, գացած հաստատուած են Գլինթընի կերկերը: Անցյե՛:

Գեղամայ Լեռնաչղթային գանգուածը իր տարածութեամբ կը հաւասարի Արագածի գանգուածին եւ կը գերազանչէ Ս. րարատեանը: Իր բարձրագոյն կատարը, Ա.ԺԴ.Ա.ՀԱՒԱԿ 3597 մեթր է: Կարելի է նչմարել Հայաստանի գրեթէ բոլոր անկիւններէն: Անոր հարաւ – արեւմտեան կողմն վրայ, հինէն ի վեր, կառուցուած են անմատչելի բերդեր եւ վանքեր. ամէնէն հռչակաւորը՝ ԳԵՂԱՐԴԻ վանքն է. քիչ անդին, հանդիսակաց բարձունքին վրայ, կիսաւեր՝ կանդնած է ՀԱՒՈՒՑ ԹԱՌԸ եւ հուսկ «Երրորդ ըստ մեծութեան եւ հռչակի, սակայն սիրալի քան զայլսն, ԱՂՋՈՑ ՎԱՆՍ, սկզբնաւորութեամբ եւ կոչմամբ, յորմէ եւ մերձակայ գիւղն այժմ ամայացեալ, ուստի ընծայեաւ Մելքիսէթ Կաթողիկոս ի կէս ԺԲ. դարու: Եւ դեռ ի վանացն քան զի վանքն ի դեղջէ երեւի առեալ զանուն ... (ԱԼԻՇԱՆ, Այրարատ էջ 352, վենետիկ Ս. Ղազար 1890): Ալիշան, նկատի ունենալով այդ չրջանին անմատչելիութիւնը, կը համարի որ, յոյն պատմիչ Ստրաբոնի յիչած ՈՂԱՆ բերդը, ուր Մեծն Տիգրան եւ Արտաւազդ Արչակունի արքաները պետական գանձը կը պահէին, գտնուին այս անառիկ դիծին վրայ:

Աղջէն մէկ ու կէս ժամ է, գանդաղօրէն կը յառաջանանք, հոգեկան անպատում խաղաղութիւն ներչնչող բնութեան գիրկը, թերեւս 2000 մեթրի մօտաւոր բարձրութեան վրայ, ուր իչխողը մայր բնութիւնն է, Ազատ գետի մէկ ճիղը, երկինքին մէջ ճախրող բազէներն ու կաչաղակները, գունաւոր ճնճղուկներու տեսակները, նոր լոյս տեսած թիթեռնիկներ, ասուաւտեան կապոյտ, թափանցիկ երկինք մը, եւ լեռներէն հոսող առատ ձիւնհալէի աստուածաչունչեան ազմուկը, որուն մէջէն կարծես, վայրկեանէ վայրկեան Հայոց Աստուածը պիտի խօսի պատասխանելով չրջապատող վանքերէն դարերով դէպի երկինք բարձրացած աղօթքին: Մարդկային ներկայութեան հետք չկայ. ոչ մէկ տուն կամ խրձիթ. ոչ մէկ դիւղ՝ հորիզոնին վրայ. ոչ մէկ ծուխ դաչտերուն մէջ. Նոյն տապանին իջած զոյգ տատրակներու նման, կորսընդած բնութենէն դինուիլած, ես ու Գէորգ, կը յառաջանանք դիւթուած Հայոց աչխարհի յառաջնանք դիւթուած Հայոց աչխարհի այս հրաչապատում անկիւնէն: Գրեթէ մոռցած եմ թէ ինչո՞ւ հոն կը գտնուիմ, երբ վերջապէս հորիզոնի եւ կովի աղմուկներ կուգան թռչուններու եռեւէն. կը յայտնուի նաեւ հովիւը, մարմնով, զուարթ դէմ, միջին տարիքով, բնութենէն խանդակաթ մորթով. կարծես Ազատ ըլլար ճուտ մորթով. կարծես Ազատ ըլլար երկրաւոր դրախտին մէջ, ուրուականի նմանող յայտնութիւն մը:

Քրոնիկագիր՝
ԵՒՄԵՐԻՈՒ

(Շար. 5)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

Վ. ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ «ՄՈՒՐԱԿՈՑՏ»Ը

Փարիզահայ թատերական կեանքին մէջ ամէնէն կանոնաւոր ընթացքը ունին թատերական ընթերցումները որոնք թատրոնի դրականութեան ջախջախիչ մեծամասնութեամբ անյայտ ձգուած պաչարի մը ծանօթանալու առիթը կուտան: 1996 Ապրիլին Նչան Տէստէկիւլի «Եկուորները»ով սկսած ընթերցումները չորս տարուան ընդ չարքով ներկայացուցած են աւելի քան երեք տասնեակ գործեր, արեւմտահայ ու արեւելահայ թատերագիրներէ: Տասներորդ չարքը սկսաւ Մայիս 7, Կիրակի, Փարիզի Հայ ուսանողական ասոյանին սրահին մէջ ներկայացուած Վահան Թոթովենցի «Մուրակոյտ»ով: Գործ արարքով տրամ մըն է ան, գրուած՝ 1936–ին. նիւթ կ'ընէ երեւանեան կեանքէն ներընտանեկան հոգեբանական ծանրակչիռ վիճակներ: Նոյն հեղինակէն երկրորդ թատերգութիւնն էր որ նիւթ կ'ընէր թատերական ընթերցումներու չարքին, առաջինը՝ «Երկու սուր» արուած ըլլալով 1996 Դեկտեմբերին:

Կնոջ մը երկրորդ ամուսնին ու երիտասարդ աղջկան միջեւ ծագած զգացական մօտիկութիւնը կը կազմէ խաղին նիւթը որ ոչ անակնկալ զարգացումներով կը յանգեցնէ ապատելի վախճանին՝ այլ կնոջ անձնասպանութեան: Դերերը ստանձնած էին Ժիրայր Զոլաքեան, Նայիրի Ցովսէփեան, Հելգա Գէորգեան, Թորոս Գովթիկեան, Արմինէ Գրիգորեան, Ատղիկ Շէնկիթեան, Նոյեմի Իւսէֆի, Վահրամ Ամերեան: Բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կ'ընէր Մարի Լուսարարեան, իսկ փորձերը վարած էին Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան վեկտար Արբի Ցովհաննիսեան եւ Ժ. Զոլաքեան:

Այս ընթերցումներուն նման կանոնաւոր գործունէութիւն մը բոլորովին կը չեշտէ հայկական մնայուն թատերասրահի մը բացակայութեան անպատեհութիւնը Փարիզի պաղութին մէջ: Տրամադրելի սրահներուն սահմանափակ կարելիութիւնները չամաչա բաներ մը կը պեղչեն տարուած աչխատանքէն, կամ թատերասէրներու հետաքրքրութենէն: Այս մասնաւորը ի գորու կ'ըլլայ չատախօս եր կար թատերդութիւններու պարագային, ինչպէս էր «Մուրակոյտ»ը: Օրուան չարաչտիքը կազմել, օրինակ՝ մէկ արարնոց երկու խաղով, կարեւոր ազդակ մը կընայ ըլլալ, բեմականացած ընթերցումի ձեւով կատարուած ներկայացումին աւելի դիւրին հետեւելու տեսակէտէն, քան երկար ու դանդաղ ընթացքով թատերգութիւն մը:

Շարքը կը բաղկանայ երկրորդ տրամէ մըն ալ, նորէն արեւելահայ դրականութենէն. խումբը Յունիս 4–ին կը ներկայացնէ Անանիա Պետրոսեանի «Հանիր, խնդրում եմ, դիմակս»... (1976) թատերգութիւնը, նոյն վայրին մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՅԵԱՆ

Նամակ խմբագրութեան

ՄԵՐ ԿԱՐԾԻՔՆ ԱԼ ԱՆՏԵՍ ՄԻ՛ ԱՌՆԷՔ

Բաժանորդագրեալս «Ցառաջ» օրաթերթին, զոր կը ստանամ առաքման անկանոն չարքով, որուն համար համոզում ցոյցուցած եմ որ այս պատահարը «Ցառաջ»ի անօրէնութեան կամքէն անկախ պատճառներով տեղի կ'ունենայ, 2000 Ապրիլ 29 – 30 թուականի 19·896 թիւը Շարաթ օր չէի ստացած. այդ թերթանային Երերին օրուան խօսքը խորագրեալ «Անկախութեան այդ ծանր լուծը» վերտառութեամբ յօդուած մը ստորագրած էր Արփի Թոմոյեան, որուն բովանդակութեանը իրագեկ ըլլալով մեր կազմակերպութեան (1) անդամները ինծի հետաքրքրութեան համար: Այդ թուագրեալ «Ցառաջ»ը ստացած չըլլալով, դաղափար մը չի կրնար կազմել այդ մասին: Մեր ընկերները ինծի դիմած էին նկատի ունենալով որ «Ցառաջ»ի անօրէնութեան, յատնաւորի Արփի Թոմոյեանի հետ լուր յարաբերութիւններ կը մշակէինք: Ընդոյ առարկայ «Ցառաջ»ը յապաղումով ստացայ. մանրակրկիտ կերպով ուսումնասիրեցի զրուածքը, այն ինչ կը վերաբերի Հայաստանի Հանրապետութեան մաս կազմելու Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կանքերուն, Արփի Թոմոյեան չատ յստակ եւ մթագնած ակնոցով մը կը դիտէր Հայաստանի ապագան անդամակցութեան այս ծիրին մէջ: Արփի Թոմոյեանի զրուածքին մէջ մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդամ. ժամանակին նոյնիսկ գինքը նամակցած էի պիծակի մը որ իր չեթոցով կը խայթէ բոլոր անոնք որ ենթարկուած են իր խայթոցներուն. բայց կան մի չարք խայթուածքներ որոնք ընդհանուր ժողովուրդի մը գոյատեւման կատնոններ կրնան խաթարել երբ երկիրը կը գտնուի բացառիկ պայմաններու մէջ:

Մայիս 6–ի «Ցառաջ»ի 19·900 թիւով Հ. Գեղամեանի «Կա՞յ արդեօք մի այլ ելք» խորագիրով յօդուածը կարդալով տեսայ որ այլ ձեւով մտածողներ ալ գոյութիւն ունին եղեր մեր զազութին մէջ. ամէն պարագայի պէտք չէ կարծել թէ մենք Արփի Թոմոյեանի արտայայտած կարծիքները ամբողջութեամբ կը ժխտենք. նա մանաւանդ երբ իր ուսումնասիրութիւնները կը խորացնէ երկրին քաղաքական, անտեսական կամ ընկերային մարդերու մէջ տեղի ունեցած փոխորկային տատնապները արտայայտելու համար, լրագրողական անբասիր կեցուածքով: Հոս կրկին անդամ հարց կուտանք Արփի Թոմոյեանի թէ ինչո՞ւ համար այդքան յոռետես է Հայաստանին այս Միութեան մասնակցութեան հարցին մէջ: Հայաստան փոքր երկիր մըն է որ զարգացնելու, բառին բովանդակ իմաստով. տասնեակ հազարաւոր հայրենակիցներ անդադար կը լքեն իրենց երկիրը այլուր գործ ճարելու, գնատնիք ապրեցնելու մտադրութեամբ: Հայաստան Արեւմուտքին որեւէ օժանդակութիւն չէ կարող հայցել վանդի փոխադարձ որեւէ արժէքաւոր բան չունի չահարկութեան առարկայ դարձնելու համար: Ռուսաստան մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Հայաստանի, Կովկասեան մարզին մէջ իր զրաւած աշխարհագրական դիրքով. հետեւաբար Հայաստան իր պահպանումը եւ փրկութիւնը կրնայ ապահովել միայն Ռուսաստան – Բելառուս Միութեան մաս կազմելով. ասիկա չի նշանակեր թէ Հայաստան կը կորսնցնէ իր անկախութիւնը. կան մարդիկ որ կը խորհին թէ Հայաստանի վերոյիշեալ Միութեան մաս կազմելու գործընթացը պետին կը պատրաստէ կարօտահայեաց ոգիով անցեալի մեծ նաիրական վարչակարգի վերածնութեան: 21–րդ դարու սեմին ո՛չ Ռուսաստան եւ ոչ ալ Հայաստան մենաւորական կարգերը կ'ընդունին որպէս ապագայի տեսանկար, միայն ժողովրդավար կարգերն են որ կրնան բարելաւել երկրի մը վերականգնումը: Մարդոց անկեղծ հայրենասիրութիւնը, իրենց մշակութային պահպանման եւ զոյատեւման ոգին՝ զեղծարարութեան, զողութեան, խաբեբայութեան եւ այլ տեսակի անբարոյականութեանց դէմ պետութեան ձեռնարկած միջոցները կը ստեղծեն երկրին մէջ վստահութեան եւ ապահովութեան ներշնչում մը: Կը խորհինք որ Հայաստան կրնայ Ռուսաստան – Բելառուս Միութեան, կը գտնէ իր վերկութեան բալասանը այժմու Կովկասեան վտանգաւոր կնճիռին մէջ: Այս է մեր կարծիքը Հայաստանի վերկութեան համար:

ՆԵՐՍԷՍ ՏՈՒՐՄԱՆ

Փարիզ, Մայիս 9, 2000

(1) Ֆրանսահայ Ցառաջդիմութեան Շարժում – MAFP:

***

ՈՐՊԷՍ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Այնպէս կը թուի որ Ռուսաստան – Բելառուս Միութեան Հայաստանի անդամակցութեան նիւթը չատերու համար ըզգայուն պետին կը տրամադրէ: Ն. Տուրմանի դրուագիւնը նոր ապացոյցն է ատոր մեկնակէտ ունենալով Հանդերձ Ապրիլ 29 – 30–ի թիւին խմբագրականը, խորագրուած՝ «Անկախութեան այդ ծանր լուծը». խորագիրը որ ակնարկութիւն էր Երեւանի Ապրիլ 21–ի հանրահաւաքին հնչած «կեղծ անկախութենէն» հրաժարելու կոչին:

Քաղաքական չրջանակին մէջ լրջօրէն ձեռք առնուելէ առաջ հրապարակադրական վէճի նիւթ դարձած այս անդամակցութեան մասին դուրսիններս միայն կարծիք կրնանք յայտնել. թեր կամ դէմ: Այդ խմբագրականին ըրածն ալ ատիկա էր:

Ինչ կը վերաբերի հոն նկատուած «մըթագնած ակնոց»ին, անոր մէջ դեր չունի յիշեցնել անդամակցութեան էութիւնը, կամ անցեալի ամբողջատիրական կարգերուն վերադարձի վախը: «Երբ երկիրը կը գտնուի բացառիկ պայմաններու մէջ» ինչպէս արդարօրէն կ'ըսուի Ն. Տուրմանի դրուագեան մէջ, որպէս ճար գտնուածին բնոյթն է ակնոց ու միտք մթագնողը, ընդվզեցնողը:

Հայաստան ո՛չ առաջին, ոչ ալ վերջին երկիրն է նման պայմաններու մատնուած: Բայց հաւանօրէն քիչերէն է որ իր փրկութեան յոյսը անմիջապէս կը կապէ դուրսին: Դուրսէն կը սպասէ փրկիչը որ պէտք է լուծէ իր հարցերը՝ երբեմն մինչեւ Ղարաբաղ (եթէ այս վերջինը հոն տակաւին կը չարունակէ պահել «հարց»ի հանդամանք...):

Հայաստան արդէն անդամ է հասարակապետութեան (ՀԱՊ) որ խմբած է նախկին խորհրդային պետութիւնները: Իսկ Ռուսաստան – Բելառուս Միութիւնը այդ ամբողջութենէն երկու հզօր տէրութեան աւելի սերտ գործակցութեան փափաքին արդիւնքն է: Պարզ է որ հարցը տարբեր ակնոց պիտի թելադրէր եթէ այդ գործակցութեան որպէս հաւասարազօր մասնակից ՀՐԱԻԻՐՈՒԵԼՈՒ տաւեալներ ունեցած ըլլար Հայաստան:

Քիչ մը չատ ծամուած վերլուծում չէ՞ ըսուածը թէ Հայաստան Արեւմուտքին տալիք արժէքաւոր բան չունի, որպէսզի անկէ օժանդակութիւն ակնկալէ, մինչդեռ իր աշխարհագրական դիրքով կարեւոր է Ռուսաստանի համար: Սակայն, այդ դիրքով տրուելիքը, չէ՞ որ երկիրը արդէն տուած է Ռուսաստանի որ զինուորական խարիսխներ կը պահէ հայկական արտաքին սահմանադիծերուն վրայ որոնք նաեւ «ռուսական ազդեցութեան գօտի» կոչուած տարածքը կը հետապնդեն: Կարելի՞ է մտածել որ Ռուսաստան հայկական սեւ աչքերու համար ըրած է այդ կարգադրութիւնը, մանաւանդ առանց սպասելու Բելառուսի հետ իր Միութեան անդամակցելու Երեւանի տրամադրութեան...:

Նոյնը չէ՞ պարագան արձակուած վճիռին թէ Հայաստան «որեւէ արժէքաւոր բան չունի չահարկութեան առարկայ դարձնելու»: Արժէքաւոր բան չէ՞ր ուղեղներու այն մեծ ուժը որ մեկնեցաւ երկրէն, երթալ կորսուելու համար աշխարհի մեծ կամ փոքր անկիւններուն մէջ եւ որմէ կարեւոր մաս մըն ալ լուրջ դիրքի տիրացած է օտար համալսարաններու մէջ: Կամ արժէք չէի՞ն վարկերու, յատկացումներու ձեւով Երեւան հասած միլիոնաւոր տոլարները որոնք փոխանակ Հայը իր հողին վրայ պահելու պայմաններ ստեղծելու, դային ապարանքներ, դղեակներ կանգնեցնելու մեծամեծներու համար: Եւ վերջապէս, արժէքաւոր բան չէ՞ր երկրին բնակչութեան թիւով ըսփիւռք մը իր մտաւորական եւ տնտեսական ներուժով որ անկախութեան առաջին օրէն Երեւանի կողմէ զեղչուեցաւ կթան կովի...:

Որպէս վերջին կէտի մը անդրադարձ, կարելի չէ համաձայն չըլլալ ըսուածին թէ միայն ժողովրդավար կարգերով եւ զեղծարարութեան, զողութեան, եւ այլնի դէմ պետութեան ձեռնարկած միջոցներով կը ստեղծուի վստահութեան մթնոլորտ, որմէ Հայաստան զուրկ է այսօր: Բայց, ի՞նչ սրբագրութիւն կրնայ բերել վիճելի այդ անդամակցութիւնը երբ համաշխարհային լրատուէութիւններու մնայուն նիւթն է Ռուսաստանի ու Բելառուսի մէջ ու անոնց աղբիւրով՝ նաեւ Արեւմուտքի, Արեւելքի, Հիւսիսի ու Հարաւի անկիւնները ծաղկող նո՛յն ապականութիւնը:

Պատմութիւնը, որքան դիտենք, ոչ մէկ օրինակ պահած է երկրի մը որ – ձգե՛նք անկախութիւն պահպանել – չպահպանելու խնդիրը–, ԱՌԱՆՑ ԻՐ ՓԱՓՈՒԿԻՆ ՈՒ ՋԱՆՔԻՆ, ՓՐԿՈՒՄԸ ըլլայ ուրիշ երկրի մը կողմէ: Կարելի՞ է կարծել որ Հայաստան նախընթաց մը կրնայ կազմել այդ ուղղութեամբ, համաշխարհային պատմութեան մէջ: Եթէ այո՛, ես ձեզ մեղա՛յ:

Ա. ԹՈՐՈՑԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՐԻՆԻՈՑԻ (Յունաստան) Զաւարեան կեդրոնի «Զաքարեան – Սարաճեան» սրահներուն մէջ, Ապրիլ 12–էն 15, եղեռնի 85–ամեակին ելոյթներու չարքին մէջ, Հայ դիրքի ցուցահանդէս – վաճառք մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Ձեռնարկին նախագահած է Համազգայինի Երջ. Վարչութեան անդամ Պարէտ Քհնյ. Խաչերեան որ չեշտած է Հայ մշակոյթը եւ Հայ լեզուն չարունակական գոյապահպանման եւ կենդանութեան մէջ պահող Հայ դիրքի ու դիրքի ցուցահանդէսի կարեւորութիւնը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Սպր. Վարչութեան կողմէ Արա Մանկոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Թէքէեան Մշակութային կեդրոնի սրահին մէջ, Ապրիլ 1–ին, դիմեաճոն մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Թ. Մ. Միութեան վարչութեան Երուանդ Ազատեանի «Պատմութիւնը չարժման մէջ» անդրերէն հատորին նուիրուած: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Թ.Մ.Մ.–ի առենապետ Ալէքսան Պալթայեան եւ անդրադարձած հատորին եւ հեղինակին: Գեղարուեստական յայտագրէ մը եւք, չնորհակալութեան իր խօսքը ըսած է Ե. Ազատեան:

***

ՊԼԷՐՈՒԹԻ Թերաճ Հայ մանուկներու Զուարթնոց կեդրոնը այցելած է, Ապրիլ 11–ին, Հայ կաթողիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարքը՝ Ներսէս – Պետրոս ԺԹ.: Տեղի ունեցած է յատուկ պատշաճի յայտագիր մը: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Արաքսի Տապաղեան. Խօսած է Կաթողիկոս – Պատրիարքը չէշտելով թէ մարդկային մեծագոյն դժուարութիւնները կարելի է յաղթահարել սիրով: Տեղի ունեցած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնի Պարոնեան սրահին մէջ, Ապրիլ 7–ին տեղի ունեցած է Պերճ Ֆենեերճիի վաւերագրական բացիկներու ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ կեդրոնին խնամակալ մարմնին, որու անունով բացման խօսքը արտասանած է Ղազար Գալայճեան: Խօսք առած է փրոֆէսէօր Շաքէ Տէր – Մելքոնեան – Մինասեան չեչտելով թէ Պր. Ֆենեերճիի «մեծ խենթութիւնն է» հայկական բովանդակութեամբ վաւերագրական այս հին բացիկները հաւաքել:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Ցովհաննեան սրահին մէջ, Ապրիլ 28–ին, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.–ի տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղին վարչութեան եւ դաստիարակչական յանձնախումբին դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է: Ցասմիկ Պապեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ բժիշկ Վահէ Քէրէմէթլեան, որու նիւթը եղած է՝ «Սրտի եւ ուղեղի կաթուածը»: Աւարտին հարցումներ եղած են:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ԶՐՈՑՑԸ

Փասատինայի Հայ կեդրոնին մէջ, Մայիս 1–ին, տեղի ունեցած է ժողովրդային զրոյց – հանդիպում մը Հայաստանի Ազգային ժողովի մնայուն եւ ժամանակաւոր յանձնախումբերու նախագահներուն հետ, որուն ներկայ եղած են չուրջ 400 հոգի: Բացումը կատարած եւ զրոյցը վարած է «Ասպարէզ»ի խմբագիրը՝ Ժան Գոսագեան: Խօսք առնելով Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, նըշած է թէ հայրենի պատգամաւորները եկած են Սաքրամենթոյի եւ Ուաչինկթընի մէջ ամերիկեան քաղաքական պաշտօնատարներու հետ բանակցութիւններ վարելու:

Ապա, կարգով խօսք առած են պատգամաւորները եւ բացատրած իւրաքանչիւր յանձնախումբի աշխատանքը: Այսպէս, Դաւիթ Լոքեան, որ կը գլխաւորէ ուժանիւթի հարցերու յանձնախումբը, ըսած է թէ յանձնախումբը կը զբաղի երկրին ու ժողովուրդին յատկացուած ուժանիւթերը սեփականացնելով վաճառող մարդոց ղէմ քննութիւն կատարելով եւ պատասխանատուները հաշուի կանչելով: Պետա-իրաւական հարցերու յանձնախումբի նախագահ Վիկտ. Դալլաքեան նշած է թէ յանձնախումբը կը ջանայ իրաւական եւ դատական հարցերը դնել իրենց արդար հունին վրայ եւ իր պարտականութիւնն է աշխատիլ սահմանադրական փոփոխութեան օրինագիծին վրայ: Գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի եւ երիտասարդական հարցերու յանձնախումբի նախագահ Շուշանիկ Քոչարեան բացատրած է որ յանձնախումբին առջեւ դրուած են կրօնական, կրթական, լեզուական, մշակութային, դասակարգային բազմաթիւ հարցեր: Վահան Յովհաննիսեան, պաշտպանութեան, ազգ. ապահովութեան եւ ներքին գործերու հարցերու յանձնախումբին նախագահը, նշած է թէ յանձնախումբը մտահոգուած է երկրի աւելի կայուն հիմերու վրայ դնելով, ոստիկանութեան մասին օրէնքներ մշակելով եւ ապականութիւններու դէմ պայքարելով: Առողջապահութեան, ընկերային ապահովութեան եւ կենսոլորտի յանձնախումբը, զոր կը գլխաւորէ Գադիկ Թադեւոսեան, կը զբաղի պիւտճէով, Սեւանի լիճով, աղքատ գնտանիքներու նպաստներ բաշխելու գործով, սակայն, գլխաւոր մտահոգութիւնը մարդոց համար գործ ստեղծելն է: Վարդան Յակոբեան, անտեսութեան եւ ելմտական յանձնախումբին նախագահը, ըսած է թէ յանձնախումբը պատասխանատուն է երկրի ամավարկի, անտեսութեան եւ դիւանատեսութեան, եւ օրէնքներ կը մշակէ ներկայացուելու համար Օրէնսդիր Ժողովին:

Այս գեկուցումներէն ետք եղած են հարցումներ: Արտագաղթի մասին եղած հարցումին պատասխանելով կարելի չէ եղած ճշդիւտ թիւ մը տալ, բայց ըսուած է թէ պետական տուեալներով 800 հազարը չանցնիր թիւը, թելադրելով «թունդ գոյներով չներկայացնել արտագաղթի երեւոյթը, խուճապ չստեղծելու համար երկրին մէջ»: Սփիւռքի հայութեան հետ կապը անբաւարար նկատուած է եւ անհրաժեշտ նկատուած է երկքաղաքացիութիւնը:

***

Հ. Մ. Ը. Մ.
«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ԿԵԴՐՈՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻ
ՊԱՏԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. «Արարատ» մասնաճիւղի կեդրոնատեղիին մէջ, Մայիս 1–ին, տեղի ունեցած է կեդրոնի նուիրատուներու անուններուն յաւերժացնող յիշատակի պատի բացման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած են 200 հիւրեր: Բացման խօսքը արտասանած է մասնաճիւղի առենապետուհին՝ Լիլիթ Բազդասարեան, ի մէջ այլոց յայտնելով որ հայ երիտասարդ մը 300 հազար տոլար նուիրելով ստանձնած է կեդրոնի երկրորդ սրահի չինարարութեան ծախքը: Նուիրատուն չէ ուզած իր անունը նշել: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ եղած են նաեւ այլ նուէրներ, ի նպաստ Միութեան ապագայ ծրագիրներու իրականացման:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ. – Ա. Քէչիչեանէ 100 Ֆր. առ ի գնահատութիւն Լ. Սոխոկլէանի յօդուածաշարքին յետ մահու հրատարակութեան:

(Շար. Ա. էջէն)

րութիւններու հաւաքին: Մայիս 18-էն եւք կը սկսի թեկնածուներու արձանագրութիւնը: Առաջադրուած 130 թեկնածուներէն 103-ը քաղաքական նախաձեռնութեամբ, 27-ը կուսակցութիւններու կողմէ ներկայացուած են: Մեծ թիւով թեկնածու ունի ՀՅԴ-ն որ ընտրական պործօն աշխատանք կը տանի:

Լ.Հ.Հ Գերհրդարանի պ. ընտրութիւնն է այս մէկը 1991-էն եւ 1995-էն եռք. առաջին Ազգային ժողովը ունեցած է 1 կին երեսփոխան, երկրորդը՝ 8 որոնց չորսը յետոյ հրաժարած են քաղաքական կեանքէն: Ցառաջիկայ ընտրութեան համար 14 կիներ թեկնածու ներկայացած են:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԸ Կ'ԱՊԱՔԻՆԻ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի ապաքինումը կը չարունակուի Երեւանի Միքայէլեան վիրաբուժարանին մէջ: Հոն, բժիշկներու համաձայնութեամբ ան նաեւ կ'ընդունի օտար քաղաքական դէմքեր, Լ.Հ.Հ դեկավարներ, Սփիւռքէն ու Հայաստանէն գործիչներ: Կ'ենթադրուի որ Ստեփանակերտ կը վերադառնայ Մայիսի վերջ:

*
**

Ա.Ջ ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Ա.Ջ ուժերու հանրահաւաքը Մայիս 12-ին Ազատութեան հրապարակին վրայ խմբած է մօտ 3 հազար հոգի: Ելոյթ ունեցողները բոլորն ալ վերջին երկու տարուան անտեսական, ընկերային եւ այլ մարզերու անկումին անդրադարձած ու մեղադրած են Ռ. Քոչարեանը, Սերժ Սարգսեանը եւ իրենց չրջապատը: Կոչեր եղած են, պահանջելու համար նախագահին հրաժարականը: Վիդէն Յակոբեան նչած է թէ իրենց նպատակը իչխանութեան վերադառնալ չէ, այլ՝ իչխանութիւնը իսկական ուրոյնը՝ ժողովուրդին վերադարձնել: Դաւիթ Շահնազարեան ալ ըսած է թէ կ'ուզեն օրինականութիւնը հաստատել երկրին մէջ:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԻԶՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ Է

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը աւարտելով Վրաստան կատարած այցը, Մայիս 12-ին վերադարձած է Էջմիածին: Ան պոհանակութեամբ անդրադարձած է նախագահ Շեվարնաձէի հետ հանդիպումին, նաեւ վերահաս համայնքին իրեն ցոյց տուած ջերմ վերաբերումին, հակառակ երկրին ներկայի ընկերա-տնտեսական դժուարութիւններուն:

*
**

ՀԱՅԵՒՌՈՒԽ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱԶԻ ՄԱՐԶԻՆ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 12-ին հանդիպում ունեցած է ռուսական կազի ընկերութեան վարչութեան վոխ – նախագահին ու նոյն մարզի այլ պատասխանատուներու հետ. ներկայ գտնուած են նաեւ նախագահի աչխատակազմի դեկավար Ս. Սարգսեան, Ուժանիւմի նախարարը եւ «Հայռուսգազարդ» ընկերութեան տնօրէնը: Նախագահը չատ տեղին քայլ համարած է երկու տարի առաջ այս վերջինին հիմնումը, իսկ ռուս ներկայացուցիչները յայտնած են թէ տրամադիր են գործակցութիւնը չարունակելու, երկար ժամանակի ծրագրերով: Անոնցմէ ամէնէն կարեւորներէն նկատուած է Իրան – Հայաստան կազատարին կառուցումը:

ՇՈՒՐՋԱՏԵՍՐ

Բ. դասակարգի մրցումներուն Այաչիօ Ա. Սէ. 2 – 1 յաղթեց Վալանսի, որ միչտ նախավերջին՝ 19-րդ տեղը կը զբաւէ 32 կէտով եւ գալ չրջանին այլեւս դուրս կը մնայ Բ. դասակարգէն ու կը մասնակցի Նասիոնալ 1 (Գ. դասակարգի համապատասխան) մրցաչարքին:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

GERARD CHALIAND
présente et dédicace
le nouvel ouvrage

LA CONSTRUCTION DE L'ETAT EN ARMENIE

(un enjeu caucasien)

Auteur : **Gérard Libaridian**
Ex-conseiller à la Présidence
de la République d'Arménie

Jeudi 18 Mai à 20h

— Entrée libre —

ԱՌ Ի ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ժան – Կուժոն Փողոցին մէջ, «Պազար ու լա Շաոիթէ»ի հրդեհէն եռք, անոր հողամասին վրայ կառուցուած «Նոթրը Տամ ու լա Գոնսոլասիոն» եկեղեցւոյ հիմնարկէքի 100-ամեակին առաթիւ, ցուցահանդէս մը բացուած է Փարիզի 8-րդ թաղամասի քաղաքապետարանին մէջ:

Ցուցահանդէսը անկիւն մըն ալ յատկացուցած է «Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճար»ին:

Երկու աղօթավայրերն ալ ունեցած են նոյն ճարտարապետը՝ Պ. Ալպէռ Կիպէռ:

Ցուցահանդէսը բաց է Մայիս 11-էն 26:

Դ.ԻՒԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՅԱԶԻ Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ մանկամիւղի ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 14·30-ին Հայ Մչակոյթի Տունը
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Օրակարգ. – Տեղեկատուութիւն 1999-ի, նոր վարչութեան ընտրութիւն, 48-րդ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում, «Մայրերու Օր»ուան տօնի պատրաստութիւն, ծրագիրներ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեչտ է:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 1ère fois
TOURNOI INTERNE D'ECHECS
des élèves (enfants et adolescents)
Samedi 20 mai à 15h

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Յաչի Պօմոնի Նայիրի մանկամիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, փոխան ծաղկեպսակի. – Սաթենիկ Թորոսեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Հանկերեան 100-ական Ֆր.:

Տիկին Հայկուհի Մարգարեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Անահիտ Տէմիրճեան 100 Ֆր.:

Սարգիս Պետիկեանի մահուան առթիւ՝ Այրի Տիկին Թագուհի Պետիկեան եւ զաւակները 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թոպէր Սարաճեան, Տէր եւ Տիկին Էրիք Սարաճեան 100-ական Ֆր.:

Լուիզ Աճէմեանի մահուան առթիւ՝ Գըրճեան ընտանիք 100 Ֆր.:

Տիկին Լըպլուայի (ծնեալ՝ Ժամկոչեան) մահուան առթիւ՝ Գէորգեան ընտանիք 300 Ֆր.:

Սարգիս Պետիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Այրի Տիկին Թագուհի Պետիկեան եւ զաւակները 300 Ֆր.:

Լուիզ Աճէմեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պր. Աճէմեան եւ զաւակները 1000 Ֆրանք:

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, պիչերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրական դասարաններ, համակարգիչներ, պրազարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:

– Կը դասաւանդուի աչակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ դոյանալու պարագային:

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աչակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիչներու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի և SAT II-ի պատրաստութեան:

– Աչակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:

– Հաստատութեան վկայականը ստացող չրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը չարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերախաղը, սկաուտական եւ մարզական չարժումները:

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աչակերտներուն համար:

Ցաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

CONCERT

Vardan MAMIKONIAN

(Piano)
et
PAVEL BERMAN
(Violon)
Vendredi 19 mai à 20h30
Salle Jean-Renoir
Villa des Aubépines
(près de la Gare de Bois-Colombes)
BOIS-COLOMBES
Tarif : 130F et 110 F
Billets en vente à l'accueil de la Mairie
Renseignements : 01 41 19 83 00
Programme :
Beethoven, Sonate pour violon et piano n° 8 en sol majeur op. 30 — **Franck,** Sonate pour violon et piano en la majeur — **Debussy,** Sonate en sol mineur pour violon et piano — **Saint-Saens,** Havanaise op. 83 en mi majeur — **Sarasate Bizet,** Fantaisie de concert sur «Carmen».

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

CONCERT

"KOGHTAN"

SERIGNAN-DU-COMTAT (84830)
(à 6 km d'Orange)

Samedi 20 mai à 20h30
CONCERT de la **Chorale KOGHTAN** de l'UGAB-Paris, dirigé par Haïk Sarkissian, en commun avec la **Chorale VOCALISE,** dirigée par Marie-Jo Farnallier, en l'église Saint-Etienne de Sérignan-du-Comtat.

Au programme : Chants traditionnels arméniens et chansons françaises d'aujourd'hui.
Tél. : 04. 90. 34. 43. 83.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70

E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 17 MERCREDI 17 MAI 2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՀԱՐՐ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·907 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.907

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՒՈՒԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԵՏ

Երկուշաբթի, Մայիս 15–ի առաւօտեան «Յառաջ» տեսակցութիւն մը ունեցաւ Շաւուլ Ազնաւուրի հետ, այս վերջինին Փարիզի հրատարակչատան գրասենեակը։ Կ'ուզենք իր հակազդեցութիւնները ունենալ, դեղասպանութեան ճանաչումին մասին Ֆրանսայի ընդհանրապէս եւ ի մասնաւորի Ծերակոյտի դիրքին վերաբերեալ եւ իր մեկնաբանումին՝ մասնակցելու Ֆ. Փոնտրէի կազմակերպած ցուցին 14–ի ուրբանամութեան, որու արձագանգած էր «Գանար Անշէնէ» (Ցառաջ», Ապրիլ 27 « Un grand Bravo à Aznavour»).

ՀԱՐՑՈՒՄ. – «Գանար Անշէնէ» հաղորդած էր, մեզի ալ արձագանգած էիք մեր մեկնումին Ծերակոյտի Յուլիս 14–ի հանդիսութեան մասնակցելու։ Ճիշդ էր, չէ՞։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. – Ոչ միայն ես մեկնեցայ, այլեւ Լեւոն Սայեան ալ քաշեց իր բոլոր արուեստագէտները, ծանօթ դէմքեր։ Ես ինձի թոյլ չեմ կրնար տալ երգել այս պայմաններուն մէջ։ Իմ հարցս կառավարութիւնները չեն, ես միշտ մօտ եղած եմ կառավարութիւններուն, ալ եղեր են կամ ձախ։ Քաղաքական դէմքեր պաշտօնի պլուխ են։ Ցաճախ պէտք ունինք անոնց, բազմաթիւ հարցերու համար։ Ինքնին ալ մեզի պէտք ունին։ Եթէ երգած ըլլայի Յուլիս 14–ին, Ծերակոյտին համար, պիտի նշանակէր ուրբանալ ծագումս, միւս կողմէ ատիկա պիտի փաստէր որ ես դէմ կ'անջատեմ Սփիւռքէն։ Նաեւ՝ թէ կը վաւերացնեմ ինչ որ տեղի ունեցաւ Ներկայութեան մէջ։ Երբեք հակառակ եղած։ Թուրք ժողովուրդը չի գիտեր ճշմարտութիւնը։ 1919–ին, Թուրք Թերթեր եղան որոնք նկարագրեցին անցած – դրծածը, ճշմարտութիւնը։ Թերթերու գրածները մոռցուեցան։ Եւ տարբեր ձեւով պատմուեցան իրագործութիւնները։ Գիտէ՛ք ըլլան Հայեր որոնք պահած են այդ թերթերէն։ Եթէ կան, լաւ կ'ըլլայ որ գրկեն ինծի, որովհետեւ այդ փաստաթուղթերով կրնանք աշխատանք տանիլ։

Հ. – Այս առթիւ թեմով եւ որովհետեւ ապրիլի անճնաւորութիւն մըն էք, կը խորհի՞ք այլ նախաձեռնութիւններ ըստանձնել։

Պ. – Կը շարունակեմ, կը շարունակեմ։ Ամէն անգամ որ մէկուն հանդիպիմ, կը խնամ վարակել։ Շատ ազդուր բան է պետութեան չափ (ռեգուն տ'էթա)։ Բայց, Թուրք կառավարութիւնը սպառնաց Ֆրանսայի. ազդեօք Ֆրանսան երկիր մըն է որուն կարելի՞ է սպառնալ։ Ինչ մը տարօրինակ կը թուի ինծի։ Բոլորին ենթարկուած է Ամերիկայի։ Ամերիկայի պատճառով է որ չընդունի գեղասպանութիւնը։ Եւ հակառակ այդ սպառնալիքին, Թուրքիա ի վերջոյ իր գնումները ուրիշներէ ըրաւ։ Ինչ որ ալ ճնշումներէն ալ։ Հայերը կռուեցան 1914 – 1918, 1939 – 1945–ին, հակառակ որ անոր պարտաւոր չէին, ֆըռանսական անձնաթուղթ չունէին, կռուեցան որպէս զաղթական։ Եթէ հօրս պատգան առնեմ, դիմադրական չարժումի մէջ էր եւ տասը տարի տեւեց մինչեւ որ ֆրանսական քաղաքացիութիւն տուին, ինչ որ կը նշանակէ թէ որչափ առեն որ պատերազմ կայ՝ «այո՛, այո՛» էր, յետոյ «ներեցէք, ներեցէք»ի վերածուեցաւ։ Այսինքն իրրեւ Ֆրանսացի չէ որ մասնակցեցան, այլ՝ օտար։ Նոյն չրջանին, 1914 թէ 1939, Թուրքիա Ֆրանսայի դէմ էր։ Դեռ չխօսինք դիմադրութեան մասին։ Շատ Հայեր տուինք դիմադրական չարժումին։ Շատեր Լոնտոն զացին։ Վարեցանք ճիշդ ու ճիշդ հարազատ Ֆրանսացիներու պէս, բայց, երբ բանի մը պէտք կ'ունենանք, զգացնել կուտան մեզի բացասական քուէով մը թէ բոլորովին Ֆրանսացի չենք։ Ցաւալի է։ Խօսքս երբեք հակաթուրք չէ։ Թուրքիոյ կառավարութեան հետ է հարցը։ Չեմ հասկնար ինչու, Թուրքիա Գերմանիոյ դիրքը չունեցաւ։ Այս մասին կ'ուզեմ միայն ըսել որ Հայկական Սփիւռքը, առանց կողմնակալ դիրքերու պէտք է գործէ վճռական կերպով։

***

Այս բաժինէն ետք, կ'ուզենք անցնիլ Հայաստանի, Ազնաւուր փուռ լ'Արմենիի գործունէութեան, մանուկներու (0–էն 2 տարեկան) անունդի Երեւանի գործատան եւ «Շրջուն դեսպան»ի իր պաշտօնին։ Ազնաւուր չատ յուսախաբ է Սփիւռքի հայութենէն որ հարկ եղած օժանդակութիւնը չի բերեր։ Գործատունը կայ, անբաւարար է իր գործունէութիւնը ապրուհետեւ դժուար է աշխատիլ Հայաստանի նախարարներուն հետ։

«Երկիր մըն է, կ'ըսէ, ուր նախարարներ կան որոնք ուրիշ որեւէ երկրի մէջ գոյութիւն չունին։ Ամէն մէկը ձեռքը դրած է ճիւղի մը վրայ։ Մեր գործը կաթի հետ է, ուրեմն կ'աշխատինք կաթի նախարարի մը հետ։ Գործատունը մենք բացինք, այնպէս կ'ընեն որ կարծես թէ իրենցն է։ Բայց, ոչինչ կը բերեն, ոչինչ կ'ընեն։ Լճացած երկիր մըն է։ Աւելի քան մէկ միլիոն մարդ մեկնած է Հայաստանէն։ Ուրեմն, ինչ է իրենց ուզածը։ որ երկիրը այլեւս գոյութիւն չունենա՞յ։ Երբ ներգաղթ եղաւ Համայնավար վարչակարգին տակ, զացին, որպէսզի Հայաստանի ժողովուրդը աւելնայ, ամէն բան ունէին եւ հոն դէշ վարուեցան անոնց հետ։ Գործատունը չատ դանդաղ կ'աշխատի, այսինքն, գրեթէ չաշխատիր։

Հ. – Իսկ Ազնաւուր փուռ լ'Արմենի՞ն։

Պ. – Պիտի կրկնեմ ինչ որ միշտ ըսած եմ։ Հայկական Սփիւռքը հաստատուն չէ։ Զէքերը զորս ունեցանք, միշտ անոնք են զորս զացած ուզած եմ հոս – հոն, Պրիւսէլ, Մարթպուրկ, վարչական մարմիններու մօտ, վաճառականներու։ Հիմա, յետին լումաններուն մնացած ենք։ Դիպլոմացներուն համար յաջողեցայ մաս մը տրամադրել, միւս մասն ալ վաչէ Մանուկեանը պիտի տայ, վերանորոգելու համար կարգ մը դպրոցներ. կ'ուզեմ վրաստանի Հայկական դպրոցներն ալ վերանորոգել։ Հոն ալ Հայեր կան, անոնց ալ պէտք է օգնել։ Արդէն, Դպրոցասէրին օգնութիւն չեզաւ, Մխիթարեանը կորսընցուցինք։ Ես ուզեցի զթագրել Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանով, զոյն արդիւնաբեր դարձնել։ Մերժեցին։ Ուզած անօրէնս պիտի նշանակէի, ամբողջ վարչութիւնը պիտի ատանձնէի։ Բայց, մեր մէջ միշտ խնդիրներ կան, Եկեղեցիին, քաղաքականութեան, Դաշնակին, Հնչակին միջեւ։ Երբ Հայ ես, նախ Հայ ես, յետոյ, երբ երկիրը ոտքի ելլէ վերջնապէս, այն ատեն ի՛նչ կ'ուզեն թող ընեն։ Զօրաւոր Հայաստանի մը պէտք ունինք եւ որպէսզի Հայաստան զօրաւոր ըլլայ, Սփիւռքը պէտք է զօրաւոր ըլլայ Սփիւռքը չէ որ Հայաստան պիտի երթայ, ուրեմն պէտք է օգնէ։

Հ. – Բայց, եթէ ճուազ կ'օգնէ պատճառն այն է որ դրամը միշտ պէտք եղած տեղը չերթար։

Պ. – Ես, երկու օտիք ունեցայ։ Ամէն ինչ կարգին էր, ինչ որ կը նշանակէ թէ գործս պէտք եղածին պէս կ'ընեմ։ Շատ ունակելու համար դրամի պէտք ունինք։ Երբ դրամը վերջանայ, կը թողունք։ Ամէն բան երեւան կ'անցնի կը դառնայ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 15 / 16)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՅՑԵՐԸ

Վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան «Միասնութիւն» դաշինքի երեսփոխաններու եւ Հանրապետական կուսակցութեան խորհուրդի անդամներուն հետ Մայիս 14–ին այցելած է Եռաբլուր, յարգանքի տուրք մատուցանելու զօրավար Անդրանիկին, Վազգէն Սարգսեանին, Հանրապետական կուսակցութեան հիմնադիր Աչոտ Նաւասարդեանին ու բոլոր պոհուած մարտիկներուն յիշատակին։

Նոյն օրը վարչապետը ընկերակցութեամբ կրօնի գործերու խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Լեւոն Մկրտըչեանի այցելած է Մայր Աթոռ, Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին օրհնութիւնը առնելու։

***

ՁՕՐԱՎԱՐ ԱՐԿԱԴԻ ՏԷՐ – ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ ՏԱՆ ՎՐԱՑ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄ ԳՈՐԾՈՒԱԾ

Մայիս 15–ի առաջին ժամերուն անծանօթներ յարձակում գործած են «Ազատամարտիկ վէթերանների միութիւն» նոր հիմնուած կազմակերպութեան հիմնադիր Ա. Տէր – Թադեւոսեանի տան վրայ։ Վիրաւորուած է թիկնապահը, յարձակողները փախուստի դիմած են։

Նոյն օրը մամուլի ասուլիս մը տալով Ա. Տէր – Թադեւոսեան ըսած է թէ չարագործները սեւ դիմակներ կրած են ու ոտաիոյի կապով դեկավարուած անյայտ վայրէ մը։ Յարձակումը կանխած է Ղարաբաղի պատերազմի իր զինակիցներէն Սերժ Պետրոսեան որ ծանրօրէն վիրաւորուած է։ Պատասխանելով հարցումներու, ան ըսած է թէ իր թշնամիները Ազրբէյճան կը դանուին, թէ Հայաստանի մէջ թշնամի չունի։ Իր կարծիքով՝ կայ մարդոց խումբ մը որուն նպատակն է Հայաստանը միշտ պահել լարուած կացութեան մէջ։ Ինչ կը վերաբերի իր հիմնած «Ազատամարտիկ վէթերանների միութիւն»ը նոյն օրը հանդիպած է Ազգային ժողովի նախագահ Կարէն Դեմիրճեանի հետ։ Ան ըսած է թէ հանդիպ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Վալտիա էր անունը: Վալտիա Սաֆարեան: Հոն ծնած ու մեծցած: Շատերու նման, իր ծնողներն ալ, եկած էին Երկրէն, Բիւրականի լեռներէն եւ ընտրած այս անկիւնը, որ իրենց հայրենի Պինկէօլը կը յիշեցնէր: Աղթուն էր մեր հովիւը, հասկցաւ որ Վանքին համար եկած ենք· զիս նոյնացուց ժամանակին չափազրելու եկած արտասահմանցի փոքֆէսէօր – ճարտարապետի մը հետ: Թողուցի որ զիս փրոֆէսէօր չարունակէ կոչել, յուսախաբ չընելու համար զինք: Տասը վայրկեան չանցած, արդէն ականջիս անոյշ կը հնչէր նուէր ստացած տիտղոս կառքը մեծ ժժուարութեամբ հասաւ մինչեւ վերի պիւղ, որ կազմուած էր իր եւ իր աղջկան տունով, որ այժմ հարս գացած էր Զարենցաւան· չգիտես ո՞վ աւելի երջանիկ է· սա մարդը որ ուրիշ մոլորակի մը մէջ կ'ապրի, ուր գաւաթ մը կաթը, կաոր մը պանիրը, թարմ պտուղ մը եւ երբեմն ալ հաւու կամ ոչխարի խորոված մը, հաւասար է երջանկութեան: Իսկ մե՞նք, որքա՞ն յաւելեալ պահանջներ ունինք, երջանկութեան արուարձաններէն անցնելու համար...:

Աղջոց վանքը, մթութիւն չի նշանակեր – կ'ըսէ Ալիշան, այսինքն աղջ – աղջամուկ բառէն յառաջ չէ եկած – «Այլ գնահատիպ ԱՂՋԻԿ բառի· եւ այս ի սակս ոմանց յընկերաց հրաշառաք կուսանացն Հռիփսիմեանց, որոնց հեզագնաց գաբշապարք եւ ի ժժոխակոիս ափափայս լերանց գաւառիս չափիդ չուշանափայլս յարդարեցին ի վերելս երկնաչուս–» նոյն էջ 352:

Վանքը առած է նաեւ Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ անունը, քանի Ցայսմաւուրքը կը յիշատակէ (Ալիշան նոյն էջ) թէ Հռիփսիմեանց խումբի աղջիկներուն հետ, եկած են նաեւ երեք քահանաներ, ճղնաւորական կեանք մը վարած, Գառնիի հովիտի վանքերուն մէջ, եւ անոնցմէ մին ՍՏԵՓԱՆՈՍ անունով – «կեցեալ կատարեցաւ ի Քրիս – տոս եւ Թաղեցաւ ի տեղւոջն»–: Ցետագային Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, հրեշտակներէն թելադրուած, կուգայ եւ միաբաններու վանք մը կը հաստատէ. – «եւ մինչեւ ցայսօր կոչի ԱՂՋՈՑ ՎԱՆՔ Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ» – (Նոյն):

Մեր կանդ առած դիրքէն եւ դիմացի լերան կէս ճանապարհին, հեռուէն կը նկատուին վանքի մը աւերակները: Վալտիա մատով ցոյց կուտայ· միակ միջոցը մագլցիլն է դէպի վեր: Գէորգ կանգ կ'առնէ, յոգնած է արդէն խորտուբորտ ճամբային: Ես վայրկեան մը առաջ կ'ուզեմ վեր հասնիլ· առաւելագոյն քանի վայրկեան կրնայ տեւել: Պիտի տեւէ ուղիղ մէկ ժամ քառորդ, պիտի հասնիմ յոգնած, չնչասպառ, մինչ առաջնորդս Վալտիան, քարայծի նման կը բարձրանայ, լեռնային երգերով, իր հուժկու ձայնով, թնդացնելով լեռ ու ձոր: Փարիզի տիպարներուն կը նմանի սա մարդը, «Մատթէոսի Աւետարանին» քրիստոսն է կարծես, որ լերան քարողը կը հաղորդէ... հարկ չկայ ֆիլմ դարձնելու· բաւ է այս տեսարանը ապրիլ, նոյն իսկ մէկ օր, եւ արդէն ամէնէն զեզեցիկ ժապաւէնն է, որ տպաւորելէն զատ, հոգեկան կենսանիւթ կը ներարկէ մարդուս մէջ: Պահ մը տապալած խաչքարի մը վրայ կը հանդչիմ, վանքէն առաջ չրջապատը դիտելու: Աստուածային է պարզապէս· լոյսի եւ ստուերի խազերը լեռներուն վրայ, Աղթիականի ալիքներուն կը նմանին, երազային համայնապատկեր մը ստեղծելով: Ամբողջ ՅՈՍՐՈՎԻ ԱՆՏԱՌԻՆ տարածքն է որ կ'երկարի հորիզոնէ – հորիզոն: Սրտիս խորերէն մաղթանք մը կը բարձրանայ. ո՛չ մէկ մարդկային ձեռագործ թող չխաթարէ այս պարզ ու հրաշալի բնութիւնը:

Հեռուէն տեսնուող եկեղեցին, գլխաւոր կառոյցը, որ նուիրուած է Ս. Ստեփաննոսի, կը պատկանի ԺԳ. դարուն եւ կը ծածկէ վանական յուշարձանախումբ մը, որուն հոս – հոն ցրուած աւերակները, անոնց նուրբ քանդակները, խաչքարերու անպատում ճոխութիւնը, ցոյց կուտան, թէ ոա իսկապէս եղած է կարեւոր կեդրոն մը հայ վանականութեան, եւ համաճայն Ալիշանի վկայութեան, եղած է նաեւ կարեւոր դպրոց մը· Աւետարան մը գրուած 1447–ին: Վարդան Եպիսկոպոս 1471–ին, դարձեալ Աւետարան մը կ'ընդօրինակէ: Ուրիշ Վարդան մը, «մեծ վարդապետ» կոչուած – «Զմեկնութիւն Դանիէլի մարգարէին, գոկսեալն յամի 1267, ի վանս Վիրապին աւարտեաց ի միւսում (1268) ... ի Ս· ուխտս ԱՂՋՈՑ ՎԱՆԻՑՆ...» – (Նոյն):

Աղջոց Վանքի համալիրին ամէնէն եզակըն կառոյցներէն մին՝ Ս. Պետրոսի եւ Ս. Պօղոսի, գլխաւոր Առաքեալներուն նուիրուած եկեղեցին է, բացառիկ ճոխութեամբ աշխատուած ուր մանուածապատկերութիւն կը գրաւէ, զոյգ սուրբերուն խորաքանդակները, մայր մուտքի երկու կողմերուն վրայ, հազուագիւտ երեւոյթ մը, հայ ճարտարապետութեան մէջ, որ բարեբախտաբար, անշարժ մնացած է հակառակ բազմաթիւ երկրաշարժերու, որ պատճառ դարձած են շատ մը վանքերու կործանումին:

Ժամը ուղիղ վեցն էր երբ մտանք հանդերձային դահլիճ, Աբովեան փողոցի վրայ: Հակառակ իր չքեղ մուտքին, չքեղ մարմարիոններուն, չքեղ ջահերուն եւ մաքրութիւն բուրող յատակին, սովետական, պազ, ճնշիչ եւ անհոգի կառոյց մըն է, ուր ճարտարապետը, ոչ մէկ ճիգ թափած է, քիչ մը չարժում եւ գոյն ստեղծելու:

Մակաւային համերգը չէր սկսած տակաւին: Աներ փոխարէն, բեմը գրաւած էր «Զէչէնիայէն եկած մի Հայ», որ հայէ պատ՝ ամէն բանի կը նմանէր· հանդիսատ մը տեղաւորուած բեմին վրայ, ռուսերէն բնաբաններ կախած ապդին – անդին, չհասկցայ թէ ինչո՞ն կը ճառէր: Աթոռներուն վրայ բաժնուած թղթիկներուն մէջ, ո՛վ հրաշք, հայերէնով փոքր բաժին մըն ալ կար հեռեւեալը:

– « Պաստիկ ուրո – գիներկո պրոկտալոգայի «ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ» կեներոնը Հայաստանի Հանրապետութեան Ռուսական Համայնքների Կոնգրեսի եւ Երեւանցիներ Համաշխարհային ակումբի հետ համատեղ կազմակերպում է հրատարակչական հանդիպումների շարք «Վերադարձ դէպի "մոռացուած" Աստուածը» թեմայով, որի նպատակն է նպաստել Ազգի հոգեւոր, փիզիքական եւ գեղագիտական արժէքների վերածնունդին»–:

Ներկաները չափազանց մեծամասնութեամբ կիներ էին, այն ռուսախօս, մտաւորական, քիթը սրբածներէն, որ հիներն ի վեր, հաւատարակութիւն կը համարին հայերէն խօսիլ, նոյնիսկ նորածիններու հետ, եւ կը կարծեն, թերեւս, որ եթէ Մոսկուայի իրենց ընկերուհիներու նման չհագուին, մազերնին չներկեն, չէչէն մտաւորականներ չկանչեն եւ ափեղցվեղ նիւթերու մասին հանդիպումներ չկազմակերպեն, կրնան յանկարծ չփոթուիլ ռեւաչուի, թիամազ, հայերէ՛ն միայն խօսող «հաստատակ» Հայուհիներու հետ...:

Օգտուելով Գէորգի թարգմանութենէն, այն համոզումն ունեցայ, որ աղանդաւորական «ազնուական» չարժում մըն է, ունեւոր դասակարգի, որ կարող է այսպիսի կեդրոնական եւ վայելուչ սրահ վարձել, թղթիկներ տպել, արուեստագէտներ վճարել եւ հանդիսատ սրտով, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հաւատամքին հակառակ, քարոզչութիւն կատարել, Ս. Էջմիածնի քիթին տակ, ժամերով, անխոռով, ռուսերէնով...:

Թղթիկին վրայ նշուած նախազգաուշութիւններէն սա մէկը, թէեւ երկդիմի, շատ յստակ նպատակ կը հետապնդէ, հակկշռի համար – «Փրկութիւնը ծէսերում եւ դասականիզում չէ, այլ իւրաքանչիւր կեանքի լիմաստի պարզ պատկերացման մէջ»–: Ուստի, Հայաստանեայց Եկեղեցին, որ հիմնուած է ծէսի եւ յատկապէս Դաւանանքի վրայ, մեզ կը տանի ԿՈՐՈՒՍՏԻ... եւ այս մոնկոլի նմանող չէչէնը, որ իբր թէ հայ է եւ հայերէն չի գիտեր, երկու ժամ քառորդ, անդադար, փիլիսոփայական եւ կեղծ – աստուածաբանական ճարտասանութիւններ կատարեց, ի միջի այլոց ըսելով որ, Քրիստոսի Յարութիւնը, մեր երազած Արքայութիւնը ցնորքներ են, ծնած մեր խելապատակէն...: Եթէ կ'ուզէք գիտնալ, թէ ինչպէ՞ս, նրբացած ի՞նչ մեթոտներով կարելի է Ազգի մը երեքհազարամեայ աւանդութիւնները ու երկուհազարամեայ հաւատքը՝ արագօրէն քայքայել ... չարաթ մը, միայն չարաթ մը, հետեւեցէք Հայոց Մայրաքաղաքին եւ այլ կարեւոր կեդրոններուն մէջ, տարօրինակ հաւաքոյթներուն, երկդիմի ընկերակցութիւններուն եւ Երկրին պաշտօնական Եկեղեցիին բացարձակ անկարողութեան, առաջքն առնելու այս ԵՂԵՌՆԻՆ, որ դուցէ մասամբ մը, կընար զարմանալի, եթէ մեր երեք Ցարանութիւնները, առանց մրցակցական հոգիի, ձեռք – ձեռքի տուած, եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին չուրջ խմբուած՝ կատարէին լուրջ աշխատանք, քարոզչական, հրատարակչական, սեռնդի պատրաստութեան, իւրաքանչիւրը իր պատմութեան հարուստ անցեալէն եւ փորձառութենէն դրական ներդրում մը ընելով, չետ – սովետական չմորած ժողովուրդին առողջ սնունդ տալու, համաճայն Հայ Եկեղեցւոյ ծէսին եւ դաւանաճիին: Մեծապէս կը գնահատեմ Աւետարանական եկեղեցւոյ աշխատանքը, Մայրաքաղաքի զանազան կեդրոններուն մէջ, եւ պարզապէս անբացատրելի կը գտնեմ, կաթողիկէ գործօն համայնքին բացակայութիւնը երեւանէն ներս:

Անցեալ աշնան, Մխայեալ – Նահանգներէն, Ծայրագոյն – Արեւելք բուրդ աղանդի մը ներկայացուցիչներ, այ ու ձախ տոլար բաժնելով, ամբողջ չարաթ մը հեռատեսիլն ու մամուլը գրաւած էին: Ոչ ոք կրցաւ հասկնալ թէ ո՞վ են եւ ի՞նչ կը հետապնդեն: Հոկտեմբեր 27 կանխող չարաթն էր. բոլոր հոդիները գինովցած էին Համահայկական Համագումարին «Ցաղթութենէն»: Պատահաբար հոն կը գտնուէի: Ո՞վ գիտէ, տարեկան քանի՞ արտասահմանեան կասկածելի աղանդաւորներ եւ աղանդներ կը ներխուժեն հայ օճախներէն ներս, աչքէ հեռու, «մարդասիրական» գեղեցիկ տիտղոններով եւ հեռատեսիլ, արմատ կ'արձակեն ժողովուրդին մէջ, որմէ վերջ խմաստազուրկ կը դառնայ հին եկեղեցիները վերանորոգել, Նոր Մայր Տաճար մը կառուցանել, մինչ աղանդաւորները, նոյնքան եւ աւելի գումար կը ծախսեն, աննշան խրճիթներու մէջ հոգիները աւերելու...:

Վերջապէս, Մակաւային համերգը եկաւ այս անծանօթ Զէչէնին թողած յոռի տպաւորութիւնը կերպարանափոխելու, Լա Թրաւիաթային (Վերտի) եւ Անոյշ Օփերային ընտիր հատուածներ երգելով, խելայեղ պիսերու եւ ծափահարութիւններով ողջունուած: Փիէռան եւ Մարիօն, հիացած էին պարզապէս. անմիջապէս խօսակցութեան նիւթ դարձաւ, թէ ինչպէ՞ս կարելի էր Հռոմի հռչակաւոր ՍԱՆԹԱ ՃԷՃԻԼԻԱ երաժշտանոց ընդունիլ տալ զինք: Իրենց համաճայն, Աւետարանական «ազնուական» չարժում մըն է, ունեւոր դասակարգի, որ կարող է այսպիսի կեդրոնական եւ վայելուչ սրահ վարձել, թղթիկներ տպել, արուեստագէտներ վճարել եւ հանդիսատ սրտով, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հաւատամքին հակառակ, քարոզչութիւն կատարել, Ս. Էջմիածնի քիթին տակ, ժամերով, անխորոով, ռուսերէնով...:

Թղթիկին վրայ նշուած նախազգաուշութիւններէն սա մէկը, թէեւ երկդիմի, շատ յստակ նպատակ կը հետապնդէ, հակկշռի համար – «Փրկութիւնը ծէսերում եւ դասականիզում չէ, այլ իւրաքանչիւր կեանքի լիմաստի պարզ պատկերացման մէջ»–: Ուստի, Հայաստանեայց Եկեղեցին, որ հիմնուած է ծէսի եւ յատկապէս Դաւանանքի վրայ, մեզ կը տանի ԿՈՐՈՒՍՏԻ... եւ այս մոնկոլի նմանող չէչէնը, որ իբր թէ հայ է եւ հայերէն չի գիտեր, երկու ժամ քառորդ, անդադար, փիլիսոփայական եւ կեղծ – աստուածաբանական ճարտասանութիւններ կատարեց, ի միջի այլոց ըսելով որ, Քրիստոսի Յարութիւնը, մեր երազած Արքայութիւնը ցնորքներ են, ծնած մեր խելապատակէն...: Եթէ կ'ուզէք գիտնալ, թէ ինչպէ՞ս, նրբացած ի՞նչ մեթոտներով կարելի է Ազգի մը երեքհազարամեայ աւանդութիւնները ու երկուհազարամեայ հաւատքը՝ արագօրէն քայքայել ... չարաթ մը, միայն չարաթ մը, հետեւեցէք Հայոց Մայրաքաղաքին եւ այլ կարեւոր կեդրոններուն մէջ, տարօրինակ հաւաքոյթներուն, երկդիմի ընկերակցութիւններուն եւ Երկրին պաշտօնական Եկեղեցիին բացարձակ անկարողութեան, առաջքն առնելու այս ԵՂԵՌՆԻՆ, որ դուցէ մասամբ մը, կընար զարմանալի, եթէ մեր երեք Ցարանութիւնները, առանց մրցակցական հոգիի, ձեռք – ձեռքի տուած, եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին չուրջ խմբուած՝ կատարէին լուրջ աշխատանք, քարոզչական, հրատարակչական, սեռնդի պատրաստութեան, իւրաքանչիւրը իր պատմութեան հարուստ անցեալէն եւ փորձառութենէն դրական ներդրում մը ընելով, չետ – սովետական չմորած ժողովուրդին առողջ սնունդ տալու, համաճայն Հայ Եկեղեցւոյ ծէսին եւ դաւանաճիին: Մեծապէս կը գնահատեմ Աւետարանական եկեղեցւոյ աշխատանքը, Մայրաքաղաքի զանազան կեդրոններուն մէջ, եւ պարզապէս անբացատրելի կը գտնեմ, կաթողիկէ գործօն համայնքին բացակայութիւնը երեւանէն ներս:

Անցեալ աշնան, Մխայեալ – Նահանգներէն, Ծայրագոյն – Արեւելք բուրդ աղանդի մը ներկայացուցիչներ, այ ու ձախ տոլար բաժնելով, ամբողջ չարաթ մը հեռատեսիլն ու մամուլը գրաւած էին: Ոչ ոք կրցաւ հասկնալ թէ ո՞վ են եւ ի՞նչ կը հետապնդեն: Հոկտեմբեր 27 կանխող չարաթն էր. բոլոր հոդիները գինովցած էին Համահայկական Համագումարին «Ցաղթութենէն»: Պատահաբար հոն կը գտնուէի: Ո՞վ գիտէ, տարեկան քանի՞ արտասահմանեան կասկածելի աղանդաւորներ եւ աղանդներ կը ներխուժեն հայ օճախներէն ներս, աչքէ հեռու, «մարդասիրական» գեղեցիկ տիտղոններով եւ հեռատեսիլ, արմատ կ'արձակեն ժողովուրդին մէջ, որմէ վերջ խմաստազուրկ կը դառնայ հին եկեղեցիները վերանորոգել, Նոր Մայր Տաճար մը կառուցանել, մինչ աղանդաւորները, նոյնքան եւ աւելի գումար կը ծախսեն, աննշան խրճիթներու մէջ հոգիները աւերելու...:

Վերջապէս, Մակաւային համերգը եկաւ այս անծանօթ Զէչէնին թողած յոռի տպաւորութիւնը կերպարանափոխելու, Լա Թրաւիաթային (Վերտի) եւ Անոյշ Օփերային ընտիր հատուածներ երգելով, խելայեղ պիսերու եւ ծափահարութիւններով ողջունուած: Փիէռան եւ Մարիօն, հիացած էին պարզապէս. անմիջապէս խօսակցութեան նիւթ դարձաւ, թէ ինչպէ՞ս կարելի էր Հռոմի հռչակաւոր ՍԱՆԹԱ ՃԷՃԻԼԻԱ երաժշտանոց ընդունիլ տալ զինք: Իրենց համաճայն, Աւետարանական «ազնուական» չարժում մըն է, ունեւոր դասակարգի, որ կարող է այսպիսի կեդրոնական եւ վայելուչ սրահ վարձել, թղթիկներ տպել, արուեստագէտներ վճարել եւ հանդիսատ սրտով, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հաւատամքին հակառակ, քարոզչութիւն կատարել, Ս. Էջմիածնի քիթին տակ, ժամերով, անխորոով, ռուսերէնով...:

«ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ» ՎԷՊԸ

ԽՄԲ· – Այսօր կը սկսինք հրատարակել մեր նոր թերթօնը՝ Մարտիկ Աղա, որու հեղինակն է Մելբոռն Կիւրեեան (Պարոյր): Հատորը վերջերս լոյս տեսաւ Երեւան, Յարութիւն Սիմոնեանի մեկենասութեամբ: Հոն, իբրեւ յառաջաբան տեղ գտած է Երուանդ Օտեանի խօսքը այս գործին մասին, հաղուած Օտեանի «12 տարի Պոլսէն դուրս» յուշագրութենէն: Կը ներկայացնենք ստորեւ:

***

Արփիարեան տակաւին Եզիպտոս էր, երբ, «Նոր կեանք»ի առաջին թիւը հրատարակուեցաւ Լոնտոն 1898 Յունուար մէկին, Լեւոն Բաշալեանի հսկողութեան տակ, որ յատկապէս Փարիզէն Լոնտոն եկած հաստատուած էր՝ այդ հրատարակութեան հոգը ստանձնելու համար...

«Նոր կեանք» առաջին թիւէն իսկ խանդավառ ընդունելութիւն մը գտաւ արտասահմանի հայութեան մէջ: Պոլսոյ «Հայրենիք»ն էր այն, որ կը վերածնէր առանց Շահնազարի...

Եզիպտոսի հայութիւնը մանաւանդ ջերմ ընդունելութիւն մը ըրաւ այս պարբերին, գրական եւ քաղաքական հանդիսին, եւ կարծեմ քանի մը թիւ լոյս տեսնելէ ետքը, Գահիրէի ու Ալեքսանդրիոյ մէջ, «Նոր կեանք»ի բաժանորդներու թիւը երեք հարիւրը անցաւ, ինչ որ պատկառելի բան մըն էր հայկական հրատարակութեան մը համար:

Բայց ահա՝ օր մը ամբողջ Ալեքսանդրիոյ հայ գաղութը յուզուեցաւ, ալեկոծուեցաւ, անօրինակ տպռնգով մը մատնուեցաւ «Նոր կեանք»ի համար:

Ի՞նչ էր պատահած:

Հոկտեմբեր 1–ի իր թիւով սկսած էր «Նոր կեանք» առաջին թիւէն իսկ խանդավառ ընդունելութիւն մը գտաւ արտասահմանի հայութեան մէջ: Պոլսոյ «Հայրենիք»ն էր այն, որ կը վերածնէր առանց Շահնազարի...

Եզիպտոսի հայութիւնը մանաւանդ ջերմ ընդունելութիւն մը ըրաւ այս պարբերին, գրական եւ քաղաքական հանդիսին, եւ կարծեմ քանի մը թիւ լոյս տեսնելէ ետքը, Գահիրէի ու Ալեքսանդրիոյ մէջ, «Նոր կեանք»ի բաժանորդներու թիւը երեք հարիւրը անցաւ, ինչ որ պատկառելի բան մըն էր հայկական հրատարակութեան մը համար:

Բայց ահա՝ օր մը ամբողջ Ալեքսանդրիոյ հայ գաղութը յուզուեցաւ, ալեկոծուեցաւ, անօրինակ տպռնգով մը մատնուեցաւ «Նոր կեանք»ի համար:

Ի՞նչ էր պատահած:

Հոկտեմբեր 1–ի իր թիւով սկսած էր Արփիարեան տակաւին Եզիպտոս էր, երբ, «Նոր կեանք»ի առաջին թիւը հրատարակուեցաւ Լոնտոն 1898 Յունուար մէկին, Լեւոն Բաշալեանի հսկողութեան տակ, որ յատկապէս Փարիզէն Լոնտոն եկած հաստատուած էր՝ այդ հրատարակութեան հոգը ստանձնելու համար...

բանական ձաբռուածքներ կատարեց, ի միջի այլոց ըսելով որ, Քրիստոսի Յարութիւնը, մեր երազած Արքայութիւնը ցնորքներ են, ծնած մեր խելապատակէն...: Եթէ կ'ուզէք գիտնալ, թէ ինչպէ՞ս, նրբացած ի՞նչ մեթոտներով կարելի է Ազգի մը երեքհազարամեայ աւանդութիւնները ու երկուհազարամեայ հաւատքը՝ արագօրէն քայքայել ... չարաթ մը, միայն չարաթ մը, հետեւեցէք Հայոց Մայրաքաղաքին եւ այլ կարեւոր կեդրոններուն մէջ, տարօրինակ հաւաքոյթներուն, երկդիմի ընկերակցութիւններուն եւ Երկրին պաշտօնական Եկեղեցիին բացարձակ անկարողութեան, առաջքն առնելու այս ԵՂԵՌՆԻՆ, որ դուցէ մասամբ մը, կընար զարմանալի, եթէ մեր երեք Ցարանութիւնները, առանց մրցակցական հոգիի, ձեռք – ձեռքի տուած, եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին չուրջ խմբուած՝ կատարէին լուրջ աշխատանք, քարոզչական, հրատարակչական, սեռնդի պատրաստութեան, իւրաքանչիւրը իր պատմութեան հարուստ անցեալէն եւ փորձառութենէն դրական ներդրում մը ընելով, չետ – սովետական չմորած ժողովուրդին առողջ սնունդ տալու, համաճայն Հայ Եկեղեցւոյ ծէսին եւ դաւանաճիին: Մեծապէս կը գնահատեմ Աւետարանական եկեղեցւոյ աշխատանքը, Մայրաքաղաքի զանազան կեդրոններուն մէջ, եւ պարզապէս անբացատրելի կը գտնեմ, կաթողիկէ գործօն համայնքին բացակայութիւնը երեւանէն ներս:

Անցեալ աշնան, Մխայեալ – Նահանգներէն, Ծայրագոյն – Արեւելք բուրդ աղանդի մը ներկայացուցիչներ, այ ու ձախ տոլար բաժնելով, ամբողջ չարաթ մը հեռատեսիլն ու մամուլը գրաւած էին: Ոչ ոք կրցաւ հասկնալ թէ ո՞վ են եւ ի՞նչ կը հետապնդեն: Հոկտեմբեր 27 կանխող չարաթն էր. բոլոր հոդիները գինովցած էին Համահայկական Համագումարին «Ցաղթութենէն»: Պատահաբար հոն կը գտնուէի: Ո՞վ գիտէ, տարեկան քանի՞ արտասահմանեան կասկածելի աղանդաւորներ եւ աղանդներ կը ներխուժեն հայ օճախներէն ներս, աչքէ հեռու, «մարդասիրական» գեղեցիկ տիտղոններով եւ հեռատեսիլ, արմատ կ'արձակեն ժողովուրդին մէջ, որմէ վերջ խմաստազուրկ կը դառնայ հին եկեղեցիները վերանորոգել, Նոր Մայր Տաճար մը կառուցանել, մինչ աղանդաւորները, նոյնքան եւ աւելի գումար կը ծախսեն, աննշան խրճիթներու մէջ հոգիները աւերելու...:

Վերջապէս, Մակաւային համերգը եկաւ այս անծանօթ Զէչէնին թողած յոռի տպաւորութիւնը կերպարանափոխելու, Լա Թրաւիաթային (Վերտի) եւ Անոյշ Օփերային ընտիր հատուածներ երգելով, խելայեղ պիսերու եւ ծափահարութիւններով ողջունուած: Փիէռան եւ Մարիօն, հիացած էին պարզապէս. անմիջապէս խօսակցութեան նիւթ դարձաւ, թէ ինչպէ՞ս կարելի էր Հռոմի հռչակաւոր ՍԱՆԹԱ ՃԷՃԻԼԻԱ երաժշտանոց ընդունիլ տալ զինք: Իրենց համաճայն, Աւետարանական «ազնուական» չարժում մըն է, ունեւոր դասակարգի, որ կարող է այսպիսի կեդրոնական եւ վայելուչ սրահ վարձել, թղթիկներ տպել, արուեստագէտներ վճարել եւ հանդիսատ սրտով, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հաւատամքին հակառակ, քարոզչութիւն կատարել, Ս. Էջմիածնի քիթին տակ, ժամերով, անխորոով, ռուսերէնով...:

Թղթիկին վրայ նշուած նախազգաուշութիւններէն սա մէկը, թէեւ երկդիմի, շատ յստակ նպատակ կը հետապնդէ, հակկշռի համար – «Փրկութիւնը ծէսերում եւ դասականիզում չէ, այլ իւրաքանչիւր կեանքի լիմաստի պարզ պատկերացման մէջ»–: Ուստի, Հայաստանեայց Եկեղեցին, որ հիմնուած է ծէսի եւ յատկապէս Դաւանանքի վրայ, մեզ կը տանի ԿՈՐՈՒՍՏԻ... եւ այս մոնկոլի նմանող չէչէնը, որ իբր թէ հայ է եւ հայերէն չի գիտեր, երկու ժամ քառորդ, անդադար, փիլիսոփայական եւ կեղծ – աստուածաբանական ճարտասանութիւններ կատարեց, ի միջի այլոց ըսելով որ, Քրիստոսի Յարութիւնը, մեր երազած Արքայութիւնը ցնորքներ են, ծնած մեր խելապատակէն...: Եթէ կ'ուզէք գիտնալ, թէ ինչպէ՞ս, նրբացած ի՞նչ մեթոտներով կարելի է Ազգի մը երեքհազարամեայ աւանդութիւնները ու երկուհազարամեայ հաւատքը՝ արագօրէն քայքայել ... չարաթ մը, միայն չարաթ մը, հետեւեցէք Հայոց Մայրաքաղաքին եւ այլ կարեւոր կեդրոններուն մէջ, տարօրինակ հաւաքոյթներուն, երկդիմի ընկերակցութիւններուն եւ Երկրին պաշտօնական Եկեղեցիին բացարձակ անկարողութեան, առաջքն առնելու այս ԵՂԵՌՆԻՆ, որ դուցէ մասամբ մը, կընար զարմանալի, եթէ մեր երեք Ցարանութիւնները, առանց մրցակցական հոգիի, ձեռք – ձեռքի տուած, եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին չուրջ խմբուած՝ կատարէին լուրջ աշխատանք, քարոզչական, հրատարակչական, սեռնդի պատրաստութեան, իւրաքանչիւրը իր պատմութեան հարուստ անցեալէն եւ փորձառութենէն դրական ներդրում մը ընելով, չետ – սովետական չմորած ժողովուրդին առողջ սնունդ տալու, համաճայն Հայ Եկեղեցւոյ ծէսին եւ դաւանաճիին: Մեծապէս կը գնահատեմ Աւետարանական եկեղեցւոյ աշխատանքը, Մայրաքաղաքի զանազան կեդրոններուն մէջ, եւ պարզապէս անբացատրելի կը գտնեմ, կաթողիկէ գործօն համայնքին բացակայութիւնը երեւանէն ներս:

Անցեալ աշնան, Մխայեալ – Նահանգներէն, Ծայրագոյն – Արեւելք բուրդ աղանդի մը ներկայացուցիչներ, այ ու ձախ տոլար բաժնելով, ամբողջ չարաթ մը հեռատեսիլն ու մամուլը գրաւած էին: Ոչ ոք կրցաւ հասկնալ թէ ո՞վ են եւ ի՞նչ կը հետապնդեն: Հոկտեմբեր 27 կանխող չարաթն էր. բոլոր հոդիները գինովցած էին Համահայկական Համագումարին «Ցաղթութենէն»: Պատահաբար հոն կը գտնուէի: Ո՞վ գիտէ, տարեկան քանի՞ արտասահմանեան կասկածելի աղանդաւորներ եւ աղանդներ կը ներխուժեն հայ օճախներէն ներս, աչքէ հեռու, «մարդասիրական» գեղեցիկ տիտղոններով եւ հեռատեսիլ, արմատ կ'արձակեն ժողովուրդին մէջ, որմէ վերջ խմաստազուրկ կը դառնայ հին եկեղեցիները վերանորոգել, Նոր Մայր Տաճար մը կառուցանել, մինչ աղանդաւորները, նոյնքան եւ աւելի գումար կը ծախսեն, աննշան խրճիթներու մէջ հոգիները աւերելու...:

Վերջապէս, Մակաւային համերգը եկաւ այս անծանօթ Զէչէնին թողած յոռի տպաւորութիւնը կերպարանափոխելու, Լա Թրաւիաթային (Վերտի) եւ Անոյշ Օփերային ընտիր հատուածներ երգելով, խելայեղ պիսերու եւ ծափահարութիւններով ողջունուած: Փիէռան եւ Մարիօն, հիացած էին պարզապէս. անմիջապէս խօսակցութեան նիւթ դարձաւ, թէ ինչպէ՞ս կարելի էր Հռոմի հռչակաւոր ՍԱՆԹԱ ՃԷՃԻԼԻԱ երաժշտանոց ընդունիլ տալ զինք: Իրենց համաճայն, Աւետարանական «ազնուական» չարժում մըն է, ունեւոր դասակարգի, որ կարող է այսպիսի կեդրոնական եւ վայելուչ սրահ վարձել, թղթիկներ տպել, արուեստագէտներ վճարել եւ հանդիսատ սրտով, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հաւատամքին հակառակ, քարոզչութիւն կատարել, Ս. Էջմիածնի քիթին տակ, ժամերով, անխորոով, ռուսերէնով...:

Աւելին, վոքրիկ խումբով մը, Աբովեանի վերայ պտուտ՝ ԹԻՖԼԻՍ ճաշարանը երթալ, քիչ մը Սայաթ – Նովա մոխիկ ընելու: Հինգ հոգի էին երաժիշտները (քանուն, քամանչա, սրինգ, դուդուկ, թըմբուկ), հինգ հոգի էինք յաճախորդները: Լաւ նշան մը չէր· բայց Սայաթ – Նովան ծածկեց ամէն թերութիւն:

Անցեալին, մուքը կոխելուն, սենեակը առանձնութեանը մէջ, ամենամեծ հաճոյքով կը վերապրէի օրուան քաղցր յուշերը: Ցաջորդ օրուան ծրագիրը կ'ուրուագծուէր, ընդհանուր դիծերով, հանգիստ եւ առողջ քունը կուգար պսակելու նիւթական խոնջէնքս: Արդէն մի քանի օր է, դիչերը դարձած է մղձաւանջ: «Սաալինեան օրկի» նման, ԻՆՁՈ՞Իներու ամբակոծումը կ'ապտակէ Հայու հոգիս· սկսած է սարսուռ մը անցնիլ· չըլա՞յ թէ գոյ հով մը սառեցնէ մէջս ամէն զգայ հայրենիքիս և հայութեանհանդէպ, ինչպէս սարսափահար նկատեցի, ամէնէն մօտիկ մտաւորական ընկերոջս մօտ, որ երդում ըրած էր երբեք չհեռանալ երկրէն, ի՛նչ ալ պատահելու ըլլար: Արդէն չկայ ... ընտանեօք գաղթած է օտար երկիր, անվերադարձ...:

Կարելի չէ այս տխուր մտածութիւններով վերջ տալ հարուստ օրուան մը պտուտ տարաւ Ծորօվի Անտառ, մինչեւ բարձրագոյն ԱՂՋՈՑ ՎԱՆՔ, հարկ է զարձընել մեառալը· միւս կողմը, հայկական հաւաքոյթներով: Վարձատրուի՞ն, գրեթէ ոչինչ· բայց անսահման հաւատք ու սէր հայ դպրոցին հանդէպ· համակ նուիրում:

Ահա եւ չորրորդը ... հինգերորդը ... մեառալին միւս կողմն ալ հարուստ է, չվհատինք ուրեմն: Զախորդ օրերը ձմրան կուգան ու կ'երթան...:

Գրօնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՕՍ

(Շար. 6)

վէպ մը՝ «Մարտիկ աղա» համեստ խորագրով, որուն ներքեւ իրրեւ հեղինակի անուն կ'երեւար Պարոյր ստորագրութիւնը:

Առաջին թիւը իրրեւ գրական գեղեցիկ էջ մը հաճոյքով կարդացուեցաւ, եւ չատեր հետաքրքրուեցան իմանալու համար, թէ ո՞ր ծանօթ գրիչը ծածկուած էր այդ Պարոյր անունին տակ:

Նոյնիսկ Արփիար ու ես չէինք գիտեր ո՛վ ըլլալը, որովհետեւ գրութիւնը ուղղակի Լոնտոն՝ Բաշալեանին գրկուած էր: Եւ սակայն սկանակի մը գրութիւնը չէր սպասուողաբար:

– Տիգրան Կամսարականը ըլլալու է... կ՛, անպատճառ Արփիարն է գրողը... Թերեւս Օտեանն է...

Վերջապէս ամէն մարդ ենթադրութիւններու մէջ կը մոլորուէր:

Գիշեր մը թիւ եօքը վէպը կը հերկայնէր Ալեքսանդրիոյ մէջ հայկական սալօն մը, ուր կ'ներեւային գաղթականութեան չատ մը ծանօթ դէմքերը ամենազգրիտ եւ սակայն գերազանցօրէն ծաղրանկարուած գիծերով. կէս, երիկմարդ եւ ո՛չ մէկուն խնայուած էր, ամէնքը հո՛ն իրենց ծիծաղելի կողմերուն բովանդակ մերկութեամբը կ'երեւային: Իրենց դէմքը, մարմինը, խօսուածքը, հագուստը, ամէն ինչ մէջտեղ հանուած էր անպատկառ չարաճճիութեամբ մը:

Մէկիկ – մէկիկ, Պարոյր անողոք երգիծանքով մը կը նկարագրէ Ալեքսանդրիոյ հայ ծանօթ տիպարները:

Թէեւ անունները չարափոխուած, բայց նկարը այնքա՜ն ճիշդ է, որ կարելի չէ սխալիլ, եւ ո՛չ ոք կրնայ պնդել, թէ ինք չ՛ակնարկուած անձը:

Ահռելի փոթորիկ մըն էր փրթաւ քաղքին մէջ: Տուները, սրճարանները, զբօսավայրերը, ամէն մարդ «Մարտիկ աղա»ով կը զբաղէր: Անոնք, որ տակաւին վէպին մէջ չէին երեւցած՝ սրտատրոփ անձկութեամբ կը սպասէին իրենց կարգին. արդէն խակ ծաղրուածները կը ջանային իրենք զիրենք մխիթարել՝ ըսելով.

– Մենք մեր կարգը անցուցինք:

Եւ սակայն, եւ ո՛չ մէկը կը ներէր Պարոյրին, որուն ո՛վ ըլլալը սակայն չէին գիտեր:

Այդ յուզումին առեներն էր, երբ օր մը Շարապաշէն Ալեքսանդրիա գացի, ուր կը գտնուէր Արփիար, որ կը պատրաստուէր վերադառնալ Լոնտոն:

Խեղճը փորձանքի հանդիպած էր «Մարտիկ աղա»ին պատճառաւ:

Լեւոն Բաշալեան գաղտնաբար Արփիարի իմացուցած էր Պարոյրին ո՛վ ըլլալը, սակայն պատուիրելով, որ ինչ գատ եւ ո՛չ մէկուն յայտնէ: Միւս կողմէ՝ Լեւոն Մկրտիչեան, իրրեւ հնչակեան պետերէն մին, զիմած էր Լոնտոն, հեղինակին իսկական անունը իմանալու համար: Սակայն Բաշալեան մերժած էր յայտնելու: Մկրտիչեան պահանջած էր, որ վէպին հրատարակութիւնը դադրեցնեն, Արփիար եւ Բաշալեան ընդդիմացած էին ասոր: Մկրտիչեան հեռագրով հրահանգ տուած էր դարձեալ վէպը դադրեցնելու, սակայն չարունակուած էր: Ասոր վրայ Մկրտիչեան սպառնացեր էր հրաժարելու եւ կուսակցութենէն քաշուելու:

Ամէնէն զուարճալին այն էր, որ վէպին հերոսը՝ Սուրեան, որ իրրեւ դաշնակցական ներկայացուած է՝ հնչակեան ծանօթ գործիչ մըն էր: Այս ալ ո՛չ նըւազ զայթակղութիւն կը պատճառէր խնդրին տեղեակ կուսակցութիւններուն մէջ:

Ինչպէս ըսի, երբ Ալեքսանդրիա գացի, ամբողջ Հայերը այս իրարանցումին մէջ էին: Մազ մնացեր էր, որ 8. Արփիար ծեծ մը ուտէր, որովհետեւ տեղ մը անխոհեմութեամբ յայտարարեր էր, թէ՝

– Առանկ վէպ մը ես միայն կրնամ գրել:

Ինչ որ թերեւս չափազանց ինքնագոհութիւն էր իրեն համար:

Հոն հասնելուս հետեւեալ օրը Արփիար խորհրդաւոր չեշտով մը ըսաւ ինծի, երբ Մէնչիխի հրապարակը նստած էինք.

– Եկուր քեզ Պարոյրին տանիմ:

– Ո՞ւր է որ:

– Տեղ մը մեզի կը սպասէ կոր, քեզի հետ ծանօթանալ ուզեց, միայն թէ խօսք պիտի տաս, որ մէկու մը չպիտի յայտնես իր անունը:

Խոստացայ, եւ միասին ուղղուեցանք Շէրիֆ փաշա փողոցը. յետոյ կողմնակի փողոց մը մտանք եւ կանգ առինք «Զօլա» կոչուած չաքարավաճառի մը խանութին առջեւ:

(Արփիարեան սովրութիւն ունէր միշտ իր ժամադրութիւնները չաքարավաճառներու խանութը տալու):

Ներս մտանք եւ տեսանք, որ անկիւն մը նիհար ու ժժգոյն տղայ մը նստած է.

– Ահաւասիկ Պարոյրը, – ըսաւ Արփիար:

– Բայց բուն անո՞ւնը:

– Միքայէլ Կիւրճեան:

Նստեցանք եւ սկսանք իրարու հետ տեսակցիլ:

Առաջին վայրկեանէն ջերմ համակրութիւն մը զգացինք փոխադարձաբար իրարու հանդէպ, համակրութիւն մը, որ յետոյ, կամաց – կամաց, հաստատուն ու բարեկամական անխառն սիրոյ մը փոխուեցաւ:

Ինչպէս վերը ըսի, Կիւրճեան այդ թըւականին նիհար ու ժժգոյն տղայ մըն էր, որ թոքախտաւորի տպաւորութիւն կը գործէր տեսնողին վրայ:

Ինք «Մարտիկ աղա»ին մէջ ինքզինքն ալ նկարագրած է:

Ահաւասիկ այդ ինքնադատակերը.

«... Կար նաեւ 19 – 20 տարեկան երիտասարդ մը, ժժգոյն, նիհար, սիքած, սակաւ երեւոյթով, երկայն սուր քիթ մը ունէր, ոլոր – մոլոր բուսնող նորածիլ պեխեր, մօրուքի կասկած մը թուչին ծայրը մրոտող, թաւ ուղեղ յօնքեր՝ մարած – մարմրած աչքերուն վրայ: Մինակ կամ ընկերներու հետ, երկինք նայելով կամ ձեռքը ունեցած մէկ գրքին վրայ, հոգերանութեան խորը կաղմող ընդոծին անհոգութեան ու զուարթութեան ազատ արտայայտութիւն կուտայ՝ վայրկեանական զգացումի մը ազատութեան տակ: Ճշմարիտ, բնական դիմագծութիւնն է սակայն ատիկա ամէն անհատի, ինչպէս ամէն ժողովրդի, որ ներազգին վտանգներէն ազատած՝ պահ մը կը հանգրուանէ բարոյական տեսակ մը թուլացումի մէջ, ինքզինքը կուտայ ազատումի վայրկեական անհուն երանութեանը՝ զգուշանալով կամ մոռնալով գայն թունաւորել անցուցած զարհուրանքին յիշատակովը կամ ապագային սպառնալիքներուն մըտաբերումովը: Այս միջնակէտ վիճակին, մոռացումի երանաւէտ հանգրուանին մէջ են նաեւ զաղթականները: Ամիսներ վերջը, երբ դիտողը նորէն պիտի անցնի այդ տեղէն, ա՛լ չի պիտի տեսնայ այդ չահեկան ու վաղանցուկ արտայայտութիւնը զաղթականներուն դէմքին. չատ փոխուած պիտի գտնայ գայն ու մըտահոգութեան ամպերը ծանրացած:

Բայց այսօր ժողովուրդը զուարթ է ու անհոգ, ու կը թուի յուսալ: Արհաւիրքի երկրէ մը, ուրկէ կը վանէին գինքը հրէշային տեսարաններու պակուցումը, արիւնոտ յիշատակներու զալարեցնող մըտալկումը, իր է՛ն էական իրաւունքին – ապրելու – վրայ միշտ առկախ ահռելի վտանգները, փախած – եկած էր քաղաք մը, ուր կրնար ազատ չունչ առնել, ուր իր է՛ն թանկագին ինչը՝ կեանքը, ապահովուած էր: Ասիկա միայն կը բաւէր իր զահանդումէն պրկուած էութիւնը ընդունելու ուղարկուեցան մամուլին:

Այս դասընթացքի շնորհիւ ապացուցուեցաւ որ մեթոտը կարելի է օգտագործել ոչ միայն օտարախօսներու պարագային, այլ նաեւ՝ հայախօսներու եւ կիսահայախօսներու:

Ուստի, լսատեսողական մեթոտի ամբողջութենէն կարելի է անջատել երկրորդ գիրքը եղող «Գրաւոր Լեզուի Ուսուցում»ը եւ անով կարդալ – գրել սորվեցնել միօրեայ – երկօրեայ վարժարաններու կիսահայախօս աշակերտներուն: Ասիկա ժամանակի հսկայական խնայողութիւն մըն է, որ աշակերտներուն մօտ չահադրդռուածութիւն եւ սորվելու փափաք (motivation) կը յառաջացնէ. իսկ ուսուցիչներուն կարելիութիւն կուտայ դրաճանաչութեան պատուաբը 15 ժամով յաղթահարելէ յետոյ տարուան մնացեալ մասը յատկացնելու հայերէնի աւելի խոր ուսուցման:

Այս պարագան կը յանձնենք հայերէնի ուսուցիչներու եւ դպրոցներու դեկավարներու ուշադրութեան: Պատրաստ ենք հետաքրքրուողներուն մանրամասն բացատրութիւններ տալու եւ նոյնիսկ ձրիօրէն ուսուցիչ պատրաստելու՝ ի չահ Մեծասքանչիին:

Հեռ. եւ հեռապատճէն՝
01 – 47 – 50 – 97 – 51

ՄԱՇՏՈՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
«ՄԱՇՏՈՑ»
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԳՐԱՃԱՆԱԶՈՒԹԵԱՆ ՀՆԳՕՐԵԱՑ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՄԱՇՏՈՑ Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեանս կազմակերպած Գրաճանաչութեան հնգօրեայ դասընթացքը տեղի ունեցաւ Փարիզի Համալսարանական Ոստանի Հայկական Տան մէջ, 2000, Ապրիլ 3 – 7–ին:

Մասնակցեցան ութ աշակերտներ, երեքը՝ հայախօս, երեքը օտարախօս եւ երկուքը կիսահայախօս (որոնք կը հասկընան, բայց չեն կրնար խօսիլ): Օտարախօսներու պատճառաւ դասաւանդութիւնը ֆրանսերէնով տեղի ունեցաւ, օրական չորս ժամ, այսինքն, դադարները եւ այլ ժամավաճառութիւնները պակասեցնելով ընդամէնը՝ 15 ժամուան ուսուցում:

Օգտագործուեցաւ Մաշտոց Միութեան հիմնադիր եւ ուսուցչուհի Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեանի հեղինակած «Օտարախօսներու համար հայերէնի ձեռնարկ» կոչուող եւ հինգ տարիէ ի վեր օտարախօսներուն հայերէն խօսիլ եւ կարդալ – գրել սորվեցնող լսատեսողական մեթոտի (audiovisuelle) միայն երկրորդ գիրքը՝ «Գրաւոր Լեզուի Ուսուցում»ը, իր համապատասխան ձայներիվով:

Դասընթացքը իր ուսուցման 15 ժամերով հրաչալի արդիւնք տուաւ ամէնօրեայ ընթերցանութենէ բացի, աշակերտները կարողացան վերջին օրը մէկ էջնոց ուղղագրութիւն մըն ալ ընել, որմէ նմոյշները կրնանք ներկայացնել:

Ուսուցիչներուն համար ալ ուսանելի եղաւ տեսնել, թէ ինչպէս կարելի է ներկայացնել նոր բառեր, նոր հասկացողութիւններ, նոր քերականական կարգեր, առանց հայերէն մը գործածելու

(Շար. Ա. էջէն)

տանի եւ ԱՄՆ–ու միջեւ ռազմավարական, աշխարհաքաղաքական բնոյթ ունի, քանի որ այդ շրջանին մէջ կը բախին այդ երկու տէրութիւններուն շահերը:

⁂

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Հ. Ալիեւ Բաքուի մէջ Ռուսաստանի ՀԱՊ–ի հետ կապերու նախարարի պաշտօնակատար Լ. Դրաչեւսկիի հետ հանդիպումին ըսած է թէ երկու երկիրներու կապերը զօրացնելու կարելիութիւններ կան, թէ իրենք կրնան հողագործական արտադրութիւն ապահովել դէպի Մոսկուա: Ռուս պաշտօնատարն ալ չեչոտած է ուժանիւթի պաշարներու մարզը: Ռուսաստան – Ադրբեջան ապրանքի շրջանառութիւնը 1999–ին կազմած է 212 միլիոն տոլար:

⁂

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Վարչապետին որոշումով կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավարի եւ վարչապետի գլխաւոր խորհրդականի պաշտօններէն հեռացուած է Շահէն Գարամանուկեան: Վարչապետին այլ մէկ որոշումով կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավարի պաշտօնը առժամապէս կը վարէ ղեկավարի տեղակալ Կարինէ Կիրակոսեան: Նոյնպէս իր պաշտօնէն հեռացուած է Տիգրան Յակոբեան որ կառավարութեան առընթեր տեղեկատուութեան եւ զրահրատարակչութեան վարչութեան պետն էր: Տեղը նշանակուած է Եդուարդ Մելիտոնեան, որ վարչապետի խորհրդական էր:

Նոյնպէս վարչապետին որոշումներով Մերի Յարութիւնեան՝ կառավարութեան աշխատակազմի տեղեկատուութեան եւ հանրութեան հետ կապերու վարչութեան պետ նշանակուած է, մինչ Ա. Քոչարեան հեռացուած է վարչապետի խորհրդականի եւ կառավարութեան աշխատակազմի քաղաքական վարչութեան պետի պաշտօնէն, ինչպէս նաեւ Արայիկ Մանուկեան այլեւս չի վարեր կառավարութեան առընթեր տեղեկատուութեան եւ զրահրատարակչութեան վարչութեան պետի տեղակալի պաշտօնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՑՄՐՑՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ չատ բուռն միջադէպեր պատահած են Մայիս 15–ին, որոնց հետեւանքով չորս մեռեալ կայ եւ աւելի քան 200 վիրաւոր պաղեստինեան կողմը: Նոյն օրը, Պարաք խորհած էր մթնոլորտը հանդարտեցնելու համար երեք վայրեր եւս յանձնել պաղեստինեան իշխանութեան: Զորս տարի է որ այս առաքելութեամբ բախումներ չէին պատահած: Մայիս 15–ին, Պաղեստինցիներուն համար Նագպայի (Աղէտի) օրն է, այսինքն այն թուականը որ Պաղեստինցիները Իսրայէլի Պետութեան ստեղծումը կը նշէ (1948, Մայիս 15): Արդէն մթնոլորտը լարուած էր վերջին օրերուն եւ այս դէպքերը Ինթիֆատայի վերադարձին մատնել տուին:

ՏԻԳԱՐՊԷՔԻՐի Մարզկային Իրաւանց Միութիւնը որ կուսակալութեան կողմէ փակուած էր, հազիւ վերաբացուած կըրկին փակուած է, այս անգամ Արտակարգ վիճակի ղեկավարութեան հրահանգով: Քրտական մամուլին համաձայն նոր փակումին պատճառ եղած է բանտերու մէջ խցարդելութեան դէմ ստորագրութիւն հաւաքելու չարժում մը որուն համար ըսուած է թէ հաւաքական անդորրը կը խանգարէ:

ԴՐԱՄ ՓՈԽԱՆԱՐՈՂՆԵՐՈՒ գործադուլը իր ութերորդ օրուան հասած էր Մայիս 16–ին եւ միայն փոքր յոյս մը կար, որ վերջ դնէր յաջորդ օրը: Արդարեւ, գործադուլեան առաջարկները անբաւարար կը նկատուէին: Դրամ փոխանակողները կրցան ընդունիլ տալ որ իրենց արհեստը դասուի վտանգաւոր արհեստներու կարգին, բայց ամսական 1·500 Ֆր.ի յաւելումը մերժուեցաւ: Առաջարկուեցաւ 1·000 Ֆր. միայն 2002–էն: Ներկայիս դուռ ամսականը 5·700–էն 7·500 Ֆրանք է: Գործադուլիստները առաջարկեց սակայն տարեկան պարգեւ մը. – 6·000 Ֆր. 2000–ին, 8·000՝ 2001–ին եւ 12·000՝ 2002–ին: Գործադուլիստները կը խորհի յաճախորդներուն վճարել տալ իր յաւելեալ ծախքերը: Երկիրը դեռ չի տառապիր դրամի չդոյութենէն, բայց մեծ քաղաքներուն մէջ դրամ բաշխող մեքենաներուն 50%–ը այլեւս պարապ է: Այլ վտանգ մըն է կողոպուտը: Մեծ վաճառականները չեն կրնար իրենց հաստոյթները դրամատուն փոխադրել տալ եւ ենթակայ են հոլտ–ըփ–ներու, ինչ որ եղաւ արդէն Մայիս 15–ին Սէն–է–Մառնի մէկ չրջանը:

ՍԻԷՌԱ ԼԷՈՆԻ մէջ, Յեղափոխական Միացեալ Ճակատի (ՌԻՒՖ) ապստամբները 500–ի վրայ 139 կապոյտ սաղաւարտաւոր ազատ արձակեցին Մայիս 15–ին: Այն կարծիքը կը տիրէ որ ապստամբները դիւանագիտական լուծումը ընտրած են, համոզուած ըլլալով որ իրենց պետը՝ Սանքոհ մեռած է:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳի կառավարիչ ընտրուեցաւ Վլադիմիր Եակովլեւ ձայներու 62,69%–ով (կամ 72,7, ըստ Մոսկուի): Իր մրցակիցը՝ Աբաեմլեւ, որ միայն 14,68% ստացած է, քուէարկութեան ընդհատումը կը պահանջէ խարդախութեան մեղադրանքով: Ս. Պետերսբուրգ Ռուսաստանի խորհրդանիշ քաղաքը կը նկատուի կաշառակերութեան ճիւղին մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ որոշեց, Մայիս 15–ին, ջնջել կրօնքի արձանագրութիւնը անձնագիրներուն վրայ, ինչ որ մեծ վրդովում ստեղծեց Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ մօտ: Մեծ յաղթանակ մը կը նկատուի փոքրամասնութեանց պաշտպան միութիւններուն համար, որոնք Եւրոպական Խորհրդարանին հետ կը պահանջէին այս որոշումը: Աթէնքի արքեպիսկոպոսը՝ Քրիսթոտուլոս, Մայիս 15–ին, խորան բարձրանալով խստօրէն դատապարտեց «երկրին պատմութեան դէմ այս ոճիրը»:

ՀՈԼԱՆՏԱՅի Էնչէհէ քաղաքի հրավառութեան գործատան պայթումին զոհերու թիւը բարձրացաւ եւ Մայիս 16–ին ալ դեռ վերջնական չէր: Աւելի քան 20 մեռեալներէն զատ, 628 վիրաւոր կայ եւ 200 հոգի ալ անհետացած են: Նման արկած մըն ալ պատահած է Սպանիա, Ռաֆֆլոֆէր գիւղը, ուր հրավառութեան գործատան մը մէջ պատահած պայթումէն երեք հոգի մեռած է եւ երկու հոգի ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են:

ԱՂԱՍԻ, որ կորնդուց համաշխարհային թիւ մէկի իր դիրքը ի նպաստ չուեցայի Նորմանի, որոշեց չմասնակցիլ Համպուրգի մրցաշարքին: Բացատրութիւն չէ տուած:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼՍ. – Բարդէն Սասունի եւ ընտանիքը 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց վերջօր՝ Սուրէն Սասունիի Յարմ յիշատակին:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 1ère fois
TOURNOI INTERNE D'ECHECS
des élèves (enfants et adolescents)
Samedi 20 mai à 15h

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՊՈԼՍԱՀԱՅ
ՄԵԾԱԿՈՒԹԱՑԻՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Միջվարժարանային Արտասանութեան Մրցում

կիրակի, Մայիս 21 ժամը 15·30–ին
Մշակոյթի Տան՝
«Վասպուրական» սրահին մէջ
12-14, rue St-Bazile, 13001 Marseille
– Մուտքը ազատ է –

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ չրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին:

Ներկայացուցչական Նոր Ժողովին աշխարհական անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յաւակիկայ Սեպտեմբեր 10–ին:

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15–ը ներառեալ (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց դրաւոր թեկնածութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.
Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)
Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès de la section la plus proche de votre domicile soit :

ALFORTVILLE	Mme Zabounian	01. 43. 76. 50. 52
ARNOUVILLE	Mme Kaldjian	01. 39. 85. 05. 71
ASNIERES	Mme Danoux	01. 42. 42. 85. 87
BAGNEUX	Mme Pekmezian	01. 46. 63. 10. 48
CHAVILLE	Mme Der Kaloustian	01. 47. 50. 64. 37
ISSY-LES-MOULINEAUX	Mme Papazian	01. 46. 42. 90. 68
PARIS	Mlle Karanfilian	01. 42. 46. 88. 36
SEVRAN	Mme Bachayani	01. 48. 24. 46. 57
DECINES	Mme Dolmadjian	04. 78. 49. 26. 66
LYON	Mme Aghayekian	04. 78. 45. 17. 55
GRENOBLE	Mme Saboundjian	04. 76. 49. 17. 16
VALENCE	Mme Baron	04. 75. 40. 12. 49
VIENNE	Mme Raymond	04. 74. 85. 18. 58
ST-MAURICE	Mme Goubatian	04. 78. 55. 28. 82
VAULX-EN-VELIN	Mme Djanikian	04. 78. 80. 27. 43
MARSEILLE	Mme Avedian	04. 91. 87. 13. 48

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.
Date du séjour : du 27 juillet au 19 août 2000
Prix : 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

GERARD CHALIAND
présente et dédicace
le nouvel ouvrage
LA CONSTRUCTION DE L'ETAT EN ARMENIE
(un enjeu caucasien)
Auteur : **Gérard Libaridian**
Ex-conseiller à la Présidence
de la République d'Arménie
Jeudi 18 Mai à 20h
— Entrée libre —

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՋի Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 14·30–ին Հայ Մշակոյթի Տունը
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Օրակարգ. – Տեղեկատուութիւն 1999–ի, նոր վարչութեան ընտրութիւն, 48–րդ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում, «Մայրերու Օր»ուան ոճի պատրաստութիւն, ծրագիրներ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒ

Հայաստացի Տիկին մը աշխատանք կը փնտռէ, մանուկ կամ տարեց խնամելու համար: Տրամադիր է նաեւ դիչերը մնալու:
Հեռաձայնել. –
Կարինէ – Յաննա Կարապետեանին՝
01 – 39 – 85 – 47 – 56

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)
- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

⁂

REPAS

Samedi 27 Mai à 20h30

La Section **«D. Misakian»** de Livry-Gargan vous invite à sa fameuse **soirée MANTE.**

Cette soirée chaleureuse et amicale autour d'un plat traditionnel aura lieu à la M.C.A. : 17, rue Charles Péguy, 93190 LIVRY-GARGAN.

Le prix du repas est de 130 F pour les adultes et de 50 F pour les enfants de moins de 15 ans.

Nous comptons sur votre présence à tous !

Réservez vos tables **avant le 19 mai** au numéro de téléphone suivant :

01. 43. 83. 87. 68.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 18
JEUDI
18 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·908 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.908

ԼՂՀ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Արտաքին գործերու նախարարը Ուշինկիճնի ճամբուն վրայ երկօրեայ կայք մը ունեցաւ Փարիզ ուր Մայիս 16 երեքշաբթի երեկոյեան Միջազգային յարաբերութիւններու Ֆրանսական հիմնարկին մէջ ասուլիս մը տուաւ քանի մը ամսնեակ ներկաներու : Նախ անոր ֆրանսերէնի թարգմանուած ելոյթը կարդայ Սեդա – Գէյէ Մուրատեան. նախարարուհին սկսելով ժթ. դարու սկիզբէն, Ղարաբաղի պիւղի մը մէջ ստորագրուած Գիւլիստանի դաշնագիրէն որով չրջանը բաժնուած էր Պարսկաստանի ու Ռուսաստանի ազդեցութեան գօտիներու, կը հանէր ներկային, թուելով կարեւոր անցքերը :

Ժողովրդավարութիւնը յատուկ կարեւորութեամբ կը ներկայացուէր հոն, թէ՛ չրջանի երկիրներուն, թէ՛ ԼՂՀ-ի համար, որպէս գլխաւոր ազդակ՝ կայուն հաստատակեցութեան ու ժողովուրդներու նայո զոյակցութեան : Ելոյթը կ'ամարտէր Ղարաբաղի ժողովուրդին ցանկութեամբ որ կը կայնար ժողովրդավար իր հանրապետութեան մէջազգային ճանաչումին մէջ. ցանկութիւն որ յայտնուած էր անկախութեան հանրաքուէով եւ անփոփոխ մնացած էր պատերազմի տարիներուն ու անկէ ի վեր տեւող հրադադարի չրջանին :

Պատասխանելով հարցումներու որոնց թարգմանութիւնը կ'ընէր նոյնպէս Ս. – Գ. Մուրատեան, Ն. Մելքումեան ըսաւ թէ եթէ քաղաքականութեան մէջ կիրարկուին էթիքի սկզբունքները, բնական կ'ըլլար ԼՂՀ – Հայաստան միացումը. յետոյ չէչեց թէ իրենց անկախութիւնը հռչակած էր տակաւին գործող խորհրդային օրէնքներու հաշտ ու համաձայն :

Չէչենիոյ մասին ըսաւ թէ մեծ ողբերգութիւն է տեղի ունեցածը թէ՛ չէչէն եւ թէ ռուս ժողովուրդներուն համար : Ատոր պատասխանատուութեան մէկ հատուածը կը վերագրէր չէչէն ղեկավարներու. անոնց որոնք բաւական կոպիտ արտայայտութիւններ ալ ունեցած էին Ղարաբաղի հասցէին : Այդ նոյն ղեկավարներուն պատճառով, կովկասեան բազմազգ գօտիին մէջ կար կրօնական հակամարտութեան ծանր սպառնալիք մը :

Ղարաբաղը ուր 100–110 հազար բնակիչներ կ'ապրէր, հակառակ Ադրբեջանի հետ ընդհանուր պետութիւն ձեւացնելու Մինսկի խումբին վերջին առաջարկը ընդունած ըլլալուն որեւէ արդիւնքի չէր հասած. ուստի որոշուած էր որ հայկական կողմը այլեւս չխօսի պիչոմի մասին, այնքան ատեն որ Ադրբեջան նման քայլ չառնէ : Իսկ Բաքուի կեցուածքը վերջին չրջանին ոչ միայն մտահոգիչ էր, այլեւ վանդալաւոր, հակահայկական բոլոն արտայայտութիւններով :

Ձիչդ ըլլալով հանդերձ ԼՂՀ անկախութեան ճանաչում գտած չըլլալու պարագան, տասնամեակին ընթացքին մշակուած էր որոշ արտաքին քաղաքականութիւն մը որ ազդակ էր կիսաճանչցուած հանրապետութիւններու չարքին դասելու Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութիւնը : Ջանքը կար միջազգային հանրութեան հասկցնելու որ ԼՂՀ անկախութիւնը չրջանի կայունութեան անհրաժարելի գործօն էր եւ թէ Ադրբեջանէն անջատուելը ոչ մէկ սպառնալիք կը ներկայացնէր :

Այդ կայունութեան մէկ կապ, նաեւ թէ փոխադրութեան պիծերը բաժնող բնոյթ պիտի չունենային, այլ ազատ մուտք ու ելք ունենային նաեւ Ղարաբաղ : Տնտեսական փոխ – յարաբերութիւններուն Մելքումեան կայունութեան կարեւորագոյն ազդակ կը նկատէր, նոյն ատեն յիշեցնելով որ Ադրբեջան հակառակ կեցուածքով կը յայտնուէր, օրինակ՝ չհանելով Տրասեկայի ծրագիրէն դուրս ձգել Ղարաբաղը եւ Հայաստանը :

Նախարարուհին պատասխանելով ռուսական գինուորական խարիսխներուն Հայաստանի մէջ գտնուելուն առընչուած հարցումի մը, ըսաւ թէ բնական է որ տեղին կը գտնեն այդ խարիսխները պահպանումը, երբ Հայաստան ունի դրացի որ գիւանագիտական յարաբերութիւն չէ հաստատած, չրջափակած է գինքը ու թշնամական յայտարարութիւններ կ'ունենայ իր հասցէին : Եւ այդ երկիրը չրջանի մեծագոյն գինուորական ուժին տէր էր :

Սահմաններու անփոփոխելի ըլլալու հանգամանքին ու ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին հակասութեան մասին նախարարուհին բացատրեց թէ առաջինը կը պաշտպանեն բոլոր պետութիւնները որոնք պերիչխողներն են : Սակայն, այդ սկզբունքը չէր կրնար կայունութեան երաչխիք ըլլալ ու ինչպէս Ղարաբաղի պարագային, հակառակ ազդեցութիւն կ'ունենար : Ինք կը պաշտպանէր այն թեզը թէ ամէն մէկ պարագայ անջատաբար պէտք է քննուէր : Այդ մօտեցումը չեչնիոյ մասին ըսաւ թէ նախկին խորհրդային գօտիին ներկայ կիճիռներուն մէջ Ղարաբաղ միակ պարագան էր որ քրիստոնեայ ինքնաւար չրջան մը կը ներկայացնէր, դրուած մահմետական երկրի մը ենթակայութեան տակ :

Ասուլիսին այս բաժինը ուշագրաւ էր որքան ԼՂՀ նախարարուհին նեղ կացութեան մասնելու տրամադրութեամբ ուղղուած հարցումներով, – յատկապէս հիւրընկալ հիմնարկի ներկայացուցիչներուն կողմէ, նոյնքան անոր վարպետօրէն բանաձեւուած յստակ պատասխաններով :

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 16 / 17)

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՍԻՐՈՑՆ...

Հայաստանի Թիֆլիսի դեսպանատունը Մայիս 11 – 12–ի գիչերը տեղեկացած է թէ Հայաստանէն մօտ 200 արտագաղթողներ կը պատուին Փոթի եւ նաւ կը պահանջեն Եւրոպա մեկնելու համար : Մայիս 14–ին կարելի եղած է հանրակառքերով պահանջ վերադարձնել Հայաստան : Պարզուած է որ մեծ մասով Սուխումցիներն եւ Բաքուէն գաղթականներու 175 հոգինոց խումբ մը զոհ եղած է Ավեքանեղր Ղամբարեան անուն ճարպիկի մը որ իրենց հաւաստած է թէ սերտ կապեր ունի Փընեւի ՄԱԿ-ի գաղթականներու դրասենեակին հետ եւ կրնայ գաղթականներ փոխադրել Պելժիա : Այդ հեռանկարով Ա. Ղամբարեան դուամարներ պահանջած է արտագաղթել ուզողներէ : Ենթակաները երբ տեղեկացած են կատարուած խաբերայութեան, փախաքած են Հայաստան վերադառնալ :

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՍԱՆ – ՓԱԻԼՕ

Արտաքին գործերու նախարար Վարդան Օսկանեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Հարաւային Ամերիկա չրջագայութեան մէջ կ'այցելէ Պրազիլ, Արժանթին եւ Ուրուկուայ : Մայիս 15–ին Սան–Փաւլօ այցելելէ ետք, յաջորդ օրը անցած են մայրաքաղաք Պրազիլիա :

Սան–Փաւլոյի մէջ նախարարը հանդիպում ունեցած է փոխ–նահանգապետ Ժ. Ալկմինի հետ. խօսակցութեան նիւթ եղած են հայ–պրազիլական յարաբերութիւնները, անտեսականին ընդգծումով : Վ. Օսկանեան այցելած է Սան–Փաւլօ նահանգի Օրէնսդրական ժողովը, ուր ելոյթ ունեցած եւ տեղւոյն իշխանութիւններուն չնորհակալութիւն յայտնած է որ Ապրիլ 24–ը «Հայ ժողովուրդին հետ համերաչխութեան օր» հռչակած են : Գործարար չրջանակներու հետ տեսակցութիւններէ ետք նախարարը ներկայ գտնուած է ՀԲՄՄ–ի կազմակերպած ընդունելութեան : Ապա տեղւոյն Հայկական Ակումբին մէջ բացումը կատարած է հայաստանցի խումբ մը նկարիչներու ցուցահանդէսին : Վ. Օսկանեան հանդիպումներ ալ ունեցած է Սան–Փաւլոյի հայ համայնքին (չուրջ 40 հազար) ներկայացուցիչներուն հետ, այցելութիւններ բերած է տեղւոյն հայ առաքելական, կաթողիկէ եւ աւետարանական եկեղեցիներուն :

***

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿԱՌՈՒՂԻՒ ԱՐԿԱԾԻՆ ՀԱՅ ՁՈՀԵՐ

Ռուսաստանը Կովկասի կապող կառուղիին հիւսիսային օսէթիական լեռնային մէկ հատուածին, Մայիս 16–ին պատահած է ծանր արկած մը 14 ճամբորդներ փոխադրող փոքր հանրակառքի մը եւ բեռնատար կառքի մը բախումով : Ինը հոգի մեռած են, միւսներն ալ վիրաւորուած ու հիւանդանոց փոխադրուած : Անոնց մէջ կային նաեւ Հայաստանի քաղաքացիներ որոնք կարջին երկաթուղիի կայարանէն Երեւան կ'երթային : Հետաքննութիւն բացուած է :

***

ՊԱՐՈՆՈՒՀԻ ԳՈՌՍ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 16–ին ընդունած է բրիտանական Լորտերու Պալատի փոխ–նախագահ պարոնուհի Գ. Գոքըը : Անոնց ղրոյցին նիւթը եղած է Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման գործընթացը :

***

ԵՐԵՎԱՆԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ

Ազգ. Ժողովի Մայիս 16–ի նիստին պաշտօնապէս յայտարարուած է «Հայաստան» երեւփոխանական նոր խումբի ստեղծումը : Ան կը համախմբէ առայժմ 12 երեսփոխանները : Խումբին ղեկավար ընտրուած է Մխիթարիկ Մալխասեան, քարտուղար՝ Արա Կէտիկեան :

***

«ՇԷՆ»Ը ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԳՈՐԾԵԼ

Տասնամեակէ մը ի վեր Սիւնիքի տարմանամերձ վիլպերուն մէջ գործունէութիւն կը տանի «Շէն» կազմակերպութիւնը : Անոր չանքերով յատկապէս Ջոզնաւար եւ Խնձորեսկ – 2 վիլպերուն մէջ գոհուած մարտիկներուն ընտանիքներուն համար տուներ կառուցուած են եւ 5 համայնքի մէջ ալ արեւային չորանոցներ : Ցառաջիկային կը նախատեսուի նոր գործակցութիւն սկսիլ Կապանի անդեղէնի արտադրամասին հետ :

***

ՍԵԻԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ

Դեկտեմբեր 30–էն Մայիս 15 Սեւանայ լիճին մակարդակը բարձրացած է 20 սմ. : Անցեալ տարուան նոյն չրջանին համեմատութեամբ 3 սմ. աւելի է այսօրուան մակարդակը : Ըստ լաւատեղեակներու, մինչեւ ոռոգումի չրջանին սկիզբը յուսալի է չօչափելի բարձրացում որ արդիւնք է ատատ անձրեւներու եւ Սեւան թափող լիճերու չամախակի վարարումներուն : Արփան, Գետառափեր, Մասրիկը, Արփաճին ալ առատել չրառատ են :

ԻԻԷՖԱ-Ի ԲԱԺԱԿ

ԱՐՄԸՆԱԼ–ԿԱԼԱԹԱՍԱՐԱՅ ՄՐՑՈՒՄԷՆ ԱՌԱՋ ՎԻՐԱԻՈՐՆԵՐ

Թուրքերը ուրախ էին Մայիս 17–ին : Առաջին անգամ է որ Փութպոլի Թրքական խումբ մը եւրոպական աւարտականի կը հասնէր : Արդարեւ նոյն իրիկունն էր որ Գոփընհակընի մէջ դէմ առ դէմ կը պրտնուէին Արսընալի Անգլիացիները եւ Կալաթասարայի Թուրքերը ԻԻԷՖԱ–ի Բաժակի համար : «Հիւրրիյէթ» Մայիս 17–ին յատնելուած մը ունէր որ կը ներկայացնէր դունաւոր հսկայ նկարով մը (60×100 սմ.) Կալաթասարայի 11 խաղացողները : Կը հաղորդուէր նաեւ որ Իօճալան իշխանութեանց դիմած է հեռատեսիլի դործիք մը ունենալու համար իր խուցին մէջ, որպէսզի կարենայ – բանտէն – քաջալերել Կալաթասարայը : Ցարդ միայն ձայնափոխ եւ թերթ ունի :

Ծանօթ է որ Պոլսոյ մէջ, ծանր միջադէպեր պատահած էին Թուրքեւանգլիական հանդիպումի մը առթիւ եւ Անգլիացիք մերժած էին իրենց հոդամասին վրայ ընդունիլ Թրքական խումբը քաջալերողները, քանի երկու Անգլիացիներ մեռած էին Կալաթասարայ – Լիւտս հանդիպումին առթիւ, մարզադաչտէն դուրս :

Այս անգամ բախումները սկսած են մրցումին նախորդ գիչերն իսկ, անգլիացի եւ Թուրք սիւփորթըրներու միջեւ : Բազմաթիւ վիրաւորներ կան եւ Անգլիացի մը ծանր վիճակի մէջ է, գաչունահարուած կռնակէն : 2000 ոստիկան կազմ ու պատրաստ էին :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՐԱՄ ՓՈԽԱԴՐՈՂՆԵՐՈՒ գործադուլը կը չարունակուէր Մայիս 17–ին եւ նոյնիսկ կացութիւնը անել վիճակի մէջ էր : Արդարեւ, նախորդ օրը, գործատուութիւնը խզած էր բանակցութիւնները սենատքաներ մերժումէն ետք եղած առաջարկներուն : Փոխադրողները որոնց աչխատավարձը 5700 Ֆրանքով կը սկսի եւ վերջաւորութեան կը հասնի 7500 Ֆրանքի ամսականի, կը պահանջեն 1500 Ֆրանքի պարզեւ մը ամէն ամիս, գործատուութեան վերջին գիչումը հասած էր 1000 Ֆրանքի Ցունիսէն սկսեալ : Կան նաեւ այլ պահանջներ : Բայց, գործատէրը յայտնեցին թէ այլ առաջարկ չկայ, մերժումի պարագային նոր բանակցութիւն չկայ : Բայց, մթնոլորտը աւելի լարուած էր Մայիս 17–ին, որովհետեւ Մայիս 5–ի չարձակման վիրաւորուած փոխադրողներէն մէկը մեռաւ Մայիս 16–ի գիչերը, Նանթէռ : Իր ընկերն ալ միչա հիւանդանոցն է, գլուխէն վիրաւորուած : Դրամը կը պակսի բազմաթիւ բաչխիչ գործիքներու մէջ, յարուցանելով կացութիւնը :

ՓԻԼԻՊԵՍՆԵՐՈՒ պատանդներու հարցը չէր լուծուած Մայիս 17–ին եւ նոր յոյսեր ալ չկային : Նախորդ օրը կարելի եղած էր սակայն Ֆրանսացի լրագրողներու հետ հանդիպում մը կազմակերպել եւ երկու Ֆրանսացիները ազատօրէն կ'արտայայտուէին : Պատանդներուն պահակներուն տարիքը 12–էն 16 տարեկան է : Գալով պատանդներուն, անոնց մասին և

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Հայաստանի արդի Արուեստի Թանգարանի Տնօրէնութիւնը, մի քանի տարի է որ հրաւէր ուղղած է որ անձնական ցուցահանդէս մը ընեմ: Իրաւունք ունէր Պր. տնօրէնը. երկրագունտի բոլոր հողամասերուն վրայ, մօտաւորապէս, ցուցադրուած եմ նկարներս – 1960-էն ի վեր – բացի Հայաստանէն: Իրականին մէջ 1981 թուին, 24 ժամուան ցուցադրութիւն մը ունեցայ, այն օրերու ԱՅԼԱԽՈՀ նկատուող մասաւորական քանի մը ընկերներու կողմէ կազմակերպուած (Դաշտենց, Դաւոյեան, Համբարձումեան) սակայն երիտասարդ արուեստագէտներու ՁԱՓԱՋԱՆՑ հետաքրքրութիւնը արուեստիս եւ գիտարուեստիս գաղտնիքներու մասին պատճառ դարձաւ որ – անակնկալօրէն ցուցասրահը պէտք ըլլայ – եւ ցուցահանդէսս ալ նոյն օրը վակուի, առանց պաշտօնապէս բացուած ըլլալու...: Ժամանակները փոխուած էին:, Պայսակներուս մէջ կրցած էի միջակ չափերով, 50-ի մօտ նկարներ տեղաւորել եւ մի քանի օրուան մէջ, Թանգարանի պաշտօնեաներու օգնութեամբ կոկիկ ցուցահանդէս մը կազմակերպել:

Բացումը այսօր է, Մաշտոց պողոտայի թիւ 7-ի առջեւ, երեկոյեան ժամը վեցէն սկսեալ հաւաքուած են բարեկամներ, արուեստագէտներ, հետաքրքիրներ:

Մամլոյ ասուլիս մը պատրաստուած է առանձին սենեակի մը մէջ: Լրագրողները, բոլորն ալ երիտասարդ օրիորդներ են. կը ներկայացնեն թերթ, ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ: Ոչ մէկ լուրջ հարցում, վերլուծումի ոչ մէկ փորձ. յաջորդ օրերուն ոչ մէկ արձագանգ, մեռիաներու մօտ, բացի ՄՇԱԿՈՅԹ հեռատեսիլի կայանի կատարած 45 վայրկեան տեւող բացառիկ հաղորդումը, պատրաստուած տաղանդաւոր օրիորդի մը կողմէ, Նորա անունով, որ մասնագիտացած է արուեստագէտներու ներկայացումով:

Ասոք առին Հայաստան պետական պատկերասրահի տնօրէն Շահէ Խաչատուրեան, Երեւանի ժամանակակից արուեստի թանգարանի տնօրէն՝ Հենրիկ Իգիթեան, Հայաստանի Գեղարուեստից Ակադեմիայի տնօրէն՝ Սրամ Խաբեկեան: Կային երդի աշխարհէն ներկայացուցիչներ (Յովհաննէս Զէքիճեան), Գրողներու Միութենէն (Ափինեան) նախարարներ, տնտեսագէտ նկարիչներ, մինչեւ Հայաստանի Գեղեցկուհին եւ իր նոյնքան գեղեցիկ փոքր քոյրը եւ վերջ: Յաջորդ օրերուն ես ներկայ չէի, բայց չեմ կարծեր որ այցելուներ ունեցած ըլլամ: Կը դիտես որ Երեւանցին ուրիշ հոգեր ունի: Անդրադարձած եմ նաեւ ուրիշ բանի մը. ներկայ Երեւանի մէջ կարեւոր չէ լաւ կամ գէշ նկարիչ ըլլալ. կարեւորը չրջանակի մը մարդը ըլլալն է. այդ պարագային սրահը կը լեցուի, վեր բարձրացող ասպիճանները կը դրաւուին, վարի յարկն ալ կը սկսի խճողուիլ, հասնելով մինչեւ մուտք եւ դեռ անդին... ճիշդ Հալէպի հարսանիքներու ծաղկեփունջերուն նման, որ հարսին կայ փեսային կարեւորութեան համաձայն, խորանէն կ'իջնեն ցած, երբեմն հասնելով մինչեւ փողոցին մուտքը:

Նկարիչները յատուկ աշխարհի մը կը պատկանին: Երբ արդէն չինած են մի-ջազգային անուն մը եւ հանրածանօթ են, ընդհանրապէս միշտ գնահատանքով կ'արտայայտուին ուրիշի մասին, եթէ մանաւանդ ներկայ են բացումին: Եթէ ցուցահանդէսէ – ցուցահանդէս միայն կը լսուի իրենց անունը, եւ կարծիք պիտի յայտնեն ուրիշի մասին, դիտարուեստական բառեր օգտագործելով, ակադեմական տարիներէն մնացած, օրուան նկարիչին մէջ անպայման պակաս կէտ մը կը գտնեն, կամ վերձինի հարուածի, գոյներու ներդաշնակութեան, դիծերու տկարութիւն եւ այլն: Կան անձեր ալ, որ այնպիսի դիւրութիւն եւ հարուստ բառամթերք ունին արուեստագէտներու մասին խօսելու, հարց կուտաս. ինծի՞ համար է ըսուածը թէ ուրիշին, քանի կրնան նոյն պաշարով ամէնուն մասին խօսիլ:

Հայաստանի մէջ ներկայիս մտի վրայ հազիւ կը հաշուուին ծանրութիւն ունեցող նկարիչներ: Հաւանաբար անոնց մէ չատեր գաղթած են: Շաբաթավերջի չուկայէն դատելով, ցած եւ միջակ մակարդակը տիրող է, բայց պէտք է ըսել նաեւ որ Սրամ Խաբեկեանի գեկավարած Հայաստանի Գեղարուեստի Ակադեմիայի ուսուցչական կազմը եւ աշակերտութիւնը, կրնան պատիւ բերել որեւէ ազգի: Անոնք ոչինչ միջոցներով աքանչելի գործ կը կատարեն: Արդարի հետ, հինէն ի վեր, մտերմութիւն ունիմ. ատէպ կը հանդիպիմ իր գրասենեակը ուր ծանօթացայ նաեւ դասատուներուն:

Հայաստանի յուշարձաններու կարգին պէտք է դասել, ինծի համաձայն, Հենրիկ Իգիթեանի մանկական արուեստի Թանգարանը, որ իր չարունակական ստեղծագործութիւններով եւ նորանոր հրատարակութիւններով, իսկապէս պատիւ կը բերէ քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը:

Սա Ամերիկացիները որ 150 միլիոն տոլար կը ծախսեն տարեկան, Հայաստանի մէջ «Իրրեւ բացառիկ օգնութիւն նորանկախ Հայաստանի» (այս է այդ դրամարին պաշտօնական անունը), իրենց հպատակ պաշտօնեաներուն, ամսականներուն եւ աւելորդ ծախքերուն համար ... եթէ միայն 10 տոկոսը յատկացնէին մեր դիւտութեան ակադեմիային, կամ արուեստի հիմնարկներուն, որպէս ԻՍԿԱԿԱՆ օգնութիւն, ինչ հրաշքներ կրնային գործել մեր տղաքը:

Արեւմտեան աշխարհին այս տեսակ «օգնութիւնները» մամուլին մէջ կարդալով, որքան մեծ ուրախութիւն կը զգայի առեներին: Այսօր՝ կը զանիմ պարզապէս:

Հազիւ անդրադառնամ թէ սկսած եմ ջղային դառնալ եւ ամենաչնչին դէպքը անտրամադիր կը դարձնէ զիս, կը զգամ թէ երկար մնացած եմ Երեւան. անհրաժեշտ է 24 ժամով հեռանալ: Գիշերուի հետ կը ծրագրեմ դէպի հիւսիս չրջան մը կատարել, Արագածի մաքուր օդը ծծել, լեռնային գիւղերէն մաքուր թթուածինով թոքերը յագեցնել ու վերադառնալ:

Ուշ կամ կանուխ, պէտք է Վանաձոր հանդիպիմ անպայման. որքացած զոյգ առուներ ունիմ հոն որ անհամբեր ինծի կը սպասեն: Հայկուշ մայրերնին, դպրոցական տարիքին, վաթսունական թուականներու կէսերուն, կը թղթակցէր հետս, «Անծանօթ բարեկամ» կոչելով զիս, քանի որ աշակերտներէս ոչ մէկը ի վիճակի էր հայերէնով կապ պահել ինծի հետ, ես յանձն առած էի այդ պաշտօնը, յուսախար չձգելու համար Կիրովականցի հայ դպրոցական մը, որուն երջանկութիւն կը պատճառէր այդ մէկը: Տասը տարի վերջ, առաջին անգամ երբ ծանօթացայ ընտանիքին, Հայկուշ արդէն աւարտած բարձրագոյն ուսումները, քարտուղարութիւն կ'ընէր, կիրովական աքսորուած տաղանդաւոր մաթեմատիկոս Ս. Մերկելեանին, այլախոհ նկատուած վարչակարգին: Ան առաջիններէն էր, որ ձայն բարձրացուց զուլպաներու պոյութեան դէմ, եւ Հայաստանի ղեկավարները չկրցան պաշտպանել այս հանճարեղ երիտասարդը որ 20 տարեկանին, կիպերնէթիկայի դասախօսութիւններ կուտար Հռոմի համալսարանին մէջ, ափ ի բերան ձգելով ներկայ փրոֆէսէօրները: Այդ օրերուն, ես ինքս համալսարանական, ներկայ գտնուեցայ վերջին դասախօսութիւններուն եւ ականատես եղայ այնպիսի յուզիչ դէպքի մը, որ մինչեւ այսօր աչքերս կը լեցուին երբ յիշեմ: Հրաժեշտի ընթրիքն էր, համալսարանի մասնակցող յանձնախումբերուն, կազմակերպուած Իտալիոյ Պետական Սկաղեմիա տէի Լինչէի կողմէ: Յաջողած էի աթոռ մը գրաւել, որպէս կամաւոր թարգման: Փրոֆ. Արմէլլինին, նախագահը, ուզեց որ Միացեալ – Նահանգներու եւ խորհրդային պատուիրակութիւններու նախագահները պահ մը մոռնան երկաթէ վարագոյրը եւ յանուն գիտութեան բաժակները բարձրացնեն: Մեր երիտասարդը կը նախագահէր խորհրդային պատուիրակութեան, բարձրացաւ ու ներկայացաւ – Սերգէյ Մերկելեան–:

ՄԱՀՈՒԱՆ 60-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԽՄԲ. – Տարիները կը սահին ու դէմքեր կը մոռցուին, անարդարօրէն: Այդ դէմքերէն էր Պերճուհի Պարտիզպանեան – Բարսեղեան, գրական անունով միայն՝ Պերճուհի, որ տառապալից կեանքէ մը ետք, իր մահկանացուն կնքեց Փարիզի մէջ, 1940 Մայիս 18-ին: Վերջերս իր անիւնները փոխադրուեցան Պանեէօ – Փարիզիէնի Հայ Մտաւորականներու դամբարանը:

Վերյիշումի այս առիթով, կուտանք նախ կարգ մը կենսագրական տուեալներ (քաղուած Սոնա Զէյթլեանի հատորէն), ապա հին էջ մը «Յառաջ»էն, ուր լոյս տեսած է թղթակցութիւն մը, երբ – էր երբեմն – քաղաքիս մէջ կար «գրական ակումբ» մը որ մշակութային ձեռնարկներ կը կազմակերպէր. –

***

Պերճուհի ծնած է Խարբերդ, 1886-ին: Նախնական եւ միջնակարգ կրթութիւնը ստացած է Ֆիլիպպէ, իրրեւ ուսուցիչ ունենալով Ռոստոմն ու Տիկին Եղիսաբէթ կամ Լիզա Զօրեանը: Վառ երեւակայութեան ու վարակիչ եռանդի տէր՝ պատանեկութեան օրերէն կ'երազէր Սուլթան Համիտը ահաբեկել, սակայն ոչ թէ զազատզողի, այլ նախքան զաչոյնը բարձրացնելը՝ կ'ուզէր երեսն ի վեր դռռալ գործած բարբարոսութիւնները, եւ հաչիւ ոտքի կանգնեցաւ կայծակի արագութեամբ Միացեալ – Նահանգներու պատուիրակութեան նախագահը, բարձրացուց բաժակը եւ ներկայացաւ. – «Հէյրրի Կապրպեռեան»: Իրար փութացած պահ մը անշարժ մնացին, իմ ալ աչքերս լեցուեցան: Ներկաները բան չէին հասկնար: Փրոֆ. Արմէլլինի կարծեց որ պիտուիթիւնը հրաչք մը գործած է, ուրախութեամբ բացագանչեց – Երկաթէ վարագոյրը պատռեցաւ–. Մերկելեան թաց աչքերը սրբելէ վերջ, զարձաւ ներկաներուն եւ ընտիր անգլերէնով ըսաւ – Պարզապէս երկու Հայեր իրարու հանդիպեցան–...:

Այսօր ո՞վ կը խօսի Մերկելեանի մասին: Զղնդակահարեցին զինք, բայց բռոյապէս քուրջի կտորի մը վերածած, անհչան անկիւն մը նետելով, ոչնչացուցին զինք որպէս դիմանական, ողջ թագելով հանճար մը որ ամէն օր չի ծնիր:

Հայկուշ տարի մը առաջ կորմնդնելով ամուսինը, ծանր կացութեան մատնուած սկսած էր գործէն դուրս, ձեռային աշխատանքներով օգնութեան հասնիլ իր զոյգ որբերուն: Վանաձոր հանդիպիլ կը նշանակէր ուժ եւ կորով ներչնչել այս քաջարի հայ մօր:

Առաւօտ կանուխ, Երեւանէն ճամբայ ելլելը, հաճելի արարողութիւն մըն է: Ճամբաները ամայի են. միջին տարիքի կիներ, խեղճ ու կրակ աւելներով, մայթերը կը մաքրեն, խորհրդային օրերու նման, բան չէ փոխուած. աւելի ճիշդ կարեւոր բան մը փոխուած է, չրջապատութիւնը զգալի կերպով նուազած ըլլալով, այդ խեղճ կիներուն գործը պակսած է: Եթէ բռնամոլ (սատիք) ըլլայի, պիտի ըսէի – Ամէն չարիքի տակ, բարիք մը կայ...–:

Երեւան, Ապարան, Վանաձոր դիծին վրայ միակ յուշարձանը որ տակաւին չէի տեսած՝ այդ օր անպայման կը փափաքէի այցելել. ԱՍՏՈՒԱԾԸՆԿԱԼ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱՅՆՆ էր, որ փոքր չեղում մը միայն կը պահանջէր Աչտարակէն վերջ, անցնելով Յովհաննավանքն ու Սաղմոսավանքը, Ախնոպիւղէն վերջ մտնելով Հարթաւան, չեղիլ դէպի աջ, դէպի երկնցատափ տանող ճամբու կէսին, միջնադարեան փոքր կամուրջ մը անցնելէ վերջ, բոլորովին ամայի, անմարդաբնակ տարածութեան մը վրայ, Քասախ գետի աջ ափին, հոն կանգնած է Աստուածընկալ Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին, տպաւորիչ իր ժայռանման զանգուածով եւ փուռած աւերակներով:

Ռոբերթ Քոճիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՕՍ

(Շար. 7)

պահանջել թափած արիւնին համար:

Պերճուհի առիթ կ'ունենար հանդիպելու բազմաթիւ յեղափոխական գործիչներու, որոնք կամ երկիր կ'անցնէին կամ ալ Ֆիլիպպէէն Եւրոպա կ'երթային եւ իր կեանքը կը հարստանար անոնց ներչնչած զաղափարներով ու պարզած տեսիլքով:

Իր ապագայ ամուսինին՝ Սարգիս Բարսեղեանի հանդիպեցաւ 16 տարեկանին, երբ ան կը պատրաստուէր երկիր անցնել: Առաջին իսկ հանդիպումէն Պերճուհի ինկաւ անոր բարոյական արժանիքներուն համբոյրին տակ: Արդարեւ, երիտասարդ յեղափոխականը բացառիկ դէմք մըն էր:

Ուսանողութեան չրջանին իսկ Պերճուհի սկսաւ բանաստեղծութիւններ գրել՝ իտնա ստորագրութեամբ: Յետագային գրեց նաեւ պատմուածքներ, որոնք հաւաքուած են «Փոթորիկէն Վերջ» հատորին մէջ:

Ուսումը աւարտելէ ետք, ուսուցչութիւն ըրաւ Կիբրոնի եւ Վանի մէջ՝ Սարգիսի տեսչութեան չրջանին եւ 1909-ին ամուսնացան: Այնուհետեւ, այր եւ կին կողք – կողքի քալեցին՝ հանրային ծառայութեան ուղիէն:

Կեանքի այս «ոսկեչրջանը» չատ կարճ տեւեց: 1914-ին Կարնոյ մէջ դումարուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան 8-րդ Ընդհանուր ժողովը Հայաստանի Բիւրոյի անդամ ընտրեց Սարգիսը եւ ան ստանձնեց Պոլսոյ հատուածի գործավարութիւնը: Երբ Համաչխարհային պատերազմը սկսաւ եւ միջազգային քաղաքական կացութիւնը փոխուեցաւ ի վնաս Հայութեան, Սարգիս եւ իր ընկերները ստիպուած եղան Պոլիսէն հեռանալու, սակայն անոնք նախընտրեցին մնալ իրենց պարտականութեան դիրքը, իրենց ժողովուրդի կողքին: 1915 Ապրիլ 24-ին հարիւրաւոր մտաւորականներու եւ ազգային գործիչներու կարգին Սարգիս Բարսեղեանն ալ ձերբակալուեցաւ եւ չարաչար սպանուեցաւ:

Պերճուհի զաւկին հետ Պուլկարիա փոխադրուեցաւ, անկէ ալ Թիֆլիս, ուր ուսուցչութիւն ըրաւ Յովնանեան եւ Գաբեանեան վարժարաններուն մէջ: Հայաստանի Հանրապետութեան չրջանին երեւան դնաց եւ Խորհրդարանի անդամ ընտրուեցաւ: Ան կարեւոր աչխատանք տարաւ մանաւանդ Ամերիկեան Խնամատարութեան Կոմիտէին մէջ եւ լիովին արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը:

Հայաստանի Հանրապետութեան անկումէն ետք, ինք ալ բռնեց օտարութեան ու գաղթի ճամբան: Առեն մը Սոֆիա մնալէ ետք, Փարիզ հաստատուեցաւ եւ պաշտօնավարեց Նանսէնեան դրասենեակի մէջ:

Պերճուհի չարունակեց իր գրական աչխատանքները: Իր պատմուածքներէն մանք թարգմանուած են Ֆրանսերէնի եւ անգլերէնի: Իսկ «Արփիկը» եւ «Օղակ մը Շղթայէս» պատմուածքները, որոնք տրուած են «Հայրենիք» ամսագրի անգլերէնով հրատարակուող բաժնին մէջ, մրցանակի արժանացած են անպիսացի մրցանակի արժանացած եւ անգլիական գրական քննադատ եւ «Տարուան Լաւագոյն Պատմուածքներ»ու հրատարակիչ է. Օպրայընի կողմէ:

***

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՊԵՐՃՈՒՀԻԻ

«ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋԸ»
ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Գրական Ակումբի չաբաթ օրուան (Մայիս 21) նիստը նուիրուած էր Պերճուհի հատորի մասին կարծիքներու փոխանակութեան:

Ներածութիւնը ըրաւ Պ. Վրացեան, ներկայացնելով պատմուածքներու այս հաւաքածոն:

Այդ գրքին մէջ, ըսաւ, կան 12 պատմուածքներ, որոնցմէ երկուքին նիւթը առնուած են հին աղէտներէ իսկ տասը պատերազմի չրջանին տարապրութեան կեանքէն: Պերճուհի ներկայացուցած է իր հերոսները եւ անոնց ապրումները բոլորովին առարկայօրէն, առանց դատապարտելու հայ կինը որ տիպման տակ թէեւ զարձեր է օտարի կին բայց եղեր է զորովուռ եւ զգայուն մայր: Արուեստի տեսակէտով չայղող է Պերճուհիի գործը: Հարպատօրէն ներկայացուած են նաեւ Փարիզ ապաստանած հայութեան կեանքի դրուագները: Գաւառի աղջիկը որ կը կերպարանափոխուի զգացումներով եւ հոգիով: Գաւառի վաճառականը որուն դիրքը չանկարծական փոփոխութիւն կը

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀՐԵԱՑ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐՈՒ ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

Հոլոքոստին զոհ Հրեաներու եւրոպական դրամատուներէն, ապահովագրութեան ընկերութիւններէն առնելիքներուն նիւթը կը ղբաղեցնէ միջազգային լրատուիւանները: Վերջերս Ֆրանսա եւս ըստանձնեց հետաքրքրութիւնը: Այս հոսանքին զուգահեռ, Լոնտոնի «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ը օրակարգի կը բերէ հրէական սեփականութիւններու ուրիշ չերտ մը որուն հետաքրքրութիւնը պէտք է ընէ Իսրայէլի Պետութիւնը:

Խօսքը կը վերաբերի Պաղեստինէն դնուած հողերու եւ Պաղեստինի մէջ բացուած դրամատնային հաշիւներու: Դարասկիզբի տասնամեակներուն Եւրոպա ապրող բազմաթիւ Հրեաներ որոնց մէկ մէկն էր Ռումանիոյ բնակիչ Վ. Ուոլֆ, Պաղեստինի մէջ հող գնած են. Ուոլֆ այդ գնումը ըրած է Հրէական ազգ. հիմնադրամի Պուքրէշի գրասենեակէն: Սիոնական այս կազմակերպութիւնը հիմնուած է 1907-ին: Այսօր, 75 տարի ետք Ուոլֆերու թոռնիկը չի յաջողիր եւ առնել մեծ-հօրը վճարած գումարը, հակառակ անոր որ պահած է գործողութեան վերաբերող բոլոր փաստաթուղթերը: Իրեն պէս չատեր ալ պարտաւոր պայքար կը մղեն Իսրայէլեան հիմնարկութիւններու դէմ, տիրանալու համար իրենց ժառանգութեան. իսկ Իսրայէլ վերջին ծայր անփոյթ կը վարուի հատուցումները ընելու, կամ ստացուածքներու տէրերուն շառաւիղները պտնելու գործին մէջ:

Այս ընթացքը պատմական անցքերով կը բացատրէ երեսփոխանուհի Գ. Ափթալ: Բ. Աշխարհամարտին բրիտանական հովանաւորութիւնը գրաւած է «թշնամիին ստացուածքը» որուն երբեմն մաս կազմած է նացիներու կողմէ գրաւուած երկիրներու Հրեաներուն ունեցածը: Այդ ստացուածքին մեծ մասը յետագային փոխանցուած է Իսրայէլի ընդհանուր աւանդապահին որուն պարտականութիւնն էր լքեալ հարստութիւնները մատակարարել, անոնց տէրերը գտնել:

Սակայն, ամէն բան չէր յանձնուած այդ աւանդապահին. սիոնական կազմակերպութիւնները, ինչպէս Հրէական ազգ. հիմնադրամը, ճեռք դրին լքեալ հողերու մեծ տարածութիւններու վրայ: Այսօր ալ Իսրայէլեան հողերու 93%-ը պետութեան կը պատկանի: Որպէսզի փոփոքելի կարգադրութիւնը ըլլայ, պէտք է որ դատական հետապնդումի սպառնալիքը գործադրուի, ինչպէս եղաւ զուիցերական դրամատուներու, գերմանական ընկերութիւններու դէմ, մինչեւ որ համաձայն գտնուեցան Հոլոքոստին վերապրողներու հատուցում վճարելու:

Ներկայիս, Հրէական ազգային հիմնադրամը կը յայտնէ թէ խնդիրը կարգադրուած է, քանի որ որոշ հողեր վերադարձուած են իրենց տէրերուն եւ իրենց մատակարութեան ենթակայ հողերուն ցանկը կայ համացանցին վրայ: Իսկ կալուածային Իսրայէլեան իշխանութիւնը որ պետութեան պատկանող 2,32 միլիոն հեկտար հողի պատասխանատուն է, կ'ըսէ թէ չի յաջողիր լքեալ հողերու տէրերը գտնել. ան կը մերժէ նաեւ հատուցում ստացողներու թիւը յայտնել:

Իսրայէլեան դրամատուներն ալ նման ընթացքի տէր են: Գրեթէ ոչինչ ըրած են գտնելու համար տէրերը այն հաշիւներուն որոնց վրայ ոչ մէկ գործողութիւն կատարուած է Հոլոքոստի չրջանէն ի վեր: Այս ուղղութեամբ կատարուածն ալ չատ անբաւարար կը նկատուի: Պահանջատէրերը կ'ըսեն թէ ժամանակը հասած է որ Իսրայէլեան դրամատուներն ու հիմնարկութիւններն ալ հետեւին եւրոպական կարգ մը երկիրներու եւ ենթարկուին քննիչ անկախ յանձնախումբի մը: Նոյն երեսփոխանուհին չատ կարեւոր կը նկատէ որ Իսրայէլ կարենայ ուղիղ նայիլ ճշմարտութեան, քանի որ կ'ըսէ. «Հարցը մեզի համար մեր սեփական անցեալին հետ մեր հաշիւները մաքրելուն կը վերաբերի»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԵՂԵՑԻԿԻ ԶԱՐՄԱՆԱՀՐԱՇ ՔԱՒՈՒՂԻՆԵՐՈՒՄ

ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

«Անահիտ» Երեւան, 1999

***

ԱԶԳԱՆՈՒԷՐ ՋԱՆՔԵՐԻ ՀԱՆՐԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Երեւան, 1999

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆՈՒՄԲԻՆ 20-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Օքսիտէնթըլ Գոլէճի սրահին մէջ, Ապրիլ 16-ին, նչուած է Իրանահայ Միութեան երգչախումբին 20-ամեակը: Խօսք առած են Անահիտ Նազարեան (հայերէն) եւ Անահիտ Սարեան (անգլերէն): Երգչախումբը, գեկավարութեամբ Ալենուշ Եղնազարի, մեկնաբանած է Եկմալեանի, Կոմիտասի, Էդգար Ջուվհանեանէ, Աչոտ Սաթեանի, Բարսեղ Կանաչեանի գործերէն, դաշնակի ընկերակցութեամբ Գոհար Վիրապեանի: Մէջընդմէջ արտասանութիւններով հանդէս եկած է Նունէ Աւետիսեան: Համերգը ուղեցած է նաեւ մեներգներու բաժին մը: Փակման եւ գնահատանքի խօսք արտասանած է Իրանահայ Միութեան նախագահ Թոմիկ Ալեքսանեան:

***

6-ԱՄԵԱՑ ԱՆԻ ՊՈՒՔՈՒՋԵԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի «Ալեքս» թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 2-ին, տեղի ունեցած է 6-ամեայ Ջուլթակահարուհի Անի Պուքուլեանի անդրանիկ նուագահանդէսը: Մենեկային նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ -գեկավար՝ Միքայէլ Աւետիսեան-, Անի Պուքուլեան մեկնաբանած է 7 կտորներ Պախէն, Վիվալտիէն եւ Մոցարթէն: Ապա հանդէս եկած է 17 Ջուլթակահարներու խումբը, գեկավարութեամբ վեցամեայ Ջուլթակահարուհիին հօր՝ Սարգիս Պուքուլեանի: Ծայրագրի երկրորդ բաժնին, փոքրիկն Անի նուագած է Պէթհովընի «Ռոմանս եւ Մընիւէ»ն եւ Ռախմանինովի «Փոլքա»ն, դաշնակի ընկերակցութեամբ Մարինա Սիմոնեանի: Հուսկ, մենեկային նուագախումբին եւ Ջուլթակահարներու խումբին միանալով Անի, մեկնաբանած են Վիվալտիի եւ Կոմիտաս-Ալամազեանի գործերը, որմէ ետք Ջուլթակահարներու խումբը, գեկավարութեամբ Սարգիս Պուքուլեանի, նուագած է չորս գործեր՝ Պրամսէն, Արամ Խաչատրեանէն եւ Կոմիտասէն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Ա.

Առաջին անգամ ըլլալով ինքզինքէն այնքան մօտէն չրջապատուած, ընդխառնուած տեսնել ազգակիցներու խուռն զանգուածի մը, ամէն տարազներով, ամէն գաւառաբարբառներով. աւելցուցէք նաեւ ասոնց վրայ այն քիչ մը եսամոլ հանդուրժասիրութեան զգացումը, զոր Կոնստանտնոյպոլսի այնքան վիճակակիցները, խոտակիցները՝ տեսնելով իրար, դեռ չվերջերուն ակնկալութեամբ տակաւին չէջուած. այն հաճոյալի անակնկալները, ծանօթներուն յեղակարծ հանդիպումները, «վա՛յ, դո՞ւն ալ մի հո՛ս ես, դո՞ւն ալ մի եկար»ները, զոր զգացի քանիներէն չարժումը իր ամէն մէկ ժամանումին կը հրամցնէր գաղթականներուն ու մանաւանդ սա իրողութիւնը, թէ քանիները, տակաւին քիչ – չատ պարբ, թոյլ կուտային իրենց հիմակուան հիմա չդրաղիլ ապագայով, որուն անորոշութիւններէն, անձկութիւններէն արդէն զիրենք, գէթ առենի մը համար, զերծ պահելու երեւոյթը ունէր Առաջնորդարանին սա երկրորդ յարկի կանանչապատ սենեակը, ուր աղաները ստէպ կը դումարեն «Գաղթականաց Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը». քաջալերող ու բարեկամ անուն մը, որ յոյսի մը, ապահովութեան պէս կը չողայ խեղճերուն աչքին, ու կը հասկնաք, թէ ինչո՛ւ Հոկտեմբերի այդ չաթաթ իրիկունը եկեղեցիին պարտէզն ու բակը կոհակաւորող ամբոխը դուարթ է ու մոռցունքոտ ու լատատես – ներողամիտ՝ հատատալից ըլլալու աստիճան Յեղափոխութեան հանդէպ, զոր պիտի չուշանայ սակայն դատապետել ու անիծել իբր միակ պատճառը իր դժբախտութիւններուն:

Ամէն տարազները, բարքերը, չեչտերը կան այդ այլատեռ, խառնիճաղանճ ամբոխին մէջ, ուր Դժբախտութեան հատարակացութենէն ծնած՝ դատակարգային ամէն արհամարհանքները, նախապաչարումները վանող եղբայրասէր գիրկընդխառնումի մը մէջ եկած են հատաքուիլ Պոլսոյ ամէն թաղերէն, էն գռեհիկներէն, ինչպէս էն «ազնուապետական»ներէն, Սամաթիայէն, Սալմաթօմրուքէն, ինչպէս Գատըգիւղէն ու Օրթագեղէն, մայր հայրենիքին ամէն գաւառներէն ներկայացուցիչներ, ամէ՛ն դատախարատկութիւնները ու ամէն դատակարգերը հայ ժողովուրդին, որուն հատաքական մանրանկարը, համայնապատկերը կը պարզէ դիտողին աչքերուն: Ճակատագրային համերաչխութիւնը միեւնոյն զգացումով, արտայայտութիւնով կը կենդանաւորէ բոլոր այդ այլատիպ դէմքերը, եղբայրական կապ մը կը հաստատէ այդքան հակընդդէմ բարքեր, դատախարակութիւններ ներկայացնող անհատներու մէջ, որոնք, վերադոյն տաղնապին վաղորդայնին մոռցած են կարծես, թէ այս ինչ դատակարգի կը պատկանին, այն ինչ տիտղոսը, դիրքը, դատախարակութիւնը ունին, ձեռք – ձեռքի տալու ու յիչելու համար թէ, Հայ են, միեւնոյն վիճակներէն անցած ու միեւնոյն բախտին նախատահմանուած: Իր տարաչխարհիկ տարազով գունագեղած գատատացի բեռնակիրը, բանուորը, ձկնորսը, զարգացածի երեւոյթով սալոնի չիք երիտասարդը՝ պըլխարկը ծուռ ճակատն ի վար ու գատատանը ձեռքը, դպրոցէն նոր չրջանաւարտը, դրագէտը կամ դրագիրը, էնտֆը, շուկայի երիտասարդը, ֆէսաւոր նախկին վաճառականը իսկ, ամէնքն ալ գիրար կ'արմկեն, կը դէմդէմեն, կը քովընտեն, անսենթեւեթ ընտանութեան մը մէջ, որ ենթադրել կուտայ, թէ այդ դատակարգերու տահմանները նչանագարող արհամարհական վերադիրները,- պարոն, չարպալը, գէվզէկ, համալ, դրսեցի եւ այլն, – ա՛լ անհետացած, ջնջուած են մեծ մրրկին մէջ, որ հայ ազգին ամէն կարգերը միեւնոյն ահռելի հարուածով հարուածած, տակնուվրայ ըրած, իրար խառնած էր:

Այդ բոլոր դատակարգերը հատարակայ բան մը ունին արդէն, գլխա՛րկը, ինչ որ Պոլիս կը ծառայէր նորերը, զարգացածները գատելու եւ մնացածներէն, հին – գլուխներէն, գործի մարդերէն: Ֆէսերը բացառութիւններու պէս կը պատրէին եւրոպական բիւրաճեւ գլխարկներու բազմութեանը մէջ, գաղթականներուն առաջին գործը ըլլալով՝ իբր առաջին չարժում, ապագայ ազատութեան ու իբր ճառթ մը սուլթանին, Եգիպտոսի հողին վրայ ոտք դնելնուն պէս, մէկդի նետել դերութեան ու սարսափի օրերու յուչարար կարմիր զգակը:

Ամբոխը կը չատնայ, չարժումը կ'ոգեւորուի, հետզհետէ որ տուներները կ'իջնեն աչնային վերջալոյսներու խաղաղ, փափուկ ու հիւանդոտ գունաւորումովը՝ երանգաւորուած երկինքն ի վար: Եկեղեցիին ընդարձակ պարտէզին խոչոր դռնէն անդադար երթեւեկ մըն է գաղթականներու, բոլորաճեւ փոչոտ, մոխրոտ ճամբու մը մէջէն, որուն երկու կողմերը կը սլանան նուրբ ու վայելուչ սիլուէթները արմաւենիներուն, վինջաւորուած հովահարաճեւ փթթումովը իրենց կանանչ տերեւոյքին, որ չնորհալի ու ճկուն հակումներ ունի իրիկուան հովին, – բարեկամական բարեւներ կարծես գաղթականներուն հասցէին:

(Շար. 2)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 22

ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՇԽԱՐՀԱԶՕՐԱՅ
ԵՒ
ՁՕՐԱՎԱՐԱՅՆ ՀԱՅՈՑ,
ՈՐՔ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ
Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ
1918 *ԱՄԻ,*
ՎԱՄՆ ՀԱՒԱՏՈՑ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 18–ին, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի եւ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Սարգսեան Հերոսներուն համար։

Կը հրաւիրուին բոլորը այդ օր Աղօթքով եւ ինքնամփոփ ներկայութեամբ վերանորոգել իրենց յարգանքը Սարգսեան Հերոսներու յիշատակին։

A.S. HOMENETMEN-FRANCE

organise

un Tournoi Intercommunautaire de foot-ball et de basket-ball

«SOUREN MOURADIAN»

les 1er, 2 et 3 Juin

Stade Municipal Hunebelle
7, Place Hunebelle — 92140 Clamart

Avec la participation
des équipes de :

HOMENETMEN LONDRES
HOMENETMEN HOLLANDE
HOMENETMEN VALENCE
A S O A
J A P
A S HOMENETMEN-FRANCE

DINER DANSANT

le 3 Juin à partir de 21 heures

Gymnase Hunebelle
7, Place Hunebelle — 92140 Clamart

Renseignements : 01. 42. 25. 69. 46

(Շար. Ա. էջէ)

Չգային դրութիւնն է որ առաւելաբար խանգարուած է։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՉԻՆՈՒՈՐՆԵՐ, *Ծոցէ պատերազմի ընթացքին, անոնք Իրաքցիները սպանած են, քան Նիւ – Եորքը պաբբերականին, որ կը հաստատէ թէ 1991 Փետրուար 27–ին, Ամերիկացիները կրակ բացած են 382 անոնց եւ երբեմն ալ վիրաւոր Իրաքցիներու վրայ։*

ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ տեղեկատուութեան նախարարութիւնը կը նախատեսէ օրինագիծ մը ներկայացնել առաջի առնելու համար «խօսքի ազատութեան չարաշահութեան», այլ խօսքով օրէնքով կը ծրագրուի հակահտի տակ առնել մեքենաներու դործունէութիւնը։ Նախարարութեան բանբերը՝ Ակինչին կը բացատրէ («Վիպէրա-սիոն», Մայիս 17) «ներկայիս ապրեցութեան միջոցներ չունինք այն մեքենաներուն վրայ որոնք Ռուսաստանի չահուն դէմ կը գործեն»։ Մոսկուա ապրարարութիւն մըն ալ բրած է օտար մեքենաներուն որոնք Ռուսաստանի նկատմամբ «թշնամական» արտայայտութիւններ կ'ունենան։

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 200–էն 400 կը պնահատէ թիւը անոնց որոնց հետքը չէ գտած ինչէսէի պայմութիւնը։ Յարդ միայն 20 դիակ յայտնաբերուած է։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 1ère fois
TOURNOI INTERNE D'ECHECS
des élèves (enfants et adolescents)
Samedi 20 mai à 15h

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Date à retenir

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet

au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՍ 15 – ՅՈՒԼԻՍ 29

Վեցերորդ տարին ըլլալով Համազգայինի ամառնային համախմբումը բացառիկ առիթ մը պիտի ընծայէ Սփիւռքի համալսարանական ուսանողներուն փոխելանալու Հայ մշակոյթին եւ Հայոց պատմութեան։

Օգտակարը հաճելիին մէացնելով, համախմբումը կ'առաջարկէ դասախօսութիւններու չարք մը նեղկայացուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթի մեծ մասնագէտներու կողմէ։ Նախատեսուած են հայկական մշակոյթի, երաժշտութեան, չարժապատկերի եւ դրականութեան չուրջ վիճաբանական հանդիպումները, ինչպէս նաեւ չրջապտոյտներ դէպի Լիբանանի դլխաւոր հայկական հաստատութիւնները՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարան, Այնճար, Պուրճ Համուտի հայկական թաղամասեր, ինչպէս նաեւ Լիբանանի պբօսաչրջային տեսարժան վայրեր՝ Պաալպէք, Պիպլոս, Պէյթ էլ Տին եւ այլն։

Առաջին անդամ ըլլալով այս տարի համախմբումը կ'առաջարկէ նաեւ այցելութիւն մը դէպի Սուրիոյ պատմական վայրերը եւ ուխտադնացութիւն մը դէպի Տէր Զօր։

Սուրիա եւ Տէր Զօր չրջապտոյտի մասնակցիլ փափաքող ուսանողները պարտին Պէյրութ դանուիլ Յուլիս 11–ին։

Մասնակցութեան ծախքեր՝ 600 ամերիկեան տոլար։

Լրիւ կեցութեան ծախք։

300 *ամերիկեան տոլար կէսօրեայ կեցութեան ծախք։*

200 *ամերիկեան տոլար Սուրիա այցելութեան համար։*

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան թերթիկներ ստանալու համար դիմել։ –

ԼՈՆՏՈՆ. – Սեւլա Թնճուկեան –
Tél. : 44171 6038452
Fax : 44171 6039518
E.mail : stenjouk@aol.com

ՓԱՐԻԶ. – Հուրիկ Պաղտասարեան –
Tél et fax : 33 01 42 29 10 24
E.mail : navasti@wanadoo.fr

web site : www.hamazkayin.com

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՒԱՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Հայ Աղքատաւոր Ընկերակցութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2000, ժամը 20·30–ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009 Փարիզ Բարեփոխեալ կանոնադրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան կէսը՝ 8 անդամ նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան։

Թեկնածուութեան պայման է Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ։

Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը դիմել գրաւոր, ամէնէն ուչ մինչեւ Մայիս 29։

Դիմումնագիրը ձեռագիր պէտք է ըլլայ, ստորագրուած՝ թեկնածուին կողմէ։

Յատակօրէն նչուած պէտք է ըլլայ անունը, մականունը եւ հասցէն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ASSEMBLEE GENERALE DE L'A.A.A.S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 22 Juin 2000 à 20h30 au Siège de l'Association :
77, rue La Fayette — Paris 9ème.
Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).
Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.
Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard **le 29 Mai 2000.**
Elles doivent être manuscrites et indiquer les nom, prénom et adresse du candidat.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

⁂

REPAS

Samedi 27 Mai à 20h30

La Section **«D. Misakian»** de Livry-Gargan vous invite à sa fameuse **soirée MANTE.**

Cette soirée chaleureuse et amicale autour d'un plat traditionnel aura lieu à la M.C.A. : 17, rue Charles Péguy 93190 LIVRY-GARGAN.

Le prix du repas est de 130 F pour les adultes et de 50 F pour les enfants de moins de 15 ans.

Nous comptons sur votre présence à tous !

Réservez vos tables **avant le 19 mai** au numéro de téléphone suivant :

01. 43. 83. 87. 68.

ԲՈՒՀԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽՄԶԻ Մարսէյլ քաղաքի Սուրբ Մայրիկ մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 14·30–ին Հայ Մշակոյթի Տունը
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Օրակարգ. – Տեղեկատուութիւն 1999–ի, նոր վարչութեան ընտրութիւն, 48–րդ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում, «Մայրերու Օր»ուան տօնի պատրաստութիւն, ծրագիրներ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*

pour les enfants **de 6 à 12 ans**

du 4 au 24 juillet

Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*

EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

UGAB - MARSEILLE

COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants

— o — o — o — o — o —

La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 19
VENDREDI
19 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ԵՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·909 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.909

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱՄՆ ԿԸ ՄՂԵՆ ՋՕՐԱԿՑԻԼ Ի. ՓՈՋԱՐԵԱՆԻ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՓԱՂԱՓԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հայաստանէն երեսփոխաններու խումբ մը ԱՄՆ կատարած այցէն վերադարձած է երեւան ու յայտնած թէ ամերիկեան պատգին գործերու նախարարութեան պաշտօնատարները պնդած են որ իրենք պարտիզ պէտք է կենան նախագահ Ռ. Քոչարեանի ղարաբաղեան քաղաքականութեան. անոնք հասկցուցած են նաեւ թէ իրենց համար հաշտութեան փարելի եղբ է Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ տողային փոխանակումի տարբերակը:

Այս մասին արտայայտուելով Ազգային ժողովի պետական եւ օրէնսդրական պատերու յանձնախումբին նախագահը Վիկտոր Դալլաքեան, ըսած է այս կարդի պնդումներով իրենց գլխաւոր խօսակիցը եղած է ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարութենէն պրոֆ. Քէսլինկ որ իր երկրին երեւանի դեսպանատան նախկին Ա. քարտուղարն էր: Հայ երեսփոխանները պատասխանած են թէ նախագահը իրենց հետ այդ ուղղութեամբ խօսակցութիւն չէ ունեցած:

Ինչ կը վերաբերի տարածքներու փոխանակման ճամբով խաղաղութիւն հաստատելու տեսակէտին որ վերջերս տեղ գտաւ հայաստանեան մամուլի անուններուն մէջ ու հերքուեցաւ նախագահին կողմնակից, Ազգային ժողովի երեսփոխանները իրենց ամերիկացի խօսակիցներուն յայտնած են թէ հայկական տարածքներ հայկական ուրիշ տարածքներու հետ կարելի չէ փոխանակել: Հայերը մերիկեան հանդիպումներուն նկատի եղած է հարց – ձէյհան քարիւղատարը Հայաստանէն անցընելու տեսակէտն ալ:

*
**

ԱՄՆ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՌՈՒՍ-ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ռուսական մամուլի «Նեզավիսիմայա գազեթա»ն Երեւանի իր թղթակիցին ապրիլով նման վարկածի մը տեղ տուած է: Ան իր լսածը հիմնած է երկու պատճառաբանութեան. նախ՝ նման տրամադրութիւն Հայաստանի կողմէ, նեղ կացութիւն կը ստեղծէ երկրին ղեկավարութեան համար եւ կը ծառայէ չէջնիին մէջ ամերիկեան չահերուն: Այդ հեռանկարը լարուած մի մը պատճառ կ'ըլլայ հայեւռուսական յարաբերութիւններուն մէջ, պատեհ առիթ ստեղծելով ԱՄՆ-ու ճգտումներուն եւ արեւմուտքի զօրակցութիւնը ապահովելով Հարաւային Կովկասի քաղաքական եւ տնտեսական զարգացումին նուիրուած անոր ծրագիրներուն:

Ամէն պատ, նոյն թղթակիցը ըսած է թէ ռուսերէնատուռ մխուքեան յարելով իր անկախութիւնը կորսնցնելու Հայաստանի սպառնալիքին հետ Ռուսիոյ Կովկաս վերադարձի հեռանկարը կրնայ հաղորդել Թուրքիան որ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատէ Հայաստանի հետ ու բանայ իր սահմանը: Անկէ եառ, յոյսերով, կարելի կ'ըլլայ Հայաստանը Ռուսաստանէն հեռացնել:

*
**

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ ԷՆԹԷՐՓՈԼԻ ԿԱՑՔԷՋԻՆ ՎՐԱՅ

Հայաստանի Ներքին գործերու նախկին նախարար ու ՀՀՇ նախագահ Վ. Սիրադեղեան դեղեան հակառակ իր դէմ եղած ծանր ամբաստանութիւններուն, հեռացած էր երկրէն. Հայաստան անոր որոնումին ինդրանքով դիմած էր էնթէրփոլին: Միջազգային այս կազմակերպութիւնը վերնորոգուղներու իր ցանկին վրայ ուելցուցած է Վ. Սիրադեղեանը ու համացանցի կայքէջին վրայ դեռեզած անոր նկարն ու ահաձին մասին տեղեկութիւններ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 17 / 18)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ՇՐՋԱՊՈՅՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Արտաքին գործերու նախարար Վարդան Օսկանեանի Հարաւային Ամերիկա կատարած չրջապտոյտը չարունակուած է Մայիս 16–ին, Պրազիլի մայրաքաղաք Պրազիլիա այցելութեամբ: Հոն տեսակցութիւններ ունեցած է երկրին փոխ-նախագահ Մարքօ Մասիէլի եւ իր պաշտօնակից Լուիս-Ֆելիփէ Լամփրէայի, ինչպէս նաեւ անոր գլխաւոր քարտուղար տէ Սէյլաս Գոռէայի հետ: Հանդիպումներուն կողմերը մասնաւորապէս պայմանաւորուած են կարելի ամենակարճ ժամանակի մէջ առեւտրատնտեսական, մշակութային եւ գիտաշրջութեան բնագաւառներէն ներս համագործակցութեան համաձայնագրեր ստորագրելու չուրջ: Մայիս 17–ին, Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարը իր չրջապտոյտը կը չարունակէր Արժանթին այցով, Պուէնոս-Այրէսի մէջ հանդիպումներ կ'ունենար արժանթինցի պատգընկերներու հետ:

*
**

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 17–ին հանդիպում մը ունեցած է Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ: Վեհափառը նախագահին տեղեկութիւններ տուած է վրաստան կատարած այցելութեան մասին: Ապա անոնք քննարկած են քրիստոնէութեան 1700–ամեակի նչումներու նախապատրաստութեան ընթացքը: Արծարծուած են նաեւ եկեղեցի – պետութիւն յարաբերութիւնները:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 17–ին հանդիպում ունեցած է արտասահմանի հետ մշակութային կապերու ընկերակցութեան նախագահութեան անդամներուն հետ: Ընկերակցութեան նախագահը նչած է թէ ան հիմնուած է 1944–ին, այսօր մօտ հինգ հազար անդամ ունի, 45 ընկերութիւն Հայաստանի ու 30 ալ արտասահմանի մէջ: Հանդիպումին նիւթ եղած է քրիստոնէութեան 1700–ամեակի նչումը եւ Ռ. Քոչարեան առաջարկած է որ այդ մասին մշակութային կապի ընկերակցութիւնը իր ծրագիրը ներկայացնէ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԳՈՉՆ-ՊԷՆՏԻԹ

«Մոնտո» (Մայիս 18) հարցազրոյց մը հրատարակած է Տանիէլ Գոհն – Պէնտիթի հետ, որ նախապահն է եւրոպական խորհրդարանի Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա յանձնախումբին պատուիրակութեան: Ան հարցումին որ կը վերաբերի Թուրքիոյ նոր նախագահին՝ Ահմետ Նեճտէթ Սէզէրի, Գոհն Պէնտիթ կը պատասխանէ. – «Թուրքիոյ գլխաւոր հարցը անցքն է քաղաքական նոր սերունդի մը: Ներկայիս, ամէն ինչ կեցած է: Պ. Էճեվիթ եւ ուրիշներ Թուրքիոյ նուիրեցին անդամակցութեան թեկնածուութեան նուէրը, բայց, կը կրկնեմ նոր սերունդ մը պէտք է»:

Թուրքիա, կ'ըսէ Գոհն – Պէնտիթ տեւական երթուդարձի մէջ է, մէկ քայլ առաջ, մէկ քայլ անդին, ընկերութիւնը բաժնուած է, արդիապաշտները կը մղեն, աւանդապաշտները կը կասեցնեն: Ներկայ վարչապետը բարենորոգումներու կողմնակից մըկը նկատուի, բայց չատանդիջող է քրտական հարցին նկատմամբ: Այս առընչութեամբ, Ելմազ եւ Ի. Ճէմ ատելի բայ են, ուրիչ սերունդ մըն է: Կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը անմիջական չէ հարցումին, Գոհն – Պէնտիթ կը բացատրէ. – «Կը հաստատեմ որ բազմաթիւ երեսփոխաններ դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան մշակութային պատճառներով: Ուրիշներ կ'ուտարկեն որ Թուրքիա եւրոպական Պետութիւն մը չէ, որովհետեւ իր հողամասին միայն մէկ մասը Եւրոպա կը գտնուի: Դեռ կան որ կ'ըսուի թէ եթէ Թուրքիա եւրոպացի է, այն ատեն Ռուսաստանն ալ է: Կը խորհիմ որ Եւրոպայի եւ անոր ընդլայնումին մասին վիճարկումին տիրթը փախցուցինք Պաղին տապալումէն ետք: Այսօր ազդերու Եւրոպայի մը ծագումին վտանգը կայ: Ինչպէ՞ս կարելի է ներս առնել Թուրքիան պահպանելով Հասարակապետութեան հիմնարկներու գործընթացը: Տասը տարիէն, Թուրքիա 80 միլիոն բնակիչ պիտի ունենայ, այն ատեն Եւրոպացի ամէնէն չատ եբեսփոխանները պիտի ունենայ, չատ աւելի քան Գերմանիա: Կարեւոր պատճառաբանութիւնն է պերման պահպանողականներուն, բայց նաեւ ընկերային – դեմոկրատներուն: Թուրքիոյ թեկնածութիւնը կը սպիպէ իրեն եւ Եւրոպայի միասնաբար պատրաստելու հասարակաց կառոյցներու ամրողջութիւն մը, տեսնելու համար թէ ի՞նչ չափով Թուրքիա կը համապատասխանէ եւրոպական հիմնարկներուն: Աւելի քոյլ կուտայ որ աւելի բայ վիճարկում մը տեղի ունենայ, որու ելքը յայտնի չէ: Ըստ ինձի Թուրքիոյ ապագան կամ Պարչելոնա է, կամ՝ Պաղտատ: Պարչելոնան կը նչանակէ Թուրքիոյ դաչնակցայնացումը որ քրտական հարաւ – արեւելքը տեսակ մը Գաթալոնիան կը վերածէ Հանրապետութեան ծոցին մէջ, Պաղտատ, քեմալական ծայրայեղ կեդրոնացումն է որ կը մնայ»:

*
**

Նոյն թիւին նոյն էջին մէջ, Մարի Ժեկօ յօդուած մըն ալ ունի Նոր նախագահին մասին որ կ'ուզէ ամրապնդել իրաւական պետութիւնը եւ ժողովրդավարութիւնը: Ան պաչտօնի գլուխ անցաւ Մայիս 16–ին, բայց, տակաւին ոչ մէկ ժամանակացոյց որոչուած է եւրոպական Միութեան հետ բանակցութիւններուն համար: «Տէտ Շեփկըլ» գերմանական չաբաթաթերթին տրուած հարցազրոյցի մը մէջ, եւրոպական ընդլայնումի պատասխանատուն՝ Կունթըր Ֆէրհէօկրն կը նախատեսէ թեկնածու տասը երկիրներու (որոնց մէջ՝ Սլովաքիա եւ Մալթա) անդամակցութիւնը մինչեւ 2005 – 2006, բայց լուռ կը մնայ Թուրքիոյ մասին եւ Էճեվիթ ալ զժգոհ է Եւրոպական Միութեան յապաղումին գործընթացին առուգումին մէջ:

Մ. Ժեկօ կը կեդրոնանայ երկրին մէջ սիրող ծանր թեզրներուն վրայ, բռնատրկութիւն, չարչարանք եւ այլն: Ամերիկեան իսկ տեղեկագիր մը կը դատապարտէ «արտայայտութեան ազատութեան սահմանափակումները»: 25 լրագրողներ բանտն են:

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԻՐԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ մէջ չուրջ տասնամեակ մը առաջ գործուած չարք մը սպանութիւններու լուսաբանութիւնը, ըստ թրքական աղբիւրներու, մեղսակցութեան լուրջ կասկածներով կ'ամբաստանէ Իրանը: Նոյնիսկ վարչապետ Էճեվիթ յայտարարած է թէ «վճռական փաստեր» ունին այն մասին թէ Թեհրան զօրակցած է Թուրքիոյ մէջ ծաւալող ահաբեկչութեան: Աւելցուցած է նաեւ թէ Թուրքիա վրդոված է իր յեղափոխութիւնը արտածելու Իրանի քաղաքականութենէն եւ թէ այդ երկրին հետ իր յարաբերութիւնները պիտի արժեւորէ հիմնուելով ատեմանատար ձեւը ձգուած չօչափելի փաստերուն:

Երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն այս լարուած կացութիւնը չեչտուած է երբ Անգարա փորձած է նոյն ահաբեկչութիւններուն թղթածրարը փոխանցել Թեհրանի, նախագահ Ս. Տէմիրէլի մէկ ներկայացուցիչին միջոցով: Թեհրան յայտնած է թէ ոչ իսկ տեսնել կ'ուզէ այդ թղթածրարը եւ մերժած է ընդունիլ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուցիչը: Իսկ Իրանի Արտաքին գործերու նախարարը յուսած է թէ Անգարայի ընթացքը միջամտութիւն կը նկատէ իր երկրին ներքին գործերուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՐԱՄ ՓՈԽԱԴՐՈՂՆԵՐՈՒ հարցը միչտ անել կացութեան մատնուած էր

(Շար.ը Դ. էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻԷՖԱ–Ի ԲԱԺԱԿԻՆ ՏԻՐԱՑԱԻ ԿԱԼԱԹԱՍԱՐԱՑ

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Օրինաւոր 90 վայրկեաններու խաղէն եաք երկարաձգումներն ալ բաւարար չեղան որպէսզի յաղթականը վճռուի Կալաթասարայ – Արսընալ հանդիպումին, որ մնաց 0–0 արդիւնքի վրայ: Հարկ եղաւ ուրեմն փէնալթիներու չարքը ու Կալաթասարայ 1–ի դէմ 4 կէտով կրցաւ ապահովել յաղթանակը: Պարզ է որ ամբողջ Թուրքիան ցնծութեան մէջ է, քանի առաջին անգամն էր արդէն որ թրքական խումբ մը եւրոպական աւարտականի կը հասնէր:

Նախքան մրցումը, ինչպէս պրեցինք մեր նախորդ թիւով, ծանր միջադէպեր պատահած էին Գուիրնհակըն, ուր տեղի կ'ունենար մրցումը, անգլիացի եւ թուրք համակիրներու միջեւ: Մայիս 16–ի դիչերուան բախումներուն պատասխանատու կը նկատուէին Թուրքերը ըստ դանիական ոստիկանութեան: Շուրջ տասը հոգի ձերբակալուած էր: Ցաջորդ օրն ալ, Մայիս 17–ին, կէսօրէ եառ է որ դանիական մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ ծանր միջադէպեր տեղի կ'ունենային: Վեց վիրաւորներ (Թուրք, անգլիացի, դանիացի եւ հոլանտացի) ծանր վիճակի մէջ կին, գլխաւորաբար 2 Անգլիացի: Պոլսոյ փողոցներուն մէջ ալ, մրցումին արդիւնքին հաղորդումէն եառ, ուրախութեան արտայայտութիւններ եւ ցոյցեր այնպիսի համեմատութիւններ առած են որ «կորսուած» փամփուչտներէ բաղմաթիւ վիրաւորներ կան:

ՎՐԻՊԱԿ. – Այսօրուան «Ցառաջ»ի ներսի էջերու թուականն ալ պէտք է ըլլայ Մայիս 19:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԽՃԱՆԿԱՐ ՕՐՈՒԱՆ ԹԵՄԱՆԵՐՈՎ

Հայաստանեան մամուլին նիւթերու զանազանութեան մէջ տեղականը երկու գլխաւոր խումբով կը ներկայանայ. առաջինը կ'ամփոփէ մեծ մասով քաղաքական բնոյթի այժմէական լուրերը, ինչպէս՝ դեկավարի մը պաշտօնանկութիւնը կամ նշանակումը, արտասահմանէն դէմքերու հետ հանդիպումներ, նչումներ, ոսկեհատումներու հանդիսաւոր բացումներ, եւ այլն: Երկրորդը կազմուած է «մնայուն» նիւթերէ որոնք չատ անգամ առաջինները աւելի ծանրութիւն կը ներկայացնեն երկրին ու բնակչութեան համար: Այս բաժինէն կարելի է յիշել արտագաղթը, վաճոյի խնդիրը, եւ այլն: Օրինակ, Մայիսի առաջին չաբթուան թերթերէն բնականաբար անպակաս է վարչապետ Ա. Սարգսեանի պաշտօնանկութեան ու յաջորդին նշանակումին նիւթը. առաջինին հեռացումին ու երկրորդին յաջողումին մասին վերլուծումներ, խորհրդածութիւններ սիւնակներ զրաւած են, չատ անգամ լուրջ ոճով, երբեմն նաեւ երգիծական դոնաւորումով: Եղած են հետեւութիւններ. մէկը նախագահը որոշ չափով հզօրացած կը նկատէ, ուրիշ մը իր աթոռին վրայ երկար ապագայ չի նախատեսեր անոր:

Ինչ կը վերաբերի մնայուն բնոյթով նիւթերու որոնց նկատմամբ մտահոգութիւնները աւելի արդար են հաւանօրէն, գլխաւորները բոլորն ալ ներկայ են նոյն չրջանի օրաթերթերուն եւ չաբաթաթերթերուն մէջ: Կարելի է ըսել որ «Իրաւունք»ի Մայիս 5 – 11–ի թիւը ամէնէն ուշադրաւ խմբագրում մը ըրած է անոնցմէ:

Արտագաղթի խնդիրը որ ամէնէն ծանրակչիռն է երկրին ներկային ու մանաւանդ ապագային տեսակէտէն, ըստ դիրքերու չատ տարբեր արժեւորումներ կը ստանայ. պաշտօնական աղբիւրները երկար ատեն լռելէ, կամ փոքրացնելէ եաք անոր ծաւալները, այսօր հասկցած ըլլալ կը թուին այդ կեցուածքին ապարդիւնը բնոյթը ու սկսած են քիչ մը աւելի իրատեսական մօտեցումով խօսիլ երեւոյթին մասին, մինչեւ 800 հազարի հասցնելով երկրէն հեռացածներու թիւը:

Ընկերային ապահովութեան նախկին նախարար, ներկայիս կառավարութեան առընթեր դաղթի եւ գաղթականներու վարչութեան պետ Գագիկ Եղանեան երկու նախագահութեամբ եւ ամենայն իրատեսութեամբ կ'ամփոփէ մեկնումներու դրդապատճառները. «Մարդիկ հիմնականում գնում են տնտեսական, ընկերային, բաղաքական, բարոյական, հոգեբանական պատճառներով: Արժէքների համակարգը մեզ մօտ շատ է խաթարուել, մարդիկ վստահութիւն չունեն» («Առաւօտ», Մայիս 6):

Նոյն նիւթին մասին Ղարաբաղ Կոմիտէի երիցապոյն անդամ, ակադեմիկոս, Ռաֆայէլ Ղազարեան պատասխանելով Փիրուզա Մելիքսեթեանի, կ'ըսէ.

«Երբ 150 միլիոնանոց Ռուսաստանից հեռանում է 10 միլիոնը, Ռուսաստանը չի դադարում լինել մեծ եւ հզօր: Նա ունի ռազմական հսկայական պոտենցիալ, որն այժմ էլ մրցունակ է անգամ ԱՄՆ–ի հետ: Եթէ Ուկրաինայից հեռանում է 3–4 միլիոն, այն չի դադարում մեծ եւ հարուստ երկիր լինելուց: Բայց երբ Հայաստանից հեռանում է մէկ միլիոն, արդէն կործանարար է մեզ համար: Քանի՞սն է այսօր հեռացել հայրենիքից, որքա՞ն է մնացել, ստոյգ ոչ մէկն էլ չգիտի: Նուրջս դատարկւում է: Հեռանում են այնպիսիները, որ մտածել անգամ չէին ուզում, թէ մի օր ստիպուած կը լինեն թողնել հայրենիքը: Մարդիկ, ովքեր իրենց կարողացածն են տուել երկրին, շարժմանը, այսօր հեռանում են արտասուելով: Որովհետեւ ճարահատեալ են, ստիպուած են, որովհետեւ անգամ մինիմումն ապահովող աշխատանք չունեն:

– *Ի՞նչը հասցրեց այս չարիքին:*

– Երկու հանգամանք: Նախ եւ առաջ տնտեսութիւնը, ժողովրդին զրկեցիք աշխատելու հնարաւորութիւնից: Համատարած անելանելիութեան ու յուսահատութեան մէջ, սակայն, մարդիկ լաւ էլ տեսնում են, թէ ինչպէս են որոշ լպիրշներ այնքան ուռճացել, որ միլիոնաւոր տոլար արժողութեան դղեակներ են կառուցում: Բայց տեսնում են, չէ՞, գիտեն, որ այդ «շինարարներն» ազնիւ, ստեղծարար աշխատանքով ձեռք չեն բերել ունեցածը: Արժանիները տառապում են, հասնում միանչեւ աղբարկղ, իսկ անամօթ–թալանչիները սուված ժողովրդի աչքի առջեւ նման դղեակներ են կառուցում:

Անվերջ փոխւում են իշխանաւորները, բայց սպասուած արդարութիւնը չկայ ու չկայ: Մէկին հանում են, միւսին բերում, բայց ոչ ոք փորձ անգամ չի անում դատապարտել, պատժել թալանչիներին, մարդասպաններին»:

(«Իրաւունք», Մայիս 5–11)

Նոյն թերթին նոյն թիւը քովի էջի մէկ սիւնակով կուտայ «արժէքների խաթարուած համակարգ»էն թարմ օրինակ մը որ կրնայ տեղ գտնել «բարոյական»ի գլխուն տակ ալ.

«Ազգային ապահովութեան նախարարութեան մամլոյ ծառայութիւնը հաղորդագրութիւն է տարածել, համաձայն որի, Խարբերդի մանկատան տնօրէնն ու պահեստապետը պարբերաբար գրպանում էին խոշոր գումարներ, այն միջոցներից, որ նախատեսուած էին հաշմանդամ երեխաներին սննդամթերքով ապահովելու համար: Հաղորդագրութիւնում կան հետեւեալ զարմանալի տողերը· "Նրանց անմարդկային եւ յանցաւոր գործունէութեան արդիւնքում թերսնուածութիւնն ու հիւծուածութիւնը պատճառ դարձան երեխաների մահացութեան բարձացման": Մնում է զարմանալ, թէ որտեղի՞ց Հայաստանում յայտնուեցին այդպիսի հրէշներ: Ձնայած, եթէ յիշենք, որ տարիներ շարունակ իշխանութիւնները միտումնաւոր ցրտի, խաւարի եւ սովի էին մատնում Հայաստանի ամբողջ բնակչութիւնը, ապա ամենեւին էլ զարմանալի չէ, որ միջին ու ստորին օղակներում յայտնուում են ցոյնաման գործելակերպ որդեգրած մարդ–մուկ պաշտօնեաներ: Եւ ակնյայտ է, որ մարդկային (իսկ աւելի ճիշդ անմարդկային) այդ տարատեսակը մեր հողից արմատախիլ անելու համար կը պահանջուեն տասնամեակներ»:

Հայաստանի ներքաղաքական կնճռոտ վիճակին, անտեսական, ընկերային ճգնաժամուն նիւթերը որքան ալ տիրապետող ըլլան մամուլին մէջ, Վանոյի խընդիրը չի մոռցուիր: Մեկնումի անոր վայրին մասին զանազան աղբիւրներէ լուրեր կը տրուին, ենթադրութիւնները կ'ըլլան· երբեմն արժանապատուութեան հարց կը տրուի, երբեմն մեղսակցութեան սլաքներ կ'ուղղուին իշխանութեան դիրքեր գրաւողներու, հոգ չէ թէ առանց որոշակի անուն նշելու:

*«Իրաւունք»ի վերոնչեալ թիւին մէջ Անահիտ Սահինեան յետադարձ ակնարկով մը կ'ամփոփէ անկախութեան առաջին օրէն տարուած քանդումի, իւրացումի քաղաքականութիւնը, ընտրութիւններու դեղծարարութիւնները, ազմկայարոյց սպանութիւնները որոնք տարուէ – տարի արտասահմանեցին այսօրուան ղեկնաժամը: Ան կը գրէ· «Տեսանք թէ ՀՀՇ–ական իշխանական խումբը ինչ արագութեամբ ուր գլորեց երկիրը· խաղցած գայլերի նման վրայ ընկան ժողովրդական ունեցուածքին, դառը դատած, դատարկ մնացած ժողովրդին զանգուածաբար մատնելով վերջին աղքատութեան, սովի, ցրտի, խաւարի»...: Քիչ անդին կ'անդրադառնայ սպանութիւններուն. «Հանրութեանը յայտնի առաջին զոհերից եղաւ երկաթուղու պետը որի հետ գործարքի մէջ մտնել անկարելի էր, որպէսզի ելեկտրակայանների համար մազութ ներկրելու փոխարէն պէնզին ներկրէին ի շահ սեփական գրպանի: ... Այնուհետեւ վերացրին ՊԱԿ–ի նախկին պետին, որի յիշողութիւնը չէին կարող ատգրաւել ու այրել, ինչպէս, հաւանաբար, վարուել էին արխիւների հետ»: «Այդ սպանութիւնների շղթան շարունակւում է առ այսօր» *ըսելէ եաք, Ա. Սահինեան կը յիշէ 1996–ի նախագահական դեղծուած ընտրութիւնը, կ'անդրադառնայ արտագաղթին ու վանոյին մեկնումին: Այս վերջին պարագային առընչութեամբ կը պահարակէ իշխանութեան պատեհապաշտութիւնը, գրելով·* «Զգարմացաք որ երէկ Ազգային ժողովը վանոյին պատգամաւորական անձեռնմխելիութիւնից չզրկելու որոշում կայացրեց: Եւ չզարմացաք որ այսօր լուռ ու մունջ հակառակ որոշումը կայացրեք»: *Ապա տեղ կուտայ ժողովուրդին ողջամիտ դատումին, անհատականն չդանելով «պտտուող այն լուրերը թէ վանոյ չփախաւ, նրան իշխանութիւնները իրենք փախցրին, որպէսզի նա դատապարտում չպահանջէր իր մեղսակիցներին բերել իր կողքը, արուածի համար մեկտեղ պատասխան տալու համար մի բան որ իշխանութիւնները բացայայտօրէն չեն ուզում: Դրա բացատրութիւնն էլ ժողովուրդն ունի՝ յանցագործ խումբը յանցակիցներ ունի նաեւ այսօրուայ իշխանական վերնախաւում»:*

*Ա. Սահինեանի արդարօրէն դառն ու կծու էջը կ'աւարտի նախագահին ուղղուած կոչով մը. «Ինք ալ, ուրիշներու նման, դաւելով զարաբաղեան դեկավարի «հպարտ, անվեհեր ու անայլայլ կեցուածք»էն ու «կուռ տրամաբանութենէն» անոր տուած է քուէն. այսօր հիասթափութեան ու ընդվզումի խառնուրդ տրամադրութեամբ մը կ'ըսէ. «Դուք մենակ աւելին չէք, քան ձեզ գումարած ժողովուրդը: Հանէք ժողովրդին մեկուսացումից: Նրան գործի մէջ ներքաշուելու հնարաւորութիւն տուէք եւ կը տեսնէք թէ ինչ կարճ ժամանակում նա "փոսից" ինքն ալ դուրս կը գայ, ձեզ էլ դուրս կը քերի»:

Մայիսի առաջին չաբթուան թերթերու սրցակից Սփիւռքին տեղ տուած էջերը ալ ունի, ինչպէս միշտ. անոնց ուշադրութեան է «Սփիւռքի ուսանո՛ղ, հացի փող կը տա՞ս» խորագրուած կէս էջը (Առաւօտ, Մայիս 3): Արեգնազ Մանուկեան կ'ըսէ. «Սփիւռքից եւ յատկապէս Սփիւռահայերից փող ուզելը մեզ համար արդէն սովորական երեւոյթ է դարձել: Յատկալի է որ այն թափանցել է նաեւ ուսումնական հաստատութիւններ»: *Գրութիւնը տեղ տուած է Սուրբ Յակոբ, Վրաստանէն, Հընդկաստանէն ուսանողներու ապրած կաչառքի փորձառութիւններուն. Երեւանի պետական համալսարանի ուսանող սուրիահայ երիտասարդ մը կ'ըսէ.– ...* «Մի դէպք էլ է եղել, երբ դասախօսն ինձնից դրամ էր պահանջում, բայց ես ասացի որ փող չունեմ եւ նուէր տուեցի: Այս ամէնն արուել է միջնորդի միջոցով· նա է ինձ ասել որ դասախօսը փող է ուզում: Դասախօսն ասում էր որ Սփիւռահայերը հարուստ են, բայց չէ՞ որ մենք էլ ենք բոլորի նման աշխատում այլ ոչ թէ փողոցում թափուած դրամներն ենք հաւաքում»:

«Տուել եմ այն ժամանակ երբ չեմ սովորել» *կ'ըսէ սուրիացի ուրիշ ուսանող մը, աւելցնելով.* «բժշկական ինստիտուտում շատ – շատ է տարածուած եւ հիմնականում վերցնում են Սփիւռքի ուսանողներից: Նրանք չեն կարող ժխտել այդ»: *Կ'երեւի համալսարաններու դասախօսները յարմար չեն դատած խորական վերաբերում ցոյց տալ, Սփիւռքին հանդէպ տասնամեակէ մը ի վեր չեշտուած վերաբերումէն առանձնացնելով հոնկէ գացած ուսանողները. քանի որ Սփիւռքի Հայուն նկատմամբ ամէնէն ծաւալուն վերաբերումը կ'ամփոփուի զայն «կթան կով» նկատելու կեցուածքով, ընական է որ անոր նոր սերունդն ալ յարմար պահուն ենթարկուի հոն առաջնորդելիք վարժընթացի...:*

Հայաստանի ներկային անզեղչելի ներկայութիւն են թախտախաղի սրահները, փողոցներու, մեթրոյի կայաններու, սրճարաններու, ճաչարաններու մէջ ծախուած լոթոները. այս երեւոյթը շատերու ընդվզում կը պատճառէ, քանի որ հիանալի կարգադրութիւն մըն է ճարահատ, անզօր զանգուածի մը վերջին յոյսին չահարկումով մակաբոյծներու պարզատ դասակարգ մը հասցնելու: Բայց բարոյականի, խղճի նման ըմբռնումներ Հայաստանէն առաջին արտագաղթողներն են: Ու ժամանակավրէպ բան է յամենայդ կարգի բաներու վրայ:

Բախտախաղով չարաչահումին դէմ ամէն օր յայտնուած բողոքներու քով, ինչ որ արձանագրելու արժէք կը ներկայացնէ, այդ չրջանակի պատասխանատուներուն ինքնապաշտպանութեան բնազդով ունեցած արտայայտութիւններն են. Ապրիլ 18–ին «Արմէնփրէս»ը կ'արձանագրէր առնոց: Նոյն հաստատութեան սրբարանին մէջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին «խաղային պիզնէսի ընկերակցութեան նախագահ» Արմէն Ստեփանեան յայտնուած է հայրենիքի իսկական փրկիչի դերքէն, պնդելով որ ոչ թէ քաղաքական գործիչները եւ լրագրողները իրաւունք ունին ժողովուրդին անունով խօսելու, այլ իրենք՝ լոթոներու կազմակերպիչները. պարզ այն պատճառով որ իրենք կարելիութիւն կուտան ժողովուրդին ընտանիք պահելու եւ Հայաստանին չմեկնելու. իրենց չնորհիւ է որ ապահովները գործ կ'ունենան եւ հեռատեսիլի կայանները 2 հազար տոլար կը ստանան ամէն մէկ ծանուցումի փոխարէն:

Ամէնը այս չէ. լոթոները նաեւ կը կատարեն, միշտ ըստ նոյն աղբիւրին, ժողովուրդը քաղաքական հասունութեան բերելու առաքելութիւնը. «Ժողովրդի մօտ լաւ գիծ է դրսեւորւում՝ յոյսը չդնի պետութեան, իշխանութիւնների վրայ կ'ըսէ Ա. Ստեփանեան: Իրենք նաեւ վերջին եռամսեակին պետական պիւտճէին վճարուած իրենց 1·5 միլիոն տոլարի հարկերով կրկնապէս կ'արդարացնեն հայրենադէնի համբաւը: Եւ ըսել որ «միայն բարեգործութեամբ զբաղուած» այս հերոսները, ծանր վիճակի մատնուած են, որովհետեւ նոյն տեսակի «բարեգործութիւն» կատարելու նուիրումով, 10 – 15 հազար տոլարի տէր սկզբնակներ ալ ասպարէզ իջած են: կ'արժէ տեղ տալ «Արմէնփրէս»ի այս լուրին խմբագիր Ռուբէն Մելոյեանի վերջաբանին ալ. «Անշուշտ բաւական դժուար է հաւատալ զանազան լոթոների կազմակերպիչների «ծանր վիճակին եւ զուտ բարեգործական մղումներին», եթէ յիշենք որ Հայաստանում ամէն շաբաթ վաճառում է լոթոյի 2 միլիոն տոմս»:

Լոթոներու գերիչխանութիւնը թէեւ լաւագոյնս կը պատմէ Ալավերտիէն Հայլէթ Մոսինեանի մշակած «Հայաստանի լոթոյական հանրապետութեան օրհներգ»էն հետեւեալ հատուածը («Երկրապահ», չաբաթաթերթ, Ապրիլ 21)·

«Լոթոյական ազատ աշխարհ Հայաստան,
Բազում տոմսեր հացի փողով դու առար,
Շատ խելօքներ մահառեցին ճեզ համար,
Որ դառնաս դու մայր լոթոքրոն հայութեան:

Փառք ճեզ, միշտ փառք, լոթոյական Հայաստան,
«Համով» – ասէր, «Հրաշք» – ագռնծ,
«Շանս» – արար,
Լոթոների սուրբ դաշինքով անսասան,
Դու ծաղկում ես եւ կերտում ես
"Ոսկէ դար":

Ամէնէն սարսափելին չէ՞ պարը երբ ողբերգականը ծիծաղ կը պատճառէ ու յոյսը կը կապուի լոթոներու տոմսերուն...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԻՆ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Ապրիլ 24–ը որ նաեւ Հրեաներու համար հոլոքոստի զոհերուն եւ հերոսներուն ոգեկոչման օրն է:

Ե. Ակիմեյը զլանալ կուտայ թէ մինչեւ 15 տարի առաջ քաղաքական ճնշումը լարտրոյն ձեւով կը յաջողէր արգիլել Երուսաղէմի հայկական թաղին բնակչութեան մասին վաստակաշատ հաղորդումի մը հեռարձակումը: Նաեւ Ուաշինկթընի խորհրդարանի պատգամաւորները տեղւոյն հրեայ գաղութին հետ ազդեցութիւն կը բանեցնէր կանխելու համար Ուաշինկթընի կողմէ Հայերու ողբերգութեան պաշտօնական ճանաչում մը, ինչպէս նախապէս եղած էր հրէական ողջակէզին պարագային:

Անդրադարձ ալ կատարուած էր նաեւ որ Ուաշինկթընի զանազան չքմեղանքի տեղական կայանի մը լուրերու հաղորդումին կարճ նշում մը ըրած է Հայերու ցեղասպանութեան, շաբաթներ առ Արտաքին գործերու նախարարէն ստացած է Թուրքիոյ հրեայ գաղութին բողոքներու ստուար արցակը. քրքական դեսպանատունն ալ պաշտօնապէս բողոքած է բնականաբար:

Հրեաներու եւ Հայերու ցեղասպանութիւնները առընչող ամէնէն համոզիչ փաստն է Հիթլէրի ծանօթ խօսքը որ տեղ գտած է Ուաշինկթընի ազգակէզի թանգարանին պատին վրայ. «Այսօր ո՞վ կը յիշէ Հայերու կոտորածները»:

Յօդուածագիրը այդ արտայայտութեան մէջ կը տեսնէ Հիթլէրի ապահովութիւնը թէ երբ քաղաքակիրթ աշխարհը մարած է զանգուածային սպանդները, ինչո՞ւ արդեօք պիտի ըլլայ Գերմանիոյ պարագային:

Պաշտօնական խոչընդոտները – Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչումին – կը մեկնին զլխաւոր երկու կէտէ. մէկը Թուրքիոյ հետ ռազմավարական յարաբերութիւններու զգայուն դեհլիճն է, երկրորդը՝ եատ Վաշէմի բծախնդրութիւնը՝ հոլոքոստի մխակութեան պատմական որեւէ մրցակիցի պարագային: Մինչդեռ, հետաքրքրական է տեսնել որ հեռատեսի վերոնշեալ հաղորդումին որպէս նիւթին մանաւանդ՝ տեսակցութեան հրաւիրած է նոյն հիմնարկին նախագահը եհուտա Պաուր:

Ե. Կոէլ կ'ըսէ թէ Թուրքերը չատ բծախնդիր են իրենց մօտիկ անցեալին ամօթալի այս էջին տրուած անդրադարձներուն: Մինչդեռ, պէտք է իրենց հասկցնել որ Գերմանիոյ հետ Իսրայէլի ներկայի ռազմավարական յարաբերութիւնները բան չեն փոխեր պատահարին բնոյթին:

Արդի Թուրքիոյ նպաստաւոր է Եւրոպայի անդամակցութիւնը: Եւ սորվիլ թէ ինչպէս պէտք է հրապարակաւ ճանչնալ Հայերու ցեղասպանութեան մէջ իր պատմական պատասխանատուութիւնը, կըրնայ զլխաւոր փաստը ըլլալ այսօրուան Թուրքիոյ «եւրոպացիութեան»:

Ե. Կոէլ կը թուէ անպատեհութիւնները որոնք կան Հոլոքոստը որպէս մարդկային պատմութեան անհամեմատելի, միակ դրուագ ընդունելու եւ դասանդելու պահանջքին մէջ. ան կ'արտայայտէ Հրէական հակումը որ Հոլոքոստը հրէական պատմութեան գերագոյն կէտը կը նկատէ. բան մը որ պէտք է աւելի ընդհանրական ընկալումով մը համարուի մեր զարուն ամէնէն ծայրայեղ մէկ արտայայտութիւնը:

Յօդուածը կ'աւարտի թելադրական տողերով ուր լրագրողը կ'ըսէ. «Մենք ուզեցինք եւ յաջողեցանք որ ամբողջ աշխարհ պահէ մեր ողբերգութեան, մեր Հոլոքոստին յիշատակը. մենք ալ պէտք է մաքուր ձեռքերով մուտք գործենք մարդկային խղճի ասպարէզին ներս: Եթէ կ'ուզենք որ ուրիշներ մեզի պատահածին անտարբեր չըլլան, մենք ալ նոյն վերաբերումը պէտք է ցոյց տանք ուրիշներու ողբերգութիւններուն նկատմամբ»:

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ՝ ջերմութիւն եւ ոգեւորութիւն

Այս էր – ջերմութիւն եւ ոգեւորութիւն – մթնոլորտը որ առեղծուեցաւ Շաբաթ, Մայիս 13–ի իրիկունը, Գազինօ տը Փարիզի ընդարձակ սրահին մէջ, Լիզ Սարեանի համերգին սկիզբէն իսկ: Ուսուցչուհի մը եկած էր ծափահարելու սիրուած երգչուհին, որ տարիներու բացակայութենէ մը ետք, կրկին կը զրաւէր բեմը, ի մեծ գոհունակութիւն իր փաներուն: Բազմութեան մէջ յատուկ ուշադրութեան կ'արժանանար անշուշտ Շարլ Ազնաւուր:

Կարելի է ըսել թէ որեւէ ջանք չէր խնայուած որպէսզի ամէն ինչ լաւ ընթանայ: Ցաջող նուագախումբ մը, ուր աբեւելեան եւ արեւմտեան գործիքները, ըստ պարագաներու, իրենց գնահատելի օժանդակութիւնը կը բերէին, տաղանդաւոր ղեկավարի մը գլխաւորութեամբ՝ Ֆրէտէրիք Մանուկեան, որ հեղինակն էր նաեւ երաժշտական պատշաճեցումներու:

Յայտագիրը չէր կրնար չհանդավառել ներկաները: Հին երգեր, նորութիւններ, ֆրանսերէն թէ հայերէն կրցած էին հետաքրքրական ամրողջութիւն մը կազմել եւ Լիզ Սարեան, ծայրէ ծայր կրցաւ արժեւորել ամէն մէկ երգ: Ծանօթ եղանակներու կողքին, յիշենք «Վէյ մոն ամուր» (Ռուբէն Մելիք – Ժ. Կառավրենց, Մաուէն Գարփանթիէ), «Անգամ» (Դ. Վարուժան – Մ. Գարփանթիէ), «Նամակ բանտից» (Ա. Գմբէթեան – Այտա Ազնաւուր): Մնացեալը նոյնիսկ ծանօթ, արդար ոգեւորութիւն մը կը յառաջացնէին սրահին մէջ, որ յաճախ յոտնկայս կ'արտայայտէր իր գնահատանքը եւ այս երգերու կարգին կարելի չէ չառանձնացնել Գեւաուչէնը (ժողովրդական) որ պիսի ալ արժանացաւ:

Դադարի ընթացքին իսկ, բոլորը չէին ծածկեր թէ որքան ուրախ են կրկին ողջունելով Լ. Սարեանը:

Վերջաւորութեան, բազմութիւնը չէր ուզեր հեռանալ, երբ, յանկարծ անակընկալ մը եկաւ ալ աւելի խանդավառելու ներակները: Լիզ Սարեանի կողքին երեւցան Սեդա եւ Այտա Ազնաւուր ու երեքը միասին երգեցին «Զեմ, չեմ, չեմ կրնայ խաղալ», զոր ստիպուեցան կրկնել: (Անտրէ Սանթինի, Իսկի քաղաքագետը, որու կողքին նստած ըլլալու բախտ ունէինք, չէր ծածկեր իր գնահատութիւնը այս վերջին «թրուվայլ»ին համար, ու խանդավառութեամբ կը վերյիշէր որ Լիզ Սարեանը լսած էր Երեւան 1984 Ապրիլին):

Արդարեւ հաճելի էր լսել Ազնաւուրի անդրանիկ զաւակը ու քոյրը՝ Այտան որ անցեալին, առանձին կամ հօրը՝ Միշայէլին հետ, այնքան ազուր ժամեր պարգեւած են Փարիզի հայ գաղութին Սայթ Նովա հրամցնելով:

Ամէն տեսակէտով չատ յաջող երեկոյթ մը: Երբեմն, ակներեւ էր նաեւ Լիզ Սարեանի յուզումը, որ գոհունակութեան եւ ուրախութեան յուզում էր ի լուր բազմութեան ծափահարութիւններուն, ինչ որ փաստը կուտար իրեն թէ ներկաները կարօտով սպասած էին իր վերադարձին:

Ա. Մ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ զանազան քաղաքներու մէջ՝ Աթէնք, Սելանիկ, Ալեքսանդրուպոլիս, Ապրիլ 23–ին եւ 24–ին բազմաթիւ ձեռնարկներով ոգեկոչուած է Ապրիլեան Եղեռնի 85–րդ տարելիցը: Քաղաքական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Աթէնքի «Աթինեոն» սրահին մէջ կազմակերպութեամբ Ռ.Ա.Կ.–ի, Հայ Իրաւանց Հարուրդի եւ Հ.Ց.Դ. Հայ Դատի յանձնախումբին: Ներկայ եղած են յոյն քաղաքական դէմքեր: Նախագահած է Տիկին Նելլի Վարժապետեան, բանախօսած է նախկին դեսպան՝ Թեմոն Սթոֆորսիուլոս, ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի դեսպանը՝ Արմէն Պետրոսեան: Հայ երիտասարդութեան անունով ուղերձ մը կարդացած է Արամ Սպարթալեան: Աւարտին Թափօր կազմուած է եւ ուղղուած Անձանօթ Զինուորի շիրիմը, ուր ծաղկեպսակներ զետեղուած են:

*
**

ՈՒԱԹՐԹՈՒՆԻ (Մասաչուսեթս) Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 29–ին, Հրաշափառի արարողութեան ընթացքին, արեւելեան թեմի առաջնորդ՝ Խոժակ Սրբ. Պարսամեան ծայրագոյն վարդապետի տասը աստիճանները չնորհած է Առաջնորդական Փոխանորդ եւ Առաջնորդարանի Գլխաւոր եւ Գրիգոր Զօհրապ տեղեկատուութեան Կեդրոնի տնօրէն Գլխաւոր Վրդ. Մազսուտեանի: Ան ծնած է Պէյրութ, 1941–ին: 1951–էն, ԱՄՆ հաստատուելէ ետք, յաճախած է տեղւոյն նախակրթարանն ու բարձրագոյն վարժարանները, ապա՝ Հարվարտ համալսարանը հետեւած է յոյն եւ լատին գրականութեան եւ պատմութեան: 1962–ին անցած է Վիէննա, Մխիթարեաններու մօտ խորացնելու համար գրաբարի իր գիտութիւնը: 1963–ին եւ 1964–ին արեւմտ պաչըլորի եւ արուեստներու մասնաբերսի տիտղոսները ստացած է Պոսթընի գրէճէն: 1973–ին ալ Գոլոմպիա համալսարանէն ստացած է փիլիսոփայութեան տոքթորի տիտղոս որպէս աւարտաճառ պաշտպանելով «Ցովհաննէս Դրասխանակերտացի Կաթողիկոսի «Պատմութիւն Հայոց» գործի մասին ուսումնասիրութիւն մը: 1968–ին ամուսնացած է Ակնէս Վարդուհի Տէր – Մատթէոսեանի հետ, 1989–ին կորանգուցած է իր կինը եւ տարի մը ետք գացած Երուսաղէմ, վեզար ստացած Թորգոմ Պատրիարքէ անդամակցելով Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան: 1991–ին վարդապետի աստիճան ստացած է Ժաժակ Սրբ.է:

*
**

ՊՈՂՍՈՑ Աթաթիւրք Մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 30–ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններու մտաւորականներուն եւ պատանիներուն, նախաձեռնութեամբ «Պարպարոս Լիոնս», «Պարպարա Լէօ» եւ «Ենի Ֆընտըքլը Լիոնս» ակումբներուն: Հայկական բաժինը ապահոված են Ֆէրիդիւզի Մէթրամէթճեան եւ Բանկալթիի Մխիթարեան վարժարանները երգչախումբերը ու Փոլքլորիք խումբերը մեծ յաջողութիւն արձանագրելով: Հայկական երգերն ու պարերը մեծապէս գնահատուած են:

CD Reçus

KOTCHNAK
Ensemble de Musique Arménienne

Chants de **Sayat Nova**

Virginia Pattie Kérovpian (chant) — Rouben Harutiunian (chant et târ) — Aram Kérovpian (kanoun) — Madjid Khaladj (dap) — Anouch Donabédian (kamantcha).

Distribution «Disques Concord» :
52, rue Paul Lescop, 92000 Nanterre.
Contact: Promo Juliet Corin-Tissot :
01. 41. 20. 29. 96.

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(Պ Ա Ր Ո Յ Ր)

Ա. ՄԱՍ

Եկեղեցիին բակին ամբոխը կ'անչարժանայ բազմաթիւ խմբակներու մէջ, որոնք կը քակուին ու կը լեցուին անդադար, առանց դրեթէ աւրելու իրենց հոծ ու կայուն դիրքերը, որոնց մէջտեղերէն, յուզուած, լճացած ջրակոյտեր եզերող կրի վազուկ ընթացքի մը պէս, կ'անցնի, կը յուզուի երթեւեկող, ելումտող, զատող կամ միացող մասին ոգեւորութիւնը:

Հոս խումբ մը, ունկնդիր, կլորցած է երիտասարդ յեղափոխականի մը չուրջը, որ բարձրաձայն կը կարդայ «Դրօշակ»ի թիւ մը՝ տրիբունի չարժումներով պատկերազարդելով բռնկած ու պայթող խօսքերը ... «Կռի՛ւ, մի՛չտ կռիւ ... ահեղ պայքա՛ր ... Հայե՛ր, ժամը հնչած է կռուելու, ղէ՛նք առէք...» Արդարեւ ճիշդ ժամն է կռուելու... դաղթականներուն համար: Ունկնդիրներուն աչքերը քալուածքներ, ծիծաղկոտ մերձեցումներ, անակնկալ հանդիպումները ծանօթներուն.

– Վա՛յ, դո՞ւն ալ հոս ես:

– Հապա՛, ամիս մը եղաւ:

– Գլխարկ դրեր ես տէ, չճանչցայ:

– Հապա՛, գլխա՛րկ եա՛, դուն ալ պիտի դնես վաղը – մէկալն օր:

– Ե՞րբ եկար:

– Այսօր:

– Է Պոլիսէն ի՞նչ լուր ... Գրիգորը ի՞նչ եղաւ, ո՞ւր գնաց:

Հարցումներ, լուրեր, տեղեկութիւններ, նորեկին՝ ինչպէս հինին կողմէն, Պոլսոյ վրայ, Ադեքսանդրիոյ վրայ:

Հին գաղթականը ինքնավստահ, տեղեակ ու քիչ մը մնափառ չէչտը ու ձեւերը կ'առնէ մէկու մը, որ առաւելութիւն մը ունի դիմացինին վրայ. հաճոյք մը կը չինէ ինքզինքին նորեկ գաղթականի մը մէջ տարմացումը գրգռել նոր քաղաքին սքանչելիքներուն թուումովը:

– Շիտա՛կը, աղուո՛ր քաղաք, – կ'ըսէ նորեկը:

– Դեռ ի՛նչ տեսար որ, – կը չտկէ միւսը՝ հեղնական ծիծաղով մը, – Շէրիֆ փաչան տեսա՞ր, Բոռդ Ռոզէդը, Քառաքօլ Սթթարինը, Սան – Սթէֆանօն ... կատարեալ ապաստութի՛ւն, դիչերը մինչեւ լոյս պտըտէ՝ բան լսող չկայ ... Տաճիկներուն, Համիտին դէմ հայհոյէ՝ բա՛ն լսող չկայ ..., փողոցները մաքուր, կանոնաւոր ... չունին հոտը չկայ:

– Իրա՞ւ, – կ'ըսէ միւսը զմայլած, – չուն չկայ հէ՞ ... ի՞նչ կ'ըսէս պէ՛ ... աս ի՛նչ ազուոր քաղաք:

Պոլիսը մոռցուած էր:

– Սա խումբը ի՞նչ կ'ըսէ կոր:

– Ի՞նչ պիտի ընէ, «Դրօշակ« կը կարդան կոր:

– Վա՛յ, «Դրօշակ հէ՛, ապատ համաձա՞կ ... հա՛ հա՛, Պոլիս ի՛նչ վախով – դողով կը կարդացուէը:

– Սբսւո՞նք ի՛նչ է, – կը հարցնէ՝ մատովը ցուցընելով Առաջնորդարանին աջ կողմը տարածուող թաղամասի վրանները, աղքատ գաղթականներու չանկարծակերպ բնակարանները:

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, գաղթականները մէջը կը նստին:

– Վա՞յ ...

– Դեռ դուն բա՛ն մը չտեսար, եկուր, քեզի ներս տանիմ:

Զարմացած, զուարթացած, նորեկը, չորս կողմը դիտելով, խմբակները հետաքրքրքրօրէն քննելով, կը հետեւի իր բարեկամին, որ մէկու մը հնութիւններ կամ հետաքրքրական առարկաները ցուցնողի մը, թացատրողի մը յատկնոտ դէմքովը, չարժումներովը կ'առաջնորդէ գինքը ներս:

– Նայէ հոս:

– Աս ի՛նչ թօհաֆ է պէ՛:

(Շար. 3)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՆՆ. – *Տիկին Շնորհիկ Վահանեան իր սիրելի ամուսնոյն՝ Ստեփան Վահանեանի յիշատակին 5000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DATE A RETENIR

Soirée organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire
du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ մանուճիւղի ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 14·30–ին Հայ Մշակոյթի Տունը
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Օրակարգ. – Տեղեկատուութիւն 1999–ի, նոր վարչութեան ընտրութիւն, 48–րդ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում, «Մայրերու Օր»ուան ոճի պատրաստութիւն, ծրագիրներ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

(Շար. Ա· էջէն)

Մայիս 18–ին եւ կառավարութիւնը հաշտարար միջնորդ մը նշանակեց, որպէսզի ելք մը գտնուի։ Կառավարութիւնը հրաւիրեց նաեւ ապստրոդներն ու հրահանգ տուողները, այլ խօսքով մեծ վաճառատուներն ու դրամատուները որ ծախքերու իրենց մասնակցութիւնը բերեն։ Բայց, դրամ բաշխող գործիքներուն դրամ հայթայթողներու գործադուլն ալ այլ բարդութիւններ ստեղծած է։ Պարապ գործիքներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ եւ երկրին մէջ 60%–ի համեմատութեան հասած է։

ՍԻԼՒՈՒ. – ԼԻՈՆԻ կացութիւնը քիչ մը աւելի յստակացած էր Մայիս 18–ին, երբ հաստատուեցաւ որ ապստամբ զեկավարը՝ Սանքոհ որ 10 օր է անհետացած էր եւ մեռած կը կարծուէր, ողջ եւ առողջ է եւ ձերբակալուած Ֆրիթաունի իշխանութիւններուն կողմէ։ Ապաստանած էր բերդերուն մէջ, բայց վիրաւորուած, ստիպուած էր մայրաքաղաք իջնել, ուր ձերբակալուած էր։ Այս Ռիի՞ֆ–ին տարած ամբողջ պայքարն ալ գաղափարական ոչ մէկ հիմք ունի, այլ միայն ազամանդի կը վերաբերի։ Ծանօթ է որ շրջանը ամէնէն հարուստ հանքերն ունի այդ գետնին վրայ։ ՄԱԿ–ի նոր պատասխանը ալ ազատ արձակուեցան, բայց դեռ 277 ապստամբական կայ ըմբռնուելու ձեռքը։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԵՒ ՊԱղԵՍՏԻՆՑիՆԵՐՈՒ միջեւ զադանի բանակցութիւններ կը շարունակուին Սթոքհոլմ։ Պարագ կը խոստովանի որ դժուարութիւններ կան, բայց երկու կողմերն ալ կը հասկնան որ պարտականները կը ստիպեն որ դէպի համաձայնութիւն մը երթան։

ԷՒ – փէ – էՒ–ը թէեւ չէր յայտնած Մայիս 18–ին, թէ ո՞վ ընտրած է փարիզի քաղաքապետութեան որպէս թեկնածու չորսերուն մէջեւ, բայց, արդէն յայտնի էր որ Ժիլիփ Սեկէնն է։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի երեսփոխանական ժողովը վաւերացուց Կասխանովի նշանակումը որպէս վարչապետ։ Երեսփոխան մը կը բացատրէ՝ «Պուտին կը հրահանգէ, պէտք է ենթարկուիլ»։

ՓԻԼԻՊՊԻՆՆԵՐՈՒ պատանդներու մասին փրկագինի խօսք կար Մայիս 17–ին։ Կ'ըսուէր թէ Ապու Սայֆի անջատողականն չարժումը երկու միլիոն տոլար պահանջած է (միւս պահանջներէն զատ) ազատ արձակելու համար զերմանուհի պատանդը։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 22

ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՇԽԱՐՀԱԶՕՐԱՑ
ԵՒ
ՁՕՐԱՎԱՐԱՑՆ ՀԱՅՈՑ,
ՈՐՔ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ
Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ
1918 *ԱՄԻ,*
ՎԱՄՆ ՀԱՒԱՏՈՑ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

Այս առթիւ, փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 18–ին, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի եւ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Սարգսեան պատասխանի հերոսներուն համար։

Կը հրաւիրուին բոլորը այդ օր Աղօթքով եւ ինքնամփոփ ներկայութեամբ վերանորոգել իրենց յարգանքը Սարգսեան հերոսներու յիշատակին։

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

ԱՆՆԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
«ՀԱՆԻՐ, ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ, ԴԻՄԱԿՍ...»
Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16–ին
Dimanche 4 Juin à 16 heures
Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire
Մուտքը՝ 30 Ֆր.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

*
**

REPAS

Samedi 27 Mai à 20h30

La Section **«D. Missakian»** de Livry-Gargan vous invite à sa fameuse **soirée MANTE.**

Cette soirée chaleureuse et amicale autour d'un plat traditionnel aura lieu à la M.C.A. : 17, rue Charles Péguy, 93190 LIVRY-GARGAN.

Le prix du repas est de 130 F pour les adultes et de 50 F pour les enfants de moins de 15 ans.

Nous comptons sur votre présence à tous !

Réservez vos tables **avant le 19 mai** au numéro de téléphone suivant :

01. 43. 83. 87. 68.

SABERATOURS

SEVAN VOYAGES

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès de la section la plus proche de votre domicile soit :

ALFORTVILLE	Mme Zabounian	01. 43. 76. 50. 52
ARNOUVILLE	Mme Kaldjian	01. 39. 85. 05. 71
ASNIERES	Mme Danoux	01. 42. 42. 85. 87
BAGNEUX	Mme Pekmezian	01. 46. 63. 10. 48
CHAVILLE	Mme Der Kaloustian	01. 47. 50. 64. 37
ISSY-LES-MOULINEAUX	Mme Papazian	01. 46. 42. 90. 68
PARIS	Mlle Karanfilian	01. 42. 46. 88. 36
SEVRAN	Mme Bachayani	01. 48. 24. 46. 57
DECINES	Mme Dolmadjian	04. 78. 49. 26. 66
LYON	Mme Aghayekian	04. 78. 45. 17. 55
GRENOBLE	Mme Saboundjian	04. 76. 49. 17. 16
VALENCE	Mme Baron	04. 75. 40. 12. 49
VIENNE	Mme Raymond	04. 74. 85. 18. 58
ST-MAURICE	Mme Goubatian	04. 78. 55. 28. 82
VAULX-EN-VELIN	Mme Djanikian	04. 78. 80. 27. 43
MARSEILLE	Mme Avedian	04. 91. 87. 13. 48

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour : du 27 juillet au 19 août 2000

Prix : 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 1ère fois
TOURNOI INTERNE D'ECHECS
des élèves (enfants et adolescents)
Samedi 20 mai à 15h

—— ● ——

DATES A RETENIR :

AUDITION DES ELEVES
DE THEATRE ARMENIEN
avec en ouverture
CHANSONS ARMENIENNES
petits élèves débutants
en langue arménienne
Samedi 10 Juin à 14h30

GALA M.C.A. 2000
SPECIAL DANSE ARMENIENNE
Dimanche 25 Juin à 14h30
Salle des Fêtes

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Date à retenir

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet

au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 24–րդ տարեդարձի ՀԱՅԿԵՐՈՑԹԸ՝
Ուրբաթ, Յունիս 23–ին։

REPAS ANNIVERSAIRE de la Maison de la Culture Arménienne de Marseille
le Vendredi 23 Juin.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՋԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·910 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.910

ԹՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՏԱՐԱԾՔԻ ՓՈԽԱՆԱԿՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հակառակ Հայաստանէն կատարուած հերքումներուն, Ղարաբաղի կնճիռին որպէս կարգաւորման տարբերակ հողային փոխանակումի վարկածը տեղ կը գտնէ տուսական մամուլին մէջ ալ: Մայիս 17–ի «Իզվեստիա»ն ալդ նիւթով Դ. Քոպաեւի վերլուծումին տեղ տուած է. հոն առաջին լսուածը այն է որ եթէ Հայաստան ընդունի ԱՄՆ–ու այս ծրագիրը, Ռուսաստան կրնայ Հարաւային Կովկասէն բոլորովին դուրս մնալ: Երկրորդ ցնցող նըշումը կը վերաբերի ԱՄՆ–ու վճռակամութեան. լսուած է որ Ուաշինկթընի խոստացած է 3 միլիառ տոլար ներդնել Հայաստանի անտեսութեան եթէ ան ընդունի իր ծրագիրը: Նոյն ծրագիրով, ըստ Դ. Քոպաեւի, կը նախատեսուի որ Ադրբեջան ճանչնայ ԼՂՀ անկախութիւնը, Լաչինը ձգէ Հայաստանի, ատոր փոխարէն ստանայ Զանգեզուրի որ ինքած է Ադրբեջանի ու Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութեան միջեւ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն այս ծրագիրը բանակցութեան նիւթ էր Վ. Սարգսեանի օրով ալ, բայց ԱՄՆ–ու պըլնդումները ոչ մէկ արդիւնք տուած էին: Ցուսադրիչը ուշագրաւ կը գտնէ որ Հայաստանի ու Ադրբեջանի վրայ ԱՄՆ–ու ճնշումին զուգադիպեցաւ Հայաստանի վեհաժողովի վերին հատուածին դէմ կատարուած Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութիւնը: Քաղաքական լուրերու ուսումնասիրութեան վերլուծումին մէջ ալ կարդացուած է որ Ուաշինկթընի խոստացած 3 միլիառ տոլար ներդնել Հայաստանի անտեսութեան եթէ ան ընդունի իր ծրագիրը: Նոյն ծրագիրով, ըստ Դ. Քոպաեւի, կը նախատեսուի որ Ադրբեջան ճանչնայ ԼՂՀ անկախութիւնը, Լաչինը ձգէ Հայաստանի, ատոր փոխարէն ստանայ Զանգեզուրի որ ինքած է Ադրբեջանի ու Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութեան միջեւ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն այս ծրագիրը բանակցութեան նիւթ էր Վ. Սարգսեանի օրով ալ, բայց ԱՄՆ–ու պըլնդումները ոչ մէկ արդիւնք տուած էին: Ցուսադրիչը ուշագրաւ կը գտնէ որ Հայաստանի ու Ադրբեջանի վրայ ԱՄՆ–ու ճնշումին զուգադիպեցաւ Հայաստանի վեհաժողովի վերին հատուածին դէմ կատարուած Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութիւնը: Քաղաքական լուրերու ուսումնասիրութեան վերլուծումին մէջ ալ կարդացուած է որ Ուաշինկթընի խոստացած 3 միլիառ տոլար ներդնել Հայաստանի անտեսութեան եթէ ան ընդունի իր ծրագիրը: Նոյն ծրագիրով, ըստ Դ. Քոպաեւի, կը նախատեսուի որ Ադրբեջան ճանչնայ ԼՂՀ անկախութիւնը, Լաչինը ձգէ Հայաստանի, ատոր փոխարէն ստանայ Զանգեզուրի որ ինքած է Ադրբեջանի ու Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութեան միջեւ:

Ուաշինկթընի մէջ Մայիս 18–ին Ղարաբաղի հարցով սկսած հանդիպումները ոսոնց ներկայ պիտի ըլլար նաեւ ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեան, փոստա կը նկատուի «Իզվեստիա»յի մեկնաբանին համար հարցին մասին ամերիկեան չարունակուող հետաքրքրութեան: Ան կ'ըսէ թէ նշուած այս ազդակները նկատի առնելով, կարելի չէ թեթեւութեամբ վերաբերիլ ամերիկեան ծրագրին ընդունելու հաւանականութեան, Ղարաբաղի համար որպէս հայերէն Ադրբեջանական հաշտութեան հիմ:

Նման հեռանկար կը նշանակէ Հարաւային Կովկասի մէջ վերջին բերդին ալ կորուստ Ռուսաստանի համար, նաեւ՝ վերջնական թաղումը Կոսիկ Ծովու քարիզի փոխադրութեան ծրագրին մասնակցելու առնոր յոյսին:

ՔՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Մայիս 18 / 19)

ՄԵՂՐԻՆ ՓՈԽԱՆԱԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մայիս 18–ին թէ՛ նախագահին, թէ Ազգային Ժողովի ընդանակէն հերքուած են Մեղրին փոխանակելու լուրերը: Ազգ· Ժողովի փոխ – նախագահ Տ. Թորոսեան ըսած է թէ լուրջ չի նկատեր զանոնք եւ արդէն Ռ. Քոչարեան հեռատեսիլէն յայտնած է թէ այդ տարբերակով առաջարկուած լուծումը ինք մերժած է: Իսկ նախագահի մամուլի քարտուղար Վ. Գաբրիէլեան ակնարկելով վերջին չրջանին նին նոյն նիւթով մամուլի հրապարակումներուն, ըսած է թէ նման բանակցութեան նիւթ չկան եւ լուծումի նոր համաձայնութիւն ձեռք ձգուած չէ: Բանակցութեան սեղանին վրայ է Մինսկի խումբին 1998–ի ծանօթ առաջարկը որ Հայաստանի ու Ղարաբաղի կողմէ ընդունուած է որպէս բանակցութեան հիմ: Այդ առաջարկին մէջ տարածքի փոխանակման մասին ոչինչ կայ: Քարտուղարը աւելցուցած է թէ այդ նիւթով հրապարակումները ուղղուած են բանակցութեան ընթացքին չուրջ ապատող մթնոլորտ ստեղծելու:

Նիւթը արձագանգ գտած է ՀՅԴ·–ի նոյն օրուան ասուլիսին ալ ուր ըսուած է թէ կուսակցութիւնը նոր կառավարութեան մէջ բազմաթիւ նախարարութիւններ ստանալու հարց չունի եւ ամէնէն կարեւորը կը նկատէ կարգ – կանոնի, օրէնքի վերահաստատումը, կաշառակերութեան դէմ պայքարը եւ արտօնեալ դասի մը բացառումը: Ինչ կը վերաբերի տարածքի փոխանակումի լուրերուն, ըսուած է թէ ՀՅԴ·–ն այդ հարցով դիմած է նախագահին որ ըսած է թէ նման առաջարկ եղած է, բայց մերժուած՝ իր կողմէն: Աասուլիսը վարող կուսակցականները չեչտած են որ զանէ իրենց կուսակցութիւնը որեւէ դիրքում չընելու անտեղի պատրաստ կեցուածք կ'որդեդրէ:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՏԵՍԱԿԻՏԸ

ՄԱԿ–ի եւ Ադրբեջանի կառավարութեան կողմէ Բաքուի մէջ կազմակերպուած միջազգային խորհրդաժողովի մը խօսք առնելով նախագահ Հ. Ալիեւ ըսած է Ղարաբաղի մասին թէ պատերազմը վերլուծկըսելով կարելի է ազատագրուած տարածքները ազատագրել, բայց ատիկա չափազանց մեծ կորուստի պատճառ կ'ըլլայ: Շեչտած է թէ ինք քաղաքական լուծումի կողմնակից է: Նոյն առեն յիշեցուցած ալ է թէ խաղաղ գործընթացին ձգձգումը կը բարդացնէ Ղարաբաղի պատերազմին պատճառով անօթեւան մնացած իրենց գաղթականներուն արդէն ծանր վիճակը:

Պատասխանելով լրագրողի մը հարցումներուն, Պաշտպանութեան նախկին նախարար Թ. Մեհտիեւ ալ նոյն օրը արտայայտուած է Ղարաբաղի մասին ու ըսած թէ չուրջկ, գրաւուած տարածքները մօտաւորապէս երկու ամիսէն կարելի է ազատագրել: Շուչիի մասին ալ ըսած է թէ ան կարելի է ազատագրել ռազմական ծաւալուն գործողութեամբ: «Շուչիցիները հոն ծանօթ են ամէն մէկ արահետի եւ պատրաստ են կռուելու ամէն մէկ թիզ հողի համար» յայտարարած է ան:

*
**

ՑԵՏԱԶԳԵ՞Լ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Մարդու իրաւունքներ 96» կուսակցութեան Մայիս 18–ի ասուլիսին կարծիք յայտնուած է որ Հայաստան տակաւին պատրաստ չէ անդամակցելու Եւրոպական կառոյցներու եւ դժուար է երեւակայել որ Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան յաջորդ օրն իսկ կրնան կատարուիլ այդ կազմակերպութեան պահանջները: Դէմ արտայայտուած է Արտաքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցիչը, ըսելով որ նման անդամակցութիւն միայն կը նպաստէ Հայաստանին, քանի որ ստիպուած կ'ըլլայ լսանձնելու պարտաւորութիւններ որոնք յառաջընթաց կ'ապահովեն իրեն:

*
**

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ԱՅԺ

Պաշտօնական այցելութեամբ Արժանթին գտնուող Արտաքին գործերու նախարար Վարդան Օսկանեան Մայիս 17–ին ընդունուած է նախագահ Ֆէրնանտօ տէ Լա Ռուանի կողմէ: Ան բարձր գնահատած է երկու երկիրներու յարաբերութիւնները եւ գրաւուած Արժանթինի հայ գաղութը որ յաջող համարկումի մը առընթեր պիտցած է պահել ազգային իր ինքնութիւնը: Նոյն օրը նախարարը եւ իր պլիատորած պատուիրակութիւնը բանակցութիւններ ունեցած են արժանթինցի իրենց պաշտօնակիցներուն հետ, զորս կը պլիատորէր նախարար Ա. Ռոտրիկէս Ճիւսարնի: Անոնք քննարկած են քաղաքական, տնտեսական, դիւանագիտական եւ մարդասիրական օգնութեան վերաբերող հարցեր: Ապա, ըստ օրուան յայտագրին, Վ. Օսկանեան հանդիպումներ ունեցած է Մորհրդարանի անդամներուն եւ Ծերակոյտի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբի նախագահին հետ, որոնց հանդամանօրէն ներկայացուցած է Հայաստանի տարածքաշրջանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման գործընթացի իրավիճակը:

Նոյն օրը, Մայիս 17–ին, Արտաքին գործերու նախարարը նաեւ պաշտօնական բացումը կատարած է Հայաստանի դեսպանատան քառայարկ նոր չէնքին: Գեղեցիկ եւ յարմարաւէտ չէնքը որ կը գտնուի Պուէնոս–Այրէսի լաւագոյն թաղամասերէն մէկուն մէջ, նուէրն է Էտուարտօ Սէֆէրեանի, որուն Հայաստանի Հանրապետութեան յատուկ ընորհակալութիւնները փոխանցած է նախարարը իր ելոյթին մէջ: Իսկ իրիկունը, Հայաստանեան պատուիրակութիւնը այցելած է Թէքէեան մշակութային միութիւնը եւ Հայ Կեդրոնը: Հանդիպում մը տեղի ունեցած է նաեւ Առաքելական Եկեղեցւոյ Կեդրոնական վարչութեան անդամներուն հետ:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայիս 18–ին եռօրեայ այցելութեամբ Երեւան գացած է ՄԱԿ–ի ընդհ· քարտուղարի յատուկ ներկայացուցիչը՝ Ֆրէնսիս Տէնք, որու առաքելութիւնն է զբաղիլ տեղահանուածներու հարցերով: Մայիս 19–ին ան կը տեսակցէր նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ Ազգ· Ժողովի նախագահ Ա. Յաչատրեանի հետ: Այցելութեան նպատակը կ'ըսուի ՄԱԿ–ի այն ծրագրին որ կը սկսի 2000 թուականին ու կը վերաբերի Կովկասեան տարածքաշրջանի տեղահանուածներուն: Ներկայիս Հայաստան 72 հազար է անոնց թիւը, որոնք զարաբաղեան կռիւներուն հետեւանքով հեռացած են սահմանամերձ գօտիներու իրենց բնակավայրերէն:

*
**

Մայիս 18–ին Երեւան ժամանած է նաեւ ՀԱՊ–ի գործադիր քարտուղար Եուրի Եարով: Զուարթնոց օդակայանը լրագրողներուն յայտնելով իր այցելութեան դրդապատճառները, ըսած է թէ նախ Ռ. Քոչարեանին պիտի տեղեկացնէ անցեալ Յունուար 25–ին տեղի ունեցած ՀԱՊ–ի վեհաժողովի որոշումներու իրագործման ընթացքը, ապա նաեւ Յունիս 21–ին Մոսկուա կայանալիք ՀԱՊ–ի անդամ երկիրներու պեկավարներու խորհուրդի նիստի պատրաստութեան ու չարք մը այլ հարցերու մասին պիտի խորհրդակցի անոր հետ: Կը սպասուէր որ հանդիպում մըն ալ ունենայ վարչապետ Ա. Մարգարեանի հետ:

*
**

Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Արտաքին նախարարութեան եւ Հայաստանի Պէյրութի դեսպանատան դիմումներուն ընդառաջելով, Երեւանի քաղաքապետը որոշում տորագրած է որպէսզի Երեւանի թիւ 17 երաժշտական դպրոցը այսուհետեւ կոչուի երգահան – մանկավարժ Բարսեղ Կանաչեանի անունով:

*
**

ՆԱՋԱՐԲԵԿԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԹԱՂԱՄԱՍ

Երեւանի քաղաքապետին որոշումով կարգ մը տեղանուններու փոփոխութիւն կատարուած է. Արարկիրի Բաֆֆի փողոցը վերակոչուած է Ալկեկի, իսկ Ալճինեակի երրորդ թաղամասը՝ Նազարբեկեան, ի պատիւ Սարգսեանի, Ղարաբաղեան հերոսամարտերու ընդհանուր զեկավար զօրավար Թովմաս Նազարբեկեանի:

*
**

ՏՆՕՐԻՆԸ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՆՄՈՅՇՆԵՐԸ ԳՈՂՑԱԾ

Հրեւակոծութենէն տուժած Կապանի երկրագիտական թանգարանը փակ կը մնայ ու 1994–ին սկսած սրահներու վերանորոգման աշխատանքները դեռ չեն աւարտած անհրաժեշտ միջոցներու չգտնուելուն հետեւանքով ու այդ պատճառով իսկ պահպանուած 10·480 հնագիտական բարձրարժէք նմոյշներ քայքայուելու վտանգի ենթարկուած են: Անոնցմէ մաս մը՝ հին գորգեր, գաւազաններ, ապօրինաբար իւրացուած են թանգարանի նախկին տնօրէնին կողմէ, որ նաեւ սեփականաշնորհած է թանգարանի տարածքին մէկ հինգերորդը: Քրէական գործ յարուցուած է իրեն դէմ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LA UNE»

(Juin 2000)

GÉNOCIDE

LA CHRONIQUE POLITIQUE DE MICHEL JOBERT

Արտաքին նախկին նախարարը դիպուկ յօդուած մը տորագրած է «Լա Իւն» տասնաթերթին (ոչ աջ, ոչ ձախ թերթը, նշուած է անունին քով) մէջ ուր չատ խոր վերլուծում մը կ'ընէ ցեղասպանութեան մասին: Սկիզբը կը բացատրէ բառին ծագումը՝ յունարէն կենոս (ցեղ) եւ լատիներէն սետէրէ (սպանանել) բայէն, ըսելու համար թէ ան կը մատնանչէ ոճիր մը գործուած մարդկային, ազգային, ցեղային կամ կրօնական խումբ մը բնաջնջելու միտումով:

Երկաբօրէն կը ծանրանայ Հայոց ցեղասպանութեան վրայ, ըսելու համար թէ Հայերը համեմատութեամբ կ'ոգեկոչեն իրենց ժողովուրդին մէկ երրորդին կամ կէսին բնաջնջումը: Վերապրողները փրկած եղան նաեւ իրենց պատմութիւնը մշակոյթը, լեզուն, կրօնքը: Անոնց որոնք իրենց ձեռք երկարեցին, հպարտ պատասխանը տուին, պարզապէս երախտապարտ ըլլալով: Ֆրանսայի համար տիպար քաղաքացիներ եղան: Ուրեմն ի՞նչ կ'արժեն Ֆրանսայի միջազգային չահերը և մեր զեկավարներուն տրամադրութիւնը կամ յանպատրաստից կեցուածքը: Հայերու երկխօսութիւնը իրենց երկրին հետ, այլեւս 4 սերունդէ ի վեր, կենսական արժէք ունի՝ եղբայրութիւնը: Ու Մ. Ժոպէր կ'անդրադարձ Ապրիլ 24–ի ցոյցին ու յիչեցով Ծերակոյտին եւ կառավարութեան դիրքը, կը դատապարտէ եղածը: կ'արձագանգէ Ազնաւուրի արտայայտութիւններուն Ապրիլ 24–ին (Ֆրանս–Ինֆօ) վերջացնելու համար փոքրիկ Հայաստանի վերջին թագաւորին մահով (1393) եւ թագուած Սիսն – Տլրնի:

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Է. ՊԱԼԱՏԻՒՐ այլեւս թեկնածու չէ Փարիզի քաղաքապետին աթոռի թեկնածուներու վաւերացման: Արդարեւ, Մայիս 18–ին քաչեց իր թեկնածութիւնը առարկելով որ յատակ է թէ թեկնածու մը ընտրութեան գործընթացը խարդախուած է, եթէ նոյնիսկ սկիզբը յոյս կար որ այդպէս չէր: Նոյն օրը ընտրողական յանձնախումբին, զոր կը գլխաւորէ Մ. Ալիօ – Մարի, երրորդ Ժողովն էր եւ կ'ըսէ Պալատիւր ամէն անգամ Սեկէնի անունը մէջտեղ կ'ելլէ: Այս դիրքը չատ օգտակար եղաւ Թիպէրիի որ «վնասկից» մը գտաւ քանի մը ինք ալ սկիզբէն խեղկատակութիւն որակած էր Էն – Փէ – Էն–ի կարգադրութիւնը: Ամէն պարագայի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Հայաստանի մէջ, ամայի բնութեան գիրկը, յաճախ ալնպիսի եկեղեցական համալիրներ եւ պարզ յուշարձաններ կան, որ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինէն աւելի ապաւորիչ են, աղօթքի հրաւիրող: Ամառնաշրկալը իր աւերակ վիճակին մէջ, չրջանակուող բնութեան հետ խառնուած, անակնկալ յուզում մը յառաջացուց մէջս: Զեմ գիտեր ինչու, երբ այս կիսաքանդ յուշարձաններուն առջեւ գըտնուիմ, որ յաճախ հազարամեակը բոլորած են, աւերուած բայց կանգուն, քայքայուած երդիքներով, բայց անչափ կամարներով, անխուսափելի կերպով կը նոյնացնեմ հայ ժողովուրդի ճակատագրին· զարերով նեղուած օտար ամայի ափեր, քանդուած բայց ոչ փուլ եկած, յուշարձանի նման յանկարծ յայտնուող երկրի մը ափին, միշտ վերանորոգուիլ ուզող եւ միշտ կիսաւարտ... կը պայքարի յարատեւ իր ճակատագրին դէմ:

Չինի պէս սպիտակ, մեծկակ եւ բարի արամադրութիւններով չուն մը, պոչը չարժելով ընդառաջ կուգայ մեզի: Երիտասարդ զիւղացի կին մը, քիչ մը հեռուն, քարի վրայ նստած, կը պատուիրէ որ չվախնանք· – Զալօն խելօք է,–, ոչ միայն խելօք է, այլեւ ամբիծապէս կը դառնայ մտերիմ· ես ու Գէորգ կը տիպինք մեր նախաճաշի պաշարէն բաժին հանել Զալոյին: Այսօր ուխտի օր է եւ Գոհար Երնջատափէն եկած է մօտեր եւ այլ մանրուքներ ծախելու յոյսով: Առաջին յաճախորդները մենք կ'ըլլանք: Քիչ վերջ ամուսինն ալ պիտի գայ, մանկական խաղալիքներ բերելով, գուցէ մանուկներ գան իրենց մայրերուն հետ: Գաղթականներ են երկուքն ալ, Գանձակէն մազապուրծ փրկուած ռուսական թոռներով: Գոհար ուրախ է Հայաստան ապաստանած ըլլալուն համար –երեխաները հայերէն են սովորում դիւղի դպրոցում–:

Համալիրը՝ կիսաւարտ մնացած, վերանորոգութեան հետքեր ունի· հոս, հոն երկաթէ ժանգոտած սիւներ լքուած են: Գոհար կը զգայ մեր նայուածքներէն թէ բացատրութիւն մը կը փնտռենք եւ կը կանխէ մեզ· Եգիպտոսէն հայրենադարձ սիկին մը բաւական գումար յատկացուցած է վերանորոգութեան համար, բայց աշխատանքները հազիւ սկսած գումարը «սպառած է» ... պատասխանատուները այժմ նոր բարերարի կը սպասեն:

Եկեղեցիին չրջապատը լի է քանդակուած կամարներով, խաչքարերով նահանջող Քրիստոսի սիրուն խորաքանդակ մը որ զարմանալիօրէն վասպուրականի մանրանկարները կը յիշեցնէ: Հարցս նոյնն է միշտ· ինչո՞ւ այս լքուածութիւնը...:

Բուն եկեղեցին, մխանաւ Ե· դարու կառոյց է, ժամանակակից աւելի հեռուն դնուող Քասախի պապիլիքին: Մեծ եկեղեցին դժբաթակիր չինութիւն մըն է, արտաքուստ ուղղանկիւն, ներսէն խաչաձեւ, զարդարուած նուրբ քանդակներով, չորանկիւնային փոքր աւանդատուներով:

Ալիչան կը յիշէ նաեւ դիւղ մը, նոյն անունով, 25 տունով, որ այժմ գոյութիւն չունի եւ կը մէջբերէ 1244–ի արձանագրութիւն մը, որ ներկայիս դարձած է անընթեռնելի:

– «Շնորհօք եւ ողորմութեամբն Աստուծոյ ես Քուրդ իշխանաց իշխան որդի Մեծին Վաչէի եւ կենակից իմ Խորիշահ դուստր Մարզպանա, շինեցաք զսուրբ կաթողիկէս յիշատակ հոգւոց մերոց· ամենայն զարդու զարդարեցաք, տուաք ընծայ զմեր գնած այգին ի Փարպի, Ա խուպան յՕշական, Ա այգի ի Կարբի, Ա շինական, Գ ադջատուն... ՈՂԳ թուիս–»:

ՈՂՋԱՏՈՒՆ բառը, ըստ Ալիշանի, կը նշանակէ հիւանդանոց, ինչ որ իրեն համար կարեւոր նշանակութիւն ունի:

Աւանդատուներէն մէկուն վրայ 1207 թուականը կրող արձանագրութիւնը կ'ըսէ·–

– «ՈՎՋ թուիս ծորոգեցաւ Աստուածածնին եւ հաստատեցաք առաջնորդ սուրբ ուխտիս Տէր Գրիգոր· Եղիազար· Վարդան· Յովհան· Հար· Ծերքա(՞)· Աստվածատ· Ըրստակ· Սարգ· եւ այլ միաբանացս որ հաստատեցաք զուխտ միաբանութեան հոգոյ մերոց· ս· եկե·»:

Վաչուտեաններէն առաջ, կ'ըսէ Ալիշան, հոն եկեղեցի մը կար Տիրամօր անունով եւ միաբաններու վանք մը (ԱՅԲՈՒԱՆ, էջ 225 / Վենետիկ 1890):

Այս համառօտ, բայց անհրաժեշտ չեզոքէն վերջ, կը վերադառնանք մայրուղի եւ կ'ուղղուինք դէպի Վանաձոր: Պէտք է ըսել, որ համեմատած մօտաւոր անցեալին, ճամբաները մաքուր վիճակ ունին, մանաւանդ զգալի կերպով նուազած են ոստիկանական տեղի – անտեղի քննութիւնները: Ամէնէն նուազածը սակայն, երթեւեկն է: Գուցէ արժանթինեան փամփասի մէջ աւելի երթեւեկ դրութիւն ունի քան հոս:

Զորս կողմը ձիւն է տակաւին: Կ'անցնինք Շէնաւան, Քուչակ, Քասախ, Ապարան, Մրգաք, Ռիա Թազա, Ալագեազ, Սիփան, Սպիտակի լեռնանցքը կարելով (2378 մեթր) կը մտնենք Սպիտակ: Սաստիկ ցուրտ հով մը կը փչէ դերեզմանատան մատուռին մօտ, ուսկից ամբողջ չրջանին համայնապատկերը կը դիտուի: Ամառը, տաքին, ժողովուրդը տուներէն դուրս՝ թշուառութիւնը աւելի կը տեսնուի· այսօր համատարած հանդարտութիւն կը տիրէ Սպիտակի վրայ: Սէջի կը զարնէ, քաղաքամէջի ճանապարհի եզրին, նորակառոյց եկեղեցին, զուսպ, ներդաշնակ դիծերով, սրբատաշ քարերով, իրականէն աւելի հարուստ կը թուի, չրջապատի համեստ կառոյցներուն հետ բաղդատուած:

Վանաձոր, Բամպակ գետի երկու ափերուն վրայ տարածուած, եռուզեռի մէջ է: Հրապարակին վրայ թրքական հանրակառք մը, բերնէ բերան լեցուած դաղթողներով, կը պատրաստուի ճամբայ ելլելու: Փակ չուկային առջեւ, չարուած են կառքեր եւ հրապարակին վրայ, քաղաքացիները տարուած են առօրեայ մանր առեւտուրով: Քաղաքը մաքուր է· ածուները խնամուած, անմիջական լեռնային ներկայութիւնը, գիւղական բոյր մը տուած է, մանաւանդ որ քիմիական թունաւոր գործատուները, չատոնց գադրած են աշխատելէ: Գետի երկայնքին, լքուած եւ ժանգոտած կառոյցները տխրութիւն կը յառաջացնեն: Շատեր տիրինդրէն գուրս ելած՝ նախընտրած են վտանգուած՝ բայց կանոնաւոր տուներու մէջ բնակիլ:

Հայկուչենց տունը գտնելը դժուար չըլլար: Վանաձոր քաղաք մըն է ուր բոլորը զիրար կը ճանչնան, մարզկային եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներով:

Փոքրիկ եւ վաւաւուն Յովիկը կը ցատքէ վրան, «Քեռի՛, քեռի՛» գոչելով: Գարեգինը, մեծն է, 10 տարեկան, ամչկոտ, վերապահ, եղբօրը բոլոր չարժումներուն կը հետեւի աչքի տակէն, փոքր ժպիտով: Ընդհանուր եռուզեռ մը կայ զգացումներու: Դրացիներն ալ հոն են, կարծես, անժամանակ, Կաղանդ Պապան այցի եկած է: Ականայ ստեղծուած է կացութիւն մը որ միշտ զատապարտած եմ: Թշուառութիւնը այն աստիճան յառաջացած է որ նոյնիսկ բարեկամի մը այցելութիւնը ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԵՍՆ բնոյթ կը առանայ: Կը յիշեմ, մանկութեանս երբ Սան–Ֆրանսիսքոյէն Պ. Ճորճ Մարտիկեանը, ԱՆԶԱ–ի հիմնադիրներէն, Պէյրութ ժամանէր, թիֆլիզաւանի բնակիչները Պուրճ–Համուտի, Քարանթինայի, Խալիլ Պաշայի եւ Քաթոլիկ Տէրէի, արտասովոր յուզումներ կ'ապրէին, պահ մը խորհելով որ իրենց անվերջ թշուառութիւնը վերջ կրնայ գտնել, Աւետեաց Երկիր (Միացեալ–Նահանգները) գացողներուն ցանկին մէջ մտնելով: Այդ ամերիկացած, առողջ, գիւրուկ եւ հասո հնչեղ ձայնով մարդը, որ միշտ կաթողիկոսներու եւ պետական անձնաւորութիւններու հետ գործ կ'ունենար, երկինքէն ինկած «կաղանդ պապա»ն էր թշուառութեան գիրկը լինկած զանգուածներուն... ԱՆԶԱ–ն, Ճորճ Մարտիկեանով եւ իր ընկերներով հայահոծ զանգուածի մը ծորակը բացայ... եւ այդ օրէն սկսաւ հոգեվարքը Մէջին Արեւելեան հզօր դաղութին որ հազիւ սկսած էր երկրորդ Պոլիս եւ Թիֆլիս դառնալ... իսկ այժմ, կէս դար վերջ, ունինք անզօր համայնք մը Մէջին Արեւելքի մէջ եւ մահուան դատապարտուած զանգուած մը Միացեալ – Նահանգներու մէջ...

... Ահա թէ ինչ զգացի երբ Յովիկ անգիտակցօրէն «– Քեռի՛, քեռի՛» կը կանչէր: Անմեղ փոքրիկը միայն խաղալիք մը կ'ուզէր· իրենց գպրոցին դիմացի խանութը, ապակեփեղկին մէջ, կերպընկալէ կառք մը տեսած էր· սոխպուեցանք երթալ· բայց Յովիկ չէր նկատած որ ուրիչ չորս կառքեր ալ կան, եւ քանի այնքան դիւրութեամբ առաջինը ձեռք բերեց, ինչո՞ւ միւսներուն ալ չտիրանալ... Մայրը, այլայլած էր արդէն եւ աչքի խաղերով կ'ուզէր հասկցնել որ մէկ հատով պէտք է գոհանալ... ցանկութեան պատրոյգը բռնկած էր երախային հոգիին մէջ, կարելի չէր տրամաբանել: Յովիկ յամեցաւ: Սառցայտ ուզածը, բայց խոստացաւ որ դասերը լաւ պիտի սորվի, մեծ եղբօրը նեղութիւն պիտի չտայ եւ տնեցուկներուն քար պիտի չնետէ...:

Երբ քաղաքէն կը հեռանայինք նոյն ճամբով, Թրքական պիւսը չկար արդէն...:

Քրոնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 8)

ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԻՒՍԱԲ
ԿՆՈՋ
ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿԸ

Անգլերէն լեզուով Հայ պատմական ու ընկերային հարցեր չօշափող ողջունելի հրատարակութիւն մըն է Ազատուհի Գալայճեանի "Tribute to the First Armenian Feminist Writer — Serpouhi Dussap" — «Սրբուհի Տիւսաբ – Գնահատանք Առաջին Հայ Ֆէմինիսթ Գրողին»: Փորձագրութիւնը որակաւոր վերլուծում մըն է Տիւսաբի (1840 – 1901) կնոջ ու մտաւորականի Հայ կնոջ ազատագրական հարցի վերաբերեալ հարուստ դաղափարներուն որոնք այսօր իսկ կը մնան խիստ դասախարակիչ:

Սրբուհի Տիւսաբ իր կարծիքները մշակեց ու դրսեւորեց երեք վէպերու ու հրապարակագրական այլ դրութիւններու միջոցաւ: Առանց նիւթին տիրապետած ու առանցքով այլ խանդավառուած, Տիկին Գալայճեան «Մայտա», «Արաքսի» ու «Սիրանոյշ» վէպերէն բազմաթիւ խօսուն մէջբերումներով անդլիախօս աշխարհին կը պարզէ վաւերական, համամարդկային մակարդակով մտաւորականի մը տիպարը: Այլ աւելի չեչտելու համար Ս. Տիւսաբի միջազգային տարողութիւնը, հեղինակը զայն կը համեմատէ Քէյթ Շոբէնին ու Բէրթինդ Կլէմանին հետ. նման կարծիքներով տոգորուած 19–րդ դարու երկու այլ ամերիկացի ֆէմինիսթ արուեստագէտներ:

Սրբուհի Տիւսաբ իր ժամանակին մտաւորական ամէնէն խիզախ անձնաւորութիւններէն էր որ Տիկին Գալայճեանի բառերով, «տանջիչներորդ դարուն պայքարեցաւ յանուն Հայ կնոջ իրաւունքներուն»: Պատմական Հայաստանի գաւառներուն մէջ Հայ կինը ճնշուած, «կապրէր աղքատութեան խորը ու տգիտութեան մառնուած»: Նոյնիսկ յարաբերաբար աւելի զարգացած Պոլսոյ միջավայրին մէջ Հայ կինը «ազատութիւն չունէր ու կը մնար հպատակ արական սեռի հեղինակութեան»: Տիւսաբ իր իմացական կարողութիւնները – դեղարուեստական ու հրապարակագրական մարզերու – նուիրեց պայքարելու այս իրականութեան դէմ: Այս տեսանկիւնէն իր գրական ժառանգը կը պահպանէ տակաւին իմացական արժէքը, անկախ՝ որեւէ դեղարուեստական արժեւորումէ:

Տիւսաբ, հակառակ Ս.Թ.Պ.Զ. նման հանրայայտ հակառակորդներու, գինք վարկաբեկողներէն շատ աւելի զարգացած ու մշակուած իմացականութիւն մըն էր: Իր ժամանակակիցներէն աւելի լաւ մբռնեց որ մարդկային հաւասարութեան ու իրաւունքի դաղափարները – իրենց ընկերային ու իմաստասիրական ընկալումով – չեն կրնար առանց խորատակիչ ինքնահակասութեան, իգական սեռին հաւասարութիւնն ու իրաւունքը զանցառել: Այսպէս, «Մայտա»յի տիպարներէն մին կ'առարկէ. Ինչ տեսակի հաւասարութիւն է որ մարդկութեան կէսը արական սեռին իբր ծառայ կը դնէ: Ի՞նչպիսի արդարութիւն է որ կնոջ կը պահանջ ընդունինք անզօր համայնք մը Մէջին Արեւելքի մէջ եւ մահուան դատապարտուած զանգուած մը Միացեալ – Նահանգներու մէջ...

... Ահա թէ ինչ զգացի երբ Յովիկ անգիտակցօրէն «– Քեռի՛, քեռի՛» կը կանչէր: Անմեղ փոքրիկը միայն խաղալիք մը կ'ուզէր· իրենց գպրոցին դիմացի խանութը, ապակեփեղկին մէջ, կերպընկալէ կառք մը տեսած էր· սոխպուեցանք երթալ· բայց Յովիկ չէր նկատած որ ուրիչ չորս կառքեր ալ կան, եւ քանի այնքան դիւրութեամբ առաջինը ձեռք բերեց, ինչո՞ւ միւսներուն ալ չտիրանալ... Մայրը, այլայլած էր արդէն եւ աչքի խաղերով կ'ուզէր հասկցնել որ մէկ հատով պէտք է գոհանալ... ցանկութեան պատրոյգը բռնկած էր երախային հոգիին մէջ, կարելի չէր տրամաբանել: Յովիկ յամեցաւ: Սառցայտ ուզածը, բայց խոստացաւ որ դասերը լաւ պիտի սորվի, մեծ եղբօրը նեղութիւն պիտի չտայ եւ տնեցուկներուն քար պիտի չնետէ...:

Երբ քաղաքէն կը հեռանայինք նոյն ճամբով, Թրքական պիւսը չկար արդէն...:

Քրոնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 8)

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Վ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԷՋ

Մեր ժամանակներու երիտասարդ, միջազգային համբաւի հասած դաչնակահարներու մէջ իր առանձնաչնորհեալ տեղը ունի Վ. Մամիկոնեանը, ոչ միայն իր բարձրորակ արուեստով, այլեւ բեմի վրայ իր համեստ եւ խոնարհ կեցուածքով, չափուած եւ ձեւուած, զուսպ չարժումներով:

Գէթ մեզի համար ան կը տարբերի նաեւ շատ մը ուրիչ երաժիշտներէն, հայրենիքի նկատմամբ ունեցած իր խոր յոյզերով, ան՝ կէդ զգացումներով, եւ յատկապէս անոր վերջէն ու զարգացման համար կատարած մարդասիրական գործունէութեամբ, որոնցմէ վերջինն էր Ուրբաթ, Մայիս 12–ին Մարսէյլի «Փարք Շանոյի Օպիթորիում»ի մէջ տուած համերգը: Այս երեկոյթը կազմակերպուած էր «Յոյս՝ Հայաստանի համար» Միութեան կողմէ, որ հիմնուած ըլլալով 1989–ին Հայ Աւետարանչական Եկեղեցիներու նախաձեռնութեամբ, իր գործն նպաստեց համայն ազգին վերածնունդի աշխատանքին:

"Tribute to the First Armenian Feminist Writer — Serpouhi Dussap" արդէն երկրորդ տպագրութեան արժանացած է: Յոյսով ենք որ մօտ օրէն կը թարգմանուի նաեւ հայերէնի ու կը տարածուի հայ յաստան ուր պիտի հանդիսանայ հայ կնոջ ու կնոջ ազատագրական հարցերուն վերաբերեալ դեղեցիկ ու դաստիարակիչ մեկնաբանութիւն մը:

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Մայիս 11, 2000

հատուածները (phrase), եւ ախորժալուր պարզնել այս հսկայ գործը:

Յուզումնալից կամ պոռթկուն, խորհրդավոր կամ կրակոտ հնչիւններու միահամուռ ձուլման արդասիքը եղող փրոքոֆիւվի «2-րդ Սոնաթ»ը Վ. Մամիկոնեան մեկնաբանեց մեծ վարպետութեամբ, նրբերանգներու եւ նրբանցումներու հարստութեամբ:

Միջնադարէ ետք համերգը չարունակուեցաւ Բաբաջանեանի Սայաթ Նովաեան թեմայի մը ներչնչումով գրած ըզգայնութեամբ լի «էլէժի»ով եւ ապա «փոէմ»ով: Այս երկրորդը գժուար է ոչ միայն թէքնիք գեանի վրայ, այլեւ ոճական, ներդաշնակման արդի ոգիով: «Վ. թոնալ» այս կտորը ունի տասներկու հնչիւնային (dodécaphonique) երաժըշտութեան կառոյց· այսինքն՝ երկի իւրաքանչիւր երաժշտական մասնիկը (motif) յօրինուած է չարունակ ձեւափոխուող, նորգուող տարրեր տարրեր 12 հընչիւններով: Վարդան Մամիկոնեան, խոր եւ ողջախոհ դաշնակահարը, կրցաւ էականը բացայայտելով, ստեղծել երգային-մեղեդիական գծեր եւ այս գժուարին գործը գործնել՝ հնչող ստեղծագործութիւն:

Յայտարրի վերջաւորութեան երիտասարդ երաժիշտը նուագեց Լիսթի «3-րդ նոթիւրն» եւ «Մէֆիսթօ – Վալս»ը կատարեալ թէքնիքով, նախանձելի երաժըշտականութեամբ, ամէն մէկ հնչիւնի, ֆրազ»ի ներքոյն յղկուածութեամբ եւ երաժշտական մեծ պունդեղութեամբ: Դաշնակէն գուրս եկած ձայներանգները փայլուն էին եւ հնչեղ: Իր նուագի հնչունութիւնը մեզմ էր, սակայն ախորժալուր եւ պայծառ, հակառակ սրահի հնչողութեան անփայլութեան կամ ակարութեան:

Անընդհատ չարունակուող ծափահարութիւններուն ընթացք տալով Վարդան Մամիկոնեան յայտարարէն գուրս գեղեցկօրէն մեկնաբանեց Շոփէնէն երկու էթիւտներ եւ Խաչատուրեանի «Թոքքաթա»ն, ուր ան գոյց տուաւ թէ որքան լաւ ըմբռնած է նաեւ իր հարազատ ժողովուրդի երաժշտութեան բնոյթը:

Գնահատական խօսքերու արժանի են «Ցոյս՝ Հայաստանի համար» կազմակերպութեան բոլոր անդամները, ինչպէս նաեւ այս համերգի իրականացման սատարած բոլոր միութիւններն ու անձնաւորութիւնները:

Տաղանդաշատ դաշնակահարին այս երեկոյթը եկաւ անգամ մը եւս հաստատել իրեն մասին, իբրեւ բարձրորակ արուեստագէտ, մեր վաղուց ունեցած հաւատքը:

Մեր սրտագին մաղթանքն է որ ան չարունակէ երաժշտութեան անդաստանէն ներս գժուարին վերելքը եւ հասնի բարձրագոյն կատարի:

*
**

Մարսէյլի «Լա Փրովանս» թերթը Մայիս 14-ի թիւով, Ֆիլիփ Կէյթի ստորագրութեամբ կ'անդրադառնայ սոյն համերգին եւ ներբողալից տողերով վեր կանէր Վարդան Մամիկոնեանի արուեստը:

ՅԱՋԻԿ ԵՐԼՄԱՉԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔ՝ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Մեսրոպ Պատրիարք այցելութիւն մը կատարած է Գերմանիա, Ապրիլ 29-էն Մայիս 8: Շաբաթ, Ապրիլ 29-ին ժամանած է Ֆրանքֆուրթ – Մայնի օդակայանը եւ դիմաւորուած առաջնորդ Գարեգին Արք.ի գլխաւորած պատուիրակութենէն: Նոյն իրիկունը, կազմակերպութեամբ Հէսսէնի Հայ համայնքին, ճաշ մը տեղի ունեցած է: Բարի գալուստի խօսք ուղղած է Գարեգին Արք., իսկ պատրիարքը իր խօսքին մէջ չէշտած է. – «Հոգեւոր եւ ազգային կեանքի մէջ տեղքայլ չկայ, տեղքայլ կը նշանակէ նահանջ... այսօր պէտք է ապրինք ամբողջի կեանք մը, որ մեր գործերով արժանի ժառանգորդներն ըլլանք մեր նախահայրերուն»:

Յաջորդ օրը, պատրիարքը այցելութիւն մը տուած է Նիւրընպերկի Հայ գաղութին եւ պատարագած տեղւոյն առաքելական Ս. Քրիստոս Եկեղեցին: Աւարտին սիրոյ սեղան մը տրուած է ի պատիւ Մեսրոպ Արք.ի:

Մայիս 1-ին, երկուշաբթի, Մեսրոպ Արք. չքախուժով դացած է Քէվէլա, որ յայտնի քաղաք է Ս. Աստուածածնին նուիրուած որպէս ուխտավայր: Կաթոլիկ եկեղեցւոյ աւանդութեան համաձայն Աստուածածնին նուիրուած այս ամառուան առաջին օրը Քէօլնի կարդինալ Եոախիմ Մայսներ գլխաւորութեամբ կը կատարուի ուխտադնացութեան բացումը, տեղւոյն տաճարին մայր դրան առջեւ, Դոնըատէքի արարողութեամբ: Այդ բացումը տեղի ունեցած է կարդինալին եւ Պատրիարքին կողմէ միասնաբար: Երեքշաբթի, Մեսրոպ Արք. այցելած է Քէօլն, ապա անցած Պոն: Իրիկունը հանդիպում մը ունեցած է հայ համայնքին սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ համայնքին երիտասարդաց յանձնախումբին: Մայիս 3-ին, Պատրիարքը գացած է Միւնսթէր եւ այցելած Վիլհելմ համալսարանի Աստուածաբանական բաժինը, հանդիպում ունեցած է 150 ուսանողներու հետ եւ համառօտ կերպով ներկայացուցած Հայաստանեայց Եկեղեցին: Հինգշաբթի, Մայիս 4-ին, Ախընի կաթողիկէ Միւինկհոֆ եպիսկոպոսը ընդունած է Մեսրոպ Արք.ը եւ բոլոր Քոյր եկեղեցիները միջեկեղեցական հանդիպումի մը: Ոլըմթ, Մայիս 5-ին, Պատրիարքը իր չքախուժով նախ քաղաքավարական այցելութիւն մը տուած է Քէօլնի Թրքական հիւպատոսարանը, կէսօրին ալ առաջնորդուած է Ցոյն Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանը, Պոնի մէջ, եւ հիւրը եղած մեսրոպլիտ Օդոսթինոսի: Նոյն իրիկունը, պատրիարքը ճաշի հիւրը եղած է Գարեգին Արք.ի, Գերմանահայոց թեմական Խորհուրդի եւ Քէօլնի հայ համայնքի վարչութեան: Ներկաներուն կողմէ, ողջոյնի զօք տրուած է Տիկին Մելինէ Փոհլման:

Շաբաթ, Մայիս 6-ին, Մեսրոպ Արք. գացած է կեդրոնական Գերմանիա գտնուղ Հէօքսթէր քաղաքը, ուր կը գտնուի Սրբոց Մարիամ եւ Մօրիս գպրոցական վանքը, որ 700-ամեայ կառոյց մըն է: Ան նախապէս պատկանած է Պենետիկեան միաբանութեան, իսկ 1993-էն սրբագործուած է զպրոց եկեղեցւոյ:

Կիրակի, Մայիս 7-ին, Մեսրոպ Արք.ի այցելութեան վերջին օրը յատկացուած էր գերմանահայութեան: Ան պատարագած է Ս. Սահակ – Մեսրոպ ամերոանիստ եկեղեցւոյ մէջ: Ընդառաջելով Նիսի հոգեւոր հովիւ՝ Նարեկ եպիսկոպոս Շաքարեանի եւ վարչութեան կողմէ եղած դիմումին, պատրիարքը, պատարագի ընթացքին, աւազանութեան պատիւ չնորհած է 35 տարուան ծառայութիւն մատուցանած Գալուստ Քհնյ. Թէւեանին, որ յատկապէս ժամանած էր Ֆրանսայէն:

Յաւարտ պատարագի սիրոյ ճաշ մը տեղի ունեցած է Վոլֆընպուրկ սրահին մէջ, որու ընթացքին ողջոյնի խօսքեր արտասանած են յանուն Թեմական Խորհուրդին՝ Տօքթոր Սարգիս Քեհեայեան, Հայաստանի դեսպան՝ Աչոտ Ոսկանեան: Փակման խօսքը արտասանած է Մխիթարեան Քհնյ. Սարգիսեան, որմէ ետք համայնքին կողմէ յուշանուէր մը յանձնած է պատրիարքին:

Մայիս 8-ին, Պոլսոյ պատրիարքը վերադարձած է իր աթոռը:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ԹԵՄԻՆ ՀԱՅՈՑ ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ռումանահայ թեմական խորհուրդը ուրախութիւնը ունի յայտնելու ձեզ, որ այս տարի Յունիս ամսին կը լրանայ Թեմիս Առաջնորդ Գերչ. Տ. Տիրայր Արքեպ. Մարտիկեանի առաջնորդական պաշտօնավարութեան 40 տարին:

Տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Պուքրէշի Հայոց Առաջնորդարանին եւ Հայ Մշակոյթի Տան դահլիճին մէջ կիրակի 2000, Յունիս 11 – 12-ին:

Որովհետեւ թեմին Առաջնորդ Տ. Տիրայր Արք. Մարտիկեանը նաեւ պուլկարահայ թեմին առաջնորդն է, պուլկարահայ համայնքը պաշտօնապէս պիտի մոնակատէ իրենց Առաջնորդի 40-ամեակը Մայիս ամսուայ ընթացքին ի Սոֆիա, Փլովտիւ, Պուրկաղ եւ Ռուսչուք քաղաքներուն մէջ:

Այս առիթով կը կցենք Ազգիս Վեհափառ Հայրապետ Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին ուղարկած սրբատառ կոնդակի պատճէնը:

Ի ԴԻՄԱՑ ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ԵԶՐԱՒ ՔՀՆՅ. ՊՈԿՏԱՆ
Առաջնորդարանի Քարտուղար

*
**

ԳԻՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆԱՆԱՑ
ԱՒՐ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՈՐԴԻՍ ՄԵՐ
ԵՒ ՆՈՒԻՐԵԱԼ ՍՊԱՍԱՒՈՐՆ
ՄԱՑՐ ԱԹՈՌՈՑ ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԲԱՐԵՁԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆ ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ
ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ
ԳԵՐԱՇՆՈՐՀ Տ. ՏԻՐԱՅՐ ԱՐՔԵՊԻՍԿ.
ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ,
ՈՐ Ի ՊՈՒՔՐԻՇ, ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Գոհունակութեան խոր զգացումով տեղեկացանք Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց Թեմական վարչութիւնից, որ հանդիսաւորապէս տօնախմբելու է քահանայապետական Առաջնորդիդ հոգեւոր սպասաւորութեան 40-ամեայ յոբելեանը, որպէս արժանի հատուցումն բազմամեայ Ձեր անձնդիր ծառայութեան:

Հոգեւոր անհուն ուրախութիւն եւ մեծ մխիթարութիւն է Մեզ համար Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Հայրապետական Մեր ողջոյնները յղելու Ձեզ՝ իմման Ս. Սեղանից ներչնչման ու ծառայութեան ուխտի զօրութիւն ստացած Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Տիրախնամ Թեմի Առաջնորդիդ, որ ահա 40 տարիներ բոլորանքուէր Ջանքերով չէնացնում էք հայրենակարօտ մեր զաւակաց ազգային – եկեղեցական կեանքը:

«Մառն ի պաղոյ իւրմէ ճանաչի» եւ «հատատն՝ ի գործոց»:

Սիրելի Սրբազան,

Արդարեւ, վաստակեալ ծառայութեան պտուղներով արդիւնաչատ է Լուսաւորչեան կանթեղից հատատոյ զօրութիւն զգեցած եկեղեցւոյ ուխտապահ գինաւորիդ կեանքը եւ գործը: Մեծ է Ձեր աւանդը ի տար աշխարհի բնակութիւն հաստատած հայութեան կեանքում հոգեւոր մեր հայրենիքը քար առ քար վերակերտելու բարձր ու վեհ առաքելութեան մէջ:

Լուսաւորչահատատ նուիրական հատատոյ մեր օրրանին եւ բարեպաշտ մեր զաւակաց մատուցած Ձեր բիւր օրհնաբեր ծառայութեանց բարձր գնահատանքով՝ Հայրապետական այսու գրով Ս. մենայն Հայոց Սրբութիւն Սրբոց Միածնակէզ Մայր Աթոռից յղում ենք Ձեզ Մեր օրհնութիւնը եւ ամենաջերմ մաղթանքները՝ «Տացէ Տէր ի սրտի քում» ջերմեռանդ աղօթքով:

Ձեր կեանքի յոբելենական այս հանդրուանին Հայրապետական Մեր մաղթանքն է նաեւ, որ Ամենախնամն Աստուած հովանաւոր իր Աջով հանապազ օրհնութիւն բաշխի բարի ու հատատակեաց ծառայիդ՝ պարգեւելով բազում տարիներու քաջառողջ կեանք եւ առաջնորդական բեղնաւոր ծառայութիւն:

Թող երկնաւոր Տէրը երջանկութեան եւ հոգու բերկրանքի նորանոր առիթներ չնորհի Ձեզ՝ ի մխիթարութիւն Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ բարեպաշտ Հայոցդաց:

Ողջ լերուք ի Տէր զօրացեալք չնորհօք Սուրբ Հոգւոյն եւ յաւէտ օրհնեալ ի Մէնջ ամէն:

Օրհնութեամբ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Տուաւ Գիրս Օրհնութեան
ի 15 Ապրիլի, յամի Տեառն 2000
եւ ի թուին Հայոց ՌՆԽԹ
ի Մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի
ընդ համարաւ 29

ՄԱՐԴԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա.

Իրաւունք ունի: Գաղթատեղիին այս երկրորդ մասը, միջին դանկէն տարածուղ մինչեւ քարուկիր ցած չէնք մը, բոլորովին տարբեր տեսարան մը կը պարզէ բակնէն: Տեսակ մը դիւղ է մանրանկար կամ քաղաք մը՝ հողէ պզտիկ տարածութեան մը վրայ խտացած կարծես, խճողուած, բազմամբոխ, ազատ, աղմկալից, դռիհներով, քառուղիներով, անելներով, փողոցներով ու հրապարակով լիակ: Հոս կը բնակին չքաւոր գաղթականներուն մեծ մասը, տախտակաշէն ցած ու խեղճուկ խրճիթներու մէջ, որոնց երկար ու նկարչագեղ շարքը կը տարածուի եկեղեցին ուղղութեամբ պատի մը երկայնքը: Կարասներ, անկողիններ, ձորձեր, կողպոտուի աւելցուքներ մեծ մասամբ, խառն ի խուռն դիզուած, երդնուած են ներսերը, կիսաստուերին մէջ, ուր գաւառացի կիներու կամ աղեկներու չարչարուած դէմքեր կը նկատուին տեղ – տեղ: Հոս, հոն, ամէն տեղ, քով քովի, դէմ դիմաց, անթերեւակայելի առատութիւն մը սրճարաններու, ճաշարաններու, սափրիչի, նպարավաճառի, ծխավաճառի կրպակներու, մուրճի քանի մը հարուածներով հապշտապ կանգնուած, ճերմակ տախտակին վրայ խոշոր ու կոչտ գրերով սեւ անջատուող· «ՃԱՇԱՐԱՆ ՀԱՅՑ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ», «ՍՐՃԱՐԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ», «ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ» եւ այլներով: Եւ որովհետեւ իրիկուն է, ասյս վայրին ալ կարեւորութիւնը կը չեշտուի, ոգեւորութիւնը կ'աճի, կ'աղմկի, բակին ամբոխը տակաւ հոս կը լեցուի՝ հանգչելու, ծխելու, ճաշելու:

Տեսակ մը մրցում կը տիրէ խանութպաններուն մէջ, մեծ մասամբ պատահական: Հանդիպողը երկու տախտակով խանութ մը կանգնած ու լինքգինքը մէջը դրած է, օտապաշի մը, որ խոհարար եղած է, չուկայի խանութպան մը, որ սրբարան բացած է, բեռնակիր մը, որ նպարավաճառութիւն կ'ընէ, յեղափոխական մը, որ ծխախոտ կը ծախէ ... Թերեւս նմանութիւն մը նկատելով վաճառքին ու ծխախոտին մուխին մէջ: Գրեթէ ամէն արհեստները ներկայացուցիչ ու խանութ ունին այդ անճոռնի չրջափակին մէջ, ուր խիտ ամբոխ մը կը խճողի, կը յուզուի: Գաղթականներուն մեծագոյն մասին վաճառանոցը, չուկան, դբօսանքը, բնակավայրը, ամէնքն ալ սղմած են հոդ: Խանութպանները, նեղկճուկ ծակերու մէջ թիմռուած, իրենց նիւթեղէններուն մէջ զրեթէ կորսուած բազուկներ ու գլուխներ կ'երկնցնեն միայն խղդուելու վրայ եղող մարդերու պէս: Խոհարարները, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն գաղթականներու արհեստապետութեան մէջ, քիչ – շատ կերակուր եփել գիտցող (ո՞ր հայ կինը չի գիտեր) կին մը ունեցողը երեք – չորս տան առած ու կանաչեղէն ջարդելու սկսած ըլլալով, պայմանադրական ճերմակ գոգնոցը կուրծքերնին ի վար, չերեփը ձեռնուին, չոպարճակ սաներու չարքին առջեւ կը սպասեն կազմ ու պատրաստ՝ մեկնելու վրայ եղող չոգենաւի մը նաւապետին պէս, իր կամրջակին թեւլոմին առջեւ կանգնած: Կոչեր, հրաւէրներ, կերակուրի անուններ իրար կը խաչաձեւեն օդին մէջ ... հրամմեցէ՛ք... հրամմեցէ՛ք... Ձէթի, կարագի, ապուրի, տեսակ – տեսակ արեւելեան կերակուրներու տաք, համեմուտ, քիչ մը ճենճոտ բուրումներ կափարիչներէն դուրս խուսափող չոգիներուն հետ օդին մէջ կը ծաւալին, ճնշող ու ախորժատու:

Սրճարաններէն լեփ լեցուն են, դեռ ճաշարաններուն համար կանուխ ըլլալով, խառնիճաղանճ ամբոխով մը, որ կը պռոացայ, կը հայհոյէ՝ խմելով ու ծխելով միանգամայն: Հոս ամէնուն աչքերը ուղղուած են «Փափակլօ»ի լայն բացուած թիւի մը վրայ· վիզեր կ'երկննան, աչքեր կը քթթին, ականջներ կը տնկուին մէկը, ոտքի վրայ, կը բացատրէ, կը ցուցնէ, կը կարդայ բարձրաձայն ծաղրագիմքերուն վրայ գրուած անուններէն... «Ա՛ս մոսկոֆն է, նայեցէ՛ք, տաճիկին ճխտէն բռներ է... անդին լինկիլիզը...»:

Բարձրաձայն խորհրդածութիւններ, մեկնութիւններ՝ քրքիջներով, համբոյրին ուղղուած նախատինքներով վերջացող:

– Հայուն համար բան մը կա՞յ, – կը հարցնէ անդիէն ծերունի մը:

– Հապա՛, չե՞ս տեսնար կոր, սրսիկա Հայն է... դլուխը բաբախ մը կայ:

– Սաոր նչանակութիւնը սա է, որ... – կը բացատրէ անդիէն քաղաքագէտ մը...

(Շար. 4)

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Ա.ԹԷՆՔ.– Ազիէլ եւ Վարուժան Գնունիէ 25.000 Ֆր. որպէս գնահատանքի եւ սիրոյ արտայայտութիւն «Յառաջ»ի մեծ ճաշուր 75–ամեակին առթիւ (Օգոստոս 1):

COLLOQUE

POLITIQUES FRANCAISES ET CRIMES CONTRE L'HUMANITE
1990 - 2000
Samedi 27 Mai de 9h à 19h
Salle des Actes,
Université de Paris IV — Sorbonne
54, rue St. Jacques ou
17, rue V. Cousin, Paris 5ème
Parmi les interventions (le matin) :
ORIENT - CAUCASE :
Présidence: CLAIRE MOURADIAN
LA DIPLOMATIE FRANCAISE
ET LE GENOCIDE ARMENIEN :
ARA TORANIAN

FETE DES MERES

La Section **«Sossé Mayrig»** de la Croix Bleue de Marseille-Ville organise « LA FETE DES MERES »
Samedi 27 Mai à 15 heures
à la salle **«Lévon CHANT»** à l'église arménienne de Beaumont :
8, impasse des Monts, 13012 Marseille
Tél. : 04 91 93 13 50.
A cette occasion, a été invité le Rév. Père GOMIDAS HOVNANIAN.
Programme :
Théâtre: «Anpan Hourine»,
Poésie, Chant et Danse,
présentés par les enfants du Groupe **Edouard Dériklian,**
Suivi d'un **Buffet.**

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԾԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15–ին փարիզեան Լիլա թաղամասի պերեզմանատան մէջ, 47, rue de l'Egalité, պաշօնապէս կը ներկայացուի Դաւիթ Երեւանցիի արձանագործութիւնը նուիրած Հայկական ցեղասպանութեան:

Ներկայ կ'ըլլան կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք. եւ Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան:

Լիլայի քաղաքապետին եւ թաղապետական խորհուրդի հրաւէրով տեղի կ'ունենայ արարողութիւնը: Յուշակոթողը արձանացած է Լիլա քաղաքին կողմէ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Պերճուհի Սիւրմէնեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Սան – Տիէկօ մահացած Մուշեղ Երեւանեանի հարկ յիշատակին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մայիս 22

ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՇԽԱՐՀԱԶՕՐԱՅ ԵՒ ՋՕՐԱՎԱՐԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ՈՐՔ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ 1918 ԱՄԻ, ՎԱՄՆ ՀԱԽԱՏՈՑ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 18–ին, Երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի եւ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ՝ Սարգսապատի հերոսներուն համար:

Կը հրաւիրուին բոլորը այդ օր Աղօթքով եւ ինքնամփոփ ներկայութեամբ վերանորոգել իրենց յարգանքը Սարգսապատի հերոսներու յիշատակին:

(Շար. Ա. էջէն)

մէջ, Պալատիւը վերջին խօսքը չէ ըսած, քանի թաղապետական ընտրութեան թեկնածու կը մնայ 15–րդ թաղամասին մէջ եւ կը յիշեցնէ որ այդ թաղամասն է որ առաւելապէս խորհրդականները կը հայթայթէ Փարիզի եւ յետագային կրնայ վճռական դեր խաղալ Փարիզի քաղաքապետի ընտրութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻՔ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱՅԻՔ Ռամպուլյէ հատաքուեցան Մայիս 19–ին խօսելու համար Եւրոպայի մասին: Շիրաք, Ժոսփէն, Վեարին մէկ կողմը եւ Շրէօտէր ու Ֆիշէր միւս կողմը, որոշած էին 5 ժամ տրամադրել եզրակացութեան մը յանգելու համար: Գերմանիոյ Արտաքին Նախարարին ծրագիրը Դաշնակցային Եւրոպայի մը ի նպաստ բաւական անհամոյ անակնկալ մը եղած է Ֆրանսայի: Էլիզէ, ի յառաջագունէ կը ճղճղէր. – «Եթէ Դաշնակցային Եւրոպայի մը հարցը պաշտօնապէս որուէր մեզի, յստակ է որ պատասխանը բացասական կ'ըլլար»: Յուլիս 1–ին է որ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը Ֆրանսայի կ'իյնայ եւ Էլիզէ ու Մաթինեոն արդէն իսկ չատ վատահ չեն որ պիտի կարենան համաձայնութիւն մը ստեղծել 15–երու միջեւ հիմնարկներու բարենորոգումներու չորրդ մինչեւ Դեկտեմբերի Նիսի վեհաժողովը: Այս մթնոլորտին մէջ, Փիշէրի ծրագիրը ամէն ինչ տակնուվրայ կ'ընէ եւ նեղը կը դնէ Ֆրանսան:

ՍԻԼՒԱ ԼԻՈՆԻի ժողովուրդը կ'ուզէ վրէժ լուծել Սանքոհէն որ ձերբակալուեցաւ առջի օր Ֆրիթաուն: Հաշմանդամներու եւ զոհերու կազմակերպութիւնը մեծ է: Հոն 1850 կին, այր թէ մանուկ խոնուած են երեք տարիէ ի վեր խաղաղութեան ոտաձիով: Շատեր հաշմանդամ են, ամանք մէկ, չատեր երկու թեւ չունին, աղոցով կտրուած ըլլալով ուսէն խակ: Ուրիշներ ականջ, ձեռք չունին: Բոլորը կ'ատեն Սանհոքը: Մէկը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը հեռը բանակցութեան նստի, կ'ընդդիմանանք: Ինք ալ, բոլորն ալ պէտք է սպանուին:

Նախատեսուած ներումը խաղաղութեան ծրագրին մէջ, սխալ մըն է կ'ըսէ հաշմանդամ կին մը:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԵՒ ՀԱՐԱՒԱՑԻՆ Գործէրները համաձայնագիր մը ստորագրեցին, Մայիս 18–ին, Ցունիսի վեհաժողովին օրակարգին չուրջ: Ցունիս 12–էն 14 հարաւային Գորէայի նախագահը՝ Քիմ Տաէ – Եունկ Փհոնկհանկ պիտի երթայ հանդիպելու համար ստալինեան վարչակարգի «մեծ ղեկավար» Քիմ Եունկ – Իլի:

750 ՀԱԶԱՐԻ ՎՐԱՑ միայն տասնեակ մը բաժնեհարերը ներկայ եղած են, Մայիս 18–ին, այն ճաշին որ կը տրուէր ոիւ Սէն Թ'Օնորէի մէկ ճաշարանը «Իօրօթիւնէլի բաժնեհարերու պաշտպան Միութեան» կողմէ: Ճաշին պաշտօնական անունն էր «Dîner de Cons» (ծանօթ թատերգութեան նմանութեամբ) քանի 1989–ին 123 Ֆր. 60–ի գնուած բաժնեթուղթը այսօր 7 Ֆր. 10 կ'արժէ: Պահանջուած է Իօրօթիւնէլի նախագահին հրաժարումը:

ՄՈՍԿՈՒԱՑի Պուշկին հրապարակին վրայ, Մայիս 17–ին, չուրջ 1000 հոգի հաւաքուած է ի պաշտպանութիւն մամուլի ազատութեան: Համախմբումի հրաւէրը եղած է Ռուսաստանի Լրագրողներու Միութեան կողմէ: Երեսփոխան Նեմցով յայտարարած է. – «Իշխանութիւնը ոտար է եւ խելայեղ ալ չէ: Լրագրողները պէտք է միանան որովհետեւ իրենց արհեստը վտանգուած է, ինչպէս Չէչենիոյ պիտնուորներու պարագան»:

ՊԱՊԸ իր 80–ամեակը տօնեց Մայիս 18–ին, Ս. Պետրոս մատուցուած պատարագով մը, չուրջ 7000 կարդինալ, եպիսկոպոս եւ քահանայ կը ջրկապատէին Յովհ. Պօղոս Բ.ը, որ բազմաթիւ չնորհաւորական դիրքեր ալ ստացաւ:

ԿԱԼԱԹԱՍԱՐԱՑ խումբին չաղթանակը մեծ ոգեւորութեամբ տօնուած է Թուրքիոյ մէջ ուր Մայիս 19–ն ալ Երիտասարդութեան ու մարմնամարզի տօն է: Այդ թատականին է որ Մ. Քէմալ Պոլիսէն Ամասիա անցած է, սկիզբը դնելու համար անկախութեան պատերազմին: Ցուխարի պոլի չաղթանակին դինովութիւնը սակայն, պատճառ եղած է ուժի հոգիի մասան, կան արձակուած վտիտուշանթէ մեռնողներ, դաշնահարուածներ, սրտի կաթուած ունեցողներ կամ երթեւեկի արկածներու զոհեր:

ՀԱՆՆԻ ԿՐՏՍԵՐԱԳՈՑՆ ՄՐՑԱԿԻՑԸ ՍԵՄԻՐԱ ՄԱԽՄԱԼՊԱՖԻ

Գաննի փառատօնին ներկայացուած ուշագրաւ ժապաւէններէն եղաւ կրտսերագոյն բեմադիր, քսանամեայ Սամիրա Մախմալպաֆի «Գրատախտակը»: Ան նիւթ ըրած է Իրան – Իրաք սահմանագիծի չրջանին մէջ պաղտատի կողմէ ամբակոծուած քիւրտ բնակչութեան կեանքը: Քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր փոլիթիքա» երիտասարդ արուեստագիտուհին հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է (Մայիս 18) Գաննի մէջ, ժապաւէնին յուցադրութենէն առաք: Ս. Մախմալպաֆի կ'ըսէ թէ Քիւրտիստանը իրեն համար անծանօթ տեղ մը չէ. յաճախ այցելած է այդ չրջանը ու նոյնպէս բեմադիր հօրը հետ տեսադրութիւններ ըրած: Զինքը չատ տպաւորած են քիւրտ երախաներու դէմքի արտայայտութիւններուն ու քրտական սարերուն պատկառանք ազդող խիզախութիւնը: Մանկութեան չրջանին հայրը Իրանէն չատ ըրած է քիւրտերու պատմութիւնը եւ բացատրած քրտական իրավիճակը: Այս բոլորը մխացնելով քիւրտ ուսանողի մէկ իր տեսածներուն, Սամիրա երեւան բերած է իր ժապաւէնը: Ամիսը երկրորդն է, առաջինը պատրաստած է երկու տարի առաջ ու անով ալ 1998–ին մասնակցած նոյն փառատօնին:

«Գրատախտակ»ին մէկ կարեւոր դէր ստանձնած է բնութիւնը. «հոն լեռները կը խօսին» կ'ըսէ երիտասարդ բեմադիրը: Կ'ուզէ որ դիմաստորաբար քիւրտերը դիտեն զայն, քանի որ հոն իրենց ուղղուած պատգամներ պիտի գտնեն: Կ'ուզէ ցրնդ թէ ինքզինք քիւրտ ժողովուրդին մէկ մասնիկը կը զգայ:

POUR L'ANNEE JUBILAIRE

Pèlerinage arménien à Rome

sous la présidence de
NERSES-BEDROS XIX
Catholicos Patriarche de Cilicie
avec la participation de tous les Diocèses Arméniens Catholiques

Cérémonie des Vêpres et de l'Antasdan
en l'Archibasilique Patriarcale Saint-Jean-Latran

Visites du Vatican, de Rome et des environs
Du lundi 11 au vendredi 15 Septembre

Voyage par avion, pension complète : 3.600 FF tous frais compris.

Places limitées. Les inscriptions seront closes le 30 juin
Pour s'inscrire, téléphoner au **01. 40. 51. 11. 90**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)
- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

***

REPAS

Samedi 27 Mai à 20h30
La Section **«D. Missakian»** de Livry-Gargan vous invite à sa fameuse **soirée MANTE.**
Cette soirée chaleureuse et amicale autour d'un plat traditionnel aura lieu à la M.C.A. : 17, rue Charles Péguy, 93190 LIVRY-GARGAN.
Le prix du repas est de 130 F pour les adultes et de 50 F pour les enfants de moins de 15 ans.
Nous comptons sur votre présence à tous !
Réservez vos tables **avant le 19 mai** au numéro de téléphone suivant :
01. 43. 83. 87. 68.

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
« OH, MY GOD ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 24–րդ տարեդարձի ՀԱՅԿԵՐՈՑԸ
Ուրբաթ, Յունիս 23–ին:

REPAS ANNIVERSAIRE de la Maison de la Culture Arménienne de Marseille
le Vendredi 23 Juin.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 1ère fois
TOURNOI INTERNE D'ECHECS
des élèves (enfants et adolescents)
Samedi 20 mai à 15h

DATES A RETENIR :

AUDITION DES ELEVES DE THEATRE ARMENIEN
avec en ouverture
CHANSONS ARMENIENNES
petits élèves débutants
en langue arménienne
Samedi 10 Juin à 14h30

GALA M.C.A. 2000
SPECIAL DANSE ARMENIENNE
Dimanche 25 Juin à 14h30
Salle des Fêtes

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DATE A RETENIR

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 23
MARDI
23 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·911 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.911

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի Մայիս 20–ի հրամանագրով հրապարակուած է նոր կառավարութիւնը որ կրած է որոշ փոփոխութիւններ· Առողջապահութեան եւ ընկերային ապահովութեան նախարարութիւնը բաժնուած է երկու անջատ նախարարութեան, ինչպէս Գիւղատնտեսութեան եւ բնօգտագործման նախարարութիւնը :

Ա· Մարզպետեանի կառավարութիւնը կը պահպանայ 20 նախարարութիւններէ· զանոնք կը գլխաւորեն՝

ԿԱՐԼՈՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ· – *Ազգային Ահռովութիւն*
ԱՐԱՐԱՏ ՄԿՐՏՉԵԱՆ· – *Առողջապահութիւն*
ԳԱԻԻԹ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ· – *Արդարադատութիւն*
ԿԱՐԻՆ ՁՇՄԱՐԻՏԵԱՆ· – *Արդիւնաբերութիւն եւ առեւտուր*
ԴԱՒԻԹ ԶԱԴՈՅԵԱՆ· – *Արտաքին գործերու համակարգում*
ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆ· – *Արտաքին գործեր*
ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ· – *Բնապահութիւն*
ՋԱՒԷՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ· – *Գիւղատնտեսութիւն*
ԿԱՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ· – *Ուժանիւթ*
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ· – *Կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար – նախարար*
ԵԴՈՒԱՐԴ ՂԱԶԱՐԵԱՆ· – *Կրթութիւն եւ գիտութիւն*
ՌՈՒԶԱՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ· – *Մշակոյթ, երիտասարդութեան հարցեր, մարմնակրթանք*
ՀԱՅԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ· – *Ներքին գործեր*
ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ· – *Պաշտպանութիւն*
ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ· – *Պետական գոյքի կառավարում*
ԳԱԳԻԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ· – *Պետական եկամուտներ*
ՌԱԶՄԻԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ· – *Ընկերային ապահովութիւն*
ԼԷՈՆԻՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆ· – *Տարածքային կառավարում եւ քաղաքաշինութիւն*
ԵԴՈՒԱՐԴ ՄԱՏԱԹԵԱՆ· – *Փոխադրութիւն եւ Հաղորդակցութիւն*
ԼԵՒՈՆ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ· – *Ֆինանսներ եւ Տնտեսութիւն*

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 20 / 22)

ՏԱՐԱԾՔԻ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄԸ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ Է ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման որպէս տարբերակ՝ հողային փոխանակումի վարկածը անընդունելի նկատուած է Ազգային Ժողովի խմբակցութիւններու եւ խմբերու ղեկավարներու Մայիս 19–ի միացեալ նիստին : Շեշտուած է որ Սահմանադրութեան եւ օրէնքներու համաձայն, հակամարտութեան կարգաւորման հարցերը չեն կրնար որոշուիլ առանց Ազգային Ժողովի համաձայնութեան :

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒՏԻՆ – ԳԼԻՆԹՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

Ադրբեջանի Արտաքին Գործերու նախարար Վ· Գուլիեւի համաձայն, իրենք Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման համար դրական որոշ ակնկալութիւններ ունին երկու նախագահներու հանդիպումէն : Նախարարը ըսած է թէ Վլ· Պուտինի իշխանութեան գալուէ իրենք կը սպասեն որ Ռուսաստանի դերը աչքառու ժամանակ հակամարտութեան կարգաւորման խնդրին մէջ, քանի որ այդ կնճռոտին հարթումը եւ չըրջանին մէջ կայունութեան հաստատումը պատկար կ'ըլլայ նաեւ Ռուսաստանի համար :

*
**

«ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԵՒ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ» ԴԱՇԻՆՔԻՆ ԲԱԺՆՈՒՈՂՆԵՐ

«Գարդմանք» կուսակցութիւնը դուրս եկած է «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» դաշինքէն եւ որոշած սատարել երկիրը Տղնաժամին հանելու նախագահին ջանքերուն : «Գարդմանք»ը նոյն դաշինքին միացած էր 1999–ի խորհրդարանական ընտրութեան նախօրեակին :

ԻՐԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Իրանի Արտաքին Գործերու նախարարը Մ· Սարմաթի Մայիս 19–ին եւօրեայ այցով Երեւան հասնելով ըսած է թէ չրջանը համաչխարհային մեծերու չահերուն մրցակցութեան դաշտի վերածուած է եւ ճիշդ կ'ըլլայ որ չրջանի երկիրները իրենք պաշտպանեն իրենց չահերը : Մ· Սարմաթի Հայաստանի ու Իրանի միջեւ կարեւոր ծրագիր նկատած է կազատարի չինուածքը որուն համար միակ հարցը նիւթական ապահովումն է : Ինչ կը վերաբերի Հայաստանէն տարանցիկ փոխադրութեան ծաւալները մեծցնելու, Իրանի նախարարը ըսած է թէ կարելիութիւն կայ ատիկա ընելու եւ աշխատանք կը կատարուի Կովկասի ու միջին Ասիոյ պետութիւնները Եւրոպա հասցնելու ուղղութեամբ : Ա· Սարմաթի տեսակցած է նաեւ նախագահ Ռ· Քոչարեանի հետ :

*
**

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Հ· ԱԼԻԵՒ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Կ'ենթադրուի որ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահները հանդիպում կ'ունենան Յունիսին, Մոսկուայի մէջ : Հոն Մինսկի խումբի երեք նախագահները եւ ՄԱԿ–ի, Համաչխարհային դրամատան, Եւրոպական Միութեան ներկայացուցիչները ժողով պիտի գումարած ու քննարկած են կարգաւորումի համաձայնութեան հնարաւոր Ղարաբաղի վերականգնումի նիւթը : Նախագահները կը ծրագրեն չըրջան այցելել Յունիսի վերջ, կամ Յուլիսի սկիզբը, հանդիպելու համար Հայաստանի, Ադրբեջանի ու նաեւ Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն :

*
**

Ա· ԲԼԻԵԱՆԻ ՀԱՐՑՈՎ

«Ա· Բլիեանի պաշտպանութեան խորհուրդ»ի Մայիս 19–ի նիստին, նախագահը Գ· Վանեան յայտարարած է թէ ներկայիս դատաքննութեան ընթացքը ցոյց տուած է որ դատախազութեան վերագրած մեղադրանքները հիմ չունին եւ թէ Ա· Բլիեան միտումնաւոր կերպով արդելափակուած կը պահուի, ինչ որ «ահաբեկչութիւն է, ուղղուած՝ անձի, մտքի ու խղճի դէմ» : Ինչպէս նշած է պաշտպան փաստաբանը, Ա· Բլիեան տասրիէ մը ի վեր բանտը կը գտնուի, բայց կարելի չէ եղած իրեն եղած մեղադրանքին տարրերը փաստել :

*
**

ԱՋԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Մայիս 19–ի իրենց նոր հանրահաւաքին աչ ուժերը Ազատութեան հրապարակին վրայ կրկին նախագահին հրաժարականը պահանջած են ու քննադատած Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան բացայայտումին յապաղումը : Ելոյթ ունեցած են Յ· Թոքմաջեան, Մ· Հայրապետեան, Պ· Մանկեան, Շ· Յարութիւնեան, Վ· Խաչատրեան, Դ· Շահնազարեան եւ ուրիշներ : Հակառակ անձրեւոտ օդին, ըսուած է թէ չուրջ 3 հազար հոգի մասնակցած է հաւաքին :

*
**

«ԿՐԱՆԴ ԹՈՊԱՔՕ»Ի ՆԱԽԿԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

«Կրանդ Թոպաքօ» հայկական ձեռնարկութեան նախկին ներկայացուցիչ Ռոպէր Զոպանեան ձերբակալուած է, խումբ մը ծխախոտագործներու հետ ունեցած պայմանագրութեան պարտադրանքներուն մէջ կեղծելու, գործի ընկերներէն գումար չորթելու մեղադրանքով : Ըստ նոր ներկայացուցիչին, ծխախոտի գործաւորները ձեռնարկութեան 3 միլիոն դրամ պարտական են, բայց ենթականները կը մերժեն, ըսելով որ չեն ստացած պայմանագրերով նախատեսուած իրենց կանխավճարները :

*
**

ՄԱՄՈՒԼ

«IL GAZZETTINO» (17 Mai)

Venezia ricordi padre Mechitar

Վենետիկեան օրաթերթը կ'անդրադառնայ Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնադրութեան 300–ամեակին : Գրութեան սկիզբը լրագրողը կ'ըսէ թէ հայերը կը հրաւիրեն Վենետիկը որ զուգորդ քաղաք դառնայ Երեւանի հետ եւ Լիտոյի մէկ փողոցը ձօնէ Մխիթար Սեբաստացիի, Մխիթարեան հիմնադիրը :

Երեքհարիւրամեակին առթիւ, կ'աւելցնէ կազմակերպչի աշխատակիցը, Հոկտեմբերի սկիզբը Երեւանի մէջ միջազգային սիմփոզիում մը տեղի կ'ունենայ նուիրուած՝ Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնադրին, փողոց մը պիտի կրէ իր անունը եւ յուշակոթող մը բարձրանայ կեդրոնական մէկ հրապարակին վրայ : Վենետիկի մէջ տարեդարձը պիտի ոգեկոչուի հանդիսաւոր պատարագով մը Սան Մարքօ Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Գարեգին Բ· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ օրը վերջ պիտի գտնէ համերգով մը :

Լրագրողը կ'ըսէ նաեւ թէ վանականները քիչ կը գտնեն այսքանը, Հ· Յարութիւն Պզտիկեան կը բացատրէ· – Վենետիկ ծնած են հայկական տպագրութիւնը, հայկական թատրոնը եւ հայկական բառարանագործութիւնը, հայ աշխարհաբարն ալ հոս ծնած է, Վենետիկ հազարաւոր դրադպատճառներ ունի իր գլխաւոր մասնակցութիւնը բերելու տօնակատարութեանց : Ա՛յս պատճառով, Հ· Յարութիւն կ'ուզէ որ երկու քաղաքները զուգորդուին մշակութային եւ առեւտրական գետնի վրայ, արդէն, կ'ըսէ զուգորդութիւն մը կայ Գեղարուեստից Ակադեմիային հետ : Թաղապետութիւնը, այս առթիւ, պէտք է հաստատուն կապ մը հաստատէ երկու քաղաքներուն միջեւ· – «Մորքին մէջ, Վենետիկցի ենք, կը չարունակէ Հ· Յարութիւն : Լիտոյի մեծ մասը մենք չինած ենք : Լաւ կ'ըլլար որ թաղապետութիւնը փողոց մը ձօնէր Մխիթար Աբբահօր, կրնայ Վիա Լորէնձօ Մարչելլօն ըլլալ որ մեր կղզիին վրայ կը նայի :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՐԱՄ ՓՈԽԱԴՐՈՂՆԵՐԸ համաձայնութեան չէին եկած Մայիս 21–ին, 21 ժամ բանակցութիւններէ ետք նախորդ օրուընէ իսկ : Գործադիրութիւնը պրիւք 1000 Ֆրանքէն 1100ի բարձրացուցած էր վառանդի պարզեւը մինչ մենտիքաններըը 1500 Ֆր· զուտ կը պահանջեն : Մայիս 20ին սկսած և ապարդիւն վերջ գտած բանակցութիւնը տեղի ունեցած էր հաչտարար միջնորդին ներկայութեամբ : Մայիս 22–ին ելք չէր տեսնուեր : 3–րդ չարաթն էր գործադուլի :

ՊԱՐԱՔ խղեց բանակցութիւնները, որոնք տեղի կ'ունենային Սթոքհոլմ Իրայէլացիներու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ վերջին թախտմներու պատճառաւ : Միւժամանակ ջնջեց այն այցելութիւնը զոր պիտի կատարէր Ուաչինկթըն : Միւս կողմէ, Իսրայէլ կը պատրաստուի Հարաւային Լիբանանէն քաչուի Յուլիս 1–ին փոխանակ Յուլիս 7–էն ինչպէս նախատեսուած էր : Ակռֆաթ, իր կարգին, փակել տուաւ հեռատեսիլի անկախ կայան մը, ան մեղադրանքով որ բռատութեան դրդումի կ'ընէ Իսրայէլցիներու դէմ : Տնօրէնն ալ ձերբակալուեցաւ : Վերջին օրերուն բազմաթիւ զոհեր կան : Երկու Պաղեստինցի մեռած էր Մայիս 21–ին վեցի բաժրացնելով պաղեստինցի մեռելներու թիւը :

ՌԱՄՊՈՒՅԻԷ հանդիպումին Ֆրանսացիք եւ Գերմանացիք ստիպողական չնկատեցին վիճել Դաչնակցային Եւրոպայի մը մասին, այսինքն Գերմանիոյ Արտաքին նախարար Ֆիշէրի ծրագրին : Վատերին իր յայտարարութիւններուն մէջ բաւ թէ հարկ է մտածել, առանց աճապարելու :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ Ժ· Փ· Շեվէնման բաւական իրարանցում

(Շար·ը Դ· էջ)

Լ Ղ Հ

ՊԻՏԻ ՉԻ ՇՓՈԹԵԼ ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ Ազգ· Ժողովի Մայիս 19–ի նիստին որոշում ընդունուած է պետական կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու, ինչպէս նաեւ անոնց պաշտօնեաներուն կողմէ պաշտօնական ծառայութեան ընթացքին նախընտրական քարոզչութեան արգիլման մասին : Խախտումի իւրաքանչիւր դէպք համապատասխան ընտրական յանձնաժողովին կողմէ քննարկման կ'ենթարկուի :

*
**

Լ Ղ Հ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԻՐԱՒԱԲԱՆՆԵՐԸ

Արցախի պետական համալսարանը այս տարի ուսուցած են իրաւաբանութեան ճիւղի առաջին չրջանաւարտները՝ 36 ուսանողներ : Մինչեւ վերջերս, համապատասխան դասատուներու չգոյութեան հետեւանքով Արցախի պետական համալսարանի իրաւաբանական բաժնի ուսանողները ստիպուած էին Բ· դասընթացքէն յետոյ իրենց ուսումը չարունակել Երեւան :

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՄԵՏԱԼԻՆ ՄԻԻՍ ԵՐԵՍԸ

Մայիս 9–ին Շուշիի ազատագրութեան 8–րդ տարեդարձն էր. Ղարաբաղի անցեալի մայրաքաղաք այն եզական ոստանին որ բնութեան բացառիկ գեղեցկութեամբ ու ճարտարապետական, մշակութային արժէքներով, դժուար հաւասարելի տեղ ունի հայկական քաղաքներու շարքին մէջ: Պարզ է որ վերջին տասնամեակներու ազրբեջանական տիրակալութիւնը ու քանդումի կանոնաւոր գործունէութիւնը գրեթէ բան չեն ձգած ճարտարապետական, մշակութային արժէքներէն: Իսկ քաղաքին տիրելու համար մղուած մարտերը, յետոյ անոր պարպումը համատարած աւերակոյտի մը վերածած են զայն: Անփոփոխ մնացածը բնութիւնն է որ հոն առաջին ոտք դրած պահէն տարբեր աշխարհ մը փոխադրուածի մը պէս կը պատճառէ այցելուին, խիտ բուսականութեան մը սեւի մօտենալու չափ մութցող կանաչին գիրկը թաղուած անդունդներով, անոնց յատակէն հոսող ջուրերու ձորն ի վեր մագլցող գլգլուքով, օդը ամբողջութեամբ բռնած ուրկի բոյրերով եւ վերջալոյսի ժամուն կապոյտին ու ծիրանիին բոլոր երանգները հաղուած բարձունքներով: Ոտքերը անյատակ խորութեան խրած, իսկ գլուխը –երբեմնի հպարտ գլուխը– այդ բարձունքներուն հանդչեցուցած քաղաքն է Շուշին որ ամէն ոտք դնողի կը ճգնի պատմել իր անցեալ փառքին մասին: Բայց անհունօրէն տխուր է ներկան. նախթիջեւանի չրջանի հայկական գեղեցիկ բնակարաններէն պատ մը, ճակատ մը մնացած է այս կամ այն անկիւնին մէջ ուրոնք հաղիւ կը նշմարուին խորհրդային չրջանի զօրանոցի նմանող բնակարաններու մռայլութեան մէջ: Վերաչինութեան կարօտ ճամբաներ, նորոգուելու կարօտ չէնք, դուռ, պատուհաններու ամբողջ համալիր մը լեցուցած է ութ տարիէ ի վեր հարազատ տիրոջը վերադարձուած Շուշիին տարածքը ուր ապրող, չրջող կիները, մանուկները, այրերը ամէն վայրկեան բանի մը, մէկուն յայտնութեան սպասողի ակնարկներով կը նային, կարծես ոչ մէկ տեղ:

Նման համայնապատկերի մէջ, հակառակ նորոգուածի, մաքրուածի յատկանիշին որ պէտք է ուրախացնէ, կամ ճիշդ այդ յատկանիշին պատճառով, անհանդիստ ընդոդ ներկայութիւն մը կ'ըլլայ տաճար դիմող հարսի սպիտակութեամբ կանգնած Ղազանչեցոցը: Չես կրնար հարց չտալ թէ իսկապէ՞ս Շուշին վերըսին հայացնելու ամէնէն անհրաժեշտ քայլը այդ եկեղեցիին վերականգնումն էր. հարցումը բոլորովին չեչտակի կերպով ուղեղդ կը մրճահարէ երբ ներս մտնելով կը տեսնես հսկայական բիւրեղեայ ջահը որմէ լոյսի, վայրի ջրվէժ մը կ'իջնէ վրադ, այնքա՛ն հակասական՝ երկու մոմի ցոլքով հաւատքի կանչող մեր բիւրաւոր տաճարներուն հզօր համեմատութեան: Ու անհանգիստ՝ այդ հակասութենէն, այդ պոռոտ պերճանքէն, հազար անգամ կը նախընտրես դուրսի մութը, աւերակ համայնապատկերին տրխրութիւնը:

Յաղթանակի մը տարեդարձը նչելու յարմար արտայայտութեան կերպ չէ այս մէկը. սակայն, բաւական ատենէ ի վեր մեր իրականութիւնը խօսքի, լոզունգի, ճառի անհատնում պահեստները մէկդի ձգել տալու չափ ծանրակչիռ է: Ծագկելու ճամբուն վրայ գոնէ ութ քայլ առած Շուշի մը միայն կրնար արդարացնել այդ պահեստներուն գործածութիւնը: Աւելկա չէ սակայն այսօրուան պարագան: Անոր համար լինկած երիտասարդներուն հոգին եւս միայն այդ պայմանով կրնար հրճուիլ ու յիշատակը սփոփուիլ· կա՞յ մէկը որ կարենայ անկեղծօրէն պնդել թէ ունինք այդ պայմանը:

Շուշիէն, անոր ազատագրումին տարեդարձին առթիւ, դրի առնուած էջ մը ապատակի մը չափ հատու «ո՛չ»ով մը կը պատասխանէ հարցումին: Թաթուլ Յակոբեան «Յաղթած ու պարտուող Շուշին» խորագրուած դրութեամբ («Ազգ», Մայիս 7) կը բանայ ցաւերու, ընդվզեցնող տուեալներու, զառն անդրադարձներու մեծ պահեստ մը որ ո՛չ ճակատագրական է, ոչ ալ անխուսափելի:

Նախ կը մտնէ Շուշիի առաջին վերաբնակիչներէն Յարութիւն Յարութիւնեանի կացարանը: Հեռատեսիլէն լսած են որ քաղաքը ազատագրուած է եւ հոն բերնակերու թեկնածու ներկայացողներու տարեկան 50 հազար դրամ պիտի տըրուի: Համաձայնած ու գացած են չուչեցի ըլլալու: Յարութը, կինն ու զաւակը եւ ծնողքը: Ինք Մարտակերտի կռիւներուն վիրաւորուած է, երեւան փոխադրուած բայց կարգին չէ բուժուած: Անդամալոյծ է 2,5 տարիէ ի վեր ու տեւական պառկելէն մարմնին վրայ թարախոտ վէրքեր գոյացած են: Կը դառնուի Շուշիի հիւանդանոցը ուր ամէն օր մայրը կ'այցելէ իրեն ու կը խնամէ: Կինը չէ յօժարած Շուշի ապրիլ, վերադարձած է Երեւան: Մեծհօրն ու մեծ–մօրը խնամքին մնացած է նաեւ ութամեայ տղան: Օդնութիւն չի ստանար, որովհետեւ բազմազաւակ չէ: «Միգուցէ Յարութիւն օգնութիւն հասնում է, բայց երբեք բացատրում են որ չի հասնում» կը գրէ Թ. Յակոբեան: Իսկ ինքը՝ Յարութը առանձնութենէն ու անտարբերութենէն խելագարելու չեմին է: Կ'ըսէ. «Մօրս մեռնելուց յետոյ կը գնամ երեւան՝ ծերանոց: 31 տարեկան եմ. կինս հեռացաւ, ամուսնացաւ:...Բերեցին մեզ Շուշի ու էլ չեն հետաքրքրում: Փող են հաւաքում, ճանապարհ նորոգում: Մի քիչ էլ փող հաւաքեն հաշմանդամների համար: Բժիշկն ասում է՝ կարող ես քայլել, եթէ բուժուես»:

Ուրիշ վերաբնակիչ մըն է Կառլեն Պետրոսեանը, Բաքուէն: Զորս ամուսնացած զաւկի հայր է. աւելի փայլուն չէ վիճակը, կ'ըսէ. «Աշխատանք չկայ, կեանքը գնալով դժուարանում է: Փախստականներր հիմա էլ Շուշիից են փախչում: կեանք չկայ: Ես էլ կը գնայի, բայց ո՞նց գնամ, ո՞ւր գնամ»:

Լեւոն Գալստեան չատ սիրած է քաղաքին օդն ու բնութիւնը, բայց գոհ չէ. «Մեզ շատ բան խոստացան, բայց ոչինչ չտեսանք: Մարդկանց տանջում են, գործ չկայ: Ազատագրել են Շուշին, թող գոնէ մի բար դնեն բարի վրայ» կ'ըսէ ան ալ: Նոյն բողոքները կու գան ուրիշներէ ալ, ինչպէս Բաքուէն վարորդ Սաեոպայէն:

«Ու այսպէս, ամէն բայլափոխի շուշեցիները պատմում են իրենց ցաւերի, քըշուառ կեանքի, իշխանութիւնների բար անտարբերութեան մասին: Եթէ այսպէս շարունակուի, Շուշին կը դատարկուի եւ դատարկւում է: Սա դանդաղ մահ է: 5–6 տարի առաջ բաղաբը շուրջ 5 հազար բընակիչ ուներ, հիմա դրա կէսը դժուար լինի» կ'ամփոփէ գրութեան հեղինակը, հայ մամուլի ամէնէն այժմէական նիւթին –արտագաղթին, բնակավայրերու պարպումին– վրայ աւելցնելով Շուշիի տարածքը:

Ղազանչեցոցի Տէր Գէորգ քահանան ըսելէ եաք թէ ժողովուրդը իր ուժերով նորոգեց եկեղեցին, կը հաստատէ բնակիչներէ յայտնուած մեկնումի տրամադրութիւնը: Ճիշդ է որ եկեղեցին, ապա Հայ Օգնութեան Ֆոնտը նիւթական, կամ անունդի օժանդակութիւն կ'ընեն, բայց ատոնք չեն կրնար մեծ բան փոխել, «վերաբնակիչները հեռանում են Շուշիից, քէկուզ իմանալով որ այլ տեղ լաւ չի լինելու, բայց փորձում են ազատուել Շուշիից»: Ան կ'ըսէ թէ կը պատահի որ եկողներ ալ ըլլան. «հիմնականում Հայաստանում բնակուող ծայր աստիճան աղքատ ու անտէր մարդիկ, յոյսով թէ մի կտոր հաց կը գտնեն Շուշիում»:

Նոյն քահանան արդարօրէն կ'ըսէ թէ Շուշին պէտք է բնակեցնել ու ծաղկեցնել, «հակառակ դէպքում անիմաստ են դառնում մեր պայքարը, փառաւոր յաղթանակները: ...Մենք շատ քանկ, երիտասարդների արեան գնով ենք գնել Շուշին եւ թոյլ չենք տայ կորցնել: Աստուած տեսնում է նահատակների թափած արիւնը»:

Յարութը, Կառլենը, Լեւոնը, Սաեոպան վերագրաւուած Շուշիին այսօրուան բնակիչներն են. կարելի՞ է բացառութեան կարգով նկատի ունենալ անոնց պատմածները, երբ 5–6 տարի առաջուան բընակչութեան հինգ հազարին գէթ կէսը մնացած ըլլայ:

Եւ ըսել որ այս բաները մոռցած, կամ անոնց բնաւ չտեղեկացած մեծամեծներ Մայիս 9–ին, ծաղիկով, վայլով, պատուով ու մանաւանդ ճառերով նչեցին յաղթանակին ութամեակը, յարգանք մատուցանելով զոհերու յիշատակին, իր վէրքերուն, յաւին մէջ լքած՝ տակաւին ապրող Յարութը եւ բոլոր միւսները:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ ԴԱՓՆԵԿԻՐ «ՓԻԷՌ ԼԱՆԹԻԷ» ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹԻՆ

Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 13 եւ 14–ին տեղի ունեցաւ Փիէռ Լանթիէ դաչնակի եւ անսեկտին նուագի մեկնաբանութեան յատկացուած միջազգային 12–րդ մրցոյթը, Արուեստի Միջազգային Ոստանին (Cité Internationale des Arts) մէջ, Փարիզ, երաժիշտ – խմբավար Ժան – Գլօտ Գաստէսիւի նախագահութեան տակ, որ միաժամանակ գատակազմի նախագահն էր: Կը մասնակցէին զանազան երկիրներէ երաժիշտներ, որոնց կարգին նաեւ վեց Հայեր, Հայաստանի Կոմիտաս երաժշտանոցէն:

Յիշեալ մրցոյթի դաչնակի բաժնին պարտադիր կատորներն էին Շանթալ Օպէռէն էթիւտ մը եւ Փիէռ Լանթիէի դաշնակի եւ նուագախումբի համար գրուած Քոնչերթինոն, ընկերակցութեամբ Կարինէ Յովհաննիսեանի, որ նոյնպէս կոմիտաս երաժշտանոցէն է: Շաբէ Թադեւոսեան ասպիրանտուրայի աշակերտն է փարիզահայ երաժշտասէրներուն ծանօթ եւ միջազգային վարկի տիրացած դաշնակահար Սվետլանա Նաւասարդեանի: Դժբախտաբար, երկրորդ դաշնակի մը չգոյութեան պատճառով կարելի չեղաւ ունկնդրել զիրենք համերգի ընթացքին ալ:

Մրցոյթը ունէր նաեւ յատուկ առաքելութիւն մը, որ էր երաժշտասէր հասարակութեան ծանօթացնել Ֆրանսացի կամ օտար ժամանակակից հեղինակներ: Այս տարի Հայաստանն է որ ընտրուած էր Առնօ Բաբաջանեանի գործերով, կոմիտաս երաժշտանոցէն կարէն Սայատեան սքանչելի կերպով նուագեց Բաբաջանեանի Հինգ Պատկերներ անուն գործը, որուն վերջինը՝ Սասունցիներու Պարը գերազանցութեամբ ներկայացուց հարցը: Ան ունի զօրաւոր տեխնիք, ոճի ճշգրիտ զգացողութիւն եւ ինքնավստահ ներկայութիւն: Ան ներկայացուց նաեւ Ալեքսանտր Արզումանեանի Ռոմանթիա ծնած, Ֆրանսա ապրող եւ բազմաթիւ մրցանակներու տէր Ֆէրհէնէ Վիզի, որ սքանչելի կերպով նուագեց Պէթհովէնի Օփ. 111 սոնաթը եւ Փրոքոֆիէվի Թոքաթան:

Երկրորդ Մեծ Մրցանակը կը բաժնէին 16–ամեայ ռուս Օլկա Քորոպովա եւ Հայաստանէն Յասմիկ Աթապէկեան: Երկուքն ալ կը տիրանային նաեւ «Շանթալ Օպէռ Յատուկ Մրցանակ»ին: Առ այդ, Օլկա Քորոպովա նուագեց Շանթալ Օպէռի 3–րդ էթիւտը եւ Շումանի 8–րդ Նովելէթը: Իսկ Յասմիկ Աթապէկեան նուագեց Շանթալ Օպէռի 6–րդ էթիւտը եւ Շոփէնի 4–րդ Պալլատը: Վստահաբար ռուս մրցակիցին 16 գարունները նպաստաւորած էին զինք, ընդդէմ 23–ամեայ Յասմիկին, որ կրնար չատ հանգամանօրէն առանձինն տիրանալ երկրորդ մրցանակին: Սակայն տարիքի վճռրութիւնը միշտ նպաստաւոր է թեկնածուին:

Յասմիկ Աթապէկեան Կոմիտաս երաժըշտանոցի սան է եւ աշակերտն է Տիկին Զեմֆիրա Բարսեղեանի: 1993–ին չհասած է Հայաստանի Հանրապետութեան երիտասարդ Երաժիշտներու Մրցոյթին Առաջին Մրցանակը, 1997–ին ալ՝ Արամ Խաչատուրեան Երիտասարդ Երաժիշտներու առաջին մրցոյթին Բ. մրցանակը:

Իսկ «Փիէռ Լանթիէ Յատուկ Մրցանակ»ին կը տիրանար Կոմիտաս երաժշտանոցէն Շաքէ Թադեւոսեան, որ Շաբաթ, Մայիս 13–ին նուագած էր այս հեղինակի դաշնակի եւ նուագախումբի համար գրուած Քոնչերթինոն, ընկերակցութեամբ Կարինէ Յովհաննիսեանի, որ նոյնպէս կոմիտաս երաժշտանոցէն է: Շաք

զոր ըլլալով Խորհրդարանը անյապաղ այդ նիւթով արտակարգ նիստ կը գումարէ ու նախագահին ուղղուած դիմում կը շարադրուի, ըսելու համար որ ան երկրին համար ճակատագրական այդ պահուն հրաժարի որոշումէն ապա քուէարկութեամբ մը նախագահը կը վերածուի միակ թեկնածուի:

Տեղին է հարց տալ թէ այդ երկիրներուն նախագահները ինչո՞ւ միշտ կը յաւակնին ժողովրդավար կարգեր հաստատելու, երբ գիտեն թէ ոչ ոք կը հաւատայ այդ պնդումներուն եւ ամէն մարդ տեղեակ է թէ անոնք իրենց պաշտօնը կը ձգեն մահուան պարագային: Եւ արդեօք այս պարմանիներուն մէջ ինչո՞ կը ծառայեն ընտրարշաւի համար ծախսուած միլիոնները, երկիրներու մէջ որոնց տարեկան եկամուտը անձ գլուխ առաւելագոյն չափով 25 հազար ֆրանքի կը հասնի:

Ժողովրդավարութիւն, մարդկային իրաւունքներ, ազատութիւն, արդարական քաղաքական մշակոյթին մէջ բառեր են միայն որոնցմով կը խաղան մտաւորականներն ու իշխանութիւնը:

Արդարան ուրիշ հանրապետութեան մը նախագահը մինչեւ վերջերս ցկեանս կը պահէր պաշտօնը, յանուն «ճախագիծի» սկզբունքներու, որովհետեւ «քաղաքական ժողովրդավարութիւն»ը կը հրահանգէր սպառել, մինչեւ որ իրականանար «ընկերային ժողովրդավարութիւն»ը: Այլ խօսքով, քաղաքական պայքարը չէր որ նախագահը պաշտօնին վրայ կը պահէր, այլ այս վերջինին քաղաքական ծրագիրները որոնք պէտք է գործադրուէին:

Ինչպէս դժուար չէ անդրադառնալ, արդարական երկիրներուն մէջ ժողովրդավարութեան, մարդկային իրաւունքներու, պատուութեան նման յղանգներ առաւելապէս կը ծառայեն վարչակարգերէ դերական պատկեր մը տալու միջազգային հանրութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՊԻՏ

Մէկը պատմում է ընկերոջը.

– Ես պատրաստում եմ ամուսնանալ մի աղջկայ հետ, որը երեք քոյր ունի:

– Խախտ կը բերի:

– Ինչո՞ւ:

– Որովհետեւ քեզ բաժին կը հասնի մէկ քառորդ զոքանչ:

*
**

Մի կէր տղամարդ գալիս է բժշկի մօտ եւ հարցնում.

– Ինչպէ՞ս նիհարեմ:

Բժիշկը պատասխանում է.

– Կայ երկու ճանապարհ: Առաջինը՝ քայլելով Երեւանից հասէք Մեղրի եւ յետ դարձէք:

– Չէ, դա շատ հեռու է:

– Այդ դէպքում՝ միւս ճանապարհը. գնէք Երիտասարդ եւ սեքսուալ առումով շատ ակտիւ մի զուգընկեր:

– Ճիշդն ասած, Մեղրին այնքան էլ հեռու չէ...

ՄԱՄԼՈՒՈՅ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ
Թիւ 14

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

1998 Սեպտեմբերին Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը ստանձնեց նախաձեռնութիւնը Համպուրկ հրաւիրելով գերմանացի եւ հայ մասնագէտներ խորհրդակցական ժողովի մը: Այս հանդիպման մասնակցեցան Հայաստանի դեսպան Պր. Աշոտ Ոսկանեան, Պր. Բաֆֆի Քանդեան, տոքթոր Թեսա Հոֆման, փրոֆ. Լուխթըրհանտ, Պր. Վոլֆկանկ Կուսթ, Պր. Անտրէաս Շմիթ եւ ուրիշ հետաքրքրուած հայրենակիցներ:

Այդ հանդիպման ընթացքին տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակում Գերմանիոյ մէջ ճանաչման աշխատանքը սկսելու ռազմավարութեան մասին:

Յետագային մեր վարչութիւնը խորհրդակցելէ ետք որոշեց Պէրլինի մէջ (նկատի ունենալով քաղաքական կեդրոնի տեղափոխումը) ստեղծել աշխատանքի խումբ մը Պէրլինի մէջ ղեկավարութեամբ տոքթոր Թեսա Հոֆմանի եւ Ժիրայր Քոչարեանի (Պէրլինի Տեղեկատուութեան եւ փաստաղրութեան կեդրոնէն եւ Վտանգը-ւած ազգերու Ընկերակցութեան Հայկական խմբակէն): Ուրախութեամբ պէտք է նշել նաեւ որ այս աշխատանքի խումբին միացաւ նաեւ Հայկական Հարցերու Հաստատութիւնը: Պատրաստուեցաւ Գերմանիոյ Խորհրդարանին ուղղուած դիմումնագիր մը եւ սկսաւ ստորագրութիւն հաւաքելու աշխատանքը: Հաւաքուեցաւ 2500 ստորագրութիւն: Դժբախտաբար եղան հայկական միութիւններ և կազմակերպութիւններ որոնք ոչ մէկ ձեւով օժանդակեցին այս աշխատանքներուն: Ստորագրողներուն մէջ են ցեղասպանութեամբ զբաղող ծանօթ դիտնականներ, գրողներ, Հայ եւ օտար կազմակերպութիւններ: Ցանձնախումբը մշակեց յարաբերութիւններ մարզկային իրաւունքներով զբաղող կազմակերպութիւններու, թերթերու, քաղաքական գործիչներու հետ:

Ապրիլ 9–ին այս յանձնախումբը Պէրլինի մէջ կազմակերպեց կլոր սեղան մը որուն մասնակցեցան Պր. Օգան Ձէյհուն, Եւրոպայի Խորհրդարանի անդամ Կանչներու կուսակցութենէն, ծագումով թուրք, փրոֆ. Ուտօ Շթայնպախ (Գերմանիոյ «Արեւելք Հիմնարկ»ի անօրէն), Պր. Ալի Էրէմ՝ Ցեղասպանութեան Հակառակորդներու Միութեան նախագահ, Տիկին Ալիս Մարուխեան՝ Հայկական Հարցերու Հաստատութենէն, Տոքթոր Աշոտ Մանուչարեան՝ գերմանական «Ֆոքուս» թերթի թղթակից, Զեվրիթ Զէլիք Արամէացիներու կեդրոնական կազմակերպութեան ներկայացուցիչ: Կլոր սեղանը վարեց տոքթոր Թեսա Հոֆման:

Ապրիլի 13–ին պաշտօնապէս Գերմանիոյ Խորհրդարանի մարդկային իրաւունքներու յանձնախումբին յանձնուեցաւ գիմումնագիրը: Տոքթոր Ժիրայր Քոչարեան, տոքթոր Թեսա Հոֆման եւ Պր. Ալի Էրէմ ունեցած Խորհրդարանի Մարդկային Իրաւունքներու Յանձնախումբի նախագահուհի Քլառա Ռոթի (Կանաչներու կուսակցութիւն), եւ Տիկին Լութի հետ (PDS) կուսակցութենէն: Այս առիթով Պր. Ալի Էրէմ Գերմանիոյ Խորհրդարանին յանձնեց Գերմանիոյ մէջ ապրող Թուրքերէ հաւաքած 11 հազար ստորագրութիւնները, որ անցեալ տարի ղրկած էին Թուրքիոյ պետութեան, Թուրքիոյ պետութիւնն ալ մերժած էր ստորագրութիւնները ընդունիլ: Գերման Խորհրդարանի անդամ Տիկին Լութ չատ խորհրդանշական գտած է այն երեւոյթը թէ Հայ մը, Գերմանացի մը եւ Թուրք մը միասնաբար կը ներկայացնեն այս դիմումը: Ապրիլի 17–ին Պէրլինի մէջ տոքթոր Թեսա Հոֆման եւ Ալի Էրէմ մամլոյ ասուլիսով մը ներկայացուցին ցեղասպանութեան ճանաչման ուղղութեամբ տարուած աշխատանքները: Այստեղ պէտք է նշենք նաեւ որ ուրիշ Թրքական կազմակերպութիւն մը՝ Թուրքիոյ / Գերմանիոյ մարդկային Իրաւունքներու Միութիւն անունով նոյնպէս օժանդակեց այս աշխատանքներուն: Այս ուղղութեամբ գերմանական «Ֆոքուս» շաբաթաթերթը, ինչպէս նաեւ «Թաց» օրաթերթը մէկ էջ յատկացուցած է հրատարակելով Պր. Վոլֆկանկ Կուսթի յօդուածը: Նոյնպէս քրտական «Խոզկիւր Փոլիթիքա» թերթը եւ Թրքական մամուլը (Թիւրքիյէ) լայնօրէն անդրադարձած են այս աշխատանքներուն:

Մարդկային իրաւունքներու պաշտպան Տիկին Էլէնա Պոնըը Գերմանիոյ Խորհրդարանի նախագահ Պր. Վոլֆկանկ Թիրսէին դիմած է նամակով մը խնդրելով իր աջակցութիւնը: Խորհրդարանի դիմումին պատասխանը կը սպասուի վեց շաբաթէն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. –

Շաբաթ, Ապրիլ 29–ի երեկոյեան, Կրնոպլի Հայ Մշակոյթի Տան «Ժան Մարանճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը «Diaspora - Arménie Connexion»ի Արտաշատի (Հայաստան) շրջանի ամառնային ճամբարին նուիրուած:

Նախ, Հայ Մշակոյթի Տան տնօրէնը՝ Աշոտ Ցակոբեան ներկայացուց վերնչեալ միութեան նախագահը՝ Կրեկորի Կերկերեանը եւ փոխ–նախագահուհին՝ Անոյշ Տէր–Սարգիսեանը, որոնք իրենց կարգին ներկայացուցին ճամբարին առօրեան տեւողութիւնը մը:

Կրեկորի Կերկերեան բացատրեց թէ ինչո՞ւ եւ երբ ծնած է գաղափարը: 1998–ին երբ «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան հետ Հայաստան կը գտնուէր իր ընկերներով Արտաշատի եւ Աշտարակի շրջանի Սպիտակաւանքի նորոգութեան առաքելութեամբ, ամրան այդ տաք օրերուն կը նկատէ տեղւոյն երախաներուն անպրաղ վիճակը, որոնց ծնողքները դիւզական առօրեայ գործերով զբաղած են: Կրեկորի Հայաստանէն վերադարձին քանի մը ընկերներով՝ Անոյշին, Բաֆֆիին, Ալեքսանդրին եւ Ժիզելլին հետ կը կազմէ «Diaspora - Arménie Connexion» միութիւնը, Ֆրանսական 1901–ի օրէնքի հիման վրայ:

1999–ի ամրան կ'ուղղուին դէպի Արտաշատ. տնօրէնուհի տիկին Մարկոն անոնց կը տրամադրէ դիւղին դպրոցը եւ այսպէս ամէն օր անոնք կը զբաղին տեղւոյն եւ շրջակայքի երախաներով, երեքէն 15 տարեկան, որոնց թիւը կը հասնի 160ի: Առանց չանք խնայելու անոնք կը սորվեցընեն մանկական խաղեր, ձեռային աշխատանք, երգ, պար, փոքր ներկայացումներ ինչպէս խմաճիկի ցուցադրութիւն եւլն.: Իրենց օգնական կ'ըլլան տեղացի ուսուցչուհիներ ալ:

Միութեան այս տարուան նպատակն է ճամբար տանիլ կարող քանի մը երիտասարդներ եւս զբաղելու համար երախաներով եւ դպրոցին վերանորոգմամբ, որպէսզի անոնք ձմեռը լաւ պայմաններու մէջ դիմագրաւեն: Այս ճամբարը մեծ յոյսեր կը ներշնչէ ամբողջ շրջանի բնակիչներուն, որոնց զաւակները անվճար կ'օգտուին մարզասիրական այս ձեռնարկէն: Ուրեմն կ'արժէ քաջալերել այս միութիւնը եւ անոր ժրաջան պատասխանատուները:

ՇԱՒԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊՍՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Ա.

Ուրիշ սրճարանի մը մէջ, կարճահասակ, արարատցին, թաւ յօնքերով, կոր քիթով, ճոռոմ ու յաւակնոտ չարժումներով մէկը, պոլսեցի պատուելի մը, օրէն հեռագիրները բարձրաձայն կը թարգմանէ, յիշողութեամբ, ճառ կարդալուս պէս.

– Մակոֆը Թիւրքին լուր ղրկեր է, որ ... Ֆրանսըզը կ'ըսէ կոր, որ...

Անդին, Լարդի, կողոպուտի պատուիրներ կարդաւ, պատմողին դժգոհութիւնը ղրկող՝ ունկնդիրներու յաճախակի ընդմիջումներով.

– Ատ ի՞նչ է քի, իմ դլխուս եկածը մըտիկ ըրէք դուք...

Հիմակ, որ ա'լ ապատած են իրենց պատմած վտանգներէն, գաղթականները տեսակ մը պչրանք, գուցամոլութիւն կը դնեն մրցելու համար իրարու դէմ, թէ ո'վ աւելի «չատ բան տեսած է», ո'վ աւելի մօտ դանուած է մահուան: Ջմոռնանք բերել նաեւ, որ մեծ մասամբ յետպոլիսեան են ... բանտ պառկած ... Պոլիս լրագիր բաշխած... Տասնապետ եղած, եթէ ո'չ աւելի ... խորհրդաւոր տատանումներ ունին դլխու, որ չատ բան կ'ըսեն իրենց յեղափոխական անցեալին վրայ:

Ինչե՜ր չեն ըսուիր այդ սրճարաններուն մէջ, ուր ժողովրդական տարբը կը տիրապետէ կոշտ, պատկերալից, տաճկախառն լեզուի մը մէջ, ուր պատառները իրենց չեչառերը կը ղրկեն ու ամէն զասակարդերը իրենց բացատրութիւնները: Բառախաղեր, ռաքէթի գնդակներու պէս իրարու նետուած կատակներ՝ ընդհանուր քրքիջի մը մէջ երկարաձդուող, որ կը մարի պահ մը՝ նորէն բռնկելու, պայթելու համար պզտիկ կայծէ մը, բարձրաձայն, ծիծաղկոտ խորհրդածութիւններ, խօսակցութիւններ օրուան դէպքերուն վրայ, քաղաքականութեան, հայկական խնդիրին վրայ, նոր հատած ճամբորդներուն, Պոլսոյ վիճակին, Նպաստամատոյց Ճանճամոդովին վրայ, ընդհանրապէս լաւատես, յուսալից եւ որոնք կը վերջանան լուսանկիներով, հայհոյանքներով, բռունցքի սպառնալիքներով ընդհանուր թշնամիին հասցէին, սուլթան Համիտին, զոր կ'որակեն տարօրինակ վերադիրներ, պայմանադրական կամ նոյն վայրկեանին ստեղծուած, նոյնքան առիթներ քրքիջոտ զուարթութեան: Հոս ու հոն վերապահումներ, չէզոքութիւններ սակայն... ծերունիներ լուրջ մարդեր, որոնք խորհրդատուր երերումներ ունին դլխու կամ հեդնական ժպիտներ խզլ յոյսերու պոռչտուքին հանդէպ... զարդացած երիտասարդներ, որոնց ճաշակը կը վիրաւորուի ժողովրդական ոչ այնչափ դասական բառարանին անպատկառ ծաւալումին:

Այսթող հեդնութիւններ չեն պակսիր:

– Հէ՛, միւսի՛ւ, ի՞նչ կ'ընես... – կը հեղնէ անկեղծ ու բաց դէմքով նախկին ձկնորս մը, չարժումով մը, չէչառով մը, որ համարձակ ու հասո լայնութիւնը ունի իր ուռած տափատին, իր մէկ կատակէն վերջ, որ ունկնդիրներուն քրքիջը վառած է ու չհանդող լռութեանը, անտարբերութեանը բախած գլխարկաւոր երիտասարդ մը՝ թէյ խմելու համար հոն նստած պատահմամբ: Այդ երիտասարդը, հազիւ քսան տարեկան, երկայնահասակ, չիք հագուած, սրածայր մօրուքով, եռանկիւնաձեւ գլխով, չեղ կիսադէմքով, մէկն է այն երեքէն, զոր պաղթականները ստէպ կը տեսնան իրենց մէջ, իրենց քով, բայց բոլորովին անջատ, օտար իրենցմէ ... առանց խառնուելու իրենց, ուշադրելու իրենց խօսակցութեան, զրեթէ միշտ միրք մը ձեռնընին. Զօպանեանի «Մադիկ»ները, հին «Մասիս»ներ, Ֆրանսերէն վէպեր, ու խոշոր բառեր բերաննին՝ Արուեստ, Փիլիսոփայութիւն, Հիւկօ, Վէռլէն ... դրագէտներ. կ'երեւայ թէ, ինչպէս կ'ելլան մեր զպրոցներէն, որ ահռելի ցնցումը կարծես չէ արթնցուցեր իրենց երանաւէտ քունէն եւ որոնք պաղթականներուն մէջ, թշուառութեան խեղճուկրատ տեսարաններուն մէջտեղ ալ, իրենց դրական երազը կը չարունակեն, անհոդ, աչքերնին դոցած իրականութեան, որ չատ ժպտուն ըլլալու չէ իրենցմէ երկուքին, որոնց դէմքերն ու նիհարցած դէմքը թշուառութեան նախանշանները կը կրեն:

– Պարո՛ն դլխարկաւոր, սա «Փափակալլօ»ն կը հաճի՞ք թարգմանել:

Խանութներուն մէջտեղը բաց ձգուած «հրապարակին» վրայ խումբ մը ժողվըւած է: Երիտասարդ մը, կաս կարմիր, կարճահասակ, կարճվիզ, իրանի ու ձեռքի բուռն, ծայրայեղ չարժումներով, որոնք կը սպառնան դինքը վար տապալել, աչքերը կոպիճներէն դուրս, բերանը փրփրոտ, կը ճառէ.

– Ժողովո՛ւրդ, փրկութիւնը քենի՛ է... ժողովո՛ւրդ, ցնցուէ՛... թօթվէ՛ թուլութիւնդ, ժողովո՛ւրդ... ժողովո՛ւրդ...

Ոմանք կը խնդան, ուրիշներ անհամբեր կը հեռանան, չատեր երկիւղած լռութեամբ մտիկ կ'ընեն... որովհետեւ բա՛ն մը չեն հասկնար:

Զափահաս կին մը, խորշոմուտ ու նիհար, փէչերը վեր առած ու չալ մը գլուխընին ի վար, պահ մը կանգ կ'առնէ, մտիկ կ'ընէ ու սուր քիթը ծռմռելով՝ կը հեռանայ. «Վո՛ւյ, կըտարաւ կը խօսի կոր...»

Տեղ–տեղ կռիւներ կը բռնկին, տաք վիճաբանութիւններ... բայց բազմաթիւ ձայներ ամէն կողմէ կը միջամտեն քրքջոտ՝ «մալէ՛չ, մալէ՛չ»... Մոգակա՞ն բառը, արեւելեան անհոդութեան, ներողամրտութեան դերապոյն բացատրութիւնը, որ հաչտութեան փոդի մը պէս կը հնչէ է՛ն հետ ականջներուն, որ է՛ն կռուազան ձայները կը խափանէ իր արաբահունչ վանկերուն լայն թաւալումովը, է՛ն խոժոռ դէմքերը կը պայծառացնէ, պրկուղ բռունցքները կը քակէ, ուրուագծուղ կռիւները կը լռեցնէ, առաջին արաբերէն բառը, զոր Հայերը սորվեցան հաճոյքով եգիպտոս հասնելուն պէս եւ որ իրենց խօսակցութիւններուն հիւսքին մէջ անդադար կը հնչէ, կը յեղյեղուի, կը վերադառնայ քրքիջներով, ա'յնքան կը համապատասխանէ ան իրենց բնածին հակումներուն, մեղկ ու անհոդ խառնուածքին:

(Շար. 5)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

HAMPARTZOUM

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «**D. Missakian**» vous invite à célébrer **HAMPARTZOUM** le **jeudi 1er juin** à partir de 15h30 à la M.C.A. 17, rue Charles Péguy, LIVRY-GARGAN.

Venez nombreux participer avec nous à cette fête pleine de charme et de tradition.

Un buffet de pâtisserie et de boissons vous sera proposé .

Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 83. 87. 68.**

⁂

DATE A RETENIR

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

DATES A RETENIR :

AUDITION DES ELEVES DE THEATRE ARMENIEN
avec en ouverture
CHANSONS ARMENIENNES
petits élèves débutants
en langue arménienne
Samedi 10 Juin à 14h30

GALA M.C.A. 2000
SPECIAL DANSE ARMENIENNE
Dimanche 25 Juin à 14h30
Salle des Fêtes

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Մայիս 28
ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
(1918 Մայիս 28) ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ի ժամու պատարագի, Հանրապետական Մաղթանք կը կատարուի :

FETE DES MERES

— • —

La Section «**Sossé Mayrig**» de la Croix Bleue de Marseille-Ville organise
« L A F E T E D E S M E R E S »
Samedi 27 Mai à 15 heures
à la salle «**Lévon CHANT**» à l'église arménienne de Beaumont :
8, impasse des Monts, 13012 Marseille
Tél. : 04 91 93 13 50.

A cette occasion, a été invité le Rév. Père GOMIDAS HOVNANIAN.

P r o g r a m m e :
Théâtre: «Anpan Hourine»,
Poésie, Chant et Danse,
présentés par les enfants du Groupe **Edouard Dériklian,**
Suivi d'un **Buffet.**

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« O H, M Y G O D ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՀՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵԻ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Հայ Աղքատահնամ Ընկերակցութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2000, ժամը 20·30–ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009 Փարիզ

Բարեվոխեալ կանոնադրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան կէսը՝ 8 անդամ նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան :

Թեկնածուներ պայման է Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ :

Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գլխաւոր գիտակը դիմել գրաւոր, ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 29 :

Դիմումնագիրը ձեռագիր պէտք է ըլլայ, առարկրուած՝ թեկնածուին կողմէ :

Յատակօրէն նշուած պէտք է ըլլայ անունը, մականունը եւ հասցէն :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

●

ASSEMBLEE GENERALE DE L'A.A.A.S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 22 Juin 2000 à 20h30 au Siège de l'Association :
77, rue La Fayette — Paris 9ème.
Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).
Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.
Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard **le 29 Mai 2000.**
Elles doivent être manuscrites et indiquer les nom, prénom et adresse du candidat.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Թրանսատլայ Կապոյտ Խաչի Առաջին մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ազատ Ֆէնէրճեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր Արշակ Ֆէնէրճեանի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առաջին մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առած է 500 Ֆր. նուիրատուութիւն Օր. Ժապլին Օհանեանէ իր մօր Մարիամ Օհանեանի յիշատակին :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

⁂

REPAS

Samedi 27 Mai à 20h30

La Section **«D. Missakian»** de Livry-Gargan vous invite à sa fameuse **soirée MANTE.**

Cette soirée chaleureuse et amicale autour d'un plat traditionnel aura lieu à la M.C.A. : 17, rue Charles Péguy, 93190 LIVRY-GARGAN.

Le prix du repas est de 130 F pour les adultes et de 50 F pour les enfants de moins de 15 ans.

Nous comptons sur votre présence à tous !

Réservez vos tables **avant le** 19 mai au numéro de téléphone suivant :
01. 43. 83. 87. 68.

(Շար. Ա. էջէն)

ստեղծեց Կիրակի, Մայիս 21–ին, ճախող արտայայտութեամբ մը, որ բուռն հաղորդակցութիւններու առիթ տուաւ : Ան չվարանեցաւ ըսելու թէ Գերմանիա ապաքինած չէ, չեզոքով.– «Կը գտնուինք Գերմանիոյ մէկ ճգտումին առջեւ դաշնակցային կառոյց մը երեւակայելու Եւրոպայի համար, որ կը համապատասխանէ իր մտածելին : Ուրքին մէջ, միշտ կ'ենթագէ հոռմէական-գերմանական սրբազան կայսրութիւնը : Դեռ ապաքինած չէ այն չեզումէն որ նապոլէոնականութիւնը եղաւ իր պատմութեան մէջ» : Պարզ է որ, Ֆրանսայի մէջ իսկ չատ ազմուկ եղաւ Ժիսքար տ'Էսթէնի ըսած որ զայթակղած է եւ անհանդուրժելի է նապոլէոնականութեամբ մեղադրել գերման զեկավարները, իսկ Գոհն – Պէնոիթ չվարանեցաւ յայտարարելու որ «այդքան ապուշութեան ի տես, վարչապետը կարգի պէտք է հրաւիրէ Ներքին իր նախարարը» : Շրվէնըման կ'առարկէ որ սխալ մեկնաբանուած է իր ըսածը :

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ կրկին քուէատուփ հրաւիրուած էին հանրաքուէով պատասխանելու համար հօթը հարցումներու, որոնցմէ մէկն էր համեմատականի դրութեան ջնջումը երեսփոխանական ընտրութեան : Հօթը հանրաքուէներէն ոչ մէկը օրինաւոր մեծամասնութիւն գտաւ, մասնակցութիւնը 50%–էն չատ վար ըլլալով : Ասիկա յաղթանակ մը կը նկատուի ամենոյ համար որոնք ձեռնպահութեան հրաւէր կարգացած էին, ի մասնաւորի Պերլուսքոնիի Ֆորցա Իթալիան :

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐի Գաննի փառատօնը վերջ գտաւ Մայիս 20–ին եւ մրցանակներու բաշխումն ալ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Մայիս 21–ին : Ոսկի գափնիին արժանացաւ դանիացի Լարս Վոն Թրիէրի «Տէն–սոր ին թհը տարք»ը եւ ֆիլմին երկչուհի դերասանուհին ալ՝ Պիորք լաւագոյն դերասանուհիի մրցանակը ստացաւ : Ինք բաւ թէ առաջին եւ վերջին անգամն է որ ֆիլմի մը մէջ կը խաղայ : Այրերու մէջ, լաւագոյն դերասանը նկատուեցաւ Ասիացի՝ Թոնի Լէօնկ (Ին թհը մուտ ֆորլով) եւ յատուկ մրցանակ մըն ալ տրուեցաւ, առաջին անգամ ըլլալով, ֆիլմի մը բոլոր դերասաններուն : Այդ մրցանակը ստացաւ ռուս Պաւել Լունգին Լա նուս ֆիլմին համար : Բեմադրութեան մրցանակը տրուեցաւ թայվանցի Խոուբրա Եանկի Եի ֆիլմին համար : Դատակազմի մրցանակին արժանացան Հասատատկամի մրցանակին արժանացան Հասատատրապէս քանամեայ իրանցի Սամիրա Մախմախպալֆ եւ չուեծացի Ռօյ Անդէրսոն, Սեւ գրատախտակը եւ Երկրորդ Ցարկի Երդերը դործերուն համար :

ԺԱՆ – ՓԻԼԻՐ ՌԱՄՓԱԼ, հանրածանօթ սրինդահարը, մեռաւ Մայիս 20–ին, գոհ սրտի սուր տապնդալի մը : 78 տարեկան էր :

ԱՆԳԼԻԱՅի կին վիպասաններու երիցագոյնը, «Վէպլին թաղուհին» մկրտուած՝ Պարպարա Գարթլանտ մեռաւ 98 տարեկանին : 723 վէպ գրած էր, թարգմանուած 35 լեզուներու եւ աւելի քան մէկ միլիառ օրինակ ծախուած էր :

ՏՐԱՊԻԶՈՆի լայք, Սեւ ծովու մէջ աղէտ մը պատահած է Մայիս 20–ին, «Մովլի ազնակատարութեան» ընթացքին : Նաւակներ որոնց ամէն մէկը 25–էն 30 հոգիով ծանրաբեռնուած էր, ընկղմած են : 30 մեռեալ կայ, 20 հոգի ալ անհետացած էր :

ՆԻՒ – ԵՈՐՔի քաղաքապետը՝ Ռուտոլֆ Ճուլիանի յայտարարեց թէ այլեւս թեկնածու չէ ձերակուտական ընտրութեան : Կ'առարկէ իր առողջական վիճակը, քանի կը տառապի չարաղնակազեղձի խլիրդէ : Իր – Հանրապետական – կուսակցութեան թեկնածուն պիտի նչանակուի Մայիս 30–ին Պուֆալօ համագումարին ընթացքին : Այս ձեւով Հիլարի Կլինթընի գործը կը դիւրանայ, առ այժմ չի պիտեր թէ ո՞վ պիտի ըլլայ իր մրցակիցը Նիւ – Եորք նահանգի ձերակուտական աթոռին :

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին, Վարանա – Շաթօռու 2 – 2 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեցին : Վալանսի դիրքը անփոփոխ կը մնայ նախավերջին – 19–րդ – տեղը 33 կէտով : Գլուխն է Լիլ 83 կէտով :

⁂

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
Մալաֆօֆ – ՀՄԸՄ Ֆրանս	2 – 1
Ա·ԷՍ·Օ· Արմենիէն (Խաի) – ԻՒ·ԷՍ· Սէն–Տընի	5 – 0
Փլէսի–Ռոպէնսոն – ԻՒ·ժԻ·Ա· Ալֆորվիլ	0-1
Պատանիներ	
Վոլէօ (Շաթնէ–Մալապրի) – ՀՄԸՄ–Ֆրանս	1-6
Փոքրեր	
ՀՄԸՄ–Ֆրանս – Է·ԷՍ· 16–րդ	6-2
Լիոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին – Լը Գոթ·օ Օ·էկ·	1-2
Իզէրի Շրջան	
ՀՄԸՄ Վիէն – Սոլէզ Սէրէզ	6-2
Տրոմ–Արտէշի Շրջան	
Էրիէօ – ՀՄԸՄ Վալանս	3-4
Պուշ–տու–Ռոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Արծիւ – Ժինեաֆ	2-0

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

T o u t a u L o n g d e l ' A p r e s . M i d i
M A R T E N Y O R G A N T Z
E S S A ï
V I K E N
E V E L Y N E A L T O U N I A N
Groupe de danse «A S T R I G» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

—— E N T R E E G R A T U I T E ——

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 24
MERCREDI
24 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·912 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.912

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 22 / 23)

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏԸ

Նոր նշանակուած կառավարութիւնը Մայիս 22–ին առաջին նիստը գումարած է, ղեկավարութեամբ նախագահ Ռ. Քոչարեանի: Ան հարկաւոր նկատած է որ ներկայի կացութենէն դուրս գալու համար բոլոր նախարարները գիտակցին իրենց պատասխանատուութեան աստիճանին: Կառավարութեան գործունէութեան համար նախագահը երկու սկզբունք առանձնացուցած է. այն որ ամէն անդամ պատասխանատու կ'ըլլայ նաեւ կառավարութեան ընդհանուր գործունէութեան համար, ապա նաեւ՝ ամէն նախարար անմիջապէս պատասխանատու կը նկատուի իր գործին աշխատանքին կազմակերպութեան: Կառավարութեան բաց, թափանցիկ աշխատանքով միայն կը վերականգնուի ժողովուրդին վստահութիւնը, ըսած է նախագահը: Ան նաեւ կարեւոր նկատած է որ վարչապետը, նախագահը, կառավարութիւնը պէտք է որպէս միասնական խմբակ հանդէս գան, որպէսզի կարելի ըլլայ այսօրուան վիճակէն դուրս գալ:

Նախագահը կառավարութեան գործունէութեան համար երկու ուղղութիւն նշելով աւարտած է խօսքը. առաջինը ընթացիկ հարցերու կարգաւորումն է, երկրորդը՝ բարեփոխումներու ընթացքին չզրկուիլը:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ Ա. ՉՐՈՑՑԸ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Մայիս 22-ին ներկայացնելէ ետք նոր նախարարները, զրոյց ունեցած է լրագրողներու հետ: Նիւթ եղած են յատկապէս տարածքներու փոխանակման խնդիրը եւ Ալիւ Սարգսեանի նշանակումը: Առաջինին մասին վարչապետը ըսած է թէ բազմաթիւ հանդիպումներ եղած են այդ հարցով, բայց յստակ է որ ոչ ոք համաձայն է հողային փոխանակումի: Ինչ կը վերաբերի Ս. Սարգսեանի Պաշտպանութեան նախարար նշանակումին, երբ ինչպէս նշած են լրագրողները, Մարտ 3–ին անոր հրաժարականը կը պահանջուէր նաեւ իրեն՝ վարչապետին կողմէ, այս վերջինը պատասխանած է թէ Ս. Սարգսեանի դիմումը նախագահ Ռ. Քոչարեան: Ս. Սարգսեան ղեկավարած ըլլով Ղարաբաղի ու Հայաստանի բանակները, փորձառութեան տէր է ու անոր նշանակումը նպատակ ունի ամրացնելու բանակին դիրքերը եւ բանակը բերելու այն վիճակին զոր ունէր Վազգէն Սարգսեանի նախարարութեան օրով:

*
**

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ 127 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՎ

Նոր կառավարութեան մէջ նախարարի պաշտօն ստանձնած երեսփոխաններուն, պատճառով, Ազգային Ժողովը կ'աշխատի 127 երեսփոխանով: Անոնք բաժնուած են հետեւեալ ձեւով. «Միասնութիւն»ը ունի 47 անդամ, «Կայունութիւն»ը՝ 20, նորաստեղծ «Հայաստան»ը՝ 12, Համայնավարները՝ 8, «Իրաւունք եւ միաբանութիւն»ը եւ Հ.Յ.Դ.–ն 7–ական, Ա.Ժ.Մ–ն եւ «Օրինաց երկիրը» 6–ական, 10 երեսփոխան ալ որեւէ խմբակցութեան մաս չեն կազմեր:

ՄԱԿ-Ի ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Ներքին տեղահանուածներուն հարցերուն մօտէն ծանօթանալու, օգնելու, անոնց կացութիւնը միջազգային կազմակերպութիւններուն ներկայացնելու նպատակով ՄԱԿ-ի գլխաւոր քարտուղարին ընդհանուր ներկայացուցիչը Տաուչ այցելած է. կ'ակնկալուի որ այդ շրջանի սահմանամերձ գիւղերն ալ ազատուին ՄԱԿ-ի ծրագիրներուն մէջ: Ղարաբաղի պատերազմին ընթացքին այդ գիւղերը լքած է 30 հազար հոգի եւ աւելի քան 7000 չէնք վնասուած են, մօտ տասը հազար հեկտար արտ չի մշակուիր ու լուրջ հարցեր ունին 120 քիլոմեթր երկարութեամբ ճամբաները:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՆՈՒԻՐԸ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մատենադարան կատարած անդրանիկ այցին նուիրած է ԺԲ. դարու ձեռագիրը Աւետարան մը: Մատենադարանի տնօրէնը Սէն Արեւշատեան չնորհակալութիւն յայտնած է ու Ժ. դարու աւետարանի մը պատճէնահատիկ օրինակը նուիրած Կաթողիկոսին:

*
**

Հ. ԱԼԻԵԻ ՆՈՊԻԼԵԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Ադրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւի թեկնածութիւնը առաջադրուած է 2000–ի Նոպէլեան խաղաղութեան մրցանակին: Ընտրող յանձնաժողովը արդէն ճեռնարկած է թեկնածութեան քննարկումին:

*
**

«ԱԶԱՏ ԱՐՑԱԽ»Ի ՆՈՐ ԽՄԲԱԳԻՐԸ՝ ՀԱՅԿԱԶՆ Ղ.ՀԱՐԻԵԱՆ

Ղարաբաղի նախագահութեան եւ կառավարութեան Մայիս 19–ի միացեալ ոստնումով «Ազատ Արցախ» թերթի գլխաւոր խմբագիրը՝ Միքայէլ Հաճեան հեռացուած է իր պաշտօնէն այլ պաշտօնի անցնելու համար: Իր տեղը նշանակուած է Երեւանցի լրագրող, ծագումով Արցախցի՝ Հայկազն Ղ.Հարիեան:

*
**

«ԱՇՏԱՆԱԿ» ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՐԲԵՐԱԳՐՔԻՆ Գ. ԹԻԼ

«Նայիրի» հրատարակչութենէն լոյս տեսած է Մաշտոց Մատենադարանի եւ Սահակ – Մեսրոպ Թարգմանչաց ընկերակցութեան «Աչտանակ» հայագիտական պարբերագրքին Գ. հատորը, նուիրուած՝ հանդէսին հիմնադիր եւ խմբագիր, Մատենադարանի պիտաչխատող Արտաշէս Մարտիրոսեանի յիշատակին: Ա. եւ Բ. հատորները լոյս տեսած են 1995 եւ 1998–ին: Ներկայի հրատարակութեան ծախքին մէկ մասը հոգացած է «Նայիրի»ն, մնացածը նախագահ Ռ. Քոչարեան:

Հատորը պատրաստուած է Ա. Մարտիրոսեանի աշակերտներէն, Մատենադարանի հին մատենագրութեան բաժնի վարիչ Էռնա Շիրինեանի ղեկավարած խմբագրական խորհուրդին կողմէ: Գրութիւններ ունին Ա. Մարտիրոսեան, Է. Շիրինեան, Հրաչ Թամրազեան, Արամ Թոփչեան, Վրէժ Վարդանեան, Գոհար Մուրատեան, Իտա Վարդանեան, Սամուէլ Կարապետեան, նաեւ արեւմուտքէն Ռ. Թոմսըն, Ե. Ռայնպէրկ, Ա. Օրէկօ, Ճ. Թրայնա, Կ. Ուլուհոճեան:

*
**

«ՍՈՒՐՄԱԼՈՒ» ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆՈՒԱԾ

Մայիս 21–ին, Արարատեան թեմի առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցած է «Սուրմալու» հայրենակցական–բարեսիրական միութեան հիմնադիր ժողովը: Սրահը համախմբուած հարիւրաւոր իդիրցիներն ու սուրմալուցիները իրենց նորաստեղծ միութեան պատուոյ նախագահ ընտրած են ծանօթ դեղանկարիչ Եդուարդ Խաբեկեանը, իսկ գործադիր տնօրէն՝ Լիւսիկ Սարգսեանը: Հիմնադրման առթիւ իր օրհնութեան խօսքը արտասանած է Արարատեան թեմի առաջնորդ Նաւասարդ Եպիսկ.:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂ ՄԸ ԼԻԼԱՅԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Մայիս 21–ի յետմիջօրէին շուրջ 200 – 250 հոգինոց բազմութիւն մը հաւաքուած էր Լիլայի գերեզմանատան մէջ ուր մուտքի պողոտայի աջ եզրին կանգնած էր Հայկական ցեղասպանութեան զոհերու խաչքար – յուշակոթող մը (գործ՝ քանդակագործ Դաւիթ Երեւանցիի): Հոն էին Լիլայի քաղաքապետը Ժան – Ժակ Սալ, Հայաստանի դեսպանը Է. Նալպանտեան, Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Մ. Լըկրա, Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նախկին ռազմիկները իրենց դրօշներով, 24 Ապրիլի կոմիտէին նախագահը, վարչականներ ու այլ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

Նախ խօսք առնելով Լիլայի քաղաքապետը ողջունեց ցեղասպանութեան զոհերը, Հայերու Ֆրանսայի փարուելը, իրենց այս նոր հայրենիքին համար վերապրողներու եւ անոնց չառաւիղներուն թափած արիւնը, անդրադարձաւ ցեղասպանութեան ճանաչումին կարեւորութեան: Ըսաւ թէ գոհ է որ իր կ'ղեկավարած քաղաքապետարանը նախաձեռնարկ եղած է յուշարձանով մը երախտիք յայտնելու այն ժողովուրդին որուն զաւակները Ֆրանսայի են այսօր, նաեւ միասնաբար թափուած արիւնով:

Հայաստանի դեսպան Պր. Նալպանտեան եւս նոյնիմաստ ելոյթով մը իր գոհունակութիւնը յայտնեց յուշակոթողին դեռեզումին, անդրադառնալով անոր մշակոյթի, պատմութեան խորհրդանիշի արժէքին: Ապա երկու երկիրներու դրօշակներով ծածկուած կոթողին բացումը կատարուեցաւ ներկաներուն ծափերուն ու մութ ամպերէ կ'ինող տեղեատարափ անձրեւին տակ:

Գիւտ Արք. Նազդաչեանի երախտագիտութեան խօսքով (Ֆրանսերէն) փակուեցաւ արարողութիւնը:

Մութ կանաչորակ, մեռազեայ, մօտ 2 մեթր բարձրութեամբ, երկչերտ կոթողը բաւական ինքնատիպ յղացումի մը արդիւնք է, հակառակ հայկական խորհրդանիշներով քիչ մը չատ ծանրաբեռնուած ըլլալուն: Առաջամասին վրայ կը կրէ փորագիր (բաւական մանրատառ) երեք արձանագրութիւն. մէկը կը պատկանի Անաթոլ Ֆրանսի – «Le procès des Arméniens c'est le procès de l'humanité»– ուր կ'ազդարարէ «Cause»ի եւ «Procès»ի չփոթը. միւսը Լորա Պայըրընէն է ուր ըսած է. «Աստուծոյ հետ խօսելու մրնակ լեզուն հայերէնն է»: Այս 2–րդը թէև այն ձեւով որ արձանագրուած է – սովետական «ուղղագրութեամբ»–, դժուար է հաստատել որ կը պատկանի Մխիթարեան վարդապետներու աշակերտած մեծ դրողին. անոր որ «Աստուծո», «խոսելու», «հայերեն» գրեթաձեւին մէջ դժուար էր որ աստուածավայել յատկանիշ տեսնէր ... ու թերեւս նոյնիսկ չճանչնար ինք զինք «Լորդ Բայրոն»ի վերածուած անունով: Այս երկու արձանագրութիւններուն միջեւ գրուած է. «Hommage de la Ville des Lilas aux victimes du génocide arménien de 1915».

Կոթողին եռեւի երեսին վրայ անկիւն մը տեղ գտած հայկական այբուբենն ալ զերծ չէ սխալներէ, որոնց ամէնէն կոպիտն է «Վ» տառին բացակայութիւնը եւ «Ի»ին տեղ գետեղուած «ՈՒ»ն...: Քիչ մը վարը կայ Սողոմոնի առակներէն Մաշտոցի հայերէն տառերով գրի առած առաջին նախադասութիւնը՝ «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ», ամենայն հանգամանութեամբ վերարտրուած Մաշտոցին: Հոս ալ, հաւանօրէն անուշադրութեամբ, գեղչուած է «ճանաչել»էն այր մը...:

Մարդ կը տարուի մտածելու որ մեր համարկումին մէջ այնքան յաջողած ենք որ սկսած ենք մեր Փոլըորայինը այլեւս ազատ – արձակ ցուցադրել Ֆրանսական շրջանակներու եւ մնայուն արժէքով կալուածներու մէջ ալ: Այս պարագային մխիթարականը ու յոյս ներշնչողը այն էր որ երբ տառախաղներու դիւթիչը դիտել տուինք իրեն՝ Դ. Երեւանցիի, բնաւ թէ ինք է առնչ մեղաւորը, բայց կը խոստանայ անպայման արբագրել չուտով: Կը սպասենք տեղեկացնելու այդ պարագան ալ:

Օրուան հանդիսութիւնը փակուեցաւ քաղաքապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած պատուասիրութեամբ:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ ՔԱՅԼԵՐԸ ԿԸ ՎՐԴՈՎԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Ռուսաստանի նախագահ ընտրուելէն ետք Վլ. Պուտինի վարած վճռական քաղաքականութիւնը որոշ մարզերու մէջ վրդովում կը պատճառէ Անդարայի: Թուրք մամուլը (Մայիս 22) բաւական լայն տեղ տուած է ուժանիւթի մարզին մէջ ռուսական նախաձեռնութիւններու ընդմէջ չրջանին մէջ Թուրքիոյ տեղն ու դերը կը նուազեցնեն:

Անդարան անհանգստացնող առաջին խնդիրը կը վերաբերի Թիւրքմէնիստանի կազին համար ռուսեւթիւրքմէն համաձայնութեան: Վլ. Պուտին Մայիս 10–ին Աշխապադի մէջ Թիւրքմէն նախագահին հետ համաձայնած է որ Ռուսաստան այդ երկրէն ամէն տարի 10 միլիառ խորանարդ մեթր աւելի բնական կազ ստանայ: Այս համաձայնութեամբ Ռուսաստան ուժանիւթի չուկային ղեկավար երկրի կը վերածուի, իր դերեւ հանելով Անդարայի հաշիւները որոնցմով կը նախատեսուէր նոյն կազը Սեւ ծովու յատակէն անցնելիք կազատարով մը Թուրքիա փոխադրել ու անկէ վաճառել այլ երկիրներու:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, այս կարպագրութիւնը կը վնասէ նաեւ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարի ծրագրին. մանաւանդ որ Վրաստան այդ քարիւղատարին իր տարածքէն անցնելուն նախնական համաձայնութիւն տալէ ետք, վերջերս անակնկալ կերպով առաջարկած է անոր զուգահեռ ուրիշ խողովակաշար մը կառու-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՊՐԻԼ 24

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐԲ. ԱՇՃԵԱՆ

Այսօր Ապրիլ 24 է: Քանի մը օրէ ի վեր կը գտնուէի Սպանիոյ Սեվիլիա քաղաքը, ուր անցուցի Աւագ Շաբթուան վերջին օրերը եւ 2000-ի Զատիկը: Ուրկէ՞ ուր: Այսօր Տէր Զօր պէտք չէ՞ ըլլայի: Մեծ եղեռնի 85-ամեակին է, եւ 1700-ամեակի ծրագիրներու մէջ չուրջ հինգ տարի առաջ յատուկ կերպով երաւակայած էի այս օրը: Ուխտագնացութեանց չարքին 2000-ի Ապրիլին Զատիկը անցընել պատմական Հալէպ քաղաքին մէջ, Աւագ Ուրբաթ օրը ըստ տեղական աւանդութեան չորիլ Սալիպէ Թաղի եօթը եկեղեցիները, Զատիկը դիմաւորել Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ ու յաջորդ օրը երթալ Տէր Զօր· պատարագ, հոգեհանգիստ, ողբա՛մ մեռելոց, եւ ապա յաջորդ օրը մեկնիլ Հայաստան, եւ Ծիծեռնակաբերդ բարձրանալ հարիւր հազարաւոր Հայերու հետ, կուչ՛ոմ ապրողաց... Եւ մեր Փրկչին յարութիւնը, մեր ազգի յարութիւնը նշել ա՛յս ոգիով: Բայց այս բոլորը ո՞ւր մնացին: Ցուսահատութիւն, վիշտ, Հայրապետի մահ, եւ հրաժարական այս բոլորէն, ու ահա ես դիս դասյ Սեվիլիայի մէջ, ուր, Ս. Նշանի Ֆրանսերէնի դասերէս դիտէի Աւագ Ուրբաթի իւրայատուկ յիշատակութեան մասին: Աւելի պարզ խօսելով, կերպով մը այս Ապրիլ 24-ին ես ինձմէ փախուստ էի տուած, բայց ի վերջոյ, կրնա՞յի ես ինձմէ հեռանալ, ես իմ եսէս դուրս ելլել: Ու չկրցայ, ահա այսօր ամբողջ օրը ես իմ ժողովուրդին հետ եմ... Անթիլիաս, Նահատակաց Ցուշաբաձան, Նոր Ջուղա, Նիւ – Եորք, Երեւան, Երուսաղէմ, Տէր Զօր: Հոն՝ ուր եղած եմ նախկին տարիներու Ապրիլ 24-երուն, ապրած եմ մեր նահատակներու յիշատակով, պատարագած, քարոզած, հոչակած: Հիմա ես ինձի իրենց հոգեհանգիստը կը մատուցանեմ, կ'աղօթեմ մեռելներուս համար, որոնցմէ փախեր էի: Բայց փախե՞ր էի: Հիմա պանդոկի սենեակի մէջ եմ, եւ կը փորձեմ սիրտս հանգստացնել, հոգիս խաղաղեցնել, եւ ինձի հետ հաշտուիլ: Եւ ահա հիմա ալ այս քանի մը տողերը կը գրեմ Ֆեթհիյէ Չէթինին:

Սա ո՞վ է· բացատրեմ· վերջերս, Փարիզի «Ցառաջ» թերթին մէջ նամակ մը կար, արտատպուած Պոլսոյ երկլեզուեան «Ակօս» թերթէն: Տեսակ մը մահազդ էր այդ, ուր այդ կինը կը պատմէր իր մեծմօր՝ Հերանոյշի մասին: Հերանոյշը Հայրապետ Կատարեանի թոռնիկն էր, կ'ըսէր, այդ թրքուհին՝ Ցովհաննէս եւ Իսկուհի Կատարեաններու աղջիկը Բալուի Հապապ գիւղէն: Ու յետոյ կը պատմէր թէ նախակրթարանի չորրորդ դասարանին «ցաւերով կուտակուած ժամանակները կուգան», Հերանոյշ իր ամբողջ ընտանիքը կը կորսնցնէ, նոր ընտանիք կը կազմէ, նոր անուն կ'ունենայ: Կը մոռնայ իր լեզուն եւ կրօնքը. «Զգանդատեցաւ, բայց երբեք չմոռցաւ իր հայրն ու մայրը, գիւղը, հարազատները»: (Տե՛ս «Ցառաջ», 2000, Փետրուար 18, Ա. էջ):

Հերանոյշ որ կարօտով կ'ապրէր ամբողջ 95 տարի, կը մահանայ 2000-ի սկիզբին: Ահա հիմա ալ իր թոռնուհին համարձակութիւնը կ'ունենայ փնտռելու իր մեծ մօր ազգականները, ինչ որ չէր կրցած ընել անոր ողջութեան: Թ. Արփին, «Օրը օրին» սիւնակի հեղինակը իր կողմէ կ'աւելցնէր թերթին մէջ, «Թէ այդ օրերը չեն վերադառնար...» ու կերպով մը ինք ալ վերադարձի եւ յոյսերու դռները կը փակէր Ֆեթհիյէ Չէթինի դիմաց:

Ես ալ, չատ ու չատ ընթերցողներու հետ միասին, կրնայի կարդալ յօդուածը, յաւել, տրամիլ, տրամօրէն ժպտիլ դառն ճակատագրին վրայ ու անցնիլ: Բայց յօդուածին մէջ անուն մը կար – Հապապ: Իմ Հաւան էր, մօրս ծննդավայրը, գիւղ՝ ուր եղած եմ քանիցս, ես պիտ խաչակընքած, եւ անոր աղբիւրին ջուրէն խմած եմ: Քաղցրահայեաց վանքի պատերուն մոմ եմ վառած, քիւրտ վարորդս՝ վանքի հողը ճակտիս է քսած: Չէի կրնար անտարբեր մնալ: Ցետոյ՝ յիշեցի որ մայրս իմ մանկութեան կը խօսէր «կատարկանց» Գարեգինի մասին, Կատարեաններու մասին... եւ ես ինձի խոստացայ այդ Հերանոյշին արմատները գտնել: Բայց ինչպէ՞ս: Միակ կենդանի հասցէն քեռիս էր, Սուրէն քեռիս, որ արդէն 100-ի կը մօտենայ, ու կ'ապրի Նիւ – Ձըրզիի մէկ քաղաքը: Մարտին դացի իր մօտը: Ինք սովորութիւն ըրած է փոքրիկ թղթիկներու վրայ իր մտքէն անցած հարցերը գրի առնել, որպէսզի երբ որ իրարու հանդիպինք, հարցնէ, լուսաբանուի, քննարկէ հետս, վիճի՝ ցնոր հանդիպում: Երկու երեք տարիէ ի վեր այս է մեր կեանքը: Բայց անցեալ Մարտին, ես էի, որ հարցումներով մօտեցայ իրեն:

«Քեռի՛, Հերանոյշ կատարեան մը կը յիշե՞ս»:

Կը յիշէր, անչուշտ պիտի յիշէր: Քեռին ազգագրական բառարան է, անձնանուններու բառարան է, շրջուն մատենադարան է, Հայոց պատմութիւն, հայ դատ, Ամերիկահայոց պատմութիւն – անդիր գիտէ: Հաւասը տակաւին տարբեր կերպով կը յիշէ· տուն առ տուն, քար առ քար գիտէ: Գիտէ իրենց այգին, իրենց այգիի խաղողներուն տեսակները, այգիի խաղողներուն տեսակները, այգիի պատերու տակին բուսած ծառերը, վանքի ցախերը: Ամէն բան գիտէ: Եւ կամաց – կամաց Հերանոյշի ազգականութիւնը կը ծաղկէր· ընտանեկան ծառի մը նման կը ծաւալէր... Ու ես նօթեր կ'առնէի, որոնք այսօր միայն, Սեվիլիայի մէջ, Թուղթին պիտի յանձնէի: Միլիոնէն մէկուն յիշատակին: Տասնամեայ Հերանոյշի յիշատակին որ 1915-ին Թրքացաւ, եւ, Թուրքիա մնաց: Մայրս, քեռիս, հարիւրաւոր իրենք ալ ստիպուած Թրքացած էին, Մուսթաֆա, Զէքիյէ անուններով առեր էին, բայց յաջողեր էին իրենց ազգին պատմել: Հերանոյշ չէր կրցած... կոչուէր էր ու մնացեր էր Ֆեթհիյէ:

Ու քեռիս հետ սկսանք յիշատակներու համադրութեան: Հետզհետէ դիմքեր եկան, դրուագներ եկան, անուններ եկան, հեռաձայնի թիւեր գտնուեցան: Փոքրիկ Հաւասի ժողովուրդը, հիմա քարտէս էր դարձեր Ամերիկայի մէջ: Հերանոյշը եղբայր մը ունէր, Խորէնը, որ տակաւին քանի մը տարի առաջ իր Թոռան, Տէյվիտի հետ, եկեր ու այցելեր էր Սուրէնին:

*Քեռիս կը պատմէր, որ Հերանոյշին հայրը՝ Ցովհաննէսը ամուսնացեր էր Իսկուհի Արզումանեանի հետ, ու Ամերիկա էր, երբ Մեծ Աղէտը կը պատահէր: Բայց 1920-ական թուականներուն է միայն, որ կը վերադառնայ արեւելք, եւ Սեւերեկի՞ թէ Հալէպի մէջ, կը գտնէ իր աղջիկը Հերանոյշն ու որդին՝ Խորէնը: Խորէնը հօրը հետ Ամերիկա կուգայ, բայց Հերանոյշ, որ արդէն իսկ թուրքի մը հետ ամուսնացած էր, կը հրաժարի, եւ կը խնդրէ հօրմէն որ գինք թողու իր նոր կեանքին հետ: Ցովհաննէս կը վերադառնայ Ամերիկա, ուր իր բոյնը կը վերաշինէ, կ'ունենայ ուրիշ զաւակներ ալ, Հրանտը, Մարգրիտը: Քեռիս կը խօսի, կը պատմէ թէ Օհանը (Ցովհաննէսը) մեծ ընտանիքի գտակ էր· վեց տղայ ու մէկ աղջիկ էին – անուններն ալ կը թուէ – Հրանտ, Պօղոս, Մանուկ, Սահակ, Գալիֆորնիա կ'ապրի: Աւելի յուզիչ էր խօսակցութիւնս Հերանոյշի քրոջ, Մարգրիտի հետ, որ կ'ապրի Ուտարի մէջ, եւ ըստ երեւոյթին, բաւական ալ աշխոյժ կերպով կապուած է տեղւոյն Սուրբ Փրկիչ Եկեղեցւոյ կեանքին: Մարգրիտը ամէն բան կը յիշէ, ու կ'աւելցնէ, որ երեք զաւակ ունի՝ Ռիչիրտը, Նէնսին, Տէյվորան: Երկու հատ ալ թոռնիկ ունի Էտուըրտ, Լորին: Օր մը հաւանաբար Հանդիպիմ Մարգրիտին, համով մայր մըն է, իրեն նմանները չատ եմ տեսեր Ամերիկայի մէջ: Տարիքոտ, եկեղեցասէր, անոյշ խմորեղէն կը պատրաստեն, անոնք եկեղեցւոյ «պազար»ներուն կը պատրաստուին եւ իրենց հետ կը բերեն անուշութիւնը հայ մայրութեան՝ Շահնուրի «պճեղ մը անոյշ սիրտ»ին..., Տիկին Մարգրիտ կը խօսի, կը պատմէ, կը յիշէ: Կը յիշէ իր քրոջ պատմութիւնը, կը յիշէ թէ ինչպէս իր եղբայրը՝ Խորէնը, 50-ական թուականներուն յաջողեր էր Թուրքիա դրամ ղրկել, որ քոյրը Հերանոյշ Ամերիկա գայ ու այցելէ իր ազգականներուն: Այն ատեն ալ Հերանոյշ կը մերժէ գալ Ամերիկա ու վոխաբէնը իր որդին՝... Մահմուտը կը ղրկէ. Մահմուտը կուգայ, եւ գայթակղութիւնը կը փրթի: «Թուրք օղու թուրք էր» կ'ըսէ Մարգրիտ: Եւ կ'աւելցնէ. «Նիւ – Եորքի մէջ բոլոր ազգականները չատ ծանր ազդեցան, չէին ուզեր տեսնել գինք, ընդունիլ գինք: Ես ալ ատի ու Մահմուտը հետս Ուտար բերի, որ քիչ մը խերսերնին իջնէ»...: Իմա՞ւ, չիմա՞ւ, Հերանոյշի ազգականները կրցա՞ն ընդունիլ Մահմուտը իրբեւ իրենց հարազատը: Այդքանը չեմ գիտեր: Բայց երեւի այս Մահմուտն է, որ Պոլիս վերադարձաւ, եւ այս Մահմուտին աղջիկն է Ֆեթհիյէ Չէթինը: Աստուած գիտէ: Այս բոլորը գրին կը յանձնեմ, եւ չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ կ'ընեմ: Ֆեթհիյէին յոյս կա՞յ, թուրք օղու թուրք Մահմուտին աղջիկը ի՞նչ պիտի ընէ, արդեօք արեան ձայնը պիտի կանչէ՞, եւ յետոյ ի՞նչ, Ֆեթհիյէն ընդունի՞նք մենք· մենք, որ հիմա Ռիչըրտ ենք եղեր, Տէյվորա, Նէնսի, Սիլվիա, Վիրճինիա: Աստուած իմ, «այս ճակատագիրն ի՞նչ սեւ է, Աստուած»: Ու 1915-ը անգամ մը եւս տահաւորութեամբ կուգայ կը գրաւէ ողջ էութիւնս: 1915-ը կը չարունակուի, եղեռնը կը չարունակուի: Հայազուրկ Հայաստանը կը պռատ՛ Հայ կը փնտռէ: Հողազուրկ հայը կը թափառի օտար ափերու վրայ· աշխարհաքաղաքացի, անհող, անճակատագիր, պանդուխտ ու զարմանալի անուններով:

Ֆեթհիյէ Չէթին: Ահա՛ քու ընտանիքիդ պատմութիւնը: Մեծ մօրդ, հօրը պատմութիւնը: Մեծ մօրդ հօր անունը Ցովհաննէս էր, մօրը անունը՝ Իսկուհի: Մեծ հօրդ անունը Հայրապետ էր: Հայրապետ Կատարեան: Հայրապետը Հաւասի մէջ 'ծանօթ անուն էր՝ Հայրապետը Հաւասի Ս. Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ թաղական էր, լաւ ուսուցիչ, երաժիշտ, պաշտօնավարած էր Արզրնի Մատէն, Բդլ: Բայց աւելի ծանօթ էր իր եղբայրը Անդրէաս վարժապետը... անոր աշակերտ էին եղած Եղիշէ Արք· Դուրեանը, Մելքոն Կիւրճեանը, չատ ուրիշներ...

Վերջացնելու համար ահա կ'արտատպեմ «Բալու» դրքի հեղինակ Ցարութիւն քահանայ Սարգիսեանի մէկ դրութիւնը նոյն այս Անդրէաս վարժապետին մասին.

«Անդրէաս Վարժապետ Կատարեան մէկն էր գաւառի գաւակներէն. կարճահասակ, սակաւախօս, թաւ յօնքերու տակ ծածկուած խոհուն աչքերով, որոնք յաճախ դէպի վար կը հակէին, թաքնուած արժէք մըն էր, իր գիւղին մէջ ուսուցչութիւն ալ ըրած էր:

1892-ին որպէս քահանայ Ս. Ցակոբայ Թաղին, Թլկատինցիի վարժարանին կրօնի ուսուցիչ կարգուած էի. միանգամայն կը հետեւէի հայագիտական դասաւանդութիւններուն. օր մը ուսուցիչին կողմէ խնդրուեցայ ինձմէ գրաբար պարբերութեան մը քերականական լուծումը կատարել կամ գոնէ պատասխանել, թէ «Տէր Աստուած մեր, որոյ կարողութիւնդ անքնին է եւ փառդ անհասանելի» նախադասութեան մէջ, «որոյ կարողութիւնդ»ի դ տառը ինչո՞ւ եւ ինչ կանոնով դրուած է գոյականին:

Ես նոր սկսած էի գրաբարին հետեւիլ· բնականաբար պիտի չկրնայի պատասխանել յիշեալ հարցումին, ուստի դիմեցի Թլկատինցիին.

– «Աղիկա ճարտասանական ոճով յօրինուած նախադասութիւն մըն է եւ ոչ աւելին» – պատասխանեց ան:

Ես տարակոյսի տակ մնացի· նոյն օրը, կէսօրին, դիմեցի Անդրէաս Վարժապետին որ այդ օրերուն Յարբերդ կը գտնուէր, պարզեցի խնդիրը անոր եւ լուծում խնդրեցի:

Անդրէաս Վարժապետ գլուխը վեր առաւ առանց որեւէ վարանումի, կարծես թէ պատրաստուած ըլլար այդ հարցումին պատասխանելու, ժպիտով մը ըսաւ.– «Տէր Հայր, Հայր Բագրատունիի «Տարերք Քերականութեան» մէջ, ուր չարաբերականի դերանուան մասին կանոն մը կայ, ըստ որում, ան չօդ չառներ, բայց իր չօդը իր գոյականին կուտայ· արդ, փոխանակ ըսելու Տէր Աստուած մեր որոյ կարողութիւն, զ դիմորոշ չօդը տալով իր գոյականին, կազմած են «Տէր Աստուած որոյ կարողութիւնդ անքնին...» նախադասութիւնը»:

Շնորհակալութեամբ բաժնուեցայ իրմէ եւ ուղղակի վարժարան չտապեցի, գոյ Թլկատինցին, որ կը գտնուէր ուսուցչական խումբին հետ, անոր հաղորդման խնդիրը համապրեալ ու խաչաձեւ լոյսերուն ներքեւ՝ այսինքն՝ մտքով ու սրտով մաղն:

Գիտակցեալ լրջութեամբ պիտի մօտենայինք Հայ Գիրքին, եթէ պահ մը միտք ունդրադառնայինք կարեւորութեանը ծայրեղ պատեհութեան, առջին հաւանաբար վերջին առիթին արժէքին Աւելի սիրով, դուրգուրանքով ալ: Պատասխանատուութեան հարց մը կայ վերջապէս առջի սեւփական խղճին, այլ նաեւ առջի մարդկանց, առջի պատմութեան, որ կը գրուի օրը օրին արեւածագէն – արեւամուտ, եւ ի գիտ

ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆՆ ՕՐԷՆՔԻՆ

ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԾՔԵՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

● «ԱՌԿԱՅԾՈՂ ՀԱՅԵՐ ԵԻՐՈՊԱՅԻ ԼՈՅՍԵՐՈՒՆ ՄԷՋ», հեղինակ՝ Անդրանիկ Ծառուկեան, խմբագրութիւն՝ Թորոս Թորանեանի, կողքի լուսանկար՝ եգիպտոսէն հայրենադարձ արուեստագէտ լուսանկարիչ Անդրանիկ Քոչարի, 224 էջ, 1999, Պէյրութ, Հրատարակչատուն կիլիկիա, Հալէպ (Սուրիա):

Քայքայումի, կազմալուծութեան, տարբաղադրութեան ա՛յն ատմոսֆէրին հասեր էինք ապրումին, որ այլեւս տեղ ու լուսանցք, սի՛րտ չէր մնացեր հեղնանքին, ծիծաղին, որ ներկայ ողբերգութեան գլուխը բարեհաճէր վերկութեան յոյսի մը հեռանկարով, զորչ պայքարին ընդառաջ. Աւա՛ղ, թշնամին միայն արտաքին չէր: Մեր ուղեւորութիւնները օրէ օր աւելի տաժանելի էին դարձեր:

Ցուսահատութեան այդ պահերուն յանդորրութիւնն խղճի ու խղճմտանքի, կը փնտռէինք վերջապէս իրաւունքը, անկողմնակալ, առարկայականօրէն հրջանակելու համար բոլոր օրինազանցութիւնները: Կ'ըսէինք՝ մէկ կողմ՝ ծնողք, եղբայր, քոյր, ազգական ու բարեկամ, ու տակաւին գաղափարական ընկերներ, եւ մէկ կողմ՝ Օրէնքը իր ամբողջ լիազօրութեան գերիշխանութեամբ: Միայն Օրէնքին հանապազ հանդիսաւոր հռչակումը ի վիճակի էր մեզ յուսադրելու ապագայի հաշուոյն:

Այլապէս, ո՞վ պիտի յաջողէր սրբագրել եղածը եւ յատակացնէր իրաւունքին անբռնաբարելի, անանցանելի – թէեւ վրացակա՞ն – սահմանները, զորս կրնանք ընկալել միայն տրամաբանութեան ու խղճի համադրեալ ու խաչաձեւ լոյսերուն ներքեւ՝ այսինքն՝ մտքով ու սրտով միասի՛ն:

Գիտակցեալ լրջութեամբ պիտի մօտենայինք Հայ Գիրքին, եթէ պահ մը միտք ունդրադառնայինք կարեւորութեանը ծայրեղ պատեհութեան, առջին հաւանաբար վերջին առիթին արժէքին Աւելի սիրով, դուրգուրանքով ալ: Պատասխանատուութեան հարց մը կայ վերջապէս առջի սեւփական խղճին, այլ նաեւ առջի մարդկանց, առջի պատմութեան, որ կը գրուի օրը օրին արեւածագէն – արեւամուտ, եւ ի գիտ

իր յօդը իր գոյականին կուտայ· արդ, փոխանակ ըսելու Տէր Աստուած մեր որոյ կարողութիւն, զ դիմորոշ յօդը տալով իր գոյականին, կազմած են «Տէր Աստուած որոյ կարողութիւնդ անքնին...» նախադասութիւնը»:

Շնորհակալութեամբ բաժնուեցայ իրմէ եւ ուղղակի վարժարան չտապեցի, գոյ Թլկատինցին, որ կը գտնուէր ուսուցչական խումբին հետ, անոր հաղորդման խնդիրը համապրեալ ու խաչաձեւ լոյսերուն ներքեւ՝ այսինքն՝ մտքով ու սրտով միասի՛ն:

Թլկատինցին իր հիացումն յայտնեց անոր մասին. – «Վա՛յ քէֆիր, ինչպէ՞ս միտքը պահեր է. այսպէս ժամանակի մը մէջ՝ որ Տարերք Քերականութեան անունը անգամ մոռցուեր է...»:

«Աստուծոյ ծագրն է աշխարհն ալ արդէն...»

Հէգ Դուրեանը պիտի գար եւ օգնէր ինձի, որ փակէի այս գրութիւնը, որ իրայատուկ ոգեկոչում մը եղաւ Ապրիլ 24-ին, «Տէր Աստուած, որոյ կարողութիւնդ անքնին է...»: Տէր Աստուած, Թիւնդ անքնին է... Տէր Աստուած, համաստութիւն ուր որ հասկնամ այս բոլորը եւ Անդրէաս Վարժապետին, Հայրապետ Կատարեանէն մինչեւ Ֆեթհիյէ Չէթին, եւ մինչեւ Ռոզ, Տէյվիտ, Ռիչըրտ եւ Լորին ո՞ւր ենք եւ ո՛ւր կ'երթանք:

Ապրիլ 24
Սեվիլիա

րին:

Առանց իրաւունքին ճանաչման ու յարգման, առանց գիտակցութեանը պահանջատիրութեան, անխուսափելի կը դառնայ տգիտաքումը իր տխուր հետեւանքներով:

Կը պարզուի ուրեմն տարբերական տրամաբանութեամբ, թէ ա՛յն՝ որ կը տանձնէ խմբագրումը երկի մը, որուն հեղինակը մահացեր է, յանձնառու կը դառնայ, ու հաչուետու կը մնայ իր տանձնած պատասխանատուութեանց համապատասխան, փոխարինելով հեղինակը, առանց սակայն ըլլալու անոր ժառանգորդը ուղիղ գծով:

Գիրք մը, որ գուտ գրական առեղծագործութիւն մը չէ, առեղծուած՝ հեղինակին մտքին ու արտին (1), եւ որ կը հանդիսանայ տրամաբանութեան եւ ըզգայումներուն հակազդեցութեանց արտայայտութիւնը տուեալ դէպքերու դէմյանդիման, այս խմբատով կը դառնայ գերագոյնապէս ժամանակագրութիւն մը, վկայագրութիւն մը՝ գրանցուած գրապէսմի մը կողմէ, գրական լեզուով ու չունչով, ինչ որ առաւելութիւն մըն է բազդատած՝ ընթացիկ ժամանակագրութեան հետ:

Պարագան աւելի յստակ կը դառնայ, երբ նկատի ունենանք որ գիրքը կը կարուի հեղինակին մահէն ետք – տասը տարիներ արդէն – եւ իր պարունակած պատճէնները գրի առնուած (եւ մամուլով հրատարակուած) են երեսուն – քառասուն կամ աւելի տարիներ առաջ: Չեմ գիտեր՝ քանի՛ սերունդներու կրնայ համապատասխանել այն ժամանակամիջոցը, որ այս հանգրուանին վրայ՝ կը բաժնէ մեզ անոնց գրանցման օրերէն: Նման գիրք մը, առնելու համար իր լրիւ համեմատութիւնները, ուրքի կանգնիլ կարենալու համար՝ անպայման օժտուելու է գիտական – քննադատական գործիքով մը: Այս գործիքը առաջին հերթին կը զօրացնէ գիրքը, ո՛չ միայն ակնարկութեանց թիւրախը ձգելով, – եւ մենք գիտենք թէ Ծառուկեանի գրութիւնները յագեցած են ակնարկութիւններով – եւ յատակօրէն ընկալելի դարձնելով զանոնք, այլ նաեւ բնորոշելով ինքնութիւնը յիշատակուած անձերուն:

Գիտական – քննադատական գործիքը կը կազմուի հիմնական պատճառով մը, – հեղինակը ներկայ չէ այլեւս թատերաբեմին վրայ, որով ի վիճակի չէ անձնապէս յստակել բացատրութիւններ տալու, եթէ հրապարակաւ հաչիւ պահանջուէր իրմէ: Իր մահէն ետք գիրքը կը յանձնուի ժամանակներուն: Գիտական – քննադատական գործիքը կը կազմուի բանասիրական ծանօթագրութիւններով, ուղղումներով – եթէ պէտք ըլլայ – եւ յատուկ անուններու ցանկով մը:

Այս, երբ կը ձեռնարկուի գրքի մը հրատարակութեամբ նչելու մահուան առնամեակը մեծ դրողի մը – մեծ է անկասկած Անդրանիկ Ծառուկեան, ըլլալով իր ժամանակաշրջանին տիրապետող դէմքերէն մին–, առիթապատեհօրէն անհրաժեշտ էր գրքին բովանդակութեան կցել հեղինակին կենսագրութիւնը՝ ամփոփ պիծերու մէջ, ու նաեւ մատենագիտական ցանկը՝ ծածկանունով (Վ. Ռաժակ) թէ հարազատ անունով հրատարակուած գործերուն:

Ասիկա պարտադիր, անշրջադարձելի յարգանքի ձեւ մըն է ո՛չ միայն հանդիպ հեղինակի վաստակին, այլ նաեւ ընթերցողին, ներկայի թէ ապագայի, հանդիպ մեր հասարակական յիշողութեան, մեր գրականութեան պատմութեան: Այս պարագային յատկապէս, նման աշխատանք մը որեւէ դժուարութիւն պիտի չներկայացնէր խմբագրողին համար: Օրէնք է, պայման է: Հեղինակը ինք իր ողջութեան իսկ կը դնէ ե՛ւ իր կենսագրութիւնը եւ իր հրատարակած ու ... անտիպ գործերուն ցանկը:

Բայց այս տուեալներէն առաջ կը տեղադրուի հեղինակի իրաւունքներուն առնչինը, անբռնաբարելի, եւ որուն ձեռնամուխ չեն կրնար ըլլալ նոյնիսկ հարազատ ժառանգորդները: Բայարձակ եղրերով խօսելով, այդ իրաւունքը կը պատկանի բացառաբար հեղինակին: Իրմէ դուրս, իրմէ ետք, բացարձակապէս ո՛չ ոք կրնայ հեղինակի մը գործը ձօնել իր ուզած անձին, որքան ալ սիրելի ու յարգելի ըլլայ այդ անձը: Հնամաճառներու չուկայէն գնուած անտէ՛ր ապրանք մը չէ հրատարակելին: Պարզ է ձօնագրութեան խմաստը. երբ հեղինակ մը իր գործը կը նուիրէ տուեալ անձի մը, ասիկա կը նչանակէ թէ երբ գրի կ՚առնէր իր պատճէնը, ան նկատի ունէր ի՛ր ձօնին արժանացող անձը, իր խօսքը կ՚ուղղէր անոր:

Ահա ուրեմն Ծառուկեանի գրքին սկիզբը գրուած ձօնը՝ հարազատ վերարտադրութեամբ. «Արմէն եւ Սալբի Յարութիւնեանները Ծառուկեանին այս գործը կը նուիրեն իրենց թանկագին ծնողներու յիշատակին»:

Առանց խոչորացոյցով նայելու՝ սեռական – տրտկան հոլումները զանազանելու համար, հարեւանցի կրնանք ճշդել թէ կարելի ու պատշաճ չէ առաջին առթիւ մականուն մը գործածել առանց անունի: Երկրորդ՝ եթէ թանկագին են ծնողները, ապա ովքե՞ր են անոնք, որոնց անուննները յաւերժացնել եղած է մեկենասներուն մը – տադրութիւնը, մինչ գեղչուած, ջնջուած են այդ անուննները:

Կային երկու ձեւեր. ըստ օրէնքի ու պատշաճութեան: Նախապատուութեան կարգով, գրողի վաստակին պահապանը ըլլալով Տիկին Սոնա Ծառուկեան, ինք կրնար իր հրապարակային չնորհակալութիւնները յայտնելով մեկենաս ամոլին, արձագանգ հանդիսանալ անոնց սրտագին վախաքին: Նոյնը կրնար ընել հրատարակիչը կամ խմբագրողը: Մեծարանքը ընծայուած կ՚ըլլար կենցաղավարութեան պատշաճութեանց համապատասխան:

Կայ վերջապէս համեստութեան, պատշաճութեանց, մէկ խօսքով՝ կենցաղավարութեան կարգն ու կանոնը, որ բացարձակապէս կ՚արգիլէ ոտնոտել հեղինակի մը ուսերուն: Հիմա, այս ալ մեր հասարական կեանքին մէկ ուռնդական երեւոյթը կը հանդիսանայ, – գրքի հրատարակութեան մեկենասութիւնը: Շուկայ մը կայ. Հայ Գիրքը, ի հարկէ հրատարակչատուներու (հրատարակչատունը չշփոթել տպարանի հետ), արտասահմանի (միայն արտասահմանի՞) մէջ կը հրատարակուի տղմային բարերարութեամբ, – տղմիս բարերարները: Հեշտ է երեւակայել թէ ի՞նչ խոցելի վիճակի մէջ կը գտնուի Հայ Գիրքը: Մասնաւորաբար երրորդ Հազարամեակի տիեզերականօրէն լուսաւոր այս հանգրուանին վրայ ու այս հանգրուանէն անդին:

Անհրաժեշտ տապանաքարերու կը նմանին զեղազարդ ու մեծ գիրերով արձանագրութիւնները, որոնք կը գետեղուին գրքի մը «մուտքին»: Բարի՛, բարի՛: Ամէն մեկենաս կը տանէ տապանաքար մը: Թո՛ղ ըլլայ տապանաքար ու տապանագիր, բայց առնուազն թո՛ղ յարգուին պատշաճութիւնները: Եթէ գիտակցինք այդ պատշաճութեանց, անկասկած ի շահ բոլորին կը խնայուին սայթաքումները: Բայց այս մեղանչումը ձեւական է անշուշտ, հիմնական չէ, կապ չունի գրքին բուն արժէքին հետ:

Մամբագրողին կողմէ ստորագրուած յառաջաբանին մէջ հարեւանցի ակնարկութիւն մը կայ՝ հատորին մէջ տեղ գտած գրութեանց աղբիւրին մասին, – «Գառասուն տարիներու «Նայիրի»ներու մէջ Ծառուկեանը ունի հատորի վերածուելիք տասնեակ գիրքեր: «Ակայծող Հայեր Եւրոպայի լոյսերուն մէջ» գործը առջինեկն է հաղուած այդ պտղառատ այգիէն»:

Գրքին մասին՝ այսքան միայն:

(Շար. 1)

(1) Ֆրանսայի «Գրական եւ Գեղարուեստական Սեփականութեան» օրինագիրքը «Մտքի Գործ» կը նկատէ գիրքը, եթէ նոյնիսկ խնդրոյ առարկան բանաստեղծութենց հատոր մըն է, եւ ոչ՝ մտքի ու սրտի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ապագայ ուսենալու համար
ապրել է պէտք
ՆՈՐ ՈՒՂԻ

***

Նամակներ կալաւատնից
ՆՈՐ ՈՒՂԻ

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆ
Երեւան, 2000

ԳՐԱԿԱՆ «ԿԱՏԱԿ»ՆԵՐՈՒ ԶՈՀԵՐԸ...

«Վուասի» չաբաթաթերթը, բոլորովին անսպասելի կերպով վերածուած է գրական իրատարարի դերը կատարող մամուլի: Արդարեւ, դաղափարը յղացած է Գլէր Շազալի (հեռատեսիլի Ա. կայանի լուրերը հաղորդող, չաբաթավերջին) առաջին վէպին՝ «Ուսուցչուհին» ձեռագիրը գրկել կարդ մը հրատարակչատուներու, ի չարս որոնց՝ Փլոն որ հատորը հրատարակած էր 1997–ին: Շփոթութիւն առեղծելու համար, առաջին պարբերութիւնները ջնջուած են եւ փոխարինուած քանի մը էջ անդին պարբերութիւններով, գրկուած Ապրիլ 1–ին, ծածկանունով եւ խորագրի փոքր փոփոխութեամբ մը (Դպրոցի գաւառուն): Բոլորն ալ, նախաձեռնել Փլոն մերժած են ձեռագիրը եւ անարժան նկատած հրատարակելու: Հազիւ ամիս մը ետք մերժումի նամակները հասած են: Սէօյլ հրատարակչականը բացատրած է որ «դժբախտաբար, հրատարակելի չի թուիր մեզի»: Գլէր Շազալի հրատարակիչն ալ – Փլոն – Մայիս 2–ին կը գրէ.– «Շնորհակալ ենք որ մեզի գրկեցիք ձեր ձեռագիրը: Ընթերցմանմարմնի տեղեկագիրը բացատական ըլլալով, կը ցաւինք որ չենք կրնար նախատեսել հրատարակութիւնը»: Հեղինակը կը հրաւիրուի երկու ամիսներու ընթացքին ետ առնել իր ձեռագիրը: Փլոնի տնօրէնը բարկացած է, երբ «Ֆիկարօ» հարց կուտայ իրեն այդ մասին.– «Մի–ծագելի է: Յած մակարդակի վրէժ մըն է: Ընդհանրապէս, նման բան մը զիս կը զուարճացնէ, Գլէր Շազալի պարագային, հալածանք է: Վուասի վրէժ կը լուծէ Շազալի բացած բազմաթիւ դատերէն»:

Բայց եւ այնպէս, կը գրէ «Ֆիկարօ» (Մայիս 16) արհեստին ըլջութիւնն է որ խնդրոյ առարկայ է այս հարցին մէջ: Ընթերցմանմարմինները այդքան անհո՞գ են որ չեն ճանչնար իրենց իսկ հրատարակած գործերը: Փլոնի տնօրէնը կ՚արդարանայ առարկելով որ «Տարին աւելի քան 3000 ձեռագիր կը ստանանք: Չենք կրնար բոլորն ալ կարդալ: Կը հրաւիրենք նաեւ դուրսէն ընթերցողներ»: Ճիշդ է որ, ինչպէս կ՚աւելցնէ յօդուածագիրը, եթէ Գլէր Շազալ զոհացած ըլլար մնալով լուրերու լաւ խօսնակ մը, ոչ այդ թերթին վրէժին կ՚ենթարկուէր, ոչ ալ գրական քննադատներու որոնք իրը անիծեցին:

Գ. Շազալէ առաջ, նման խաղերու ուրիշ զոհեր ալ գտնուած են: 1992–ին, Գրական «Ֆիկարօ»ն կը յայտնէր որ Մարկրիթ Տիւրասի «L'après-midi de M. Andesmas»ը մերժուած էր հեղինակին իսկ հրատարակիչներուն (Մինիւի, Կալիմար, ՓՕԼ) կողմէ: «Մարկօ եւ կարեւորը» խորագրին տակ, ան կիյօմ, բուն անունով՝ էթիէն որ Մոնթիթի գրկած էր Տիւրասի բնագիրը, բացայայտ կերպով նչելով՝ «Մարկրիթին, որ չի գիտեր» եւ մինչեւ իսկ գրելով.– «Պիտի անդրադառնաք անչուշտ այն ազդեցութիւններուն զոր կրած եմ: Ինծի համար նոր վէպը եւ մանաւանդ Տիւրաս յաճախանք մը եղած են մտքիս համար»:

Դարուս մեծագոյն խարեբայութիւնը տեղի ունեցած է 1948–ին: Թատերագիր մը եւ գրադարանապետ կին մը՝ Նիքոլա Պաթայլ եւ Աքաքիա Վիալա ուղելով վերլուծել գրական քննադատ մը որ նախատած էր «Une saison en enfer»ի թատերական իրենց պատշաճեցումը, կեղծ քննադիր մը չարադրած են ստորագրուած՝ Ռէնպօ, «La chasse spirituelle», ներչնչուած իսկական ձեռագրէ մը, որ բնաջնջուած էր Վէրլէնի կնոջ ծնողքին կողմէ 1872–ին: Ինքնակենսագրական այդ պատումը ամբողջ ճշմարտութիւնը կը սփռէր երկու բանաստեղծներու սիրային յարաբերութեան մասին: Մէրքիւր տը Ֆրանս հրատարակած է այդ «Շաս սփիրիթիէլ»ը 1949–ին: Անտրէ Պրըթոնն է միայն որ դիմակազերծած է այս «արհամարհելի գեղծարարութիւնը»: Երկու գեղծարարները սարսափած են հարցին առած տարողութենէն եւ իրենք զիրենք յայտնած, բայց, հաւատացող չէ եղած: Ամիսներ ետք է միայն որ հրատարակիչը որոշած է գիրքը քաշել հրապարակէն:

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՒԱՑԵԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Ա.

Կապերը վառած են: Ճաչարանները լեցուած ու պարպուելու ալ վրայ:

Կ՚երգեն զաղթականները, հայրենասիրական երգեր, մարտագոռ.

Ցալտրիկի զաւակ եմ բա՛ց...
Կամ մելամաղձոտ.

Հայրիկ ջա՛ն...ծառայ եմ ձայնիդ...

Ապեր կը բարձրանան, կ՚անջատուին, յստակ ու լուսաւոր, ընդհանուր ազմուկին չխոթ խորքէն:

Եկեղեցիին բակը կը մենանայ, կ՚ամայնայ տակաւ:

Եկեղեցիէն դուրս բնակողները կը մեկնին տակաւ: Առաջնորդարանին զոցուած դռները աղջեւ զաղթականներ կանգած են. քիչ մը առաջուան խնդրարկուները: Դըժգոհ կ՚երեւան. բողոքի, զայրոյթի խօսքեր ունին ոմանք, բամբասող ու բուռն. ուրիշներ, վհատ, կը մամռան, աչուընին գետին յառած, մարմինները լքումի կեցուածքի մը մէջ մեկ կողմ հակած.

– Եկեղեցականը չատ գէշ մարդ կ՚երեւայ կոր... քանը... Պօղոս էֆէնտին... ապրիկ է ամա՛...

– Քեզի ի՞նչ ըսին:

– Ի՞նչ պիտի ըսեն... սպասէ՛, ստակ չկայ:

Գաղթավայրը անդին՝ ներսը, իր ծխալից ու լուսաւոր մթնոլորտով, իր հրթիռներու պէս ամէն կողմէ վրթռղ, իրարու բաղխող, խառնուող կոչերով, ձայներով, խնդուքներով, սլացող երգերով հոլանտական քէրմէսի մը խառնիճաղանճ ու աղմկալից ոգեւորութիւնը, տեսիլքը ուռնի, կարծես հայ ազգին հոգ ժողվուած մասը իր մահուընէ ազատումը, ապահով երկիր մը յաջող փախուստը ուզելով տօնել խոլ զուարթութեան մը ամէն արտայայտութիւններով՝ թուրք բռնապետութեան մամուլին ճնշումէն ա՛լ զերծանած իր ազատութեան պէտքին, բնազդին տանձարձակ չարժումներովը եգիպտական ճոխօրէն ատեղացան երկնքին տակ, որուն մութ թաւիչին վրայ կ՚անջատուին հովէն չարժող արմաւենիներուն նուրբ իրանները՝ լապտերներուն ցոլքերովը լուսածիր:

Բ.

Կիրակի օր մը, ցերեկուան մօտերը: Միեւնոյն տեղը ու միեւնոյն պատկերը դրեթէ, սա տարբերութեամբ, որ զաղթականներուն մեծ մասը կիրակնաւորուած են: Բարեպաշտ զաղթականներու ելումուտք մը եկեղեցիին դռնէն: Ուսուցիչներ չոգենաւով ճամբորդներ հասած են, որոնք հետզհետէ եկեղեցի կը հասնին: Մեծ դէպք մըն է զաղթականներու կեանքին մէջ զաղթողներու ժամանումը. խրթաքանչիւր թղթաբերին երիտասարդներու ստուար խումբ մը մինչեւ նաւահանգիստ կ՚երթայ, չոգենաւ, ընդ առաջ նորեկներուն:

– Քանի՞ հոգի եկեր է... ո՞վ կայ մէջը... Սկիւտարէն մարդ կա՞յ:

Որքան չատ ըլլան եկուորները, այնքան ուրախ կ՚ըլլան կարծես զաղթականները: Ո՛րքան հաճոյակատար են անոնց նկատմամբ... ծանօթ կամ անծանօթ, կը դիմաւորեն զանոնք, տեղեկութիւններ կուտան, կ՚օդնեն, կ՚առաջնորդեն, փութիկոտ ու բարեացակամ:

Եգիպտական ահռելի արեւ մը չիպ – չիպակ կը զարնէ բակին վրայ, ամբոխին վրայ, որ այս հրատապ լոյսին մէջ վայրկենական կայքերէ, ամապարող անցքերէ ետք՝ կ՚ապաստանի ստուերոտ անկիւններ:

Առաջնորդարանին դրան առջեւ կեցողները բազմաթիւ են այսօր. կան, որ ներսը, սանդուխին երկայնքը, մինչեւ ժողովասենեակին դրան առաջքը կը սպասեն անչարժ: Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը ժողով գումարած է. իրենց կարգին կը սպասեն:

Բարապան մը բարձրաձայն նամակներու հասցէներ կը կարդայ խուռն բազմութեան մը: Աչխոյժ ձեռքեր կ՚երկինան ուրախութեան թացադանչութիւններով. յուսախաբ դէմքեր կը հեռանան, երբ ա՛լ նամակ չի մնար:

Յանկարծ կառք մը, արտակարգ չքեղ նժոյգէ մը քաշուած փոշիի ամպի մը մէջ ներս խուժեց ու եկաւ կեցաւ Առաջնորդարանին դրան առջեւ, ուր չարուած զաղթականները այնքան յարգանքով, որքան ստիպուած՝ ետ քաշուեցան. կառապանին դահակէն մէկը թեթեւօրէն վար ցատքեց, ցած հասակով, կարճ վիզով, հաստ դիմագծութեամբ ու ներս մտաւ՝ ձեռքի արագ բարեւ մը լպրտելով բարապաններուն, որոնք կը չոկուին ու բարեւի կը կենան:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

ցանել, զայն Ռուսաստանէն անջընելով:

Թուրք մամուլը կ'անդրադառնայ նաեւ Ռուսաստանի Փոխադրութեան նախարարի օգնական Ալ. Լուկովկոյի յայտարարութիւններուն որոնք կը վերաբերին Կասպից ծովու վրայէն միջազգային փոխադրութեան հիւսիս – հարաւ առանցք մը առեղծելու եւ Իրանի հետ գործակցութեամբ Կասպից ծովը Ջրանցքով մը Պարսից ծոցին կապելու ծրագիրներուն:

Թուրք մամուլը տեղ կու տայ մասնագէտներու մեկնաբանութեան. անոնք Ռուսաստանի վարած այս քաղաքականութեամբ վտանգուած կը նկատեն Թուրքիոյ ազդեցութեան չէզոնակը եւ նեղուցները: Կապի ընկերութեան մը նախկին նախագահ, երեսփոխան Հ. Ուզուն մինչեւ իսկ թիւրքմէնական կապին Ռուսաստանի ձեռքով վաճառքին մէջ նմանութիւն կը տեսնէ 1838-ին Անգլիոյ հետ Օսմանեան պետութեան կնքած մէկ համաձայնութեան միջեւ որ պատրաստած է Թրքական Պետութեան տնտեսական անկումը:

Ռուսաստան – Թիւրքմէնիստան կապի համաձայնութիւնը մտածել կու տայ նաեւ ԱՄՆ-ը որոնք Պուտինի հետ սերտ յարձակողութեան փափաք ունին ու դժուար է որ բացայայտ կերպով հակազդեն կազի այս կարզագրութեան: Ուշադրութիւն Անգարայի դիտել կու տայ թէ սխալ ըրած էր անցեալին բարկացնելով Թիւրքմէնիստանը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նուիրուած էր Ֆրէտերիք Միթերանի ամէնօրեայ յիշատակումը Եւրոպա Մէկ ձայնափուռի կայանին վրայ, Մայիս 23-ին: Վաղ առաւօտէն եաք, կը կրկնուի քանի մը անգամ առաւօտեան երկայնքին, վերջինը՝ ժամը 12·55-ին: Առաջին անգամ չէ որ ան կ'արտայայտուի Հայոց ցեղասպանութեան մասին, անցեալին ալ հեռատեսիլէն ոգեկոչած է 1915-ի Ապրիլեան եղեռնը:

Ֆ. Սեկին, ինչպէս բացայայտ էր այլեւս, Մայիս 23-ին, պաշտօնապէս եւ միաձայնութեամբ թեկնածու կը նշանակուէր Փարիզի քաղաքապետութեան, Ֆ. ը Փանաֆիէօ ալ քաշուած ըլլալով նախորդ օրը: Իր հրաժարականը բացատրեց ըսելով թէ ճշմարտութեան պահանջը որ իրն է, զինք կը մղէ քաշելու իր թեկնածութիւնը: Պիտի չարունակէ իր պայքարը տանիլ թաղապետական ընտրութեան 17-րդ թաղամասի ցանկին գլուխը: Պատասխանելէ եաք, իր քաշուիլը ազատ դաշտ կը ձգէր Սեկէնի որու նշանակումը ծիծաղելի բանի մը կը վերածուէր: Կը մնայ անշուշտ Թիւիէրի որ «ողբալի» գտաւ այս հրաժարումը եւ չեչտեց. «ժողովրդավարութիւնը բոլորովին անհետացաւ: Եղածը լուրջ բան չէ եւ ցաւալի՝ մեր չարժումին համար որ չատ պէտ պատկեր մը կը պարզէ»: Միւսները, բոլորն ալ մեծարեցին տիկին ու Փանաֆիէօն: Էմ – փէ – էմ-ի բանբերը՝ Ֆ. Տէվէճեան յայտնեց թէ վայելչօրէն քաշուեցաւ, պիտակից ընդհանուր չահերուն: Թիւիէրի յօդուած մը ստորագրած է Ֆիկարօ-ի (Մայիս 23) մէջ ուր կ'ըսէ թէ անկարգութեան, քաղաքական գռնպիճացիոնէի մը զգացում մը կը յայտնուի որ պիտի վնասէ աջի կուսակցութիւններուն, ամբողջ ընտրապայքարի երկայնքին:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ սկսան քաշուիլ հարաւային Լիբանանէն Մայիս 22-ին իսկ: Վտանգաւոր կացութեան մատնուած են լիբանանցի քաղաքացիները, որոնք տարիներէ ի վեր կը գործեն Իսրայէլի համար: Շատեր կը փորձեն Իսրայէլ անցնիլ, դէմ առ դէմ չգտնուելու համար Հեզպոլլահի հետ: Աւելի քան զոհեր կան բնակչութեան մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ, 1985-էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, ոչ միայն բաց չունի այլեւ 200 միլիոն ֆրանքի յատկացած մը արձանագրած է 1999-ին: Այս, ընդհանուր գործական պատկերն է, բայց, Հիւանդութեան Սնտուկը միշտ բաց ունի: Մարթին Օպրի այս գործական պատկերը կը վերագրէ իր գործունէութեան:

ՍՈՒՐԻՈՑ նախկին վարչապետը՝ Մահմուտ ալ-Զոհպի անձնասպան եղաւ Մայիս 21-ին: Քանի պաշտօնական զեկոյցին, Զոհպի, փամփուշտ մը պարպած է գլխուն, կնոջը եւ զաւակներուն առջեւ, երբ տեղեկացած է թէ ոստիկանութիւնը եկած է զինք ձերբակալելու: Ամբաստանուած էր կաշառակերութեան համար եւ անցեալ շաբթու ալ վտարուած էր Պաասկուսակցութենէն:

ՓԻԼԻՊԵԱՆՆԵՐՈՒ 21 պատանդներու վիճակը անփոփոխ կը մնար Մայիս 23-ին: Նախորդ ջրը յոյս մը կար որ ազատարձակուի Գերմանուհին, որ հիւանդ է, բայց Ապու Սայաֆի ապստամբ զեկավարները չբարեհաճեցան փաթիքուլ (ժօլօ կղզի) երթալ հանդիպելու բանագնացներուն: Փիլիպպեան կառավարութեան ուղղուած նամակի մը մէջ, ապստամբները իսլամական Պետութեան մը ստեղծումը կը պահանջեն Փիլիպպեաններու հարաւը եւ քննիչ մարմին մը Սպահի մահեղեան Պետութեան մէջ, ոտնձգելու համար փիլիպպեանցի մահմետականներու դէմ կիրարկուած դէշ վարուելակերպի մեղադրանքները:

«ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ» թերթը Մայիս 20-ի թիւով կ'անդրադառնայ ՍԻՏԱ-յով վարակուած ռուս երիտասարդին՝ Ն. Քոլեսնիքովի Արմենիկումով բուժումին: Հակառակ Գերմանիոյ մէջ կատարուած քննութիւններէ եաք յայտնուած թերահաւատութեան, կ'ըսուի թէ երիտասարդը չատ լաւ է, ամուսնացած է իր ընկերուհիին հետ որ նոյնպէս ՍԻՏԱ-յի մանրէ կը կրէ: Հաստատուած են Իվանովօ. յօրդորի նոր քննութեան ենթարկուելու պիտի երթան Երեւան:

ԶԻԶՆԻՈՑ մէջ, զեկոյցներու ճակատամարտ մը ծայր տուած է եւ կարելի չէ ճշդել թէ ո՞վ ճիշդ տեղեկութիւններ կու տայ: Զէչէնները յայտարարած են թէ կայծակնային յարձակում մը գործած են եւ առնուազն 20 մեռեալ կայ ռուսական ուժերու մէջ, Մայիս 21-էն 22-ի գիշերը: Բայց, անդին, Մոսկուա ոչ միայն կը հերքէ, այլեւ պինուորական լուրերու Ա. Վ. Ն. գործակալութիւնը կը յայտարարէ որ 50 Զէչէն սպանուած է 24 ժամուան ընթացքին, Սամաչկիի մէջ:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ վարչապետը որ չորրորդ –մանչ– զաւակ մը ունեցաւ առջի օր, որոշեց չաբաթ մը «հայրական արձակուրդ» առնել, որովհետեւ յոգնած է նորածինին գիշերային լացէն: Յարդ մերժած էր, հակառակ կնոջը պնդումին, բայց, ի վերջոյ տեղի տուաւ եւ ջնջեց իր բոլոր ժամադրութիւնները, Խորհրդարան ալ պիտի չերթայ, ուր պարտէր ներկայ ըլլալ, այժմէական հարցերու նուիրուած նիստին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՍԱՋԻ Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ – Ալժանթէօյի Ակնունէի մատնահիւղի արտարգ Ընդհ. ժողովը երկուչաբթի, Մայիս 29, ժամը 20·30-ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Փոխան Մագկեպաակի.– Պէաթրիս Տատուրեանի մահուան առիթով. – Բիւզանդ Աբթին եւ Օհաննէս Տէր – Գալուստեան 600 Ֆր., Պր. Էրվէ Նալպանտա 300 Ֆր., Պր. Ժան Միրիճանեան, Տիկին Էլիզ Գոչեան, Տէր եւ Տիկին Եղիա Կարապետեան 200-ական Ֆր.:

Էրինա Շիտոյեանի մահուան առիթով.– Տէր եւ Տիկին Եղիա Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Քրիստոֆ Շիտոյեան, Պրօչրի, Գօրտիէ եւ Հօսլլէ ընտանիքները 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աբթիւր Յովակիմեան 500 Ֆր., Տիկին Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մկրտիչեան 300-ական Ֆր.:

«Լեւոն Շանթ» Դպրոցին. – Տէր եւ Տիկին Արա Արտաչէսեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սկօ Գաւուգճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան Նազարեան 200 Ֆր., Պր. Ժիլպէր Թօփալեան 100 Ֆր.:

«Թերթիկ»ին.– Տէր եւ Տիկին Սաեփան Նազարեան, Տիկին Ազատի Պարոնեան 100-ական Ֆր.:

(Շար.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'aoûst 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

⁂

Section bd. Oddo Lola Sassouni

organise un

BARBECUE, VIDJAG
et tirage de TOMBOLA

- Voyage en Arménie (aller retour),
- Bijoux,
- Radio cassette, etc...

au profit des orphelins d'Arménie et de la Colonie de Bellefontaine

JEUDI 1er JUIN à partir de 11 H
Centre d'Animation de Quartier
18, bd. Denis Papin 13015 Marseille

Venez nombreux

INFORMATIONS ARTISTIQUES

ARTISTES ARMENIENS

Dimanche 28 mai à 17h, dans l'Orangerie du château de Marne-La-Vallée: Avec **Haïk Davtian** violon, **Arthur Aharonian** piano, **Sylvia Kevorkian** soprano, **Dominique Vidal** clarinette, **Suzy Eretzian** violon.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

HAMPARTZOUM

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «**D. Missakian**» vous invite à célébrer **HAMPARTZOUM** le **jeudi 1er juin** à partir de 15h30 à la M.C.A. 17, rue Charles Péguy, LIVRY-GARGAN.

Venez nombreux participer avec nous à cette fête pleine de charme et de tradition.

Un buffet de pâtisserie et de boissons vous sera proposé .

Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 83. 87. 68.**

A.S. HOMENETMEN-FRANCE
organise
un Tournoi Intercommunautaire de foot-ball et de basket-ball
«SOUREN MOURADIAN»
les 1er, 2 et 3 Juin
Stade Municipal Hunebelle
7, Place Hunebelle — 92140 Clamart

Avec la participation
des équipes de :
HOMENETMEN LONDRES
HOMENETMEN HOLLANDE
HOMENETMEN VALENCE
A S O A
J A P
A S HOMENETMEN-FRANCE

—•—

DINER DANSANT
le 3 Juin à partir de 21 heures
Gymnase Hunebelle
7, Place Hunebelle — 92140 Clamart
Renseignements : 01. 42. 25. 69. 46

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Մայիս 28
ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՈՒԶԱԿՄԱՆ
(1918 Մայիս 28) ՏԱՐԵԴԱՐՁ
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ի ժամու պատարագին, Հանրապետական Մաղթանք կը կատարուի:

FETE DES MERES

—•—

La Section «**Sossé Mayrig**» de la Croix Bleue de Marseille-Ville organise «LA FETE DES MERES»
Samedi 27 Mai à 15 heures
à la salle «**Lévon CHANT**» à l'église arménienne de Beaumont :
8, impasse des Monts, 13012 Marseille
Tél. : 04 91 93 13 50.

A cette occasion, a été invité le Rév. Père GOMIDAS HOVNANIAN.

Programme :
Théâtre: «Anpan Hourine»,
Poésie, Chant et Danse,
présentés par les enfants du Groupe **Edouard Dériklian,**
Suivi d'un **Buffet.**

TELEVISION - CABLE - SATELLITE

Sur la chaîne Histoire le vendredi 26 mai de 22h à 23h : l'émission

"ARMENIE, MEMOIRE ET DEVENIR, l'Arménie, un pays dévasté en quête de survie".

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ԾԱՆՕՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ չրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին:

Ներկայացուցչական Նոր ժողովին ար՝ խարհական անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 10-ին:

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրելի կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15-ը ներառեալ (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց դրաւոր թեկնածութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Ցանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 25
JEUDI
25 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·913 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.913

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՐՐՐԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 23 / 24)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՄԻՆՍԿ ԺԱՄԱՆԱԿ

Ռ. Քոչարեան Մայիս 23–ի իրիկունը հասած է Մինսկ, ուր յաջորդ օրը կը մասնակցի ՀԱՊ–ի ապահովութեան խորհուրդի նստաշրջանին· այս խորհուրդին մաս կը կազմեն Բելառուս, Հայաստան, Ղազախստան, Կիրղիզստան, Ռուսաստան եւ Տաճիկստան: Հաւանական կը նկատուի որ Հայաստանի նախագահը հանդիպումներ ունենայ ռուս եւ բելառուս իր պաշտօնակիցներուն՝ Պուտինի եւ Լուկաշենկոյի հետ: Նստաշրջանին կը քննարկուին մասնակից վեց Պետութիւններու ռազմաթէքնիք գործակցութեան ինչպէս նաեւ ապահովութեան տարածքային կարգաւորումներու ձեւաւորման առընչուող հարցեր: Օրակարգի նիւթ էին նաեւ կոնվոյութեան հաստատման վերաբերող ինդիրներ:

***

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԻԱՑՆ ԵՐՐՈՐԴ Է

Համաշխարհային գրամատան տուեալներով, ՀԱՊ–ի երկիրներուն մէջեւ երրորդ դիրքը կը գրաւէ Հայաստան վարչական կաշառակերութեան մարզին մէջ: Առաջինը Ազրբէյճանն է, երկրորդը՝ Կիրղզստանը, Հայաստանին կը հետեւին Վրաստանը եւ Ուկրանիան:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ՄՆԱՑՈՒՆ ԴԷՍՏԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿՈՎ

Ազգային Ժողովի Ռուսաստան – Բելառուս – Հայաստան խումբէն երեք անդամներ Մայիս 17 – 19 Մինսկի մէջ մասնակցած են Ռուս – Բելառուս Միութեան խորհրդարանական Ժողովին աշխատանքին: Այդ Ժողովին որոշուած է որ Հայաստանի այդ խումբին մնայուն դէմքի կարգավիճակ տրուի:

***

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՏԵՍՈՒՉԸ ԿԸ ՀԵՌԱՑՈՒԻ

Մայիս 23 թուակիր որոշմամբ Արցախի վարչապետը՝ Ա· Դանիէլեան հեռացուցած է Պաւէլ Գէորգեանը համալսարանի տեսուչի իր պաշտօնէն:

ԹԱՐՋԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՊՐՈՆԶ ՄԵՏԱՅԻ

Ֆինլանտիոյ մէջ աւարտած կուիամարտի եւրոպայի ախոյենութեան երկու հայ մարզիկ պրոնզէ մետալի արժանացած են: Առաջինը Երեւանցի Արամ Ղամազեանն է (54 քկ·), երկրորդը՝ Գիւմրեցի Բաղրատ Օհանեանը (63 քկ·): Հայաստանէն մասնակցած էին 6 մարզիկներ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ «ՈՉ»Ը ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ ԱՄՆ-ՈՒ ՆԵՐԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

Երեւանի «Ռեսփուպլիքա Արմենիա» ռուսական օրաթերթը Մայիս 16–ի թիւով տեղ տուած է ռուս զօրավարի մը արտայայտութիւններուն որոնք կը վերաբերին հայեւռուս յարաբերութիւններուն: Զօրավար Լ· Իվաչով Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ կը պլհաւորէ Զինուորական միջազգային գործակցութեան բաժինը:

Ան բացայայտօրէն արտայայտած է իրենց մտահոգութիւնը, ի տես Ուաշինկթընի նախաձեռնութիւններուն որոնք կը ապառնան խանգարել իր երկրին ու Հայաստանի զինեալ ուժերու սերտ կապերը: Այսուհանդերձ, աւելցուցած է թէ այդ կապերը բաւական խոր են ու կասկածելու տեղիք չկայ: Ռուսաստան կը չարունակէ մեծ հետաքրքրութիւն մնուցանել Հայաստանի նկատմամբ ու վճռական է պահելու գործակցութեան ներկայի մակարդակը· «Մենք կ'ուզենք կայուն ու հզօր Հայաստան մը տեսնել» ըսած է զօրավար Իվաչով: Հայեւռուս զինուորական ռազմավարական գործակցութիւնը ան նկատած է նոյն ատեն չրջանի զինուորական հաւասարակչռութեան ու Կովկասի խաղաղութեան, կայունութեան համար եռաչխիք մը: Այդ գործակցութիւնը, չէ՞ ըսած է ան, ոչ մէկ երրորդ կողմի ուղղուած է:

Ինչ կը վերաբերի չրջանին մէջ ԱՄՆ–ու զինուորական ներկայութեան, ռուս զօրավարը զայն վտանգաւոր կը նկատէ, ակնարկելով ՕԹԱՆ–ի անդամակցելու ձգտումներուն: Վստահ է թէ այդ ներկայութիւնը Կովկասի մէջ պիտի չնպաստէ չրջանին ապահովութեան ամրապնդումին: Աւելցուցած ալ է թէ արդէն Ռուսաստանի համար ընդունելի պիտի չըլլայ նման ներկայութիւն:

Իվաչով խօսելով ՀԱՊ–ի երկիրներու ՕԹԱՆ–ի անդամակցութեան պարագային մասին, ըսած է թէ ատիկա վտանգաւոր է եւ կրնայ պայթեցնել կացութիւնը: Ու աւելի յստակօրէն չէ՞ ըսած է· «Ռուսաստան երբեք պիտի չարտօնէ որ ՕԹԱՆ–ի սահմանը Փոսվ գետէն (Ռուսաստանի ու Վրաստանի աչխարհագրական սահմանը) անդին անցնի»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ԴՈՒՐՍ ՊԷՏՔ Է ՄՆԱՑ

Արդարադատութեան նախարարուհին՝ Էլիզապէթ Կիկու, Մայիս 16–ին ճաշած է լրագրողներու հետ եւ յիշելով հաւանաբար որ անցեալին Եւրոպական Հարցերու նախարար եղած է, անդրադարձած է Եւրոպայի· Նախ Ֆիչէրի վերջին ծրագրին առթիւ (Դաչնակցային Եւրոպա մը), ապա չէ՞ ըսած է·– «Իրականութիւնն այն է որ սոխլողական է ճչդել Եւրոպայի աչխարհագրական սահմանները: Պէտք է ըսել թէ վերջ կը դնէ Ռուսաստանի չեմին: Դուրս պէտք է ձգել Թուրքիան, որու հոգմամասին 80%–ը Ասիա է: Այլապէս, պատճառ չկայ որ չընդունինք Մարքսիստ երկիրները»:

«Գաւառ Անշէնէ» (Մայիս 24), որ կ'արձագանգէր այս արտայայտութիւններուն, կ'աւելցնէր թէ Թուրքիա, անկասկած, պիտի գնահատէ այս խօսքերը···:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

*ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ամբողջովին պարպեց Հարաւային Լիբանանը, Մայիս 23–ին, բաւական չփոթ կացութիւն մը ստեղծելով: Հեզպոլլան կը յառաջանայ դրաւելու համար Իսրայէլի ձգած դիրքերը, բայց չրջանին մէջ խուճապ կը տիրէ եւ նոր հակամարտութեան վախ կայ: Արդարեւ, Իսրայէլամէտ Լիբանանեան բանակին կացութիւնը աւելի քան տագնապալի է, ամանք, ընտանեօք կը փոխձէն սահմանը (Ֆաթիմա) անցնիլ եւ Իսրայէլ ապաստան գտնել: Սանթանտէրի (Սպանիա) մէջ ուր կը գտնուի Ժոսփէնի հետ, Ֆրանքեւսպանական վեհաժողովի մը համար, Շիրաք կոչ ըրաւ Սուրիոյ որ խուսափի որեւէ արարքէ որ վրդովութիւն նկատուի: Արդարեւ, Իսրայէլ նամակով մը ՄԱԿ–ի քարտուղարին, կ'ըսէր թէ Սուրիա իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ, օգտագործելով Լիբանանի Պաղեստինցիները որ յարձակին Իսրայէլի վրայ: Իսրայէլ պատրաստ է խիստ եւ անմիջական հակազդեցութիւն ունենալու: ՄԱԿ–ի միջնադիր ուժերը չեն հասած, մինչ Ֆրանսա կ'ուզէ դեր մը խաղալ: Պարաքի այս հապճեպ որոշումը 22 տարուան դրաման մը վերջ տալու նախատեսուած թուականէն 5 չաբաթ առաջ, այն տպաւորութիւնը կը թողու որ մեծ քաղաքագէտ մը չէ և հետեւանքները պիտի կրէ: Իսրայէլ չատ նըւաստացուցիչ կը գտնէ իր կացութիւնը, Հեզպոլլան յաղթական է, բայց, այդ յաղթանակը կը վնասէ նաեւ լիբանանեան Պետութեան:

ԴՐԱՄ ՓՈԽԱԴՐՈՂՆԵՐՈՒ գործադուլը վերջ գտաւ Մայիս 24–ին, սենտիքաները որոշ զոհացում ստացած ըլլալով: Վտանգաւոր արհեստի պարգեւը 1·280 Ֆր·ի բարձրացաւ ամիսը, ինչ որ գուա 1·000 Ֆր· կը նչանակէ: Այլ պահանջներ ալ մասամբ գոհացում ստացան, բայց, հարցը այն է որ համաձայնութեան եկող գործատէրերը հարց կու տան թէ ուրկէ՞ պիտի գանեն դրամը: Իրենք ալ իրենց կարգին կը պահանջեն, որպէս մխակ լուծում, որ յաճախորդները, այսինքն դրամատուներն ու մեծ վաճառատուները իրենց վճարումներու սակերը բարձրացնեն: Գլխաւոր բողոքը՝ Արտխոլն է որ կ'ուզէ թէ Պրինք'սի (դրամ փոխադրող գլխաւոր ընկերութիւնը) միջոցները չուրախանան երու հանդէպ սիրոյ զգացումէն թելադրուած քայլ: Ու չեչտելով այլ զգացումին վեհութիւնը անոր մօտ, կ'ըսէ· «նոյնիսկ երախաները հաւաքելու պաշտօն տրուած զինուորները հարցուցած են իրեն. «չենք կրնար ստուգել թէ երախաներէն ոմանք հայ են, թէ թուրք· ոմանք ալ հայ են, ի՞նչ ընենք» ու Գարապէդիր հրահանգած է· "բոլորն ալ առէ՛ք"»: Թունչայ կ'աւելցնէ թէ այդ կեցուածքին պատճառով ան քննադատուած է թէ հայ երախաները թրքացուցած է: Նոյնիսկ ինք իր զինուորութեան ծառայութեան ընթացքին ականատես ու ականջալուր եղած է ազգայնական դիրքերու արտայայտութիւններուն որոնք Գարապէդիրի զինուոր երախաները հայ նկատելով, պնդած են թէ անոնք բանակին թրքական նկարագիրը խանգարած են:

Պատմաբան Ճ· Գուբթայի տեսակէտը այն է որ Գարապէդիրի այդ ընթացքը ազգայնական արարք մը չէ, այլ լուծում՝ 1908 – 1919 չրջանի կացութեան երբ Անատոլուն, երեք մեծ պատերազմէ ետք, վերածուած էր թշուառներու, որբերու երկրի մը:

նի եւ չի պիտեր թէ ի՞նչպէս պիտի գանէ պիտի պիտանէն:

Ժ·–Փ· ՇԻՎԷՆՐՄԱՆի ձախող նախագահութիւնը Գերմանիոյ հասցէին (չէ ապաքինած նացիական չեղումէն) կը չարունակէ ազմուկ հանել ոչ թէ Գերմանիա այլ՝ Ֆրանսա: Արդարեւ Գերմանացիք մեծ պաղարիւն ցուցաբերած են, թերեւս պարզապէս՝ անտարբերութիւն, մինչ Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերը կը չարունակեն իրենց ընդվզումը արտայայտել: Ժոսփէն, Սանթանտէրի մէջ, անդրադառնալով Շիվէնըրմանի արտայայտութեան, ըսաւ որ «ֆրանքոֆրանսական» հարց մըն է, աւելցնելով· – «Շիվէնըրման զղջում յայտնեց նախագահութեան մը համար որ կրնար սխալ հասկցուիլ: Ուրախացայ, առանց զարմանալու որ գերմանի իշխանութիւնները եւ գերման մեծխաները մեծ հանդարտութեամբ հակազդեցին»: Շիվէնըրման ալ, միչտ Սանթանտէր, դատապարտած է «գայթակղեցուչիչ մեկնաբանութիւնները» իր խօսքերուն, չէչտելով թէ մեծ սխալ մը գործած էր «թերագնահատելով մարդկային ճարպիկութիւնը»:

ՆԻՇի (Սերպիա) մէջ, 143 Ալպանացիներ բանտարկութեան ծանր պատիժներու դատապարտուեցան ահաբեկչութեան մեղադրանքով: 41 հոգի 13 տարի արգելափակման դատապարտուեցան, 51 հոգի 12 տարուան, 20 հոգի 10 տարուան, 11–ը՝ 9 տարուան և 10–ը՝ 7 տարուան: Եւրոպական դիւանագիտութեան ներկայացուցիչը՝ Ֆաւիէ Սոլանա խորապէս վրդոված է եւ խախտում մը կը տեսնէ ամէնէն տարրական իրաւական սկզբունքներուն: Սերպերուն համար այս Ալպանացիները որպէս անդամ «Ազատագրական բանակ»ին (ՈՒՉԵՔԱ) ահաբեկչական գործողութիւններ կատարած են եւրոպա ոստիկանութեան եւ բանակին դէմ, որոնց հետեւանքով 3 հոգի մեռած է եւ 10 հոգի ալ վիրաւորուած է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ձկնկիթ (խաւիար) պիտի չարտածէ 2000–ին: Պատճառը ապահովութիւնը եւ կլիմայական դէչ պայմանները կը նկատուին: Թառափի (էսթիւրժոն) որն ալ շատ քիչ է, կը ճչդէ ճըկնորսութեան Կոմիտէի փոխ – նախագահը՝ Վլադիմիր Իզմայլով:

Գ· ԳԱՐԱՊԷՔԻՐԻ ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ

«Ակօս» չաբաթաթերթը (Մայիս 19) կը տեղեկացնէ թէ Գ·. Գարապէդիրի գաւակները որոշած են անոր բնակարանը թանգարանի վերածել ու պրպտողներու տրամադրութեան տակ դնել հոն պահուած դիւանները –օսմաններէն եւ Թրքերէն հատորներ, պաշտօնական թուղթեր, թղթակցութիւններ, լուսանկարներ, նամակներ, եւ այլն–: Այդ դիւանին մէջ կը գտնուին նաեւ փաստաթուղթերը «Ազոյներու բանակ»ին զոր Գարապէդիր կազմած է Ա· աչխարհամարտին հետեւող տարիներուն, արեւելեան Անատոլուի մէջ որբացած վեց հազար մանուկներով: Անոնց մեծ մասը զինուորական ու արհեստաւորական կրթութիւն ստացած է:

«Ակօս» կը մէջբերէ նիւթին մասին համալսարանի դասախօս փրոֆէսէօր Մէքմէ Թունչայի արտայայտութիւնը· ան Գարապէդիրի արարքը կը մեկնաբանէ որպէս ե-

ԻՆՉԵ՞Ր ՄՏԱԾԵԼ ԿՈՒՏԱՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Հոկտեմբեր 27-ին Հայաստանի անկախութեան շրջանին ամէնէն ծանրակչիռ արարքը գործուեցաւ երբ վհնաձներ նախագահ ընթացքին մտան Ազգային Ժողով ու սպաննեցին պետութեան գեկավարութեան գերագոյն չերտը: Երկիրը վարչապետը, Մորմրագրանի նախագահը, նախարար ու երեսփոխաններ գոհ տուաւ այդ ահաբեկչութեան ու Հանրապետութեան նախագահը գեկին վրայ մնաց գրեթէ առանձին:

Շշմելու տպաւորութեան յաջորդեցին «ինչո՞ւ»ները, «ո՞վ»ը, «ո՞ւրկէ»ները: Յատուկ ուշադրութիւն գրաւած էր այն պարագան որ սպաննող արարքը գործուած էր օր մը երբ Ազգային Ժողովի նիստը կը հեռատիրուէր պետական հեռատեսիլէն. այսինքն՝ դիտողները ուղղակի ականատեսները եղած էին կատարուածին: Իսկ քայլ մը անդին, կար, անշուշտ, օրուան ընտրութեամբ յղուած գերագոյն պատգամը թէ Հայաստան երկրին մէջ հզօրագոյնէն ալ հզօրը կար ու իշխանութեան բարձրագոյն աստեանը ո՛չ անխոցելի էր, ոչ ալ նոյնիսկ ինքնապաշտպանութեան կարող:

Այսօր, մօտ եօթը ամիս անցած է դէպքին ի վեր ու կարելի չէ ըսել որ հարցականները դադ են իրենց պատասխանները: Ճիշդ է որ ահաբեկիչները ձերբակալուած, արդելափակուած են, սակայն, ո՞ր տրամաբանութիւնը կը յօժարի գոհացում գանել գործուածին դէմ այդ քանի մը հոգիին մեղադրումով: Մնաց որ Հայաստանի պատճառած մտահոգութիւններուն, վախ պատճառող հեռանկարներուն քով գրեթէ մոռցուած փակագիծ մըն է Հոկտեմբեր 27-ի պատահարը. աւելի ճիշդ՝ փակագիծ մը որ մոռացութեան կը մղուի: Լրատուիւնները չատ ցանցառօրէն կ'անդրադառնան հետաքննութեան ընթացքին, տալով ամէնէն նուազ չահեկան տեղեկութիւններ. հանրօրէն այն որ իրենց կը փոխանցուի որպէս գործածելի նիւթ: Ինչ կը վերաբերի հիմնական հարցականներու, այդ մասին ոչ մէկ լուսաբանութիւն, կամ ենթադրութիւն:

Այս ուղղութեամբ բացատրութիւն ուներնալու ջանքերը նախ մղեցին դիտնալու թէ եղածին մէջ դեր ունեցած էին արտաքին ազդակներ. նկատի առած Ղարաբաղի հարցը, անոր համար լուծումի տարբերակներու բացայայտ ու զաղտնի մշակումը, առաջարկները եւ չրջանին վրայ ազդեցութեան գանադան գօտիներու տիրապետութեան արչաւը, այս ուղղութեամբ մտածել տուող դիմաւոր ազդակներն էին: Մինակի խումբին վերջին – Ղարաբաղ – Ազրբէջան ընդհանուր պետութեան – առաջարկին Բաքուի կողմէն մերժումէն ի վեր բաւական բացայայտ էր որ լուսաւես ըլլալու սահմանը կը նեղնար: Յետոյ, սկսան չրջիլ «հողային փոխանակում» որակուած կարգադրութեան չշուկները. կարգադրութիւն որ հարկական մը ունենալու համար ոչ թէ «ազրբէջանական» մը, այլ՝ ուրիչ հայկական մը տալով կ'ամփոփուէր: Այդ «ուրիչ»ը յատակ հասցէ ալ ունէր. Մեղրին: Հակառակ կատարուած հերքումներու, այդ հեռանկարը ոչ ոքի միտքէն չքացած է ու կը մղէ հարց տալու թէ կրնա՞յ արեւէ երկրի գեկավարութիւն հողային նման զիջումի ոչ թէ համաձայնիլ, այլ նոյնիսկ զաղափարին տեղ տալ բանակցութեան սեղանի մը վրայ: Այսուհանդերձ, հարցը կը չարունակուի պահել իր այժմէականութիւնը եւ այնպէս կը թուի թէ կա՛ն նման նիւթով օրակարգի հանդուրժող գեկավարներ:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի գոնըւած գօտիին մէջ ազդեցութիւն տարածելու մեծերու արչաւին, ան սկսած է յաճախ տեղ գտնել միջազգային լրատուիւններու կարեւոր անուններու էջերուն մէջ:

Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան մէջ արտաքին ազդակները մերժող կեցուածքը կը նախընտրէր կեղրոնանալ ներքաղաքական առաեարներու վրայ. անոնց գլխաւորը կը նկատուէր կաչառակերութեան դէմ վերջապէս լուրջ պայքար մղելու գլխաւորաբար վարչապետ Ա. Սարգսեանի վճռակամութիւնը որ դժգոհներու պատկառելի թանակ մը ձեւացուցած էր անմիջական կերպով:

Ասոնք, ու մէկ կամ միւսին նման ուրիչ չատ պարագաներ որոնք կը զբաղեցնեն միտքերը, բայց խրած կը մնան լուրեան մէջ, կը մղեն մեզադակցութիւնները, զաւաճանութիւններ փնտռելու, բացատրութիւն պահանջելու, ընդվզելու, յուսահատելու:

Այս բոլորը կ'ամփոփուին Հոկտեմբեր 27-ի ուժ գոհերուն ընտանիքներուն կողմէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղղուած բաց նամակով մը որ հրատարակուած է «Առաւօտ»ի Մայիս 11-ի թիւին մէջ: Հոն կ'ըսուի.

«Արդէն կէս տարի է, ինչ չի բացայայտուել ու խոռուում է Հոկտեմբերի 27-ի ոճրագործութիւնը: Բոլորին պարզ է, որ ոճիրն անմիջականօրէն իրականացրած մարդասպանների թիկունքին կան ուժեր, որոնց մասին յայտարարել են նոյնիսկ գերատերութիւնների դեկավարները՝ Գլինթընն ու Պուտինը: Պարոն նախագահ, Դուք սահմանադրօրէն երաշխաւորն էք պետութեան ներսում իրաւակարութեան պահպանման, մինչդեռ Ձեր նախագահութեան ընթացքում կատարուեց աննախընթաց ահաբեկչութիւնը:

Ազգ. ժողովի դահլիճն անարգել մտան զինուած մարդիկ, որոնք առանց շատ բարձրից հովանաւորուելու չէին կարող մտնել այնտեղ:

Ո՞վ կարող է առանց վերեւի եւ ներսի օգնութեան մտնել, օրինակ, Ներքին գործերի կամ Ազգային Անվտանգութեան նախարարութիւնների շէնք եւ նախագահի նստավայր: Ի հարկէ, ո՛չ ոք: Ուրե՞մն...

Ինչո՞ւ Դուք գնահատական չտուեցիք դեռեւս վեց ամիս առաջ այն օղակների գործունէութեանը, որոնք ի պաշտօնէ պարտաւոր էին ապահովել Ազգ. ժողովի շէնքը եւ մասնաւորապէս պետութեան ղեկավարը, ժողովրդի մեծամասնութեան ձուէն ստացած իշխանական այրերի կեանքը:

Ստիպուած ենք մտածել, որ նրանց կեանքի անվտանգութիւնը պետականօրէն պահպանելու կարիք չկար:

Այսօրուայ իրադրութիւնները, ոճրագործութեան բացայայտման ընթացքը յուսահատեցնող են: Յուսահատուած ենք ոչ միայն մենք՝ զոհուածների ընտանիքները, այլեւ ողջ ժողովուրդը, քանի որ մեր պետութեան մէջ չի պահպանւում նոյնիսկ Աստծոյ տուած կեանքի իրաւունքը:

Պէտք է բացառել որեւէ նիշում նախաձեռնութեան վրայ, թէ՛ ներսի ուժերի, թէ՛ դրսից ցանկացած միջազգային, հասարակական կազմակերպութեան, դիւանագիտական մարմնի կամ որեւէ անուանի մարդու կողմից:

Մեղաւոր-անմեղ՝ թող որոշի դատարանը: Հաւատ չմնաց ո՛չ բաղաքական ուժերի, ո՛չ պետական այրերի նկատմամբ:

Մի՞թէ պարզ չէ մեր ժողովրդին, որ այս յանցագործութիւնը հովանաւորում է այն ուժերի կողմից, որոնք ամէն ինչով նպաստեցին ահաբեկչութեան իրականացմանը եւ իրենց բաղաքական շահարկումներով խոչընդոտում են գործի բացայայտմանը:

Ցանկացած իշխանաւոր ժամանակաւոր է, թող յիշեն բոլորը, յաւերժ է հայ ժողովրդի արդարութիւնը փնտռելու ահեղ զգացումը եւ դատաստանը:

Մենք՝ ե՛ւ որպէս բաղաքացիներ, ե՛ւ որպէս զոհերի հարազատներ, իրաւունք ունենք յատկապէս Ձեզնից պահանջելու պետութեան մէջ իրաւականութեան հաստատումն ու մեզ յուզող գործի շուտափոյթ բացայայտումը, ինչը եւ հաստատակամօրէն անում եւ անելու ենք: Ցուսով ենք, որ գոնէ հիմա կը կատարէք համապատասխան հետեւութիւններ՝ հաշուի առնելով, որ արդէն իսկ սպառել էք ե՛ւ համբերութեան, ե՛ւ վստահութեան բլուէն»:

Նամակը ամէնէն առաջ ուշադրութիւն կը գրաւէ նախագահին ուղղուած պահանջագիրի, մինչեւ իսկ ամբաստանագիրի բնոյթով: Ան նախ առաջին պլան մը կ'ուղղէ անոր որ Սահմանադրութեամբ երաշխաւորն է երկրին մէջ իրաւականութեան պահպանումին, այսուհանդերձ իր իշխանութեան տակ կատարուած է ահաբեկչութիւնը: Այլ խօսքով՝ նախագահը չէ յաջողած Սահմանադրութեամբ իրեն տրուած պարտաւորութիւնը կատարել:

Երկրորդ մասնաչուխը մեղադակցութեան թեզ մը առաջ կը քշէ. «առանց շատ բարձրից հովանաւորելու» կըրնայի՞ն զինեալ մարդիկ պետութեան գերագոյն առեանը մանել ու ազատ – արձակ ջարդ իրականացնել: Այս մտածելին վրայ ակնարկ մը պատահարին մասին նախագահին պատճառած լուրութիւնը: Ապա, նաեւ՝ ոճրագործութեան բացայայտումին յուսահատեցնող ընթացքը եւ նախաքննութեան վրայ ճնշում բանեցնելու պարագան:

Բաւական ծանրակչիռ է բառածը թէ ժողովուրդն ալ տեղեակ է որ չարագործութիւնը կը հովանաւորուի այն ուժերուն կողմէ որոնք «նպաստեցին» անոր կիրարկումին եւ այսօր ալ արգելք կ'ըլլան կատարուածին լուսաբանումին: Հոկտեմբեր 27-ի արարքէն ետք Հայաստանն ու նաեւ այլ լրատուիւններու մէջ այս ուղղութեամբ ակնարկութիւններ, եղրակացութիւններ տեղ գտան. սակայն, առաջին անգամն է որ այսքան բացայայտ կերպով ամբաստանութիւն կ'ուղղուի քաղաքական ուժերու: Բաւական յատակ է բառածը թէ Հայաստանի մէջ կա՛ն այդ ուժերը որոնք մեղադակից են ահ գեկավարներու սպանութեան եւ հարկաւոր լծակներն ալ ունին կատարուածը մոռթի մէջ պահելու: Եւ ըսել որ այս բաները բառած են այդ գեկավարներուն հարազատներուն կողմէ, երկրին նախագահին ուղղուած բաց նամակով մը:

«Առաւօտ»ի խմբագրութիւնը կ'ըսէ թէ նամակը առանձին եղբ հեռաձայնած են առարագրողներէն Անահիտ Բախչեանի. ան բառած է թէ նախաքննութեան վրայ ճնշում բանեցնելու իրենց ակնարկութիւնը կ'առընչուի Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանին եւ Սպիտակովի յայտարարութիւններուն որով թիկունք կանգնած են նախագահի աչխատակազմի գեկավար Ա. Յարութիւնեանի երբ ան նախաքննիչ մարմնին կողմէ մեղադակցութեան կասկածով արգելափակուեցաւ: Կ'ակնարկուի նաեւ Պ. Հայրիկեանի մխակողմանի ելոյթին եւ նոյն Ա. Յարութիւնեանի արգելափակումին վերջ տալու որոշումին: Ա. Բախչեան ըսած է թէ ինք ու միւս նամակագիրները վճռած են չլռել եւ թոյլ չտալ նախաքննութեան վրայ որեւէ ճնշումի:

Նամակին հրատարակութենէն ի վեր տասը օր անցած է արդէն. Հայաստանեան լրատուիւնները, որքան գիտենք, արձագանգած չեն նախագահին, կամ անոր գործակից մօտաւոր չրջանակին կողմէ նոյն նամակին տրուած որեւէ անդրադարձի: Ճիշդ է որ Ռ. Քոչարեանի համար ներկան լուրջ դժուարութիւններով լեցուն է. օրէ օր պարպուող երկրին տնտեսական ու ընկերային ծանրակչիռ վիճակը, այդ վիճակին համեմատելի կշիռով քաղաքական դէմքերու չգոյութիւնը, կամ գործի ասպարէզին դուրս մնալը, յետոյ Ղարաբաղի լուծումին տառացած մութ երանգաւորումը, մեծերու չահերուն կրկէս գարձած գօտիի մը մէջ անօթի առիւծի մը կեր գառնալու արգար վախը եւ չատ ուրիչ բաներ բաւական անցանկալի բանի մը վերածած են Հայաստանի նախագահութեան աթոռը:

Այսուհանդերձ, կրնա՞ն գրեթէ պարտադրուած հերքումներ, կամ կրաւորական կեցուածքն ու լռութիւնը լաւագոյն ընթացքը ըլլալ նման աթոռի մը տիրոջ համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԽԹԱՄԱՐ

Պարբերաթերթ Հոռմի հայ գաղութի երիտասարդութեան, թիւ 3, Ապրիլ 2000

Salita di S. Nicola da Talentino, 17
00187 Roma

ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆՆ ՕՐԷՆՔԻՆ

ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ՇՔԵՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՆԱՋԱՐԷԹ ԹՕՓՈՒԶԵԱՆ

Երբ յառաջաբանը կը վերնագրէ, - «Աւետարանիկ Յառուկեանին այս գիրքը», ընթերցողը կ'ակնկալէ որ խմբագրողը առաւելաբար խօսի այս գրքին մասին: Ահա թէ ինչե՛ր կրնար ըսել եւ պէտք էր որ ըսէր. ընթերցողը պէտք ունէր իմանալու թէ ներկայ հատորին պատճէնները քաղուած են «Նայիրի»ի ո՛ր թիւերէն, ժամանակագրական տուեալներով, ճշդելու համար իր կեցուածքը, իր տեղը՝ այդ գրութեանց համեմատ:

Միեւնոյն առիթով, հատորը չընդլայնի իր ներկայ ձեւին մէջ յղացումը բուն հեղինակին, գրքին վերնագիրը հեղինակին թէ խմբագրողին կը պատկանի: Կամ թէ այդ ընդհանուր վերնագրո՞վ լոյս էին տեսեր, «Նայիրի» չարաթաթերթին մէջ (եթէ նոյնիսկ հասկնալի է որ անոնք քաղուած են չարաթաթերթէն, չէ ճշդուած թէ «Նայիրի» ամսաթե՞րթն է թէ «Նայիրի» չարաթաթերթը...), թէ խմբագրողին յղացումն է այդ վերնագիրը ի չդոյէ հատատատպիրի մը, որ ճշդէ պատկանելիութիւնը, կասկածելի ու պղտոր կը մնայ հարապատութիւնը այդ վերնագրին: Այնէն պարագայի, եթէ նոյնիսկ հեղինակին յղացումն է ան, եւ ոչ՝ խմբագրողին, հեռու է տպատրիչ ըլլալէ: Ճաչակի հարց՝ կրնաք ըսել: Առկացծող Հայեր, այսինքն՝ պլպլացող Հայեր՝ Եւրոպայի լոյսերուն մէջ... Պատկերացումը բռնապբօսիկ կը մնայ:

Իր յառաջաբանը կը հանդիսանայ ներդրումներու արտայայտութիւն մը՝ ընդհանուր առմամբ Ա. Յառուկեանի մասին – անձ ու վաստակ–, որ յարգի կարծիքն է խմբագրողին: Բայց ընթերցողը հանրածանօթ գրողի մը կապակցութեամբ բնաւ պէտք չունի խմբագրին տպատորապաշտ կարծիքին, ճանչնալու համար գրողը:

Դժբախտաբար, տակաւին, խմբագրողը ո՛չ մէկ բացատրութիւն կուտայ իր որդեգրած ու կիրարկած մեթոտին մասին: Գիտենք թէ անոնք չարաթէ չարաթ գրած առնուած պատճէններ են, ճամբորդական տպատորութիւններու չարք մը կը կազմեն: Անպիտանալէ եղբ թէ ինչ վերնագրի կամ վերնագրերու տակ լոյս տեսած են անոնք, մեզի չբատւեր թէ ո՞ր թուականներու, ե՞րբ հրատարակուած են անոնք, յարգուա՞ծ է ժամանակագրական ընդհանուր կարգը...

Թորոս Թորամեան ի վերջոյ իր ուրամադրութեան տակ ունէր ո՛չ թէ գեղուար ընթեռնլի ձեռագիրներ, այլ հեղինակին իսկ հսկողութեան տակ տպուած պատճէններ: Այս մակարդակի պատճէնի մը անպատման ունի առաւելութիւնը՝ ձեռագրին հետ համեմատած, արդէն իսկ խմբագրուած, ընթեռնլի ըլլալու: Որպէս հետեւութեամբ պիտի չյողդէր յատկորէն, անսխալ արտագրել զանոնք:

Այն վիճակով, որ մեզի կը մատուցուի այս գիրքը, զուտ գրական – ոճ, լեզու, տեսակէտ, եւ այլն – հարցեր արծարծելի առաջ, կը ծագին տարբերական այնպիսի հարցեր, զորս կարելի չէ անտես թողուլ եւ որոնք կ'եղծանեն հեղինակին խօսքը, միտքը: Կէտադրութիւն, տողադրում, չափերտ, մխատեսակութիւն, ուղղագրութիւն՝ ճշդումներու կը կարօտին, մինչդեռ անոնք խնդրոյ առարկայ ըլլալու բերեռ անոնք իրաւունք չունին, մասնաւորապէս վաստակաւոր գրագէտի մը պարագային: Չեմ մակարդիչն ալ իր նպատակը բերեր է, քիչ մը եւս ծանրացնելու համար կացութիւնը, խմբագրողին գլխուն խառնուելով, խաղեր՝ որոնց թնութագրումը հեշտ պիտի չըլլար: Աւելորդ տեղը պիտի ծանրաբեռնէինք թուումները, եթէ խնդրաբեռնէինք թուումները, եթէ չէինք այդ հարցերու մասին եւս: Կը բաւականանք մատնանշելով կարգ մը բացերը, – մեքենային կողմէ կուլ տրուած կամ նախադասութիւն...–, որոնք ներդաշնակութեան խախտում եւ խօսքի

յառաջութեան խափանում կը յառաջացընեն։ Քանի մը օրինակներ.

Էջ 61. «Մենք պզտիկ էինք, (...?) որ-բանոցները, ու մեզի երգ մը սորվեցուցած էին ու կ'երդէինք գիշեր ցերեկ, առանց իմասաը հասկնալու»։

Էջ 127. «Ամէն մէկ» «սալէթրանժէ» մեխուելուց յետոյ մեր ականջին, աւելի կապում էր (...?) եւ մեր սրտերը մեր հայութեան»։

Էջ 137. «Երբ բեմին վրայ հայկական նուագ, ու սրահին մէջ Հայերու բազմութիւն մը, (...?) բնական է որ ծափերն ու կեցցէները բռնակալօրէն տիրապետեն ամբողջ յայտաղրին ու երեկոյթին»։

Էջ 170. «Ազգը մանուկներով կը սկսի եւ մանուկները հայ մեծցնելու լաւագոյն կերպը իրենց լեզուով խօսելն է մանուկներուն հետ, իրենց մակարդակով ԱՏՈՒԱԾ ազգային պատմութիւն մը,»։

Էջ 196. գնուա՞ծ ըլլայ թէ գտնուած ըլլայ։

Էջ 203 – 206. «1958 Ապրիլ 14 էր։... Բայց այս մէկը օրը օրին, երեք ամիս վերջ... 1968 Յուլիս 14–ին.» Երե՞ք ամիս եաք թէ 123 ամիս եաք։ Անշուշտ եղածը միայն մէկ թիւի վրիպանք մըն է, 1958 եւ 1968, բայց ընթերցողի մտքին մէջ չիոթութիւնը անխուսափելի է։ Սա՞ռնի՞ն է ճիշդ տարին, թէ երկրորդը։

Էջ 212. արիակա՞ն թէ արդիական չքեղ պալտոները։

Տարբերան, այսինքն հիմնական պահանջը Օրէնքին ուժով կը հարկադրէ որ եթէ տուեալ պատճէնի մը վրայ բան մը չենք աւելցներ, բնաւ իրաւունք չունինք բան մը պակսեցնելու։ Ինչ ալ ըլլայ պատճէնին արժէքը – ժամանակագրական թէ գրական պատճէն–, անոնցմէ ալ կը կորսնցնենք։

Անհամեստութիւն պիտի չըլլար ըսել այս պարագային թէ Անդրանիկ Ծառուկեան մանաւանդ խնամեալ դիր մը չունէր յատկապէս ժամանակագրական ընոյթի պատճէններուն մէջ, որոնք լոյս կը տեսնէին իր չարաթաթերթին մէջ։ Անոնք գրի առնուած չէին յատակագիծի մը հիմամբ գրքի ձեւով լոյս տեսնելու տեսանկիւնով։

Արդ, այդ նիւթերուն օգտագործումը կը հարկադրէր հրատարակիչ – խմբագրողը – իրաւունք ունէր – միջամտելու, անհրաժեշտ ծանօթագրութիւններով վերանայելու եւ սրբագրելու համար վրիպանքները, յարգելով հանդերձ հարազատութիւնը պատճէնին։ Դժբախտաբար այս պարագան եւս անտեսուած է բոլորովին։

Ահա քանի մը սխալներ՝ որոնք չատ հաւանաբար կը պատկանին հեղինակի պրչին, բայց որոնք կրնային սրբագրուիլ։

Էջ 33. «Պարոն հարիւրէն 5°» թէ «Պարոն Հինգ առ հարիւր»։

Էջ 46. Մակրդուա՞ծ թէ մակարդուած։

Էջ 66. Սերոբէ՞ թէ Սերովբէ։

Էջ 120. «Նօպլէս էկսի՞ժ» թէ «Նօպլէս օպլիժ»։

Էջ 178. Անգլիակա՞ն թէ ֆրանսական առած։

Էջ 194. Աքիլլէսի՞ թէ Ոդիսեւսի։ Անպայման Ոդիսեւսի, եւ ոչ՝ Աքիլլէսի։

Կրկնակի պատճառ կար նման դիրք մը՝ ակադեմական մակարդակով, բծախնդրութեամբ հրատարակելու, իր պարունակած տուեալներուն արժէքին եւ վկայութեան կանչուող եօթնամսուն աւելի անձերու հանգամանքին համար, որոնք որոշ եղր մը ունեցած են կամ ունին ալ մեր ժամանակակից տարեգրութեանց մէջ, եւ կամ ունին վաստակ մը։

Հիմնական ու կենսականօրէն անչրջադարձելի է պահանջքը, յաւելումը ծանօթագրութեանց, ցանկով մը յատուկ անուններու, որոնք կը վաստրեն բանալիներու դերը, եւ այդպէս ալ կը կոչուին հրատարակչական ասպարէզին մէջ։ Ակադեմական բառը թո՛ղ չնահատուի ուռուցիկ, պոռոտաթօս, եւ բնաւ պայման չէր որ գիրքը կրէր որեւէ ակադեմիայի վաւերական կնիքը, հովանաւորութիւնը, օրհնութի՛ւնը։

Ո՛չ մէկ ձեւով արդարանալի է ներկայ – պիտի ըսէի՝ բոլորովին մե՛րկ – վիճակով հրատարակութիւնը առանց վերանայումի պատճէններու, որոնք առնուազն երեսուն – քառասուն տարիներ – մինչեւ իսկ կէ՛ս դար – առաջ լոյս տեսած են, եւ այսօր տրամադրելի կը դառնան աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած ու ցրուող հայութեան։ Երեք սերունդներու հարազատ ներկայացուիչներ կը վկայակոչուին հոն, Վահան Փորթուգալեանէն ու Հրաչ Զարդարեանէն մինչեւ կարպիս Ջրմաշեան ու Արփիկ Մխաքեան, եւ տակաւին քանինե՛ր։ Սոսկական անհատներ չեն անոնք, իմ ու քու անձնական բարեկամները, այլ բոլորն ալ հանրային դէմքեր, Մեթր Խոսրով Թիւթիւնճեան, Տօքթոր Ռոպէր ձէպպէհեան, եւ կամ Սուրէն Քոչարեան, հայրենի արուեստագէտ՝ որ անդիր կ'արտասանէր Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ն։ Երբ սեղանի եաին նրստած, ի՛ր ժողովուրդին հետ գրոյցի նրստելու պէս կը սկսէր արուեստանել, ջերմ խօսքին հրաչքովը կը ջնջուէին երկրէ երկիր, ցամաքամասէ ցամաքամաս բոլոր սահմանները, իր հարազատութեան մէջ կը վերապտնուէր Հայաստանը մե՛ր, եւ լեռները լեզու կ'առնէին՝ իրենց ծանրանիստ վիթխարի էութեան խորերէն բխող սքարտակեղեք եւ ունկնդիրներուն ներաշխարհը խռովող ձայնով մը։ Հարազատագոյն Հայաստանը վերապտնուած էր։ Քոչարեանի հզօր չունչով Ագասին կուգար ու կ'աղերսէր տառապագին.

Էն ի՞նչ շունչ կ'ըլլի, որ էս նոր հոգին
Փչի, վերկացնի ջնից մեր ազգին.

(Շար. 2)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Համազգայինի դրասարանէն ներս, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղին, Մարտ 24–ին ոգեկոչուած է Մուշեղ Իշխանի յիշատակը, անոր մահուան տասնամեակին առթիւ։ Սիմա Ազատամեան ներկայացուցած է, վահէ Վահեանի բնորոշութեամբ՝ «Համեստ, հանդարտ, հաւատարիմ, մտերիմ, սրտի եւ մտքի համերաշխութեան չափանիշով» տաղանդաւոր քնարերգակը՝ Մուշեղ Իշխան։ Մերթ ընդ մերթ ընթերցումներ եղած են հեղինակին գործերէն։

*
**

ԲԱՆԿԱԼԻԻ (Պոլիս) Մխիթարեան վարժարանի ճաշասրահին մէջ, Մայիս 7–ին, հաւաքուած են հին ու նոր Մխիթարեանցիներ իրենց աւանդական «խաւիծ»ի օրուան առթիւ։ Օրը սկսած է վանական Եկեղեցւոյ մէջ մատուցանուած պատարագով ձեռամբ Հ. Յակովբոս Վրդ. Զոփուրեանի։ Օրուան հանդիսավարը եղած է նախակրթարանի բաժնի տնօրէնն՝ Գարեգին Պարսամեան, որ ոգեկոչած է Արխատակէս Վրդ. Պօհճալեանի յիշատակը։ Իր ողջոյնի ուղերձին մէջ, Յակովբոս Վարդապետ ցաւով անդրադարձած է որ այլեւս կոչում զգացող երիտասարդներ չէին յայտնուեր։ Մխիթարեան Հայրերու թիւը նօսրացած է ամէնուրեք։ Վիէննականները 11 հոգի են, իսկ Վենետիկցիները 15–էն քիչ մը աւելի։ Աչխատանք կը տարուի որպէսզի այս 2 Մխիթարութիւնները միանան։ Ապագան մութ է, եթէ հրաշք մը չպատահի։ Յաջորդաբար ելոյթ ունեցած են վարժարանի մատակարար Մարմէն աեէնապետ՝ Յարութիւն Գահրաման, վարժարանի տնօրէն Շահին Զընար, Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Արման Գամառ։ Պ. Գահրաման բացատրութիւններ տուած է վարժարանէն ներս կատարուած նորութիւններու մասին, դիտել տալով որ Մխիթարեանը միակ վարժարանն է ուր աշակերտութեան թիւը անփոփոխ մնացած է, այսինքն չէ նուազած։ Շահին Զընար յայտնած է որ վարժարանին մէջ կը գործէ 43 հոգիէ բաղկացեալ ուսուցչական կազմ մը։ Կան 416 աշակերտներ, երկու սեռէ։ Անցեալ տարի վարժարանը 32 բջջանաւարտ տուած է, որոնց 23–ը յաջողած են համալսարան մանել։ Արման Գամառ անդրադարձած է վարժարանին արձանագրած յաջողութիւններուն։ Գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է, ապա, խօսք տրուած է վաւերագիր Մխիթարեանցիներու։ Արտայայտուած են Տօքթոր Վարդ Շիկահեր, Զարեհ Խրախունի, խնամատար մարմինէն՝ Եդուարդ Քէչիչեան, Սարգիս Ազար, Պերճ Շիկահեր, Ռ. Հատտէճեան։ Այս վերջինը դիտել տուած է որ վարժարանը 300 միլիառ Թրքականի իր ծախքերով, բնաւ բեռ չէ եղած համայնքին վրայ։ Հուսկ, բեմ հրաւիրուած են չորս յորելեար դասարանները՝ 1949 – 1950, 1950 – 1951, 1951 – 1952, 1952 – 1954։

*
**

ԳՈՒՄԳՈՒԲՈՒԻ (Պոլիս) Պէզճեան սրահին մէջ, Մայիս 7–ին, Պէզճեանցիները ասնած են իրենց վարժարանին «Օրը»։ Ազատօտեան պատարագէն եաք, հին ու նոր հարիւրաւոր Պէզճեանցիներ խմբուած են Արթին Ամիրա Պէզճեան սրահին մէջ։ Բացման խօսքը արտասանած է Եղիսաբէթ Զաթմանեան եւ հրաւիրած ներկաները մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգել անդարձ մեկնած Պէզճեանցիներու յիշատակը։ Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Կարապետ Եարտըմ, ապա Թաղային Խորհուրդէն՝ Նազարէթ Դաւիթեան խօսք առած են, այս վերջինը տեղեկութիւններ տուած է վարժարանին աշակերտութեան թիւին, ուսուցչական կազմին եւ պիւտճէին մասին։ Գեղարուեստական յայտագրէ մը եաք, ելոյթ ունեցած է նաեւ վարժարանի հիմնադիր՝ Տօքթոր Ովհաննա Գարագուշ, արտայայտելով Պէզճեանցի ըլլալու հպարտութիւնն ու արժանաւորութիւնը եւ օրհնած Յարութիւն Ամիրա Պէզճեանի յիշատակը։ Դիտել տուած է որ Գումգարուի մէջ միայն Պէզճեանը մնացած է այլեւս եւ պէտք չէ մոռցուի։ Իր սրտի խօսքն ըսած է նաեւ տնօրէնուհին՝ Տիկին Գլեմանս Զէլիք։ Վերջաւորութեան բեմ հրաւիրուած են 25–ամեակի յորելեար դասարանի անդամներ, որոնց անունով խօսք առած է Սաթենիկ Պաշար։

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի Ց. Մանուկեան դրադարանին մէջ, Ապրիլ 21 – 22 – 23–ին, Համազգայինի Գլաձոր մասնաճիւղի հոմանաւորութեամբ ցուցահանդէս մը տեղի ունեցած է։ Ցուցադրուած են ձեռագործներ, պատրաստուած Տրամվայմիլի բանտի «սթիւտիօ»ին դասընթացքներուն ընթացքին տիկիններու եւ աղջիկներու կողմէ։ Այդ արուեստագէտներն էին՝ Բաֆֆի Թիթիզեան եւ Հուլիկ Նուպարեան որոնք իրենց գործերուն որպէս թեմա ընտրած էին Հայոց լեզուն, մշակոյթը, եկեղեցին, Արցախ ու Հայաստանը ընդհանրապէս։ Ցուցադրուած են աւելի քան 200 ձեռագործներ։

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Բ.

Ցարդական նահանջ մը, փուխկոտ տեղատուութիւն մը ունեցան նաեւ սանդուխին երկայնքը կամ ստորոտը սպասող պաղպաղանները, որոնց մէջէն ինք կ'ապահովէր քալուածքի ու ձեւերու անպաշտօնականութեամբ մը, որ կը թուէր համապատասխանել իր անցքը բարեւող խորունկ յարգանքի ցոյցերուն հետ։

– Սա ո՞վ է, – հարցուց նորեկ մը տաճկերէն, որովհետեւ պաղպաղաններուն դիւրին եղած չէր տաճկական դղակին պէս մէկ կողմ նետել տաճկերէն խօսելու սովորութիւնը։

– Բանն է ... Բէքմէզեան կ'ըսեն ... պաղպաղաններուն մեծն է ... բոլոր դորերուն ան կը խառնուի ...

– Իրա՞ւ ... ես կառապանը դիտցայ ա՛ռջ, – կ'աւելցնէ միւսը քրքիջով մը ...

Հազիւ ընդհանուր ուշադրութիւնը անուանած էր այս դէպքէն, երբ եկեղեցիին դռնէն եկող բարձրաձայն խօսակցութեան մը աղմուկը գլուխները այն կողմը դարձուց։

40 – 45 տարեկան երեւցող, կայտառ ու պաղպանգամ տակտին, երկայնահասակ, դվաղիը Ֆ–ի պէս մեծվոր, յատակնոտ, դունատ ու կլոր մարմինով մարդ մը. մոխրոտած մազերը, քաղքենի փորի պէս լայն ու ուռած ճակատ, աղիւսի կարմրութեամբ դէմք, պեխերու պէս հատ յօնքեր, որոնց խիտ մացառուտին մէջէն խոշոր ու հայկական վեհաչուք քիթ մը, հատ, արար շրթունքներ, զոր առատ պեխեր չուանի պէս ոլորուած կը ծածկէին ամբողջովին, եռայարկ ծնօտ մը՝ գոռոզ յաղթականօրէն հանդչող լանջասպիկին վրայ, խոշոր փոր մը առջեւը ձգած՝ ինչպէս թմբկահար մը իր թմբուկը, բարձրահասակ ֆէսը սիրաբար եռեւ նետուած, մէկ ձեռքը հովանոց ու միւս ձեռքը լայն տաբատին դրպանը – այդ վայրկեանին եկեղեցիին դռնէն ներս կը մտնէր, երկու չափահաս, նիհար, լրջերեւոյթ մարդերու մէջտեղէն, նմանապէս ֆէսով. վաճառականներ ապահովաբար, որոնք կը թուէին միայն մտիկ ընել գէր մարդը, որ կը յառաջանար խոշոր ու հեղինակաւոր քայլերով, բարձրաձայն կը խօսէր՝ ձեռքի հովանոցը ետերցնելով ապառնագին, գլխի բուռն շարժումներով, որոնց համեմատ ֆէսին ծոպը կ'երերար խանդարուած ժամացոյցի մը ճօճանակին պէս։

«Ո՞վ է»ի երկար փսփսուք մը անցաւ պաղպաղաններուն մէջէն։ Մէկը՝ անապարձ, յայտարարեց.

– Ես կը ճանչնամ, ասոր Մարտիկ աղա Սրմաքէչեան կ'ըսեն... Պոլիս ճերմակեղէնի մեծ վաճառական էր... չատ հարուստ...

Երեք հոգիները կը մօտենային։ Մարտիկ աղա կոչուածին ձայնը հիմակ կը հնչէր գօրեղ ու տիրական.

– Ինչ պիտի ըլլայ, էֆէնտի՛մ... խաբեբայութի՛ւն, խարդախութի՛ւն, ոճրագործութի՛ւն, սրիկայութի՛ւն... Դեռ ի՞նչ պիտի ընէին... Ազգը աս վիճակին հասցուցին... մէկիկ – մէկիկ բռնել, կախելու է այդ խայտառակները կամուրջին գլուխը... Իրենցմէ ո՞վ ապաստութիւն, ո՞վ թաղաւորութիւն կ'ուզէր կոր...

Քովինները քաներ մը կը մրմռային, անլսելի, մինչ ան կը չարունակէր անուշադիր անոնց բանածին, միեւնոյն չե՛չտով ու ոճով... միեւնոյն ծայրայեղ չարժումներով, գլուխը խրոխտօրէն ասդին–անդին, չորս կողմ պատցնելով. մերթ կանգ կ'առնէր, իր ընկերներէն եաև կը մընար, չարունակելով խօսիլ ու նորէն կը քալէր.

– Աատնք մատնողը մեծ բարիք մը ըրած կ'ըլլայ, մեծ բարիք մը ազգի՛ն, մարդկութեա՛ն...

Այս խօսքին՝ ընկերներէն մէկը ահարեկ արտայայտութիւն մը ունեցաւ դէմքի. չուրջը դիտեց կասկածանքով, աճապարանքով բան մը լսրտեց Մարտիկ աղային, որուն ասիկա առիթ եղաւ հակայարկան զօրեղ քրքիջի մը, որ գործիքէ մը ելլել կը թուէր աւելի, քան մարդկային կոկորդէ մը։

Քրքիջը հեղնական ժպիտի մը փոխուեցաւ։

– Ի՞նչ վախկոտ ես պէ՛, Մարկոս աղա, ի՞նչ կրնան ընել։

Կամաց – կամաց կը մօտենային։ Եկեղեցիին առջեւ կանգ առաւ, հովանոցը դետին դրաւ, վրան կռթնեցաւ ու ձեռքը տաբատին դրպանէն դուրս հանելով՝ համայնապարփակ չարժումով մը պաղպաղաններուն գանազան խումբերը ցուցուց, որոնք գինքը կը դիտէին ապշած ուշադրութեամբ մը։

– Նայեցէ՛ք, նայեցէ՛ք, – բաւ բորբոքուած ձայնով մը, – սա խեղճութի՛ւնը, սա թշուառութի՛ւնը ... Սա խեղճերուն յանցանքը ի՞նչ էր, որ սա վիճակին մէջ հնկան... Աւիկա որի՞ն գործն է... Ո՞վ է ասոնց պատճառը... Անոնք չէ՞ն, յեղափոխականնե՛րը... Խեղճ ազգը սա ահռելի վիճակին հասցուցին, ինչքը, հարստութիւնը խլեցին, տունը – տեղը քանդեցին ու զայն օտարութեան, պանդխտութեան մէջ ձգեցին։

Լռեց։ Ոչ ոք կը խօսէր, ընդհանուր զարմացումին մէջ իրեն կը մօտենային տակաւ։

(Շար. 7)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

Rappel du 18 Juin

Les Français d'origine arménienne, grecque, chypriote appellent à manifester le 18 Juin 2000 de Matignon au Sénat.

Le 18 Juin 1987, la résolution votée par le Parlement européen conditionnait notamment l'entrée de la Turquie en son sein à la reconnaissance du génocide arménien, au respect des droits de l'homme et au droit d'expression de ses minorités et à la fin de l'occupation de la partie nord de Chypre.

Treize ans après, force est de constater qu'aucune de ces conditions n'a été satisfaite. C'est pourquoi les Français d'origine arménienne, grecque et chypriote considèrent que la France a un rôle majeur à jouer dans ce domaine.

Le Sénat doit, à l'instar de l'Assemblée Nationale, reconnaître publiquement le génocide arménien, quelles que soient les pressions extérieures engagées. Il y va de l'honneur de la France, et de sa fidélité à ses idées, à son histoire et à sa vocation. Les «autorités françaises» ainsi que les groupes politiques de la majorité sénatoriale doivent cesser également toute pression sur les sénateurs afin qu'ils puissent se déterminer en leur âme et conscience, exigence minimum, démocratique à laquelle, les citoyens peuvent prétendre.

Enfin, la question de la reconnaissance du génocide arménien, ainsi que la démocratie en Turquie et la question chypriote doivent être abordées dans le cadre de la présidence française de l'Union européenne, afin de conduire la Turquie à accomplir, enfin, les mutations historiques et politiques nécessaires.

C'est pourquoi, avec le soutien des organisations des Droits de l'Homme et de communautés victimes de barbaries du 20ème siècle, une manifestation nationale, citoyenne, est organisée le 18 juin 2000, à 15h, de Matignon au Sénat pour rappeler les aspirations légitimes des citoyens qui disent non au chantage, au mensonge et qui, quoiqu'il arrive, ne capituleront jamais.

Paris, le 18 mai 2000

Date à retenir

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet

au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐԷՆ՝
ՊԱՐՈՆ ՍԵՐՈԲ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը, Մարզպետեան Փափազեան Վարժարանի Խնամակալ Մարմինը, Տնօրէնութիւնը եւ Ուսուցչական կազմը, Ներկայիս կուգան իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնելու Լիոնի Ազգայիններէն, Պր. Սերոբ Մանուկեանին, որ ազնուութիւնը ունեցաւ 10·000 Ֆրանքի նուիրատուութեամբ իր մասնակցութիւնը բերելու Վարժարանի կառուցման ծախքերուն:

Սոյն շնորհակալութիւնը հրապարակաւ կը յայտնուի իրեն, իբրեւ երախտապիտական արտայայտութիւն:

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Դեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

Ա.ԱՆԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
«ՀԱՆԻՐ, ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ, ԴԻՄԱԿՍ...»

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16–ին
Dimanche 4 Juin à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽՄԱՉԻ Անիէտ – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյի Ակնունէ մասնաճիւղի արտակարգ Ընդհ. ժողովը երկուշաբթի, Մայիս 29, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութեան 11 անդամոց ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Յունիս 25, 2000 Թուականին, առաւօտեան ժամը 9–էն մինչեւ երեկոյեան 7·30 կարգին Մանուկեան Հանդիսասրահին մէջ

40, rue d'Arménie, Lyon 3ème

Ազգային Միութեան գործօն բոլոր անդամները՝ որոնք հպատակութեամբ Ֆրանսացի են եւ վճարած՝ իրենց անդամատուրքերը, իրաւունք ունին Վարչական կազմի ընտրութեան մասնակցելու: Կրնան ընտրել եւ ընտրուիլ:

Թեկնածուները պարտին իրենց թեկնածութիւնը ներկայացնել, գրաւոր, մինչեւ Յունիս 20, 2000 Թուականը Ազգային Միութեան կեդրոնատեղին, ընտրողական Յանձնախումբին անշուշտ ուղղելով իրենց թեկնածութիւնը:

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

COLLOQUE

POLITIQUES FRANCAISES ET CRIMES CONTRE L'HUMANITE
1990 - 2000
Samedi 27 Mai de 9h à 19h
Salle des Actes,
Université de Paris IV — Sorbonne
54, rue St. Jacques ou
17, rue V. Cousin, Paris 5ème
Parmi les interventions (le matin) :
ORIENT - CAUCASE :
Présidence: CLAIRE MOURADIAN
LA DIPLOMATIE FRANCAISE
ET LE GENOCIDE ARMENIEN :
ARA TORANIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA*
- *Assistants sanitaires* (médecin ou infirmier en 2ème année)
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

*
**

Section bd. Oddo Lola Sassouni

organise un

BARBECUE, VIDJAG
et tirage de TOMBOLA

- Voyage en Arménie (aller retour),
- Bijoux,
- Radio cassette, etc...

au profit des orphelins d'Arménie et de la Colonie de Bellefontaine

JEUDI 1er JUIN à partir de 11 H
Centre d'Animation de Quartier
18, bd. Denis Papin 13015 Marseille

Venez nombreux

*
**

HAMPARTZOUM

La Croix Bleue des Arméniens de France Section **«D. Missakian»** vous invite à célébrer **HAMPARTZOUM** le **jeudi 1er juin** à partir de 15h30 à la M.C.A. 17, rue Charles Péguy, LIVRY-GARGAN.

Venez nombreux participer avec nous à cette fête pleine de charme et de tradition.

Un buffet de pâtisserie et de boissons vous sera proposé .

Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 83. 87. 68.**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Մայիս 28
ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
(1918 Մայիս 28) ՏԱՐԵԴԱՐՁ
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ի ժամու պատարագին, Հանրապետական Մաղթանք կը կատարուի:

TELEVISION
TELE-FOOT — TF 1

Ce dimanche 28 mai, les benjamins de HOMENETMEN-FRANCE participeront à l'émission sportive de TF 1, TELE-FOOT à 10h55.

ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE

Nous vous informons que l'**Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère** tiendra son

ASSEMBLEE GENERALE
le vendredi 16 juin 2000 à 20 h 30
à l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
Tél./Fax : 01 43 81 01 72

Nous invitons les associations, tous nos adhérents, à venir nous rejoindre nombreux.

La cotisation annuelle s'élève à :
350F par personne
500F par couple

Le règlement de la cotisation est indispensable pour pouvoir participer à l'Assemblée.

FETE DES MERES

La Section **«Sossé Mayrig»** de la Croix Bleue de Marseille-Ville organise «LA FETE DES MERES»
Samedi 27 Mai à 15 heures
à la salle **«Lévon CHANT»** à l'église arménienne de Beaumont :
8, impasse des Monts, 13012 Marseille
Tél. : 04 91 93 13 50.

A cette occasion, a été invité le Révérend Père GOMIDAS HOVNANIAN.

Programme :
Théâtre: «Anpan Hourine»,
Poésie, Chant et Danse,
présentés par les enfants du Groupe **Edouard Dériklian,**
Suivi d'un **Buffet.**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. – Տէր և Տիկին Գրիգոր Փափազեան 1500 Ֆր. Զատկուան խղպղին. – Տիկին Նուպար Պօյաճեան 500 Ֆր., Տիկին Մարի Թիւֆենկեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թոնկուբեան 250 Ֆրանք, Օրիորդ Մարգրիտ Մարտիրոսեան, Տիկին Ֆիլոմէն Սամուրգաչեան, Պր. Բաֆֆի Սամուրգաչեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Սաթենիկ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Պարտապճեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պեհլիկեան, Պր. Բիւզանդ Տէր – Գալուստեան, Օր. Թեկղա Քեհանէսեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմէն Հալուտճեան, Տիկին Սալի Պապայեան 150–ական Ֆր., Տիկին Զապէլ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Ասատուրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կարեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Տէր – Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէրմիրճեան, Տիկին Մարի Թօփալեան, Տիկին Շնորհիկ Փափազեան 100–ական Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83. rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

UGAB - MARSEILLE

COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants

— o — o — o — o — o —

La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 26
VENDREDI
26 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·914 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.914

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 24 / 25)

ԴՐՈՅԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Մայիս 24-ի իրիկունը, Պոսթոն – Ա-թլթեռամ – Երեւան թռիչքով Հայաստան փոխադրուած են Դրաստամատ Կանայեանի (Դրօ) աճիւնները, որոնց կ'ընկերանային Դրոյի պատկը եւ ընտանիքի անդամները:

Ազգային հերոս, Հ.Ց.Դ. անդամ Դրօի աճիւնները օդանաւէն զրահակառքով պատուոյ պահակախումբին կողմէ նախ փոխադրուած են օդակայանին կեդրոնական մասը: Առաքելութեան պատասխանատու յանձնաժողովի անդամ զօր. Ս. Մարտիրոսեան վարչապետ Ա. Մարգարեանին, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Մարգսեանին, Ներքին գործերու նախարար Հայկ Յարութիւնեանին եւ օդակայանի արարողութեան ներկայ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու զեկուցած է փոխադրութեան մասին: Հոն ներկայ եղած են նաեւ Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան, երեսփոխաններ, Հ.Ց.Դ. ներկայացուցիչներ եւ Սփիւռքէն հիւրեր: Հայաստանի փառերգին ունկնդրութենէն ետք Դրոյի աճիւնները տեղափոխուած են Մարզահամերգային համալիր:

*
**

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Մայիս 23-ին անձնաւոր մը յարձակուած է Ս.Դ. Հնչակեան կուսակցութեան նախկին ղեկավար եղիա Նամառեան, իր տան մօտ: Անոր ստացած վիրաւորական վնասները թեթեւ են: Կասկածի չէ եղած չարագործը ձերբակալել:

*
**

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ՀԱԻԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ընդառաջ այցին ընթացքին երկրին նախագահին հետ ունեցած հանդիպումին նախագահ Ռ. Քոչարեան բաած է թէ Հայաստան ուշադրութեամբ կը հետեւի մաքսային միութեան զարգացումներուն եւ պատրաստ է լրջօրէն քննելու անոր մաս կազմելու հարցը: Ան նաեւ չեշտած է թէ Հայաստան կ'ընդունի հաւաքական ապահովութեան պայմանագրին մասնակցելու անհրաժեշտութիւնը: Ռ. Քոչարեան նախագահ Լուկաշէնկոյ Հայաստան հրաւիրած է:

*
**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍԻՒՆԻՔԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

«Ճանուն օրինականութեան եւ հանրապետութեան» խումբը՝ Վահագն Խաչատրեան, Յովհաննէս Թոքմաջեան, Պետրոս Մակէեան, Շանթ Յարութիւնեան, Վիգէն Խաչատրեան, Երեւանի Ազատութեան հրապարակի Մայիս 19-ի իր հանրահաւաքէն ետք, Մայիս 23 եւ 24-ին ալ հանդիպումներ ունեցած է Մեղրիի ու Կապանի բնակչութեան հետ, չօշափելով Հոկտ. 27-ի դէպքը, Մեղրիի փոխանման եւ նախագահի պաշտօնանկութեան հարցերը: Մեղրիի մէջ, աւելի քան 400 հոգիի մասնակցութեամբ տեղի ունեցած հանդիպումին ըսուած է թէ Հոկտ. 27-ի ոճրագործութիւնը կատարուեցաւ, քանի որ կ. Դեմիրճեան ու Վ. Սարգսեան դէմ էին Մեղրիի փոխանակման տարբերակին: Մեղրեցիները ալ հաստատած են որ իրենք ամուր կառչած կը մնան իրենց հողերուն ու երբեք չեն լքեր: Հանրահաւաքի կազմակերպիչները ըսած են թէ իրենց նպատակն է «անօրինական ճանապարհով նախագահի պաշտօնին հասած Ռ. Քոչարեանը օրինական ճանապարհով հեռացնել իշխանութիւնից»: Իսկ Սերժ Սարգսեանի Պաշտպանութեան նախարար նշանակումը, իրենց համար կը նշանակէ, որ «երկիրը կարող է դառնալ բռնապետական»:

*
**

ՀՕՄ-Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Հայ Օգնութեան Միութեան Արցախի մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ Ստեփանակերտի մէջ նշուած է կազմակերպութեան 90 եւ Արցախի մէջ գործունէութեան 10-ամեակը: Հանդիսութեան մասնակցած են դեկավարներ, մասնաւորապէս Հ.Ց.Դ. Արցախի կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչներ, Հայաստանէն հիւրեր: Ասոնք առնելով տեղւոյն մասնաճիւղին առենապետուհին Գոհար Մկրտչեան շնորհակալութիւն յայտնած է Արցախցիներու դժուար օրերուն նեցուկ կանգնած երկիրներուն ու բարեսիրական կազմակերպութիւններուն: Ելոյթ ունեցած է ՀՕՄ-ի կեդր. վարչութեան տեղապահ Մարօ Մինասեան եւս:

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻՔ ՄԸ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԻՄԻ ԱՌԱՐԿԱՅ

«Ակօս» շաբաթաթերթը (Մայիս 19) կը գրէ թէ Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկեղեցիին Դպրոց դասուն եւ երգչախումբին կողմէ կազմակերպուած հայերէնի դասընթացքը պատճառ եղած է որ Կրթական տնօրէնութեան քննիչ մարմինին կողմէ հետաքննութիւն բացուի ու բացատրութիւն պահանջուի եկեղեցւոյ վաղեմին առենապետ Գէորգ Եանարէ:

Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան պատասխանելով այս մասին թերթին հարցումներուն, ըսած է թէ սխալ մը գործուած է եթէ նման դասընթացքի համար կրթական տնօրէնութենէն արտօնութիւն ուզելու կանոնը յարգուած չէ: Աչքուհանդերձ, աւելցուցած է թէ եկեղեցիներու երգչախումբին գործունէութեան մաս կը կազմէ հայերէնի ուսուցումը, քանի որ ատիկա անհրաժեշտ է աղօթքները, շարականները, քարոզները ու կրօնական դրականութիւնը հասկնալու համար: Մանաւանդ ներկայի պայմաններուն մէջ այդ գործունէութիւնը անչրջանցելի է, քանի որ եկեղեցւոյ մէջ գործածուած հայերէնին լաւատեղեակ տարրերը քիչ են ու կացութիւնը դարմանելու համար այլ ելք չկայ: Պատրիարքը չեչտած է. «Զանազան ու շինծու պատրուակներով այսօր հայ աշակերտներու կարեւոր մէկ տոկոսը հայկական վարժարան չի յաճախեր: Լեզուին ու գիրին մոռացումը արգելք է կրօնքի եւ խղճի հոլովոյթին: Վերոնշեալ գործունէութիւնը պէտք է ընկալուի այն ձեւով որ իսլամ հայրենակիցներու համար մզկիթներու մէջ, կամ կրօնական վարչութիւններու կողմէ արաբերէնի եւ Գուրանի դասընթացքներ կը տրուին: Այս գործունէութիւնը պատրիարքարանի ու Դպրաց դասերու աւանդական պարտականութիւններուն մաս կը կազմէ: Կը հաւատամ որ հետաքննութիւնը հարցին այս կողմն ալ ճկատի կ'ունենայ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՍԻԻ օդակայանը երկու օդանաւեր բախում մը ունեցած են Մայիս 25-ի առաւօտեան 3-ին: Էր – Լիպէրթէի մէկ օդանաւը 170 ճամբորդներով կը պատրաստուէր օդը բարձրանալու, երբ բեռնատար օդանաւի մը բախած է, այս վերջինին օդաչուն վիրաւորուած է, օդնականն ալ մեռած: Էր – Լիպէրթէի ճամբորդները ոչ մէկ վնաս կրած են: Քննութիւնը բացուած է պատճառները գտնելու համար:

ԼԻԲԱՆԱՆ որոշեց ազգային օր հռչակել Մայիս 25-ը, այսինքն խորհրդանշական հեռացումը հարաւային Լիբանանէն: Իսրայէլի համար նուաստացումի օր մըն է, բայց, նաեւ մեծ բեռէ մը ազատած ըլլալու զգացումը կայ: Պարագաները կը քննադատուին եւ Հեզպոլլահ յաղթանակ կը բացագանչէ: Իրանի մէջ, բոլոր հոսանքները միաձայն կը ողջունեն սիոնական նուաստացումը, չեչտելով թէ անոր ճախողութիւնը պատմական է:

ՍԻԷՌԱ – ԼԷՈՆԻ ՄԷՋ, երկու լրագրողներ՝ Ամերիկացի մը եւ Սպանացի մը սպանուած են, երկու ուրիշներ ալ՝ Յոյն մը եւ Հարաւ – Ափրիկեցի մը վիրաւորուած են:

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ (Չիլի) վերաքննիչ Ատեանը ի նպաստ արտայայտուեցաւ Փինոչէի անձեռնմխելիութեան ջնջումին: Որոշումը տրուեցաւ արտակարգ նիստի մը ընթացքին. 22 դատաւորներու վրայ 12 դատաւոր ջնջումին ի նպաստ քուէարկած են: Փինոչէի միակ յոյսը ան է որ Գերագոյն Ատեանը բեկանէ որոշումը:

ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ, ֆութպոլի խումբին՝ Ռէալի յաղթանակը Մայիս 24-ին Ախոյեաններու Լիկայի աւարտական մրցումին Սթատ տը Ֆրանսի մէջ (սպանական ուրիշ խումբի մը՝ Վալանսի դէմ 3 – 0), այնպիսի ոգեւորութիւն ստեղծեց որ, ինչպէս միշտ, բուռն բախումներ պատահեցան ապահովութեան ուժերու եւ խումբին զօրակցողներուն միջեւ: Շուրջ 60 վիրաւորներ կան: Ռէալի ուեթերորդ յաղթանակն է այս գեղեցիկ վրայ:

ԻՏԱԼԻՈՅ նոր վարչապետը՝ Ճուլիանօ Ամաթօ «անպատեհ» գտաւ որ Ուորլդ Կէ Փրայդը տեղի ունենայ Հռոմ Ճուլիսին, այսինքն կաթոլիկէ Եկեղեցւոյ յոբելեանին առեն:

ՍԻՏ ԱՀՄԵՏ ՌԵՋԱԼ. որ ենթադրեալ մարգասպանն է երեք կիներու Ֆրանսայի մէջ եւ Փորթուկալ բանտն է, կրնայ Ֆրանսայի յանձնուիլ ըստ փորթուկալեան Գերագոյն դատարանի Մայիս 24-ի որոշումին: Այս որոշումը կրնայ որովհետեւ Ֆրանսայի Արդարադատութեան նախարարուհին նամակով մը իր պաշտօնակիցին, յանձն առաւ որ Ռեզալ 30 տարի բանտարկութենէն աւելի պատիժ չի կրեր: Այս խոստումը բաւական դարմանալի կը թուի Ֆրանսայի մէջ, արդարեւ ի՞նչպէս գործադիրը իշխանութիւնը կրնայ երաշխաւորել դատական իշխանութեան ընելիքը: Կը թուի որ Տիկին Կիկու այս յանձնառութիւնը առած է, որովհետեւ Փորթուկալի Սահմանադրութիւնը կ'արգիլէ որ յանցագործ մը յանձնուի երկրի մը ուր մահապատիժ կամ ցկեանս բանտարկութիւն կը գործադրուի: Շաբաթավերջին ալ «Ֆիկարօ – Մակազին»ի թղթակին հարցազրոյցը Ռէզալի հետ, ուր ան կը խոստովանի 3 ոճիրները, մանրամասնութիւններ տալով, վրդոված էր զանազան պատճառներով: Պաշտպան փաստաբանները մտահոգ էին, մինչ այլ շրջանակներ անհասկնալի կը գտնէին նման հրատարակութիւն մը: Ռեզալի պաշտպան փաստաբանները 10 օրուան ընթացքին կրնան նոր դիմում մը ընել Փորթուկալի Արդարադատութեան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կը սպառնայ Աֆղանխոտանի որ փոխ վրէժի կրնայ դիմել, եթէ ան չարունակէ զօրավիզ կենալ Չէչէնիոյ: Ռուսաստան պատրաստ է յարձակումի անցնելու Թալիպաններուն դէմ, զոր Չէչէնները ընդունելով եւ մարզելով կ'ամբաստանէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Բարձրագոյն դատարանը պահպանող գրաւում մը հրահանգեց Ռուսաստանի բոլոր ունեցածին Ֆրանսայի մէջ: Այս միջոցը ձեռք առնուած է դուբեցերական Նոկա ընկերութեան դիմումին վրայ, որ առնելիք ունի ռուս Պեւսութենէն:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS» (25/31 Mai)

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ''ԷՔՍՓՐԷՍ'' ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻՆ

Փարիզի Թուրք դեսպանը Ս. Քէօքսալ պատասխանած է «Էքսփրէս» շաբաթաթերթին Մայիս 4-ի թիւին նամականիին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան անդրադարձներուն («Յառաջ», Մայիս 6). կ'ըսէ թէ ողբերգական պատահարներուն իրականութիւնն չէ որ մերժելի է Թուրքերուն համար, այլ՝ «ցեղասպանութիւն» որակումը որ կը տրուի անոնց: Թուրքիան այդ «ցեղասպանութիւնը» չի ճանչնար, ոչ թէ որովհետեւ կը մերժէ իր պատմութեան հետ դէմ յանդիման գալ, այլ՝ այն պատճառով որ տուեալ ժամանակաշրջանի փաստերուն ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուած է թէ հայ ժողովուրդը բնաջնջելու որոշում մը գոյութիւն չէ ունեցած:

Դեսպանը նաեւ կը փափաքի որ երբ ողբերգական այդ պատահարները նիւթ կ'ըլլան, ողկոյզին նաեւ Թուրք զոհերը որոնք հայ զոհերուն չափ յարգանքի արժանի են, բայց ամբողջովին լուսնեան մատնուած հայկ. պատմագրութեան մէջ:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ Յ. ՄՆՁՈՒՐԻԻ ՄԱՍԻՆ

Քրտական օրաթերթ «Էօզկիւր փոլիթիքա»յի մէջ (Մայիս 25) Վ. Էրպայ «Գիւղացիներու աչխարհը» խորագրուած գրութեամբ մը նիւթ կ'ընէ թրքերէն թարգմանութեամբ «Արաս» հրատարակչատունէն վերջերս լոյս տեսած Յ. Մնձուրիի պատմուածքներու հատորը՝ «Աթինա' ապ ունի՞ս»ը, ծանրանալով անոր համամարդկային նկարագրին վրայ:

Ըսելէ ետք թէ Մնձուրի չատ պարզ լեզուով մը պատմած է իր գիւղին՝ Արմտանի ու շրջակայ բնակավայրերուն գիւղացիներուն – հայ, յոյն, թուրք, քիւրտ, եւայլն – կեանքը, բնութիւնը, բարքերն ու աւանդութիւնները, անոր մշակած գրականութիւնը կարեւոր մէկ մասնիկը կը նկատէ համաշխարհային գրականութեան: Մնձուրիի էջերուն մէջ կը չեշտէ մարդ արարածին ու բնութեան մեծ սէրը, որ հակառակ անոր ապրած դաժան անցքերուն – 1915-ին հարազատներու կոտորած, գինուորութիւն, Պոլսոյ մէջ կեանքի դժուարութիւններ, եւ այլն – անփոփոխ մնացած է մինչեւ վերջ:

ԹԻՒՐՔԻԱՆ – ՎԱՐԴՈՒՀԻ

ԼԵՒՈՆ ԳԱՐԱԳԻՒԶԻՒ

Ան այդ թաղին մէջ ամէնուն «Թիւրքիան Թէյդէ»ն (մօրաքոյր) էր: Իր տան վարի յարկին սենեակները վարձու կուտար, իսկ ինքը վերի յարկը կը բնակէր· կարճէկ հրեչտակ մը ըլլար, թեւերը բացած՝ դուրգուրանքի կարօտ զրկեալներուն համար: Երկու փողոց վարէն, երեք տուն վերէն, ամէն մարդ կը ճանչնար զինքը ու չկար մէկը, որ անոր գաւաթ մը թէյը լման չըլլար երեկոյեան պահերուն:

Ես երբ ուշ կը վերադառնայի համալսարանէն, չուտով դուռը կը բանար ու տակաւին կօչիկս չհանած՝ գիս կը կանչէր, որպէսզի տաքնամ ու նախընթերիք ընեմ քանի մը պատառ հացով: Զեմ գիտեր ինչո՛ւ, բայց տարօրինակ դուրգուրանք մը ցոյց կուտար ինծի հանդէպ:

Ամէնօրեայ սենեակին անկիւնները պատկերներով լեցուն էին: Երկու տղոց եւ աղջկան լայն ծաւալով ու ոսկեզօծ չրջանակով պատկերները, որոնք կը զարդարէին սենեակը, բազկաթոռին դիմացի պատէն կախուած էին: Ամէն անգամ երբ կը խօսէր իր մէկ հատիկ աղջկանը մասին, «Թէյդէ»ին աչքերը կը թրջէին:

– Հիմա եթէ ապրէր, կ'ըսէր, քեզի չափ պիտի ըլլար:

Այն առեն կը հասկնայի ինծի հանդէպ ցոյց տուած տարօրինակ դուրգուրանքին պատճառը:

– Աչքերդ, կ'ըսէր, նոյնն են, անոր աչքերուն պէս կը նային: Քեզմով՝ անոր հանդէպ ունեցած կարօտս կ'առնեմ:

Զգացումները ինձմէ չէր ծածկեր: Ես ալ անոր ձեռքերը կը բռնէի ու կը զգայի «Թիւրքիան Թէյդէ»ին տառապանքը, զոր անցնող տարիները չէին կրցեր թեթեւցնել անոր սրտին մէջ:

– Երբոր պիւղէն եկանք, բան մը չունէր, հոս բռնուեցաւ այդ «իլլէթ»ին: Չկրցանք ազատել, աղուորիկ աղջիկս առաւ տարաւ ինձմէ:

***

Տարիներ անցան, ես չրջանաւարտ եղայ, ուրիշ թաղ մը փոխադրուեցայ: Ցարմար առիթներով կ'այցելէի իրեն: Բայց ժամանակի ընթացքին երբ տարբեր միջավայրերու մէջ ապրիլ սկսայ, հետզհետէ կորնցուցի նախկին վարժութիւններս եւ այցելութիւններս նուազեցան: Ամէն անգամ երբ աղջկանս հետ կ'այցելէի իրեն, առաջուընէ աւելի ծեր բացած կը գտնէի զինքը:

– Վարդուհի՛ դիր անունը, ըսած էր:

Ես ալ Վարդուհի կոչած էի հոգեհատոս:

***

Գիշեր մը, դուռս զարնուեցաւ: Փոքրիկ աղջիկս վազեց, դուռը բացաւ ու ճչաղեց·

– Մամա՛, եկո՛ւր· մէկը եկաւ:

Անծանօթ մըն էր դրան առջեւինը:

– Ես՝ Ահմէտ, ըսաւ, Թիւրքիան Թէյդէին մանչը:

– Ներս հրամմեցէ՛ք, ըսի:

– Գիշերուան այս ժամուն չէի ուզեր ձեզ անհանգստացնել, բայց կարեւոր հարցի մը համար եկայ: Երկու օր առաջ մայրիկս կորնցուցինք:

Տեղնուտեղօք զամռւած մնացի: Ցուզումս յայտնելու բառ մը չկրցայ գտնել: Լռութիւն տիրեց սենեակին մէջ: Ահմէտ շարունակեց·

– Մայրիկս յաճախ ձեր մասին խօսած էր մեզի: Կատակ ըրած էր, որ երբ մահանար, Հայկական գերեզմանատան մէջ թաղուէր:

Ա՛լ աւելի զարմացայ· պատճառը հարցուցի:

– Որովհետեւ Հայ էր ինքը: Բուն անունը՝ «Վարդուհի»: Բայց կը պահէր: Գիւղին մէջ անոէր մնացած որբ մըն էր, դրացիները մեծցուցած էին զինքը: Պզտիկ տարիքին ալ օտար ամուսնութիւն կնքած էր: Սակայն մայրս իր ինքնութիւնը բնաւ չէր մոռցած ու ամբողջ գերութիւնն ալ պատմած էր մեզի:

Դէմքիս դոյնը ճեփճեփմակ ըլլալու էր, որ պզտիկ աղջիկս խոհանոցէն գաւաթ մը ջուրով եկաւ եւ ըսաւ.

– Մամա՛, խմէ՛:

Սթափեցայ: Խռմած էի: Ժպտալէնի մը նման Թիւրքիան Թէյդէին – Վարդուհի – հետ անցուցած մօրենական տաք պահերը աչքիս առջեւէն անցեր էին: Արցունքներս սրբեցի:

– Գլո՛ւխդ ողջ մնայ:

– Դուք ողջ եղէք:

***

Փառաչուք յուզարկաւորութիւն մը կատարուեցաւ: Երկու մանչերն ալ ներկայ էին եկեղեցիին մէջ: Իրենց մօրը կտակը իրականացնելու պոհունակութեամբ կը հետեւէին արարողութեանց: Ես կուլայի, վերջին անգամ մը իր փափուկ ձեռքերը չէի կրցած չօչափել: Բայց սիրտս հանգիստ էր, որովհետեւ ան հիմա պիտի հանդչէր իր հարազատին քով: Ի վերջոյ՝ իր պատկանելիութիւնն ալ պիտի գըտնէր:

Եւ չիրմաքարին վրայ պիտի գրուէր՝ «Վարդուհի»:

«Ակօս»

ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆՆ ՕՐԷՆՔԻՆ

ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ՇՔԵՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Ամերեակի կամ աժուար չէր քանի մը բառերով ու թուականներով կազմել անուններու ցանկը, պարզապէս ընթերցողի մտքին մէջ յստակացնելու համար անոնց դիմագիծները· արդար յարգանք մը հանդէպ վաստակաւորներուն, բայց նաեւ յարգանք՝ հանդէպ բոլոր ժամանակներու ընթերցողներուն, յարգանք նաեւ ու մանաւանդ մեր ժամանակագրութեան, մեր պատմութեան: Այս մտահոգութեամբ կը տարազուի ակնկալութիւնը՝ այս պիրքը ակադեմական հրատարակութեամբ իրագործուած տեսնելու: Այդ տարրական աշխատանքը եւս կրնար ակադեմական նկատուիլ՝ այն բոլոր դիւրութիւններուն համար, որոնք պիտի ընծայուէին ընթերցողին, հանրութեան, եւ ասիկա՝ ի չահ պատճէններուն: Այլապէս այս թերացումը վնասակար կը մնայ այդ պատճէններուն համար անտարակոյս:

Այս առընչութեամբ տանք ամէնէն յատկանշականներէն մին.

Էջ 32 – 33· «Ձիւղ այդ պահուն, ահա մեր պուլիկ իշխանուհին, Լամիա Սոլհը ...» – «-Հայրիկս կ'ըսէր թէ ...»:

Հայաստանի, Պարսկաստանի, Ռուսաստանի, Ֆրանսայի ու Ամերիկաներու (Հիւսիս, Հարաւ եւ Գանատա ...) եւ կամ պարզապէս մեր Հարեւանի Աւստրալիոյ հայ ընթերցողը – երանելիներս, կը մոռնանք, կ'անգիտանանք ողբերգական ընդարձակութիւնը մե՛ր սեփական հա՛յ աշխարհին – ի՞նչ կը հասկնայ կարգալով «իշխանուհի Լամիա Սոլհ» կամ «Հայրիկս»: Արդ, հակիրճ ծանօթագրութիւն մը պիտի յստակացնէր հեղինակին խօսքը. Լամիա Սոհլ, որ ծագումով իշխանուհի չէր, այլ իշխանուհի դարձաւ ամուսնական կապերով, աղջիկն է անկախ Լիբանանի առաջին – եւ նահատակ – վարչապետ Ռիատ Սոլհի: Նոյն առիթով պէտք էր ծանօթագրել «Պատրաք» բառը, արաբական տատապարձութիւնը «Պատրիարք» բառին: Բայց ո՞վ էր այդ պատրիարքը, որուն կ'ակնարկուի: Պարզ է՝ Հոգեվոյս Գարեգին Ա. Յովսէփեանց: Այս ձեւով է որ խաւարէն դուրս կը բերենք սիրելի դէմքերը, եւ կը ստեղծենք լոյսի տարածք մը մեր տարեգրութեանց մէջ:

Եթէ այս հանդրուանին վրայ – եւ արդէն չատ ուշ ենք, եւ ապագան բնաւ յուսադրիչ չէ, ատ՛ը, մեր առօրեայ, ամէնօրեայ կեանքին մէջ սրբապիղծ ներխուժումով համակարգիչներուն – չկատարուին անհրաժեշտ ծանօթագրութիւնները, կ'երեւակայէ՞ք թէ որքա՛ն կը ծանրացնենք, մինչեւ իսկ անկարելի կը դարձնենք, կը խափանենք դործը ապագայի ուսումնասէրին, զայն զրկելով այն բոլոր քանալիներէն, որոնց պէտք ունի մատչելու համար մեր յիշողութեան հետ կապուած տուեալներուն:

Եւ այս գիրքը ամբողջական հարուստ է չատ չահեկան տուեալներով: Անդրանիկ Ծառուկեանն է վկայողը, եղեռնէն ու Տեղահանութենէն տակաւ վերականգնող հայութեան մասին: Փակագիծերու մէջ եւ սպրդած ու պահուըտած բառ մը, եւ ես ձեզի կուտամ այդ բառի եաին կամ ներքեւ ծածկուած ամբողջ պատմութիւն մը:

Էջ 109· «(կամ պիսիթլէք մը...)»: Ծառուկեանի թունաւոր ակնարկութիւնը յստակ է, – Գորէայի պատերազմի (1950 – 1953) չղթայազերծման անմիջական վազորդային, Պուրճ Համուտի փողոցներուն մէջ, պիսիքլէթներով կազմակերպուած էր ցոյց մը՝ իբր զօրակցութիւն արեւմտեան ախրութեանց... Մանուկ Ամերեանի հիմնած «Ազդարար» չաբաթաթերթը (2), զոր կը խմբագրէր Օննիկ Թօփուզեան, իր առաջին էջին վրայ հրատարակած էր մեծադիր լուսանկարը ցոյցին, ուր կը տեսնուէն քանի քանի՛ ծանօթներ՝ պատրաստ՝ երթալու Գորէա, եւ պատերազմելու «Մեմէտչիկ»ներու կողքին, յառաջապահները արեւմտեան աչխարհի ապատարա՛ր պինեալ ուժերուն, ապատադրելու համար... Հայաստանը:

Այնքա՜ն արմատականացեր էին երկուստեք դիրքորոշումները, որ եթէ մէկ կողմէ պիսիքլէթներով ցոյց կը կազմակերպէր Պուրճ Համուտի փողոցներուն մէջ, հակադիր ճակատէն բանաստեղծը (3) կը հռչակէր «Իմ Գորէա...»: Չայտնութիւնը, դէթ մէկ կարեւոր հատուածը, փոխադրուած էր Գորէա, 38–րդ Զուգահեռականին (4) երկու կողմերը...

Կէս դարու դէպքեր, այսօր՝ ժամանցուած՝ որոնք սակայն անմնջաբելիօրէն մաս կը կազմեն մեր քաղաքական փոլքլորին, եւ որոնց մասին կրնանք խօսիլ առարկայական մօտեցումով, հրամայականն չրջահայեցութեամբ, համեմատութիւնները ճշդելով այնպէս, ինչպէս կը թելադրէ ալ դուսպ ոճը Անդրանիկ Ծառուկեանի, հիմա որ ազատագրուա՛ծ է Հայաստանը: Հրամմեր էք... Ծառուկեանի դիւրին տակ բառ մը միայն, պիսիքլէթ, եւ ահա կը բացուի մէկ էջը մեր արդի ժամանակագրութեան:

Վերջին ըսելիքս կը վերաբերի բուն հեղինակին: Սակայն բացարձակ, անյեղլի օրէնք կամ կանոն թող չնկատուի ան. պէտք չէ զայն ընդհանրացնել: Այսպէս, յաճախ մի վնասէք Ծառուկեանը իր ըսածին մէջ, այլ իր ըսել ուզածին մէջ, եւ արդէն ա՛յս է կարեւորը: «Գիրքի մը մէջ մեծ մեծ մեզի հարց տալու չենք թէ ի՛նչ կ'ըսէ ան, այլ թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզէ», կը պատգամէ Ումպերթօ Էքօ (5): Այս լոյսով ճչդելի կը մնան իր սայթաքումները, նկատելով մանաւանդ որ իր պատճէնները զգայականօրէն տպաւորապաչտ դրութիւններ են, որոնք յափչտակութեամբ կը կարդացուին: Իր դրութիւնները ո՛չ ուսումնասիրութիւններ են եւ ոչ ալ դրական ստեղծագործութիւն: Ասոր հիմամբ կ'ենթադրենք թէ մտքին ծայրէն իսկ չէր կրնար անցուցած ըլլար զանոնք պրքի ձեւով հրատարակել: Սակայն յանցանաց մեղմացուցիչ դէպք չի կրնար նկատուիլ այդ պարագան, երբ դիրքն հրապարակի վրայ է, եւ սայթաքումէ՝ դժբախտաբար ծանրակչիռ: Բայայայտ է որ Ծառուկեան զոհը գացեր է իր ծայրայեղ զգայականութեան, տասնամեակներու չեռաձգումով զոհ դարձնելով նաեւ խմբագրողը.

Էջ 155 – 166· Ծառուկեան «Ադօր» յատուկ անունը գործածեր է տան անդամ, «Ադօր» պանդոկի անուն եւ «Ադօր» փարիզի մէջ փողոցի անուն: Ինք չատ կը սիրէ բառախաղն ու զուգադիպութիւնները: Ան կը ջանայ խորհրդանիչի վերածել այդ անունը, – իր լչեանած պանդոկին անունն է յիրաւի Ադօր, եւ այդ պանդոկը կը գտնուի փողոցի մը վրայ, որուն անունը կրնայ աղաւաղեալ ձեւով թերե՛ւս հնչուիլ Ադօր· դէթ այդպէս խմացած է ինք:

Ծառուկեանի Փարիզ կեցութեան այդ օրերուն, նոյնպէս Փարիզ կը գտնուի անգլիացի քաղաքական անձնաւորութիւն մը, որ կ'աչխատի ապահովել Մեծն – Բրիտանիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Հասարակաց Շուկային: Այս երեք տուեալներուն զուգադիպութիւնը բաւարար է, որպէսզի Ծառուկեան դրէ· «Հպարտ կղզիին Ադօրը փարիզ կուգայ խնդրելու, որպէսզի իրեմ ալ մասնակցին ներկայ կաց շուկային» (էջ 161): Այսպէս կարդալով, կ'ենթադրենք թէ խնդրոյ առարկայ Ադօրը անգլիացի քաղաքական դէմք մըն է, կամ արքունական չառուիղէն իրեան մը կամ դուքս մը: Իրականութեան մէջ նման անձ մը՝ նման հանդամանքով եւ իրաւասութեամբ գոյութիւն չունի անչուչտ: Կենսագրական վստահելի բառարան մը (6) կուտայ ութ նչանաւոր Ադօրներու անուններ, որոնց ութն ալ Ամերիկացիներ կամ ամերիկեան ծագումով անգլիահպատակներ են, եւ որոնց վեցը ծնած է Նիւ – Եորքի մէջ: Ասոնց մէկ քաղաքական միակ դէմքը կը մնայ Nancy Astor (1879 – 1964), որ անգլիական խորհրդարանի անդամ ընտրուեր 1919–ին. եւ այս մէկուն քաղաքական գործունէութեան թուականը չի համապատասխաներ այն դէպքին, որուն կ'անդրադառնայ Ծառուկեան: Այնպէս կը պարզուի թէ Ադօր անունը հարազատօրէն անգլիական անուն մը նկատելով, զայն գործածեր է իբր խորհրդանչական ներկայացուցիչ՝ Մեծն – Բրիտանիոյ: Բայց այս առումով այնքան ալ կարեւոր չէ: Երրորդ թիւը տուեալին գոյութիւնն է որ կը հիմնաւորէ Ծառուկեանի չփոթութիւնը: Փարիզի մէջ չկայ Ադօր փողոց, կայ D'Astorg փողոց (7), ուր յիրաւի կը գտնուի յիչեալ պանդոկը: Այս բոլոր սխալներուն սրբագրումը իրագործելի էր անչուչտ, եւ պատճէններուն հրատարակութիւնը բացարիկ, դեղեցիկ պատեհութիւն կ'ընծայէր վերականգնելու զանոնք, ինչպէս նաեւ սրբագրելու ուրիչ սխալներ ալ որոնք հոս չգուցակագրուեցան:

Անդրանիկ Ծառուկեան չի չափուիր այս գիրքով: Իր գործը, տեսանելի՛ անտեսանելի, մեծ է անկասկած: Այդ գնահատումը բացարձակ է, այլ ոչ յարաբերական ու պարագայական: Գիտենք մըն էր բառին բովանդակ իմաստով, եւ ոչ միայն գրական – ստեղծագործական մարզին մէջ, այլ նաեւ ամէնէն տարբեր արհեստներէն մէկը նկատուող՝ տպագրական կալուածին մէջ: Պարզապէս ճաչակ մտցուց տպագրական – հրատարակչական իրագործումներուն մէջ, աւելի աղնուական, գրողն ու գրութիւնը արժեւորող:

Իր ամբողջ վաստակին դիմաց այս հրատարակութեան բացայայտ վրիպանքը կրկնապէս ցաւալի կը մնայ, միջոցներու եւ պատեհութեան վատնումին ու պատճէններու անմաքո՛ւր մատուցման տեսակէտով:

Չկարենա՛լ հին մեթոտով իրագործուած հրատարակութեան մը մակարդակի, իսկ լոյս ընծայել գիրք մը, երբ յիսուն տարիներ առաջ հրատարակուած գիրքը անհամեմատելիօրէն աւելի մաքուր տպո՛ւած, անթերի էին, մինչ էլեկտրոնական այս նորարաց դարաչրջանին հարիւրաւոր գիրքեր կրնանք բռնել մէկ ափի մէջ:

Միայն այս համեմատութիւններով կրելի է չափել ու խորաչափել մեր չարունակական յետամնացութիւնը, մեր նահանջը, ողբերգութիւնն ու քայքայումը:

Այս բոլորը – ըսուածն ու չըսուածը – նկատի առնելով, վրիպանքին մատնանչումը կը թելադրուի աւագ մտահոգութենէ մը, – ճակատագի՛րը՝ որուն սահմանուած պիտի ըլլան Անդրանիկ Ծառուկեանի անտիպները:

(Շար. 3 եւ վերջ)

---

(2) Այդ նչանաւո՛ր դէպքէն քիչ ետք «Ազդարար» շաբաթաթերթը վերածուեցաւ օրաթերթի, խմբագրութեամբ Մեծն Նոսրով Թիւրքիւճեանի:

(3) Բանաստեղծ Գառնիկ Ադդպահեան (Հալէպ, 1925 Մարտ 23 – Պէյրութ, 1986 Նոյեմբեր 30):

(4) 38–րդ Զուգահեռականը սահմանն է երկու Գորէաներու միջեւ:

(5) Էջ 323, in "Le Nom de la Rose", roman par Umberto Eco, 550p., Ed. Bernard Grasset, décembre 1986, Paris.

(6) Տե՛ս Chambers «Biographical Dictionnary», Centenary Edition, Edition Melanie Parry, 1997, London.

(7) Տե՛ս «Dictionnaire historique des Rues de Paris», par Jacques Hillairet, Editions de Minuit, 1963, Paris. Փողոցին լրիւ անունն է D'Astorg d'Aubarède (Marquis de Roquepine):

ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ԽՄԲ. – Օրին անդրադարձած էինք Հայաստանի Արտաքին Նախարարին այցելութեան Արժանթին: Ստորեւ այլ մանրամասնութիւններ զրոյց ստացանք մեր աշխատակիցէն:

Մայիս 17 – 20, Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին Գործոց Նախարար Վարդան Օսկանեան պաշտօնական այցելութիւն մը տուաւ Արժանթին: Իրեն կ'ընկերանային Նախարարութեան բանբեր Արա Պապեան, արարողակարգի բաժնէն Զառա Մարտիրոսեան եւ խորհրդական Դաւիթ Սարգսեան:

Իր կեցութեան ընթացքին, հայրենի պաշտօնատարը լայն ծրագիր մը գործադրեց, արժանթինեան իշխանութիւններու հետ բարձր մակարդակի չփումներու միջոցով, ինչպէս եւ Պուէնոս – Այրէսի հայ գաղութի հանդիպումներով:

Իր ժամանումին օրը, Մայիս 17, Վարդան Օսկանեան Հայաստանի իրավիճակի մասին դասախօսութիւն մը տուաւ Արժանթինի Արտաքին Գործառնութեան Հիմնարկին մէջ (երկրի դիւանագիտական պրոցը), որմէ ետք ծաղկեպսակի դնում մը կատարեց Սան Մարթինի հրապարակին վրայ՝ Արժանթինի ազատարար Սան Մարթինի արձանին առջեւ, Հայաստանի դեսպան Արա Այվազեանի, գաղութի ներկայացուցիչներու եւ ղպրոցական պատուիրակութիւններու ներկայութեան:

Աւելի ուշ, աշխատանքային ժողով մը տեղի ունեցաւ, նախարար Օսկանեանի եւ Արժանթինի իր պաշտօնակից Ատալպերթօ – Ռոտրիկէս Ձիւամարինիի ներկայութեամբ, եւ երկու երկիրներու համապատասխան մակարդակի ներկայացուցիչներով: Այս հանդիպումի ընթացքին, երկպատրծական եւ ճարտարարուեստական համագործակցութեան պայմանագիր մը առորագրուեցաւ:

Այնուհետեւ, նախարար Օսկանեան տեսակցութիւններ ունեցաւ երկրի նախագահ Ֆերնանտօ տէ լա Ռուայի եւ Ծերակոյտի Արտաքին Յարաբերութիւններու յանձնախումբի նախագահ Խուսարտօ Մենէմի հետ:

Երեկոյեան մօտ, տեղի ունեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան նոր դեսպանատան բացումի արարողութիւնը: Այս կեդրոնատեղին կը գտնուի Փարկէզօ տէ Մելօ եւ Գաժաւօ փողոցներու խաչմերուկին մօտ եւ գնուած է բարերար Եդուարդ Սէֆէրեանի կողմէ:

Այնուհետեւ, հայրենի պատուիրակութիւնը այցելութիւն մը տուաւ Թէքեեան Միութեան, որուն ատենապետ Օսկանեան դաշտի հետ հանդիպում մը ունեցաւ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, որուն կ'անդրադառնանք այլ սիւնակներու մէջ:

Յաջորդ օր, Հինգշաբթի, Մայիս 19–ի առաւօտեան, Վ. Օսկանեան դասախօսութիւն մը տուաւ Միջազգային Յարաբերութիւններու Արժանթինեան Խորհուրդի մէջ, անդրադառնալով Հայաստանի միջազգային յարաբերութիւններուն: Այս դասախօսութեան լայնօրէն անդրադարձաւ «Պուէնոս – Այրէս Հերըլտ», անգլերեսան օրաթերթը, Մայիս 20–ի իր թիւով:

Դասախօսութենէն ետք, նախարարը եւ պատուիրակութիւնը աշխատանքի ճաշ մը ունեցան Արժանթինահայ Առեւտրական Դրասենեակի կեդրոնատեղիին մէջ:

Կէսօրէ ետք, հիւրերը այցելութիւն մը տուին Արմենիո – Արխենթինա վարժարանին, որմէ ետք, նախարար Օսկանեան հանդիպում մը ունեցաւ Պուէնոս – Այրէսի քաղաքապետ Էնրիքէ Օլիվերայի հետ: Աւարտին, խօսք առաւ քաղաքապետարանին պատկանող Մշակոյթի Տան մէջ կայացած դիւրքի ներկայացումին, որ նուիրուած էր Մանրիքէ Զակօ հրատարակչատունէն վերջերս լոյս տեսած «Հայաստան՝ հազարամեայ մշակոյթ մը Արժանթինի մէջ» պատկերազարդ գեղատիպ հատորը: Հոն խօսք առաւ նաեւ քաղաքապետ Օլիվերա:

Երեկոյեան, հայրենի պատուիրակութիւնը այցելեց Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան եւ Արմենիա Մշակութային Ընկերակցութեան կեդրոնատեղիները:

Ուրբաթ, Մայիս 20–ին, նախատեսուած էր պատուիրակութեան այցելութիւնը Գորտոպա, սակայն կլիմայական դէշ պայմանները թոյլ չտուին օդանաւային ճամբորդութիւնը, ինչ որ պատճառ եղաւ այցելութեան ջնջումին:

Շաբաթ, Մայիս 21–ի երեկոյեան, նախարար Օսկանեան եւ իր ընկերակիցները մասնակցեցան դեսպանատան տարեկան կալային, որ տեղի ունեցաւ «Շերաթըն Պուէնոս – Այրէս» պանդոկին մէջ:

Յաջորդ օր՝ Կիրակի, պատուիրակութիւնը մեկնեցաւ Ուրուկուայ:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ ՀԱՅ ԿԵԴՐՈՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս վերը ըսինք, Արտաքին Գործոց Նախարար Վարդան Օսկանեան դադութի հետ հրապարակային հանդիպում մը ունեցաւ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Չորեքշաբթի, Մայիս 17–ի երեկոյեան:

Թեմիս առաջնորդ Գիւսակ Արք. Մուրատեանի բացման խօսքէն ետք, նախարար Օսկանեան չուրջ կէս ժամ տեւող բանախօսութիւն մը կատարեց, որուն ընթացքին վեր առաւ Հայաստանի այսօրուան վիճակի կարգ մը երեսները եւ որոշ յառակացումներ կատարեց:

Նախարարը դիտել տուաւ, որ Հայաստանի անկախութիւնը մեծ փոփոխութիւններ մտցուցած Սփիւռքի կեանքին մէջ, նոր իմաստ մը բերելով անոր: «Ողջ հայութեան խնդիրը» համարելով «հզօր եւ բարգաւաճ, հպարտ Հայաստանով» մը օժտուելու հարցը, միաժամանակ՝ նոր ներունդի համար հայրենասիրութեան ոգիները մը զարթնեցնելով պայն:

Այդ ծիրին մէջ, ան չեշտեց «ինչ որ յուսահատական պահեր»ու դոյութիւնը, որոնք յուսախաբութեան եւ զայրոյթ առաջնորդած են Սփիւռքը՝ ի տես Հայաստանի մէջ ժխտական երեւոյթներու: «Խիստ եւ խոր գիտակցում ենք» քաղաքական ծանրագոյն խնդիրներու, կաշառակերութեան եւ տնտեսական այլ եւ այլ խոթրումներու դոյութիւնը, ասելցուց: Հոկտեմբեր 27–ի ողբերգական դէպքերէն ետք, նշեց նախարարը, ակնարկելով Սփիւռքահայերուն, «ճաթեր առաջացել են նրանց նուիրուածութեանը»: Յիշեց հանգուցեալ Վազգէն Սարգսեանի խօսքը՝ Հայաստան – Սփիւռք համաժողովին, թէ «հայրենիքից չի կարելի նեղանալ»: Առաջնահերթ է Սփիւռքը ներգրաւելու միջոցներ կիրարկել, որոնց առընչութեամբ նշեց, թէ նախագահ Քոչարեան յանձնաժողով մը կազմած է՝ Հայաստանի տնտեսական զարգացման 5 – 6 տարուան ծրագիր մը մշակելու համար, նկատի առած, որ հիմա «տնտեսական ֆնիարկումի անցնելու» առենն է:

Ցետահայեաց ակնարկ մը ընելով վերջին տասնամեակի անկախ Հայաստանի դոյութեան, ան նշեց, թէ ներկայիս առնոր ծագման հետ կապուած հարցերու մեծ մասը լուծուած է համեմատաբար: Հիմա ժամանակն է «սկսել մտածել մեր ապագային մասին», եւ նշեց թէ Հայաստանի կացութիւնը աւելի լաւ է ՀԱՊ–ի միւս երկիրներուն հետ բաղդատած:

Վերադառնալով Հոկտեմբեր 27–ի դէպքերէն ետք ստեղծուած իրավիճակին, ան չեշտեց, թէ «խուսափեցինք ֆաղաֆացիական պատերազմից՝ 1995–ի Սահմանադրութեան շնորհիւ»: Այս մասին, աւելցուց, որ թէեւ բազմաթիւ քննադատութիւններ կ'ըլլան անոր հասցէին, սակայն «իւրաքանչիւր ֆաղաֆական գործիչ իր սեղանի վրայ ունի Սահմանադրութիւնը» եւ անոր համաձայն կը չարժի, «ինչ որ շատ դրական է եւ աննկատ չի անցնում միջազգային շրջանակներին», որոնք բազմիցս չեշտած են այս իրողութիւնը վերջին ամիսներուն:

Գալով Մեղրիի չրջանի՝ Ղարաբաղի հետ փոխանակութեան հարցին, ան նշեց, թէ առաջարկը իրապէս գոյութիւն ունեցած է, սակայն «դրա պատասխանը կարելի է միանշանակ ասել՝ ո՛չ, այդպիսի քան չկայ»: Միաժամանակ, ընդգծեց որ միջազգային միակ բանաձեւը, որուն Հայաստան հաւանութիւն տուած է՝ գոնէ անոր էութեան, «ընդհանուր պետութեան» դաշտափարն է, եւ թէ հաճոյում կայ, որ ինչ ալ ըլլայ յետագայ դէպքերու ընթացքը, «քոյլ չենք տալու, որ Ղարաբաղը լինի Ադրբեջանի կազմում որպես ենթակայ հանրապետութիւն»:

Վերջապէս, անդրադառնալով երկաքաղաքացիութեան հարցին, նշեց, թէ չատ բարդ հարց է, որուն մասին նախագահ Քոչարեան հաամաձայն է բարւոք լուծում մը գտնելու, սակայն ներկայիս Ազգ. Ժողովի մեծամասնութիւնը ժխտական կեցուածք մը ունի անոր մասին, իսկ անոր կիրարկումը կ'ենթադրէ Սահմանադրութեան վերանայութիւնը, ինչ որ «բաւական բարդ պրոցես» է, ընդգրկելով Ազգային Ժողովի երկու երրորդով դրական քուէ մը եւ ապա՝ ժողովրդային հանրաքուէ:

Աւարտած համարելով իր խօսքը, նախարար Օսկանեան այնուհետեւ պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՒԱՔՈՑԹ՝ ԿԼԷՆՏԷՅԼ ՔԱՂԱՔԸ ՅՈՒԶՈՂ ՀԱՐՑԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

Կլենտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 15–ին, տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին: Ներկայ եղած են զանազան կազմակերպութեանց, դպրոցներու եւ եկեղեցիներու 150 ներկայացուցիչներ քննարկելու համար այն միջոցները, որոնք կրնան առաջքն առնել վերջերս Կլենտէյլ քաղաքը ցնցող երիտասարդական բռնարարքներուն: Արդարեւ, Մայիսի սկիզբը, Կլենտէյլի Հուվըը Հայ Սբուլի աշակերտ՝ մեքսիքացի Ռաուլ Ակիրէ, սպանուած է հայ «կէնկ»երու կողմէ: Դէպքը լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած է քաղաքին մէջ: Հաւաքոյթի ընթացքին խօսք առած են Կլենտէյլի Թաղապետական Խորհուրդի անդամ Րաֆֆի Մանուկեան եւ նախկին քաղաքապետ Լէրի Զարեան: Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Յարութ Մանուկեան նշած է թէ նկատի առած այն որ «կէնկ»երու գործունէութիւնը տասնամեակներու ընթացքին երկիրը յուզող կարեւոր հարցն է, անհրաժեշտ է համագործակցական եւ ծրագրուած աշխատանք տանիլ իրապաշտօրէն դիմադրաւելու համար հարցը:

***

ԴՊՐԱՑ ԴԱՍԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՑԹԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 28–ին, տեղի ունեցած է Աբեմատեան Թեմի եկեղեցիներու Դպրաց Դասերու հաւաքոյթը, որուն ներկայ եղած են նաեւ հոգեւորականները: Բացումը կատարած է Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան: Ցայտագիրը վարած է Բարգէն Ծ. Վրդ. Զարեան: Ազգային եւ ժողովրդական երգերով հանդէս եկած են դպրաց դասերու ներկայացուցիչներ: Գնահատանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊՈՒՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Բ.

Մարդը իր քովը նայելով՝ գաւառացի Հայ մը տեսաւ, որ ներկաւորութի մը առջեւ կծկուած՝ իրեն կը նայէր զարմացումով:

– Դուն ո՞ր տեղացի ես, – հարցուց հըրամայական չեշտով մը:

Ներկարարը, հարցումին անակնկալէն շլարած ու չեշտին տիրապետութենէն ապրուած, ոտքի ելաւ յարգանքով.

– Էրզրումցի, – թոթովեց:

– Ո՞ւրկէ կուգաս:

– Պոլիսէն:

– Ի՞նչ կ'ընէիր հոն:

– Բեռնակիր էի:

– Ընտանիք ունի՞ս:

– Չպա՛, ունէի, բայց այս դէպքերուն, Աստուած ձեզի օրեր...

– Ցեսա՞ք, – հնչեց նորէն Մարտիկ աղային թնդացող ձայնը... – ասոր ալ ընտանիքը չարդուեր է... Եւ դեռ քանինե՞ր...

Ու ա՛լ չզբաղելով ներկարարով, որ ձեռքերը բարեւ բռնած նոր հարցումներու կը սպասէր, Մարտիկ աղան հեռացաւ:

– Չա՛, աղէկ միտքս ինկաւ... հոս Նըպատամատոյց Յանձնաժողով մը կայ եղեր...

– Այո՛, էֆէնտի՛, այո՛, – պատասխանեցին բազմաթիւ ձայներ ամբոխին մէջէն սարսուռ փութիկոտութիւնով մը... – այսօր ալ նիստ կ'ընեն կոր:

Գաղթականներէ առաջնորդուած՝ մարդը Առաջնորդարան մտաւ, մինչ ժողովուրդը դուրսը իրմով կը զբաղէր, տպաւորութեան առաջին վայրկեանը անցնելէն ետք՝ տէր ըլլալով դինքը ուզածին պէս դատելու:

Կանանչ ընդարձակ սենեակի մը մէջ, երկայն ու թղթերով ծածկուած սեղանի մը չուրջ, բոլորուած են ցանցառ, նպաստառատոյց Յանձնաժողովին անդամները: Գաղթականներու վերաբերեալ գործերով կը զբաղին, բնակութիւն, ուտեստ, գործ եւ այլն: Ութ հոգիէ կը բաղկանայ Յանձնաժողովը, որոնց երկուքը՝ բացակայ: Մէկը կանաչ թիկնաթոռին մէջ ընկղմած յուլօրէն, «Ֆառ տ'Ալէքսանտռի»ի թիւի մը եռեւ անհետացած, որուն եղերքէն վեր կ'երեւայ խոշոր, ճաղատ գլուխ մը միայն, խեղդուելու վրայ եղող մարդկային մարմնի մը ջրէն դուրս մնացած վերջին մասին պէս, կը կարդայ, ատեն – ատեն, ծխելու ստիպուած վայրկեաններուն անտարբար նայուածք մը ձգելով խնդրարկուներուն վրայ: Ուրիշ երկու հոգի անոնց կը նուիրեն պարապուրդի վայրկեանները, զոր իրենց կը ձգէ քաղաքական կամ առեւտրական տաք վիճաբանութիւն մը, ուր բռնուած են: Մնացածները փոխն ի փոխ, յաճախ երեսը մէկանց, կը զբաղին գաղթականներով:

Մէկիկ – մէկիկ, իրարու եռեւէ, ճիտերնին ծուռ, կարծես ամօթահար, կուգան ու կը մեկնին խեղճերը: Սիրտ կը սղրտող պատմութիւններ, լալկան չեշտերով, կ'իյնան այդ բերաններէն, որոնք առաջին անգամ ըլլալով, կ'ազաչեն, կը թութիւն կը հայցեն: Արհաւիրքի, տառապանքի անհատական էջեր են, զորս կուգան կարպատ կարդալ այն արիւնատառ, հրէշային ողբերգութենէն, զոր ամբողջ հայ ազգը ապրեցաւ: Բանուորներու, արհեստաւորներու, վաճառականի դրադիրներու, չուկայի աշակերտներու, Պոլսոյ մէջ դէշ – աղէկ ապրիլ կըրցող, բայց Աղեքսանդրիոյ մէջ ամէն միջոցէ զուրկ ընտանիքներու խեղճուկրակ տողանցութիւն մըն է, յուղարկաւոր թափօր մը կարծես, որ կ'անցնի՝ չարականեով միեւնոյն ազիողորմ յառաջաբանը կողոպուտի, ջարդի, ամբողջական թշնուառացումի, միեւնոյն ազաչական, արտասուալից յանկերգը, «Գործ տուէք, դրամ տուէք, ուտելիք տուէք...»

Բարի կամեցողութիւնը միայն չէր բաւեր սփոփելու այդքան թշուառութիւններ, վերականգնելու այդքան ընտանիքներ:

Աղեքսանդրիայի բնիկ թաղականները, իրենց «տոլչէ ֆարնիենթէ»ին մէջ անախորժօրէն ընդմիջուած, մինչեւ այն ատեն իրենց անծանօթ հասարակային մըտահոգութիւններու մէջ յանկարծ միսրճուած բռնի, ամէն չաթաթ ստիպուած բազմաթիւ, երկարատեւ նիստեր դումարելու, սիրտ հատցնելու, խօսք հասկըցնելու մարդերու, զոր չգաւորութիւնը պինդ գլուխ կ'ընէը, առաջին անգամ ըլլալով դէմ – դէմ եկած հայ ժողովրդին ամէն տարրերուն ու միեւնոյն ատեն անոր ահռելի թշուառութեան, որուն կոչուած էին զարման տանիլ իրենց ձեռքին տակ գտնուած չնչին միջոցներով. թաղականները, կ'ըսենք, կը ստիպուէին յաճախ, եթէ ոչ մերժել, անուշութեամբ, խոստումներով, յետաձգումներով ճամբել գաղթականները, որոնց տեսակ մը խաբուսիկ գոհացում, յոյսի պէս բան մը կը տրուէր իրենց անունին, մականունին, նախկին ընկերական դիրքին խնամոտ արձանագրութեամբը յատուկ տետրակի մը մէջ:

– Շատ աղէկ ... անուննիդ գրուեցաւ ... կը փնտռենք ... սպասեցէք ... ինչալլահ....

(Շար. 8)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1

Ե· Օր Յիսնից

ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԲՐԻՍՏՈՍԻ

Մանուկներու Հաղորդութեան Օր

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական Դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկներն ու ըլլոցներու բոլոր աշակերտները մանակցելու պատարագին եւ հաղորդուելու։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1

Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝ ԻՄԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ· ՀԻՔԻՄԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Ա.թաքս մանուհիւղի եւ Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի Անահիտ մանուհիւղի Մայիս 13–ի կատմակերպած պարահանդէսի հասոյթը, Ա.թաքս մանուհիւղը կը յատկացնէ Անահիտ մանուհիւղի միօրեայ վարժարանին։

Այս առիթով Անահիտ մանուհիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ա.թաքս մանուհիւղին։

UNION NATIONALE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON ET DES ENVIRONS

ASSEMBLEE GENERALE

Arrivé au terme de son mandat de 4 années, le Conseil d'Administration de l'U.N.E.A.A.L.E. (Union Nationale de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon et des Environs) va être renouvelé par des élections conformément aux statuts de l'Association.

Ces élections auront lieu le **25 Juin 2000** pour ce qui concerne le 1er tour, et le **09 Juillet 2000** pour un deuxième tour éventuel, dans l'enceinte de l'Espace Garbis Manoukian — 40, rue d'Arménie à Lyon 3ème.

Tout membre de l'U.N.E.A.A.L.E., de nationalité française et à jour de ses cotisations, peut se porter candidat à l'élection des membres du Conseil d'Administration.

Les candidatures sont recueillies par écrit soit par un envoi postal, soit par dépôt au siège de l'Association — 40, rue d'Arménie, 69003 LYON.

La date limite des candidatures a été fixée au **Mardi 20 Juin 2000 à minuit**, le cachet de la poste faisant foi.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

*
**

Section bd. Oddo Lola Sassouni

organise un

BARBECUE, VIDJAG et tirage de TOMBOLA

- Voyage en Arménie (aller retour),
- Bijoux,
- Radio cassette, etc...

au profit des orphelins d'Arménie et de la Colonie de Bellefontaine

JEUDI 1er JUIN à partir de 11 H
Centre d'Animation de Quartier
18, bd. Denis Papin 13015 Marseille

Venez nombreux

*
**

HAMPARTZOUM

La Croix Bleue des Arméniens de France Section **«D. Missakian»** vous invite à célébrer **HAMPARTZOUM** le **jeudi 1er juin** à partir de 15h30 à la M.C.A. 17, rue Charles Péguy, LIVRY-GARGAN.

Venez nombreux participer avec nous à cette fête pleine de charme et de tradition.

Un buffet de pâtisserie et de boissons vous sera proposé .

Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 83. 87. 68.**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

կիրակի, Մայիս 28

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՈՒԶԱԿՄԱՆ

(1918 Մայիս 28) ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ի ժամու պատարագին, Հանրապետական Մաղթանք կը կատարուի։

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

FETE ANNUELLE - KERMESSE

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Dimanche 4 Juin de 14h30 à 19h
dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Tirage de la
TOMBOLA
sur place.
Une surprise et de nombreux lots.

Venez nombreux
encourager nos élèves
et déguster les spécialités arméniennes
dans une ambiance familiale.

ՔԱՋԱԼԵՐԵՑԷՔ
ՀԱՅ ԼԵՋՈՒԻ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄՆ ՈՒ ԱՋԳ· ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

LA FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN

en accord avec MUSARM PRODUCTION et LEVON SAYAN

présente

Liz Sarian

à l'**Audiorium du Parc CHANOT à Marseille**
avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**
le Mercredi 28 Juin à 20 heures 30
Soirée donnée au profit de l'OPERA d'EREVAN

Locations :

Jusqu'au 4 juin :

- **Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture** 12-14, rue Saint-Bazile ☎ **04 91 50 15 09**
- **Jeunesse Arménienne de France** 65, allée Léon Gambetta ☎ **04 91 84 43 46**
- **Union Générale Arménienne de Bienfaisance** 327, boulevard Michelet ☎ **04 91 22 10 45**
- **Centre Culturel Ani** 31, rue de Calais ☎ **04 91 93 54 46**
- **Cathédrale Apostolique Arménienne du Prado** 339, avenue du Prado ☎ **04 91 77 84 70**

Du 12 au 28 juin :

- **Fnac — Carrefour — France-Billet** ☎ **0803 020 040** (0,99F/mn)
- **3615 BILLETEL** (2,23F/mn) — **www.fnac.com**
- **Virgin-Megastore — Auchan — Galeries Lafayette www.ticketnet.fr** ☎ **0803 346 346** (0,99F/mn)

et sur place le soir du spectacle.

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փ ա բ ր ի զ

Աննա ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
«ՀԱՆԻՐ, ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ, ԴԻՄԱԿՍ...»

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16–ին
Dimanche 4 Juin à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր·

ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE

Nous vous informons que l'**Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère** tiendra son

ASSEMBLEE GENERALE

le vendredi 16 juin 2000 à 20 h 30
à l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
Tél./Fax : 01 43 81 01 72

Nous invitons les associations, tous nos adhérents, à venir nous rejoindre nombreux.

La cotisation annuelle s'élève à :
350F par personne
500F par couple

Le règlement de la cotisation est indispensable pour pouvoir participer à l'Assemblée.

FETE DES MERES

— • —

La Section **«Sossé Mayrig»** de la Croix Bleue de Marseille-Ville organise «LA FETE DES MERES»

Samedi 27 Mai à 15 heures

à la salle **«Lévon CHANT»** à l'église arménienne de Beaumont :
8, impasse des Monts, 13012 Marseille
Tél. : 04 91 93 13 50.

A cette occasion, a été invité le Rév. Père GOMIDAS HOVNANIAN.

Programme :

Théâtre: «Anpan Hourine»,
Poésie, Chant et Danse,
présentés par les enfants du Groupe **Edouard Dériklian,**
Suivi d'un **Buffet.**

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ORGANISATION TERRE & CULTURE

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ՀԻՆ ՋՈՒՂԱՅԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՓԱՆԴՈՒՄԻՆ ՀԱՐՑԸ

LA SITUATION DU PATRIMOINE ARMENIEN DU NAKHITCHEVAN ET L'AFFAIRE DE LA DESTRUCTION DU CIMETIERE DE DJOULFA

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ, ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ, ՋՐՈՑՑ
ԱՐԳԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
երեւան

CONFERENCE, PROJECTION, DEBAT
par ARGAM AIVAZIAN
Erévan

Հայոց Եկեղեցւոյ «Ն· Ֆրէնկեան» սրահ
Salle «*N. Fringhian*» de l'Eglise arménienne
15, rue Jean.Goujon, Paris VIIIe

MERCREDI 31 MAI A 20 HEURES 30

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 24–րդ տարեդարձի ՀԱՅԿԵՐՈՑԹԸ՝

Ուրբաթ, Յունիս 23–ին։

REPAS ANNIVERSAIRE de la Maison de la Culture Arménienne de Marseille
le Vendredi 23 Juin.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽՄԱՉԻ Անիէս – Պաւա – Գոլծոպ – Ա.րժանթէօյի Ակնունի մանուհիւղի տատակարգ Ընդհ· ժողովը երկուշաբթի, Մայիս 29, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՅՐԳ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·915 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.915

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՃԱՄՓԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 25 / 26)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԵՒՐԱՏԱԼԱՆՏԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Մայիս 25-ին, Իտալիոյ Ֆիրենցէ քաղաքին մէջ պատմառուած է Եւրատալանտեանի գործակցութեան Նորհուրդի անդամ երկիներու Արտաքին գործերու նախարարներուն ժողովը, որու ընթացքին ելոյթ ունեցած է նաեւ Վարդան Օսկանեան: Ան իր խօսքին մէջ ընդգծած է Կովկասի տարածքային ապահովութեան հարցը այդ ուղղութեամբ ՕԹԱՆ–ի հետ գործակցութեան ստեղծման գծով Հայաստանի դիրքորոշումը ներկայացնելով, ըսած է թէ ան կը կարեւոր փոխադարձ լրացման (զոմփլիմանթարիթէ) մէջ: Անդրադարձած է թէ Կովկասի մէջ ուր կը մրցակցին առեւտրական եւ աշխարհաքաղաքական շահերը, խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար հարկ է մտածուած ու կշռադատուած քաղաքականութիւն: Վ. Օսկանեան այդ առումով ալ ընդգծած է Կովկասեան ապահովութեան գաղնպգրին կարեւորութիւնը, որ բացի Կովկասեան երեք Պետութիւններէն, կ'ընդգրկէ նաեւ տարածքային դրացի երկիրները եւ հոն անմիջական շահեր ունեցող ուժերը: Նախարարը յոյս յայտնած է որ ՕԹԱՆ հաւատարակշռուած յարաբերութիւններ կը զարգացնէ Գործակցութեան Նորհուրդի անդամ բոլոր երկիներուն հետ:

Առիթը օգտագործելով Վ. Օսկանեան հանդիպումներ ունեցած է ռուս եւ ամերիկի իր պաշտօնակիցներուն՝ Ի. Իվանովի եւ Պ. Ֆերեռօ-Ուալտնէրի հետ: Այս վերջինը որ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի հերթական նախագահն է, Հայաստան կ'այցելէ Յուլիս 15 – 17:

Մինսկի խումբի համերիկացի համանախագահ Ք. Քեվինոյի եւ նորանկախ պետութիւններու գծով ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարի յատուկ խորհրդական Ռ. Մեսոնովիչի հետ Վ. Օսկանեանի հանդիպումներուն ալ քննարկուած են Կովկասի ապահովութեան եւ Լեռնային Ղարաղի հարցին խաղաղ կարգաւորման վերաբերող հարցեր:

⁂

ՀՀՇ-Ն ԴԷՄ Է ՌՈՒՍ – ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑԵԼՈՒ

ՀՀՇ-ն յայտարարութեամբ մը դատապարտած է Ռուս – Բելառուս Միութեան Հայաստանի անդամակցութեան նախաձեռնութիւնները, գանգք նկատելով Սահմանադրութեան, ազատութեան ու պերճխանութեան ուղղուած ոտնձգութիւն: Շարժումը յայտարարած է թէ պիտի հակազդէ Հայաստանի անկախութեան սպառնացող ամէն նախաձեռնութեան:

⁂

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՎԿԱՆԵՐԸ

Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի տնօրէն Աչոտ Բլէեանի դատավարութեան Յուլիս 25–ի նիստին ալ վկայած են ծնողքներ ու շրջանաւարտներ. բոլորն ալ ըսած են թէ կամաւոր կերպով դուսարկած տուած են ծնողական օժանդակութեան մարմնին եւ տեղեկացած են որ այդ դուսարկները յատկացուած են մանկապարտէզներուն ու դպրոցին գոյք գնելու: Աշակերտներու 25 ծնողքներ ալ դիմում կատարած են վկայելու փափաքով:

⁂

«Ա.ԳԳ. ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ» ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մայիս 25–ին տեղի ունեցած է «Ազգ· միաբանութիւն» կուսակցութեան Բ. համագումարը: Ներկայ եղած են նաեւ ժողովրդական կուսակցութեան դեկավար Ս. Դեմիրճեան, Համայնավար կուսակցութիւնը, Դեմոկրատական կուսակցութիւնը: Ասոնք առնելով Ազգային ժողովի «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութեան նախագահ Ա. Գեղամեան, քննադատած է իշխանութիւնը որ դրամավարկային կոպիտ քաղաքականութիւն կը վարէ, իրագործելու համար ամերիկեան տնտեսական տեսութիւնը: Ան ըսած է նաեւ թէ ԼՂՀ բանակցութիւններու նիւթ է ոչ միայն Մեղրիի միջանցքը, այլ հինդ անցք տրամադրելու հարցը որ կործանարար կ'ըլլայ Հայաստանի համար:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻՋՄԻՐԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

«Աշխարհավար ժողովրդավար Շարժման Միութեան» նախաձեռնութեամբ, Իզմիր քաղաքի հիմնադրութեան 5000–ամեակի տօնակատարութեան ծիրէն ներս «Երրորդ Հազարամեակի Լուսաբացին՝ Ուխտագնացութիւն, Զբօսաշրջութիւն եւ Եղէկանի Շրջանը» թեմայով կազմակերպուած ժողովը կայացաւ Իզմիրի Ատեւտրական Դահլիճի ժողովասրահին մէջ, Մայիս 23–ին:

Պոլսոյ Պատրիարքութեան անունով ժողովին մասնակցեցան Պատրիարքարանի Դիւանապետը՝ Գրիգոր Աւագ Քահանայ Տամատեան եւ դիւանադպիր՝ Վազարշակ Կալֆ. Սերովբեան: Ժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ Իզմիրի նահանգապետը՝ Քեմալ Նեհրազօղլու, Բարթուղիմէոս Ա. Օրթոտոքսաց Մայրապոյն Պատրիարքը, Իզմիրի Լատին Արքեպիսկոպոսը Ճուսէպփէ Պերնարտինի, Ասորի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Թուրքիոյ Արեւմտեան Թեմի Առաջնորդ՝ Մոր Ֆիլիքսինոս Մեհրոպոլիտը, Հրէից Խախամապետարանէն Ռաւ Իսյաք Հալէվա, քաղաքապետները, օտար պետութեանց դեսպաններ եւ հիւպատոսներ եւ այլն:

Բացման հանդիսութեան իրենց խօսքը բերին Իզմիրի Նահանգապետը, Յունաց Պատրիարքը, Պատրիարքարանին Դիւանապետը, Տէնիզլիի քաղաքապետը՝ Ալի Այիէօրէն եւ Հրէից Խախամապետի Փոխանորդը:

Գրիգոր Ա. Քահանայ իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ ուխտագնացութեանց տեսակէտէն Փոքր Ասիոյ վայելած կարեւոր դիրքին եւ չեշտեց, թէ Իսրայէլ – Պաղեստինէն յետոյ երկրորդ կարեւոր Սուրբ գրական երկիրն է Անատոլու եւ առանց յատելեալ յապաղումի անհրաժեշտ է արժեւորել անոր ունեցած պատմական եւ կրօնական արժէքը: Դիւանապետը միանգամայն ընդգծեց թէ Անատոլուն նաեւ բնօրրանը եղած է Հայ ժողովուրդին եւ եկեղեցիին: Հայոց առաջին Լուսաւորիչները Ս. Թադէոս եւ Ս. Բարթողոմէոս Առաքեալները, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Սուրբ Թարգմանիչները, Ս. Գրիգոր Նարեկացի եւ Ս. Ներսէս Շնորհալի ապրած եւ գործած են Անատոլուի մէջ: Դիւանապետը բացատրութիւններ տուաւ նաեւ Հայ Եկեղեցւոյ արքավայրերուն, ուխտատեղիներուն եւ եղէկանի Հայոց երբեմնի առաջնորդարաններուն եւ համայնքներու մասին ընդհանրապէս: Զբօսաշրջութեամբ զբաղող ներկաները զգուշացուց, թէ ուխտագնացութիւնները պէտք չէ դիտուին լոկ որպէս եկամուտի աղբիւր: Անհրաժեշտ է, որ ուխտաւորներու համար ադօթելու միջավայր ստեղծուի բոլոր սուրբգրական վայրերուն մէջ:

Երկու օր տեւող ժողովի ընթացքին, կարգացուեցան բազմաթիւ զեկուցումներ, որոնց հեղինակներն իրենց թելադրութիւնները ըրին ուխտագնացութիւնները լաւագոյնս արժեւորելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Է. Պարաք «խաղաղութեան ձեռք» երկարեց Լիբանանի, ճշդելով սակայն թէ ասկէ առաք Լիբանան եւ Սուրիա պատասխանատու են Լիբանանէն եղած որեւէ յարձակման Իսրայէլի դէմ: Տեղւոյն վրայ կացութիւնը բաւական հանդարտ է, Հրեայ եւ Լիբանանցի իրարու կը հայհոյեն սահմանին երկու կողմերէն, մինչ Հեզպոլլան իր – չիի կուսակցութեան – դրօշակները պարզած է եւ կը վարուի որպէս տէր ու տիրական: Հարաւային Լիբանանի մայրաքաղաքին՝ Մարժայունի մէջ, ուր գլխաւորաբար քրիստոնեաներ կը բնակին, Հեզպոլլան մուտք չի կրնար գործել Լիբանանեան կառավարութեան հետ կնքուած համաձայնութեան մը շնորհիւ: Այլ վայրեր կողոպուտ եւ յարձակում չեն պակսիր: Քլայիաայի մէջ (7000 բնակիչ) արդէն 10 – 15 տուն թալանի ենթուած են, 60 կառքեր հրկիզուած եւ տեղւոյն բնակիչ բժիշկ մը կը գանգատի՝ «ոչ լիբանանեան բանակ, ոչ ալ լիբանանեան ոստիկանութիւն տեսանք»: Լիբանանի վարչապետը որ կ'այցելէր շրջանը ապահովութիւն տուած էր որ բնակչութեան ապագան ապահով է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին գործերու նախարարը Տ. Լեւի Թուրք պաշտօնակիցին ուղղուած նամակով մը փորձած է երկու երկիրներուն միջեւ Հայերու ցեղասպանութեան նիւթով ստեղծուած լարումը զարմանել: Տ. Լեւի կրկնած է թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը իսրայէլեան դպրոցներու մէջ դասաւանդութեան նիւթ դնելու Իսրայէլի Կրթական նախարարին որոշումը չի ցոլացներ իր երկրին կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Շեշտելով որ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները յատուկ իմաստ ունին իրենց համար, Իսրայէլի նախարարը դրած է. «Ոչինչ կ'ընենք վարկաբեկելու համար Թուրքիան որուն հետ ռազմավարական յարաբերութիւններ ունինք: Մեր կրթական նախարարին տեսակէտները միայն իր մտածումները կ'արտայայտեն»:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ, որու կ'ընկերանային կինը, աղջիկը, Գլօր Փոնֆիտու, Միրէյլ Մաթիէօ, Ֆ. Փինօ (ՖՆԱՔներու եւ այլ բաներ), Ալինեոնի մէջ բացումը կատարեց երկու ցուցահանդէսներու: Փինօ, 12 միլիոն ֆրանքի գնած է ամերիկացի ճէֆ Կունզի մէկ գործը, քանի մը թոն կշռող չունի պլուիս մը:

*ՖՏԱԼԻՈՑ վարչապետը՝ Ամաթօ «անպատեհ» գտնելով հանդերձ միասեռականներու (կէ Փրայտ) տոզանցքը Հռոմ, Յուլիս Տին, հիւրցաւ արգիլել, որովհետեւ, ըստ իրեն դժբախտաբար, Սահմանադրութիւնը կ'արտօնէ խաղաղ համախմբումները: Վատիկանի ճնշումները արգիլել տալու համար ապարդիւն եղան: Յաւելեալ տեղեկութիւններ ըսել

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1999, ՄԱՅԻՍ 27)

ԵՐԲ ՔԱՐԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՊԸ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵՆԱՆ

Մի քանի տարաբեդեան հայ եկեղեցիներու ճարտարապետական ոճին ներքին իմաստը չէ բացատրուած լիովին եւ չենք գիտեր թէ մեր նախնիք ինչո՛ւ եւ ինչպէ՛ս ստեղծեցին, կամ մշակեցին ու զարգացուցին իւրայատուկ ոճ մը, զոյն փոխանցելով մատամբ Արեւմուտքի ալ:

Տասը դարէ աւելի տեւող չարունակականութեամբ պահպանուած այս ոճը արտայայտութիւնն էր անկասկած կրօնաբարոյական աշխարհահայեացքի մը եւ կը խորհրդանշէր ժողովուրդի մը հոգեւոր կեանքին հիմնական դիծը, գոր կ'անգիտանանք եւս: Այնքան հիմնական որ, մինչ Արեւմուտքի մէջ գոնական ոճեր իրարու յաջորդեցին, մերը մնաց գրեթէ անփոփոխ իր էութեան մէջ (*):

Կ'անգիտանանք, որովհետեւ հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղող գիտնականները առ հասարակ իրենց ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնեն հին եկեղեցիներու քարեղէն դոյութեան վրայ միայն, զանոնք քննելով լոկ իբր շինարարութիւն, այսինքն՝ իբր որմ, սիւն, կամար կամ գմբէթ:

Այս ձեւով առնուած սակայն, եկեղեցին կը սահմանափակուի իր նիւթեղէն կառոյցին մէջ, պարպուելով իր ոգեղէն էութենէն: Մէկ խօսքով կը դառնայ «պատմական յուշարձան», ինչպէս սովորութիւն է կոչել ներկայիս անհատիր եկեղեցի թէ ամրոց, բերդ թէ կոթող:

Մինչդեռ եկեղեցիի մը կառոյցը ամէն բանէ առաջ հաւատքի արտայայտութիւն է, եւ իբր այդ ունի խորհրդանշական բնոյթ, իր բոլոր մանրամասնութիւններուն մէջ իսկ:

Կրկնելու համար հանրածանօթ ճշմարտութիւններ, կարելի է յիշեցնել ներքին սիւները, որոնք չորս հատ են առ հասարակ, կը խորհրդանշեն չորս Աւետարանիչները, որոնց վրայ կը բարձրանան Չորս Աւետարանները իբր կամար եւ ապա՝ անոնց վրայ ալ կը յենու կեդրոնի գմբէթը՝ իբր Փրկիչն Ամենակալ: Այս ձեւով յատակագծին վրայ ներքնապէս կը դծուի հսկայ խաչ մը, որուն վրայ կուգան ամփոփուիլ բազմութիւնները հաւատացեալներուն:

Խորանը ուղղուած է միշտ դէպի Արեւելք, դէպի «Լոյսն Կենաց» եւ «Արեգակն Արդարութեան», այսինքն՝ Քրիստոս: Խորանը մաս մըն է երկինքէն, մոմերը՝ աստղեր եւ պատարագիչ քահանային ոտքերուն տակի բարձն ալ՝ ամպ: Պատարագի խորհուրդը կ'իրագործուի հեռաւոր երկինքի մէջ, ուրկէ կ'իջնէ Շնորհը Ս. Սկիհին վրայ:

Այս խորհրդանշական բնոյթը անայլայլ պահպանուած է դարերով, որոնց ընթացքին հայ ճարտարապետները ստեղծած են բազմապիսի տարբերակներ, զբաղելով յատակագծային եւ ծաւալային աքանչելի լուծումներ: Հաւատարմութիւն՝ հիմնական սկզբունքներուն, բայց տեւական որոնում՝ նոր լուծումներու, այս եղած է յատկանիշը հայ ճարտարապետական հանճարին, որ պիտի չարունակէր անչուշտ հրաշալի գլուխ – գործոցներ ստեղծել, եթէ չխափանուէր օտար տիրակալներու աւերիչ ձեռքով:

Այսօր, գարերու ընդհատումէն վերջ երբ կը փորձենք հասկնալ իմաստը որ թաքնուած կը մնայ քարեղէն շինութիւններու եռեւ, մենք մեզ կը զգանք զաղտնի խորհուրդի մը առջեւ, որովհետեւ ինչպէս բանաստեղծը կ'ըսէ.

«Եկեղեցին հայկական՝ մէն մի
քարին տակ երկրի,
«Դէպի երկինք բարձրացող գաղտնի
ճամբայ մը ունի...
ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԵԱՆ

Այդ գաղտնի ճամբան է որ պէտք է ըմբռնել ապրուեստի պատմութիւնը, որ իբր փիլիսոփայութեան մէկ ճիւղը, չի բաւականանար քանակական եւ չափական տուեալներով: Արուեստի պատմութեան կէտ նպատակն է փնտռել եւ գտնել արուեստի գործերու ստեղծման բուն դրդապատճառները, երեւան բերել անոնց թաքուն իմաստը ու հետապնդած իդէալը, եւ այդպէսով պարզաբանել ժողովուրդի մը հոգեկան – իմացական կեանքը տուեալ ըրջանի մը, կա՛նք որ կ'արտացոլայ իր ստեղծած ոճին մէջ:

Ըսուած է թէ ոճը մարդն է: Ոճին մեկնաբանութեամբ կարելի է խուզարկել ոճը ստեղծողին հոգին: Ըսուած է նաեւ թէ այն ժողովուրդները՝ որոնք ուրիշներու ոճը կ'ընդօրինակեն, կ'ապրին ուրիշներու հոգիով: Հայ ժողովուրդը ունեցած է արուեստի իր սեփական ոճը լինչ որ չափազանց կարեւոր եւ պատուաբեր իրողութիւն մըն է: Անցեալէն մնացած միակ չօշափելի վաստն է այդ իր հոգեկան ինքնուրոյն կեանքին վերաբերեալ, քանի որ մեր դրաւոր պատմութիւնը միա՛յն թագաւորներու, կաթողիկոսներու եւ նախարարական տուներու մասին կը խօսի, անտեսելով ժողովուրդը:

*
**

Ներկայ դրութեան նպատակը մեծաւոյսմէ փորձ մըն է երաժշտութեան ճամբով: Դիտենք թէ վաղ միջնադարեան եկեղեցիները առ հասարակ չվնասած են իրենց աղօթասայլը եւ չինարարներն ալ ջանացած են միշտ չէնքը պատշաճեցնել աղօթասացութեան, այսինքն երաժշտութեան, ինչ որ տուած է հրաշալի արթիւնքներ ազուսթիքի տեսակէտով:

Կազմաւորուած է չինարարական որոշ ուսանդութիւն մը, որուն հաւատարիմ մնացած ըլլալ կը թուին երկար տաեն Արեւելք եւ Արեւմուտք, բայլ կարգ մը բացառութիւններէ: Երգեցողութիւնը եղած է հետեւաբար գլխաւոր ազդակը այդ աւանդութեան ստեղծման:

Ինչո՞վ կը բացատրուի սակայն առաջնակարգ կարեւորութիւնը աղօթասացութեան:

Ծանօթ է որ մարդկային երկու գլխաւոր ղգայարանքներէն լսողութեան է որ նախապատուութիւն կուտայ քրիստոնէութիւնը, ի հեճուկս՝ տեսողութեան: Տեսողութեան ճամբով կը հաղորդուինք երկրային իրողութեանց եւ կ'ենթարկուինք նիւթին փորձութեան, մինչ լսողութեան ճամբով կրնանք հաղորդուիլ աստուածային ճշմարտութեան, դանելով ներքին լոյսը:

Իմացեալ ճշմարտութիւնը ակնկալի մի-ջոցաւ է որ կը թափանցէ հոգիներէն ներս, եւ իզուր չէ որ Մեծ Պահոց այս չորեքշաբթիներուն երբ Աւետեալի երգեցողութիւններուն ընթացքին Լոյսի փառաբանութիւնը կ'երգենք հայ եկեղեցիներէն ներս, կը հայցենք Բարձեալէն «Ծագեա՛ ի հոգիս մեր, զլոյս քո իմանալի»:

Քրիստոս ըսուած է սակայն չնորհը իմանալու հոգիի ներքին ականջով: Հասարակ մարդը հաղորդակցութեան իբր միջոց ունի աղօթքը, որ կ'արտաբերուի ճակտով, այսինքն՝ երաժշտութեամբ:

Այս հիման վրայ, միջնադարեան հին եկեղեցիներուն մէջ ջանացած են տեսողութեան դերը նեմսգնել լոյսի թափանցումը պակսեցնելով: Հետեւելով Ցիսուսի պատուէրին, որ կը յանձնարարէր աղօթելու համար քաշուիլ ներս, դուռ եւ պատուհան գոցելով բոլորովին, ջնջած են պատուհանները, դահանալով նեղ ծերպերով: Ջնջած են նաեւ ամէն տեսակ ներքին զարդ որ կրնայ ուշադրութիւն դրաւել: Միւս կողմէ ամէն հնարք ի գործ դրած են բարելաւելու համար ազուսթիքը, զայն պատշաճեցնելով երգեցողութեան որոշ ձեւերու: Կը կարծուի թէ ծաւալային ներքին երկրաչափական համեմատութիւնները իսկ ներչնչուած են բնական կամի մը ձայներուն թրթռացման համեմատութիւններէն:

(Փակագծի մէջ պէտք է ճշդել թէ բացատրութիւն է բիւզանդական եւ բիւզանդականէն ներչնչեալ կարգ մը այլ կայսերական եկեղեցիներու ներքին ճոխութիւնը, իբր արտայայտութիւն տարբեր աշխարհահայեացքի մը որ կը ձգտի ոգիին յաղթանակը մատնանշել նիւթին վրայ: Եւ ոչքա՞ն ճոխ ըլլայ յաղթահարուած նիւթը, այնքա՞ն փառաւոր կ'ըլլայ յաղթանակը ոգիին: Վկայ չքեղութիւնը Կ. Պոլսոյ Ս. Սոփիային, ընծայուած՝ Սուրբ Իմաստութեան, այսինքն՝ Իմացեալ ճշմարտութեան):

Այս բոլոր յատկանիշները ուշադրաւօրէն, ի յայտ կուգան մանաւանդ Սիսեռերեան (Սիսդերսիէն) եկեղեցիներուն մէջ, որոնց հանդիսաւորութիւնը հայ եկեղեցիներու հետ ակնբախ է: Կ'արժէ հետեւաբար փոքր ինչ խօսիլ այդ մասին, առ ի չգոյէ տուեալներու հայ եկեղեցիներու երաժշտականութեան վերաբերեալ:

Սէն Պերնառ երբ ձեռք կ'առնէ միաբանութեան դեկավարութիւնը ԺԲ. դարու սկիզբները, կը հաստատէ սեղմ կանոններ եկեղեցաշինութեան համար: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնը կ'ըլլայ պարզեցնել եկեղեցիներու ծաւալն ու ներքին տեսքը եւ ապահովել աղօթասացութեան համար իդէալ պայմաններ: Օգտուելով մասնաւոր երաժիշտներու եւ հաշուապէտներու խորհուրդէն, կը յաջողի չինել տալ եկեղեցիներ որոնք փոքր են ծաւալով, ամբողջովին մերկ ու անպաճոյճ են ներքնապէս եւ ունին հոյակապ ազուսթիք: Կարծես չինուած ըլլային իբր երաժշտական գործիք, որ կրնայ յառաջ բերել արձագանդներու չարաչարութիւն մը իւրայատուկ:

Աղօթասացին ձայնին դրօշմը եւ մտնաւանդ կշռոյթը պէտք է յարմարի այդ արձագանդին: Երգեցողը պարտի արտաբերել ձայները ընդհատաբար, սպասելով արձագանդին որ կը վերադառնայ ու կ'ապուցուի յաջորդ ձայնին, եւ մեներգը տակաւ կը վերածուի բազմաձայն խմբերգի, կարծել տալով թէ քարերը կ'երգեն փառքը Աստուծոյ եւ երկրային երգեցողութիւնն ալ կը դառնայ երկնային երգ հրեշտակաց:

Այս ձեւով աստուածային խօսքն է որ կը կրկնապատկուի: Կը բազմանայ, կը հարստանայ ու կը թափանցէ ականջէն ներս, հասնելու համար ներքին ականջին: Ս. Հոգւոյ թափանցումը հոգիներէ ներս:

Վաղ միջնադարեան հայ եկեղեցիներն ալ կը ներկայացնեն նոյն յատկանիշները, ունենալով չափազանց նեղ պատուհաններ, անպաճոյճ ու մերկ ներքին պատեր, միջոցի երկրաչափական պարզ լուծումներ, փոքր ծաւալ, եւ ընդհանրապէս օգնչելի ազուսթիք:

Եթէ Հայերը այս սկզբունքները որդեգրած են Սէն Պերնառէն չատ առաջ եւ պահպանած՝ գարերով, այդ կը նշանակէ թէ մեծ կարեւորութիւն կուտային եկեղեցական երաժշտութեան, եւ հասնարար կը կիրարկէին երգեցողութեան մասնայատուկ ձեւ մը, հիմնուած՝ արձագանդներու օգտագործման վրայ: Հարկական հին խաղերու մեկնաբանութիւնը թերեւս օր մը լոյս սփռէ:

Սպասելով որ մեր գիտնականները հետաքրքրուին այս հարցերով, երկուսի մը, որ գիտնական չէ եւ ո՛չ ալ արուեստի պատմաբան, գտած ըլլալ կը թուի լուծման մասնակի ուղի մը: Կ'ակնարկեմ Լուսինէ Զաքարեանի, որ ունի չարունակութեան մասնայատուկ եղանակ մը հիմնուած՝ մասնաւորաբար արձագանդներու ընդելուզման վրայ: Չենք գիտեր թէ փորձեր ըրա՞ծ է Ս. Հոգեպուխին Գեղարդի, Գօշավանքի կամ Հաղարծնի մէջ եւ արուեստի պատմաբաններ ու գուսթիքի մասնագէտներ հետաքրքրուած են այս երեւոյթով:

Դիտելի է որ, յաճախ արուեստագէտ մը յանկարծական ներչնչմամբ կամ դիւանդիման տեսութեամբ կը գտնէ ճշմարտութիւն մը որ գիտնականներու աչքին կը վրիպի: Այս տեսանկիւնէն դիտուած, զարմանալի չէ որ Վահան Թէքեան իր «Եկեղեցին Հայկական» քերթուածով կրցած ըլլայ չատ աւելի լաւ բացատրել էութիւնն ու իմաստը հայ եկեղեցիին, քան՝ չատ մը գիտնականներ:

Կը վերջացնեմ իմէ մէջբերումով մը.

«Եկեղեցին Հայկական բարձր
բերդն է հաւատքի,
«Իմ պապերուս՝ որ հողէն զայն
քար առ քար հանեց.
«Ու երկինքէն իջուցին զայն
ցօղ առ ցօղ, ամպ առ ամպ.
«Ու թաղուեցաւ անոր մէջ
հանդարտութեանք...
հեզութեամբ...

Որոնել եւ գտնել լեզուն, «հողն քար առ քար հանուած» եւ «երկինքէն ցօղ առ ցօղ իջեցուած» հայ հաւատքի բերդին, *այդ պէտք է ըլլայ պարտականութիւնը մեր արուեստի պատմաբաններուն:*

Ն ի ս
Մարտ 28 / 29, 1981

(*) Այս հարցին շուրջ եզրափակիչ ուսումնասիրութիւն մը ներկայացուց փրոֆ. վարագդատ Յարութիւնեան, Հայ Արուեստի նուիրուած Բ. Սիմբոզիումին, Երեւան:

ԻՎ ԹԵՐՆՈՆԻ ԲԱՆԱՒՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺԽՏՈՒՄԻ ՀՈԼՈՎՈՅԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մեծ եղեռնի 85-րդ տարելիցին օրեր-ուն, Ապրիլ 21-ին, Եան'ց Ակումբին մէջ Ֆրանսահայ բժշկական Միութիւնը հրաւիրած էր վիրաբոյժ եւ պատմաբան՝ Իվ Թերնոնը, բանախօսելու «ժխտողականութեան» (négationnisme) հարցին չուրջ: Հայոց ցեղասպանութեան մերժումին դէմ պայքարող ծանօթ դէմքերէն, ան հրատարակած էր անցեալ տարի «Du négationnisme,mémoire et tabou» գիրքը (1), որպէս ժամանակագիր եւ մեկնաբան, լուսարանելու համար այդ մերժումին յարուցած երեւոյթները Ֆրանսայի մէջ՝ չէչեելով հայ ժողովուրդին արդար վըրդովմունքը: Իվ Թերնոն ապաւորիչ պերճախօսութեամբ ներկայացուց Հայոց ցեղասպանութեան ժխտումի հոլովոյթը սկիզբէն մինչեւ այսօր, պարզելով անոր փոփոխակի, խրթին եւ անակնկալ ձեւաւորումները: Վերլուծեց դրդապատճառները ու կիրարկուած մեթոտները: Ստորեւ կը խտացնենք հեղինակաւոր պատմաբանին բանախօսութիւնը:

«Négationnisme» բառը կը յայտնուի առաջին անգամ Ֆրանսական բառամթերքին մէջ 1987-ին, յատկապէս Հրեաներու ցեղասպանութեան քննապաշտութեան (révisionnisme) միտումներուն առթիւ նոր նշանակներու կողմէ: 1985 – 1990 թուականներուն, պատմաբանները կ'առաջարկեն այս բառը գործածել յատկօրէն նուաստացուցիչ իմաստով, որակելու համար վաւերական ցեղասպանութեան մը ժխտումին ծանրակշիռ ընթացքը:

Ժխտողականութիւնը կ'օգտագործէ տրամաբանական արուեստի բոլոր հնարքները՝ խանդարելու, խափանելու եւ հակչռելու համար անտեղեակ ունկնդիրի մը գաղափարը: Ակնյայտ չգեղութիւնը կ. Պոլսոյ Ս. Սոփիային, ընծայուած՝ Սուրբ Իմաստութեան, այսինքն՝ Իմացեալ ճշմարտութեան):

Այս բոլոր յատկանիշները ուշագրաւօրէն, ի յայտ կուգան մանաւանդ Սիսեռերեան (Սիսդերսիէն) եկեղեցիներուն մէջ, որոնց հանդիսաւորութիւնը հայ եկեղեցիներու հետ ակնբախ է: Կ'արժէ հետեւաբար փոքր ինչ խօսիլ այդ մասին, առ ի չգոյէ տուեալներու հայ եկեղեցիներու երաժշտականութեան վերաբերեալ:

Սէն Պերնառ երբ ձեռք կ'առնէ միաբանութեան գեկավարութիւնը ԺԲ. դարու սկիզբները, կը հաստատէ սեղմ կանոններ եկեղեցաշինութեան համար: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնը կ'ըլլայ պարզեցնել եկեղեցիներու ծաւալն ու ներքին տեսքը եւ ապահովել աղօթասացութեան համար իդէալ պայմաններ: Օգտուելով մասնաւոր երաժիշտներու եւ հաշուապէտներու խորհուրդէն, կը յաջողի չինել տալ եկեղեցիներ որոնք փոքր են ծաւալով, ամբողջովին մերկ ու անպաճոյճ են ներքնապէս եւ ունին հոյակապ ազուսթիք: Կարծես չինուած ըլլային իբր երաժշտական գործիք, որ կրնայ յառաջ բերել արձագանդներու չարաչարութիւն մը իւրայատուկ:

Աղօթասացին ձայնին դրօշմը եւ մտնաւանդ կշռոյթը պէտք է յարմարի այդ արձագանդին: Երգեցողը պարտի արտաբերել ձայները ընդհատաբար, սպասելով արձագանդին որ կը վերադառնայ ու կ'ապուցուի յաջորդ ձայնին, եւ մեներգը տակաւ կը վերածուի բազմաձայն խմբերգի, կարծել տալով թէ քարերը կ'երգեն փառքը Աստուծոյ եւ երկրային երգեցողութիւնն ալ կը դառնայ երկնային երգ հրեշտակաց:

Այս ձեւով աստուածային խօսքն է որ կը կրկնապատկուի: Կը բազմանայ, կը հարստանայ ու կը թափանցէ ականջէն ներս, հասնելու համար ներքին ականջին: Ս. Հոգւոյ թափանցումը հոգիներէ ներս:

Վաղ միջնադարեան հայ եկեղեցիներն ալ կը ներկայացնեն նոյն յատկանիշները, ունենալով չափազանց նեղ պատուհաններ, անպաճոյճ ու մերկ ներքին պատեր, միջոցի երկրաչափական պարզ լուծումներ, փոքր ծաւալ, եւ ընդհանրապէս օգնչելի ազուսթիք:

Եթէ Հայերը այս սկզբունքները որդեգրած են Սէն Պերնառէն չատ առաջ եւ պահպանած՝ գարերով, այդ կը նշանակէ թէ մեծ կարեւորութիւն կուտային եկեղեցական երաժշտութեան, եւ հասնարար կը կիրարկէին երգեցողութեան մասնայատուկ ձեւ մը, հիմնուած՝ արձագանդներու օգտագործման վրայ: Հարկական հին խաղերու մեկնաբանութիւնը թերեւս օր մը լոյս սփռէ:

Սպասելով որ մեր գիտնականները հետաքրքրուին այս հարցերով, երկուսի մը, որ գիտնական չէ եւ ո՛չ ալ արուեստի պատմաբան, գտած ըլլալ կը թուի լուծման մասնակի ուղի մը: Կ'ակնարկեմ Լուսինէ Զաքարեանի, որ ունի չարունակութեան մասնայատուկ եղանակ մը հիմնուած՝ մասնաւորաբար արձագանդներու ընդելուզման վրայ: Չենք գիտեր թէ փորձեր ըրա՞ծ է Ս. Հոգեպուխին Գեղարդի, Գօշավանքի կամ Հաղարծնի մէջ եւ արուեստի պատմաբաններ ու գուսթիքի մասնագէտներ հետաքրքրուած են այս երեւոյթով:

Դիտելի է որ, յաճախ արուեստագէտ մը յանկարծական ներչնչմամբ կամ դիւանդիման տեսութեամբ կը գտնէ ճշմարտութիւն մը որ գիտնականներու աչքին կը վրիպի: Այս տեսանկիւնէն դիտուած, զարմանալի չէ որ Վահան Թէքեան իր «Եկեղեցին Հայկական» քերթուածով կրցած ըլլայ չատ աւելի լաւ բացատրել էութիւնն ու իմաստը հայ եկեղեցիին, քան՝ չատ մը գիտնականներ:

Կը վերջացնեմ իմէ մէջբերումով մը.

«Եկեղեցին Հայկական բարձր
բերդն է հաւատքի,
«Իմ պապերուս՝ որ հողէն զայն
քար առ քար հանեց.
«Ու երկինքէն իջուցին զայն
ցօղ առ ցօղ, ամպ առ ամպ.
«Ու թաղուեցաւ անոր մէջ
հանդարտութեանք...
հեզութեամբ...

Որոնել եւ գտնել լեզուն, «հողն քար առ քար հանուած» եւ «երկինքէն ցօղ առ ցօղ իջեցուած» հայ հաւատքի բերդին, *այդ պէտք է ըլլայ պարտականութիւնը մեր արուեստի պատմաբաններուն:*

Ն ի ս
Մարտ 28 / 29, 1981

(*) Այս հարցին շուրջ եզրափակիչ ուսումնասիրութիւն մը ներկայացուց փրոֆ. վարագդատ Յարութիւնեան, Հայ Արուեստի նուիրուած Բ. Սիմբոզիումին, Երեւան:

սարդ թուրքերը չեն որ կը դատուին, ոչ ալ կը ընդուի հայկական դատաղրութեան մը կեդիքը: Յետագային, երբ կը կասուցի Աթաթիւրքի Հանրապետութիւնը (1923), Թուրքիա չի կրնար ընդունիլ Հայոց Ցեղասպանութիւնը, քաղաքական պատճառներով: Արդարեւ, 1919-ին սկսած քէմալական շարժումը հիմնուած է Քրքական առատպետական ինքնութեան մը վրայ, որուն համաձայն թուրք ժողովուրդը գոյութիւն ունեցած է շատ հին ժամանակներէ ի վեր. ժողովուրդ մը, որ ժառանգ է բոլոր առաքինութիւններով և ծագում տուած բոլոր քաղաքակրթութիւններուն...: Արդարացնելու համար Փոքր Ասիոյ մէջ իրենց ներկայութիւնը (եկած են կեդրոնական Ասիայէն), կ'իւրացուի ամբողջ Անատոլուի հին պատմութիւնը: Այս տեսիլքով «կ'անհետանան պարսպարար Հայերը եւ Յոյները. կ'անհետացուին նաեւ ժողովուրդներ որոնք թէեւ մահմետական, Թուրքերէ զատ ուրիշ բան չեն կրնար ըլլալ, ինչպէս Քիւրտերը, որոնք կը վերածուին Թուրք լեռնականներուս:

Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմէն ասդին կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան՝ ստեղծում միջազգային պատժական օրէնսդրութեան, եւ «մարդկութեան դէմ ոճիրի» ու «ցեղասպանութեան» դաղափարներու յառաջդիմութիւն: Հայութիւնը քաջալերուած, վիակամ կը պահանջէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ հատուցում: Ջանդուածային ցոյցեր տեղի կ'ունենան 1965 Ապրիլ 24-ին, Մեծ Եղեռնի 50-ամեակի ոգեկոչումին առթիւ, Խորհրդային Միութենէն ներս եւ արտասահման: Թուրքիա՝ ապաւինելով իր զօրութեան եւ Աղանեան Ուխտին մէջ իր ունեցած աչխարհագրական կարեւոր դիրքին, կը ձեռնարկէ անմիջապէս դիւանագիտական հակազդեցութեան: Այս մերժումի յամառ կեցուածքը պայրոյթի կը մղէ հայ երիտասարդութիւնը որ կ'արտայայտուի ահաբեկչութեամբ (1975 – 1983): 1984-ին վերադարձ դիւանագիտական հակամարտութեան, երեք ուչագրաւ դրուագներով՝

- Ժողովուրդներու Դատարանը կ'ընդունի Հայոց ցեղասպանութիւնը. Քիւրտերը ներողութիւն կը խնդրեն իրենց մանակցութեան համար:

- Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Մարդկային Իրաւանց ենթայանձնախմբի կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան յիչատակում (Whitaker-ի տեղեկագրութիւն – Օգոստոս 1985). բայց կը խափանուի Թրքական ճնչումին հետեւանքով եւ չի ներկայացուիր ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովին:

- Եւրոպայի Խորհրդարանը բանաձեւով մը կը հրաւիրէ Թուրքիան դիջումներ կատարելու ընդունելով Հայոց ցեղասպանութիւնը (Յունիս 1987):

Թուրքիա կը չարունակէ իր ընթացքը. նպատակութեամբ կը կիրարկէ ժխտումի նոր եղանակ մը՝ «պատմական ճչմարտութեան խեղաթիւրումը դիտնականներու կողմէ», ի սպաս դնելով համալսարանը: Այս ուղղութեամբ գործի կ'անցնին Անգարայի եւ Իսթանպուլի համալսարանականներ որոնք կ'աչխատին հնարել թուղթեր ապատեղեկատուութեան նպատող, կամ գտնել Հայոց ներկայացուցած վաւերաթուղթերուն մէջ վիճելի կէտեր: «Պետական ժխտողականութիւն» որակուած այս ընթացքը իսկական մարտահրաւէր մըն է որ պիտի խթանէ պատմաբաններու հետազօտական աչխատանքները. կը յայտնուին խիտ կարեւոր նոր փաստաթուղթեր որոնք կ'ապացուցանեն Հայոց ցեղասպանութիւնը: Բայց հարկ է դիտնալ թէ փաստարկումի աչխատանքը պէտք է հիմնուի ոճիրի մտադրութեան ապացոյցին վրայ, որովհետեւ «չկա՛յ, ընա՛ տեղի չէ ունեցած ցեղասպանութեան խոստովանութիւն մը, առորագրած՝ ոճրագործին կողմէ. ցեղասպանութեան հաստատումը անուղղակիօրէն կը կատարուի՝ ապացոյցներու կուտակումով», որպէսզի մտքերու մէջէն վերցուի արգելոյսը: Եւ տարակոյսը, վարանութիւնը, պիտի օդտագործուի ժխտողականութեան տրամաբանութեան մէջ, անվերջ հեռացնելու համար փաստին ընդունումը: Այս տրամաբանական ճեւը կը կիրարկուի Միացեալ – Նահանգներու որոչ համալսարանականներու կողմէ, որոնց կարդին է իսլամագէտ՝ Պերնար Լէուիս, մանաւանդ ան՝ յն համալսարանականներուն մէջ ուր, փաստօրէն, Թուրք կառավարութիւնը միլիոնաւոր տոլարներու յատկացումով դնած է Թրքական պատմութեան ամպիոններ՝ ազդեցութիւն բանեցնելու նպատակաւ:

1993-ին Պերնար Լէուիս կը հասնի Ֆրանսա, իր հետ բերելով ժխտողականութիւնը: Հարցազրոյցի մը ընթացքին կը յայտարարէ թէ կարելի չէ ցեղասպանութիւն որակել 1915-ի դէպքերը. պէտք կը համարի չարունակել պատմաբաններու պրպտումները (միաքը փոխելով, երբ յիշատակած էր ուրիշ առիթով մը 1,5 միլիոն Հայերու ողջակէզը): Վրդովում: Հայեր դատի կը դիմեն: Փարիզի Պատմական Ատեանը կ'ընդունի ցեղասպանութեան իրականութիւնը. Պերնար Լէուիս կը դատապարտուի վնասուց հատուցման: Դժբախտաբար, «քաղաքական նկատումները կ'անցնին պատմական ճչմարտութենէ առաջ, նոյնի՛սկ մեծ դիտնականի մը համար»: Այս դատողութիւնը դիպուկ է երբ նկատի առնուին այն յայտարարութիւնները որ ըրած էր Պերնար Լէուիս ի նպաստ Թուրքիոյ՝ անտեղի զանեալով քննադատութեամբ տկարացնել այդ երկիրը որ յառաջապահն է Ատլանտեան Ուխտին եւ Նորմ. Միութեան անկումէն վերջ ալ, իսլամապաչտութեան դէմ պայքարին:

Ատենաններ ժխտողականութիւնը կը թափանցէ Ֆրանսական համալսարանէն ներս: 1998-ին, երբ տեղի կ'ունենար հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած դիտաժողովը(2), կ'իմացուէր Գոլէժ մը Ֆրանսի մէջ Թրքական եւ օսմանեան պատմութեան ամպիոնի մը ստեղծումը որ պիտի յանձնուէր մանագէտ Ժիլ Վայնչթայնի: Կրկին վրդովում, որովհետեւ այս վերջինը պաչտպանած էր Պերնար Լէուիսը հիմնուելով Թրքական ժխտողականութեան ամենացած որակի պատճառաբանութիւններուն վրայ: Աչխատանք կը տարուի Հայկական Հարցը ծանօթացնելու Գոլէժ մը Ֆրանսի անդամներուն, ներկայացնելով Ժիլ Վայնչթայնը որպէս ժխտող մը՝ անարժան ընտրուելու: Վայնչթայնի համար ցարդ ցեղասպանութեան փաստ չկայ. կը տարակուսի. եթէ իրեն ապացուցուի, պատրաստ է զայն ընդունելու: «Հո՛ս, իրո՛ք, կը գտնուինք ժխտողականութեան ամենամարպիկ, ամենաերկիւղալի եւ ամենաղեղծամիտ դրսեւորումի մը առջեւ»: Վայնչթայն կ'ընտրուի 1999-ին, որու հետեւանքով կը ծաւալի մամուլի միջոցաւ պայքար մը թեր եւ դէմ դիրքերու. պայքար մը, որ կը սասկանայ Իվ Թերնոնի դիրքին նորոգ հրատարակութեամբ(3) եւ Գոլէժ մը Ֆրանսի մէջ Գլօտ Մութաֆեանի յանդուգն միջամտութենէն վերջ(4):

Այս ժխտողականութեան առընթեր կը զարգանայ քաղաքական չարժման ընթացքն ալ: Ֆրանսայի Ներակոյսը կը մերժէ օրակարգի դնել Հայոց ցեղասպանութեան օրէնքի առաջարկը (2000 Մարտ 21), նախապէս քուէարկուած մլուանձնութեամբ Ազգային Ժողովի կողմէ (1998 Մայիս 29), տեղի տալով Թրքական կառավարութեան անտեսական փոխ վրէժի սպառնալիքի հակազդեցութեան: Հակառակ անոր որ ծերակուտականները, մեծամասնութեամբ անհատապէս համոզուած են եւ կ'ընդունին Հայոց ցեղասպանութիւնը, այսուհանդերձ մերժելով քննել հարցը, անոնք կը խուսափին պատասխան տալու հարկադրանքէն: Եւ կը պատահի աւելի ծիծաղելին, երբ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը զայրոյթով կը յետադէ Անգարա իր այցելութիւնը իբր հետեւանք ուղղաթիռներու եւ հրատայլերու գնման պայմանագիրի ջնջումին Թուրքիոյ կողմէ. պայմանագիրը, որու յաղողութեան համար չանք չէր խնայած Ժագ Շիրաք:

«Ահա թէ ո՛ւր կ'երթայ առաջնորդել ժխտողականութիւնը, ի՛նչ անհեթեթութեան՝ պատմական պարզ ճչմարտութիւն մը չկամենալ ընդունելով»: Եւ Իվ Թերնոն իր խօսքը աւարտեց խոր համոզումի մը արտայայտութեամբ, անհեթեթութիւն որակելով նաեւ Հայերու կողմէ որե՛ւէ յուսալքում ի տես այս ընդհանուր կացութեան, «որովհետեւ բացարձակապէս անկարելի է երեւակայել որ սերունդներ իրարու յաջորդեն առանց ընծայելու իրենց մեռեալներուն այն տարրական չիրիմը որ է յիչողութեան եւ պատմական ճչմարտութեան վերականգնումը»:

Այնուհետեւ պատմաբանը յայտնեց իր տեսակէտը ունկնդիրներու հետեւեալ հարցումներուն.

– «Du négationnisme, mémoire et tabou» գիրքին հրատարակութիւնը եւ այլ յօդուածներ, առիթ ստեղծեցին Իվ Թերնոնի դէմ բնաջնջական շարժումի մը «վհուկներ հալածողի մեղադրութեամբ: Ի՞նչ է այդ մասին իր կարծիքը:

– Տրամաբանականօրէն պէտք է որ Հրեաները զօրակցին Հայերուն: Ինչո՞ւ այդպէս չէ: Ի՞նչ է Իսրայէլի դիրքը:

Առաջին հարցումին պատասխանելով, Իվ Թերնոն ծանրացաւ «négationniste» բառին գործածութեան վրայ որ պէտք է վերաբերի բոլոր ցեղասպանութիւններու մերժումին: Կը հաւանի որ ան վերապահուի միայն Շոայի ժխտումին եթէ առաջարկուի ուրիչ բառ մը նման ուրիչ ատոյգ ոճիրներու ուրացման պարագային: Ակնարկելով «négationniste»ի գործածութեան, «երբ հայկական ցեղասպանութեան ճչմարտութիւնը հաստատուած է, ինչպէ՞ս անուանել այն անձերը, որոնք կ'ուրանան իրականութիւնը քաղաքական դիտումով, ոչ թէ պիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններու վրայ հիմնուելով»:

Գալով Փիէր Վիտալ-Նաքէի հետ իր ունեցած տարակարծութիւններուն (5), Իվ Թերնոն ուզած է պարզապէս ցոյց տալ թէ ինչպէ՛ս բարեկամութիւնը կրնայ մարդիկ դժուար կացութեան մատնել: Վիտալ-Նաքէ հիմնական դեր ունեցած է Շոայի ժխտողականութեան սահմանումի աչխատանքներուն մէջ. քաջալար զօրակցած է Հայերուն. ամենեւին ժխտող մը չէ, սակայն դէմ է Վայնչթայնը «négationniste» կոչելու՝ յանուն բարեկամութեան, ընդունելով հանդերձ որ ան օգտագործած է քննադատելի աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութիւններ Հայոց ցեղասպանութեան առընչութեամբ: Իվ Թերնոն մէկըներէ այլ հարցի մը մէջ Աբբայ Փիէրի զօրակցութիւնը կարոտին, յանուն բարեկամութեան(6): Կարելի չէ Աբբայ Փիէրի պէս պատկառելի անձնաւորութիւն մը որակել ժխտողական մը: Նոյնպէս, երբ Ծերակոյտի անդամները կը մերժեն Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը օրակարգի նիւթ առնել, ժխտողականներ չեն, բայց տեղի կու տան ժխտողականներու շանթաժին: Ցստակացումի համար անհրաժեչտ կը նկատէ կազմակերպել համալսարանէն ներս բանավէճ մը՝ «négationniste» բառի գործածութեան չուրջ: Իրեն դիտել կը տրուի թէ այս բառին գործածութեան ընդհանրացումը հետզհետէ կը տկարացնէ անոր արտայայտած միտքին զօրութիւնը, սակայն Իվ Թերնոն նժարին վրայ կը դնէ ժխտողականութեան պատճառած ցաւը հայ ժողովուրդին ու կը չարունակէ իր ընթացքը:

*Գալով երկրորդ հարցումին՝ Իվ Թերնոն չեչտումով ներկաներուն ուչադրութիւնը հրաւիրեց ընդհանրացումի դատապարտելի ձգտումին վրայ: Եթէ խօսուի տառապանքի մը կամ զոհերու մասին, կարելի է հաւաքական իմաստով «Հրեաները» ըսել: Բայց երբ կը խօսուի քաղաքական դիրքորոչումի մը մասին, պէտք չէ չփոթել կառավարութեան մը դիրքը, անհատներու դիրքորոչումներուն հետ: Իր որդեգրած ընթացքը յստակ է. իբր բաղդատական պատմաբան, նոյն եռանդով կը խօսի Հայոց, Հրեաներու կամ Ռուանտացիներու ցեղասպանութիւններուն մասին: Իր մղած պայքարը զոհերու եւ տառապողներու համակամութիւնն է ընդդէմ ոճրագործներու: Բանախօսը յիչատակեց, ի միջի այլոց, իր բարեկամներուն՝ Իսրայէլ Շարոնի եւ Եաիր Օրոնի յանդուգն պայքարը Իսրայէլի մէջ ի նպաստ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման: Իվ Թերնոն եզրակացուց ըսելով թէ 25 տարի չարունակ պայքարած է երկու ուղղութեամբ՝ «Հրեայ համայնքներէ ներս հասկցնելու համար թէ բան մը պատահած է Հայերուն, եւ Հայ համայնքներէն ներս հասկցնելու համար այս երկու ցաւերու համակամութիւնը, տառապանքի հաւասարակութիւն՝ որ աւելի կարեւոր է քան պարագայական տարակարծութիւնները»:

Ֆրանսահայ Բժչկական Միութեան փոխիպահ մասնաճիւղի նախագահ՝ բժչկ Ժագ Պալեան, չնորհակալութիւն յայտնեց բանախօսին: Երախտագիտութեամբ յիչեց անոր երկար տարիներու կատարած աչխատանքը, զեղծումներու դէմ պայքարի կորովը, յանուն բարոյական բարձր արժէքներու պաչտպանութեան: Կոչ ըրաւ զօրակցիլ Իվ Թերնոնի խօսքերուն եւ գործին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԱՏԵԱՆ

---

(1) TERNON Yves, **Du négationnisme, mémoire et tabou,** Paris, Ed. Desclée de Brouwer, 1999.

(2) C D C A — Colloque à la Sorbonne : 16-18 Avril 1998, **L'actualité du génocide des Arméniens,** Créteil,, EDIPOL, 1999.

(3) KEVORKIAN Raymond, Autour de la publication du dernier livre d'Yves TERNON.— Du négationnisme, mémoire et tabou, «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ», 2000 Յունուար 9:

(4) «Յառաջ», 1999 Դեկտ. 4 եւ 7:

(5) TERNON Yves, **Droit de réponse,** «Յառաջ», 2000 Յունուար 21:

(6) GARAUDY Roger. — Ֆրանսացի հակասեմական մը որ կը մերժէ կազի սենեակներու գոյութիւնը: Փիլիսոփայ, նախապէս կաթոդիկէ, այժմ մահմետական դարձած:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՏԱԹԵՒԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի «Ալեքս» թատերասրահին մէջ, Մայիս 6-ին, տեղի ունեցած է Տաթեւիկ Յովհաննիսեանի երգահանդէսը: Բացումը կատարած է երեկոյթի կազմակերպիչը՝ Ստեփան Փարթամեան: Երգչուհին, ընկերակցութեամբ երբեակի մը, իր մեկնաբանած հայկական դասական եւ ժողովրդական, ինչպէս նաեւ ամերիկեան ու ֆրանսական երգերով մեծ գնահատանքի արժանացած է ներկայ բազմութեան կողմէ:

*
**

Հ. Յ. Դ. «ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ 25-ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 6-ին, տօնուած է Կլենտէյլի Հ.Յ.Դ. «Ահարոնեան» Կոմիտէի 25-ամեակը, ճաշկով: Խօսք առած են Յարութ Մանուկեան եւ Վահէ Պոզոյեան, անդրադառնալով Կոմիտէի տարած աչխատանքներուն գաղութի կազմաւորման մէջ: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են երգիչներ Յարութ Փամպուքճեան եւ Գառնիկ Սարգիսեան:

*
**

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլենտէյլի «Անոյշ» ճաչարանին մէջ, Ապրիլ 20-ին, տեղի ունեցած է բանաստեղծական երեկոյթ մը, նուիրուած Եղեռնի 85-ամեակին: Երեկոյթը հովանաւորած է ճաչարանին տէրը՝ բանաստեղծ Սեպուհ Սարգսեան, որ Ապրիլ 30-ին կնքած է իր մահկանացուն, ինքնաչարժի արկածի հետեւանքով: Բացումը կատարած է Գարուչ Հարեանց: Պատմական Երուանդ Սարգսեան խօսած է հայկական ցեղասպանութեան պատճառներուն եւ հետեւանքներուն մասին: Ելոյթներուն նուիրուած իրենց քերթուածները կարդացած են ներկայ բանաստեղծներ:

*
**

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Լոս – Անճելըսի «Արարատ» Հանդըստեան Տան վարչութիւնը, չէնքին չուրջը գտնուող մայթի երկարութեան վորագրել տուած էր Հայոց պատմութեան կարեւոր թուականները, նկարագրուումներով, այցելուները ծանօթացնելով մեր պատմութեան եւ հարուստ անցեալին: Զուգահեռաբար, վարչութիւնը այդ աչխատանքը հրատարակած էր անգլերէն լեզուով, գործ՝ Յակոբ եւ Մարլին Արչակունիի: Այս տարի, Ապրիլ 30-ին, «Արարատ» Հանդստեան Տան մէջ տեղի ունեցած է Հայոց պատմութեան ժամանակագրութեան մրցում մը, մասնակցութեամբ «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս», «Շամլեան», «Մարի Մանուկեան», «Սահակ-Մեսրոպ», «Հայ Կոյրերու» եւ «Մերոխեան» վարժարաններու աչակերտներուն: Առաջնութիւնը չահած է Հայ Կոյրերու վարժարանը, երկրորդ՝ «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս», երրորդ՝ «Մերոխեան» վարժարանը:

*
**

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կլենտէյլի Միացեալ ժողովական եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 7-ին, տեղի ունեցած է Մայրերու Օրուան նուիրուած երգահանդէս մը, կազմակերպութեամբ երգիչ Լեւոն Գաթրճեանի: Ազգային, ժողովրդական եւ դուստնական երգերու մեկնաբանութեամբ հանդէս եկած է Լեւոն Գաթրճեան: Յայտագրին մասնակցած են նաեւ միջազգային մրցումներու փափնեկիր երգչուհի Անահիտ Շահնազարեան, երիտասարդ երգիչ Յովիկ Շահրազեան, ինչպէս նաեւ Անահիտ Մարտիրոսեան, մէկըընդմէջ արտասանութիւններով:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Ժիլայր Շալճեանէ 500 ֆրանք իմբաղրատուն իր այցելութեան առթիւ։

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻԻՆ ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութեան 11 անդամոց ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Յունիս 25, 2000 Թուականին, առաւօտեան ժամը 9–էն մինչեւ երեկոյեան 7·30 կարպիս Մանուկեան Հանդիսասրահին մէջ

40, rue d'Arménie, Lyon 3ème

Ազգային Միութեան գործօն բոլոր անդամները՝ որոնք հպատակութեամբ ֆրանսացի են եւ վճարած՝ իրենց անդամատուրքերը, իրաւունք ունին Վարչական կազմի ընտրութեան մասնակցելու։ Կրնան ընտրել եւ ընտրուիլ։

Թեկնածուները պարտին իրենց թեկնածուութիւնը ներկայացնել, գրաւոր, մինչեւ Յունիս 20, 2000 Թուականը Ազգային Միութեան կեդրոնատեղին, ընտրողական Յանձնախումբին անչուշտ ուղղելով իրենց թեկնածուութիւնը։

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Գոլմպ – Աբժանթէօյի Ակնունդ մասնաճիւղի արտակարգ Ընդհ· ժողովը Երկուշաբթի, Մայիս 29, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

HAMAZKAINE,
CHENE
et
la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
organisent une
CONFERENCE—DEBAT:

ARMEN LUBIN

(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien
avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain
KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne
de Paris
17, rue Bieue — 75009 PARIS

TELEVISION CABLE-SATELLITE

LE GENOCIDE ARMENIEN SUR K T O

COMMUNIQUE

La chaîne de l'église catholique KTO diffusée sur le cable et Canal Satellite (TPS) avait programmé une émission sur la reconnaissance du génocide arménien avec la participation de Mme Janine Paloulian et MM. Patrick Devedjian, Raymond Kevorkian et Alexis Govciyan.

Cette émission d'une heure, enregistrée le mercredi 17 mai 2000, sera diffusée sur la chaîne KTO le 27 mai 2000 à 15h et à 19h et le 28 mai 2000 à 10h55 et à 17h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

*
**

Section bd. Oddo Lola Sassouni

organise un

BARBECUE, VIDJAG et tirage de TOMBOLA

- Voyage en Arménie (aller retour),
- Bijoux,
- Radio cassette, etc...

au profit des orphelins d'Arménie et de la Colonie de Bellefontaine

JEUDI 1er JUIN à partir de 11 H
Centre d'Animation de Quartier
18, bd. Denis Papin 13015 Marseille

Venez nombreux

*
**

HAMPARTZOUM

La Croix Bleue des Arméniens de France Section **«D. Missakian»** vous invite à célébrer **HAMPARTZOUM** le **jeudi 1er juin** à partir de 15h30 à la M.C.A. 17, rue Charles Péguy, LIVRY-GARGAN.

Venez nombreux participer avec nous à cette fête pleine de charme et de tradition.

Un buffet de pâtisserie et de boissons vous sera proposé .

Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 83. 87. 68.**

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1
Խ· Օր Յիշացց

ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Մաւուկներու Հաղորդութեան Օր

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական Դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկները ու զոյգերու բոլոր աշակերտները մասնակցելու պատարագին եւ հաղորդուելու։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1

Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԲԱՇՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE

Nous vous informons que l'**Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère** tiendra son

ASSEMBLEE GENERALE

le vendredi 16 juin 2000 à 20 h 30
à l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
Tél./Fax : 01 43 81 01 72

Nous invitons les associations, tous nos adhérents, à venir nous rejoindre nombreux.

La cotisation annuelle s'élève à :
350F par personne
500F par couple

Le règlement de la cotisation est indispensable pour pouvoir participer à l'Assemblée.

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ORGANISATION TERRE & CULTURE

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ՀԻՆ ՋՈՒԼԱՅԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՔԱՆԴՈՒՄԻՆ ՀԱՐՑԸ

LA SITUATION DU PATRIMOINE ARMENIEN DU NAKHITCHEVAN ET L'AFFAIRE DE LA DESTRUCTION DU CIMETIERE DE DJOULFA

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ,
ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ, ՁՐՈՑՑ
ԱՐԳԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Երեւան

CONFERENCE,
PROJECTION, DEBAT
par ARGAM AIVAZIAN
Erévan

Հայոց եկեղեցւոյ «Ն· Ֆրէնկեան» սրահ
Salle «*N. Fringhian*» de l'Eglise arménienne
15, rue Jean-Goujon, Paris VIIIe

MERCREDI 31 MAI A 20 HEURES 30

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

FETE ANNUELLE - KERMESSE

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Dimanche 4 Juin de 14h30 à 19h
dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado — Marseille 8^e

Tirage de la
TOMBOLA
sur place.
Une surprise et de nombreux lots.

Venez nombreux
encourager nos élèves
et déguster les spécialités arméniennes
dans une ambiance familiale.

ՔԱՋԱԼԵՐԵՑԷՔ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՋԱՐԳԱՑՈՒՄՆ ՈՒ ԱԶԳ· ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻԻՆ)
LE 14 OCTOBRE

A.S. HOMENETMEN-FRANCE
organise

un Tournoi Intercommunautaire de foot-ball et de basket-ball

«SOUREN MOURADIAN»
les 1er, 2 et 3 Juin
Stade Municipal Hunebelle
7, Place Hunebelle — 92140 Clamart

Avec la participation des équipes de :
HOMENETMEN LONDRES
HOMENETMEN HOLLANDE
HOMENETMEN VALENCE
ASOA
JAP
A S HOMENETMEN-FRANCE

—•—

DINER DANSANT

le 3 Juin à partir de 21 heures
Gymnase Hunebelle
7, Place Hunebelle — 92140 Clamart
Renseignements : 01. 42. 25. 69. 46

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 30
MARDI
30 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ԵՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·916 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.916

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՅՈՒՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 27 / 29)

ԴՐՈՑԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԹԱՂՈՒՄԸ ԱՊԱՐԱՆ

Դատաստամատ կանայեանի ամբաստանեալ Պոթիէն Մայիս 24–ի երեկոյեան Երեւան փոխադրուած ու զետեղուած էր մարզամերձային հատուկ ամրոցի մէջ ուր ժողովուրդը գացած է իրեն յարգանք մատուցանելու։ Յարգանք մատուցանելու գացած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգ. ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան, վարչապետ Ա. Մարգարեան եւ կառավարութեան անդամներ։ Նախագահ Ռ. Քոչարեան յուշամատեանին մէջ արձանագրած է. «Դրոյի աճիւնով աւելի է սրբանում ու ամրանում հայրենիքի հողը, յանուն որի նա գոհաբերեց ամէն ինչ՝ դրա դիմաց չակնկալելով ոչինչ»։

Ուրբաթ, Մայիս 26–ին, Դրոյի աճիւնը «կարէն Դեմիրճեան» մարզամշակութեանին կեդրոնէն փոխադրուած է էջմիածին։ Հոգեւոր Հայրերը, ձեմարանի սաները արարողութեամբ աճիւնը առաջնորդած են մինչեւ Մայր Տաճար։ Դրոյի դագաղը դրուած է Մայր Տաճարի իջման Սեղանի առջեւ։ Գարեգին Բ. ոգեկոչած է Սարդարապատի, Բաշ–Ապարանի հերոսամարտերը եւ նշած որ Դրօն մէկն էր այն հերոսներէն, որոնք նուիրեցին իրենց կեանքը յանուն Հայրենիքի։ Մայիս 27ին, նախագահութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, որու ներկայ եղած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգային ժողովի նախագահ Արմէն Աշտարեան, վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան, կառավարութեան անդամներ, Դրոյի հարազատները եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ։ Իր խօսքին մէջ, Գարեգին Բ. բարձր գնահատած է Դրոյի պարգեւը որ վայելատակած է 82 տարիներ առաջ Ապարանի բարձունքները։

Ապա, աճիւնը փոխադրուած է Ապարան եւ Մայիս 28–ին, ամփոփուած յուշահամալիրին մէջ։

*
**

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ, ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐԸ

Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան հռչակման տօնին առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 28–ին շնորհաւորական հետեւեալ ուղերձը ըրած է. –

«Սիրելի հայրենակիցներ,

Շնորհաւորում եմ ձեզ՝ Առաջին Հանրապետութեան տօնի կապակցութեամբ։ 1918 թուականի Մայիսի 28–ին, դարաւոր ճիրաքումից յետոյ, հայ ժողովուրդը վերականգնեց իր ազնիւ պետութիւնը։ Մեր Առաջին Հանրապետութիւնը ծնունդն էր Սարդարապատի, Բաշ–Ապարանի եւ Ղարաքիլիսայի հերոսամարտերի։ Այդ յաղթութիւններին մեր ժողովուրդը դիմագրաւեց անճնազոհաբար եւ ճակատագրական պահին առաւելագոյնս դրսեւորեց իր լաւագոյն որակները։ Առաջին Հանրապետութիւնը, որը հիմք է ներկայ Հայաստանի, նաեւ բեկումնային եղաւ մեր ժողովրդի հոգեբանութեան եւ քաղաքական գիտակցութեան համար։

Կրկին շնորհաւորում եմ մայիսեան այս մեծ տօնի առթիւ՝ այն համոզուածութեամբ, որ հայ ժողովուրդը միշտ կատարել է ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան ընտրութիւնը եւ իր արժանաւոր զաւակների սկսած գործը կիսատ չի թողնելու անկախ, ամուր եւ բարգաւաճ պետութիւն կերտելու ճանապարհին»։

Ցաւակի լոյրով մը վարչապետ Ա. Մարգարեան նշած է Սարդարապատի հերոսամարտին 82–ամեակը։ Ան 1918–ի մայիսեան այդ պատերազմին մէջ նշմարած է Աւարայրի ոգին ու թելադրած անտարբերութեան չմատնել յաղթանակին ուսանելի դասերը։ Այդ դասերը հայ ժողովուրդին միասնական ուժին ու ոգիին հաւատք ունենալ ու օրհասական պահուն հայրենիքը փրկելու զօրութիւնը դանել կը հրահանգեն, ըսած է ան։ Ոգեկոչած է Սարդարապատի, Բաշ – Ապարանի, Ղարաքիլիսայի մարտերուն զօրավարները՝ Թ. Նազարբեկեանը, Մ. Սիլեկեանը, գնդապետ Դ. Բեկ Փիրումեանը, Անդրանիկը, Մաուէյալ Բաղրամեանը, Դրօն եւ ուրիշներ։

Մայիս 28–ի 82–րդ տարեդարձին առթիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ալ ուղերձ մը հրապարակած է, ուր ան յիշեցէք եաք Մամիկոնեաններու ու Թորգոմեաններու մղած անթիւ պայքարները ի խնդիր անկախութեան եւ վերջապէս Մայիս 28–ին ծածանած Եռագոյնը, իր օրհնութիւնը եւ սրտաբուխ շնորհաւորութիւնները կը փոխանցէ ազատատենչ հայ ժողովուրդին։

*
**

ԽԱԲՈՒԱԾ ՁԱՄԲՈՐԴՆԵՐԸ

Երեւանէն Մոսկուայի, Ռոստովի, Սարատովի տոմս գնելով մեկնած 40 ճամբորդներ Պիատիգորսկի ներքին գործերու բաժինն չէնքին մօտ երեք օր լքուած մնացած են, քանի որ տեղեկացած են թէ իրենց որուած տոմսերը մինչեւ այդտեղի համար էր…։ Տոմսերը վաճառող գործակալութեան ներկայացուցիչը խարդախութեան ամբաստանութեամբ ձերբակալուած է։

*
**

ՀԱՅԵՒՌՈՒՍ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ԵՐԿՈՒ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի Դուման վաւերացուցած է երկու երկիրներու միջեւ կնքուած պայմանագիրը որ կը վերաբերի Հայաստան բնակող ռուս եւ Ռուսաստան բնակող հայ քաղաքացիներու իրաւական կարգավիճակին։ Սոորագրուած էր 1997 Օգոստոսին, Մոսկուայի մէջ։ Պայմանագիրը երկու երկիրներու քաղաքացիներուն ապրելու, հաւասար պայմաններ կ'ապահովէ երկու երկիրներուն մէջ։

*
**

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Վերջին չրջանին յաճախակի դարձած բողոքներու պատճառով Ազգ. Ապահովութեան նախարարութիւնը հետախուզութեան դիմած է ուժանիւթի համակարգի որոշ պաշտօնեաներու դէմ, որոնք կ'ամբաստանուէին սպառումին անհամապատասխան յաւելեալ դումարներ դանձելով։ Այսպէս, վերջին տասը օրերուն ձերբակալուած են «Կեդր. Ելեկտրացանց» ընկերութեան Արզնիի մասնաճիւղի տնօրէնը, Զարենցաւանի մասնաճիւղի տնօրէնն ու փոխ–տնօրէնը, նախկին տնօրէնը եւ Հրազդանի մասնաճիւղի տնօրէնը։ Նախաքննութեամբ բացայայտուած են ձերբակալուածներու կողմէ պաշտօնական դիրքի չարաշահումի, մեծ դումարներու յափշտակումի, խարացումներու, կաշառակերութեան, յաւելագրումներու եւ կեղծարարութեան բազմաթիւ փաստեր։ Նախնական տուեալներով, անոնք պետութեան 700 միլիոն դրամ վնաս հասցուցած են։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Էն – Փէ – Էն–ի նախագահուհին՝ Մլչէլ Ալիօ – Մարի կոչ ըրաւ Թիպէրիի որ քաչէ իր թեկնածութիւնը։ Բայց նամակով մը լոյս տեսած «Փարիզիէն»ի մէջ (Մայիս 29), չի բացառեր զինք արտաքսելու որոշումը, եթէ յամառի։ Շարաթավերջին, կուսակցութեան Տնօրէն ժողովը պաշտօնապէս հաստատեց Սեկէնի թեկնածութիւնը եւ եթէ Թիպէրի թեկնածու մնայ, ինչպէս կ'ըսէ, ան առեն Սեկէնն պարտի պայքարիլ ձախի եւ Թիպէրիի դէմ։

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ եւ Իսրայէլի սահմանին վրայ, որ դեռ չատ ալ յստակ չէ, միջադէպեր ծայր տուին Մայիս 28–ին։ Վիրաւորներ կան եւ մեռեալներ։ Երկու Լիբանանցի, որոնք «պատոյտի» գացած էին տեսնելու համար պարպուած չրջանը, գոհ դացին հականհատական ականներու։ Իսրայէլեան կրակոցներէ վիրաւորուած են 3 Լիբանանցիներ։ Հանդարտ կարճատեւ չրջանէ մը եաք մթնոլորտը խիստ լարուած է։ ՄԱԿ–ը կը պատրաստուի զօրք ղրկելու։

«ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼի ամէնէն ծաւալուն օրաթերթը «Հիւրրիյէթ» որ «Զեղա՛ւ պատն» խորագրած էր նախագահ Շիրաքի Թուրքիա այցէն հրաժարելու լուրը (Մարտ 24) երբ Անդարա որոշած էր չղնել Ֆրանսական ուղղաթիռները, նոյն խորագիրով այս անգամ ալ թիրախ առած է, Արդարադատութեան նախարար է. Կիկուն։ Թերթը Մայիս 27–ի թիւին մէջ «Զեղա՛ւ Տիկին Կիկու» խորագրուած լուրով կ'արձագանգէ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ անոր արտայայտութեան («Յառաջ», Մայիս 25), գրելով. – «Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին ըստ կարգ տեսակէտ յայտնող եւրոպացի բաղաքական դէմքերու շարքին մաս կազմեց Ֆրանսայի Արդարադատութեան նախարար է. Կիկու եւս»։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԲԱՆԱԿը հակաքիւրտ յարձակողականի մը անցած է հիւսիսային Իրաք, ուր կան Քօճալանի հաւատարիմ անջատողականները։ Իրաք կը զգուշացնէ այս գործողութիւնը իր ինքնիշխանութեան դէմ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Մորտրդալանի Մարզկային Իրաւանց Ցանձնախումբը, առաջին անգամ զլլալով, դիրքի ձեւով վեց տեղեկագիր հրատարակած է ուր մանրամասնօրէն կը նկարագրէ չարչարանքի լայնածաւալ կիրարկումը երկրին բանտերուն մէջ։ Նկարագրութիւնը ցնցիչ է, գաղանի խուցերու մէջ ամէն տեսակ չարչարանք կայ ծեծէն էլէքթրօշօք եւ այլն, եւ այլն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, Մայիս 29–ին դեռ վերջ չէին գտած երկաթուղիի գործադուլի չարժումները։ Խանգարուած գիծերն էին Փարի – Լիմոժ – Թուլուզ, Փարի – Պալ, Մարսէյլ – Մէս – Նիս, Նանթ – Լիոն եւ Պորտօ – Լիոն։ Փարիզեան չրջանին մէջ կատ ոչ Նոսն էր ամէնէն աւելի տուժողը։ Գործադուլը հետեւանքն է ամբան ժամանակացոյցին, որ ուղեվարներու գործին չի գար։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Արտաքին գործերու նախարարը Ի. ձէմ երկօրեայ այցով մը գացած է Բաքու։ Հոն հանդիպումներ կ'ունենայ Ազրբէյճանի ղեկավարներուն հետ Բաքու – Թիֆլիս – ձէյհան քարիւղատարին, աղրբէյճանական կապը Թրքական չուկայ փոխադրելու նիւթին եւ Ղարաբաղի հարցին լուծում գտնելու մասին։

ՆԱՒԻՈՆի հրապարակէն Ռեփիւբլիք, Մայիս 27–ին գոյց մը տեղի ունեցաւ պահանջելու համար օտարականներու (ոչ Եւրոպացի) քուէարկութեան իրաւունքը թաղապետական ընտրութիւններուն։ Թափօրին գլուխն էին Ռոպէր Հիւ, Պերթրան Տըլանոյէ (ձախի թեկնածու Փարիզի քաղաքապետութեան) եւ հազիւ 1500 – 2000 հոգի։ Ամարնեռը (անիշխանական) եւ այլ հոսանքներ սկսած են անարդել ընկերվարականները, չատեր կը ծաղրեն «բազմատարը ձախը» (կօշ փլիւրիէլ, կօշ փուպէլ) եւ ցոյցը վերջ կը դտնէ խառնակ պատկեր մը պարդելով։

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՑ ՄԷՋ, բազմահազար ցուցարարներու մասնակցութեամբ հանմանիշդ տեղի ունեցած է Մայիս 28–ին պաչտպանելու համար «կեղծային ներդաշնակութիւնը»։ Ցուցարարները կը բողոքեն նաեւ վարչապետ՝ ձոն Հոուարտի դիրքին դէմ, ան մերժած է ներողութիւն խնդրել Ապօրիժէններէն (բնիկները)։ Ներողութիւն կը պահանջուի յանուն «պողպատ սերունդ»ին, բաղկացած հազարաւոր մանուկներէ ծնողքին ձեռքէն առնուած, որպէսզի դաստիարակուին եւրոպական հաստատութեանց կամ եւրոպացի ընտանիքներու ծոցը։

ՍԹԱՋԻի (նախկին արեւելեան Գերմանիոյ պաղտնի ոստիկանութիւնը) նախկին պետը՝ Էրիք Միլքէ մեռաւ Մայիս 26–ին, 92 տարեկանին։ Վերջին չրջանին Պէրլինի մէկ ծերանոցը քաչուած էր։ Թաղումը պիտի կատարուի Յունիս 10–ին, Պէրլինի Ընկերվարականներու գերեզմանատունը։ Սթազին վարած էր 1957–էն մինչեւ 1989, Պատին անկումը։

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍի թենիսի միջազգային մրցաշարքը սկսաւ Մայիս 29–ին։ Ընդհանուր ձեւով ուշագրութիւն դրաւող «հերոս»ն է Անտրէ Ագասի որ յաղթեց անցեալ տարի։ Ինք Հայ է հօրը կողմէ, իրմէ պատ, մասնակցողներու մէջ են Սարգսեան (Հայաստան) եւ Մալեւա (Պուլկարիա) կիներու բաժնին մէջ։ Ինք ալ Հայ է մօրը կողմէ։

ՓՈՒՐԻԿԸ, որ Դեկտեմբերի սաստկութիւնը չունէր, բաւական վնասներ հասցուց մանաւանդ Նորմանտիի չրջանը։ Պէլժիա, Հոլանտա, Գերմանիա հինգ հոգի մեռած է։

ՄԵՏԷՈՅԻ (Ալժերիա) մօտ, ընտանիքի մը հինգ անդամները (հայր, մայր եւ երեք մանուկ) մորթուած, ապա հրկիզուած են։

ԳՐՈՉՆԻի մէկ արուարձանը, Մայիս 28–ին, 40 ռուս դինուորներ սպաննուած են ըստ չէչէն ապրիւրներու, մինչ Ռուսերը միայն 16 դինուորի կորուստը կը հաղորդեն։ Պուտին յայտարարեց թէ ռուսական միջամտութեան միակ նպատակն էր՝ «պայքարիլ ահաբեկչութեան եւ աւազակութեան դէմ»։ Սմէն պարագայի մէջ, դինուորականներն ալ ելք մը կը փնտռեն։

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆի ԲԱԺԱԿ

ԱՇՏԱՐԱԿի «ՄԻՔԱ»Ն ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Շաբաթ, Մայիս 27–ին, Աբովեանի մէջ տեղի ունեցած է Փութպոլի Հայաստանի Բաժակի աւարտական մրցումը որ դէմ դիմաց կը հանէր Աշտարակի «Միքա»ն եւ Երեւանի «Զուարթնոց»ը։ Շուրջ 4·500 հանդիսատեսներու ներկայ եղած մրցումէն յաղթական դուրս եկած է Աշտարակի «Միքա» խումբը 2 – 1 արդիւնքով ու տիրացած է Բաժակին։ «Միքա»յի կէտերը նշանակած են Գրիգոր Մկրտչեան 32–րդ վայրկեանին եւ Սարգիս Նուրտիկեան՝ 75–րդին։ Իսկ «Զուարթնոց»ի կէտը արձանագրած է Մհեր Աւանէսեան (43–րդ)։

*
**

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

ՀՄԸՄ Ֆրանս – Վոլթէռ	1 – 2
Գոլոմպիէնն – Ա.Է.Օ. Արմէնիէն	1 – 1
ԻՒ.ժԻ.Ա. Ալֆորվիլ – Մ. Ալֆոր	3 – 0

Պատանիներ

ՀՄԸՄ. Ֆրանս – Սբատ Ֆրանսէ	2 – 2

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԿԱՆԱՉ ՄԱՆԱՆԱՑ՝ ՍԽԱԼ ՀԱՍՑԷՈՎ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութեան 78-ամեայ արդիւնքով հետեւանքով, Հայրենիքում եւ Սփիւռքում հետզհետէ առաջացել են երկու հակոտնեայ բանակներ՝ Մեսրոպեաններ եւ Աբեղեանականներ: Բոլորովին վերջերս, Հայաստանի արեղեանականների հրամանատարական կազմը մի նոր բարոյական պարտութիւն կրեց:

Համանուն առաջին պարտութիւնը դրսեւորուեց անցեալ տարի Սեպտեմբերին, Հայաստան – Սփիւռք Համահայկական խորհրդաժողովում, երբ ընդարձակածաւալ սրահը թնդաց ի պատիւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման որոտացող ծափահարութիւններից: Երկար ժամանակ չդադարող ծափերը պայթեցին Սփիւռքի ներկայացուցիչ Վահէ Օշականի ելոյթի այն պահին, երբ անուանի դերասանն ասաց, թէ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնումը պիտի նպաստի ազգային միասնականութեան ձեռքբերման: Յանդավառութիւնն ընդհանուր էր: Իմ առջեւի շարքում նստած հայրենի մի փորձիչէօր գոռում էր՝ «Բռա՛ւօ՛»:

Ես երբեք մոռանալ չեմ կարող այդ հրաշալի պահը, որը Խորհրդաժողովի եռօրեայ ոգեւորութեան բարձրակէտը եղաւ:

Խորհրդաժողովին մասնակցում էին բազում հրամանատար եւ չարքային աբեղեանականներ: Նրանցից ոչ ոք՝ ակադեմիկոս, տոքթոր, փրոֆէսէօր, նախարար, լեզուի պետական տեսուչ, դրող, պիանական, արուեստագէտ, քաղաքագէտ, խմբագիր եւ կամ այլն, այդ խօսուն ծափահարութիւններից յետոյ գոնէ երեք րոպէանոց յայտարարութեամբ հանդէս չեկաւ եւ չասաց, թէ իրենք՝ աբեղեանակաները այդ ծափերին համաձայն չեն եւ չեն ընդունելու Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի անհրաժեշտութիւնը: Այս փաստը մեզ իրաւունք է տալիս արձանագրելու, որ Համահայկական խորհրդաժողովում կայացաւ աբեղեանականների եւս մէկ հասարակական պարտութիւն:

Ահա, դրանից եօթը ամիս անց, այս Մայիսի սկզբին, իրագեկ եղանք աբեղեանականների ղեկավար կազմի հերթական բարոյական պարտութեանը: Այս անգամ գործողութիւնը տեղի է ունեցել Հայաստանի Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի ամենավերին յարկում եւ, այսպէս ասած, փակ դռների ետեւում:

Իրազուրկ չէ, որ Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնմանը նպաստելու առաքելութեամբ, Սփիւռքից Երեւան ժամանած պատուիրակութեան մի հայրենակից, որին պէտք է բարեբարո անուամբ կոչենք, ակադեմիայի ղեկավար անձնակազմին եւ ներկաներին պաշտօնապէս ներկայացրել է հետեւեալ առաջարկութիւնը: Նա ասել է, թէ ինքը ամերիկահայ ազգային մի հաստատութեան, բարեբարների մի խմբի եւ իր անունից յայտարարում է, թէ իրենք Հայաստանի մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատմանը համար պատրաստ են յատկացնել հինգ միլիոն տոլար, եւ արդէն պատրաստել են յառաջիկայ տասը տարիների մի ծրագիր՝ սկսելով դասագրքերի ուղղագրութեան վերափոխումով առաջինից մինչեւ տասներորդ դասարան, ամէն տարի յաջորդ տարուան դասագրքերը վերամշակելով:

Անելով այս առաջարկութիւնը, Բարեբարն ասել է, թէ ի հարկէ նախ պէտք է առանձին պետութեան հաւանութիւնը: Եւ ակադեմիայի նախագահին հարցրել է, թէ հնարաւո՞ր է ձեռք բերել պետութեան համաձայնութիւնը: Պատասխանը եղել է դրական:

Բարեբարն ապրել է առաքելութիւնը յաջողութեամբ իրականացնողի երանելի հաճոյքը: Բայց սոյն հաճոյքը երկար չի տեւել: Խորհրդակցական ժողովի յաջորդ օրը պատուիրակը Բարեբարին պաշտօնապէս ներկայացուել է «ՀՀԳԱ ակադեմիայի առաջարկը»: Բարեբարն առել կարդացել է եւ ... ապշել: Վատահ էր, թէ յարգարժան ընթերցողները նոյնպէս պիտի ապշեն, քանի որ «ՀՀԳԱ ակադեմիայի առաջարկը» ոչ մի կապ չունի Բարեբարի ներկայացրած նպատակի եւ առաջարկութիւնների հետ: Տողերիս հեղինակը նոյնպէս ապշեց՝ Բարեբարի սեղանին տեսնելով «ակադեմիայի առաջարկը»:

Մոռանալ ձեւանալով սփիւռքահայ բարեբարների յստակ ու որոշակի նպատակը՝ Հայաստանի մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատումը, ակադեմիկոս այրերը ձեւափոխել են այդ սուրբ նպատակը՝ այն ձեւակերպելով որպէս «ամերիկահայ բարեբարների ցանկութիւն՝ արդի հայերէնի վիճակի արմատական քարելաւմանը նպաստելու վերաբերեալ»...

Ամերիկահայ բարեբարները «արդի հայերէնի վիճակի արմատական քարելաւման» խնդիր չունեն: Նրանց խնդիրը Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատումն է:

Սակայն ակադեմիկոս աբեղեանականները մի՞թէ թոյլ կը տան Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատում: Նրանք Մեսրոպեան ուղղագրութեան երդուեալ հակառակորդներն են: Նրանք պատրաստ են ամէն կերպ մոլորեցնելու, ճիշդ ճանապարհից չեղելու, ամէն գնով խանգարելու բոլոր նրանց, ովքեր չանք են ներդնում՝ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելու համար:

Այդ է պատճառը, որ «ՀՀԳԱ ակադեմիայի առաջարկի» մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութեան մասին բացարձակապէս յիշատակութիւն չկայ...

Դրա փոխարէն, խօսում է անհակիրկոյ բաների մասին, որոնք որակուած են իբրեւ «պիտական խնդիր», որ յանձն է առնում կատարել «մի յանձնախումբ՝ չուրջ 10 գիտնականից բաղկացած»... Ահաւասիկ այդ «գիտական խնդրի» բովանդակութիւնը:

«Հետազօտել արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրական լեզուների արդիական հիմնահարցերը, մասնաւորապէս, ուղղագրութեան միասնական սկզբունքները, ներկայացնել առաջարկութիւններ այդ սկզբունքների իրականացման վերաբերեալ: Աշխատանքին ատարտել ընթացիկ տարում»...

Արդեօք, մեր ակադեմիկոս այրերն ի՞նչ են հասկանում արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրական լեզուների ուղղագրութեան միասնական սկզբունքներ ասելով: Եթէ ուզում են ասել «միասնական ուղղագրութեան սկզբունքներ», ապա ինչո՞ւ միայն արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրական լեզուների համար: Իսկ, գրաբարը, միջին հայերէնի եւ մի քանի տասնեակ բարբառների համար «ուղղագրութեան միասնական սկզբունքներ» պէտք չե՞ն...

Ընդունուած է ամպարտութիւն անել կրկէսում: Գիտութեան մարզում ամպարտութիւն չի նախատեսուած: Բայց այդ, եթէ որեւէ գիտական խնդիր արդէն լուծուած է, այդ խնդիրը նորից լուծման ներկայացնելու կարիք չկայ: Այդպիսի բան տեսնուած չէ...

Հայոց լեզուի ազգային ուղղագրութեան, ինչպէս նաեւ բոլոր տեսակի հնահարցերի սկզբունքները փառահեղօրէն եւ անթերի մշակուած են մեզանից տասնհինգ դար առաջ: Այդ համապարփակ գիտական խնդիրը մշակել եւ հանճարեղօրէն լուծել է յետագայում Հայ Եկեղեցու Սրբոց դասն անցած Մեսրոպ Մաշտոցը: Ճիշդ է, Ս. Մեսրոպը ակադեմիկոսի կոչում չի ունեցել, բայց կատարելապէս օժտուած է եղել հայկական անհրաժեշտ աստուածային շնորհով եւ ժողովրդապէտին վայել հանճարով:

Ներկայումս համայն հայութեան առջեւ դրուած է թիւ մէկ գերխնդիրը՝ հասնել ազգային միասնականութեան, «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» կարգախօսով: Դէպի ազգային միասնականութիւն տանող ճանապարհների գտրպասները գտրդ են բացուել, նախ եւ առաջ, Հայաստանում համազգային՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատմամբ:

Միանգամայն իրաւացի են սփիւռքահայ բարեբարները՝ չեշտը դնելով Հայաստանի մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնմանը նպաստող ծրագրերի վրայ: Այն ծրագիրը, որ ակադեմիայի ներկայացրել են ամերիկահայ մի խումբ բարեբարներ, արժանի է ամենայն դրուատանքի: Նրանց հաւաքած եւ յատկացուելիք հինգ միլիոն տոլարով կարելի էր յառաջիկայ տասը տարիներին լուծել Հայաստանի բոլոր դպրոցների համար Հայոց լեզուի եւ գրականութեան բոլոր դասարանների դասագրքերի ըստեղծման, ինչպէս նաեւ այդ դասագրքերը աշակերտներին անվճար տրամադրելու հարցը: Աւելորդ է ասել, որ սա ազգային –պետական– հասարակական վիթխարի կարեւորութեան խնդրի աստուածապարգեւ լուծում կը լինէր: Տասնեակ հազարաւոր ծնողներ կ'ազատուէին իրենց երեխաների համար դասագրքեր գնելու հոգեմաշ հոգսից: Ոչ թէ միայն 10 ակադեմիկոսներ, այլեւ մի քանի տասնեակ լեզուաբաններ ու հրատարակիչներ առաջիկայ տասնամեակում կ'ունենային աշխատանք եւ աշխատավարձ: Կը հրատարակուէին ոչ միայն ազգային ուղղագրութեամբ դասագրքեր, այլեւ ազգային ուղղագրութիւնն ուսուցանող գրքոյկներ, ձեռնարկներ: Մամուլում, ռատիոյով եւ հեռուստատեսութեամբ կը հրապարակուէին համապատասխան ելոյթներ, որոնք կ'օգնէին արագօրէն վարժուել եւ համառնալ Մեսրոպեան ուղղագրութեանը:

Ի պատիւ ակադեմիայի նախագահ ակադեմիկոս Ֆադէյ Սարգսեանի, պէտք է ասել, որ նա, խորապէս գիտակցելով ամերիկահայ բարեբարների առաջարկութեան կարեւորութիւնը, միանգամայն անկեղծօրէն կամեցել է ընդառաջել դրան: Այդ պատճառով է, որ մեծանուն ակադեմիկոսը Բարեբարի «Արդեօք հնարաւո՞ր է ձեռք բերել պետութեան հաւանութիւնը» հարցին տուել է դրական պատասխան: Նա վստահ է եղել եւ՛ իր մեծ հեղինակութեան, եւ՛ իր ակադեմիական գործընկերների խոհեմ աջակցութեան վրայ: Բայց, ինչպէս երեւում է, գործընկերները չեն աջակցել իրենց վեհ վարին... Աւելին, նրան պարտադրել իրենց արեղեանական աճպարարութիւնը...

Նշենք, որ այս նոյն արեղեանական գիտուններն տարիներ շարունակ օդ են գոգում՝ ասելով, թէ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման համար անհրաժեշտ են մեծամեծ գումարներ, ծախսեր, որպիսիք այս ճգնաժամային վիճակում անհնար է ձեռք բերել... կարծես թէ նրանց խօսքերի անկեղծութիւնը ստուգելու համար, Ամերիկահայ բարեբարների ձեռքով կամեցաւ հասցնել այդ գումարները՝ հարիւրապատիկ աւելիով: Եւ արեղեանական ակադեմիականները, ձգտելով տեղ բերելով իրենց պատրուակային առաջարկը, խոշընդոտեցին բարեբարեան ազնիւ ծրագիրը՝ ի չիք դարձնելով այն...

Այս անխոհեմ, դատապարտելի վերաբերմունքը Հայաստանի աբեղեանականների հերթական բարոյական պարտութիւնն է: Պարտութիւն, որ թանկ արժէ:

Այստեղ պէտք է անպայման ասել եւ ընդգծել, որ, բարեբախտաբար, պրոֆեսիոնալ եւ ակադեմիկոսական աբեղեանականները ամենեւին էլ ամբողջ ակադեմիան չեն: Ակադեմիայի կազմում կան մեծաթիւ ուրիշ ակադեմիկոսներ, առաւել մեծ թուով պիտութիւնների տոքթորներ, թեկնածուներ, տարբեր պաշտօնների գիտական աշխատողներ, որոնց ընդհանուր եւ առանձնական ջանքերի գնով է առաջ ընթանում Հայագիտութեան փառաւոր նաւը:

Նրանց եւս պէտք է ճանաչել:

Եւ, ընդհանրապէս ասած, Սփիւռքը ե՞րբ պիտի սովորի ճիշդ եւ որոշակի հասցէներով բաշխել կանաչ մանանան...

Մայիս 16, 2000

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գ. ՀԱՋԱՐԱՄԵԱԿԻ Խ. ԱՐՈՎԵԱՆՆԵՐԸ

Ռ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ծ.Խ. – Ինչպէս ըրած էիք Մայիս 6-ի եւ 16-ի մեր թիւերուն մէջ տեղ տալով Հ. Գեղամեանի ու Ն. Տուրմանի գրութիւնները, վերջին շրջանին հայութիւնը մտէն հետաքրքրող այս նիւթին մասին նոյնպէս որպէս «ազատ կարծիք» կը հրատարակեցիք Ռ. Յակոբեանի հակադիր տեսակէտն ալ: Հետաքրքրական է նշմարել թէ Ռուս – Բելառուս Միութեան Հայաստանի անդամակցելու վէճին թէր ու դէմ այս տեսակէտներուն մէջ հասարակաց բնոյթով կը յայտնուի համոզումը թէ ժողովրդավար կարգերու հաստատում եւ վստահութեան, ապահովութեան մթնոլորտի ստեղծում միայն կրնան ըսպառնացող վտանգներէն փրկել Հայաստանը:

*
**

Թւում էր, թէ «Ռուսաստան – Բելառուս Միութեան» հարցը, ոչ լուրջ, անյողդողդ եւ առօրեայ դժուարութիւններից յոդնած մի խումբ մարդկանց հիւանդ մտքի արդիւնք էր, բայց արի եւ տես, որ այսօր այս հարցը Հայաստանում եւ նրա սահմաններից դուրս դարձել է օրակարգի խնդիր եւ նոյնիսկ որ Սփիւռքահայեր «ազգասիրական» զգացմունքներից ելնելով, շատ ոգեւորուած պաշտպանում են նման անհեթեթութիւնը:

Անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր ստեղծման իսկ առաջին օրուանից, ժողովրդավարութեան առաջին քայլերը արեց եւ կարծես թէ այն աւելի առաջ կը գնար, եթէ իր ճանապարհին չհանդիպէր բազմաթիւ դժուարութիւնների, նաեւ թոյլ չտար բացթողումներ եւ սխալներ: Բայց 98 թ.ի յեղաշրջումը վերջնականապէս դադարեցրեց այդ գործընթացը, չափից ջչից ստեղծուած եւ դեռ չամրապնդուած ժողովրդավարական կառոյցները ամբողջովին փլուզեցին եւ դրա արդիւնքում Հանրապետութիւնում տեսանք քաղաքական ահաբեկչութիւն, բազմաթիւ պաշտօնեաների սպանութիւններ, մարդկութեան պատմութեան մէջ իր նախադէպը չունեցող Հոկտ. 27, քաղաքական դաշտի ամայացում, անմակարդակ, անկրթունք եւ բուռ անհատներից բաղկացած Խորհրդարան, մէկը միւսին յաջորդող վարչապետներ, նախարարներ, պետերալներ, գրչի մէկ հարուածով, առանց որեւէ հիմնաւորման, երկարամեայ բեղուն աշխատանքով, հայ – եւրոպական քաղաքա–տնտեսական յարաբերութիւնները իր պատմենակէտին հասցրած, ոչ միայն հայութեան, այլեւ միջազգային շրջանակներում բարձր գնահատանքի եւ յարգանքի արժանացած, լաւագոյն դեսպան՝ Ամմէն Սարգսեանի պաշտօնազրկում եւ հազար ու մի նման կամայականութիւններ: Այս բոլորի հետեւանքով երբ այսօր պետութիւնը վերանալու վտանգ է առաջացել, ժողովրդի մէջ ստեղծուած յոռետեսական տրամադրութիւնները չհարկելով, մի քանի ռուսոսէր, կաթօտախից տառապող «ազգի նւիրեալ»ներ որոշել են որ հայ ժողովրդի փրկութեան միակ ուղին «Ռուսաստան – Բելառուս Միութիւն»ն է: Բայց ոչ մէկը չի պատասխանում այն հարցին, թէ ին՞չ եւ ի՞նչպէս պէտք է Ռուսաստանը օգնի եւ զարգացնի մեզ (որ ձեռքին ճոխ լինի իր ժողովրդին կը զարգացնի, ջնջնական հարցը կը լուծի եւ վերջապէս Ռուսոսէրի պատերազմի ժամանակ իրեն չտաւելի հարազատ սերտ ժողովրդին կ'օգնէը եւ կ'օգնի): Իսկ եթէ Ռուսները վազը նորից իրենց միտքը փոխեն, ինչպէս ժամանակին Ղարսում, Սարիկամիշում, Բաքւում, Գեռաչէնո՞ւմ: Միեւնոյն է պատմութիւնը կրկնուելու է: Մեր «խելացի ազգայնականներ»ը օգտագործելով ժողովրդի անտէր եւ անօգնական վիճակը, Ազատութեան հրապարակում հաւաք են կազմակերպում, Լենինի եւ Սովետի նկարներով պահանջում «Ռուսաստան – Բելառուս» տխրահռչակ Միութեան անդամակցելը, հէնց սրանով վերանալով պետութեան ապագան:

98 թ.ի նախագահական ընտրութիւնների ժամանակ Քոչարեանի խոստումները՝ Ղարաբաղի հարցի փակեթային լուծում Ադրբեջանի կազմից դուրս գալու պայմանով, երկրի ընկերա–տնտեսական վիճակի բարելաւում, երկքաղաքացիութիւն, ազգային դաշտափարախոսութիւն, այսօր՝ երկու տարի անց չեն կատարուել: Ընդհակառակն, Ղարաբաղի հարցի լուծումը մտել է փակուղի, առաջացել է քաղաքական դաշտի ամայացում, ընկերա–տնտեսական վիճակը հասել է իր

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՌՈՆ-ԱԼՓԻ ՇՐՋԱՆԸ

Մորհրդանիշներով լեցուն ուղեւորութիւն մը եղաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպան՝ Խուաւարտ Նալպանտեանի ժամանումը Լիոն, Մայիս 18-ին, որ երեք օրերու ակնթարթին մէջ մեծ ոգեւորում ներշնչեց հայ գաղութին: Սոյն այցելութեան առհվիրան եղաւ Տիկին Հիլտա Զոպոյեան, որ ո՛չ միայն Ռոն-Ալփի տարածքին կը վայելէ անյանձնարի յարգանք, այլ եւ պատասխանատուն է բազմակողմանի գործունէութիւններու, վարելով մեծաժամանակ, մօրքէնութիւն Տեսնի Հայ Մշակոյթի Տան: Եւ այսպէս, Ուրբաթ, Մայիս 19-ին, Հայաստանի դեսպանը ընդունուեցաւ Լիոնի քաղաքապետարանին մէջ: Թեթեւ յապաղումով մը, յետմիջօրէի ժամը 5-ին նախատեսուած յայտագրին վրայ, Ռէյմոն Պարի Ս. տեղակալը՝ Քրիսթիան Ֆիլիփ արտասանեց բարի գալուստի ուղերձը: Փոխ – քաղաքապետը չօշափեց միայն ընդհանուր դիծեր ու որակեց «Լիոնահայութիւնը որպէս օրինակելի համայնք, որ իր լեզուով, մշակոյթով եւ ինքնութեամբ ոչ միայն կը գրաւէ յատուկ տեղ մը Լիոնի ծոցին մէջ, այլեւ կը մասնակցի անոր այլազանութեամբ հարստացման»: Կը փափաքինք միշտ աւելի խորացնել Լիոն – Երեւանի վոխ – յարաբերութիւնները ու տեսնել դանդաղ բարգաւանդ, փոխադարձ պատուիրակութիւններու ամրապնդումով»:

Պր. Նալպանտեան արտայայտուեցաւ Ֆրանսերէն, Հայ – Ֆրանսական երկարամեայ յարաբերութիւններուն, Ֆրանսան որպէս Հայաստանի առանձնաշնորհեալ աջակից, Ֆրանսայի տպնչական հողը կազմեցին առանցքը իր ճառին, ու յարեց. «Կը սպասենք Ֆրանսայէն որ չբռնանակէ նեցուկ կանգնել մեզի՝ մտնելու եւրոպական կառոյցին մէջ»:

Մափահարութիւններու մէջ կատարուեցան յուշանուէրներու աւանդական պատշաճութիւնները: Ապա, Քրիսթեան Ֆիլիփ հրաւիրեց ներկաները բարեկամութեան բաժակներու չուրջ երկարել օրուան հանդիսութիւնը վայրկեանները:

Հպիւս մէկ ժամ եւոք, Ռոնի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահ՝ Մերակուտական Միչել Մերսիէ կը հիւրընկալէր Հայաստանի դեսպանը նահանգապետարանի դահլիճին մէջ:

Ջերմ ողջոյններ ուղղելէ եւոք, Մերակուտականը անխոով բացաւ ցեղասպանութեան թղթածրարը. «Որպէս խորհրդարանական, չատ լաւ գիտեմ թէ հայ ժողովուրդի աքսորին իրական պատճառը ցեղասպանութիւնն է: Անհրաժեշտ է Անոր ճանաչումը. հարկ է զայն ստանձնել. ոչ վրէժիմնդրական դպացումներէ տարուած. ինչ որ պէտք չէ արգելք հանդիսանայ կերտելու լաւագոյն աշխարհ մը»:

Է. Նալպանտեան խօսեցաւ հայերէն, մինչ Փարիզի դեսպանատան Ա. քարտուղարը՝ Վահագն Աթաբէկեան ապահովեց Ֆրանսերէն թարգմանութիւնները:

Շարունակելով ցեղասպանութեան հարցը, դեսպանը աւելցուց. «Ցեղասպանութեան ճանաչումը անհրաժեշտութիւն մըն է ո՛չ միայն Հայերուս համար, այլ եւ ամբողջ աշխարհին համար, որովհետեւ մարդկութեան դէմ գործադրուած ոճիր մըն է ան: Ըստ ինծի, Ֆրանսան ընդունած է արդէն ցեղասպանութիւնը: Եթէ ոչ տակաւին «տէ եուրէ» (իրաւամբ), գոնէ «տէ ֆաքթօ», որովհետեւ զայն քուէարկեց Ազգային Ժողովը, որ իր կարգին կը ներկայացնէ Ֆրանսայի ժողովուրդը: Մնացեալը, հաւանաբար, օրինական ընթացակարգի հարց կըլլայ»:

Է. Նալպանտեան կրկին անդրադարձաւ ու գրուատեց Հայ ժողովուրդին հանդէպ Ֆրանսայի ցուցաբերած կեցուածքը՝ յատկապէս մեր պատմութեան նեղ օրերուն: «Ատիկա մեծ քան կը նշանակէ, քան ուրիշ որեւէ յայտարարութիւն: Ցոյսով ենք որ ընորհիւ Ֆրանսայի օժանդակութեան, չատ մօտ ապագային, որոշումը կը տրուի Հայաստանի մասին՝ մտնելու Եւրոպական Խորհուրդին մէջ»:

Դեսպանը խօսեցաւ երկարօրէն, որակելով ներկաներէն իւրաքանչիւրը որպէս հայ ժողովուրդի դեսպաններ ու եզրափակեց. «Յոյսով եմ որ սոյն հանդիպումը սկիզբը ըլլայ այն երկար ճանապարհին զոր պիտի կերտենք միասին»:

Հոս եւս, պաշտօնական հանդիպումը վաթարազոյն աստիճանին, առաջացել է ներպղային պատակատում, ժողովրդի խորը հիասթափութիւն եւ անվստահութիւն ապագայի հանդէպ, հետեւաբար նաեւ ազգային անվտանգութեանը արդէն սպառնացող արտագաղթ:

Այս ամէնից յետոյ, յուսալ որ կը լինի դրական տեղաշարժ, նշանակում է չհասկանալ որ չուտով Հայաստանը կը լքի վերջին Հայը, երկիրը թողնելով իրենց աթոռներին կառչած, գաւառական մտածելակերպով երկու Ղարաբաղցիներին: Հայաստանում ստեղծուած այս ծանր իրավիճակից դուրս գալու համար, այսօր հարկաւոր է Հանրապետութիւնում ստեղծել նոր իրաւա-օրէնսդրական դաշտ, քէ չէ «Ֆրանսահայ Յառաջդիմութեան Շարժման» սիրելի անդամներ եւ փարիզաբնակ յարգելի Պր. Գեղամեան, այսօր Հայաստանի փրկութիւնը ոչ թէ «Ռուսաստան – Բելառուս Միութիւն»ն է, այլ ազատ, արդար ընտրութիւններով օրինական երկիր ստեղծելը:

Անօրէն իշխանութիւններով եւ անօրէն նախագահութեամբ որեւէ երկիր ոտքի չի կանգնի:

Ռ. Ճ.

Գերմանիա, Մայիս 23

ՁՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ԹՈՐՈՆԹՕ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՁՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ
ՑԵՂԱՍՊԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐՈՒ
ՎԱՐԻՉ ՏՆՕՐԷՆ
ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ
25 ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
(ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԻՆ
ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԶՈՒԳԱԴԻՊՕՐԷՆ)
ԿԱՄ
Ի ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ

Մարտ 4 – 7-ին Ֆիլատէլֆիոյ Սէնթ-Ժոզէֆ համալսարանին մէջ տեղի ունեցաւ «Հրէական ցեղասպանութիւնը եւ Քրիստոնէական Եկեղեցիներու դերը» նիւթին չուրջ ամէն տարի կանոնաւոր կերպով հաւաքուող պատմագէտներու 30-րդ տարեդարձին մէկտեղումը: Մօտաւորապէս 400 պիտոականներ՝ 25 տարբեր երկիրներէ՝ կը մասնակցէին այս պիտաժողովին: Առաջին անդամ ըլլալով կազմակերպիչները որոշած էին ներմուծել Հայկական ցեղասպանութեան հարցը, որուն համար հրաւիրուած էր փրոֆէսօր Վահանդն Տատրեան որպէսզի եւ-

---

աւարտեցաւ ճոխ հիւրասիրութեամբ:

Յաջորդ օրը, Շաբաթ, Մայիս 20-ին, իր հանդիպումներու ծրրին մէջ, է. Նալպանտեան այցելեց Հայաստան Զայնափիւռի կայանը, ատորագրելով Ոսկեմատեանին մէջ՝ «յաջողութեան մաղթանքներով»:

Վիէն ու Վիլէօրպան եղան յաջորդ հանդրուանները ու հայրենի հիւրը վերադարձաւ Տեսին յետմիջօրէի ժամը 5-ին, ամփոփուելու Ցեղասպանութեան Յուշարձանին առջեւ:

Ծաղկեպսակի արարողութենէն եւոք, բոլոր ներկաները հրաւիրուեցան Հայ Մշակոյթի Տուն ուր մանուկներէ բաղկացած Մարօ Պօյաճեանի պարախումբը տոհմիկ ընդունելութիւն մը վերապահեց Հայաստանի դեսպանին:

Է. Նալպանտեան չնորհաւորեց Հիլտա Զոպոյեանի «այս փայլուն կազմակերպութիւնը որ առիթը ընծայեց ինծի կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ ունենալ 36 հանդիպումներ...: Շատ դժուար պիտի ըլլայ ձեզի հրաժեշտ տալ, բայց կը խոստանամ վերադառնալ, ու փորձել պատասխաններ տալ այն հարցերուն... Թէ ինչպէս մեր հայրենիքը թարգաւաճ երկիր լինի: Ջանանք արժեւորել մեր պետականութիւնը: Միասին լինել. դա է մեր ուժը»:

Ուչ յետմիջօրէին Հայաստանի դեսպանն ու իր պատուիրակութիւնը կը վերադառնային Փարիզ, Թողլով հայ գաղութին կարճատեւ այցելութեան մը խանդավառ յիշատակը:

ՎԱՐԴԱՆ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Բ.

Ծեղերը կը յամառին, միշտ պատասպին, միշտ խոնարհ, կը կրկնեն յաւային դրուագները, կ'ըսեն նորէն անկարելիութիւնը դիմանալու, անմիջական օգնութեան մը հրամայող պէտքը՝ սէգ իրենց ներկայ թշուառ վիճակին հակադրելով միամտօրէն անատառ նկարագրութիւնը իրենց բարգաւաճ անցեալին. Մի՛ նայիք, օր ասանկ ենք... մենք ալ ախթով...» մինչեւ ատիպելու աստիճան, որ լրագիր կարդացողը կամ վիճաբանողները դադրեցնեն իրենց մեկնաբանութիւնը՝ սէգ հատցնելու աստիճան բարի պատներուն համբերութիւնը, զանոնք փին ընենք, չե՛նք կրնար»ին եամոլ ինքզինքնին պարպարացումին, ձեռնալուացումին հասցնելու աստիճան:

Երբեմն սակայն համարձակ կամ պարզապէս լերը տիպարները, որոնք կ'ընդվզին քաղաքավար մերժումներու ոսկեզօծ կեղծաւորութեանը դէմ, խնդրելու տեղ կը պահանջեն, աղաչելու տեղ կը սպառնան իսկ:

– Ի՞նչ ըսել է, ձեր պա՛րտքն է մեզի նայիլ, գործ գտնել, ստակ տալ... մե՛նք ալ Հայ ենք:

Սովորաբար յեղափոխականներ են ասոնք, երկար տաեն բանտարկուածներ, մահուան վտանգներու մէջէն անցած մարդեր, որոնք կը համարձակին բիրտ ու պահանջող լեզուն գործածել իրաւունքին, ինչպէս առ առանցի Ցակոբը. քալէ, յանդուգն, անկեղծ ու յաղթանդամ մէկը, յեղափոխական, բանտ ու չարչարանք տեսած, մահուան քաւած մարդ մը, որ թաղականներու կէսմերժողական պատասխանէն արդէն կատղած՝ անոնցմէ մէկը, որ յանդգնած էր յանդիմանել զինքը իր խիզախ վարմունքին համար, պարտէզը ամէնուն առջեւ նախատելէն, խայտառակելէն եաքը համարձակեր էր նոյնիսկ ժողովասենեակ մտնել ու հոն կրկնել տեսարանը, զայրոյթէ, ցասկոտ արհամարհանքէ չախչախող, բառնցքի հարուածներու պէս բիրտ խօսքեր նետել՝ զայթակղած ու վախկոտ չուարումի մը մէջ ղողհար լռող թաղականներուն եւ-րեսին, ի մեծ ուրախութիւն թերեւս դաղթականներու, որոնց սրտէն կը խօսէր: Խրոխտ ու պերճախօս ամբաստանադիր մը թաղականներուն դէմ ի նպաստ դաղթականներուն, տաճկերէն լեզուով (արհամարհական կերպով յայտարարած ըլլալով այդ թաղականին՝ «էրմէնիճէ պլիմէմ, թիւրքճէ սէօյլէ, թիւրքճէ՛»), էն ուժով, պատկերալից ու իսկատիպ բառերով կենդանաւորուած, զօրեղ ու ցնցող ձայնով մը արտասանուած... «Ի՞նչ էր ըրածնին, իրե՛ն պէս մկկուն, որ ազդին փրկութեանը համար այնքան վտանգներու ենթարկած էր ինքզինքը, մահը աչքը առաջ, բանտարկուած, չարչարուած ու քիչ մնաց՝ կախաղանի դատապարտուած... Չոր հա՛ց կուտային իրեն, չոր հա՛ց...» Ու այս կծու հեգնութեան ճաղկումէն եաքը ձեռքի զայրացկոտ ու վէս չարժումով մը պապանձած թաղականներուն երեսին նետելով սա խօսքերուն այրող ապտակը.

– Սուլթան Համիտը ձենէ աղէկ է... ձենէ աղէ՛կ... Ես անոր պետութեանը դէմ դաւեցի, անոր ոստիկանները սպանեցի... անիկա իս սնուցանելէն եաքը երեքուկէս ղրուշ ալ ստակ կուտար ինծի ամէն օր, երեքուկէս ղրո՛ւշ... Դո՞ւք ի՛նչ ըրիք:

Իր վերիվերջ աւարտելէ վերջ՝ հանդարտ, դլուխը բարձր, դուրս ելեր էր, մինչդեռ այդ ուժին առջեւ խանդաղատալից հիացումով կը քաշուէին, ճամբայ կուտային դրան առջեւ խմբուած, սանդուխին երկայնքը չարուած դաղթականները, ու թաղականները, իր մեկնումէն սրտոտած, քաջութեամբ կը խորհրդակցէին այդ վտանդաւոր անձը Աղեքսանդրիայէն հեռացնելու միջոցներուն վրայ:

(Շար. 9)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԻ ՀԱՍՑԵ

Ուրբաթ, Մայիս 26-ին, Հայաստանի Հանրապետութեան Սփիւռքի նախագահ Քոչարի հասցէն ուղղուած նամակ մը ստացանք, որ կը պարունակէ Սփիւռքի նախարարութեան կողմէ կազմակերպուած հանդիպումներու ծրագիրը, որոնց ներկայ պիտի գտնուի Հանրապետութեան նախագահը:

Ծրագրի համաձայն, Մայիս 29-ին, Սփիւռքի նախարարութեան մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիպում մը Սփիւռքի նախարարութեան պատասխանատուներուն հետ, որուն ներկայ պիտի գտնուին նաեւ Սփիւռքի նախարարութեան խորհրդական Ռուբէն Շուքուրեան, Սփիւռքի նախարարութեան Ազգային Միութիւններու վարչութեան պատասխանատու Ռուբէն Սարգսեան, Սփիւռքի նախարարութեան Տեղեկատուական կեդրոնի պատասխանատու Արմէն Մարտիրոսեան, Սփիւռքի նախարարութեան Ուսումնական կեդրոնի պատասխանատու Արմէն Մելիքեան, Սփիւռքի նախարարութեան Երիտասարդական կեդրոնի պատասխանատու Արմէն Ալեքսանեան, Սփիւռքի նախարարութեան Մամուլի եւ հասարակայնական կապերու

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Յունիս 22, 2000, ժամը 20·30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝ 77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009 Փարիզ

Բարեհոլովեալ կանոնագրին թիւ 5 յօդուածին համաձայն վարչութեան կէսը՝ 8 անդամ նորոգելի ըլլալով, Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ անոնց, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան:

Թեկնածութեան պայման է Ընկերակցութեան անդամ ըլլալ:

Թեկնածուները պարտին Ընկերակցութեան գրասենեակը դիմել գրաւոր, սակայն ուչ մինչեւ Մայիս 29:

Դիմումնագիրը ձեռագիր պէտք է ըլլայ, ստորագրուած՝ թեկնածուին կողմէ:

Յատակօրէն նչուած պէտք է ըլլայ անունը, մականունը եւ հասցէն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

●

ASSEMBLEE GENERALE DE L'A.A.A.S.

L'Assemblée Générale de l'A.A.A.S. aura lieu le Jeudi 22 Juin 2000 à 20h30 au Siège de l'Association :
77, rue La Fayette — Paris 9ème.
Il sera procédé au renouvellement par moitié du Conseil d'Administration (8 postes à pourvoir).
Le Conseil d'Administration fait appel à candidature aux membres adhérants de l'Association.
Celles-ci doivent parvenir à l'Association au plus tard **le 29 Mai 2000.**
Elles doivent être manuscrites et indiquer les nom, prénom et adresse du candidat.

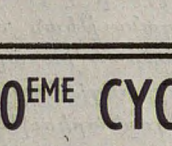
CONSEIL D'ADMINISTRATION

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

Ա.ՅՅԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
«ՀԱՆԻՐ, ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ, ԴԻՄԱԿՍ...»

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16-ին
Dimanche 4 Juin à 16 heures

Հայ Ուսանողական Ասոցան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

Date à retenir

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1
Ե· Օր Յիսուց
ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ
ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական Դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկները ու ըղձացողները բոլոր աշակերտներով մասնակցելու պատարագին եւ հաղորդուելու:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1
ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ
ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Ժամը 10-ին պատարագ:

Կը հրաւիրուին քրիստոնէական դաստիարակութեան մեր աշակերտուհիները ու ծնողները, նաեւ Թարգմանչաց վարժարանի աշակերտուհիները մասնակցելու պատարագին եւ հաղորդուելու:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1
Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ· ՀԻՔԻՄԵԱՆ

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre
d'une série de rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur)
propose
sa conférence-débat N° 2,
sur le thème :
RITES D'INITIATION DES CHRETIENS
avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale

JEUDI 8 JUIN à 19h

dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — Marseille 8e

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

FETE ANNUELLE - KERMESSE

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Dimanche 4 Juin de 14h30 à 19h
dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Tirage de la
TOMBOLA
sur place.
Une surprise et de nombreux lots.

Venez nombreux
encourager nos élèves
et déguster les spécialités arméniennes
dans une ambiance familiale.

ՔԱՋԱԼԵՐԵՑԷՔ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄՆ ՈՒ ԱՋԳ· ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LA FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
en accord avec MUSARM PRODUCTION et LEVON SAYAN
présente

Liz Sarian

à l'**Audiorium du Parc CHANOT à Marseille**
avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**
le Mercredi 28 Juin à 20 heures 30
Soirée donnée au profit de l'OPERA d'EREVAN

Locations :

Jusqu'au 4 juin :
- **Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture** 12-14, rue Saint-Bazile ☎ **04 91 50 15 09**
- **Jeunesse Arménienne de France** 65, allée Léon Gambetta ☎ **04 91 84 43 46**
- **Union Générale Arménienne de Bienfaisance** 327, boulevard Michelet ☎ **04 91 22 10 45**
- **Centre Culturel Ani** 31, rue de Calais ☎ **04 91 93 54 46**
- **Cathédrale Apostolique Arménienne du Prado** 339, avenue du Prado ☎ **04 91 77 84 70**

Du 12 au 28 juin :
- **Fnac — Carrefour — France-Billet** ☎ **0803 020 040** (0,99F/mn)
- **3615 BILLETEL** (2,23F/mn) — **www.fnac.com**
- **Virgin-Megastore — Auchan — Galeries Lafayette www.ticketnet.fr** ☎ **0803 346 346** (0,99F/mn)

et sur place le soir du spectacle.

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE & CULTURE

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ՀԻՆ ՋՈՒՂԱՅԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՔԱՆԴՈՒՄԻՆ ՀԱՐՑԸ

LA SITUATION DU PATRIMOINE ARMENIEN DU NAKHITCHEVAN ET L'AFFAIRE DE LA DESTRUCTION DU CIMETIERE DE DJOULFA

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ, ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ, ՋՐՈՑՔ
ԱՐԳԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Երեւան

CONFERENCE, PROJECTION, DEBAT
par ARGAM AIVAZIAN
Erévan

Հայոց Եկեղեցւոյ «Ն· Ֆրէնկեան» սրահ
Salle «*N. Fringhian*» de l'Eglise arménienne
15, rue Jean.Goujon, Paris VIIIe

MERCREDI 31 MAI A 20 HEURES 30

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան Տօնին առթիւ, Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է իւղապինի հետեւեալ նուէրները:

Օրիորդ Միրէյլ Ներսէսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Զալոյեան 1500 Ֆրանք, Տիկին Ժապլին Տէյվիս 40 տոլար, Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեան, Տիկին Էլիզապէթ Մելքոնեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արշակ Բազումեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Ղարիպեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գումբուեանց 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սաեփան Տամլամեան, Տիկին Ամենուհի Խոտիկեան 500-ական Ֆր., Պր. Վահէ Տամլա 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժապ Աբէլեան - Պօղոսեան 1000 Ֆր., Պր. Կարապետ Գորգիկեան 800 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Տէրտէրեան 200-ական Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 2500 Ֆր., Պր. Խոսրով Տէր 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժերար Թէրլէմէզեան 500 Ֆր., Օրիորդ Նատիա Պաամաճեան 200 Ֆր., Տիկին Ֆլորիտա Տիւմա 500 Ֆր., Պր. Աշոտ Սէրճանեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժապ Ճէնիճեան 400 Ֆր., Պր. Կրէկուար Էփինեան 100 Ֆր., Տիկին Էվլին Շահ - Մուրատեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժապ Սէրվէրեան 100 Ֆր., Տիկին Վարդիկ Հուպոյեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարի - Մատլէն Տէվլէթեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէնլեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալէքսի Կէօվճեան 300 Ֆր., Տիկին Կիւմիւչկէրտանեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Զօրլու 700 Ֆր., Օր. Արմենուհի Գրիգորեան 300 Ֆր., Տիկին Լուսին Ոսկիմօրուքեան 500 Ֆր., Օր. Սօնա Գասմեան 100 Ֆր., Պր. Կարապետ Մոմճեան, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Գարակէօզեան 500-ական Ֆր., Պր. Կարապետ Կէտիկեան 250 Ֆր.:

(Շար.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)
- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

***

Section bd. Oddo Lola Sassouni

organise un

BARBECUE, VIDJAG et tirage de TOMBOLA

- Voyage en Arménie (aller retour)
- Bijoux,
- Radio cassette, etc...

au profit des orphelins d'Arménie et de la Colonie de Bellefontaine

JEUDI 1er JUIN à partir de 11 H
Centre d'Animation de Quartier
18, bd. Denis Papin 13015 Marseille

Venez nombreux

***

HAMPARTZOUM

La Croix Bleue des Arméniens de France Section **«D. Missakian»** vous invite à célébrer **HAMPARTZOUM** le **jeudi 1er juin** à partir de 15h30 à la M.C.A. 17, rue Charles Péguy, LIVRY-GARGAN.

Venez nombreux participer avec nous à cette fête pleine de charme et de tradition.

Un buffet de pâtisserie et de boissons vous sera proposé .

Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 83. 87. 68.**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 31
MERCREDI
31 MAI
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՅՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·917 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.917

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 29 / 30)

ՄԵՂՐԻՒ ՄԱՍԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Մայիս 27–ին վարչապետ Ա. Մարգարեանի մօտ խորհրդակցութիւն տեղի ունեցած է, նուիրուած Սիւնիքի մարզին Մեղրիի շրջանին խնդիրներուն: Քննարկուած է տարբեր նախարարութիւններու եւ գերատեսչութիւններու տրուած յանձնարարականներու իրագործման ընթացքը: Վարչապետը ընդգծած է որ Մեղրին Հայաստանի համար ռազմավարական նշանակութիւն ունեցող շրջան է ու րան նկատմամբ յատուկ մօտեցում պէտք է ցուցաբերուի:

*
**

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Մայիս 29–ին Գերմանիոյ Խորհրդարանին պատուիրակութիւն մը, գլխ – նախագահ Ա. Ֆուքսի նախագահութեամբ, հասած է Երեւան: Հանդիպում ունեցած են Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեանի, գլխ – նախագահ Գ. Ալանեանի, Ազգային Ժողովի Հայաստան – Գերմանիա բարեկամական խումբին ու Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օհանեանի հետ: Արծարծուած են Հայաստանին Եւրոպական Խորհուրդին անդամակցելու հարցը, Ղարաբաղեան խնդրին կարգաւորման ընթացքը, հարաւային – Կովկասի մէջ փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտի ապահովումը, նաեւ Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքին առնչուած հարցեր:

Գերմանիոյ Խորհրդարանի պատուիրակութիւնը նոյն օրը ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին կողմէ: Ռ. Քոչարեան բացատրած է Հոկտեմբեր 27–ին յաջորդած քաղաքական զարգացումները, անոնց վիճակը, Վարդենիսի հարցին կարգաւորման եւ շրջանի ապահովութեան տեսանկիւնէն իրար լրացնող բնոյթը: Իսկ Գարեգին Բ. անդրադարձած է եկեղեցական հարցերու, մշակութային յարաբերութիւններու եւ աղանդաւորական վտանգին: Պատուիրակութիւնը հետաքրքրուած է Ադրբեջանի ու Վրաստանի մէջ գտնուող հայկական եկեղեցիներու ներկայի վիճակով:

*
**

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԻՒՄՐիի ՄԷՋ

Երկարաեւ ընդհատումէ ետք, Գիւմրիի մէջ վերսկսած է կիսակառոյց 25 բնակելի շէնքի նորոգութեան աշխատանքը: Միջոցները կը տրուին պետական պիւտճէէն: Ծրագրուած է մինչեւ տարեվերջ նորոգել եւ յանձնել 661 բնակարան:

*
**

«ՄԵՐՍԵՏԵՍ – ՊԻՆՑ»Ի ՅՈՒՑԱՍՐԱՀ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մայիս 27–ին Երեւանի Նոր Նորք թաղին մէջ բացումը կատարուած է «Մերսեդես – Պինց» ինքնաշարժներու ցուցասրահի եւ թէքնիք սպասարկումի բաժինի մը: Բացումին խօսք առնելով ընկերութեան ներկայացուցիչ Մ. Յովհաննիսեան նշած է թէ միասնական ծրագրին առաջին տարուան հարցազրոյցի մը այս վերջին խօսքերը թէ ցեղասպանութեան ճանաչման յատուկ մերժումը պիտի խեղթէ ցընէ Հայերը: Ապա ինք ալ իր կարգին աւելցուց թէ երբ խմասատունները ելք չեն դաներ, խեղթերը կրնան նախաձեռնութիւնը առնել օր մը:

Քրտական հարցին մասին խօսելեայ Փարիսի Քրտական հիմնարկէն իրաւաբան Ֆ. Ժլ – Քիքան: Ան ալ զանազան պարագաներ յիշելով ըսաւ թէ Ֆրանսա քրտական յստակ քաղաքականութիւն չունի: Խօսելեայ յատկապէս Թուրքիոյ մէջ քիւրտ տարրը ճնշելու նպատակով տասնամեակներէ ի վեր կիրարկուած քաղաքականութեան մասին որուն նպատակն էր ոչնչացնել քրտական ինքնութիւնը: Տարբեր չէր Իրաքի պարագան ալ, որուն եւս Ֆրանսա ցոյց տուած էր անտարբերութիւն, առեւտրական իր կապերուն չվնասելու հիմնական մտահոգութեամբ:

Առաւօտեան այս բաժնին ամէնէն երկար ելոյթը ունեցաւ լրագրող Մարի Թեկօ, նիւթ ունենալով Չէչէնիոյ հարցը: Ծանրացաւ Ռուսաստանի կիրարկած ճնշելու, զէնքի ուժով Չէչէնները ծունկի բերելու քաղաքականութեան վրայ ուր մարդկային իրաւունքներ, միջազգային հանրային կարծիք, եւ այլն, ամբողջովին անտարբերութեան մատնուած բաներ էին: Հակառակ այդ իրականութեան, երբ կար նաեւ կնճիռին դէպի Ինգուշիա եւ Տաղստան ծաւալելու վտանգն ալ, Եւրոպայի Խորհուրդը ընդունած էր Ռուսաստանը եւ Դրամական միջազգային հիմնարկն ալ մեծ վարկ տուած: Արեւմուտքը կը լռէր Չէչէնիոյ դէմ Ռուսաստանի վարած քաղաքականութեան առջեւ, ատիկա անոր ներքին խնդիրը նկատելով: Մ. Թեկօ ըսաւ թէ Չէչէնիոյ պատերազմը աչխարհի նոր բաժանում մը եւ նոր պատի մը բարձրացում կը նշանակէ: Խորհրդային Միութեան քայքայումով Ռուսաստան Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները իր դերիչխանութեան չրջանակէն դուրս ձգեց, սակայն, մտադիր չէ նոյն ընթացքը ունենալու «ներքին չրջանակ»ին մաս կազմողներուն հանդէպ: Իսկ արեւմուտքի կրաւորական կեցուածքին պատճառներէն մէկն է նաեւ Ռուսաստանի հիւլէական ուժի տէր երկիր ըլլալու պարագան: Կեցուածք զոր կը բաժնէ նաեւ Ֆրանսան:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՒՃԵԱՆ

Ի. ԴԱՐՈՒ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՈՃԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս խորագիրով միօրեայ դիտահաւաք մը տեղի ունեցաւ Սորպոնի համալսարանին մէջ, Մայիս 27, Շաբաթ օր, կազմակերպութեամբ «Յեղասպանութիւններու եւ մարդկութեան դէմ ոճիրներու ուսումնասիրութեան միջազգային ընկերակցութեան»:

Առաւօտեան նիստին Բ. մասը «Աբեւելք – Կովկաս» խորագիրով յատկացուած էր հայկական, քրտական, չէչէնական հարցերուն: Այդ բաժնին նախագահ Սեդա – Գլէր Մուրատեանի ընդհ. ներածականէն հետք նախ խօսք առաւ «Նուվէլ տ'Արմենի Մակազին» ամսաթերթի խմբագիր Արա Թորանեան: Ան սկսելով 1965–ի նախընթացէն երբ Արտաքին գործերու նախարար Մ. Գուվ տը Միւրվիլ պատասխանելով Հայերու ցեղասպանութեան մասին կի տիւ Գոլոնէի հարցումին, ըսած էր թէ դժուար է ընելիք որոշել կէս դար ետք, զանազան ծանօթ օրինակներով մատնանչեց հարցին մասին Ֆրանսայի խուսափողական քաղաքականութիւնը: Ցիշեց տրուած պատճառաբանութիւնները – Թուրքիոյ հետ առեւտրական կապեր, կովկասեան խաղաղութեան մտահոգութիւն, իր սեփական պատմութեան հետ Թուրքիոյ յարաբերութեան չմիջամտելու սկզբունք, եւ այլն–, եզրակացնելու համար որ Ֆրանսա անկախ՝ դործի գլուխ դտնուող իշխանութեան ալեկոծմեան կամ ձախակողմեան ըլլալէն, շրջունակական նոյն քաղաքականութիւնը կը վարէր հայկական հարցին նկատմամբ: Լ. Ժոսփէնի կառավարութեան օրով ալ նոյն բանը պատահած էր, հակառակ 1998 Մայիս 29–ի ճանաչումին: Այս եզրակացութիւնը իրեն ըսել կուտար որ Ֆրանսա կը վարէր «ռէալփոլիթիւրֆ» մը:

Ա. Թորանեան խօսքը աւարտեց, կըրկնելով իր խմբագրած թերթին կողմէ փիլիսոփայ Ա. Ֆինքըլքրաութի հետ կատարած հարցազրոյցի մը այս վերջին խօսքերը թէ ցեղասպանութեան ճանաչման յատուկ մերժումը պիտի խեղթէ ցընէ Հայերը: Ապա ինք ալ իր կարգին աւելցուց թէ երբ խմասատունները ելք չեն դաներ, խեղթերը կրնան նախաձեռնութիւնը առնել օր մը:

Քրտական հարցին մասին խօսեցաւ Փարիսիզի Քրտական հիմնարկէն իրաւաբան Ֆ. Ժլ – Քիքան: Ան ալ զանազան պարագաներ յիշելով ըսաւ թէ Ֆրանսա քրտական յստակ քաղաքականութիւն չունի: Խօսելեայ յատկապէս Թուրքիոյ մէջ քիւրտ տարրը ճնշելու նպատակով տասնամեակներէ ի վեր կիրարկուած քաղաքականութեան մասին որուն նպատակն էր ոչնչացնել քրտական ինքնութիւնը: Տարբեր չէր Իրաքի պարագան ալ, որուն եւս Ֆրանսա ցոյց տուած էր անտարբերութիւն, առեւտրական իր կապերուն չվնասելու հիմնական մտահոգութեամբ:

Առաւօտեան այս բաժնին ամէնէն երկար ելոյթը ունեցաւ լրագրող Մարի Թեկօ, նիւթ ունենալով Չէչէնիոյ հարցը: Ծանրացաւ Ռուսաստանի կիրարկած ճնշելու, զէնքի ուժով Չէչէնները ծունկի բերելու քաղաքականութեան վրայ ուր մարդկային իրաւունքներ, միջազգային հանրային կարծիք, եւ այլն, ամբողջովին անտարբերութեան մատնուած բաներ էին: Հակառակ այդ իրականութեան, երբ կար նաեւ կնճիռին դէպի Ինգուշիա եւ Տաղստան ծաւալելու վտանգն ալ, Եւրոպայի Խորհուրդը ընդունած էր Ռուսաստանը եւ Դրամական միջազգային հիմնարկն ալ մեծ վարկ տուած: Արեւմուտքը կը լռէր Չէչէնիոյ դէմ Ռուսաստանի վարած քաղաքականութեան առջեւ, ատիկա անոր ներքին խնդիրը նկատելով: Մ. Թեկօ ըսաւ թէ Չէչէնիոյ պատերազմը աչխարհի նոր բաժանում մը եւ նոր պատի մը բարձրացում կը նշանակէ: Խորհրդային Միութեան քայքայումով Ռուսաստան Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները իր դերիչխանութեան չրջանակէն դուրս ձգեց, սակայն, մտադիր չէ նոյն ընթացքը ունենալու «ներքին չրջանակ»ին մաս կազմողներուն հանդէպ: Իսկ արեւմուտքի կրաւորական կեցուածքին պատճառներէն մէկն է նաեւ Ռուսաստանի հիւլէական ուժի տէր երկիր ըլլալու պարագան: Կեցուածք զոր կը բաժնէ նաեւ Ֆրանսան:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՒՃԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ի. Ճէմի Բաքուի հանդիպումներուն դլխաւոր նիւթը եղած է ադրբեջանական կողմին ուղղակի վաճառքը Անգարայի: Բաքուի այս նախընտրութիւնը, սակայն, անմիջական ընդունելութիւն չէ գտած Ի. Ճէմի կողմէ, քանի որ Թուրքիա աւելի չահաւոր կը նկատէ դնել թիւրքմէնական կազը որ կասպից ծովու ճամբով եւ յատուկ խողովակաշարով պիտի փոխադրուի Թուրքիա:

Ի. Ճէմ նոյն այցին ընդունուած է նախագահ Հ. Ալիեւի կողմէ· իրենց տեսակցութեան նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ: Ալիեւ ըսած է թէ այդ մասին տարուած բանակցութեան ընթացքին մէկ իր երկիրը ոչինչ կրնայ ընել առանց Թուրքիոյ: Ի. Ճէմ ալ պատասխանած է որ Անգարա միշտ հանդէս կուգայ ի նպաստ լուծումի այն տարբերակին որ կը յարգէ Ադրբեջանի տարածքին ամբողջականութիւնը: «Մենք մեզի անհրաժեշտ ամէն տեսակ աջակցութիւն ցոյց կուտանք եւ միշտ մեզի հետ կ'ըլլանք» ըսած է Թուրք նախարարը:

ԱԼԻԵՒ ԴԻՄՈՂ Է ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՀԱՄԱՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԷՆ

Ադրբեջանի Ա. Հանրապետութեան ըստեղծման տարեդարձին նուիրուած Խորհրդարանի Մայիս 28–ի նիստին Ալիեւ Մինսկի խումբի համանախագահները մեղադրած է Հայաստանի վրայ անհրաժեշտ ճնշումը չկարենալ բանեցնելով: Աւելցուցած է թէ Հայաստան իր ոչ կառուցողական դիրքորոշումով կը խանգարէ հակամարտութեան կարգաւորումը, նշելով նաեւ որ բանակցային գործընթացին՝ լուծում մի յանգելու մօտ պահեր եղան: Միանգամայն Ադրբեջանի նախագահը կրկին հաւաստած է իր պատրաստակամութիւնը հակամարտութիւնը խաղաղ կարգաւորելու ուղղութեամբ: Իր կարծիքով, Կովկասի իրավիճակը լարուած կը մնայ որքան ատեն որ չլուծուի ղարաբաղեան կնճիռը:

կարեւոր քայլն է ատիկա որուն չնորհիւ արդէն աւելի քան 4 միլիոն տոլարի ներդրում կատարուած է: Յուցադրուած ինքնաչարժները 25-100·000 տոլարի միջև են, կեդրոնը պահեստի կտորներու խանութ ալ ունի: Բացման ներկայ դտնուած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգային Ժողովի նախագահը, Երեւանի քաղաքապետը, երեսփոխաններ, եւ այլն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶի 3–րդ թաղամասի կեդծ ընտրողներու հարցին կապակցութեամբ 15 հոգի քննութեան տակ առնուած են, այլ խօսքով՝ մեղադրուած են: Ասոնք կազմակերպիչները եղած են 1988–էն 1995 ընտրական խարդախ սխեմայի մը: Ասոնց մէջ կան հինգ ընտրեալներ, որոնց գլուխն է Թիպէրիի Ա. կցորդը՝ Ժագ Տոմինաթի: Ընտրութեան մէջ ապահով կերպով յաղթելու համար, մէջտեղ հանած էին անդոյ ընտրողներու ցանկ մը: 1989–ին Շիրաք կ'ուզէր որ ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ–ի ձեռքն անցնին Փարիզի 20 քաղաքապետարանները եւ Տոմինաթիի մարդկիկը եւ ուրիշներ չինծու ցանկերը կը պատրաստէին: Այս դրութիւնը առաջին յայտնաբերողը եղած է Միշէլ Գորմինիէ անուն մէկը որ կը բնակի Վալ – տը – Մարն եւ հոն ալ կը քուէարկի, բայց նաեւ աղբահաւաք կառքի վարորդ է Փարիզ: 1988–ին ճաշի կը հրաւիրէ Փարիզ քաղաքի մաքրութեան պատասխանատուն որ իրեն կ'առաջարկէ Փարիզ քուէարկել: Կը մերժէ, հակառակ ատոր ձեռքը կուտայ ընտրողի քարտ մը 3–րդ թաղամասի: 1991–ին է որ Գորմինիէ ամէն ինչ կը պատմէ: Անկէ ի վեր, բազմացած են յայտնութիւնները եւ յանգած այսօրուան մեղադրանքներուն: Տոմինաթիի երկու տղաքն ալ քննութեան տակ առնուած են: Տոմինաթիի քննութեան տակ առնուիլը նեղ կացութեան կը մատնէ Թիպէրին որու ազ բազուկն է:

Ժ. Թիպիէրի յայտարարեց (Մայիս 29) թէ սովորութիւն չունի տեղի տալու պատնէշներու եւ ճնշումներու: Ուրեմն թեկնածու կը մնայ եւ դժուար թէ իրեն պէս չարքային մը արտաքսուի կուսակցութենէն, ինչպէս սպառնայ Մ. Ալիօ – Մարի: Ինք կը կրկնէ որ միակ պարագան, ուր կրնար տեղի տալ, եւ սկիզբէն ալ առաջարկած էր, չարքայիններու քուէարկութիւնն էր: Այդ ձեւով է որ պէտք է նշանակուէր ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ–ի թեկնածուն եւ ոչ թէ այս խաղերով: Սկիզբն առաջարկած է Թիպէրիի հանդիպում մը ունենալ, Թիպէրի տրամադիր է, պայմանաւ որ քաղաքապետարան գայ եւ ոչ թէ ինք Ազգային Ժողով երթայ:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ նախագահը՝ էզէր Վայցման սխալուեցաւ հրաժարիլ: Ծանօթ է որ մեղադրուած էր կաշառակերութեան պատմութեան մը համար: Յարդ, կը տարկար, բայց ի վերջոյ Մայիս 28–ին, յայտարարեց թէ կը թողու իր պաչտօնը: Այս որոչումը ի զօրու կը դառնայ Յուլիս 10–ին, երբ վերջ կը դտնէ խորհրդարանական ամրան նստաչրջանը: Իրեն դէմ եղած մեղադրանքն այն է որ 453 հազար տոլար ստացած է (1988–էն 1993) Ֆրանսայի գործի մարդէ մը՝ Էտ. Սերուսի, յատկապէս այդ նպատակաւ բացուած հաչիւի մը վրայ: Ինք փորձած էր արդարանալ, պատրուակած որ նուէրներ էին, եւ այլն, եւ այլն: Շիմոն Փէրէս արդէն իսկ թեկնածու է իրեն յաջորդելու համար: Փէրէս, 76 տարեկան, Աբրանե–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ ԹԷՆԻՍ

— • —

Ռոլան – Կառոսի միջազգային մրցաշարքը սկսաւ, ինչպէս գրեցինք, Մայիս 29–ին: Կիներու մրցումներու չարքին Մալեւա (Պուլկարիա) յաղթեց Սմաչնովայի (Իսրայէլ) 6 – 3, 6 – 4:

Գ. ԳՈՔՍԻ ՆԱՄԱԿԻՆ ԲԵՏ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծն Բրիտանիոյ Լորտերու պալատին փոխ – նախագահ պարոնուհի Գ. Գոքս կը մարմնաւորէ տիպարը այն արեւմուտքցիներուն որոնք չուրջ տասնամեակէ մը ի վեր անփոփոխ պահած են իրենց հետաքրքրութիւնն ու սատարելու փափաքը, Հայաստանի ու Արցախի նկատմամբ: Կեցուածք որ ամէն առիթի կը հիմնուի բարեսիրութեան տրամադրութեան ու համակրանքի վրայ: Իսկապէս, բաւական խոր պէտք է ըլլան թէ՛ համակրանքը, թէ՛ օժանդակելու փափաքը, քանի որ անխաթար մնացած են անոնք հակառակ ամէն բանի ու վերջերս տակաւին, պարոնուհին 48-րդ այցը կատարեց Հայաստան ու Արցախ:

Առիթ չուրջ ամիս մը առաջ, ան հրապարակած էր հայութեան ուղղուած «Բաց նամակ» մը, իր հետաքրքրութեան մէջ բարեսիրականին ու համակրականին քով բացայայտ կերպով տեղ տալով նաեւ քաղաքականին:

Աղղարարութիւն մը, ահազանգ մըն էր այդ նամակը որուն արձագանգեցին հայկական լրատուիւնները, սակայն, առանց մեծ խուճապի մատնուելու հոն ըսուածէն: Մինչդեռ բաւական ծանրակշիռ մատնանշումներ կ'ընէր Գ. Գոքս, զգուշացնելով Կովկասի մէջ օրէ օր հզօրացող իսլամական մոլեռանդութեան դէմ որ կրնար փորձանք բերել Հայաստանի դլխուն: Կը խօսէր հողային փոխանակումի վարկածին, անոր «անճնասպանական» իմաստին մասին, եզրակացնելու համար մինչեւ իսկ որ ներկայի կացութեան մէջ հայութեան համար կար նոր ցեղասպանութեան մը վտանգը:

Փրկուելու համար անկէ, Գ. Գոքս կը թելադրէր որ երկրին մէջ ժողովրդավարութեան եւ արդարութեան վերականգնումով արտագաղթին առաջքը առնուի, որպէս ինքնապաշտպանութեան նախապատրաստութիւն, իսկ Սփիւռքի Հայերն ալ իրենց ջանքերը չյատկացնեն միայն անցեալի ցեղասպանութեան ճանաչումին հասնելու, այլ՝ նոր ցեղասպանութեան մը հեռանկարը կանխարգիլելու («Յառաջ», Ապրիլ 6):

Օգտուելով Գ. Գոքսի Մայիսի սկիզբի նոր այցելութեան առիթէն, Սառա Պետրոսեան («Ազգ», Մայիս 17) անոր հետ զրոյց մը ունեցած է, պարունուհիին մատնանշած վտանգներուն ենթախորքին մասին յաւելեալ տեղեկութիւն ունենալու մտադրութեամբ: Ան կը կրկնէ իսլամական վտանգը որ չըջանին մէջ կը յատնուի դլխաւորաբար Չէչէններու միջոցով: Կ'ըսէ թէ Արտաքին Գործերու նախարարը իրեն ապահովութիւն տուած է որ հողը յանձնելու մտահոգութիւնը այլեւս չկայ:

Զրոյցին ամէնէն հետաքրքրական տըւեալը այն է որ պարոնուհին բաւականաչափ նիւթ ունի երկրորդ յայտարարութեան մը համար: Ս. Պետրոսեան հարց կուտայ թէ ի՞նչ կ'ըսեն այդ նիւթերը: Գ. Գոքսի պատասխանը նախ կ'անդրադառնայ իր առաջին «Բաց նամակ»ին արձագանգած հակազդեցութիւններուն. չատ պատասխաններ ստացած է այդ նամակին. առաջին պատասխանողները եղած են Ադրբեջանցիներ եւ Թուրքեր: Անոնցմէ մէկը նոյնիսկ մահուան սպառնալիք ըրած է իրեն: Ինք ակնարկ ալով զարմանքով կ'ըսէ թէ հետաքրքրական նկատած է տեսնել թէ առաջին նամակները Հայերէ չեն հասած: Իսկ միւսները փորձած են կրկնել իրենց ծանօթ թեզերը թէ այդ հողին վրայ Հայերը եկուոր են, եւլն.:

Հայերէ իրեն ուղղուած նամակները զբնահատանք արտայայտած են մեծ մասով. կարեւոր թիւով հայ նամակագիրներ ալ հարց տուած են թէ ի՞նչ պէտք է ընել: Պարոնուհի Գոքս կ'ըսէ թէ այդ հարցումին պատասխանը տալ իր գործը չէ, քանի որ ինք Հայ չէ: Որպէս բարեկամ, ինք կրնայ միայն որոշ առաջարկներ ընել. բայց ուզածը գիտնալ է թէ Հայերը իր նամակին մասին ի՛նչ կ'ըսեն: Աւստրալիոյ հայ գաղութին հետ հանդիպում ունեցած է, ապա գացած՝ Հայաստանցիներու եւ Արցախցիներու անդրադարձները լսելու: Հաւանական կը նկատէ որոշ առաջարկներով երկրորդ նամակ մը ուղղել հայութեան:

Այդ առաջարկներուն գլխաւորը կրկին կ'ուղղուի Սփիւռքին. այս անգամ, ցեղասպանութեան ճանաչում հետապնդելու գործունէութեան դէմ խօսք չկայ: Խնդիրը անտեսականին կը վերաբերի: Սփիւռքը պէտք է Հայաստանի մէջ իր ներդրումները աւելցնէ: Աւիկա ըսելով հանդերձ, Գ. Գոքս տեղեակ է թէ չատերը հոն գացած են այդ նպատակով ու ետ դարձած, որովհետեւ Հայաստանի վիճակը ներդրումներու նպաստաւոր պայմաններ չունի: Այդ մասնանշումէն ետք պարոնուհին թիրախ կ'առնէ երկրին իշխանութիւնները. եթէ անոնք կարենան «բոլոր մակարդակներու վրայ լուծել չարաշահումներու հարցերը, եթէ ժողովրդավարութիւն սորվին», թէ՛ արտահմանէն ներդրումներ կ'ըլլան, թէ՛ կը կանխուի արտագաղթը: Եթէ զայն կանխել կարելի չըլլայ, «ոչ ոք կը մնայ որ զարգացնէ ձեր երկիրը եւ պաշտպանէ յանկարծահաս յարձակումներէ» կ'ըսէ Գ. Գոքս որ լաւատեղեակ կը թուի մեկնողներու թուային պատկերին: Կ'աւելցնէ նաեւ թէ կարեւորը մէկ անգամ Սփիւռքէն երթալ ու ներդրում ընելը չէ, այլ պարբերական երթուղարձներով հսկել կատարուած ներդրումներուն: Այլ խօսքով՝ Սփիւռքի Հայը ոչ միայն պէտք է յամառի լաւատեսութիւնը պահել ու հակառակ միլիոնաւոր տոլարներու օժանդակութիւն, վարկ-մարկ կուլ տուած «անդունդ»ներու, իր չհաճած, խնայած դումարները Հայաստանի մէջ ներդրումի յատկացնէ, այլ նաեւ պէտք է ստանձնէ անոնց վերապահուած ճակատագրին հսկելու գործն ալ: Այսինքն, որոշ ձեւով մը փոխարինէ տեղական իշխանութիւնները:

Այս կէտին վրայ որոշ է որ պարոնուհին չատ բաներու անտեղեակ է: Այլապէս, ներդրումներուն հսկելու պարտականութիւնը պիտի չտար Սփիւռքին, քանի որ Սփիւռքի Հայուն համար Հայաստանի կողմէ գծուած սահմանը կը սկսի ու կը փակուի տալու արարքին վրայ: Անկէ անդին մնացածին համար հարկաւորը ուներ Հայաստան: Սփիւռքի Հայը պէտք չունի ներդրումը ընելէ ետք մնացած տատուկներով զբաղելու. կրնայ հանդիստ սրտով վերադառնալ իր գործին դըլուխը...:

Գ. Գոքսի վերջին արտայայտութիւներէն այն տպաւորութիւնը կը ստացուի որ Արցախի մէջ անոր, կամ անոր միջոցով ծաւալած գործունէութիւնը աւարտին մօտ է. կ'ըսէ թէ փոքր կազմակերպութիւն մըն են իրենք, պատերազմէ տուժած երկիրներու ժողովուրդներուն համար կ'աշխատին: Եւ քանի որ Արցախ արդէն պատերազմական վիճակ չկայ ու անկախութեան տիրացած է, կ'երթան իրենց պէտք ունեցող այլ երկիրներ: Այսուհանդերձ, կը յուսայ չարունակել մնալ Հայաստանի ու Արցախի բարեկամը:

Արցախի ներկայէն իր տպաւորութիւններով ու յիշեցումով մը կ'աւարտի զրոյցը. Ստեփանակերտի մէջ չատ մեծ փոփոխութիւններ կատարուած են, բայց կայ թշուառութիւն ու անգործութիւն: Հոս եւս ներդրումի կարիք կայ, որպէսզի աշխատատեղիներ ստեղծուին: Ցիշեցումը կը վերաբերի իսլամականութեան վտանգին որ նիւթ եղած էր զրոյցին սկիզբը: «Այդ դէպքերը հնարաւոր է որ սկսին Արցախի որոշ սահմաններուն վրայ» կ'ըսէ պարոնուհին, այդ պարագան անուշադրութեան, անտարբերութեան չըմատնելու լուռ թելադրանքով:

Հայաստանի ու Արցախի գոյութեան սպառնացող իսլամական արմատով վտանգի մը մատնանշումը գլխաւոր թեման է Գ. Գոքսի բաց նամակին ու Ս. Պետրոսեանի հարցումներուն տուած պատասխաններուն: Մատնանշում որ հիմ ունի անկասկած, բայց այդ մտահոգութեամբ Բաց նամակ մը ուղղելու առաջին հասցէն երկրին ղեկավարութիւնը չէ՞, հայ ժողովուրդէն առաջ: Մանաւանդ որ ինք բարեսիրական գործունէութեան ծաւալելով հանդերձ, քաղաքական դիրքի տէր անձնաւորութիւն է նոյն ատեն ու իր ամէն այցին ղեկավար անձնաւորութիւններու կողմէ կ'ընդունուի, տեսակցութիւն կ'ունենայ անոնց հետ: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ այդ հանդիպումներուն նոյն զգուշացումները եւ երկրին մէջ ժողովրդավարութիւն, օրէնք-կանոն հաստատելու, չարաշահումները արգիլելու թելադրանքը ըրա՞ծ է ան, զանազան մակարդակի պատասխանատուներու: Ամբողջ հայութեան նման աչխարհասփիւռ զանգուածի մը ուղղուած նամակ մը աւելի չօչափելի արդիւնք չէ՞ր կրնար տալ այդ մէկը: Մանաւանդ, երբ այդ զանգուածը տասնամեակ մը ի վեր սեփական փորձառութեան տիրացած է թէ՛ օժանդակելու, թէ՛ ներդրում կատարելու մարզերուն մէջ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

...ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵԻ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Զարմանալի ասուէիւններ եւ բացատրութիւններ միչտ անպակաս եղած են ժողովուրդներու լեզուին մէջ, ըլլա՛յ առօրեայ գործածութեան, ըլլա՛յ գիրին ու գրականութեան: Մեր մօտ, ամոնցմէ մէկն է, օրինակ, այն անհրաժեչտութիւնը, որ ի յայտ կը բերէ «աւելորդ անգամ մը եւս» բացատրութեամբ, որ սակայն կը գործածուի միչտ տեղին եւ անմիջական պարագաներու: Մենք այսօր ալ կ'ուզենք խօսիլ կենսական հարցի մը մասին, որ կը պահէ իր առաջնահերթ անհրաժեչտութիւնն ու այժմէականութիւնը, որովհետեւ ուղղակիօրէն կապուած է մեր գոյութեան հետ, անոր չարունակականութեան: Ուրեմն, նախ կարճ մուտք մը, իրրեւ համեմ մեր այսօրուան նիւթին.–

Երբեմնի Սամաթիայի մտաւորական մը, օրուան պայմաններուն բերումով աքսորեալ ի Հալէպ, Վարդան Պարիկեան, որ դերասանական չնորհներով ալ օժտուած էր, ամէն տարի Մեծ Պահքի նախորդող օրերուն անպայման կը կազմակերպէր «Վարդանանք» թատերախաղը, որուն կը պարտադրէր որ անպայման ներկայ դտնուէին Հայերը, եթէ նոյնիսկ նախապէս դիտած էին մէկ կամ մէկէ աւելի անդամներ, որովհետեւ անիկա պատրաստի պէս բան մըն էր ամէն Հայու համար, հետեւաբար, երբ ամէն կիրակի պատարագի կ'երթային առանց ձանձրանալու, պէտք էր որ տարին անգամ մըն ալ անպայման դիտէին «Վարդանանք» թատերախաղը, քանի որ անիկա մաս կը կազմէր մեր ժողովուրդի նուիրական բարքերուն՝ անխուսափելիօրէն, իրրեւ Հայ ապրելու դիտակցութեան ջրդեղումը: Տոմսակները կը սպառէր՝ տունէ տուն, խանութէ խանութ եւ դռնէ դուռ չրջելով, միւս կողմէ ալ ներկայացման պատրաստութիւնները տեսնելով, իսկ դերակատարները կ'ընտրէր ծանօթներուն մէջէն, աչակերտներու ծնողներէն, դուռ – դրացիէ, առանց յոգնելու, առանց յուսահատելու, իսկ ինքը կը ստանձնէր ո՛ր դերը որ մնալու էլլար իրեն, եւ որովհետեւ ամէնէն անտաղանդն անգամ ըստ հայկական նկարագրի միչտ կը յաւակնէր լաւագոյն «Վարդան»ը ըլլալ, ինքը կը հարկադրուէր ստանձնել «Ղեւոնդ Երէց»ի պատասխանատու դերը եւ յաճախ ալ «Վասակ Սիւնի»ին, բայց միչտ նոյն նըւիրումով, նոյն փարումով եւ նոյն... հաւատքով: Վարդանանց ոգին վերանորոգելով բոլորին մօտ անսպառ կամքի ուժով մը եւ կորովով:

Թէ ինչո՛ւ մեր այսօրուան նիւթին մուտքը կատարեցինք «Վարդանանց»ով, որովհետեւ երբ երկար ժամանակէ ի վեր բանիմաց խոթանպուլահայութեան միտքը իրաւամբ կը չարչրկէ մեր հայերէնախօսութեան նահանջին անդոհանքը եւ երբ ամէնէն կարեւոր դիրքերը իրարու ետեւէ կը սկսին փուլ գալ օտարախօսութեան գրոհներուն առջեւ, չատեր ալ անփոյթ կեցուածքով կը չարունակեն իրենց անձերէն անտարբերութիւնը, Սեբաստացիներու բացատրութեամբ՝ «կողին տուած» եւ երբ հարապատներն անգամ օրէ օր աւելի կ'օտարանան, անոնք կարծէք անբացատրելի զոհունակութեամբ մը կը դիտեն այդ օտարացումը, ինչպէս, Պարտզակիներու բացատրութեամբ՝ «քառթոչը (խոհունդը) խաղ կը կանչէ, երբ իր տունը կ'այրի կրակին վրայ»:

Գարնանամուտի այս օրերուն, մխիթարական հով մը եկաւ յանկարծ Փարիզէն, երբ խմբագրատունէն ներս մտաւ օտար երիտասարդ մը, յայտնելու համար որ կը հետաքրքրուի հայերէնի դիրքերով, քանի որ առաջին անգամ է որ կուգայ Իսթանպուլ եւ Յունիսին ալ պիտի գար կինը, նոյն նպատակաւ, այսինքն՝ հետաքրքրուելու հայերէն դասադիրքերով: Իսկ մեզի համար աւելի՛ զարմանալին եղաւ այն, որ այդ երիտասարդը ո՛չ թէ Հայ, այլ՝ Ֆրանսացի էր, իսկ կինը՝ Գերմանահայ մը, որ համալսարանի մէջ հայերէնի ուսուցչուհի էր...:

Ուզեցինք արձագանգ հանդիսանալ այս աննախընթաց երեւոյթին, երբ մեր վարժարաններուն մէջ կարգ մը ուսուցչուհիներ արդէն իսկ սկսած են հայերէնը գործածել օտար լեզուի մը պէս...:

«Ակօս»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

— 15-րդ տարի —

ՄԱՐՍԻԳԻ («Յառաջ»). –

Գնահատելի յարատեւութեամբ, անխախտ համոզումով Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը կազմակերպեց, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, կիրակի Մայիս 21-ին, իր տարեկան միջվարժարանային արտասանութեան մրցումը:

Չեռնարկ մը որ գարնանային այս օրերուն կը թարմացնէ սրտերը, կը հաչտեցընէ մեզ հայ լեզուին հետ: Այսօր, լեզուն ամէն կողմէ կը նահանջէ: Հայերէնով եղած ձեռնարկները, հայերէնով դումարուած ժողովները կը պատկանին «անցեալին»: Ահա թէ ինչու պատանիներու չրթներուն վրայ ծաղկող հայերէնը, այս առիթով, սրտապնդիչ է: Կը վիճակի ծնողքներուն գիտակցիլ եւ հասկնալ թէ Հայ Դատը լսուածը կը սկսի հայ լեզուի պահպանումով. այսինքն նախ յաղթանակ տանիլ մենք, մեր վրայ:

Եօթը հաստատութիւններ մասնակցան՝ Համազգային եւ Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու ամէնօրեայ վարժարանները, Հայ Մշակոյթի Տան եւ կայսր Ասէի, Սէն – Թերոմի Սահակ Մեսրոպ Եկեղեցւոյ, Լա Սիոթայի Հայ Բարեկամականին, Վալանսի Դաւիթեան եւ Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան չաբթօրեայ դպրոցները: Եթէ երեք վերջինները զանց առնենք, դուրսէն կուգան, Մարսէյլէն մասնակցող հաստատութիւնները թիւով չորս են: Ի՛նչ ոգրալի պատկեր ուրեմն հազարնոց գաղութի մը համար: Անտարբերութիւնը և անպատասխանատուութիւնը կը սկսին գլուխէն, որովհետեւ չկայ գիտակից և առողջ ղեկավարութիւն: Եւ ղեկավարողները իրենք պէտք ունին հայ լեզուի աչակերտութեան:

Մրցումը սկսաւ Կոմիտաս Վրդ. Ցովհաննեանի արտասանած «Հայր Մեր»ով և «Զգործս ձեռաց իմոց...» աղօթքով:

Միութեան անունով բացման խօսքը րրաւ Վարդիս Մալճեան լեզուի և պիտի արժէքներուն վրայ ծանրանալով:

Անի Ցովսէփեան որ այս ձեռնարկին միտքն ու բազուկն է, բացատրեց մրցումին կանոնադրութիւնը: Ներկայացուած իւրաքանչիւր մակարդակի համար ընտրուած պարտադիր քերթուածը. 6-էն 9 տարեկաններուն Հուրի Սահակեանի՝ «Ծառուն» (14 մասնակցող), 9-էն 11 տարեկաններուն Եղնիկ Բալայեանի «Մկնիկի երդումը» (17 մասնակցող), 11-էն 13 տարեկաններուն Պարոյր Սեւակի «Քոյրիկ թանկ բանը» (6 մասնակցող): Ապա Անի Ցովսէփեան հրաւիրեց դատակազմի Սեդա Սիմոնեան, Փիւլիւթ Երզնկեան, Նուչիկ Գուզուլեան, Կոմիտաս Վրդ. Ցովհաննեան եւ Սիմոն Մնակեան եւ վերջ ձեռնհասութեամբ հանդիսութիւնը մէկ ծայրէն միւսը:

Արտասանողներու ընդհանուր մակարդակը լաւ էր: Բոլորն ալ քաջ գիտէին իրենց քերթուածը եւ փորձեցին լաւագոյնը արտայայտել, ձայնի չեչտերով, նպատակին ընկերացող չարժուձեւերով, բայց միչտ օրինակելի լրջութեամբ: Չատ անգամ ալ ժպտելով: Բոլորն ալ 40 պատանի, վարձատրութեան: Սակայն իւրաքանչիւր մակարդակի երեք առաջինները ստացան ոսկիէ, արծաթէ մետալներ Հայաստանի քարտեսը պատկերացնող Ահաւասիկ «Փալմարէս»ը: Ա. մակարդակ՝ Կարինէ Թիմթիմեան (Դաւիթեան դպրոց, Վալանս), Գոռ Պօղոսեան (Մրսէյլի Հայկազեան Տուն, Կրընոպլը) եւ Տիգրան Մալճեան (Դաւիթեան դպրոց, Վալանս): Բ. մակարդակ՝ Լիլիոն – Սեւանա Ազատեան (Համազգային), Վիգէն Ալթունեան (Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանը), Համբիկ Ցովսէփեան (Դաւիթեան դպրոց, Վալանս) եւ Թալին Սաւլեթեան (Համազգային): Գ. մակարդակ՝ Լէթիսիա Մինասեան (Լա Սիոթա) եւ Շաղիկ Ցովսէփեան (Դաւիթեան դպրոց, Վալանս): Դ. մակարդակ՝ Հուրի Գարակիւլեան (Մշակութային Տուն, Կապուտ Ասէ), Սերժ Դարբինեան (Համազգային) եւ Ցակոբ Գալեճեան (Համազգային): Դատակազմի յատուկ նուէրներ սրտեցան

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ԹՈՐՈՆԹՕ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

2. – ԻՐԱՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ապրիլեան սուզի ամսուան զուգադիպեցան նաեւ կարգ մը յաւելեալ դասախօսութիւններ, որոնք փրոֆ. Տատրեանի հրաւիրուած էր տալու կարգ մը ամերիկեան ակադեմական իրաւագիտական կաճառներու առջեւ: Առնուազն առաջինը տեղի ունեցաւ Մինեսոթա նահանգի Պեռնան համալսարանին մէջ Ապրիլ 13–ին՝ հովանաւորութեամբը այդ համալսարանի իրաւաբանական ճիւղին եւ յաւելեալ հովանաւորութեամբը այդ համալսարանի երկու Ուսանողական Միութիւններու, այն է, Միջազգային Օրէնքի եւ Հրեայ Իրաւաբանական Ուսանողներու: Դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 16–ին Շիքակոյի Տէ Փօլ համալսարանին մէջ, հովանաւորութեամբը Մարդկային Իրաւունքներու Օրէնսդրութեան Ինստիտիւտ. ունկնդիրներուն մեծ մասը կը կազմեր իրաւաբանական կաճառին

Ֆլորիտի Ամառնեանին 500 ֆրանք էտուար Տէրթէեան երիտասարդաց Միութեան կողմէ, Միքայէլ Գարապէտեանին 500 ֆրանք «Շուչան – Մադիկ»ի կողմէ Վալանս, Սէրարիի Պօյաճեանին 500 Ֆր. «Ժիրաֆ–ը թատրոն»ի կողմէ եւ Ատրինէ Ասազեանին 1·000 Ֆր. Սիմիթեան կտակէն:

Նոյնպէս նուէր տրուեցաւ Ա. մակարդակի հինգ աշակերտներու Սիմոն Մըրնեանի պատրաստած մանկական պատմութիւններու «Սէ – Տէ»ներ: Իսկ, Տիկին Մալիքեանի կողմէ նուիրուեցան պատմութեան գիրքեր:

Իւրաքանչիւր մասնակցող հաստատութիւն ստացաւ յուշի բաժակ մը:

Փիլիէթ Երմազեանի աշակերտներէն՝ Անահիտ Գալուճեան, Կարինէ Գալուճեան, Նինա Մկրտիչեան, Մարք Կիրակոսեան եւ Գէորգ Անանեան ունեցան ելոյթներ դաշնակի վրայ, առանձին եւ երս ձեռքով:

Ձեռնարկը փակեց Անի Յովսէփեան, նորհակալութեան խօսքերով ուղղուած մասնակցող հաստատութիւններուն, Հայ Մշակոյթի Տան: Զվարանեցաւ եւ արտարօրէն պատասխանեց հրաւիրեց անարգելներու բանակը որոնք յաճախ առաջին դաս տուողներն են:

Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ պատրաստուած խնամուած եւ ջերմ ընդունելութեամբ մը վերջ գտաւ այս գեղեցիկ երեկոյ եւ գօտեպնդիչ ձեռնարկը, որուն յաղողութեան համար Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը կանգ առաւ որեւէ բարոյական եւ նիւթական զոհողութեան առջեւ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

կողմէ ընտրուած եւ Սալլիվան կրթաթոշակներով պարգեւատրուած ուսուցական ուսանողներէ: Երկու դասախօսութիւնները տալ նիւթն էր «Հայկական ցեղասպանութիւնը եւ Միջազգային Օրէնք»: Դասախօսութեան ուսարտին տեղի ունեցող վիճաբանութեան կողմնորոշիչն էր փրոֆ. Պասիունի, աշխարհի ամենակարեւոր մասնագէտը միջազգային օրէնքի այն բնագաւառին, որ կ'առընչուի ցեղասպանութեան: Կարգ մը իրաւագէտ դասախօսներ արծարծեցին հարցեր, որոնք երկար վէճերու դուռ բացին. ասոնցմէ մէկն էր այն հարցը թէ ցեղասպանութեան ոճիրի սահմանման եւ դատական հետապնդման հարցերուն մէջ «պաշտօնական վաւերագիրները» եւ «ականատես վկաներու վկայութիւնները» ինչ յարաբերական կշիռ կամ արժէք ունին: Երրորդ դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 17–ին նոյնպէս Շիքակոյի մէջ գտնուող Մարշալ Լօ Սքուլ իրաւաբանական համալսարանին մէջ:

Ինդրոյ առարկայ էր այդ օր տեղի ունեցող Միջազգային Գիտաժողով մը, որ պիտի քննարկէր «Ցեղասպանութիւնը Իբրեւ Միջազգային Ոճիր» հարցը: Կը մասնակցէին Շիքակո, Նորթ Ուէսթէրն, Իլլինոյզ, Իլլինոյզ Ինսթիթիութ օֆ Թէքնոլոճի, Տէ Փօլ եւ Մարշալ Լօ համալսարաններու մէջ դասախօսող միջազգային օրէնքի մասնագէտները: Այս համագումարին երկու գլխաւոր առենախօսներ հրաւիրուած էին, որոնցմէ մին փրոֆ. Վահագն Տատրեանն էր, որ կ'արժանանար Պէլ Էնտ Ճոզէֆ Պրաունեներու ի յիշատակ հաստատուած երեւելի դասախօսութիւնը տալու պատիւին: Իր նիւթն էր՝ «Ցեղասպանութիւն» եւ «Մարդկութեան դէմ ոճիր» ըմբռնումներու իրաւագիտական հոլովոյթը տասնամեակներու ընթացքին, այդ ըմբռնումներու հոմանիշային ընդգրկումը միջազգային քրէական օրէնսդրութեան մէջ, եւ ատոնց պատմական ակունքը Հայկական Ցեղասպանութեան 1915 Մայիս 24–ին հանդիսաւորապէս հրապարակուած միջազգային դատապարտութեան մէջ: Միւս գլխաւոր առենախօսն էր աշխարհահռչակ միջազգային օրէնքի մասնագէտ՝ փրոֆ. Պասիունի, որ երկար եւ յամառ ջանքերէ յետոյ վերջապէս 1998–ին յաջողեցաւ Հռոմի մէջ հիմը դնել ապագայ Միջազգային Մնայուն Քրէական Դատարանի մը, որ լիազօրութիւնը պիտի ունենայ ցեղասպանի գործադրուած բոլոր ցեղասպանական արարքները դատական հետապնդումի ենթարկելու: Հարց–պատասխանի ժամանակաշրջանին Տատրեան եւ Պասիունի մէկ առ մէկ պատասխանեցին իրենց ուղղուած բոլոր հարցումներուն, որոնք ուղղուած էին շրջանի համալսարաններու մէջ միջազգային օրէնք դասախօսող մասնագէտներու եւ այդ օրէնքին մասնագիտութեան հետամուտ ուսարտական ուսանողներու կողմէ:

3. – ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՈԼԷՋՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս դասախօսութիւններու շարքը սկսաւ Մարտ 31–ին երբ փրոֆ. Տատրեան Էլն Արբըր հաստատուած Միչիկընի համալսարանին մէջ խուռներամ բազմութեան մը առջեւ դասախօսեց «Առաջին Աշխարհամարտին դործադրուած Հայկական ցեղասպանութեան նախատիպային յատկանիշները» նիւթին մասին: Ապրիլ 4–ին Պրուքթէյլ համալսարանին մէջ դասախօսեց «Հայկական ցեղասպանութիւնը ըստ դերմանական եւ թրքական պաշտօնական աղբիւրներու» նիւթին մասին:

Ապրիլ 10–ին Գլիվլանտ գտնուող կաթողիկէ ձեան Գարրօլ համալսարանի ընկերաբանութեան կաճառին հրաւէրով դասախօսեց Հայկական ցեղասպանութեան մասին՝ հասարակագիտական պարունակի մը մէջ: Ապրիլ 12–ին տուաւ երկու դասախօսութիւններ Մինեսոթա գտնուող Մաքալիսթըր Գոլէճ եւ Սէնթ Գլաուտ պետական համալսարանի ուսանողներուն եւ դասախօսական կազմերուն «Հայկական ցեղասպանութեան Որոշադրիչները» նիւթին մասին:

Ապրիլ 13–ին Մինեափոլիս քաղաքի հրէական համայնքային կեդրոնին հրաւէրով տուաւ դասախօսութիւն մը որուն նիւթն էր «Հայկական եւ Հրէական ցեղասպանութիւններուն բաղդատական դրականէ»: Ըստ կազմակերպիչներուն, ներկայ եղող հրէական ծագումով կարգ մը համալսարանական ուսանողներ նկատել տուած են թէ իսկապէս որքան բաղդատելի նմանութիւններ կան երկու ցեղասպանութիւններու միջեւ եւ թէ ի՛նչքան զարմանալի է, որ ուրիշներու պէս, իրենք ալ կ'անդիտանան ատոնք: Ապրիլ 15–ին ամերիկեան վարժարաններուն մէջ Հայկական ցեղասպանութիւն ուսուցանող ոչ – հայ ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներու համար կազմակերպուած դասաժամի մը գլխաւոր առենախօսն էր փրոֆ. Տատրեան, որմէ յետոյ մնացեալ ժամերուն նոյն օրը դասախօսեցին փրոֆ. Սթիվ Ֆայնսթայն, Մինեսոթա համալսարանի Ողջկիզուամի եւ Ցեղասպանական Ուսումնակեդրոնի տնօրէնը, Սաուիվէսթ համալսարանի դասախօս փրոֆ. Էրիք Մարքուսէն, ինչպէս եւ հայ արուեստագէտ Պարսումեան եւ փրոֆ. Լու – Անն Մաթոսեան:

Ապրիլ 16–ին, Մինեափոլիսի համալսարանին մէջ փրոֆ. Տատրեան Ապրիլեան սպահանդէսի գլխաւոր առենախօսութիւնը ըրաւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Ապրիլեան սպառնի առթիւ կազմակերպուած չարք մը հայկական ձեռնարկներուն փրոֆ. Տատրեան հրաւիրուած էր իբրեւ գլխաւոր բանախօս: Այսպէս, Մարտ 3–ին ան Ֆիլատէլֆիոյ հայ գաղութին համար դասախօսեց քաղաքի հայ բողոքականներու գլխաւոր սրահին մէջ իր վերջին գիրքին մասին, որ Warrant for Genocide մակդիրը կը կրէ: Ապրիլ 1–ին առենախօսեց Տիթրոյթի Հայ գաղութին համար՝ հրաւէրով Ապրիլ 24 համազգային յանձնախումբին: Ապրիլ 8–ին դասախօսեց Ուաշինկթընի հայ գաղութին հրաւէրով Համազգայինին: Ապրիլ 9–ին դասախօսեց Գլիվլանտի հայ գաղութին՝ հրաւէրով Ս. Գրիգոր Նարեկ եւ Ս. Խաչ եկեղեցիներու վարչութիւններուն: Ապրիլ 19–ին Շիքակոյի մէջ դասախօսեց Արմինեըն Էվոլիւշընըրք օֆ Ամերիկա եւ Արմինիըն Պար Ասոսիէյշըն կազմակերպութիւններու հրաւէրներով: Ապրիլ 22–ին փրոֆ. Տատրեան Ազգային Առաջնորդարանէն Օշական Արքեպիսկոպոսի հրաւէրով՝ Ֆլաշինկ Մէտոուս, Քուինս, Նիւ – Եորք, տեղի ունեցող ընդարձակ սպահանդէսին գլխաւոր առենախօսութիւնը ըրաւ բազմահարիւր ներկաներու առջեւ: Այս յուշահանդէսին կը մասնակցէին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան Միացեալ Ազգերու մօտ դեսպան տոքթոր Մովսէս Աբէլեան, հայ բողոքական եւ կաթողիկէ եկեղեցիներու լիազօրներ, քաղաքային եւ նահանգային ամերիկացի պաշտօնակատարներ՝ հանդիսավարութեամբը տոքթ. Արա Գարըճիկլեանի: Ապրիլ 24–ին, հրաւէրովը Նիւ – Ճըրզի նահանգի Հայ Դատի Կոմիտէին, փրոֆ. Տատրեան Ս. Վարդանանց եկեղեցիին մէջ անգլերէն լեզուով առենախօսեց Հայկական ցեղասպանութեան մասին, իսկ հայերէնով ճառախօսեց ականաւոր հրապարակագիր, Թարգմանիչ եւ կուսակցական վարիչ՝ Թաթուլ – Սօնենց Փափազեան:

4. – ԵՐԵՔ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Այս դասախօսութիւններու չարքին վերջին օղակը կը կազմէր Եգիպտոսի մէջ տուած իր երեք դասախօսութիւնները Ապրիլ 28 – Մայիս 4 ժամանակաշրջանին մէջ: Հայերէն լեզուով խուռներամ բազմութիւններու առջեւ տուաւ դասախօսութիւն մը Ալեքսանդրիոյ մէջ եւ հատ մըն ալ Գահիրէի մէջ: Իսկ երրորդը, որ անպլերէն էր, տուաւ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան յատուկ սրահին մէջ ուր, դեսպանին մասնաւոր հրաւէրով փութացած էին բազմաթիւ եգիպտացի մտաւորականներ, խմբագիրներ եւ դիւանագէտներ: Դասախօսութեան ատարտին, ինչպէս կ'ակնկալուէր, եղան հարցումներ. «Ալ Ահրամ» թերթի խմբագիրը, զոր օրինակ, կ'ուզէր գիտնալ թէ ինչ պայմաններու տակ յատուկ կազմակերպութեան ոճրագործ տարրերը բանտէն ազատ արձակուեցան եւ խժդըժուխիւններ ըրին. ուրիշ մը կ'ուզէր գիտնալ թէ արդեօք կապ մը կա՞ր նախորդ չարդերուն անպատիժ մնալուն եւ Ա. աշխարհամարտին գործադրուած ցեղասպանութեան արտակարգ յաջողութեան մէջ: Թէ՛ առաջնորդ Զաւէն Արքեպիսկոպոս Զինչինեան եւ թէ հայ գաղութը, որոնց յատուկ հրաւէրով փրոֆ. Տատրեան եկած էր Եգիպտոս դասախօսելու, եւ թէ Հայաստանի դեսպանը, իրենց խորին շնորհակալութիւնը յայտնեցին հայ պատմագէտին, յոյժ գնահատելով իր դասախօսութիւններու բարձր մակարդակը եւ իր անխոնջ պայքարը ի սէր ճշմարտութեան եւ արդարութեան՝ Հայկական ցեղասպանութեան Մեծ Ոճիրին կապակցութեամբ, ոճիր մը որ տակաւին կը մնայ դուրկ ճանաչումէ եւ հատուցումէ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑՐ)

Ա. ՄԱՍ

Բ.

– Ներսը ուրիշ մա՛րդ կայ, ճանըմ, չըլլար, ապառեցէ՛ք:

– Թո՛ղ տուր, կ'ըսեմ կոր, աղա՛ը, ես քու ճանչցածներէդ չեմ, ինծի Մարտիկ Պրամաքէչեան կ'ըսեն, ես թաղականութիւն ըրած եմ Պոլիս... ես ատակ ուզելու չեմ կոր, այլ ատակ տալու, կը հասկնա՞ս:

Թուրը բացուեցաւ ուժգնօրէն եւ քիչ մը առաջ մեր տեսած Մարտիկ աղան ներս մտաւ եցաւ:

– Ճանըմ, թաղակա՛ն էֆէնտիներ, ասիկի խայտառակութիւն է, ինչո՞ւ թող չեն ի տար կոր ինծի պէս մարդերուն ներս մտնել: Ըսէ՛ք ձեր դռնապաններուն, որ քիչ մը մարդը ճանչնալ սորվին:

Դասատացի մը, որ պահ մը առաջ կը խնդրէր, լռեց ու մէկ կողմ քաշուեցաւ զարմացումով: կարգացողը ապշութեամբ լրագիրը վար ձգեց: Վիճաբանողները մէկէն լռեցին: Սենեակին մէկ անկիւնը, դրասեղանի մը եռին կորսուած դրագիրը անդիէն իր բարակ դեղին մօրուքը երկրնցուց հարցաքննող:

Մարտիկ աղա, իր չուրջը քթթող հետաքրքիր զարմացումին բոլորովին անտարբեր, հսկայ մարմինի անկումով մը փռուեցաւ թիկնաթոռին վրայ, թաշկինակը հանեց դրպանէն. խոշոր թաշկինակ մը, որով իր քրտնած դէմքը ամբողջովին ծածկեց, սրբեց ու յենարանին կռթնելով՝ չորս կողմը սկսաւ նայիլ:

Բարեմիտ, վարդագոյն դէմքով երիտասարդ թաղական մը, ակնոցով, դաղթականներուն համար էն սրտանց աշխատողներէն մէկը.

– Բա՞ն մը կ'ուզէիք արդեօք, – հարցուց:

– Ես բա՞ն մը ուզեմ, – պոռթկաց Մարտիկ աղային ուժգին ձայնը:– Քա՛ւ լիցի: Փառք Աստուծոյ, դեռ այդ վիճակին հասած չենք: Իմացայ, որ հոս դաղթականներուն օգնելու համար Նպաստամատոյց Ցանձնաժողով մը կայ եղեր, որ նուիրատուութիւններ ալ կ'ընդունի անոնց: Եկայ, որ իմովհանն ծառայութիւն մը մատուցանեմ մեր խեղճ ազգին:

Մարդը ոտքի եղաւ, բաճկոնակին գրպանը երկարօրէն խառնեցէն եւ քիչ մը դրամ հանեց սեղանին վրայ դրաւ:

– Ահա՛ ձեզի 10 անգլիական ոսկի: Է՛հ, ի՞նչ ընենք, մեզի պէսները տալու են, տալո՛ւ, որ կարելի եղածին չափ դարմանենք սա անամօթ յեղափոխականներուն մեր խեղճ ազգին հասցուցած ահագին վնասները:

Աւոր վրայ Մարտիկ աղա նետուեցաւ կառապի յարձակումի մը մէջ ընդդէմ յեղափոխականներուն, որուն թաղականները կ'ունկնդրէին ապշած ուշադրութեամբ մը, որ տասը ոսկիները քիչ մը հաճոյական տար կ'ընէին:

– Մէնա՛ր Զուպուքճեան, էֆէնտի՛ն ընկալագիր մը տո՛ւ, – ընդմիջեց թաղական մը կէս հեգնոտ:

– Ներեցէ՛ք, էֆէնտի՛, անունիդ ի՞նչ է, – հարցուց հեռուէն գրագրին բարակ ձայնը:

Իր հակայեղափոխական ճառին մէջ ընդմիջուած, Մարտիկ աղա դէմքի ըղձդոհ ծամածռում մը ունեցաւ, որ կրնար նշանակել նաեւ՝ «Ի՛նչ, ո՛վ ըլլալս չէ՞ք գիտեր»:

– ՄԱՐՏԻԿ ՍՐՄԱՔԻՇԵԱՆ, Պոլիս, վաճառական:

Գ.

Սկիւտար, Պաղլար – Պաչիի կողմերը, ընդարձակ ու ծառազարդ պարտէզով մը շրջապատուած, ահագին դեղեցկաշէն տուն մը դղեկաձեւ ու բազմայարկ կը բարձրանայ Սկիւտարի այդ բարձունքը յատկանշող տախտակադոյն կամ ներկաթափ ցած, խարխուլ, ծռած, պառաւցած, քով քովի կծկտած տուներու նկարչագեղ ու մխիթարիս հաւաքումի մը դրացնութեանը մէջ:

(Շար. 10)

(Շար. Ա. էջէն)

րու հետ խաղաղութեան պործընթացին ճարտարապետը կը նկատուի: Արդէն խաղաղութեան նոպէլեան մրցանակը ստացած էր 1994–ին:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ քաղաքական տափնապի մէջ է հինգ նախարարներու հրաժարումէն ետք: Վարչապետը թէեւ չէ ընդունած հրաժարականները, բայց, յայտարարած է որ ինք ալ պատրաստ է քաշուելու եթէ այդ է երկու կուսակցութիւններու փափաքը: Կառավարութիւնը կը վարէ կաթողիկէ աջը, հրաժարող նախարարները Ազատական կուսակցութեան կը պատկանին:

ՖԻՃԻ Արշիպելագոսի մէջ պատերազմական վիճակ հռչակուած է եւ բանակին պետը իշխանութեան գլուխ անցած է: 11 օր առաջ ոչ դիւնուորական ապստամբները պատանդ առած էին նախարարապետը: Կացութիւնը անորոշ կը մնայ: Ֆիճի, նախապէս բրիտանական գաղթավայր, անկախ է 1970–էն ի վեր:

ՔՈՍՈՎՈՅի հարաւ – արեւելեան չըրջանի Զերնիքա խառն (Սերպ եւ Ալպանացի) գիւղին մէջ Ալպանացի մը 3 Սերպ պպանած է, որոնց մէկը մանուկ մը: Կասկածելի Ալպանացին ձերբակալուած է:

ՌՈՒՄԱՍՏԱՆի Գերագոյն Ատեանը վերջնապէս մերժեց վերականգնել Լաւրենթ Բերիայի պատիւը, դնդակահարուած է 1953–ին եւ ծանօթ է որպէս ախթահոչակ դործադրողը Ստալինի ոճիրներուն: Ատեանը կ'առարկէ որ «Բերիա յանցաւոր է հալածանքի համար իր իսկ ժողովուրդին դէմ: Այդ հալածանքներուն կազմակերպիչը չի կրնար նկատուիլ որպէս զոհը այդ հալածանքներուն»:

ՏՕՎԻԼ – ՓԱՐԻԶ ճեպընթացին մէջ է, որ Մայիս 29, երկուշաբթի կէսօրէ ետք, Ռուանի եւ Մանթ – լա – Ժոլիի միջեւ տոմսերու երկու քննիչներ բուռն յարձակման ենթարկուած են 11 պատանիներու կողմէ, որոնք առանց տոմսի կը ճամբորդէին: Մէկուն քիթը կոտրած է, միւսն ալ դանակի հարուած է ստացած է կրնակէն եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Պատանիները՝ 6 տղայ եւ 5 աղջիկ, 13–էն 19 տարեկան էին: Այս դէպքը պատճառ եղաւ որ խանգարումներ ըլլան Սէն – Լազարի կիծին վրայ, նաեւ արուարձաններու երկուշաբթի իրիկուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

*
**

Section bd. Oddo Lola Sassouni

organise un

BARBECUE, VIDJAG
et tirage de TOMBOLA

- Voyage en Arménie (aller retour),
- Bijoux,
- Radio cassette, etc...

au profit des orphelins d'Arménie et de la Colonie de Bellefontaine

JEUDI 1er JUIN à partir de 11 H
Centre d'Animation de Quartier
18, bd. Denis Papin 13015 Marseille

Venez nombreux

*
**

HAMPARTZOUM

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «**D. Missakian**» vous invite à célébrer **HAMPARTZOUM** le **jeudi 1er juin** à partir de 15h30 à la M.C.A. 17, rue Charles Péguy, LIVRY-GARGAN.

Venez nombreux participer avec nous à cette fête pleine de charme et de tradition.

Un buffet de pâtisserie et de boissons vous sera proposé .

Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 83. 87. 68.**

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1
Ի· Օր Յիսուց
ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ
ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Կը հրաւիրուին Քրիստոնէական Դաստիարակութեան միջոցաւ հաղորդութեան պատրաստուած մեր մանուկներն ու դրացրոցներու բոլոր աշակերտները մասնակցելու պատարագին եւ հաղորդուելու:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1
ՏՕՆ Է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ
ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Ժամը 10–ին պատարագ:

Կը հրաւիրուին քրիստոնէական դաստիարակութեան մեր աշակերտուհիները ու ծնողները, նաեւ Թարգմանչաց վարժարանի աշակերտուհիները մասնակցելու պատարագին եւ հաղորդուելու:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 1

Տօն է ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆԳ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Գեղարուեստական Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

ԱԳՆԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
«ՀԱՆԻՐ, ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ, ԴԻՄԱԿՍ...»

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16–ին
Dimanche 4 Juin à 16 heures

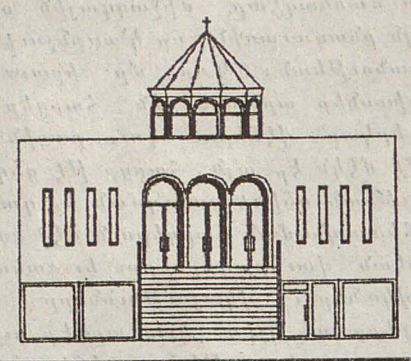
Հայ Ուսանողական Ատան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր·

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN

Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes* — *Librairie* — *Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès de la section la plus proche de votre domicile soit :

ALFORTVILLE	Mme Zabounian	**01. 43. 76. 50. 52**
ARNOUVILLE	Mme Kaldjian	**01. 39. 85. 05. 71**
ASNIERES	Mme Danoux	**01. 42. 42. 85. 87**
BAGNEUX	Mme Pekmezian	**01. 46. 63. 10. 48**
CHAVILLE	Mme Der Kaloustian	**01. 47. 50. 64. 37**
ISSY-LES-MOULINEAUX	Mme Papazian	**01. 46. 42. 90. 68**
PARIS	Mlle Karanfilian	**01. 42. 46. 88. 36**
SEVRAN	Mme Bachayani	**01. 48. 24. 46. 57**
DECINES	Mme Dolmadjian	**04. 78. 49. 26. 66**
LYON	Mme Aghayekian	**04. 78. 45. 17. 55**
GRENOBLE	Mme Saboundjian	**04. 76. 49. 17. 16**
VALENCE	Mme Baron	**04. 75. 40. 12. 49**
VIENNE	Mme Raymond	**04. 74. 85. 18. 58**
ST-MAURICE	Mme Goubatian	**04. 78. 55. 28. 82**
VAULX-EN-VELIN	Mme Djanikian	**04. 78. 80. 27. 43**
MARSEILLE	Mme Avedian	**04. 91. 87. 13. 48**

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour : du 27 juillet au 19 août 2000

Prix : 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

HAMAZKAINE,
CHENE
et
la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE

organisent une

CONFERENCE — DEBAT :

ARMEN LUBIN

(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien

avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain

KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bieue — 75009 PARIS

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

FETE ANNUELLE - KERMESSE

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Dimanche 4 Juin de 14h30 à 19h
dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Tirage de la
TOMBOLA
sur place.
Une surprise et de nombreux lots.

Venez nombreux
encourager nos élèves
et déguster les spécialités arméniennes
dans une ambiance familiale.

ԿԱՋԱԼԵՐԵՑԷՔ
ՀԱՑ ԼԵԶՈՒԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆ
ՈՒ ԱՋԳ· ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66